

دَاهِيَنُ اَوُ

له پروانگه می زانست شه رعیه کلان دا

نوسینی

د. محمد آبرو فایز سعید

دَاهِيَنُ اَو

له پروانگه می زانستہ شہ رعیمہ کان دا

ناوی کتیب: داهینراو له بهی انگمی زانسنه، شمعه کانه ۱۵

نوسینی: أحمد ملا فائق سعید

ژماره‌ی لاپه‌په‌: ۵۲۴ لاپه‌په‌

قده‌په‌ی لاپه‌په‌: ۲۴×۱۷ سر

له به‌په‌په‌ به‌راستی کتیبخانه، گشنیه‌کان ژماره‌ی سپاردنی

(۱۷۸۶) ی سالی ۲۰۱۶ ی زاینی پیلدراوه

مافی چایی پارێزراو نیره

چایی بیرکوه

ه ۱۴۳۸

مکتبه
صلاح الدین
Salahaddin Bookshop

کتیبخانه‌ی صلاح الدین

هه‌ولبیر فلکه‌ی شیخ محمود باله‌خانه‌ی سید بهاء الدین

۰۶۶۲۵۴۰۲۷۶

دَاهِيَنُ اَوِي

له پروانگه می زانسته شه رعیه کان دا

فوسینی

آختر ملا فائق سعید

مکتبه
صلاح الدین
Salahaddin Bookshop

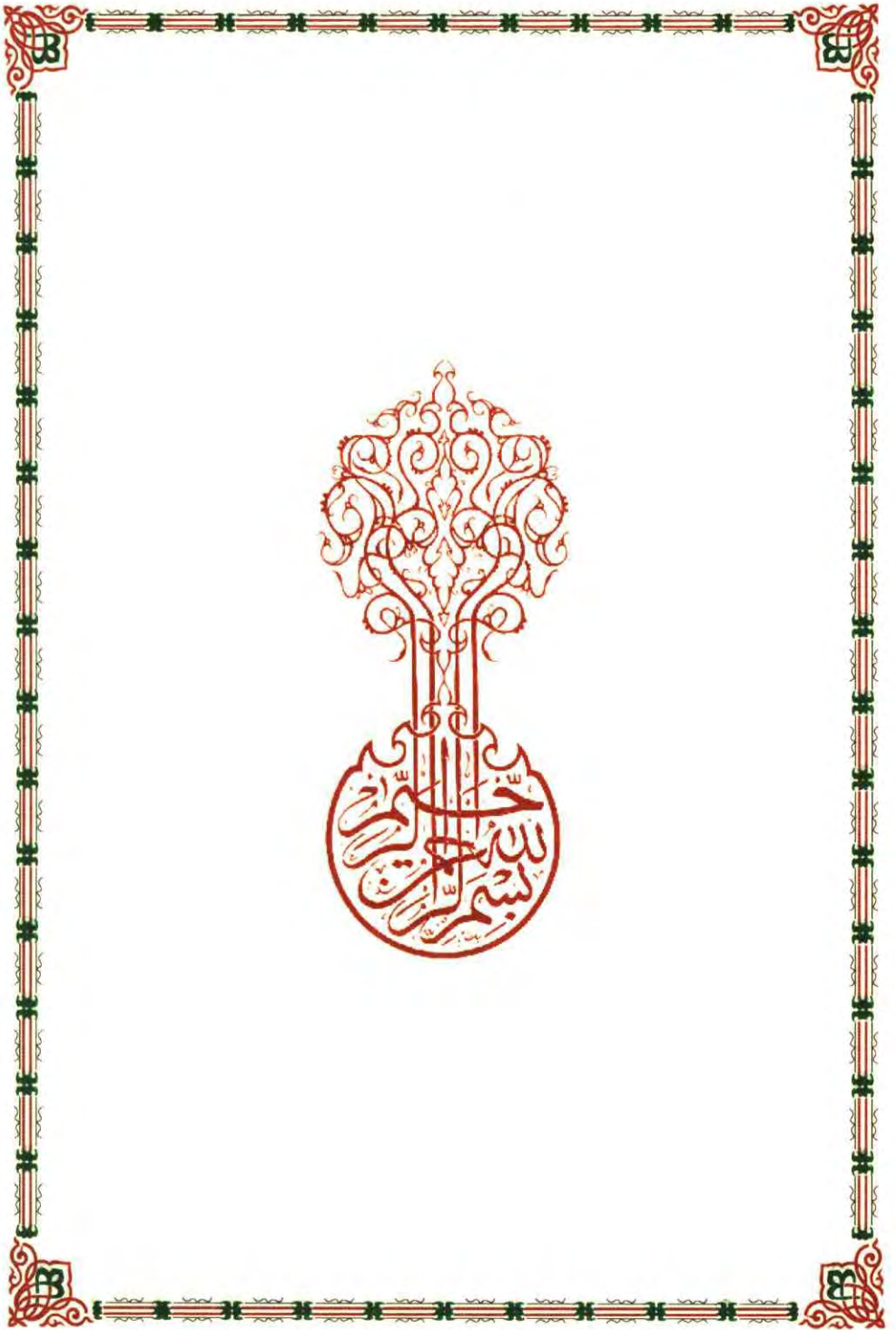

البيدع

في منظور العُلموم الشريعة

تأليف

أحمد بن عبد الله فائق سعيد

سر له لرغونو رسمو

پيشه کی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [الْبَقَرَةُ: ۱۰۲].

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَطَعْوٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ [النِّسَاء: ۱].

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿۷﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الْحَزْبُ: ۷۰-۷۱].

أما بعد: «إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»^(۱).

وَبَعْدُ:

لهو کاتهوهی که خواي پدروه ردگار ناده ميزادی دروستکردووه له ژير باری تاقیکردنه وده دابه، وه گرنګرین تاقیکردنه په بیهوست بوونه به ناینه که ی و دهرنه چوونه لئی، وه گرنګرین پابه ندبوون مافی خواو ﷺ پیغه مبره که به تی ﷺ، که ره نگدانه ووه به له وشه ی (الشهادتین) دا: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که مافی پدروه ردگار و پابه ند نه بوون پیوه ی که وتنه ناو بواره کانی

(۱) أخرجه مسلم (۸۶۷)، والنسائي (۲۳۴/۱)، والبيهقي (۲/۲۱۴)، وأحمد (۱۴۹۸۴)، وابن ماجه (۴۵)، والطبراني في

"الكبير" (۸۵۳۱)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۲۴)، والروزي في "السنه" (۷۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۰)، وفي

"صحيح ابن خزيمة" (۱۷۸۵)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۳۵۳)، و"المشكاة" (۱۴۱).

(شرك) هوهيه له‌سهر ليټواري ترازانه له نيسلام ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۳) ﴿لَقَدْ كَانَ﴾ [۱۳]،
 وه برگه‌ی دووهم «وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ» که مافی پیغمبهره که به‌تی و پایه‌ندنه‌بوون پی‌وه‌ی
 که‌وتنه ناو بواره کانی (بدعة) وه‌یه که هوبکاره بو و هرنه‌گرتنی کاره‌کان «مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا
 مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۱).

به هوبکاری نهم دوو تاوانه پیغمبهر ﷺ ته‌نانه‌ت پیش هاتنه خواره‌وه‌ی (وه‌حی) و پیغمبهرایه‌تی
 به‌شداری هیچ جوژه به‌رست و عیاده‌تیکی نه‌کردوه له‌سهر پاشماوه‌ی نایینی (ابراهیم) ﷺ،
 له‌بهر نه‌وه‌ی بته‌رست بوون، وه حج و نویژو ... پر له داهینراو و گورانکاری بو ﴿وَمَا كَانَ
 صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً﴾ (الانفال: ۳۵)، وه له دوی پیغمبهرایه‌تیشی
 کاری پاراستنی نهم دوو بواره بووه، له دزایه‌تیکردنی هاوبه‌ش بریاردان و لادان له ریزه‌وه‌ی یاسا
 شهرعی یه‌کان.

له سهرده‌می ژبانی پیغمبهر دا ﷺ هه‌موو جوژه بیروراو داهینراویک سهری هه‌لداوه، به‌لام به
 بوونی (ﷺ) کوتاییان بی‌هاتووه و نه‌ماون له هه‌ردوو بواری (عقیده و عبادات) دا.

وه‌کو سهره‌لدانی داهینانی عیاده‌ت له‌وانه‌ی ده‌چن بو لای خیزانه‌کانی پیغمبهر ﷺ
 پرسیاری (عیاده‌ته‌کانی) ده‌که‌ن و پاشان هه‌ر یه‌که‌یان بریار ده‌دات به داهینانی عیاده‌ت بو خوی
 «جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا،
 وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ
 اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «... فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنتي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۱).

(۱) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وابن ماجه (۱۴)، وأبو داود (۴۶۰۶)، وأحمد (۲۶۳۲۹)، وابن حبان
 في "صحيحه" (۲۷، ۲۶)، والدارقطني في "سننه" (۴۵۳۴)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۵۳۶)، وفي "صحيح الترغيب
 والترهيب" (۴۹).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۶۴۷۷)، والدارمي في "السنن"
 (۲۲۱۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۰۳۷۴)، والبزار في "المسند" (۶۸۰۷)، والبخاري
 في "شرح السنة" (۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳).

یه کیڼک ده لیت: شمو ناخهوم، نهوی تر ده لیت: سهرتاپای سال بهر وژوو ده م و نایشکیم، یه کیڼکی تر ده لیت: ژن ناهیم ... تا پیغمبر ﷺ بهر پرچیان ده داتهوه و ده فهرمویت: (نهوهی په یوه ست نه بیت به سوننه تی منهوه له من نه)، بهم شیوه یه ده یانگیر یتهوه بو یر هوی سوننه ت.

وه له بورای په یوه ست بوون به فهرمو ده وه؛ وه کو نهو که سهی سه روسیمای عیاده تی پتوه بو وهات و ره خنه ی توندی له پیغمبر ﷺ گرت و وتی: «اعْدِلْ يَا مُحَمَّدُ فَإِنَّكَ لَمْ تَعْدِلْ»^(۱).

واته: دادپهروهر به نهی (محمد) تو دادپهروهر نیت، پاشان پیغمبر ﷺ هه والی دا که له نهوهی نه م پیاوه (خهوار یج) ه کان دروست ده بن، یه که م کاریان له سه ر قسه ی با یریان (نهو پیاوهی که رخنه که ی گرت) کارنه کردن بوو به فهرمو ده وه سوننه ت، وه بهر دهوام خه ریک ی عیاده تیش بوون، به لام له سه ر ده می پیغمبر دا ﷺ نه یوانی گه شه بکات و دروست بیت.

وه له بواری (عقیده) دا که سانیک بابه تی فه زاو قه ده ریان ورو ژاند «خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَتَنَازَعُ فِي الْقَدْرِ ... فَقَالَ: أَهَذَا أَمْرُكُمْ أَمْ بِهَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ؟ ... عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلَّا تَتَنَازَعُوا فِيهِ»^(۲).

پیغمبر ی خوا ﷺ ناگادار بوو بیان و فهرمووی: نا بهمه فهرمانم بی کردوون یا خود بو نه م من نیر دراوم په یمانتان لی و ه رده گرم نه گه ر یته وه سه ری، نه مانه ش بهم شیوه یه کوتایان بی دیت.

وه ههروه ها له قسه وتن به هاوه لانه وه (الصحابه) ﷺ، پیغمبر ﷺ فهرمووی: «لَا تَسْبُوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي...»^(۳).

واته: قسه مه لین به هاوه له کانم.

(۱) رواه مسلم (۱۰۶۳)، وابن ماجه (۱۷۲) واللفظ له، وابن حبان في "صحيحه" (۴۸۱۹)، والنسائي في "الكبرى" (۸۰۳۳)، وأحمد (۱۱۶۲۱)، والطبراني في "الأوسط" (۹۰۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۴)، والأجزي في "الشريعة" (۳۶)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۹۴۴)، والأجزي في "الشريعة" (۳۲۶/۱)، وفي "مسند الحميدي" برقم (۱۳۰۸).

(۲) رواه الترمذي (۲۱۳۳) وحسنه الألباني، والبخاري (۱۰۰۶۳)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (۴۴۱)، وفي "مشكاة المصابيح" برقم (۹۹، ۹۸).

(۳) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۱)، وأبو داود (۴۶۵۸)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الضعيف" (۹۸۲).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشه کی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ [التَّوْبَةُ: ١٠٢].

﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ [النِّسَاءُ: ١].

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [الْجُرُوبُ: ٧٠-٧١].

أما بعد: «فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهُدْيِ هُدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»^(١).

وَبَعْدُ:

لمو کاتمهوی که خوی پروهردگار ناده میزادی دروستکردوه لهزیر باری تاقیکردنوه دایه، وه گرنگترین تاقیکردنوه په یوه ست بوونه به ناینه که می و دهرنه چرونه لئی، وه گرنگترین پایه ندبون مافی خواو ﷺ پیغمبره که به تئ و ﷺ، که ره نگدانه وه به له وشه (الشهادتین) دا: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که مافی پروهردگار وه پایه ندبون پیوهی کهوته ناو بواره کانی

(١) أخرجه مسلم (٨٦٧)، والنسائي (٢٣٤/١)، والبيهقي (٢١٤/٣)، وأحمد (١٤٩٨٤)، وابن ماجه (٤٥)، والطبراني في "الكبير" (٨٥٣١)، وابن أبي عاصم في "السنه" (٢٤)، والمروزي في "السنه" (٧٣)، وابن حبان في "صحيحه" (١٠)، وفي "صحيح ابن خزيمة" (١٧٨٥)، و"صحيح الجامع الصغير" (١٣٥٣)، و"المشكاة" (١٤١).

(شرك) هوهيه لهسەر لیواری ترازانه له نیسلام ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [التفان: ۱۳]، وه برهگی دووم «وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدَ رَسُولَ اللَّهِ» که مافی پیغمبره کهیهتی و پابهندنه بوون پیوهی کهوتنه ناو بواره کانی (بدعة) وهیه که هوکاره بو وهرنه گرتنی کاره کان «مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۱).

به هوکاری نهم دوو تاوانه پیغمبر ﷺ ته نانهت پیش هاتنه خواره وهی (وه حی) و پیغمبرایه تی به شداری هیچ جوژه په رستن و عیاده تیکی نه کردوه لهسەر پاشاوهی نایینی (ابراهیم) عليه السلام، لهبر نهوهی بهرست بوون، وه حج و نویژو ... پر له داهیتراوو گووانکاری بو ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً﴾ [الانفال: ۳۵]، وه له دوی پیغمبرایه تیشی کاری پاراستی نهم دوو بواره بووه، له دژایه تیکردنی هاوبهش بریاردان و لادان له رپرهوی یاسا شرعی به کان.

له سهردهمی ژبانی پیغمبر دا ﷺ هه موو جوژه بیروو داهیتراویک سهری هه لداوه، به لام به بوونی ﴿﴾ کوتایان بی هاتوووه نهمارن له ههردوو بواری (عقیده و عبادات) دا.

وه کو سه ره لهدانی داهیتانی عیادهت لهوانهی دهچن بو لای خیزانه کانی پیغمبر ﷺ برسیاری (عیاده ته کانی) ده کهن و پاشان هه ره که یان بریار ده دات به داهیتانی عیادهت بو خوی «جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطًا إِلَى بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ... أَمَا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «... فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۲).

(۱) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وابن ماجه (۱۴)، وأبو داود (۴۶۰۶)، وأحمد (۲۶۳۲۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۷، ۲۶)، والدارقطني في "سننه" (۴۵۳۴)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۵۳۶)، وفي "صحيح الترمذ والترهيب" (۴۹).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۶۴۷۷)، والدارمي في "السنن" (۲۲۱۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، وعبد الرزاق في "المصنف" (۱۰۳۷۴)، والبخاري في "المسند" (۶۸۰۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳).

یه کینک ده لیت: شمو ناخوم، نهوی تر ده لیت: سمرتا پای سال به پروژو دهیم و نایشکیتیم، به کینکی تر ده لیت: ژن ناهیتیم ... تا پیغمبر ﷺ به پیرمیرچیان ده داتمووه ده فهرمویت: (نهوی به یوه ست نه بیت به سوننه تی منوه له من نیه)، بهم شیوه به ده پانگیزپتهوه بو رپړه وی سوننه ت.

وه له بورای به یوه ست بوون به فهرمووده وه؛ وه کو نهو کهسه ی سروسیمای عیباده تی پیوه بوو هات و په خندی توندی له پیغمبر ﷺ گرت و وتی: «اغْدِلْ يَا مُحَمَّدُ فَإِنَّكَ لَمْ تَعْدِلْ»^(۱).

واته: دادپهروهر به نهی (محمد) تو دادپهروهر نیت، پاشان پیغمبر ﷺ هموالی دا که له نهوی نم پیاوه (خمواریج) هکان دروست ده بن، یه کهم کاریان له سهر قسه ی باپیریان (نهو پیاوه ی که رخنه که ی گرت) کارنه کردن بوو به فهرمووده و سوننه ت، وه به رده و ام خه ریکی عیباده تیش بوون، به لام له سهرده می پیغمبر دا ﷺ نه یوانی گه شه بکات و دروست بیت.

وه له بواری (عقیده) دا که سائیک باه تی قمز او قه ده ریان و رووزاند «خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَتَنَارَعُ فِي الْقَدْرِ ... فَقَالَ: أَيُّهَا أُمِّرْتُمْ أَمْ بَهَذَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ؟ ... عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ أَلَّا تَتَنَارَعُوا فِيهِ»^(۲).

پیغمبر ی خوا ﷺ ناگادار بوو پشان و فهرمووی: نا بهمه فهرمانم بی کردوون یا خود بو نعه من نیردراوم به ایمانان لی و ه رده گرم نه گه رپنموه سه ری، نه مانه ش بهم شیوه به کوتایان بی دیت.

وه ههروه ها له قسه وتن به هاوه لانه وه (الصحابه) ﷺ، پیغمبر ﷺ فهرمووی: «لَا تَسْبُوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي، ...»^(۳).

واته: قسه مه لین به هاوه له کانم.

(۱) رواه مسلم (۱۰۶۳)، وابن ماجه (۱۷۲) واللفظ له، وابن حبان في "صحيحه" (۴۸۱۹)، والنسائي في "الكبرى" (۸۰۳۳)، وأحمد (۱۱۶۲۱)، والطبراني في "الأوسط" (۹۰۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۴)، والأجري في "الشریعة" (۳۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۴۴)، والأجري في "الشریعة" (۳۲۶/۱)، وفي "مسند الحميدي" برقم (۱۳۰۸).

(۲) رواه الترمذي (۲۱۳۳) وحسنه الألباني، والبيزار في "المسند" (۱۰۰۶۳)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (۴۴۱)، وفي "مشكاة المصابيح" برقم (۹۸، ۹۹).

(۳) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۱)، وأبو داود (۴۶۵۸)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

لهمانمو چند بواریکی تریش، بهلام له پاش وهفاتی پیغمبر ﷺ و هاوهلانی ﷺ هموو نهو بوارانه فیهق و تاقمه گومراکانی لهناو بازنه‌ی نیسلام دا لهسه‌ر دروست بوو، هر له (خمواریج) کار نه‌کردن به سونه‌ت و (رافیزه) قسه وتن به هاوهلان و (قه‌دهری) به‌کان باوه‌ر نه‌بوون و ره‌خنه‌گرتن له قه‌دهرو (موعتزلیله) کان پیش‌خستن و کارکردن به عه‌قل به‌سه‌ر قورنان و فه‌رمووده‌داو (مورجینه) کان له دهرکردنی کارو کرده‌وه‌کان له نیمان و (ئه‌شعهری) به‌کان باوه‌ر نه‌بوون به سیفاته‌کانی خواو (ته‌سه‌وف) به والا کردنی هموو جوژه داهیتانیکی عیاده‌تی.

وه له‌پاش وهفاتی پیغمبر ﷺ جیشینایشی وه‌کو خوی نهرکی پاراستنی به‌رنامه‌ی نهو دینه‌یان گرتنه‌ستو.

هر له (أبو بکر الصدیق) ﷺ که به‌ره‌له‌ستی به‌که‌م داهیتراوی کرد به ناوی جیاکردنه‌وی زه‌کات له نوژیرو تا ده‌گاته سه‌رکو‌تکردنی هه‌لگه‌راوه‌کان که هه‌ریه‌که‌ی به جوژیک له نیسلام هه‌لده‌گه‌راوه‌.

وه سه‌رده‌می (عمر بن الخطاب) ﷺ به هه‌مان شیوه‌ی پیش خوی بگه‌ره له ته‌می کردنی (صبیح العراقی) و برینی نهو داره‌ی خه‌لک نوژیریان له ژیردا ده‌کرد به هو‌کاری نه‌وه‌ی پیغمبر ﷺ کاتی خوی نوژی له ژیر دا کردبوو.

(دورپه) که‌ی شایه‌تیک بوو بو سزادانی که‌مترین لادان، وته ناوداره‌که‌ی به‌رامبر (الحجر الأسود) که‌تی: نه‌زام به‌ردیکی نه سوود ده‌گه‌به‌نیت نه زیان، بی‌نومه پیغمبر ﷺ ماچی کردووی بو‌یه ماچت ده‌که‌م؛ هه‌لو‌یستیکی ناشکرایه بو پاراستنی نیسلام و نه‌هاتنه ناوه‌وه‌ی داهیتراوه‌کان.

به هه‌مان شیوه‌ش (عثمان بن عفان) ﷺ له سه‌رکو‌تکردنی سه‌ره‌تا کردنه‌وه‌ی دهرگی دووبه‌ره‌کایه‌تی و جیاوازی له‌سه‌ر جوژی خویندنه‌وه‌ی قورنان، وه کو‌کردنه‌وه‌ی موسولمانان له‌سه‌ر یه‌ک (مصحف) خویندنه‌وه، وه به‌ره‌له‌ستی بیده‌عی (الخروج و مفارقه الجماعه) دهرچوون و یاخییوون و شوژشکردن له ده‌سه‌لات، ... تا گه‌یشته نه‌و ناسته‌ی خوشی شهید کرا له‌و پیتاوه‌ دا.

وه خلیفهی چوارهم (علي بن أبي طالب) ﷺ بهشی گه ورهی بهر کموت له بهر هه لستی بیدعه کاران دا به تایهت خهوار یجه کان که هه لگه پراوه بوون له سونهت و موسولمانان، کاریان به سونهت ندهه کردو موسولمانانیشیان به که مترین پاساو بریاری هه لگه پراوه له دین ده دا به سهریان دا به تایهت گهر له گه ل خوئیان دا نه بوایه به ریگهی (تأویل) بو به لگه کان.

وه گو مریایی (رافیزه) کان له زیاده رهوی کردن له نیمام و بنه مالهی داو بیروا کردنی باقی هاوه لان به سمر کردایهتی (عبدالله بن سبا) ی کوته جوله کهو لایه نگرانی.

به دوا ی نه مانیشدا کو ی هاوه لان یه کپریز بوون و له یه که خندهق دا بوون بو بهزیندوو راگرتی سونهت و بهر بهر هه کانی کردن له گه ل داهیتراو و بیدعه کاران داو پاراستی نهم دینه له هه موو هاتنه ناوه وه یه که له بواری باوه ری و کردار (العقیده والعمل) دا؛ یه که هه لویست و پشتی یه که بوون، ههر له (ابن مسعود و ابن عمر و ابن عباس و أبو هريرة و معاذ و حذيفة و أبو درداء ...) ﷺ تاوه کو یه که سیان ما بوو ریگهی سونهت بهر یا بوو، وه داهیتراو له ناو براو بوو، وه گهر له دووری خوئیان بیانیستایه هه موویان به یه که دهنگ خوئیانیان لی بهری ده کرد، وه کو (ابن عمر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا به (قدریه) کانی راگه یانند: «فَإِذَا لَقِيتَ أُولَئِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي بَرِيءٌ مِنْهُمْ، وَأَنَّكُمْ بَرَاءٌ مِنِّي»^(۱).

واته: گهر بهوان گه بهشتیت هه موالیان به ده ری من له وان بهریم نه وانیش له من بهرین.

بهم شیوهیه پاریزه ری نهم دینه بوون، به لام دوا ی هاوه لان ده رگای داهیتراوه کان کرایه موو هه موو جوژه داهیتراویک بهر یا بوو.

(۱) رواه مسلم (۸)، وأبو داود (۶۶۹۵)، والبخاری في "شرح السنة" (۱/۲۲۷)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۱۳۲، وفي "السنن

الكبرى" (۲۰۸۷۱)، والفریابی في "القدر" (۲۱۱)، وابن منده في "الإيمان" (۱).

نعمہ وادہی خوایی یہ لہ سہردہمی پیغمبرہ کہی دا ﷺ کہ دہفہرمویت: «التُّجُومُ أَمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ، فَإِذَا ذَهَبَتِ النُّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ، وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي، فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوعَدُونَ، وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي، فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوعَدُونَ»^(۱).

واتہ: نہستیرہکان نیشانی نمانت و مانہوی ناسمان، گہر رویشتن؛ بہسہر ناسمان دا دیت نہوی وادہی بہسہردا دراوہ، وہ منیش نیشانی سہلامتی ہاوہ لائتم، گہر رویشتم؛ دیت بہسہر ہاوہ لائتم دا نہوی وادہیان بہسہردا دراوہ، وہ ہاوہ لائیشم نیشانی سہلامتی موسولمانان، گہر رویشتن؛ دیت بہسہر موسولمانان دا نہو وادانہی بہسہریان دا دراوہ.

گہر دہرگای بیدعہکان والا بوو و بلاو بووہوہو تہشہنی کرد؛ لہ بہرامہری نعمانیش دا زانایانی بہرنامہ پاک و پیوہست بہ رپڑہوی دینی ہاوہ لان و شوینکھوتوانیان لہ سہنگمردا بوون بوٹیان بہ نوسین و بہرہرچدانہوہو دڑایہ تیکردنیان و ناگادار کردنہوی موسولمانان بہسہر نہپتہکانی و بہرنامہ گوماناوہکانیان دا، تا نہوان پھرہیان بسہندایہ نعمان زیاتر بہرہست و ریگریان بوّ دروست دہ کردن و بہ بہشیک لہ کوشش بوّ دینیان ہمزمار دہ کرد.

وہ کو (یحییٰ بن یحییٰ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دہلّیت: «الدَّبُّ عَنِ السَّنَةِ أَفْضَلُ مِنَ الْجِهَادِ»^(۲).

واتہ: پاراستنی سونہت باشترین جہادہ.

بوٹہ ہہر لہ سہردہمی (عمر بن عبدالعزیز وحسن البصری وابن عون وابن مبارک وابن سیرین وأبو أيوب السخيتاني والشعبي والأوزاعي وابن جبیر وسعيد بن المسيب ...) تا دہ گاتہ چینی دواى نعمان ہہر لہ (امام أحمد بن حنبل والشافعي والبخاري والزهري والبرهاري والمروزي واللالكائي والأجري ...).

(۱) رواہ مسلم (۲۵۳۱)، وأحمد (۱۹۵۶۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۲۴۹)، والأجري في "الشریعة" (۱۱۵۵)، والبخاري

في "شرح السنة" (۳۸۶۱)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۳۱۸.

(۲) "مجموع الفتاوى لابن تيمية (۴/۱۳)"، "الرد على الأختاني قاضي المالكية" لابن تيمية ص ۵.

وه له دواى نهم چينهش دهست به دهست (ابن تيمية والشاطبي وابن القيم والشوكاني وابن الوزير ومحمد بن عبدالوهاب ...) تا زانايانى سمر رپړهوى نهلى سوننه له (ابن العثيمين وابن باز والالباني وصالح الفوزان وشيخ مقبل ...) په حتمى خوا له هممويان بيت يه كه بهرنامهو يه كه ههلوئست بوون له بهرامبر بيدعو بيدعه كاران دا، له ناسنيان و پووجه لكر دنهوى بهلگه كانيان و ده رختنى نهپنى يه كانيان و چاوروشنى موسولمانان له سمر رپړهوى سوننه و ناشنابيان به سمر بهرنامهو كارو رپى هاوه لان و شوپنكه وتوانيان، نهمه رپړهوى گه شتى نهم بهرنامه يه يه.

بهلام نهمرو ههلوئستى موسولمانان بو كار كردن له سمر نهم بهرنامه يه له نيوان زياده روهوى و كه مروهوى دايه، بوته هو كاري بهر و پيش نه چوون و وهر نه گرتنى و سستى تيايدا، له بهر تر زاندى له رپړهوى زانستى حقه خوى، له لايه كه كه مته رخم و ساردو سپړه كه و بى خمى يه كى دى تيدا بهدى ده كريت، كه بوته هو كاري بلا بوونه هو پيرا كيشان له سمر بيدعه كان به هو كاري هست نه كردن به لپير سراوى دى و پاساو هيتانوه به هه نديك قسمو بهلگه گوماناوى يه كان، وه بگره نهم كارانه له زير ناوى بانگه وازى يه كى دى دا بهدى ده كريت، كه نهمانه بو خويان خاوه ناستيكى كمن له شاره زايى زانسته شرعيه كان و لاوازيان له تينگه شتى دى و نهران به بهرنامهو بنمماى پيشينه سالتحه كان و بى ناگايى يان له رينگى هيدايت و پاشماوهى پر بهر كه تيان.

له بهرامبريش دا زياده روهوى يه كى بى زانستى وورد دوور له خويندنهوى مه بهسته شرعيه كان و تپروانين له بهديتاني نهمجماى كاره دينيه كان و ههلوئستى قورس و توند زور به بياكى له بهرامبرى ده گريته بهر، ده بيته هو كاري نهموندهى تر توړاندن و دوور كه وتنه هو غمري كردنى بهرنامه كه، زورى كاتيش نهم ههلوئستانه له بهرامبر كارنك ده گريته بهر كه كاره كه بيدعه نى يه بهلكو يا تاوانه يا دنيابى يه يا بابه تيكى خيلافى ناو زانايانه يا تيكه لى يه كى تيدا يه كه نهمانه بو خويان به يه كلاكراوه يى بيان ناوترتت بيدعه تا خاوه نه كانيان بيدعه كار بن.

له گه ل نهمش دا وهر گرتنى بهرنامهى سوننه و لايه نگرى بوى به شيوهى دروستى خوى و بيزاندى بيدعه و بيدعه كاران و تينو يه تى بهرنامهو كارو رپړهوى هاوه لان و شوپنكه وتوانيان

نعمت و پلهو پایه‌یه‌کی به‌ری خوایی به ﷺ ده‌یه‌خشیت به‌وی ویستی لیه‌تی، وه‌ک (عبدالله بن مبارک) ﷺ ده‌لیت: «أَنَّ الْمَوْتَ كَرَامَةً لِكُلِّ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ عَلَى السُّنَّةِ»^(۱).

واته: مردن لهم روزه‌دا ریزداری به بو موسولمان گهر له‌سهر سونه‌ت بگات به‌خو.

وه (ابن تیمیه) ﷺ ده‌لیت: «أَهْلُ السُّنَّةِ، وَالْجَمَاعَةِ فِي الْإِسْلَامِ كَأَهْلِ الْإِسْلَامِ فِي أَهْلِ الْمِلَّةِ»^(۲).

واته: نه‌لی سونه‌ت له‌ناو نیسلام دا وه‌کو نیسلام وایه له‌ناو دینه‌کان دا. واته نه‌ونده نامویه.

وه (سفیان الثوری) ﷺ ده‌لیت: «اسْتَوْضُوا بِأَهْلِ السُّنَّةِ حَيْرًا، فَإِنَّهُمْ غُرَبَاءُ»^(۳).

واته: وه‌سیه‌تان بو ده‌کم له‌گه‌ل هه‌لگرانی سونه‌ت دا باش بن، نه‌وانه غه‌ریب و نامون له‌ناو خه‌تک دا.

ده‌بیت لهم سه‌رده‌مه‌دا بوت‌ریت چی؟!

له‌گه‌ل نه‌مانه‌ش دا نیسلام خوئی بلندو کامل و خاوه‌ن پایه‌و له‌خوگرئی هو‌کاره‌کانی پاراسته وه‌ک:

✽ هه‌ر نایینی نیسلامه هه‌موو خیره‌کانی بو خوئی کو‌کردوو هه‌وه‌و کامله‌و ناته‌واوی تیدا نی به، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمویت: ﴿أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۳]، وه: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ [التين: ۶۴].

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۱۶)، و "البدع" لابن وضاح (۲/۱۵۹)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحميد الأثري (۲/۲۱۱).

(۲) "الجواب الصحيح لمن بدل دين المسيح" (۱/۷۱).

(۳) "الأمر بالاتباع والنهي عن الابتداع" للسيوطي ص ۷۳، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (۴۹)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۶/۶۴۸).

وه (عائشة) رضي الله عنها دايمي نيمانداران دهليت: «مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفُرْيَةَ»^(۱).

واته: نهوى وا دهري بپریت كه يتغمبهري خوا رضي الله عنه شتيكي شاردووه نهوى لهوى بوى هاتووهته خواروه وه نهوه گهوره ترين دروى بهرامبر خوا كردووه، لهبر نهوى خوا دهفهرمويت: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ۶۷].

* وه هيج وادهيك له لايهن خواره رضي الله عنه نى به بو پاراستنى هيج دينيك يتجگه له نيسلام، خواى پهروهردگار دهفهرمويت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [الحجر: ۹]، وه سونه تيش له ژير نم واده به دايه له بهر كارى روونكر دنهوه و كامل و تمواو بوونى قورنان ﴿لِسَبِّحَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ [التكوير: ۴۴].

* هممو گه ليك ده شيت به كوى دهنگ گومرايان توش بيت، وه كو گارو جول كه كان، بهلام موسولمانان پاريزراون له مه دا، يتغمبهري رضي الله عنه دهفهرمويت: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَجَارَ أُمَّتِي أَنْ تَجْتَمِعَ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۲).

واته: خواى پهروهردگار موسولمانانى پاراستووه لهوى هممويان كو بينهوه له سمر گومرايى.

* وادهى تازه كارى و خستنهوه سهر ريرهو بو نيسلامه، يتغمبهري رضي الله عنه دهفهرمويت: «إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُهَا دِينَهَا»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۷۵۳۱)، وفي "خلق أفعال العباد" ص ۸۹، ومسلم (۱۷۷)، والنسائي في "الكبرى" (۱۱۰۸۲)، والدارمي في "الرد على الجهمية" (۱۱۶)، وابن خزيمة في "التوحيد" (۵۵۰/۲)، وابن منده في "الإيمان" (۷۶۳)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (۹۲۳).

(۲) رواه ابن أبي عاصم في "السنة" (۸۲)، وضياء الدين المقدسي في "الأحاديث المختارة" (۲۵۵۹)، وحسنه الألباني في "الصحيحة" (۱۳۳۱)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۷۸۶).

(۳) رواه أبو داود (۴۲۹۱)، والطبراني في "الأوسط" (۶۵۲۷)، والحاكم في "المستدرک" (۸۵۹۲)، والداني في "السنن الواردة في الفتن" (۳۶۴)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۵۹۹)، وفي "المشكاة" (۲۴۷)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۸۷۴).

واته: له سهری هه‌موو سه‌ده‌یه‌ك دا خوای په‌روه‌ردگار كه‌سێك ده‌نیریت بوّ موسولمانان به‌رنامه‌ی دینه‌كه‌یان بوّ تازه بکاته‌وه.

✽ لینه‌برینی کۆمه‌لیکی خاوه‌ن هیدایه‌ت و به‌رنامه پاك له موسولمانان متمانه‌یه‌که تا ڕۆژی دوا‌ی، پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمو‌یت: «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ»^(۱).

واته: به‌رده‌وام کۆمه‌لیک له موسولمانان له‌سه‌ر حه‌قه‌که‌ن به‌ ڕوون و ناشکرا تا ڕۆژی دوا‌ی. ✽ له هه‌مووی دتخو‌شتر هه‌ج گه‌لیک نه‌ پاشا‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ره‌که‌یان تیا‌دا ما‌یته‌وه له گه‌ڕانه‌وه‌ی له‌رمووده‌و کارو شیکاری ته‌وا‌ی دینی بێجگه له پێغه‌مبه‌ری نێسلام ﷺ هه‌ر زیندووه له‌ناو گه‌له‌که‌ی دا، وه ڕێ‌ه‌وی پر زانستی سه‌ربه‌خو‌ هه‌یه له‌ناو زانا‌یان دا بو‌ گواسته‌وه‌و گه‌یا‌ندنه‌وه‌ی سه‌ر پێغه‌مبه‌ر ﷺ که زانستی (علوم الحدیث) به (السند العلمي) یه‌وه که هه‌ج دینیك خاوه‌نی نه‌م تیرو ته‌سه‌له زانستی یه ده‌ولمه‌ندی‌یه‌ی نیه.

وه‌کو (ابن عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا و (حسن البصري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ده‌لێن: «الإِسْلَامُ يَعْلَمُ وَلَا يُعَلَى عَلَيْهِ»^(۲).

واته: نێسلام بلن‌دو به‌رزه‌و هه‌ج به‌سه‌ری دا به‌رز نا‌ییت.

ئه‌م نوسینه‌ش هه‌ولتێکه بو‌ زیاتر چا‌ور‌و‌شنی موسولمانان له‌م بواره‌داو گه‌رچی به‌ده‌ر نی یه له هه‌لمو کم و کورتی که ئه‌مه بو‌ خو‌ی سیمایه‌کی لێکجا نه‌بو‌وه‌وه‌ی ئاده‌میزاده.

(۱) رواه البخاري (۷۳۱۱)، ومسلم (۱۹۲۰)، والترمذي (۲۲۲۹)، وأحمد (۱۶۹۱۲)، والدارمي في "السنن" (۲۴۷۷)، والحاكم في "المستدرک" (۸۳۸۹)، وسعيد بن منصور في "سننه" (۲۳۷۲)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۲۷۰)، و "صحيح الجامع الصغير" (۷۲۸۷).

(۲) رواه البخاري في "صحيحه" معلقا (۹۳/۲)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار" (۵۲۶۷)، وابن زنجويه في "الأموال" (۵۰۶)، وقال الألباني في "الإرواء" برقم (۱۳۶۸): إسناده موقوف صحيح وحسن مرفوعاً، وفي "صحيح الجامع الصغير" برقم (۲۷۷۸).

وه كو (ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهَلَيْت: «لك غنمه، وعلى مؤلفه غرمه، ولك فائدته، وعليه عائدته، فلا تعجل بإنكار ما لم يتقدم لك أسباب معرفته ولا يحملنك شأن مؤلفه وأصحابه على أن تحرم ما فيه من الفوائد»^(۱).

واته: نهی خویندر سوودمه ندیه که ی بو تویمو باجه که ی له سدر نوسره، په له مه که له دزایه تی بابه تیک دا له مهو پیش هوکار ی فیربونت نه بووه، وه رقلیبوونی خاوه نه که ی و هاوشیوانی نه بیته هوکار له بیته شیوونی سووده کانی.

له کوتایی دا داواکارم شوینی ره زامه ندی پهروه ردگار بیت و بیته تویشووی دواړوژو مایه ی هیدایهت و کاملی بیت له دونیاو دین دا، هوکار بیت بو زیندوو کرده مهو په یوه سببوونی زیاتر بو سونهت و مراندنی بیدعه کان بیت، وه هم کاره به ته نیا بو پهروه ردگار بیت و وه رگیراو بیت.

وَصَلَّى اللهُ سَلَامًا عَلَى عَبْدِهِ وَمَوْلَاهُ الصَّادِقِ الْأَمِينِ وَعَلَى آلِهِ وَآلِهِمْ بِأَحْسَنِ الْوَجْهِ مِنَ الدِّينِ
سُجَّانَكَ الْيَمْرُوقَ بِجِدِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

✍

أَحْمَدُ مَوْلَا فَائِدٍ سَعِيدٍ

۵ / شَعْبَان / ۱۴۳۷ هـ

۱۴ / ۵ / ۲۰۱۶ م

سليمانی

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ۶.

A series of horizontal dotted lines for handwriting practice, spanning the width of the page below the header.

بابه ته که له مانه پیکهاتووه

بمنلی پیکه

بلاشغی به لکه م:

۱. پیناسه ی داهینراو.
۲. به لکه قورناتییه کان له سهر داهینراو.
۳. به لکه هه رموودمییه کان له سهر داهینراو.
۴. وته ی هاوه لآن له سهر داهینراو.
۵. وته ی شوینکه وتوان و زانایان له سهر داهینراو.

بلاشغی هاووه م:

- هوکاری دروستبونی داهینراو مکان و نیشانه گشتییه کانی خاومنه کانیان.
- ا- هوکاره خوئییه کان.
 - ب- هوکاره دمرمکییه کان.

بلاشغی لسییه م:

- به برنامه و چوئییه تی و مرگرتنی به لکه کان.
- ا- به برنامه ی نه هلی سوننه ت.
 - ب- به برنامه ی بیدعه کاران.

بہشتی چوارہم:

شیوازی کارکردنیان لمگہل دمہکانیان.

۱. ہینانہوی بہ لگہ ہاوشیومکان (المتشابه).
۲. بیروباومزیان پاشان بہ لگہ (اعتقادہم ثم استدلالہم).
۳. پشتکردنہ بہرنامہی ہاوہلان (ہجر منہج السلف الصالح).
۴. کارنہ کردن بہ فہر موودہی (الاحاد).
۵. تیکدانہی بنہمای تیروانین و کردنہ بہ لگہ (اضطراب اصول النظر والاستدلال).

بہشتی پنجم:

مہترسیداریہتی داہینراوکان.

بہشتی دوم:

بہشتی پہلے:

تیروانینیک لہسہر دابہشکردنی داہینراو.

- ا- دابہشکردنی داہینراو بو دوو جوور (الحسنۃ والسیئۃ).
- ب- دابہشکردنی بو پینج یاسا شہریہکان (الاحکام التکلیفیۃ).
- ج- داہینراو یہک جوورہ نہویش (حرام).

بہشتی ہاوم:

جوورمکانی داہینراو.

۱. داہینراوی تہواو (البدعۃ الحقیقیۃ).
۲. داہینراوی بو زیادکراو (البدعۃ الإضافیۃ).

۳. داهینراوی نه کردوو (البدعة التركیة).
۴. بیدعه کارى به ناوی سودمه ندییه ره چاوکراوه شرعیه کار (المصالح المرسله).

بەشەر لستیه:

۱. بنه ما زانسته کار له ریگری بیدعه کارى (القواعد الاصولیة والفقهیة على منع الابتداع).
۲. هه ئویستی نه هلی سوننه ت له بهر په رچدانه ووی بیدعه کاران دا.
۳. یاسا بهرنامه بییه کار له کاتی بهر په رچدانه وویان دا.

بەشەر چوارمه:

۱. حوکمی داهینراو کار (حکم البدعة).
۲. حوکمی بیدعه کاران (حکم المبتدع).

A series of horizontal dotted lines for handwriting practice, spanning the width of the page below the header.

بەینامای بە کلام

بە شئی بە کەم

مانای داهینراو (البدعة)

بەیناسە (داهینراو) له زمانهوانی دا (البدعة في اللغة): له زمانی عەرەبی دا وشە (البدعة) واتای: (البدع، الاختراع، الانشاء، الأحداث، الخلق)، هه‌موو ئەمانه به واتای دروستکراو وه داهینان دیت له سەرەتاه.

هه‌روه‌ک (خليل الفراهيدي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لێت: البَدْعُ: إحداثُ شيءٍ لم يكن له من قبلُ خلقٌ ولا ذكرٌ ولا معرفةٌ. والله بديعُ السموات والأرض ابتدعهما، ولم يكونا قبل ذلك شيئاً يتوهمهما متوهم، وبدع الخلق.

والبَدْعُ: الشيء الذي يكون أولاً في كل أمر، كما قال الله ﷻ: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾، أي: لست بأول مُرْسَل.

والبِدْعَةُ: اسم ما ابتدع من الدين وغيره^(١).

واته: دروستکردنی شتی که هه‌موو پێش بوون و باس و زانیاری له‌سه‌ر نه‌بووبیت، شتی که سەرەتا پێت له هه‌موو کارێک دا، هه‌روه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووت: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾ [الْإِنشَاء: ٩].

واته: ئە‌ی (محمد) بێ‌ی من یه‌که‌م کەس نیه‌م نیردراییت، به‌لکه‌و پێغه‌مبه‌رو نیردرای زۆر پێش من هه‌بوون.

(١) "کتاب العین" (٥٤/٢).

هاتنی پیغمبر ﷺ بیدعو داهینراو سره تاه کی بی بوون نه بووه.

وه ده فهرمویت: ﴿بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ [البقرة: ۱۱۷].

واته: خوی پدروه ردگار داهینرو هینه ردهی ناسمانه کان و زهوی یه کانه به بی بوونی دروستکراو شیوازیکی پیشور.

واته: سره تا دروستکردنی لای خوی پدروه ردگار وه بووه.

وه ده فهرمویت: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ﴾ [البقرة: ۲۷].

واته: جوزیک گوته گیری و پهرستیان داهینا به بی نهوهی هاوشیوه و جوزی نهو پهرسته پیشینهی هه بوویت.

لهم پیناسانهوه بو مان دهرده کهویت که وشهی (بدعة) به مانای شیوازیکی داهینراو دیت به بی نهوهی هاوشیوه و جوزی پیشوری هه بوویت، نم وشهیه به کارده هینریت به گشتی بو هه موو جوزیکی داهینراو، دنیایی و دینی، چاک و خراب، به لام وشهیه کی دینی یه و زوری به کارهینانی بو لایه نی زه و خرابیه له دین دا^(۱)، که وتیان (بدعة): واته داهینراویکی خراب و لادان له دین دا.

کهواته ته نانهت به گویره ی زمانهوانی داهینراو (بدعة) واته: بی بناغمو بی سره تاو بی سرچاوه.

پیناسه ی (داهینراو) له مه بهستی شمرع دا (البدعة في الاصطلاح): باشترین جوزی پیناسه ی شمرعی بو (بدعة) له رووه زانستی یه که یه وه که زانایان زور کوک بن له سهری پیناسه که ی نیمامی (الشاطبي) ﷺ یه له کتبی "الاعتصام" دا هیناویته ی و شی کردووه تموه که ده لتیت:

الْبِدْعَةُ: طَرِيقَةٌ فِي الدِّينِ مُخْتَرَعَةٌ، تُضَاهِي الشَّرْعِيَّةَ، يُقْصَدُ بِالسُّلُوكِ عَلَيْهَا مَا يُقْصَدُ بِالطَّرِيقَةِ الشَّرْعِيَّةِ^(۲).

(۱) "النهاية في غريب الحديث والأثر" لابن الأثير (۱/۱۰۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۵۱).

واته: داهیتراو: ریځگه یه که له دین دا داهیتراوه، به هاوشیوه و شیوازی ریځگا شرعی یه کان دارپژراوه، مدهستیش پی پیهو سببون و ره چا و کړدنیته ی به هاوشیوه ی کاره شرعی یه کان.

شیکردنه وه ی پیناسه که:

(طریقه): واته: شیوازو چوتیه تیه ک دارپستن.

(فی الدین): واته: به ناروی دین و له دین دا نه ک له دونیادا، مدهست پی پویشنی بهرگی دینی تا و هر گریت لای خمتکی.

(مخترعة): واته: داهیتراوه به بی هیچ بنه مایه کی دینی.

(تضاهي الشرعية): واته: به هاوشیوه و ری و رسم و چوتیتی کاره شرعی یه کان دارپژراوه.

(يقصد بالسلوك عليها ...): واته: مدهست پی کار پیکردن و پیهو سببونیه ته ی وه کو کاره

شرعی یه کان.

جیاوازی نیوان پیناسه ی زمانه وانی و شه رعی

۱. داهیتراو له زمانه وانی دا گشتگیر دهرده که ویت، داهیتراوی دینی و دنیایی ده گریته وه.

۲. داهیتراو له شرع دا تایه تیزه، تنها داهیتراوی دینی ده گریته وه و دنیایی نا گریته وه،

مه گهر پیهوست بگریت به دینه وه.

۳. وشه ی داهیتراو له دین دا به کار دهیتريت و مدهست پی زمانه وانی یه، ده شیت کاریک

داهیتراوی پی بوتريت له زمان دا، به لام پی نهوتريت داهیتراو له شرع دا، وه کو هاندانی

کاریک هیت له دین دا به کورتی، وه کاره کهش نهیته دی تاوه کو وه فاتی پیغمبر ﷺ، به

هوکاری ریگری یه که له سرده می پیغمبر دا ﷺ، یا خود له بهر پیوست نه بوونی نهو کاره لهو

سرده مه دا، به لام له پاش سرده می پیغمبر دا ﷺ نهو کاره پیوست دهیت و هیچ ریگریه کی

بو نایت، وه کو کو کړدنه وه ی قورنان و نوژی (تهراویح) به کومل، نه مانه گهرچی بیان

دهوتريت داهیتراو له زمان دا به لام بیان ناوتريت داهیتراو له وروی شرع دا^(۱).

(۱) بروانه "المتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد يسرى ص ۲۲.

۴. له ږووی زانستی شرعی یوه به کارهیتانی وشهی (البدعة) راسته خو و سمره تا مه بهست پتی پتاسه شرعی په که به له بهر موژکی دینی و زوژ به کارهیتانی لم ږووه دا، نه که ږووه زمانه وانی په که، وه گهر مه بهست ږووه زمانه وانه وانی په که بیت؛ نه وای پیوستی به پاشگرو زیاده ږوونکر دنه ویه که هه یه، هه ووه که یاسا نوصولتی په که ده لیت: «الأصل في الكلام الحقيقة»^(۱).

واته: بناغه له به کارهیتانی قسه دا مه بهسته راسته خو به کارهیتانه حقیقی په کانه.

وه یاسای: «الحقیقة العرفية»^(۲).

واته: به کارهیتانه باوه کان سملاندنی نه م باسه یه.

۵. پتاسه و دابه شکردنی داهینراو له ږووه زمانه وانی په که وه و سهر پاندنی به سهر پتاسه شرعی په که دا هه له یه کی زانستی یه.

(۱) "الأشياء والنظائر" للسيوطي (۱/ ۶۳).

(۲) "نثر الورد على مراقي السعود" للشقيطي ص ۸۷.

به لگه قورناني يه كان له سهر داهيتراو

(الآيات القرآنية في ذم البدع)

گهرچی قورناني پروژ کورت و پر ماناو له خوگره بو همموو باسيك، وه به هيچ شيويهك باسه گمورهو گرنگه كان به تاييهت له خزمه تي ديني و پاراستني دا پهراويز خات، به لام جوړي دارشتني قورنان و تيگه يشتن له ناوهر وكي باسه كاني ده كريت خاوه ن شاره زاي باش و تايه تي بويت، وه كو خوي پهروردگار ده فهرمويت: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هُوَ أَقْوَمُ﴾ [الأنعام: ۹۰].

واته: قورنان ري پشاندهره بو كاملترين ري و كار.

له بهر نموه ده بينين كه سانيك بريار له سهر داهيتراو ده دن و پالپشتي ده بن، ناستي تيگه يشتن قورنان و شاره زاي ديني يان زور نزمه، وه بگره متمانه يان ني يه له قورنان دا نم باسه ه بويت.

له بهر نموه ي به لگه كاني قورنان له سهر (بدعة) زياتر به لگه يه كي گشتين، له چوارچيوه ي گوپرايه لي و له فرمان دهر نه چوون و يه كپيز پاراست و دوو بهره كايه تي نه نانه وه، دوور كهوتنه وه له سوو دمهندي يه تايه تي يه كان و حهزو ناره زوه ناده ميزاديه كان خوي ده بينيتمه وه.

گهرچی نايه تي زور هه به چوارچيوه ي نم باسه له خو بگريت، به لام نمو نايه تانه ي زور روون و ناشكران و زانايان ده يكه نه به لگه له سهر نم باه ته ده خينه روو:

نايه تي يه كه م: خوي گه و ره ﷺ ده فهرمويت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ

مَا يَنْتُحَكَّمْتُ هُنَّ أُمَّ الْكِتَابِ وَأَخْرُ مَتَشَبِهَتْ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾ [الأنعام: ۷].

خوي پهروردگار هموالمان بي ده دات قورنان دوو به شه: نايه ته بنه ما ماناداره كان: نمعانه ناوهر وكي قورنان، واته دارشته كاني زور روون و ناشكراو مانا روون، هيچ شاره وه نادپاري يان تيدا ني يه، وه نايه ته ليكچروه هاوشيوه كانيشي تيدايه كه نالوزو يه كلا نه بووه وه لاي زوري ناده ميزاد يان ههنديكيان، گهر كه سيك نم ليكچوو نالوزانه بگپريتموه بو نايه ته بنه ما كان؛ نموا

لهسر رپی راست و دروسته، وه به پیچهوانه شموه پیچهوانهیه^(۱).

نهم نایهته هدر له سه ره هلدانی بیدعه کارانهوه کراوته بنگه لهسریان لهو رووه وه بیدعه کاران بو شوینکوتهو ره واجی داهیتراوه کانیاں پهنایان بردووته بهر نمو بنگانهی مانا کانیاں به شیوهیه که شارویه لای خهلکی، نهوانهش که هه لدهستق بهم کاره کهسانی گومراو لادهرن لهسر ریگهی راست و دروست و ناشکرای نهم دینهو خاوهنی ریگهی جیاوازو بنگه کاری شیواوو پیچ و پهنای شیوه زانستی به دینی یه کهن ﴿آبِعَاءَ الْفِتْنَةِ وَآبِعَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾ همولدهری دوو کارن: فیتنه گیرو گومرایی ناو موسولمانان و تیکدان و لادانی دارشتی بنگه کان، نهمه ستمه له مافی خهلکی وه خواش دا ﷺ، پیغمبری خوا ﷺ له وه لامی پرسیاریکی (عائشه) ی خیزانی دا ﷺ لهسر نهم نایهته فهموی: «فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ فَاحْذَرُوهُمْ»^(۲)، و فی روایه: «فَإِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيهِ، فَهُمْ الَّذِينَ عَنَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَاحْذَرُوهُمْ»^(۳).

واته: نه گهر بینتان نهو کهسانه ی دوا ی نایهته لیکچووه کان (متشابهات) ده کهوتن؛ ده مه قالی و دوو بهره کایهتی یان لهسر ده کرد نهوانن خوی پدروه ردگار ناویانی بردوون به خراپهو مه بهستی پیانه، ناگاتان لیان بیت خوتانیاں لی باریزن.

نهمه روونکردنه وهیه کی تهواوه لهو فهمووده یه دا دهرده کهویت که نیشانه ی گومرایی و لادان (الزیغ) بیکدادانه له قورنان دا (الجدال)، نهوش بههوی شوینکوتهی نایهته لیکچووه کانه (المتشابهات)^(۴).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۶/۲).

(۲) رواه البخاری (۴۵۴۷)، والبغوی فی "شرح السنة" (۲۲۱/۱).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۷)، والترمذی (۲۹۹۳)، وأحمد فی "المسند" (۴۸/۶)، وابن حبان (۷۶)، وهو حدیث صحیح.

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (۱/۶۹ - ۷۰).

نم نايته باس لموه ده كات قورنان پيځهاته به له دوو بهش:

جوړی (المحكم): نهو نايه تانهی مانا کانی روون و ناشکرايه به هوئی جوړی دارستن و پيځهاته ی وشه کانی يوه هيچ جوړه ماناو ليکنده نهو ی تر له خو ناگريت، وه کو باسه کانی يه کتابه رستی و عبيادات و جهلال و حرامه کان رهوشی بهرز و خواناسی و باسه کانی روژی دوايي.

وه جوړی (المتشابه): نهو نايه تانهی شيوهی دارشته که ی ده کريت چند جوړيک مانا له خو بگريت له رووی دارشته نه که له رووی مهبستی سهره کی باسه که، نهوش به هوئی گه رانهوه بو سهر جوړی باس و بنهماکان (المحكم)، لهو شيوه دا مانای روون و ناشکراو يه کلابوونهوه دلتيایي بدهست ديت^(۱).

به تايهت گه رانهوه بو فرموده کان وهك (عومری كوری خه تباب) ﷺ ده فرمويت: «إِنَّهُ سَيَأْتِي أُنَاسٌ يَأْخُذُونَكُمْ بِسُبُهَاتِ الْقُرْآنِ، فَخُذُوهُمْ بِالسُّنَنِ، فَإِنَّ أَصْحَابَ السُّنَنِ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ»^(۲).

واته: خه لكانيك دين دوو بمره كايه تيان له گه دل ده كهن به نايته ليكچوه كانی قورنان (المتشابهات)، نيوه به فرموده کان بيانگرن، خاوهنی ناشنایي فرموده کان زانترن به قورنان.

قورنان كورت و پر ماناو همه لايه نه به، به لام فرموده شيكر دنه وه يه کلابوونهوه مهبستی تايهتی باسه که ده گه يه نيت، خوی پمروه دگار ده فرمويت: ﴿ثَابِتِينَ لِلنَّاسِ مَا نَزَلَ إِلَيْهِمْ﴾ [البقره: ۱۲۹].

واته: کاری تو نهی پیغمبر شيكر دنه وهی نهو به که ناردو مانه ته خواره وه بويان.

بو به هر له سهره تاي لادان و داهيتانه کانوه نم جوړه بدلگه و دارشته نه گيراو ته بهر، وه کو (خمواريچ) ه کان که يه کم کومه لتي گومرا بوون، بهرنامه يان کار کردن بوو به قورنان به يي.

(۱) بو زياتر مانای (المحكم و المتشابه) بگه رانهوه بو تعمري "الطبري" (۱۷۰/۳)، و "القرطبي" (۹/۴)، و "ابن کبير" (۳۴۵/۱)، و "الاعتصام" للشاطبي (۷۰/۱).

(۲) رواه الدارمي في "السنن" (۱۱۹)، و الأجرى في "الشرعية" ص ۵۲، و ابن بطه في "الابانة" (۸۳)، و اللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۲۳/۱)، و البغوي في "شرح السنة" (۲۰۲/۱)، و ابن عبد البر في "الجامع" (۱۹۲۶).

سوننت، به کارهیتانی هدره شه کان (وعید) به گشتی و بهی هونکاری لیبورردن و موزده کان (وعد)، به هه لگه رانه وه کافر کردنی هاوه لانی پیغمبر ﷺ به هونکاری به کارهیتانی نهو نایه تانهی بو پیرویان هاتو وه دابه زاندنی بو سهر موسولمانان^(۱).

هه موو کو مئه له گو مریکان له (الرافضة والمعتزلة والمرجئة ...)، باقی نهوانی بیان ده وتریت بیدعه کاران (أهل البدع) له پیناسهی زاناکانی نهلی سونه دا، تا نه مرو بئگه و پاساو هینانه ویان بو کاره کانیان (متشابهات) به لگه مانا هه مه لایه نه کانه.

ههروه هونکاری هاتنه خواره وهی نه نایه تهی کردو مانه به به لگه [الْعَزِيزُ : ۷] له سه ر گاوره کانی (نهجران) بو وه کاتیک وتو ویزیان له گه ل پیغمبر ﷺ ده کرد به کو مئه لیک (متشابهات) بو سه لاندنی پیغمبر (عیسی) علیه السلام که خواجه یا خود کوری خواجه یا خود پیکهاتهی سیه می خواجه، نهو روون و ناشکرایانه یان (المحکم) واز لی دههینا که بهنده و دروستکراوو پیغمبری خواجه، پاشان زانیانی پیشوو نه نایه ته یان ده کرده به لگه به سه ر نهو رووداوانهی خاوه نه کانیان به هه مان شیوهی دارستن ده یانی گرتوه به شیوه به کی گشتی^(۱).

نونهی نه مرو بو وه که به کارهیتانی پیناسهی زاروهی (البدعة اللغوي) بو پیناسهی شرعی، یا خود کاره دینی به گشتی به کان بو کاره تایه تی به کان، وه کو سلاوات و لکاندنی به بانگ و قامه ته وه، به عبادت کردنی نهو کارانهی که عبادت نین وه کو له دایکبونی پیغمبر ﷺ و ئیسراو میعراج و شهری به درو شهوی به رات ... هتد.

یان به کارهیتانی داهیتراوی دنیایی به داهیتراوی دینی یه وه وه کو ده لین سه یاره و تیاره و ... بیدعه یه.

(۱) قول ابن عمر رضي الله عنهما في "الاعتصام" (۳/ ۱۴۸).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۷۴).

نایه تی دووهم: خوی گه وره ﷺ ده فهرمویت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَنَفَّرَ بِكُمُ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [الأنعام: ۱۵۳].

واته: نمانه ی پوره ردگار له قورنان دا روونی کردووه تهوه بو بهنده کانی رینگه ی راست و دروستی خو به تی ده تگه یه نیته نمو شوینکه وته ی بن، بو رزگار بوون و سهر فرزیتان، دو اکه وته ی ری و رینجه که دزو لاده ره کان به نمو مهن، که ده بیته هوکاری لادانتان له ری راست و روئنی نمو، نهمه ناموزگاری پوره ردگار بو ئیره تاوه کو خواناس و رزگار بوون^(۱).

مه بهست له رینگه لاده ره کان که خوی گه وره ده فهرمویت ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ﴾ (مجاهد) ﷺ ده لیت: داهینراوه کان (البدع) ه^(۲).

﴿صِرَاطِي﴾: رینگه که ی به تاك و خاوه نیتی ناو ده بات، واته رینگه ی من، بو دهر برینی تا که رینگه ی راستی گه یشتن به پوره ردگار^(۳).

نمو رینگه یه ش که بانگی بو ده کات په یه وهست و په یه وه ی کردن و لانه دانی تهواوی سونته کانی پیغمبری خواجه ﷺ، وه ری لاده رو پیچه وانه کانی کهسانی خاوه ن داهینراوه کانن (وهم أهل البدع)، نه ک رینگه ی تاوانه کان (المعاصی)، به لکو تاوان کهس نایکات به رینگه و تا له سهری برون له بهر روون و ناشکرای، به لکو نمو رینگه لاده رانه تابه ته به داهینراوه کان بو بهرام بهر کینیه تی و به دین کردنیان له ناستی سونته دا^(۴).

بو زیاتر روون بوونی نم بابه ته (عبدالله ی کوری مه سعود) ﷺ ده لیت: پیغمبری خوا ﷺ خه تیکی راستی بو کیشاین و فهرمووی: «هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ»، واته: نهمه رینگه ی خواجه، پاشان چه ند

(۱) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسهدي ص ۲۸۰.

(۲) "تفسیر القرطبي" (۱۲۴/۷)، و "الاعتصام" للشاطبي (۷۹/۱)، والدارمي في "السنن" (۶۸/۱)، وابن جرير في "جامع البيان عن تأويل آي القرآن" (۸۸/۸)، وأبو شامة في "الباعث على إنكار البدع والحوادث" (۵۳).

(۳) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسهدي ص ۲۸۰.

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۷۶/۱).

خه نیکی تری لای راست و چه بی نهو خه ته کیشاو فرمووی: «هَذِهِ سُبُلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ»، واته: نهه ریگه گومراکانه، لهسه ر ههموو ریگه کان شهیتان (خراپه کارینک) بانگهوازی بو ده کات، پاشان نهه نایه تهی خوینده وه: «﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ [الأنعام: ۱۵۳]»، (به کری کوری عه لاء) ﷺ ده لیت: مه بهست به شهیتانی ناده میزاد خاوه ن داهینه ره (هی البدع)^(۱).

جا نه گهر نهو ری لاده رانه له بواری بیرواری بهرنامه بی (العقائد) بیت یان په رستن (العبادات) هیچ جیاوازی به کی نی به، ههموو له چوارچیهی دین دایه، ههروهک دروستبوونی نهو ههموو تاقم و کومه لانهی که له میژوو دا دروست بوون له ههردوو بواره که دا وهک (الخوارج، والرافضة، والمعتزلة، والتصوف، والمرجئة)، وه کو پوسیار کرا له (ابن مسعود) ﷺ: «مَا الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ؟»، واته: ریگای راست کامه به؟ فرمووی: «تَرَكْنَا مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أذْنَاهُ وَطَرَفُهُ فِي الْجَنَّةِ، وَعَنْ يَمِينِهِ جَوَادٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ جَوَادٌ، وَعَلَيْهَا رِجَالٌ يَدْعُونَ مَنْ مَرَّ بِهِمْ هَلُمَّ لَكَ هَلُمَّ لَكَ فَمَنْ أَحَدًا مِنْهُمْ فِي تِلْكَ الطَّرِيقِ انْتَهَتْ بِهِ إِلَى النَّارِ، وَمِنْ اسْتِقَامَ عَلَى الطَّرِيقِ الْأَعْظَمِ انْتَهَى بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ، ثُمَّ تَلَا ابْنُ مَسْعُودٍ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾ ذَلِكُمْ وَصَلَكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۵۳﴾ [الأنعام: ۱۵۳]»^(۲).

(۱) رواه أحمد في "المسند" (٤١٤٢)، والنسائي في "الكبرى" (١١١٠٩)، والدارمي في "السنن" (٢٠٨)، وابن بطة في "الإبانة" (١٠٥)، وابن نصر في "السنن" (١٤)، والحاكم في "المستدرک" (٣١٨/٢)، بز زهائر بگموتیره وه سه "الاعتصام" للشاطبي (٧٧/١)، وه شیخ (مشهور) ده لیت: إسناده صحیح، وه ههروهه (أحمد شاکر) له "المسند" دا (٤٦٥/١)، وه شیخ (نعلبانی) له "السنن" لأبي عاصم (١٧) ده لیت: إسناده حسن.

(۲) رواه ابن وضاح في "البدع والنهي عنها" (٧٧)، والبيهقي في "شعب الإیمان" (١٤٨٧)، والطبراني في "الكبير" (١٠٤٥٤).

واته: پیغمبرى خوا ﷺ له سهرتاكهی به جی هیشتین و کوتایه كهی له بههشت دایه، لهملاو لهولای دا بانگهواز هیه بو لادان، نهوی وهلامیان بداتهوه ده كهویته ناگروهه، نهوی خورآگر بیت و بییتنهوه ده گاته بههشت، پاشان نهو نایهتهی کرده بهلگه.

مدهستی (ابن مسعود) رضی الله عنه هموو بواره كانی نایین بوو، لیده رنه چوون و په یوه ست بوونی تهواو به هموو لایه نه دینی په كان.

نم نایهته هموو لایه نه داهیتراوه كان ده گرتنهوه، بهی نایهته نندی هندیك به هندیك ^(۱).

نایهتی سی یه م: خوی گوره عليه السلام ده فهرموت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [الاحزاب: ۱۵۹].

واته: خوی پهروه دگار ههوال ددهات لهم نایهته دا به پیغمبره كهی ﷺ كه نهو بهری په لهوانه ی دور كهوتورونه تهوه له دینه حقه كهی، بوونه ته چهنده ها ناقم و كومه لایك، پیغمبر ﷺ لهوان نی پهو نهوانیش لهم نین ^(۲).

گم نه مانه جوله كهو گاوره كان بن له دینی (ابراهیم الحنیف) عليه السلام جیا بوونه وهو ناویان له خویان نا، یاخود خاوهن داهیتراوه كان بن له ناو موسولمانان دا، كه سانی شونكه و تهی (متشابهات) ی بن، هموو یان دهر جوو ری لی و نبوی نایینی پاك و بیگهردی (ابراهیم و محمد) ن، ﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتِي رَّبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [الاحزاب: ۱۶۱] ^(۳).

خوی پهروه دگار پیغمبر (محمد) ی ﷺ بهری کردوه لیان ^(۴).

ههوالی بی داوه بم نایهته، له گهله كهی دا داهیتراویکی زور له دواى خوی دروست بیت ^(۵).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۸۰ / ۱).

(۲) (۳) "تفسير الطبري" (۱۳۹ / ۵).

(۴) "تفسير ابن كثير" (۴۳۰ / ۳)، و "تفسير القرطبي" (۱۳۵ / ۷).

(۵) "تفسير الطبري" (۱۴۰ / ۵).

وه فرمائی پی کردوه که بهرائتی خوی بتویتی لهوانی داهیترو دووبه راه کایه تی لهناو
 نایینه که ی دا دروست ده کهن بهوی که ده فرمویت: ﴿لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ﴾، وه هره شهشیان لی
 ده کات که ده فرمویت: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ﴾^(۱).

بیهری بوون له پیغمبره وه ﷺ، وه سزاو توله له خوی پهره ردگار وه، دلتهوایه که بو
 پیغمبری خوا ﷺ^(۲).

به لگمش له سهر نه وه ی که پیغمبری خوا ﷺ بیهریه وه هیچ په یوهندی یه کی نامیتی به خاوه ن
 داهیتراوه کانه وه کوئی هه موو تا قمه جیا بووه کان ههر له (خهوارج، رافیزه، موعته زیله، مورجینه،
 قهدهری، نه شعهری، ماتوزیدی، ... هتد) یه وه به (سوفی و دهرویش و هه موو جوژه کوتمله تازه کانی
 ثم سرده مه دوای نه مانیش) به شیویه کی گشتی کو برنامه یی یان پیوه دیاره له پهیره وی نه بوون
 و شوین نه کهوتی سونه ته کان و دزایه تی فرمووده، ته نانه ت بیتاگابوون و نه ناسین و دووری
 ته اوویان له زانستی تایهت به ناسینی فرمووده (علوم الحدیث) و کویری ته اوویان له پله ی
 فرمووده کان دا، وه بگره ته نانه ت برنامه دارشتن بو ده رباز بوون له فرمووده، له زیر ناویشانی
 به ناو زانستی (خبر الآحاد) و (ظنی ودلالة) به لگه گوماناری یه کان، یا له گهل عه قل و عیلم دا
 نه گونجاندن.

وه پیشووی یه کانیان (خهوارج و رافیزه و موعته زیله) به وه شهوه نه وه ستان به لکو هه موویان
 کو ده ننگن له حوکم دان به ته کفر کردن و به هه لگه راه بوون و فاسق بوون به لایه نی هره
 که میان به (عدالة) سهیره نه کردنی هاوه لانی پیغمبری خوا ﷺ که زانیان و نه لقه ی گه یاندنی ثم
 دینه ن، له گهل نه وه هه موو ده قانه له وه سف و سه نایان (التزکیة) کردیان، خوا لیان رازی یه
 نه وانیش له خوا رازین ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ [البینة: ۸].

ههر نه وه نه هلی سونه ته برنامه کاریان پی هه لگری هاوه لان و تابعین و گرنگی دانیانه به
 فرمووده و زانسته که ی (علوم الحدیث) وه په یوه ستیوونی ته اوویان به پاشماوه و (آثار) ی قسه و

(۱) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسهدي ص ۲۸۲.

(۲) "تفسیر القرطبی" (۷/ ۱۳۵).

فتوای ہاواہ لان و تابعین، بوّ یہ کلابونہ و شوکر دنہوی ہموو جیاوازی یہ کہ له بوچوونی دینی داو رہ چاو کردنی خویند نہوی راو بوچوون و نیجیہادہ کانیاں له پیش ہموو کہس و مزہہ بینکہ و یہ له بہر پیشینہ یہ تیان لم دینہ دا.

نمانہ ہمووی نشانہ یہ کی زور دپاری جیا کہ رہوی نیوان نہلی سونہت و فیرہ قہ کانہ کہ ہموو بہرنامہ و کر مہ لیککی یہ کلا دہ کاتہرہ له پھیونہ دی نہ بوونیاں بہ بہرنامہ و زانایانی نم (منہج) ۵، وہ له خوگر تیان بہ شیوازی دوورہ پیری و بہ سہر چارہ نہ گرتن و قسہ و توانج له پیشینی نم نومتہ بہ تاییت له زانایانی ہلگرو بانگہوازی نم (منہج) ۵ بہ درپڑایی میروو بہرنامہ و کاری فیرہ قہ کانہ.

وهك (القرطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَهُ تَفْسِيرُهُ كَمَا فِي دَا دَهْلِيَّتْ: وَقَدْ قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ الْعَارِفِينَ: هَذِهِ الْفِرْقَةُ الَّتِي زَادَتْ فِي فِرْقِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُمْ قَوْمٌ يُعَادُونَ الْعُلَمَاءَ وَيُبْغِضُونَ الْفُقَهَاءَ، وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ قَطُّ فِي الْأُمَّمِ السَّالِفَةِ^(۱).

واتہ: ہندیک له زانایانی شازہا دہلین: نو تاقمہی گہلی موسولمان له گاورو جولہ کہ زیاتر دہ کات کہ دہبہ (۷۳) تاقم، کہسانیکن له گہلی (محمد) ﷺ دڑاہتی زانایان و رق لیبونی شرع ناسان دہ کەن، بہ ہیچ شیوہ یہ کہ له گہلہ کانی پیشووا نہ بوون.

بہلکو نہوان قہ شو عاییدہ کانیاں سیفاتیککی خواہتی یان بی دابوون له گوڑین و گوڑیابہلی کردیان، تنانہت له گوڑینی دین دا، وهك خوی گمورہ دہ فرمویت: ﴿ اَتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرَهْبَتَهُمْ اَزِيَابًا مِّنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ ﴾ [التَّوْبَةِ: ۳۱].

(أبو هريرة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهْلِيَّتْ: ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ فَرَّقُوا دِيْنََهُمْ ﴾ هُمْ اَهْلُ الْبِدْعِ وَاَهْلُ الشُّبُهَاتِ وَاَهْلُ الضَّلَالَةِ مِّنْ هَذِهِ الْاُمَّةِ^(۲).

واتہ: نہوانہی جیاوازی و دووہرہ کایہتی دروست دہ کەن کہسانی بیدعہ کارانن، خواہن

(۱) "تفسیر القرطبی" (۱۲۷/۷).

(۲) "تفسیر الطبری" (۱۳۹/۵)، و "المصنف" لابن أبي شيبة، وابن أبي حاتم (۸۱۵۱)، و "تفسیر ابن کثیر" (۴۲۰/۳).

گو مری به کانن لهم نومته.

(قاضي اسماعيل) و (ابن كثير) دهلین: ظَاهِرُ الْقُرْآنِ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ كُلَّ مَنْ ابْتَدَعَ فِي الدِّينِ بِدْعَةً مِنَ الْخَوَارِجِ وَغَيْرِهِمْ؛ فَهُوَ دَاخِلٌ فِي هَذِهِ الْآيَةِ؛ لِأَنَّهُمْ إِذَا ابْتَدَعُوا تَجَادَلُوا وَتَخَاصَمُوا وَتَفَرَّقُوا وَكَانُوا شِيعًا^(۱).

واته: رووکه شی قورنان به لگه به له سر هم مو که سیک داهیتراویک له ناین دا دابهیتیت، هر له (خوارج) هکانهوه تا کهسانی تر نم نایته هم مو یان له خو ده گریت، له بر نهوی گه داهیتراویان دروست کرد نهوا ده مه قالی و وتی وتی دروست ده کن له دین داو پاشان دوو بره کایه تی نه نجام ده دن.

وهك نيمامي (على) ﷺ ده فرمویت: «وَاللَّهِ مَا فَرَّقُوهُ وَلَكِنْ فَارَقُوهُ»^(۲).

واته: سویتند به خوا جیاوازی یان له دین دا دروست نه کردوه، به لکو لی جیا بوونه توه. وه جوزیک گیزاندنوه له خویندنهوی نایته که نهمه ده سه لیتیت، وه کو خویندنهوی نیمامی (على و قه تاده) بهم جو ره: «إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ»^(۳).

واته: نهوانی له دینه که یان جیا بوونه وه.

نایه تی چوارهم: خوی گه وه ﷺ ده فرمویت: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْضِكُمْ أَوْ يَلِيْسَكُمْ شَيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ أَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ﴾ [الأنعام: ۶۵].

واته: نهی (محمد) پشان رابگه نه خوی پهروه دگار بالادهسته له ناردنی سزا به سهرتان دا، له سهروه وه له خواره وه بهرگی پارچه پارچه دوو بره کایه تیتان به سردا بیوشی و تالوو سهختی به کانی به کزی بچیزن^(۴).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۴۲۰/۳)، و "الاعتصام" للشاطبي (۸۵/۱).

(۲) "تفسیر القرطبي" (۱۴۹/۷)، و "اللباب في علوم الكتاب" لسراج الدين الحنبلي (۵۳۰/۸).

(۳) "تفسیر الطبري" (۲۸۸/۵)، "تفسیر ابن کثیر" (۳۰۵/۳)، و "تفسیر القرطبي" (۱۲/۷).

مههست له نایه ته که: ﴿أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا﴾: به گی پارچه پارچه بوونتان به سهردا بهوشی.

(عبدالله ی کوری عباس) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: «يَعْنِي بِالشَّيْعِ الْأَهْوَاءَ الْمُخْتَلِفَةَ»^(۱).

واته: به پارچه پارچه بوون و ههواو ناره زوووه جیاوازه کانه.

وه (مجاهد) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: «مَا كَانَ مِنْكُمْ مِنَ التَّفَرُّقِ وَالْاِخْتِلَافِ»^(۲).

واته: بهوانی له نیوه دا روو ده دات له دووبه ره کایه تی و جیاوازه کان دا.

نهم نایه ته هیمایه بو دروست بوونی جیاوازی و داهیتراوه کان له دواى نهم راسته ریگه و کۆدهنگ بوون له سهری، له بنه رت دا داهیتراو هوکاری نا کوکی و په رت بوونه، ههروهك (سونهت) هوکاری کۆدهنگی و یه کپیزی دینه، (ابن تیمیه) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: البدعة مقرونة بالفرقة كما ان السنة مقرونة بالجماعة^(۳).

واته: داهیتراو په یوهسته به دووبه ره کایه تی و په رت بوونه وه ههروهك چون شوینکه وه تی سونهت په یوهسته به یه کپیزی یه وه.

وهك (مجاهد) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له تفسیری نهم نایه ته دا ﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾^(۴) إِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ ﴿ [هۆلا: ۱۱۸ - ۱۱۹] واته: بهردهوام جیاوازی له نیوانتان دا ده بیته بیجگه لهوانه ی بهزه یی خوا گرتوونیه تی یه وه. دَهْلِيَّت: « ﴿وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ [هۆلا: ۱۱۸]: أَهْلُ الْبَاطِلِ، واته: نهوانه ی جیاوازیان تیا دایه کهسانی نه ملی به تالن، ﴿إِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ﴾ [هۆلا: ۱۱۹]: أَهْلُ الْحَقِّ لَيْسَ فِيهِمْ اِخْتِلَافٌ» واته: خاوهن حهقه کان جیاوازی له نیوانیان دا نی یه^(۵).

وه (عکرمة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: «هُمْ أَهْلُ السُّنَّةِ»^(۶). واته: نه ملی بهزه یی نه ملی سونهتن.

(۱) "تفسیر الطبری" (۲۸۸/۵)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۶/۱)، وابن أبي حاتم (۷۴۱۲).

(۲) "تفسیر الطبری" (۲۸۸/۵)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۶/۱)، وابن أبي حاتم (۷۴۱۲).

(۳) "الاستقامة" (۴۲/۱).

(۴) "جامع بیان العلم وفضله" لابن عبدالبر (۱۷۵۳)، و"الاعتصام" للشاطبي (۸۷/۱).

(۵) "السنن" لسعيد بن منصور (۱۱۰۶)، و"جامع البيان" لابن جرير (۱۸۷۱۳).

وه (مالك بن أنس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «أَهْلُ رَحْمَةِ اللَّهِ لَا يَخْتَلِفُونَ»^(۱). واته: خاوهن بهزهیی یه کان جیاوازیان تیدا نی یه.

نایه تی پینجه م: خوی گه وره ﷺ ده فهرمویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳].

واته: با خو پاریز بن له جیه جی نه کوردن و پینجه وانه کاری ریگهو بهرنامهو سونهت و شهریه تی پیغمبه ری خوا ﷺ، پیوه ری وتو کاره کانیان به پیوه ری وتو کاری نهو بیت، گونجان له گه لی دا ورده گریت و پینجه وانه که ی ده دریتوه به سر خاوه نه که ی دا گهر هر که سینک بیت، گهر وانه سزای دلی ده دریت به سهری دا له بیروایی و دوورووی و بیدعو داهینه ری یه تی، یا خود سزای دنیایی له کوشتن و به ندکردن^(۲)، له نه نجام دا زیاتر گومراو سرلیشیواویان ده کات به هو کاری پینجه وانه کاری پیغمبه ره وه ﷺ^(۳).

نم نایته هه ره شهیه کی بیسنوری ته واره بو که سانی خاوهن داهینراوه کان له وهرنه گرتن و سزادانیان.

که سینک پرسیار له نیمام (مالیک) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده کات و ده لیت: ده مهویت پوشینی نیحرام و (تلبیه) لای گوره که ی پیغمبه ری خوا ﷺ له مزگه وته که ی دا بکم، نهویش فهرمووی: نم کاره نه که ی، له (میکات ذا الخلیفة) بیکه، نه ترسم تووشی فیتهو کوتایی به سزاو وهرنه گرتن بیت، وتی: چ سزایه ک که من چند میلک زیاد ده که م له سنوری خوی؟ نیمام (مالیک) فهرمووی: «وَأَيُّ فِتْنَةٍ أَعْظَمَ مِنْ أَنْ تَرَى أَنَّكَ سَبَّتَ إِلَى فَضِيلَةَ قَصَّرَ عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ!؟ إِنْ سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [النور: ۶۳]»^(۴).

(۱) "السنن" لسعيد بن منصور (۱۱۰۴)، و "الشريعة" للاجري (۴۶۰)، و "الاعتصام" للشاطبي (۸۳/۱).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۱۰۱/۶).

(۳) "أضواء البيان" للشقيطي (۱۷۳/۶).

(۴) "الاعتصام" للشاطبي (۲۲۷/۱، ۳۶۷)، و "أحكام القرآن" لابن العربي (۱۴۱۲/۳)، و "الإبانه" لابن بطة (۹۸)، و

"السنن الكبرى" للبيهقي (۲۳۶).

واته: چ سزايه ك لهوه گه وره تره كه ده ركت به چا كه يه ك كړد بېت پټغه مېهرى خوا ﷺ
 نه يكر د بېت؟ پاشان هم نايه تهى خو بنده وه: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ
 يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [شور: ۶۳].

واته: ناگدار بن نه وانهى فېرمانى نهو ﷺ ده شكېنن كه وا تووشى به لايه ك و سزايه كى سهخت
 بېنه وه.

(سه عېدى كورې موسه يه ب) ﷺ پياوېكى بېنى له دواى بانگى به يانى زياد له دوو ركات
 ده كات (به بې هو)، فېرمانى به نه كړدنى دا، پياوه كه وتى: نهوه خواى گه وره سزام ده دات له سهر
 نو يژ؟ فېر موى: «لَا، وَلَكِنْ يُعَذِّبُكَ عَلَىٰ خِلَافِ السُّنَّةِ»^(۱).

واته: نه خېر، بهلكو سزات ده دات له سهر پټجه وانهى سونه ت.

به ههمان شپوه هم كار و وه لاهه له نيمامى (عومر) وه ﷺ ده گېر نه وه له سهر رى گرتن له
 نو يژى دواى عهس^(۲).

(سهل بن عبدالله التستري) ده لېت: كُلُّ فِعْلٍ يَفْعَلُهُ الْعَبْدُ بغيرِ اِقْتِدَاءٍ: طَاعَةً كَانَ أَوْ
 مَعْصِيَةً، فَهُوَ عَيْشُ النَّفْسِ يَعْني: بِاتِّبَاعِ الْهَوَىٰ، وَكُلُّ فِعْلٍ يَفْعَلُهُ الْعَبْدُ بِالِاقْتِدَاءِ؛ فَهُوَ عِتَابٌ عَلَىٰ
 النَّفْسِ يَعْني لِأَنَّهُ لَا هَوَىٰ لَهُ فِيهِ^(۳).

واته: هر كارېك به بې شونكه وهى قورنان و فېر مووده بكرېت؛ خاوه نه كهى شونكه وهى
 حمز و نار هزووه كانى نهفسى خو يه تى، وه هر كارېك به شونكه وهى سونه ت بكرېت له ناو بردنى
 ههواو نار هزووه نهفسى يه كانيه تى.

(۱) رواه البيهقي في "السنن" (۲/ ۶۵۴)، وعبدالرزاق في "مصنفه" (۳/ ۵۲)، وفي "إرواء الغليل" للالباني (۲/ ۲۳۶) بسند

صحيح.

(۲) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۳، "الفقيه والمتفقه" للخطيب البغدادي (۱/ ۱۴۷).

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۱۲۶)، و"الرسالة القشيرية" للقشيري ص ۱۵.

نایه تی شه شهه: خوی گهوره ﷺ ده فه رمویت: ﴿أَيُّومَ أَكَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ
وَأَتَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [البقرة: ٣].

واته: نه مرو نایینه کهم بو کامل کردون وه هه موو نیعمه ته کانیشم بو تهوار کردون و رازیم به
نایینی نیسلام بوتان.

(ابن عباس) رَضِيَ عَنْهَا دَهَلَيْت: خوی پهروه ردگار ههوال ده دات به پیغمه به ره کهی و
باوه رداران که نایینی نیسلام و باوه ری بو تهوار کردون و پیوستیان به هیچ زیاده به که نی به، وه
به هه موو شیوه به که پی رازی بهو ناتهواوی ناکات، پیوستیان به ناین و پیغمه به ریکی تر نی به،
نعمه گهوره ترین به خشنده بی خویته تی بو سمر نهم گهله^(١).

پیغمه به ری خوا ﷺ ده فه رمویت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلَهَا كَنَهَارِهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي
إِلَّا هَالِكٌ»^(٢).

واته: به جیم هیشتون له سهر روونا که که شهوی وه کو روژی وایه، له دواوی من که سی له سهر
گومرا ناییت بیجگه له تیاچوو نه بیت.

وه ههروه ها ده فه رمویت: «إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُقَرَّبُكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ إِلَّا قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَلَيْسَ شَيْءٌ
يُقَرَّبُكُمْ إِلَى النَّارِ إِلَّا قَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ»^(٣).

واته: کاریک نه ماوه نزیکتان بخاته وه له بهه شت فه رمانم بی کردون و هیچ کاریکیش نه ماوه
نزیکتان بخاته وه له ناگر هدر ریگریم لی کردون.

(١) "تفسیر ابن کثیر" (٣/٣٢).

(٢) رواه ابن ماجه (٤٣) وقال (شعیب الأرنؤوط): حديث صحيح، وصححه (الألباني) في "صحيح وضعيف سنن ابن ماجه"
برقم (٤٣)، وأحمد (١٧١٢٤)، وابن أبي عاصم في "السنة" (٤٧، ٤٨، ٤٩)، والطبراني في "الكبير" (٦١٩)، والحاكم في
"المستدرک" (٣٣١)، وفي "الصحيحه" برقم (٩٣٧)، و "صحيح الجامع الصغير" (٤٣٦٩)، و "صحيح الترغيب
والترهيب" (٥٩).

(٣) البغوي في "شرح السنة" (٤١١١)، والألباني في "مشكاة المصابيح" برقم (٥٣٠٠)، وفي "الصحيحه" (٢٨٦٦).

(مالیکی کوری نه نس) ﷺ ده فمرمویت: مَنْ أَحَدَتْ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ شَيْئًا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ سَلْفُهَا؛ فَقَدْ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ؛ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [الْمَائِدَة: ۳]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا؛ فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا^(۱).

واته: هدر کاریک لهم نوممه تدا بکریت که پشیمان نه یانکر دیت؛ نهوا خاوه نه که ی وای دهرده بریت که پیغمبری خوا ﷺ خیانه تی لهم دینه کردوه به نه گه یاندنی، له بهر نه وهی خوی گه وره ده فمرمویت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [الْمَائِدَة: ۳]، نه وهی نه ورورزه دین نه بیت؛ نه مرو دین نی یه.

مه بهست لهم به لگه یه نه وهی دین لای خواوه ﷺ کامل و نهواو بووهو پیوستی به هیچ که سیک و کاریک نی یه بوی زیادو کم کات، بیدعه کاریش به بیدعه که ی وای ده گه یه نیت دین پیوستی بهو کارانه هیه که باسی نه کردوه ثم بوی داهیناوه، نهمه بهر بهر چدانه وهی ثم نایه ته به که گه وره ترین پلهو قدری نیسلام ده گه یه نیت.

نایه تی جهوتهم: خوی گه وره ﷺ ده فمرمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ [التَّوْبَة: ۲۱].

واته: نایا خواکانیان یاساو پابه ندبوننی تازه یان بو داهیناوان له ناین دا که خوی په روه ردگار ریگه ی بی نه داوان^(۲).

یاسا دارستن مافی خوایه، گمر یه کیک یاسا دابریزیت مانای دوو کاره:

یه کهم: هاوبه شی خوایه له یاسا دانان.

دووهم: ده بیت خوا ریگه ی پندابیت.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۳۶۸).

(۲) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسعدی ص ۷۵۷، و "زاد المسیر فی علم التفسیر" لابن الجوزی (۴/۶۳).

له همدوو حالت ته که دا بوونی نییه نهمانه، کهواته بیدعه کاران نه هاوبهشن نه ریگه پیدراون.
به هیچ شیوهیهک خوی پروهردگار نیزنی کسی نه داوه به ناوی دینه که یهوه کار و
کرده یهوه کی زور به دین بکات، له بهر نهوهی یاسا داریژ (المشرع) بو بنده کانی هدر نهوه، وه کو
ده فهرمویت: ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْآخِرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ [الاعراف: ۵۴].

واته: همدوو دروستکراوه کان هدر نهو دروستی کردون، هدر فهروانی نهویش بهسمریان دا
جیهه جی ده کریت.

تهنانهت پیغه مبهران (علیهم السلام) یاسا داریژ (المشرع) نین و کاریان تنها گه یاندنه، وه کو
خوی پروهردگار ده فهرمویت: ﴿مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ﴾ [المائدة: ۹۹]. وه ده فهرمویت:
﴿فَاتِمَّا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ [الزهد: ۴۰]. وه ده فهرمویت: ﴿فَهَلْ عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ
الْمُسِينُ﴾ [البقرة: ۳۵]. وه ده فهرمویت: ﴿فَاتِمَّا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلْغُ الْمُسِينُ﴾ [التغابن: ۱۷].
وه ده فهرمویت: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [الحجرات: ۳-۴]. وه
ده فهرمویت: ﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ﴾ [هود: ۱۱۲].

گهر پیغه مبهران (علیهم السلام) مافی دارشتنی یاسا و بهرنامه یان بی نهدرایت؛ ده بیت چ
که سیک نهو مافه به خوی یاخود که سیک تر بدات؟! به ناوی ویست و نیرادهی خواو دینه که یهوه
ریگه داریژ بیت! ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۹]. به ناوی خواوه بریار بدهن
و له گه نهوهش دا نایزان.

وه خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿قُلْ أَصْلَمْتُ لِلَّهِ بِدِينِكُمْ﴾ [الحجرات: ۱۶].
واته: نهی (محمد) بلی نیوه خوا فیتری دینه که تان ده که ن؟!

وه ده فهرمویت: ﴿قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ﴾ [البقرة: ۱۴۰].

واته: نهی (محمد) بلی نهوه نیوه زانان بهسه دینه که یی دا یاخود خوی گهوره عی خوی؟!
پلهو پایه که مان نی یه بو بنده کان بیجگه له بهندایهتی تهواو، گهر له هدر ناستیکی بهرز دا
بیت ده بیت زیاتر بهندایهتی بکات و ملکه چی و جیهه جیکاری بهرنامه بیت.

نعمه بهرپه رچی گاورو جولہ که کان ده داته وه له بهرز کردنموه ی پله ی پیغمبره که یان تا به شیکه له خوا، یان کوری خواجه، وه قه شه کانیاں جینگری پیغمبره که یانن لمو وه صفانه دا بو یان هدیہ هموو گوزانکاری یه که له دین دا دروست بکن، وه بهرپه رچه بو (شيعه و تصوف) که پيشمواکانیاں (الأئمة) به بیتاوان (معصوم) و پله ی (ولایة الفقیه) و (علم الباطن) یان ده دهنی بو گپرانموه ی گوزانکاری دینی بو یان (المرجعية).

له گه ل نه وه ش دا خوا ی پهروه ردگار ده فمرمویت: ﴿وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ [الكهف: ۲۶].

[۲۶]

واته: یه که بوون به شدارو هاوبه شی یاسای پهروه ردگار ناکات.

به لگه فهرمووده یی به کان له سهر داهینراو

(الأحاديث النبوية في ذم البدع)

ناشکرا به که فهرمووده شیکاری قورنانه، بو به زورتر به لگه له خو ده گریت له بهر جوزی کاری پیغمبر ﷺ ﴿لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ مَا نَزَلَ إِلَيْهِمْ﴾ [التكاثف: ٤٤]، وه کاری شیتهلکاری قورنان و کردنه وهی گری و به کلابورنوهی ده فه کانه، تاره کو هیچ گوشه به کی ناین به شارا وهی نه مینته وه، وه به لگش به کس نه مینیت، خوی گوره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [التكاثف: ١٦٥].

واته: تاره کو دوی پیغمبران به لگه بو کس نه مینیت.

وه ده فهرمویت: ﴿لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ﴾ [الانشاق: ٤٢].

واته: تاره کو مانوه و تیاچوونتان به روونی و ناشکرای بیت.

فهرمووده یی به کیم: هه موو داهینراو نیک گومرایی به وه له ناگردایه.

پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «... وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(١). وفي لفظ: «فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَىٰ بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(٢).

(١) رواه مسلم (٢٦٠٦)، وابن ماجه (٤٦)، والنسائي في "الكبرى" (١٧٩٩) واللفظ له، وأحمد (١٧١٤٥)، وابن خزيمة في "صحيحه" (١٧٨٥)، والطبراني في "الكبير" (٨٥٢١)، وابن بطة في "الإبانه" (١٧١)، والأجري في "الشریعة" (٨٤)، وابن وضاح في "البدع" (٥٧)، والبيهقي في "الحلیة" (١٨٩/٣)، وفي "سنن الكبرى" (٥٨٠٠)، وفي "الشعب" (٤٤٥٢)، وفي "أحكام الجنائز" للالباني ص ١٨، وفي "الإرواء" (٦٠٨)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (١٣٥٣).

(٢) رواه ابن ماجه (٤٢) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهد، وأبو داود (٤٦٠٧) واللفظ له، والترمذي =

واته: نموهی دواى من بڑى جياوازيه کى زور دهبينيت، په يوه ست بن به سونه تى من و جيتشيانى کامل دىنى دواى من، ناگادارى کاره تازه داهیتراوه کان بن، هممو تازه داهیتراو نیک داهیتراوه (له دين دا)، وه هممو داهیتراو نیک گومرایى به.

وه «... كُلَّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»^(۱).

واته: هممو داهیتراو نیک گومرایى به وه له ناگر دایه.

بهم شیوه په پتغمبهرى خوا ﷺ پتشمه کى زوربهى وتاره کانى ده کرده وه، بده دوام ناموزگارى به په پیهه ستبون به قورنان و سونه تموهو دور کومتوهو دزایه تى کردنى داهیتراوه دىنى به کان له وتاره کانى دا بده دوام ده بوو.

گمر گرنگى به کى زور به خرمهت بو دینه که نه بوايه پتداگرى له سهر نده کرد.

گه یاندنى هممو دين و هوکارى پاراستنه کانى کارى پتغمبهرایه تى (محمد) ه ﷺ، له بهر نه وه پتشمه کى هممو وتاره کانى بووه.

فهرموودى دووم: داهیتراو هوکارى په دکردنه وده.

پتغمبهر ﷺ ده فهرمویت: «مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۲).

= (۳۴۲۷)، وأحمد (۱۷۱۴۴)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۳۳۸)، وفي "الشعب" (۷۱۱۰)، والدارمي (۹۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۵)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۵۴)، والأجري في "الشرعة" (۸۶)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۲۱)، والحاكم في "المستدرک" (۳۲۹) وقال (الذهبي): صحيح ليس له علة، وفي "مشكاة المصابيح" (۱۶۵) وصححه، وفي "الصحيحه" (۳۰۰۷، ۲۷۳۵)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۵۴۹)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۵۰).

(۱) تعليق (شعب الأرنؤوط) في "المسند": وفي الرواية الموقوفة عند البيهقي واللالكائي زيادة: "كل ضلالة في النار"، وهي في بعض طرق جابر.

وفي "حجة النبي ﷺ" للآباني ص ۱۴، و"أحكام الجنائز" ص ۳۰، وقال الآباني في "صحيح الترغيب والترهيب" تحت حديث رقم (۴۹): زاد النسائي (۲۳۴/۱) وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۷۸۵) وغيرهما: "وكل ضلالة في النار"، وإسنادها صحيح، وفي "الإرواء" برقم (۶۰۷).

(۲) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وابن ماجه (۱۴)، وأبو داود (۴۶۰۶)، وأحمد (۲۶۳۲۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۷، ۲۶)، والدارقطني (۴۵۳۴)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۵۳۶)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب" (۴۹).

وحدیث: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۱).

وفي لفظ: «مَنْ صَنَعَ أَمْرًا عَلَىٰ غَيْرِ أَمْرِنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۲).

واته: هر که سبک فرمانتک دابهیتت لیسر فرمانی نیمه نه بیت رت ده کریتمه.
زانایان نم فرموده به به یک لیسر سنی بنهای نیسلام داده نین، له همه لایه ن وهر گرتن و
پر مانایه تی دا.

(ابن حجر العسقلانی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلِيَّت: وَهَذَا الْحَدِيثُ مَعْدُودٌ مِنْ أَصُولِ الْإِسْلَامِ وَقَاعِدَةٌ مِنْ
قَوَاعِدِهِ ... قَالَ النَّوَوِيُّ هَذَا الْحَدِيثُ مِمَّا يَنْبَغِي أَنْ يُعْتَنَى بِحِفْظِهِ وَاسْتِعْمَالِهِ فِي إِبْطَالِ الْمُنْكَرَاتِ
... وَقَالَ الطَّرْقِيُّ هَذَا الْحَدِيثُ يَصْلُحُ أَنْ يُسَمَّى نِصْفَ أدَلَّةِ الشَّرْعِ ... وَفِيهِ رَدُّ الْمُحَدَّثَاتِ وَأَنَّ
النَّهْيَ يَقْتَضِي الْفَسَادَ^(۳).

واته: نم فرموده به به یکتک له بنه ما سره کی به کانی نیسلام همزار ده کریت و بنه رتیکه
له بنه رته یاسایه کانی.

وه نیمامی (النووي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلِيَّت: پیوسته نم فرموده به له بر بکریت و جیهه جی بکریت
به سر هموو کاریککی بی بناغمو به تال دا.

وه (الطرقی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلِيَّت: ده شیت نم فرموده به پیکهاته ی نیوه ی بنگه شرعی به کان
بیت.

نم دوو فرموده به ده کریته بنگه بو به شی دووه می مهرجه کانی کاره عیاده تی به دینی
به کان، که (المتابعة) به، له پاش (الإخلاص)، واته شویتسکه وته ی ته واری ده فه کانی نیسلام له

(۱) رواه مسلم (۱۷۱۸)، والبخاري (بابُ إِذَا اجْتَهَدَ الْعَامِلُ أَوْ الْحَاكِمُ، فَأَخْطَأَ خِلَافَ الرَّسُولِ مِنْ غَيْرِ عِلْمٍ، فَحُكْمُهُ مَرْدُودٌ)،
وفي "خلق أعمال العباد" ص ۶۲، و"مختصر صحيح البخاري" (۳۳۹)، وأحمد (۲۵۴۷۲)، والدارقطني (۴۵۳۷)، وابن أبي
عاصم في "السنن" (۵۲)، وفي "الإرواء" (۸۸)، و"صحيح الجامع الصغير" (۶۳۹۸).

(۲) رواه أبو داود (۴۶۰۶) واللفظ له، والبيهقي في "الكبرى" (۲۱۱۹۶)، وأحمد (۲۴۴۵۰)، وفي "صحيح الجامع الصغير"
(۶۳۶۹)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۴۹).

(۳) "فتح الباري" (۳۰۲/۵ - ۳۰۳).

همموو كار يكي ديني دا تاوه كو وه ربگريټ.

نم فرموده يه ده بيته ترازوو و كيشانه ي همموو كار يكي ديني له دونيادا پيش ترازوو و كيشانه كهي روژي دوايي ﴿وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ﴾ [المائدة: ٢٥].

دارشتي بهرناموو ياسا مافي خوي پوره ردگارو زه وتكردي خونكردن به خويته ي لهو بواره دايه به سهر بنده كاني يهوه، وه له لايه كي ترهوه همر كه سيك چهنده پلهو پايه ي نيماني و زانستي ديني هه بيټ بو ي ني يه سنووري بهلگه كان به زنيټ.

فرموده ي سي يه م: بيدهه كاران درچوون له سونه تي پيغه مبهري خوا ﷺ.

عَنْ حُدَيْفَةَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَعَدَ هَذَا الْحَيَّرِ شَرٌّ؟ قَالَ: «نَعَمْ، قَوْمٌ يَسْتَنُونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي، وَيَهْتَدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي...»^(١). وفي لفظ البخاري: «قَوْمٌ يَهْتَدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي...»^(٢).

واته: (حوزه يفه) ﷺ وتي: نه ي پيغه مبهري خوا ناي ا دواي نم خيره (ئيسلامه پاك و بيگرده) شهر نه بيټ؟ فرموده ي: بهلتي، كه سانيك دين شوينكهوته ي ريگمو سونه ته كاني من نابن.

مهرجي مانهوه ي دينداری يه كي پر خير و راست و دروست لا نه دانه له سهر شوينكهوته ي سونه ت، گهر لادان ويست و ناره زووه كاني خهلكي به دينداری كرا نهوا همموو جوژنيك شهر له دونياو ديني نهو خهلكه دا روو ده دات، به بهرناموو په پره وكردني سهرچاوه كه قورنان و فرموده يه ون ده بيټ، همر كه سيك ديت ناره زوو ويسته كاني خوي تيكه ل ده كات.

پيغه مبهري خوا ﷺ ده فرموده ي: «إِنَّ مِمَّا أَخَشَى عَلَيْكُمْ شَهَوَاتِ الْفِي فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ وَمُضَلَّاتِ الْهُوَى»^(٣).

(١) رواه البخاري (٧٠٨٤)، ومسلم (١٨٤٧) واللفظ له، والبيهقي في "الكبرى" (١٦٧٩٥)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب"

(٥٧، ٥٦)، وابن وضاح في "البدع" (٧٩)، وفي "الأجوبة النافعة" للألباني ص ١١٢.

(٢) مختصر صحيح البخاري" (٢٦٤٦)، ورواه البغوي في "شرح السنة" (٤٢٢٢).

(٣) رواه أحمد (١٩٧٧٣)، وقال (شعب الأرنؤوط): رجاله ثقات رجال الصحيح غير أنه منقطع، والبخاري في "مسنده" (٣٨٤٤)،

واته: ئهوهی برسم لیجان چهز و خوشی به کانی ناو سک و شهوه تانه له گهڵ ههواو ئارهزوه گومرا کانتان.

«مُضِلَّاتِ الْهُوَى»: مه بهست به مهیه له فرموده کهدا: لادان له سونهت کهوتنه ناو گومرا به یهوهیه.

وشه ی «مُضِلَّاتِ» بهرام بهر «الهُدَايَةِ، السُّنَّةِ» به، دوو وشه ی دژ بهیه کن له بهک کات دا، له کهسیکا کو نایبتهوه ههه به کیکیان ئهویتریان ده رده کات.

وه کو یاسایه کمان ههیه ده لیت: «مُتَمَوِّعُ اجْتِنَاعِ النَّقِیْضِیْنِ» واته: نه گونجاوه کو بوونهوه ی دوو دژ بهیهک.

فهرمووده ی چوارهم: داهینراو هوکاره بو بیبه شکردنی خاوه نه کهه ی له چهوزی پیغه مبهه ر عَلَيْهِ السَّلَام.

پیغه مبهه ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرمویت: «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، وَلَيْزُفَعَنَّ مَعِيَ رِجَالٌ مِنْكُمْ ثُمَّ لِيُخْتَلَجَنَّ دُونِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ أَصْحَابِي، فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ»^(١). وفي لفظ مسلم: «إِنِّي لَكُمْ فَرَطٌ عَلَى الْحَوْضِ، فَيَأْتِي لَا يَأْتِيَنَّ أَحَدُكُمْ فَيَذُبُّ عَنِّي كَمَا يَذُبُّ الْبَعِيرُ الضَّالُّ، فَأَقُولُ: فِيمَ هَذَا؟ فَيَقَالُ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ، فَأَقُولُ: سَحَقًا»^(٢).

واته: من پیشتان نه کهوم بو سهه (حوض)، کهسانیک له ئیوه به رهو لای من دین، پاشان ریگری یان لی ده کهن، ده لیم: نه ی پهروه ر دگار هاوه لآم، یم ده لین: تو نازانیت دوا ی تو چیان

= والیهقی فی «الخلية» (٣٢/٢)، و فی «الجامع الصحیح للسنن والمسائید» (٢٨/٥)، و صححه الألبانی فی «صحیح الترغیب والترهیب» برقم (٥٢، ٢١٤٣).

(١) رواه البخاری (٦٥٧٦) و اللفظ له، و مسلم (٢٢٩٧)، و ابن ماجه (٣٠٥٧)، و أحمد (٣٦٣٩)، و الطبرانی فی «الکبیر» (٦٦١)، و ابن أبی شیبه فی «مصنفه» (٣٧١٧٧)، و ابن أبی عاصم فی «السنة» (٧٣٦) و (٧٦٢)، و أبو یعل (٥١٩٩).

(٢) رواه مسلم (٢٢٩٥).

داهيترا، ده ليم: تيا بچن، له سزاي داهيتراوه كانيان دا هم دوعايميان لي ده كات.

(ابن عبدالبر) رحمته الله ده ليمت: **كُلُّ مَنْ أَحْدَثَ فِي الدِّينِ فَهُوَ مِنَ الْمُطْرُودِينَ عَنِ الْحَوْضِ** ^(١).

واته: هر كه سيك داهيتراو له دين دا دروست بكات؛ دهر كراوه له سر جهوزي پيغمبري خوا رحمته الله.

نيمامي (الشاطبي) رحمته الله ده ليمت: **كَوْمَه لَيْكَ لَه زَانَايَانِ دَه لَيْمِنَ كَه سَانِي خَاوَهَن دَاهِيْتِرَاوَه كَانِي** له جهوزي پيغمبر رحمته الله دهر ده كرين ^(٢).

وه له فرموده يه كه دا پيغمبري خوا رحمته الله نمازه بو سونهت و كاره كاني خوي ده كات، ده فرمويت: **«... وَمَنْ بَرِيَ عَلَى حَوْضِي»** ^(٣).

واته: مينبره كم له سر جهوزه كمه.

بهو مانايه ي گهر په يوه ست نه بن به ريگه سونهت ي خواهن مينبره كه و نهو شيوه كارانه ي لهوي دا نه انجام دراوه؛ شايسته ي دهر كردن له سر جهوزي خواهن مينبره.

وشه ي **«مَا أَحْدَثُوا»**: هموو جوړه داهيتراويك له گه ورو به چوك ده گريته وه، له بواي بربواوهر (عقائد) دا بيت ياخود پرسته كان (عبادات).

نيمامي (النوي) رحمته الله ده ليمت: **وَالثَّالِثُ أَنَّ الْمُرَادَ بِهِ أَصْحَابُ الْمَعَاصِي وَالْكَبَائِرِ الَّذِينَ مَاتُوا عَلَى التَّوْحِيدِ وَأَصْحَابُ الْبِدَعِ الَّذِينَ لَمْ يَخْرُجُوا بِبِدْعَتِهِمْ عَنِ الْإِسْلَامِ** ^(٤).

واته: راي سي هم: مه به ست بهو فرموده تاوانباران و نهو خواهن داهيتراوانه ن كه له نيسلام دهر يان ناكات، بيهش ده كرين له سر جهوزي پيغمبر رحمته الله.

(١) "شرح النووي على مسلم" (٣/١٣٧).

(٢) "الاعتصام" (١/١٠٦).

(٣) رواه البخاري (١١٩٦)، ومسلم (١٣٩١)، وأحمد (٧٢٢٣)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٧٥٠)، والطبراني في "الأوسط"

(٤٤٤٤)، وعبدالرزاق في "مصنفه" (٥٢٤٣)، وفي "صحيح الجامع الصغير" برقم (٥٥٨٧).

(٤) "شرح النووي على مسلم" (٣/١٣٧).

فهرموده ی پیئجه م: داهینراو هوکاری تیاچوونه.

پیغهمبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: «فَإِنَّ لِكُلِّ عَابِدٍ شِرَّةً، وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فَتْرَةٌ، فَإِنَّمَا إِلَى سُنَّةٍ، وَإِنَّمَا إِلَى بِدْعَةٍ، فَمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ، فَقَدِ اهْتَدَى، وَمَنْ كَانَتْ فَتْرَتُهُ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ»^(۱).

واته: بو همموو خاوهن (کارتیک) و عیاده تیک هول و تواناو گورینکی هیهو همموو توانایه ک سستی به دوای دا دیت، جا نمو هول و توانایه له سر ریگی سوننهت بیت خاوه نه که ی هیدایهت دراوه، وه به پیچه وانوه تیاچووه.

هول و تیکوشانه کان گهر بو شوینکهوته ی سوننهت و زیندوو بوونهوی بیت ریگی کاملی هیدایهت و دینداری یه، به پیچه وانوه تیاچوون و له ده ستدانه.

فهرموده ی شه شه م: بیدعه کار درئی سوننهتی پیغهمبه ره ﷺ.

پیغهمبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: «وَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۲).

واته: نمو که سه ی لابدات له سوننهتی من له من نی یه.

نهمه له کاتیک دا که کوهمه تیک برسیاریان له عیادهتی پیغهمبه ره ﷺ کردو به که میان زانی و هه ره که میان بریاریان دا به جوژیک له عیادهت گورنه گیرو په یوه ست بن پیوه ی.

پیغهمبهری خوا ﷺ له وه لامیان دا کاتیک ویستیان نهو کارانه بکهن که پیغهمبهری خوا ﷺ نه یکر دووه، وه از لهو کارانه بیتن که کردوو یهتی (وهک ژن هینان و ...)، پیغهمبه ریش ﷺ نهم فهرموده یه ی فهرموو.

(۱) رواه أحمد (۶۴۷۷)، وقال (أحمد شاکر): إسناده صحيح، وابن حبان في "صحيحه" (۱۱)، والبيهقي في "الخلية" (۲۸۵/۱)،

وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسائيد" (۱۱۸/۸)، ونقله الألباني في "أصل صفة صلاة" (۵۱۸/۲) وحكم عنه بأنه: إسناده

صحيح على شرطها، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۲۱۵۲)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۵۵).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، والدارمي (۲۲۱۵)، وابن

خزيمة في "صحيحه" (۱۹۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۶)، وفي "المشكاة" (۵۲/۱)،

و"الإرواء" (۱۷۸۲)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۳۳۶)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۱۸).

داهینراو لهم دوو حالته به دهر نی په:

یه کهم: نه کردنی کاره سونه ته کان.

دووهم: کردنی کاره داهینراوه کان.

وه بگره هموو داهینراویک سونه تیک له ناو ده بات و ده بیرنیت.

(أبي إدريس الخولاني) و (حسان بن عطية) ده لئین: مَا أَحَدَّتْ أُمَّةٌ فِي دِينِهَا بِدْعَةً؛ إِلَّا رَفَعَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُمْ سُنَّةً^(۱)

واته: هر که سانیک له دینه که بیان دا داهینراو (بدعه) بهک دروست بکن نیلا خوی گهوره سونه تیکیان له ناو دا هملده گریت.

وه هندیك له پیشیان (السلف) ده لئین: لَا يُحَدِّثُ رَجُلٌ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً؛ إِلَّا تَرَكَ مِنَ السُّنَّةِ مَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهَا^(۲).

واته: هر که سیک داهینراو (بدعه) بهک له نیسلام دا دروست بکات نیلا لومو باشر وازیان له سونهت هیناوه.

فهرمووده ی جهوتهم: بیدعه کار تاوانی شوینکه وتوانی له نه ستو ده گریت.

پیغمبری خوا ﷺ ده فهرمویت: «مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى، كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ، كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا»^(۳).

(۱) "البدع" لابن وضاح (۸۷، ۹۰)، ورواه الدارمي في "السنن" (۹۹)، واللالكائي في "السنة" (۹۳/۱)، وابن بطه في "الإبانه" (۲۲۸)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۵۳/۱).

(۲) "البدع" لابن وضاح (۹۲)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۵۳/۱).

(۳) رواه مسلم (۲۶۷۴) (۱۶)، وابن ماجه (۲۰۶)، وأبو داود (۴۶۰۹)، والترمذي (۲۶۷۴)، وأحمد (۹۱۶۰)، وأبو يعلى (۶۴۸۹)، وابن حبان (۱۱۲)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۰۹)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۲۳۰، واللالكائي (۶)، والدارمي (۵۱۳)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۱۳)، ومالك في "الموطأ" (۲۱۸/۱).

وحديث: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

واته: كه سيك بانگخواز بيت بو ريگه ي هيدايت (كار يكي چا كه بكات) پاداشتي خوي هه يو نهوانه ي شويتكه و تهو چاوليكه رين، بهي كه مبونونه ي پاداشتيان، وه بانگخوازو داهيتري كار يكي خراب و (گومرا بيت) تاوانباره و وه تاواني نهوانه ي شويتكه و تهين، بهي كه مبونونه ي تاواني نهوان.

دوو ريگه ي زوز روون و ناشكرا ريگه ي سونهت و بهلگه كان و ريگه ي داهيتراوو گومرايي، كار كردن له سمر ريگه ي داهيتراوه كان گومرايوون و كه له كه بووني تاوان نه بيت هيج زياد ناكات.

نه گهر چي فرموده به دهق و ماناو له خوگري نه م بابه ته زوزه؛ به لام نهونده به سه بو سه مانندي زانستي تا بيته هو كاري دنيا بوون و وشياري نيماني بو په نا برنده بهر داهيتراوو پاساو هينانه وه بو، مرانندي روحي په يوه ستبووني سونهت.

(۱) رواه مسلم (۱۰۱۷)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۴۶)، وأحمد (۱۹۱۷۴)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۲۴۳)، وابن حبان (۳۳۰۸)، والطبراني في "الكبير" (۲۳۷۲)، والبيهقي في "السنن" (۱۷۵/۴)، وفي "السنن الصغير" (۱۲۴۷)، وفي "الشَّعْب" (۳۳۱۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۶۶۱)، وابن أبي شيبة في "مصنفه" (۹۸۰۳).

وتهی هاوه لآن (الصحابة) ﷺ له سهر داهینراو

(أقوال الصحابة ﷺ في ذم البدع)

هاوه لآن و شوتیکموتوانی زوژتر خاوه نی شیکردنموهن له سهر نهم باسه له بهر پشینی و سهر هلدانی و بیتاگابوونی خهلکی له سهری، له لایه کی تره وه ده رکهوتن و ناشنا بوونی تاکه رینگه ی حق به موسولمانان بو زیاتر شوتیکموتیه ی و لانه دان، بو یه ده بینین زوژتر پوونکر دنموه یان خستوته سهر خاله ههستیاره کان و وریاکاری یه کی تمواویان به خشویه به خاوه ن حق، تا زیاتر بهرچاو روشن و زانتر بن به سهر ورده کاری یه کان دا.

۱. نه بو به کری صدیق ﷺ :

له وتاری بوون به خهلیفه می دا فه رمووی: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا مُتَّبِعٌ وَلَسْتُ بِمُتَّبِعٍ، فَإِنْ أَحْسَنْتُمْ؛ فَأَعْيُونِي، وَإِنْ زَعْتُمْ؛ فَقَوْمُونِي»^(۱).

واته: نه ی خهلکینه من شوتیکموتیه ی قورنان و سونه تم نك خاوه ن داهینرو بیدعه م، گهر کاره کام پیکای نهوا پشتیوانم بن، وه گهر لام دا راستم بکه نه وه.

گهر یه کم و تارو یه کم کاری خهلیفه یه کی وه کو (نه بو به کری صدیق ﷺ) خو بهری کردن بیت له هه موو جوژه کانی داهینراو (بدعة) و به زیندوو راگرتنی شوتیکموتیه ی بیت له گهر ماو گهر می سهرده می پیغمبر دا ﷺ و دینداری دا؛ ده بیت بو دوا ی نه وو نهم سهرده مه به تاییه ت چ پیویست و گرنگی یه کی نایینی هه بیت بو موسولمانان.

ته نانه ت یه کیک له وته دیارو بلاوه کانی له دوا ی وه لآمی پرسیاره دینی یه کانه وه ده یفه رموو: «إِنِّي سَأَقُولُ فِيهَا بَرَأِي، فَإِنْ كَانَ صَوَابًا فَمِنَ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ خَطَأً فَمِنِّي وَمِنَ الشَّيْطَانِ»^(۲).

(۱) رواه مالك في "الموطأ" (۱/ ۱۶۱)، وفي "الطبقات الكبرى" (۳/ ۱۳۶)، و "الخطب والمواظع" لأبي عبيد (۱۱۹)، و "الرواة عن مالك" للرشيد المطار (۶۳۸)، وفي "الصواعق المحرقة" (۱/ ۳۷)، وفي "تاريخ الخلفاء" (۱/ ۵۹).

(۲) رواه الدارمي (۳۰۱۵)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۲۲۶۳)، وفي "الشعب" (۲۰۸۲)، وفي "معرفة السنن والآثار" =

واته: گمر ینکام نهوه لای خواوهیه، وه گهر ههله بوو نهوه له من و له شهیتانهوهیه.

۲. عومهری کوری خه تتاب ﷺ :

نیمامی (عومهر) ﷺ فهرمووی: «اتَّقُوا الرَّأْيَ فِي دِينِكُمْ»، قَالَ سُحْنُونُ: «يَعْنِي الْبِدْعَ»^(۱).

واته: خوپاریز بن له بیرورا له نایینه که تان دا. (سحنون) ده لیت: مه بهست بی بیدعو داهیتراوه کانه.

بو زیاتر شیکردنهوهی ده فهرمویت: «إِيَّاكُمْ وَأَصْحَابَ الرَّأْيِ؛ فَإِنَّهُمْ أَعْدَاءُ السُّنَنِ أَعْيَتْهُمْ الْأَحَادِيثُ أَنْ يَحْفَظُوهَا فَقَالُوا بِالرَّأْيِ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۲).

واته: ناگاداری خاوهن بیروراکان بن، نهوان دوژمنانی سونهتن، توانای له بهرکردنی فهرمووده کانیان نی یه، به راکانی خوپان قسه ده کهن، گو مپراو گو مپراکارن.

له وتاریک دا فهرمووی: «أَيُّهَا النَّاسُ، قَدْ سُنَّتْ لَكُمْ السُّنَنُ، وَفُرِضَتْ لَكُمْ الْفَرَائِضُ، وَتَرَكْتُمْ عَلَى الْوَاضِحَةِ، إِلَّا أَنْ تَضَلُّوا بِالنَّاسِ بِيَمِينَا وَشِمَالَا»^(۳).

واته: نهی خه لکینه سونهته کانتان بو دانراوه، وه فهرزه کانتان بو دارپیزراوه، به جیهیلراون له سهر پروون و ناشکرای، خه لکی گو مپرا مه کهن به لای راست و چهپ دا.

لادان له شویتکهوتنی ده قه کان کهوتنه نار گو مپرای و داهیتراوه کانهوهیه.

وه ده فهرمویت: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَا عُدْرَ لِأَحَدٍ بَعْدَ السُّنَّةِ فِي ضَلَالَةٍ رَكِبَهَا حَسِبَهَا هُدًى، وَلَا

= (۱۲۵۳۷)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۳۸/۸)، والشاطبي في "الاعتصام" (۱۳۹/۱)، وابن عبد البر في "جامع بيان" (۱۵۶۱)، وابن حجر في "فتح الباري" (۲۷۱/۱۳)، وابن أبي شيبة في "مصنفه" (۱۰۱۵۲).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، وابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۰۰۲)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (۲۱۰).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱۳۵/۱)، ورواه ابن عبد البر في "الجامع" (۲۰۰۴)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۱)، والدارمي في "سننه" (۱۲۱)، والدارقطني (۴۲۸۰)، وفي "فتح الباري" لابن حجر (۲۸۹/۱۳).

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱۲۶/۱)، ورواه مالك في "الموطأ" (۱۲۰۳/۵)، والحاكم في "المستدرک" (۴۵۱۳)، وابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۳۳۱).

فِي هُدَى تَرَكَهُ حَسِبُهُ ضَلَالَةً، فَقَدْ بَيَّنَّتِ الْأُمُورُ، وَبَيَّنَّتِ الْحُجَّةُ، وَانْقَطَعَ الْعُدْرُ»^(۱).

واته: نهى خه لکينه پاساو بو کس نی یه له دواى سوننهت، شوینکموتهى گومرایى بیت و به سوننهت و هیدایهتی بزانیته، یاخود پشت له سوننهتیک بکات به گومرایى بزانیته، به تهواوی کاره کان روون و ناشکرایه، به لگه کاریان بو کراوه و هیچ پاساوو بیانوو یه که نه ماهه.

۳. عبدالله ی کوری مهسعود (ابن مسعود) رضی الله عنه:

(عبدالله ی کوری مهسعود) رضی الله عنه ده فمرمویته: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفَيْتُمْ»^(۲).

واته: شوینکموتهى پاشماوه و کاره کاغان بن، خاوه نی داهیتراو مهن، نیر به ستانه، هه مور داهیتراو نیک گومرایى یه.

وه ده فمرمویته: «... فَعَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّنَطُّعِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّعَمُّقِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْعَتِيقِ»^(۳).

واته: پدیوهست بن به زانستهوه (قورنان و سوننهت)، ناگاداری داهیتراو زیاده رهوی و روچوونه کان بن، پدیوهست بن به رابردوی کوتهوه، مههست بی (شوینکموتهى پیغمبرو صلی الله علیه و آله هاوه لانی رضی الله عنه).

وه ده فمرمویته: «الْإِقْتِصَادُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْاجْتِهَادِ فِي الْبِدْعَةِ»^(۴).

(۱) "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۱۶۲)، و"الفييه والمنفقه" لخطیب البغدادي (۳۸۳/۱).

(۲) رواه أحمد في "الزهدي" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهدي" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنة" (۷۸)، والطبراني (۸۷۷۰)، والدارمي (۲۰۵)، والبيهقي في "الشعب" (۴۰۷/۲)، قال (الميشي) في "مجمع الزوائد": رواه الطبراني في "الكبير" (۸۷۷۰) ورجاله رجال الصحيح، وفي "البدع" لابن وضاح (۱۴)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱۰۷/۱).

(۳) رواه عبدالرزاق في "المصنف" (۲۰۴۵۶)، والدارمي في "السنن" (۱۴۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۸۴۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۰)، وابن بطة (۱۶۸)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۰۷/۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱)، والميشي في "مجمع الزوائد" (۱۲۶/۱).

(۴) رواه الحاكم في "المستدرک" (۳۵۲) وقال: صحيح على شرطها. ووافقه الذهبي، والدارمي في "السنن" (۷۲/۱)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروري (۷۲/۳)، وابن وضاح في "البدع" ص ۱۱، وابن عبدالبر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۳۳۴)، وقال الميشي في "مجمع الزوائد" (۱۸۸/۱): رجاله ثقات، وأبو فرج في "تليس" (۸)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۲۸/۱).

واته: مانه وه دهرنه چوون له سهر سونهت خیرتیره له همول و زوزی داهینراو (بدعة).

وه دهفهرمویت: «إِنَّهَا سَتَكُونُ أُمُورٌ مُّشْتَبِهَةٌ، فَعَلَيْكُمْ بِالْوُدْعَةِ، فَإِنَّ الرَّجُلَ يَكُونُ تَابِعًا فِي الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ رَأْسًا فِي الضَّلَالَةِ»^(۱).

واته: نه گهر بیارنک شوینکهوتهی خیر (سونهت) بیست؛ چاکزه له وهی سهر بیت له گومرایی (بدعة) دا.

۴. عبدالله ی کوری عومهر (ابن عمر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا :

(عبدالله ی کوری عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا دهفهرمویت: «خَيْرُ الدِّينِ دِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا اتَّبِعُوا وَلَا تَبْتَدِعُوا فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا مَا اتَّبَعْتُمْ الْأَكْثَرَ إِنْ تَتَّبِعُونَا فَقَدْ سَبَقْنَاكُمْ سَبَقًا بَعِيدًا وَإِنْ تُخَالِفُونَا فَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا كَبِيرًا، مَا أَحَدَّثتُ أُمَّةً فِي دِينِهَا بَدْعَةً إِلَّا رَفَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ سُنَّةَ هُدًى، ثُمَّ لَا تَعُودُ فِيهِمْ أَبَدًا وَلَآنَ أَرَى فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ نَارًا تَشْتَعِلُ فِيهِ اخْتِرَاقًا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَرَى بَدْعَةً لَيْسَ فِيهَا مُغَيْرٌ»^(۲).

واته: باشترین ناین نایینی (محمد) ﷺ، وه خراپترین کردار داهینراوه کانه، شوینکهوته بن و داهینهر مهبن، به هیچ شیوهیهک گومرا ناین تا شوینکهوتهی سونهت بن، گهر شوینکهوتهمان بن پیشکهوتیکی زور به دهست دهینن، وه گهر پیچهوانه مان بکهن گومرایی یهکی گهوره تان بهسهر دیت، ههر گهلنک داهینراو له دین دا دروست بکات نهوا خوی گهوره له بریتی سونهته ری پشاندهره کان هله ده گریت، نه گهر له گوشیهکی مزگهوته کهدا ناگریکی گرگرتوو بینم ینم خوشزه تاوه کو داهینراو (بدعة) یهک بینم گورنکاری نه بیست.

وه دهفهرمویت: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۳).

(۱) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۱۷۷)، وابن وضاح في "البدع" (۲۳۱).

(۲) أخرجه محمد بن نصر المروزي في "السنة" (۸۱).

(۳) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروي (۲۷۶)،

وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" لليهقي (۱۹۱)، وفي "شرح الأربعين النووية" لعبدالمحسن العباد (۱۳/۲۶)، وفي "شرح =

واته: هموو داهيتراو پک گومرايي به گهر هموو خه لکيش به باشي بزنان.

۵. عبدالله ي کوري عه باس (ابن عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا :

(عبدالله ي کوري عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ده فرمويت: «عَلَيْكُمْ بِالِاسْتِقَامَةِ وَالْأَثَرِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعُ»^(۱).

واته: پديوه ست بن به مانه وهو شوينکه وهتي سونهت، ناگاداري داهيتراو بن.

وه ده فرمويت: «مَا يَأْتِي عَلَى النَّاسِ مِنْ عَامٍ، إِلَّا أَحَدَثُوا فِيهِ بَدْعَةً، وَأَمَاتُوا فِيهِ سُنَّةً، حَتَّى نَحْنَا بِالدُّعَا، وَمَمُوتِ السُّنَنِ»^(۲).

واته: همر ساليك ديت به سهر خه لکي دا نيلا داهيتراو (بدعة) يدك دروست ده كه ن و سونهت يک ده مريتن، تا داهيتراوه كان زيندوو دهن و سونهته كان ده مرن.

پياويك داواي ناموزگاري له (عبدالله ي کوري عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كرد، نه ويش فرموي: «عَلَيْكَ بِالِاسْتِقَامَةِ وَاتَّبِعِ الْأَثَرَ الْأَوَّلَ وَلَا تَبْتَدِعْ»^(۳).

واته: همتي مانه وهو په يره وکاري سونهت به، شوينکه وهتي فرمانه کاني سه ره تا به، داهيترو (مبتدع) مه به.

= سنن أبي داود" لعبدالمحسن العباد (۱۳/۵۱۵)، وفي "أحكام الجنائز" للألباني ص ۲۰۰، و "الصحيحة" (۵۲۷/۶)، وفي "طبقات الخنابلة" لأبي يعلى (۶۹/۱).

(۱) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۱)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۷۳/۱)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، الدارمي في "سننه" (۱۴۶)، وابن نصر في "السنه" ص ۲۹، وذكره البغوي في "شرح السنه" (۲۱۴/۱)، وفي كتاب "الأعياد وأثرها على المسلمين" لسليمان بن سالم السحيمي ص ۲۲۰، وفي "إعلام الموقعين" (۱۱۵/۴).

(۲) رواه الطبراني في "الكبير" (۱۰۶۱۰)، وابن بطة في "الإبانة" (۲۲۵)، وابن وضاح في "البدع" (۶۱)، و"الاعتصام" للشاطبي (۱۳۴/۱)، الدارمي في "سننه" (۱۴۶)، وابن نصر في "السنه" ص ۲۹، وذكره البغوي في "شرح السنه" (۲۱۴/۱)، وفي كتاب "الأعياد وأثرها على المسلمين" لسليمان بن سالم السحيمي ص ۲۲۰، وفي "إعلام الموقعين" (۱۱۵/۴)، واللائكاني في "السنه" (۱۲۵).

(۳) "ذم الكلام وأهله" للهروري (۳۳۴)، وفي "الفقيه والمتفقه" لخطيب البغدادي (۴۳۶/۱)، ولفظ: "عليكم بالاستقامة..." رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۱)، والمروزي في "السنه" (۸۳)، والدارمي في "السنن" (۱۴۶)، والبغوي (۱۴۰/۱).

۶. عبدالله ی کوری عه مری کوری عاص رضی الله عنه :

(عبدالله ی کوری عه مری کوری عاص) رضی الله عنه ده فهرمویت: «مَا ابْتَدَعْتَ بِدْعَةٍ إِلَّا اَزْدَادَتْ مُضِيًّا، وَلَا نُزَعَتْ سُنَّةٌ إِلَّا اَزْدَادَتْ هَرَبًا»^(۱).

واته: هر داهینراوینک داده هینریت زیاتر بهرده و امی بی ده دریت، وه هر سونه تیک لاده بریت زیاتر ده رواو نامینیت.

۷. حوزه یفه ی کوری یه مان رضی الله عنه :

(حوزه یفه ی کوری یه مان) رضی الله عنه ده فهرمویت: «يَا مَعْشَرَ الْقُرَاءِ اسْتَقِيمُوا فَقَدْ سَبَقْتُمْ سَبَقًا بَعِيدًا، فَإِنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَشِمَالًا، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۲).

واته: نه ی کهسانی قورئان خوین و شاره زا ماوه په یوه ست بن به دینداریه که تانه وه، نهوا پیشکوه تینکی روز به ده ست دین، وه نه گهر راست و چه پ لاده ن گومرای یه کی دوررتان تووش ده بیت.

وه ده فهرمویت: «كُلُّ عِبَادَةٍ لَمْ يَتَعَبَّدْهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَعَبَّدُوهَا فَإِنَّ الْأَوَّلَ لَمْ يَدْعُ لِلْآخِرِ مَقَالًا، فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا مَعْشَرَ الْقُرَاءِ، وَخُذُوا بِطَرِيقِ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ»^(۳).

واته: هر جوړه عبادته تیک هاوه لانی پیغمبر ﷺ نه یان کردیت مدیکه ن، سده تا کان هیچیان بو دوا ی خویان نه هیشتو وه ته وه، له خوا برسن شاره زایان، ریگه ی پیشووانی خوتان بگره بهر.

(۱) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۲۷)، واللکائی في "شرح أصول اعتقاد" (۷/۸)، وابن وضاح في "البدع" (۹۱)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف" الصالح لعبد الله بن عبد الحميد الأثري (۲/۲۰۵).

(۲) رواه البخاري (۷۲۸۲)، وابن بطه في "الإبانة" (۱۹۶)، وابن وضاح في "البدع" (۱۳)، وابن نصر في "السنن" (۹۰)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۸۰/۱)، والبقوي في "شرح السنة" (۲۱۴/۱)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۲۶)، و "ذم الكلام وأهله" للهرابي (۱۱۷/۳)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعد بن ناصر الغامدي (۱/۱۷۳).

(۳) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۹، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲/۶۳۰)، و "اتباع لا ابتداء" لحسام الدين بن موسى بن عفانة ص ۷۲، و "تفسير المنار" (۷/۱۶۰)، و "التوسل وأنواعه وأحكامه" للآلبي ص ۲۸، و "حجة النبي ﷺ"

۸. مهعازی کوری جه بدل ﷺ:

(مهعازی کوری جه بدل) ﷺ ده فرمویت: «أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ، أَلَا وَإِنَّ رَفْعَهُ ذَهَابُ أَهْلِيهِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَ، وَالتَّبَدُّعَ، وَالتَّنَطُّعَ، وَعَلَيْكُمْ بِأَمْرِ كُمْ الْعَتِيقِ»^(۱).

واته: نهی خه لکی، همولی زانست بدهن پیش هه لگرتنی، هه لگرتنی نهمانی خاوه نه کانیه تی، خوتان بیاریزن له داهینراوه کان و داهینان و زیاده ره وی، په یوه ست بن به فرمانه کوته که وه.

«أَمْرِكُمُ الْعَتِيقِ»: واته: قورنان و سوننه ت.

۹. نوبه ی کوری که عب ﷺ:

(نوبه ی کوری که عب) ﷺ ده فرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ، ... فَإِنْ اقْتَصَادًا فِي سَبِيلِ وَسُنَّةٍ خَيْرٌ مِنْ اجْتِهَادٍ فِي خِلَافِ سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ، ...»^(۲).

واته: په یوه ست بن به ریگه ی مهنه ج و سوننه ته وه، ... ده رنه چوون له ریگه و سوننه ت زوژ باشره له همولی زوژ ی پیجموانه ی نه و ریگه و سوننه ته.

نعمه پیوانه یه کی ته وای هاوه لانه بو (ده رنه چوون) له سهر مهنه ج و دلتیاو رازی بوون به سوننه ت و لانه دان له سهری.

(۱) رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۲)، وفي "شرح لامية ابن تيمية" (۱۲/۱۹)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبدالله بن عبدالحميد الاثري (۲/۲۰۳)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (۳۸۸) قول (ابن مسعود) ﷺ بنحوه، وفي "مفتاح الجنة" للسيوطي ص ۵۰.

(۲) رواه الإمام ابن المبارك في "الزهد" باب: لزوم السنة (۲/۲۱)، وأحمد في "الزهد" (۱۰۹۳)، وأبو داود في "الزهد" (۱۸۹)، واللالكائي في "أصول اعتقاد أهل السنة" (۱/۵۹)، وابن بطة في "الإبانة الكبرى" (۱/۳۵۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱/۲۰۸)، وابن القيم في "إغاثة اللفهان" (۱/۱۳۲)، وأبو نعيم في "الحلية" عند ترجمة أبي ﷺ (۱/۲۵۳)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۳۴)، وفي "الاستقامة" لابن تيمية (۱/۲۵۴)، وفي "صفة الصفوة" لابن الجوزي (۱/۱۸۰).

وتہی شوینکھوتوان و زانیان لہ سہر داهینراو (أقوال التابعین والعلماء في ذم البدع)

۱. حہسہنی بہصری و نہ بو نہ یوی سہ ختیانی رحمہما اللہ :

(الحسن البصري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دہ فرمویت : «صَاحِبُ الْبِدْعَةِ لَا يَزِدَادُ اجْتِهَادًا، صَبَامًا وَصَلَاةً، إِلَّا اَزْدَادَ مِنْ اَللّٰهِ بُعْدًا».

وہ (أبو أيوب السخيتاني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دہ فرمویت : «مَا اَزْدَادَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ اجْتِهَادًا إِلَّا اَزْدَادَ مِنْ اَللّٰهِ بُعْدًا»^(۱).

واتہ: بیدعہ کار ہرچندہ عبادت زیاد بکات لہ رُوژوو نووژ؛ تا بیٹ زیاتر لہ خوا دور دہ کمویتہوہ، بہ پیچہوانہی عبادتہ شرعی یہ کانہوہ، وہ کو سزایک نہم پیچہوانہ ماملہی لہ گہل دہ کریت.

مہرجی نریکبوونہوہو رہ زامہندی پەرورہ دگار پدیوہستہ بہ گرتنہ ہدی ریگای خوئی، (حہسہنی بہصری) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شوینی ریگاکہشی دیاری دہ کات لہ فرمودہ بہ کی دا، دہ فرمویت : «سُتِّكُمُ وَاللّٰهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَيْنَهُمَا: بَيْنَ الْعَالِي وَالْجَانِي، فَاصْبِرُوا عَلَيْهَا رَحِمَكُمُ اللّٰهُ، فَإِنَّ أَهْلَ السُّنَّةِ كَانُوا أَقْلَ النَّاسِ فِيمَا مَضَى، وَهُمْ أَقْلَ النَّاسِ فِيمَا بَقِيَ...»^(۲).

واتہ: سویند بہ خوای بی ہاوتا سونہت لہ نیوانی زیادہ رہوی و کمپرہوی دایہ، نارام بگرن لہسہری کہسانی خواہن سونہت کہم بوون لہ پیشوو دا، کہمیش دہبن لہ دہاتوو دا.

(۱) رواه ابن وضاح في "البدع والنهي عنها" (۶۷)، وأبو نعيم في "الحلية" (۹/۳)، وذكره ابن الجوزي عنه في "صفة الصفوة" (۲۹۵/۳)، والشاطبي في "الاعتصام" (۱/۱۳۸)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/۷۵)، وابن الجوزي في "تلييس إبليس" (۱۸)، والسيوطي في "الإتباع" (۸۱)، وابن بطه في "الإبانة الصغرى" ص ۱۳۴.

(۲) رواه الدارمي في "السنن" (۲۲۲)، والسيوطي في "مفتاح الجنة" ص ۶۰، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳/۲۸۲)، وابن القيم في "إغاثة اللهفان" (۱/۷۰)، وفي "شرح العقيدة الطحاوية" لأبي العز الحنفي ص ۲۷۶، وفي "تعظيم قدر الصلاة" لمحمد بن نصر المروزي (۷۴۳).

٢. عومهرى كورى عبدالعزیز ﷺ :

(عومهرى كورى عبدالعزیز ﷺ له وهلامى ناميهك دا فدموى: «أوصيك بتقوى الله، والإقتصاد في أمره، واتباع سنة نبيه صلى الله عليه وسلم، وترك ما أحدث المحدثون...، فعليك بلزوم السنة...، ثم اعلم أنه لم يبتدع الناس بدعة إلا قد مضى قبلها ما هو دليل عليها أو عبرة فيها، فإن السنة إما سنّها من قد علم ما في خلافها من الخطأ والزلل والحُمق والتعمق، فأرض لنفسك ما رضي به القوم لأنفسهم، فإنهم على علم وقفا، وببصر نافذ كفوا، وهم على كشف الأمور كانوا أقوى، ويفضل ما كانوا فيه أولى...»^(١) .

واته: ناموزگاريتان ده كم به خواهرستى، مانهوه دهرنهچون له فدرمانه كانى و شويئكهوتهى سونتهى يتغمبهره كهى ﷺ، وازهيتان له دروستككراوه كان... پهيوهست بن به سونتهتهوه، پاشان بزنان همر كه سيك داهيتراو (بدعة) به كى دروست كرديت نيلا له پيش خوى دا بهلگه به كى خوى ههيه له سهرى، سونته كه سيك داهيتراوه كه زانا بووه به سهر پيچموانه وه بهرامبهره كهى دا كه ههلمو لادان و نهزاني و زيادهرهوى به، رازى به بهوى هاوه لان و پيشووه كان بو خويان رازى بوون، نموان به شاره زايى و زانينموه وه ستاون و تينه پيريون، به چاو كراوه يى تهواوو دهست ههلگر بوون، نموان له دهرك كردن به دهر كهوتنى كاره كان بههتير بوون، به هوكارى كارو كردهوه كانينه وه پيشهنگن.

رهحمتهى خوى لبيت دهركى كروهوه به خالتيكى زور گرنگ نهويش: «فإن السنة إما سنّها...» سونته كه سيك دايئاوه يتغمبهرى خوا بووه ﷺ، زاناو شارهزا بووه، له بهرامبهرى نهو سونته تانهدا كومهله كارئك هديه، نهو كاره خزمهت و سوودى نهو شويئى سونتهته ناكات، بوته دايئناوه، يئى دهوترت داهيتراو (بدعة).

(١) رواه أبو داود في "سننه" (٤٦١٢) باب لزوم السنة، وصححه الألباني، والفريابي في "القدر" (٤٤٦)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروي (٢٣/٥)، والشاطبي في "الاعتصام" (٦٧/١) وقال محققه (مشهور حسن): اسناده صحيح، وابن وضاح في "البدع" (٧٤)، والأجري في "الشرعة" (٥٢٩)، وأبو نعيم في "الحلية" (٣٣٨/٥)، وابن بطه في "الإبانه" (١٦٣)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (٥٣٩).

له وتاره که می کاتی بوون به خهلیفه می دا فهرمووی: «أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنِّي لَسْتُ بِمُبْتَدِعٍ وَلَكِنِّي مُتَّبِعٌ»^(١).

واته: نه می خهلیکنه من داهیندرا (بدعة) نیم، بهلکو شوینکوته می سونه تم.

وه له ناستی سونهت دا ده فهرمویت: «سَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... لَيْسَ لِأَحَدٍ تَغْيِيرُهَا وَلَا تَبْدِيلُهَا وَلَا النَّظْرُ فِي شَيْءٍ خَالَفَهُ، مَنْ عَمِلَ بِهَا مُهْتَدٍ، وَمَنْ انْتَصَرَ بِهَا مَنْصُورٌ، وَمَنْ خَالَفَهَا اتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ، ...»^(٢).

واته: سونهته کانی پیغمبری خوا ﷺ کس بو می نی به گوزینی و دهسکاری کردنی وه تیروانی نی نهو شتانه می پیجهوانه یه تی، هه رکس کاری بی بکات هیدایهت دراوه، وه سه رخه می بیت سه رکه وتوه، وه دژایه تی و پیجهوانه یه تی کردنی شوینکوته می ریگه می ئیمانداران و سالتحان نی یه.

وه جارنکیان فهرمووی: «وَاللَّهِ لَوْلَا أَنْ أُنْعَشَ سُنَّةً وَأُمِيتَ بِدْعَةً لَمَا سَرَرَنِي أَنْ أَعِيشَ فِي الدُّنْيَا فَوَاقًا وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي كَلَّمَا أَنْعَشْتُ سُنَّةً أَمْتُ بِدْعَةً أَنْ عَضُوا مِنْ أَعْصَانِي سَقَطَ مَعَهَا»^(٣).

واته: نه گهر سونهتیک زیندوو نه که مهوه و داهیندرا (بدعة) یه که نه مرینم له ژیانم دا؛ چهز ناکم ساتیک له ژیان دا بزیم، وه به ناواته وهم له گهل زیندوو کردنه وه می هه موو سونهتیک داو مراندنی هه موو بیدعه یه که دا پارچه یه که له لاشم به خشیبیت.

(١) رواه ابن سعد في "الطبقات" (٣٤٠/٥)، وابن عبد الحكم في "سيرة عمر" ص ٤٠، والفسوي في "المعرفة والتاريخ" (٥٧٤-٥٧٥)، وابن كثير في "البداية والنهاية" (٢٢٢/٥)، وابن الجوزي في "سيرة عمر" ص ٥٦، وابن عساکر في "تاريخ مدينة دمشق" (٧٥/٥)، والآجري في "أخبار أبي حفص" ص ٦٣، والشاطبي في "الاعتصام" (١٤٣/١).

(٢) رواه عبد الله بن أحمد في "السنن" (٣٥٧/١)، والآجري في "الشريعة" (ص ٤٨، ٦٥، ٣٠٧)، وأبو نعيم في "الخلية" ضمن ترجمة مالك (٣٢٤/٦)، و اللالكائي في "أصول اعتقاد أهل السنة" (٩٤/١)، وابن بطه في "الإبانة الكبرى" (٣٥٢/١)، والشاطبي في "الاعتصام" (١٤٥/١)، وذكره ابن كثير في "البداية والنهاية" من رواية الخطيب البغدادي (٢٢٥/٩)، وذكره الذهبي في "سير أعلام النبلاء" من قول مالك (٩٨/٨)، وعزاه إلى عمر بن عبد العزيز أيضاً ابن أبي زيد في "الجامع" ص ١١٧، وابن رجب في "جامع العلوم والحكم" ص ٢٥٠، والقاضي عياض في "ترتيب المدارك" (١٧٢/١).

(٣) "السنن" للمروزي (٣١/١) برقم (٩٢).

٣. سوفيانى (الثوري) كَلَّمَهُ :

(سوفيانى الثوري) كَلَّمَهُ ده فرمويت: «الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنَ الْمُعْصِيَةِ، الْمُعْصِيَةُ يُتَابُ مِنْهَا، وَالْبِدْعَةُ لَا يُتَابُ مِنْهَا»^(١).

واته: داهيتراوه كان (البدعة) خوشهويستزه لاي نبليس تا تاوانه كان، تاوان تهوبه و گه رانه وهى له سهر ده كريت، به لام داهيتراو تهوبه ي له سهر ناكريت.

وهك له گيرانه وهيك دا له نيمامى (الأوزاعي) كَلَّمَهُ ده فرمويت: «قَالَ إِبْلِيسُ لِأَوْلِيَائِهِ: مِنْ أَيِّ شَيْءٍ تَأْتُونَ بَنِي آدَمَ؟ فَقَالُوا: مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. قَالَ: فَهَلْ تَأْتُونَهُمْ مِنْ قِبَلِ الْإِسْتِغْفَارِ؟ فَقَالُوا: هِيَهَاتَ، ذَلِكَ شَيْءٌ قُرِنَ بِالتَّوْحِيدِ. قَالَ: لَأَبْشُرَنَّ فِيهِمْ شَيْئًا لَا يَسْتَعْفِرُونَ اللَّهَ مِنْهُ. قَالَ: فَبَتْ فِيهِمُ الْأَهْوَاءُ»^(٢).

واته: نبليس به كارمهنده گهوره كانى خوئى وت: له چ لايه كهوه ده روتن بو ناده ميزاد؟ وتيان: له هممو لايه كهوه، وتي: بو تيان ده روتن له تهوبه و ليخوشبونوه، وتيان: نهوه شتيكه گير دراوه به يه كتابه رستى خواوه (له وتيا لبيان وهرده گيرت)، وتي: كار نيكيان تيدا بلاو ده كه مموه داواى ليخوشبونى لي نه كهن، نهوكات ده ستي كرد به بلاو كردنه وهى داهيتراوو ههواو ناره زووه كانيان. ده بينيت نبليس و شهيتانه كانيش كار له سهر دروستبون و بلاو بوونه وهى داهيتراوه كان ده كهن به هممو جوزيك، له بهر په يوه سست نه بوون و شوين نه كهوتنى سوننهت، بيگومان ناده ميزاد ههركاتيك كاره كانى بهرگي دين و عبادته ي به سهر دا پوشي ده بيته هو كاري بهرده وامي و مانه وه له سهرى و خوئى به ههلهو تاوانبارو گومرا نازانيت، نهوكات نير پشت له تهوبه و ليخوشبون ده كات، چون و ايزانيت عبادته تهوبه ي له سهر ده كات؟!

(١) رواه أبو نعيم في الحلية (٢٦/٧)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهرابي (١٢١/٥)، و "حقيقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ٨١، و "تلبس إبليس" ص ١٥، و "ذم الكلام" ص ٢١٧، وفي "أصول الاعتقاد" (٩/٦)، و "شرح السنة" للبغوي (٢١٦/١)، وانظر "مجموع الفتاوى" (٩/١٠)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢٩١/١)، وفي "تفسير القرطبي" (١٤١/٧)، و "البدعة وأثرها في عنة المسلمين" لأبي إسحاق الحويني (٥/١).

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٣١٦)، والبيهقي في "الشعب" (٩٠٠٨)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهرابي (٩٤١).

ہر وہك پیغمبری خوا ﷺ دہ فہرمویت: «إِنَّ اللَّهَ أَحْتَجِرَ التَّوْبَةَ، عَنْ صَاحِبِ كُلِّ بَدْعَةٍ»^(۱).
 واتہ: خوی پورہ دگار رتی گرتوہ لہ ہموو خواہن داہینراویک لہ تہوبہو گہرانہوہ.
 بہ مانای تہوی کہ تہوبہی لہ سہر ناکات، لہبہر تہوی کہ گومان دہبات لہ سہر ہیدایہتہ،
 تہوی دہلیت: تہوبہ و ہر ناگیریت بہ گشتی لہ خواہن داہینراوہ کان، تہوہ ہلہمیہ کی زور ناریکہ،
 دہبینین زور لہوانہی لہ سہر ریگہی داہینراو (بدعہ) کان بوون کاتیک گومرایی یہ کہیان بوو روون
 بووہ تہوہ تہوبہیان کردوہو لییان و ہر گیراوہ، تہمانہ لہ ژمارہ نایہن^(۲).

٤. مالیکی کوری نہنہس ﷺ :

تیمامی (مالیکی کوری نہنہس) ﷺ دہ فہرمویت: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بَدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً،
 زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾
 [المائدة: ٣]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(۳).

واتہ: ہر کہ سیک داہینراو (بدعہ) یہک لہ نیسلام دا دابہتیت و بہ چاکی بزانی؛ تہوا بہم
 کارہی وای دہردہپریت کہ (محمد) ﷺ خیانتی لہ پھیامہ کہی خوا کردوہ، لہبہر تہوی خوی
 پورہ دگار ہوالی ہی داوہ بہ تہواو کردنی دینہ کہی کہ دہ فہرمویت: تہمروہ ہموو دینم بوو تہواو
 کردوون، تہوی لہو روزہ دا دین نہبوویت تہوا لہم روزہش دا دین نی یہ.
 وہ دہ فہرمویت: «لَنْ يَأْتِيَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِأَهْدَى مِمَّا كَانَ عَلَيْهِ أَوْلَاهَا»^(۴).
 واتہ: خہلکانی کوتابی تہم تہومہتہ کارو ہیدایہتیان بہدہست ناہین لہ کارو ہیدایہتی
 پیشوانی تہم تہومہتہ باشر بیت.

(۱) رواہ الطبرانی فی "الأوسط" (٤٢٠٢)، والبیہقی فی "شعب الإیمان" (٩٠١١)، وفی "مسند إسحاق بن راہویہ" (٣٩٨)،
 وصححہ الألبانی فی "سلسلۃ الأحادیث الصحیحہ" برقم (١٦٢٠).

(۲) "مجموع فتاوی لابن تیمیہ" (٣٧٣/١١).

(۳) "الاعتصام" للشاطبی (٦٥/١)، وفی "حقیقۃ البدعہ وأحكامها" لسعید بن ناصر الغامدی (٧٨/١)، وفی "شرح الأربعین
 النوویہ" لعطیہ بن سالم (١٠/١٣)، وفی "تہذیب الفروق" (٢٢٥/٤).

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (١١٨/٢)، وفی "الذکر الجماعی بین الاتباع والابتداع" لمحمد بن عبد الرحمن الخمیس ص ١٠٤، وفی
 "المدخل" لابن الحاج (٢٥٢/٤)، وفی "آثار ابن بادیس" (٨٤/٣).

هيچ كهسانيك ناگه نه ديني سهدهى يه كه مى نيسلام له هيچ روويه كى ديني دا، كار و خير نيكيان نه ميشتوو ته وه نه وانهى دواى خويان پرى بگه نه وه.

وه ده فهرمويت: «أَتَرَى النَّاسَ الْيَوْمَ كَانُوا أَرْغَبَ فِي الْخَيْرِ مِمَّنْ مَضَى؟»^(١).

واته: نايا خه لكاني نم سهرده مه ويستى خيريان زياتره تا پيشوو ه كان؟

وه ده فهرمويت: «السُّنَّةُ سَفِينَةُ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ»^(٢).

واته: شويك ه وهى سونه ته كاني پيغه مبهري خوا ﷺ وه كو به لمه كهى (نوح) الطَّيِّبُ وايه له كاتي توفانه كهى دا، نه وهى سهركه وتوو بيت رزگارى بووه، نه وهى دواكه وتوو بيت و سه رنه كه وتيبت؛ تيا چوو وه نو قم بووه.

وه نيمامى (الزهري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمويت: «كَانَ مَنْ مَضَى مِنْ عَلَمَائِنَا يَقُولُونَ: الْإِعْتِصَامُ بِالسُّنَّةِ نَجَاةٌ»^(٣).

واته: له زوزى زانايانى خاوه ن عيلم و زانستم بيستوو ه وتوو يانه: پشت به ستن به رتي سونه ت مايه ي رزگار بوونه.

٥. أحمدى كورى حنبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ :

نيمامى (أحمد) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمويت: «أَصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ وَالْإِقْتِدَاءُ بِهِمْ، وَتَرْكُ الْبِدْعِ وَكُلِّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(٤).

(١) "الاعتصام" للشاطبي (١/٤٧٥)، وفي "الموافقات" (٣/٤٩٧).

(٢) "ذم الكلام وأهله" للهوري (٥/٨١)، و"مفتاح الجنة في الاعتصام بالسنة" للسيوطي ص ٧٦، وانظر "مجموع الفتاوى" (٤/٥٧)، وفي "تاريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٨/٣٠٧)، وفي "تاريخ دمشق" لابن عساکر (١٤/٩).

(٣) رواه الدارمي في "السنن" (٩٧)، والبيهقي في "الخليفة" (٣/٣٦٩)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" للبيهقي (٨٦٠)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهوري (٣/١٣٧)، و"شرح أصول الاعتقاد" لللاكثاني (٤/٢٠)، و"مفتاح الجنة في الاعتصام بالسنة" للسيوطي ص ٥٣، والدينوري في "المجالسة" (٣٦٣).

(٤) رواه أحمد في "أصول السنة" ص ١٤، واللاكثاني "شرح أصول الاعتقاد" لللاكثاني (٣١٧)، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (١/٣٧٥)، وفي "البدع وأثرها في انحراف التصور الإسلامي" لصالح سعد السحيمي (٤٩/٦٧)، و"ذم التأويل" لابن قدامة المقدسي ص ٣٢، وانظر "مجموع فتاوى" لابن تيمية (٤/١٠٢).

واته: بنه‌مای بهرنامه‌ی نه‌له‌ی سوننه‌ت لای نیمه په‌یوه‌ست بوونه به‌وانه‌ی هاوه‌لانی پیغمبر ﷺ له‌سهری بوون، وه شوینک‌هوت‌ه‌ی سوننه‌ت و نه‌کردنی داهیتراو (بدعة) کان، هم‌وو داهیتراوینک گومرایی به.

٦. نیمامی شافعی رحمته‌الله:

نیمامی (شافعی) رحمته‌الله ده‌فهرموت: «لَأَنَّ يَلْقَى اللَّهَ الْعَبْدُ بِكُلِّ ذَنْبٍ مَا خَلَا الشَّرْكَ بِاللَّهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَلْقَاهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْأَهْوَاءِ»^(١).

واته: نه‌گهر که‌سینک هم‌وو تاوانینکی به‌سهر بیت جگه له هاوبه‌ش دانان بو خوا؛ زور باشره له‌وه‌ی بهو هم‌وو نار‌ه‌زروه داهیتراوانه‌وه به‌خوا‌ی خو‌ی بگات.

له‌بهر نه‌وه‌ی تاوان مافی خو‌ی و خه‌لکی له‌ناو ده‌بات، به‌لام داهیتراو تیکه‌ل‌کردنی دین به‌حزرو نار‌ه‌زروه‌کان دزایه‌تی مافی خوا رحمته‌الله و پیغمبره‌که‌یه‌تی رحمته‌الله.

مافی خوا له‌پیشره تا مافی خه‌لکی، وه له‌لایه‌کی تره‌وه نه‌وه زیان و زهره‌ری نایینه بو گشتی، به‌لام تاوان زبانی تایه‌تی به، وه پاراستنی دین نه‌مانه‌تینکی خوا‌ی گموره‌به له‌گهردنی ناده‌میزاد دا.

٧. عبدالله ی کوری موبارهک رحمته‌الله:

(عبدالله ی کوری موبارهک) رحمته‌الله ده‌فهرموت: «اعْلَمْ أَيُّ أَحْيَى أَنْ الْمَوْتَ كَرَامَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ عَلَى السُّنَّةِ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، فَإِلَى اللَّهِ نَشْكُو وَخَشِيتْنَا، وَذَهَابَ الْإِخْوَانِ، وَقِلَّةَ الْأَعْوَانِ، وَظُهُورَ الْبِدْعِ. وَإِلَى اللَّهِ نَشْكُو عَظِيمَ مَا حَلَّ بِهَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ ذَهَابِ الْعُلَمَاءِ وَأَهْلِ السُّنَّةِ وَظُهُورِ الْبِدْعِ»^(٢).

(١) رواه البيهقي في "الاعتقاد" ص ٢٣٩، وفي "حلية الأولياء" لأبي نعيم (١١١/٩)، والبخاري في "شرح السنة" (٢١٧/١)، وفي "البدایة والنهایة" لابن کثير (٢٥٤/١٠)، و"الاعتصام" للشاطبي (٨٤٦/٢)، وفي "سير أعلام النبلاء" للذهبي (٢٤٠/٨)، والخبر في "آداب الشافعي ومناقبه" ص ١٨٢ و ١٨٧، و"تاريخ ابن عساکر" (١/٤٠٥/٤)، وذكره البيهقي في "مناقب الشافعي" (٤٥٣/١ - ٤٥٤)، وفي "حقیقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ٨٣.

(٢) "الاعتصام" للشاطبي (١١٦/١)، و"البدع" لابن وضاح (٩٠)، وفي "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحميد الأثري (٢/٢١١).

واته: بزانه نه مرو مردن ريز ليتانه بو هه موو موسولمانيك به خوي گهوره بگات له سهر سوننت.

٨. حهسان ي كوري عطيه ﷺ :

(حسان ي كوري عطيه) ﷺ ده فهرمويت: «مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بَدْعَةً فِي دِينِهِمْ إِلَّا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا ثُمَّ لَا يُعِيدُهَا إِلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(١).

واته: هه ره گه ليك له دينه كه ي دا داهيتراويك دروست بگات به گويره ي نه وه سوننت له ناوياندا هه لده گيرت.

نعمه سزايه كي خوي يه له سهر لاداني كاري نهو بيغه مبه ره ي ﷺ هه لي بزار دووهو بي رازي يه و فهرماني داوه به گويره يه ليكردني، ته ناهت پيش خوي باسي كردووهو ده فهرمويت: «مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» [النساء: ٨٠].

واته: كه سيك گويره يه لي بيغه مبه ره ي ﷺ بگات؛ گويره يه لي خوي كردووه.

٩. سه عيدي كوري جو بير ﷺ :

(سه عيدي كوري جو بير) و پيشووه صالحه كان ره حهتي خويان لبيت فهرمويانه: «لَا يُقْبَلُ قَوْلٌ إِلَّا بِعَمَلٍ، وَلَا يُقْبَلُ عَمَلٌ إِلَّا بِقَوْلٍ، وَلَا يُقْبَلُ قَوْلٌ وَعَمَلٌ إِلَّا بِبَيِّنَةٍ مُوَافِقَةٍ لِلسُّنَّةِ»^(٢).

واته: قسه به بي کرده وه وهرنا گيرت، وه کرده وه به بي قسه وهرنا گيرت، وه کرده وه قسه وهرنا گيرت به بي نيته، وه قسه وهرنا گيرت به بي شويته كه وه ي سوننت.

(١) رواه الدارمي في "السنن" (٩٩)، وأبو نعيم في "الحلية" (٧٣/٦)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (٤٠/١)، و"البدع" لابن وضاح (٨٧)، وفي "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (٤٥٧/١٤)، و"حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٣٧٥/١)، و"شرح أصول اعتقاد أهل السنة" (٩٣/١).

(٢) أخرجه أبو نعيم في "الحلية" (٣٢/٧)، واللاكناني في "أصول اعتقاد أهل السنة" عن الحسن (٥٧/١)، وروى أبو نعيم عن الأوزاعي قريباً منه. انظر "الحلية" (١٤٣/٦)، وفي "الاعتصام" للشاطبي عن سفيان (١١٣/١)، وروى الأجرى في "الشرية" (٦٣٨/٢)، وابن حجر في "التلخيص الحبير" (٤٠٠/١).

له قورئان دا کرده وه کان پابه‌ند کراوه به وشه‌ی ﴿وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ واته: کرده وه صالحه‌کان، چاک و بوخت کراوه‌کان، وه به دلتیایی یه وه کرده وه‌ی صالح نهو کرده وه‌یه‌یه که فرمانی نایه‌ت یان فهرمووده‌ی له‌سه‌ر بیت، نه‌ک جه‌زو ناره‌زووی ناده‌میزاد، گهر کرده وه‌یه‌ک خواو پیغمبره‌که‌ی به چاک‌ی نه‌زانن؛ هیچ چاکیه‌کی تیدا نی‌یه.

به نشی دووهم

هوکاری دروستبوونی داهینراوهکان

و

نیشانه گشتی په کانی خاوه نه کانیان

همموو کارنیک به هوکاره کانیوه په یوه سته، بگره نهیئی په کانیه تی شارویه لای زورینه، به ناشنا بوونی و دهر کهوئی بچوو کبونه وه نه مانیه تی، دهیین زانایان ناسوده ترین که سانن له بهر زانیاری وردیان به سمر هوکاره کان دا، تممن و توانا کانیان به هدهر نه چوهو پاریزراو ترین که سن له دونیاو دین دا، بهره وام خاوه نی متمانو ناشنای ریڼگی راست و دروست بوون بو هو موو بابه تیک، به تاییهت زانیانی هملگری بهرنامه ی نه ملی سونهو شوینکموته ی قورنان و فرمووده به مهرجی په یوه ست بوون و لانه دان، به تیگه یشتن و شیوازو چوتیئی و هر گرتی پیشووانی صالحه وه له هاره لان و دوو چینه شوینکموته که ی دوایان.

زانایان له سمر هوکاره کانی دروست بوونی سمرجم داهیتراوه کان شیکردنه وه و راو بوچوونی زوریان هیه بو زیاتر هوکاری تیگه یشتن و دلنیا بوون له ریڼه هله کان، وه ناسینی ریڼگی حهق و خاوه نه کانیان.

زوریه ی زانایان بوچونه کان په یوه ست ده کهن به هوکاره خوئییه کان (ذاتی) هوه، واته هوکاره که سایه تیه تاییه تیه کانن، گهر بیټ و گوژانکاریان تیدا نه منجم بدریټ به بوونی چاره سمر و لابردنی ریڼگره کان؛ بهر نه منجمه ی نه ده بوو.

که واته هوکاره خوئییه کان له پیشره بو شیکردنه وه، بو زیاتر دلنیا بوون له ناستی که سایه تی زانستی که سه کهو بیر خسته وه ی خاوه نه که ی، له سمر نه وه ی ناده میزاد خوئی بو خوئی ناشنایه تی په کی ته واری به سمر خوئی دا هیه گهر بیهویټ و پاساوه کانی وه لاره بنیټ! وه کو خوی گه وره لهم نایه ته دا نمازه بهمه ده کات و ده فرمویت: ﴿بَلِ الْإِنْسَانِ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ۚ ﴿١١﴾ وَلَوْ أَلْفَىٰ مَعَاذِرَهُ،

واته: به دلنیایی نادهمیزاد بهسهر خوئی دا چاوکراوه و ناشایه گهر پاساوو دژایه تیش بکات^(۱).

هوکارهکان بریتین له دوو بهش:

یهکه م: هوکاره خوئی یهکان.

دوو م: هوکاره دهره کی یهکان.

یهکه م : هوکاره خوئی یهکان

۱. نهزانی (الجهل):

نادهمیزاد سهره تایی بوونی نهزانیه، وه کوتایی تمعه نی نهزانیه، خوای گهوره دهفه رمویت:

﴿وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُوْنِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْئًا﴾ [الجنّۃ: ۷۸]، و ﴿لٰكِنِّيْ لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عَلْمِ شَيْئًا﴾ [الجنّۃ: ۷۰].

واته: کاتیك له دایك دهبن هیچ شتیك نازان، وه تاوه کو هیچ شتیك نهزانی لهوهی که زانیوتانه.

وه هولدان بو زانست و زانیاری دونیایی یاخود دینی نهستم و زور کمه، بوئه یه کجار ژماره ی زانیان زور کمه و رها نهزانی، نه مهش هوکاری سروشتی نادهمیزاده، هولدان بو بژوی و مانهوهی ژیانی له پیشره تاوه کو کاملبوونی زانستی و ژیری.

لهبر ئهوه دهییت ئه م بوونه له بازنهوه رهایی زوری نهزانی دا خوئی بینیتهوه، خوای گهوره دهفه رمویت: ﴿اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا﴾ [الجنّۃ: ۷۲].

واته: به دلنیایی یهوه نادهمیزاد زور سته مکارو زور نهزانه.

نهزانی هوکاری هموو نازارو نشوستی یهکانی ژیانه، (ابن القیم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهفه رمویت: «الجهل بالطَّرِيقِ وَاَفَاتِهَا وَالْمَقْصُوْدُ يُوجِبُ التَّعَبَ الْكَثِيْرَ مَعَ الْفَائِدَةِ»^(۲).

واته: نهزانی به رینگه رینگه کان و مههسته کان هوکاری هیلاکی یهکی زوره له گهل سوودنک دا.

(۲) "الفوائد" ص ۱۷۱.

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۸/ ۴۰۱).

نعم هوکاره له هممو بواره کان دا رهنگدانه وهی ههیه، وه کو له مافی خواش دا ﷺ که یه کخوا پرستی (التوحید)ه، شمريک و هاوبهش دانان به هممو جوړه کانی یه وه له ناو ناده میزاد هوکاری نه زانینه به سمر خویا ته تی و ماف و سیفته ته تمواوو کامله کانی نهو دا، خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ [الاحقاف: ۹۱]، [البخ: ۷۴]، [التحر: ۶۷].

واته: مافی گه وره یی و بهماو به قه دری تهواوی په روه رد گاریان نه ده زانی.

نعمه ستم کردن له مافی خوادا له بهر نه زانین و بی مه عرفه یان پییدا.

وه نه زانینیش به ناست و پلهو پایه ی پیغمبر دا ﷺ هوکاری ستم کردنه له مافی پیغمبره که ی ﷺ به شوین نه که وتی تهواوی و فرمان جیه جی نه کردنی لانه دان له ریگه که ی و به په نا بردنه بهر (بدعة) و داهیتراوه کان.

وه ستم کردنیش له مافه کانی خه لک به کردنی قه ده غه کراوه کان هه مان هوکاری نه زانین و تینه گه یشتی سوو دمه ندنی فرمانه کانی و زیانی قه ده غه کراوه کانه (الأوامر والنواهي)، بویه هممو تاوانیک هوکاره که ی نه زانینه، خوی گه وره ده فرمویت: ﴿مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهْلَةٍ﴾ [الاحقاف: ۵۴]، ﴿يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهْلَةٍ﴾ [النساء: ۱۷]، ﴿عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهْلَةٍ﴾ [الحج: ۱۱۹].

وه هه روه ها نه زانین و بی زانستی تهواو بووه هوکاری دروستی بونی نهو هممو کو مه ل و گروه جیاواز جیاوازه له ناو باز نه ی نیسلام دا وه به لاری بردنی ده فی ثابته و فرموده کان دا له راسته ری ماناو زانستی دروستی خوی.

کهواته نه زانین هوکاری گوړانکاری یه گه وره کانه، تاوه کو له بریتی (توحید)؛ (شرك) بیت و له بریتی (سونهت)؛ (بدعة) بیت و له بریتی (طاعة)؛ (معصية) بیت و له بریتی (الجماعة)؛ (التفرقة) بیت.

له بهر نه وهی دلتیان (بدعة) و داهیتراویک له سمر دهستی که سیکی خاوه ن زانست و روچوو له بواره زانستی یه شرعی یه کان دا دروست نابیت، به لکو له سمر دهستی که سانی نه زان و

پينه گه يشتو له بېلگه شرعي يه کان دا دروست ده بيت^(۱)، ژياننامه و خواهنی هموو گروپ و تاقم و کومه له کانی ناو نيسلام باشترين بېلگه يه له (الخوارج، الرافضة، المعتزلة، الأشاعرة، ...) تاوه کو نم گروپه تازانه ييش که له جيهانی نيسلامی دا بوونیان هه يه.

(حسه نی به سري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمويت: «الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ طَرِيقٍ، وَالْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ عِلْمٍ مَا يُفْسِدُ أَكْثَرَ مِمَّا يُصْلِحُ»^(۲).

واته: کار کردن بهی زانستی شرعی وه کو ری کردن و روشتنه بهی بوونی رینگا، نم که سانه له سهر ده ستیان شیواوی و هه له و خراپه زوتر دروست ده بيت تا ریک کردنه وه و چاکه. تالای ده ستی نهمزانه کانه جيهانی نيسلامی گرتووه تمه وه دوو بیره کایه تی و نازاوه ی له نیوان موسولمانان دا چاندوه.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمويت: «فَمَنْ دَعَا إِلَى الْعِلْمِ دُونَ الْعَمَلِ الْمَأْمُورِ بِهِ كَانَ مُضِلًّا وَمَنْ دَعَا إِلَى الْعَمَلِ دُونَ الْعِلْمِ كَانَ مُضِلًّا وَأَضَلُّ مِنْهُمَا مَنْ سَلَكَ فِي الْعِلْمِ طَرِيقَ أَهْلِ الْبِدْعِ...»^(۳).

واته: هه که سیک زانستی هه بيت و کاری بی نه کات گومرایه، وه کار کردن بهی زانستی شرعی گومرایه یه، وه له هه ردوویان گومرا تر که سیکه له زانستی نایینی بیهه لگرو بهرنامه ی خاوه ن داهیتراوو هه واو ناره زوو کارانی گرتیته بهر.

وه ناشکراشه زانایان کین و به کی دهوتریت زانا، نه وانه ی زانستی تمواویان به سهر قورنان و فهرمووده کان و بهرنامه ی نه هلی سوننه و زانسته شرعی يه کان دا هه يه له روانگه ی هاوه لان و تابعین و زانایانی خاوه ن بواره کان.

هموو خاوه ن داهیتراویک (أهل البدع) خاوه نی هه یج تایبه تمه ندی يه ک نین لهم بواره زانسته شه رعیا نه دا، بوته به بچووک و بی توانا ناو ده برین.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۰۱): «الْبِدْعُ لَا تَقَعُ مِنْ زَيْبِخٍ فِي الْعِلْمِ».

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۸۲).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۲۷/ ۱۱).

یتھمبہر ﷺ دہفمرموت: «إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُلْتَمَسَ الْعِلْمُ عِنْدَ الْأَصَاغِرِ»^(۱).

واته: نيشانہیہ کی پیش ہانتی قیامت نہویہ کہ ہهولتی بہدہستہینانی زانست لای بچوو کہ کان دہستہبر دہ کریت.

(عبدالله ی کوری موبارہک) ﷺ دہفمرموت: «الْأَصَاغِرُ مِنَ أَهْلِ الْبِدْعِ»^(۲).

واته: بی قہدرو بچوو کہ کان بیدعہ کارانن.

نیمامی (الشاطبی) ﷺ دہفمرموت: «لِأَنَّ أَهْلَ الْبِدْعِ أَصَاغِرٌ فِي الْعِلْمِ، وَلِأَجْلِ ذَلِكَ صَارُوا أَهْلَ بَدْعٍ»^(۳).

واته: له زانست دا بچوو کن بوہ کہسانی خاوهن (بدعة) و داهيتراون.

(ابن تیمیة) ﷺ دہفمرموت: «وَإِذَا تَدَبَّرَ الْعَاقِلُ وَجَدَ الطَّوَائِفَ كُلَّهَا كُتِّمًا كَانَتْ الطَّائِفَةُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَقْرَبَ كَانَتْ بِالْقُرْآنِ وَالْحَدِيثِ أَعْرَفَ وَأَعْظَمَ عِنَايَةً وَإِذَا كَانَتْ عَنِ اللَّهِ وَعَنِ رَسُولِهِ أَبْعَدَ كَانَتْ عَنْهُمَا أَنْأَى...»^(۴).

واته: گہر خاوهن ژیر تیروانین بکات دہبینیت له ہهموو کوہمہلمو پارچہ کان ہمر کوہمہلک له خوای گہورہ ﷺ و یتھمبہرہ کہی ﷺ نریک بیت؛ له قورٹان و فہرموودہوہ نریکہو شارہزایی زورہو گرنگی زیاتری بی دہدات، چہندہ له خوای گہورہ ﷺ و یتھمبہرہ کہی ﷺ دوور بیت نہوہندہ له ہہردوو کیانہوہ دوورہ.

(۱) رواہ ابن المبارک فی "الزہد" (۶۱)، والطبرانی فی "الکبیر" (۹۰۸)، وفی "شرح أصول اعتقاد" (۹۵/۱)، وفی "السنن الواردة فی الفتن" للذہبی (۴۳۵)، وفی "جامع بیان العلم وفضلہ" (۱۰۵۱)، واللالکائی فی "شرح أصول السنة" (۱/۲۳۰)، وصححہ الألبانی فی "الصحیحہ" برقم (۶۹۵)، وفی "صحیح الجامع الصغیر وزیادته" (۲۲۰۷).

(۲) رواہ الطبرانی فی "الأوسط" (۸۱۴۰)، والہیثمی فی "مجمع الزوائد" (۵۶۸)، وفی "شرح أصول اعتقاد" لللالکائی (۱/۹۵)، و"ذم الکلام" ص ۲۹۵، و"جامع بیان العلم وفضلہ" (۶۱۲/۱)، و"الفقیہ والمتفقہ" (۱۵۵/۲)، و"الزہد" لابن مبارک ص ۳۱، وصححہ الألبانی فی "الصحیحہ" (۳۰۹/۲).

(۳) "الاعتصام" (۶۸۲/۲).

(۴) "مجموع الفتاوی" (۹۵/۴)، (۲۷/۱۱).

نهم نه زانینه ده کړیت به سئ به شهوه^(۱) :

۱. نه زانین به سهر گرنکی زانسته شهرعی په کان دا: به شیوازیك ههروه كه نهو زانستانه مولکی كه سانیکي له مهویش بوون بو سردمی خویمان بووه، به تایهت نه زانین به سهر زمانی قورئان دا كه عهره بی یه، بو یه ته نانهت زوړیان كه سانې بیجگه له عهره ب بوون هه ستاون به دانانی یاسا و بوچوونیکي تایهت تا گروپی له سهر دروست بووه.

نیمامی (الشاطبي) رحمته الله علیه ده فرمویت: «إِذَا اسْتَقْرَأْتَ أَهْلَ الْبَدْعِ مِنَ الْمُتَكَلِّمِينَ، أَوْ أَكْثَرَهُمْ وَجَدْتَهُمْ مِنْ أَبْنَاءِ سَبَايَا الْأُمَمِ، وَمَنْ لَيْسَ لَهُ أَصَالَةٌ فِي اللِّسَانِ الْعَرَبِيِّ»^(۲).

واته: گهر پینداچوون به سهر زوړی كه سانې گو مړاو خاوه نی داهینه ری قسه فله سه فه بی یه كه لامیه کان بکهیت كه مایه ی گو مړای خه لك بوون فیره قیان له سهر دروست بووه، زوړیان له و گه لانه بوون تازه هاتوونه ته ناو نی سلامه وه هچ بناغه یه کیان نیه له شاره زابوونی زمانی عهره بی دا.

بگره له بهرنامه ی (تصوف) دا فیر بوون و سهرقال بوون به زانسته شهرعی په کانه وه كه ریگره له گه یشتن به یه قین و راستی یه کانی ری (تصوف)، وهك (أبو یزید البسطامي) ده لیت: «أَشَدُّ الْمُحْجُوبِينَ عَنِ اللَّهِ، ثَلَاثَةٌ: ... الْعَالِمُ بِعِلْمِهِ»^(۳).

واته: هوکاره سهره کی یه کانی نه گه یشتن به خوا سیانه: ... زانا به هو ی زانسته که یه وه.

وه (جنید البغدادي) رحمته الله علیه ده لیت: «الْمُرِيدُ الصَّادِقُ غَنِيٌّ عَنِ عِلْمِ الْعُلَمَاءِ»^(۴).

واته: موریدی راستگوری ته او پیوستی به زانستی زانایان نی یه.

ته نانهت گه یشتووه ته نهو ناسته ی کتیه کانیان سوتاندووه، یان دفیان کردووه له ناو دا نو قیان کردووه، ههروهك (أبي فرج الجوزي) له زوړیانه وه دیگریتموه وه کو: (أحمد بن أبي الحواري والشبلي...) ^(۵).

(۱) "أسباب الوقوع في البدع" لسعدون بن سعد بن العتبي ص ۱۴۹ (رسالة الماجستير). (۲) "الاعتصام" (۲/ ۶۸۳).

(۳) رواه أبو نعيم في "الحلية" (۳۶/۱۰)، وفي "صفة الصفوة" لابن الجوزي (۲/ ۳۰۵)، و "تراجم الصوفية" للمناوي.

(۴) (۲/ ۲۴۷)، و "مظاهر الانحرافات العقدية عند الصوفية" (۱/ ۹۷).

(۵) "طبقات الشمراني" (۱/ ۸۴)، و "الرسالة القشيرية" (۲/ ۳۵۴). (۶) "تلبیس إبلیس" ص ۳۶۵.

له گهال نموش دا پيغمبهرى خوا ﷺ ده فهرمويټ: «مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ»^(۱).
 واته: گهر خواى پهروردگار ويستی خيږى به كه سيك بيت شاره زاي ده كات له دين دا.
 وه ده فهرمويټ: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ»^(۲).
 واته: كه سيك ريڼگه يهك بگريټ زانسته فير بيت خواى پهروردگار ريڼگي به هه شتى بوټ ناسان
 ده كات.

۲. نه زانين به سهر جوړى زانستى راست و دروست دا: له بريټى روو كرده زانسته
 شمري يه كان وه كو (علوم القرآن، علوم الحديث، أصول الفقه، التوحيد، ... إلخ) روو كرده
 به ناو زانستى فلهسه فېي و (منطق و علم الكلام) نهو جوړانده دا كه خاوه نه كانيان له شوين و گهل
 و نايينيك دا بوون له ده ره وهى نيسلامه، وه كو فلهسه فېي يوتاني و روماني يه هه ساره په رسته كانه،
 يان فلهسه فېي شمري بوزاي و زهرده شتى و هيندوسى و نيشتوى يه كان ... هتد.
 نعمانه له كوتايى دا له دايك بوونى تالى فيره قه كاني وه كو (المعتزلة، القدرية، المرجئة،
 الأشاعرة، الماتوريدية، ... إلخ) كاني لى كهوته وه كه جيهاني نيسلامى به خويوه سهر قال كرو
 بووه مايه ي له ناو بردنى زاناياني نه هلى سونه و كز بوونى وه بگره وه ستاني گرنگي دان به زانسته
 شمري يه كان، هاته دى نيسلاميكي پر گومان له بيرو باوه ر (عقيدة) دا و هه لپه ساردن و نعماني
 بهما ديني يه كان، به هو كاري گومان دروست كردن له بواري باوه ر بوون به قه درو غه يي يه كان وه
 نعماني پيشبر كيتي كارو كرده وهى ديني له (عمل و جهاد و طاعة) بوټ جده لپيكي كه لامى بى روټ
 به ناوى (معرفة) دلى و زانسته به سه بوټ ديندارى، تاوه كو ته نانه ت ده سلاتي خه لافه تي سياسي
 نيسلامي شت نعمان.

(۱) رواه البخاري (۷۱، ۷۳۱۲)، ومسلم (۱۷۵)، وابن ماجه (۲۲۰)، والترمذي (۲۶۴۵)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۰۸)،
 وأحمد (۲۷۹۰)، والدارمي في "السنن" (۲۳۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۸۹)، والطبراني في "الكبير" (۸۷۵۶)،
 والبيهقي في "شرح السنة" (۱۳۱)، والبيهقي في "الشعب" (۹۳۲۳).

(۲) رواه البخاري (۱۱) بَابُ: الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ، ومسلم (۳۸) واللفظ له، وابن ماجه (۲۲۳)، والترمذي (۲۶۴۶)،
 وأحمد (۷۴۲۷)، والدارمي في "السنن" (۳۵۶)، والحاكم في "المستدرک" (۳۰۰)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۳۱)،
 والبيهقي في "الشعب" (۱۵۷۴).

وہ لہم سہر دمہمش دا زانستی شرعی توینکلمو بہلکو ناوہرؤک بابہتہ فیکری و سیاسی و عقلانی یہکانہ، تاوہ کو نیسلامینکی سیاسی دوروبرو لہ ہلگری ہیچ پیوہرو زانستیکی شرعی تمواو، ون بووہ لہ ہموو حقیقتیکی دینی لہ (منہج اهل السنة) ی راست و دروست، وہ گہر تاقی بگریتموہ لہ بوارہ شرعی یہکان دا دہرناچن، کوتابی یہکےی توانموہ لہ دہسہلات و خہلکی نهم سہر دمہمدا، پاشہکشہبہکی ہواش و داہران لہ پدیوست بونی نایینی و چوونہوہ ریزی خہلکی گشتی، بانگہواز خوازو شارهزا دین ری نیشاندر جیا ناگریتموہ لہ خہلکی گشتی، ہمووی بہ ہوکاری نہگرتی ریگہ راست و دروستہکےی خوئی، تہنانت بو چوونہ مالیشموہ خوی گہورہ فرماغان بی دہدات کہ لہ ریگہی خویموہ بچینہ ژورورہوہ، وہ کو دہفرمویت:

﴿وَأَتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ [النِّبَاةُ: ۱۸۹].

وہ پیتمہبری خواش ﷺ پہنای گرتوہ بہ پەرورہدگار لہ بہناو زانستی بی سوودو دہفرمویت: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ»^(۱).

نہمانہ نهم یاسایدیان بہسردا جینہجی دہبیت کہ دہلایت: «فَأَقْذَ الشَّيْءِ لَا يُعْطِيهِ».

واتہ: نہوی لہدہستی چوورہ ہیچی بی نی یہ بیبہخشیت.

بیدعہ، شریک، فرمودہی (ضعیف) و (موضوع)، مہزہبیت لہ (فقہ) دا، بہ عقل تہفسیر کردن و بیتاگا لہ یاسا گشتی و مہبستہ شرعی یہکان ... بہرنامہی دینداری یہکےبہتی.

۳. نہناسینی ہلگرانی راستہقینہی خاوهن عیلم و زانست: نهم ہوکارہ سہرہکی یہ بو ہلگری ہموو نهم بہرنامہو ریگہ ہلتمو لادہرانہی لہ ریگہی راست خواہنی دہترازیتیت، بوپہ ناموزگاری زانایان و خواناسانی نهم دینہ دورکومتہوو تیکہل نہبوونہ لہو کہسانہی بہرنامہو شیوازیکی داهنراویان بہ ناوی زانستہموہ دروست کردوہ لہ دین داو بانگہوازی بو دہکەن، دور لہ شیواز و چوتیتی زانایان و پیشووانی ناوداری راستہقینہی سہرہتایی نهم دینہ.

(۱) رواہ مسلم (۲۷۲۲)، وابن ماجہ (۲۵۰)، وأبو داود (۱۵۴۸)، والترمذی (۳۴۸۲)، والنسائی فی "الکبری" (۷۸۱۸)،

وأحمد (۸۴۸۸)، وابن حبان فی "صحيحه" (۸۲) والطبرانی فی "الکبير" (۵۰۸۵)، والحاکم فی "المستدرک" (۳۵۴)،

واللالکائی فی "شرح أصول اعتقاد" (۱۱۸۲)، والبغوی فی "شرح السنة" (۱۳۵۹)، والبیہقی فی "الشعب" (۱۶۴۳).

وه كو (سوفيان ى الثوري) و (حمسهنى بهصرى) رحمهما الله دهفهرموون: «ابن آدم ديتك ديتك فإتيا هو لحمك ودمك...»^(۱).

واته: نهى نادهميزاد دينه كهت دينه كهت، نهو گوشت و خونى تويه.

بزانه له كئى وهرده گريت، وهرى بگره له كهسانى مانهوه لهسهر بهرنامه كه (واته: دهرنه چوو له قورنان و فهرمووده)، وهرى مهگره لهوانه لايان داوه لئى.

(محمد ى كورى سيرين) رَوَى عَنْهُ دهفهرمويت: «إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ دِينٌ، فَانظُرُوا عَمَّنْ تَأْخُذُونَ دِينَكُمْ»^(۲).

واته: فير بوونى زانست دينه، بزائن دينه كهتان له كئى وهرده گرن.

(عبدالله ى كورى مهسعود) رَوَى عَنْهُ دهفهرمويت: «لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا آتَاهُمُ الْعِلْمُ مِنْ قَبْلِ أَكْبَرِهِمْ فَإِذَا آتَاهُمْ مِنْ قَبْلِ أَصَاغِرِهِمْ هَلَكُوا»^(۳).

واته: خهلكى بهردهوام لهسهر خيرون تاوه كو زانست له گهوره كانيانهوه وهر گرن، گهر زانستيان له بچوو كه كانيانهوه بو هات نموه تياچوون، گهوره كان وانا زانا ناودارو خاوهن بهرنامه پاكه كان، بچوو كه كانيش كهسانى نه بوون، خاوهن بينگه په كئى زانستى له زانا ناودار و بهرنامه زانستى به شعرى به كانهوه.

(۱) رواه أحمد في الزهد (۱۶۲۷)، والبيهقي في "حلية الأولياء" (۱۴۳/۲)، وفي "صفة النفاق وذم المنافقين" للفريابي (۴۹)، وفي

"تهذيب الكمال في أساء الرجال" للمزني (۱۱۶/۶)، و"ربيع الأبرار ونصوص الأخيار" للزمخشري (۲۴۷/۲).

(۲) أخرجه مسلم في المقدمة، باب: في أن الإِسْتِئْذَانَ مِنَ الدِّينِ وَأَنَّ الرُّوَايَةَ لَا تَكُونُ إِلَّا عَنِ الثَّقَاتِ، والدارمي في "السنن" (۴۳۸)،

وفي "الكفاية في علم الرواية" لخطيب البغدادي ص ۱۲۱، والألباني في "المشكاة" (۲۷۳).

(۳) أخرجه ابن المبارك في "الزهد والرقائق" (۸۱۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۸۹)، وفي "جامع معمر بن راشد" (۲۰۴۴۶)،

واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۰۱)، والبيهقي في "الحلية" (۴۹/۸)، والقرطبي في "جامع بيان العلم وفضله"

(۱۰۵۸)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱)، وابن حجر في "فتح الباري" (۲۹۱/۱۳)، والهيتمي في "مجمع الزوائد"

وه کو نیمامی (البرهاری) ده‌لیت: «وَاعْلَمَ رَحِمَكَ اللهُ أَنَّ الْعِلْمَ لَيْسَ بِكَثْرَةِ الرُّوَايَةِ وَالْكَتُبِ، إِنَّمَا الْعَالِمُ مَنْ اتَّبَعَ الْعِلْمَ وَالسُّنَنَ، وَإِنْ كَانَ قَلِيلَ الْعِلْمِ وَالْكَتُبِ، وَمَنْ خَالَفَ الْكِتَابَ وَالسُّنَنَةَ فَهُوَ صَاحِبُ بَدْعَةٍ، وَإِنْ كَانَ كَثِيرَ الْعِلْمِ وَالْكَتُبِ»^(۱).

واته: بزانه ره‌جه‌تی خوات لی‌ی‌ت زانست به زو‌زی ریوایه‌ت و کتیب نی یه، به‌لکو زانا نه‌و که‌سه‌یه شو‌یتکه‌وتی به‌لگه‌ شرعی یه‌کان و سونه‌ته‌کان بی‌ت، گهر ری‌ژه‌ی زانست و کتیب‌شی کم بی‌ت، نه‌وی پی‌جه‌وانه‌ی قورن‌ان و فهرمووده بی‌ت نه‌وه خاوه‌ن بیدعه‌یه، نه‌گهر خاوه‌نی زو‌زی زانست و کتیب‌ش بی‌ت.

کوی نامو‌ژگاری گشت هاوه‌لان و تابعین و زانایانی خاوه‌ن مهنه‌ج نریک نه‌بوونه‌وهو تی‌که‌ل نه‌بون و وه‌رنه‌گرتنی هیچ جو‌زه شتیکی دینی له خاوه‌ن بیدعه‌و به‌رنامه‌ی هه‌له‌و گو‌م‌رای، تاوه‌کو نه‌بیته هو‌کاری به لاری بردن و سه‌رلی‌شیاو‌ی دینی خاوه‌نه‌که‌ی.

پوخته‌ی بابمه‌که‌ه:

گهر پله‌و سوودو گرنگی زانست و چاو‌کراوه‌یی له به‌رنامه‌ی نه‌هلی سونه‌ت نه‌زانیت وه ناشنایی و چاو‌روشنی هیچ زانستیکی شرعی لا نه‌بی‌ت، وه زانایانی نه‌هلی خو‌ی و تاییه‌ت به‌و بو‌اره‌ی ده‌ست نه‌که‌ویت؛ ده‌بی‌ت ر‌زگار‌بوون له‌کوی بی‌ت؟! وه متمانه له نه‌که‌وته ناو گو‌م‌رای و هه‌موو جو‌زیکی بیدعه‌و داهيتراوه‌کان نه‌سته‌میکی سه‌خته.

نه‌و هو‌کارانه‌ی تر که له ژیر نه‌زانین دا کو‌ ده‌بنه‌وه له‌سه‌ر داهینهر (المبتدع):

۱- نه‌زانین به‌سه‌ر هو‌کاره زانستی یه‌کانی تی‌گه‌یشتن دا، وه‌کو: (العام، الخاص، المطلق، المقید، الناسخ، المنسوخ،... إلخ) واته: به‌لگه‌ گشتی و تاییه‌ته‌کان و ره‌هاو په‌یوه‌سته‌کان سه‌ره‌و سه‌رپراوه‌کان، نه‌م بابته‌تانه‌ی ورده‌کاریه‌کی زو‌ز له‌خو‌ ده‌گرت.

۲- بی ناگایی به مه‌به‌سته سه‌ره‌کی یه‌کان و یاسا گشتی یه‌کان دا که له‌ژیر ناویشانی (مقاصد الشریعة، الضروریات، الحاجیات، التحسینات، القواعد الكلية،... إلخ) که هه‌ریه‌که‌یان بابته‌تیکی سه‌ره‌خو‌و یاساین.

۳- نه ناسینی پلهی سوننهت له پینگهی دینی دا.

۴- نه زانینی پله کانی فەر موودهو جیا کر دنهویان له به کتری، به تاییهت زانستی فەر مووده ناسی (علوم الحدیث).

۵- زال نه بوون و بئ مه عرفیهی له زمانی عهره بی دا، به تاییهت شیوازی دارشتن و سهلیقهی زمانی ره سهنی عهره بی به شیوازو عورفی سردهمی هاوه لآن و چوتیتی به لاغی قورئان و فەر مووده.

۲. شوینکمهوتنی ههواو نار هزووه کان:

ههواو نار هزووه کان بریتین له لادانی حق بو ویسته کانی نهفس، گهر بیته هوکاری ههر نازارو ریگری یهک بو موسولمانان و دینه کهیان به بی بیر کر دنهوه له دهراویشته کانی، نه مه گهر چی له خوشی یه کانی جهستهی دونیادا ههیه له بیرو هوش و عقلی یه کانش دا ههیه که پی دهوتریت (الشهوات والشبهات)، ههردوو کیان مایه ی گومرایی و سهرلیشیواوی یه له دونیاو دین دا^(۱).

شوینکمهوتنی حهزه کانی ناده میزاد بناغهی ههموو شهزینک و لادانه له ریگهی راستی خواپی، چ کیشمو نازارو دووبه ره کایهتی و ویرانه یهک نی یه له دونیادا ههواو نار هزووه کان هوکارو پالپشت نه بیته؟! ته نانهت میژوو شایمه تالیکی ناشکرایه، گهر بیاچوونهوهی بکهین ههر له دروست بوونی (خهوارج و موعتزلهو شیعو مزاهیهه کان ...) چ مملانیته کی خویناوی رووی داوه تا نه م سردهمه ههمووی له سهر دهستی گومراو نهفسیه نه خوشه کان دا که تینوی ده رکهوتن و سهر کردهی تی و ناوداری بوون به سهر خهک دا ههموو دین و بهرگیکی حهقیان بو نه م کارانه پوشیوه، ته نانهت گومانه کهی نیلیس له مه دا هاته دی و راست ده رچوو ههمووی شوینکمهوتنی بوون، خوی گهوره ده فەر مویت: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ اِئْتِيسُ ظَنُّهُ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا قَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾ [نبتا: ۲۰].

واته: نیلیس له گومانه کهی دا راستی کرد که شوینکمهوتنی ده بن بیجگه له تاقمیکی ئیماندار نه بیته.

(۱) بو زیتر بروزه سهر کتبی "ذم الهوی" لای الفرج الجوزیه ص ۳۵ به دواره.

نهو هموو فيرهق و تاقم و مهزههب و نهزابانهی لهناو بازنهی نیسلام دا دروست بوون به هوکاري همواو نارهزووی نادهمی په کانهوه نه بیټ چی هوکاره؟!۱

(عبدالله ی کوری عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ده فهرمویت: «مَا ذَكَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْهُوَى فِي مَوْضِعٍ مِنْ كِتَابِهِ إِلَّا ذَمَّهُ»^(۱).

واته: خوی پروهردگار باسی همواو نارهزووی نه کردووه له قورنان دا بیجگه له شیوهی خراپهو زهم نه بیټ.

خوی پروهردگار ده فهرمویت: ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ﴾ [الجنه: ۲۳].

وه ده فهرمویت: ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ الْهَوَىٰ هُوَئِهِ﴾ [الحجرات: ۲۳].

وه ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ [ص: ۲۶].

همووی باسی شوینکموتهی نارهزووه کانه تا رادهی کردن به خوا به سهر خویانهوه تا بوونه ته هوکاري هموو گومان و گومرایی په کان له ریگه راسته خوی په که.

پنغمهبری خوا ﷺ ده فهرمویت: «ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ: سُحٌّ مُطَاعٌ، وَهُوَى مُتَّبَعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ»^(۲).

واته: سی شت مایهی تیاچوونه: به گوینکردنی رهزلیلی نهفس، شوینکموتهی همواو نارهزوو، سهرسام بوون به نهفسی خوت.

شوینکموتهی (الشهوات) و نارهزووه کانی دونیاو شوینکموتهی گومرایی (الشبهات) و لیتیکچووه کانی دینی هموو هوکارینکن بو تیکدانی دونیاو ناخیرهتی نادهمیزاد، بوپه پنغمهبری خوا ﷺ به مایهی ترسی سهر موسولمانانی زانیوه بوپه ناگاداری کردوونه تهوه ده فهرمویت: «إِنَّ

(۱) "ذم الهوى" لأبي الفرج الجوزية ص ۱۲، و "الموافقات" للشاطبي (۲/ ۲۹۱)، وفي "نصرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم" (۹/ ۳۷۶۴)، وفي "الأمثال لابن سلام" للهروي ص ۲۲۴،

(۲) رواه البزار في "مسنده" (۷۲۹۳)، والطبراني في "الأوسط" (۵۴۵۲)، والبيهقي في "الحلية" (۲/ ۱۶۰)، وفي "الشعب" (۷۳۱)، وصححه الألباني في "الصحيحه" برقم (۱۸۰۲)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۳۰۴۵).

مِمَّا أَخْشَىٰ عَلَيْكُمْ شَهَوَاتِ الْغَمِيِّ فِي بُطُونِكُمْ وَفُرُوجِكُمْ وَمُضِلَّاتِ الْفِتَنِ»^(۱).

واته: نموهی بترسم له سهرتان چهزو نارزه زووه کانی ناو سک و عموره تتانمو نهو گومرای یانهی که دوو بره کایه تی لی ده وه شیتوه.

کهواته داهیتراوه کان (بدعة) هه مووی گومرای و (شبهات) ی ناو دینه، که ههر خاوه ن نارزه زوویه که هه ستاوه رینگه و بهرنامه یه کی بو خوی تاشیوه و دروست کردوه و بانگه وازی بو ده کات به ناوی مه زه هب و تهریقته و حیزب و تاقمیکه وه به بی هیچ بنه مایه کی نایینی به به لگه کانی قورنان و فهرموده.

کاتیکیش زانایان بوچوون و بهرنامه کانیان شی ده که نه وه به گشتی پیچه وانهی یاساو دارشته کانی نیسلامهویه ده بیت نهمانه داهیتراو گومرای نه بیت له شیوازی عیبادهت و بانگه وازی و کوشش کردن و پهروه رده کردن دا چی گومرای به کانی ناو دین بیت.

ههر بویه پیشووه صالحه کان خاوه ن داهیتراو بوچوونه جیاوازه کانی دژ به سونه تیان ناو بردوه به خاوه ن هه واو نارزه زووه کان (أهل الأهواء)، له بهر پیشخستنی نارزه زووه کانیان به سهر به لگه کان دا، وه بگره به لگه کان به پاشگریان داده ناو خویندنه وهی دووه میان بو ده کرد، وه گومان باشی تهواویان له سهر ویست و چهزه کانیان بو، به یاسای جیگیری و حهقی بی بهرامه بریان ده زانی.

نیمامی (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمویت: «سُمِّيَ أَهْلُ الْبِدْعِ أَهْلَ الْأَهْوَاءِ لِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ فَلَمْ يَأْخُذُوا بِالْأَدِلَّةِ الشَّرْعِيَّةِ مَا أَخَذَ الْإِنْفِقَارِ إِلَيْهَا، وَالتَّعْوِيلِ عَلَيْهَا، حَتَّى يَصُدُّرُوا عَنْهَا، بَلْ قَدَّمُوا أَهْوَاءَهُمْ، وَاعْتَمَدُوا عَلَى آرَائِهِمْ، ثُمَّ جَعَلُوا الْأَدِلَّةَ الشَّرْعِيَّةَ مَنظُورًا فِيهَا مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ»^(۲).

واته: بیدعه چی یه کان بویه ناو براون به خاوه ن هه واو نارزه زووه چی یه کان له بهر شوینکه وته بیان بو، وه به لگه شرعی یه کانیان به شیوهی سه رچاوهی پیویست و گه رانه وه بو سه ری و بنه های

(۱) رواه البزار في "مسنده" (۳۸۴۴)، وأحمد (۱۹۷۷۲) وقال محققه (شعيب الأرنؤوط): رجاله ثقات رجال الشيخين، والدولابي في "الكنى والأسماء" (۱/۱۵۴)، والطبراني في "الصغير" (۵۱۱)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲/۳۲)، والبيهقي في "الزهد الكبير" (۳۷۲) و (۳۷۳)، وفي "اعتلال القلوب" للخراطي (۸۸). (۲) "الاعتصام" (۲/۶۸۳).

لیدره چوون و هرنه گرتووه، بهلکو پیشخهری ناره زوو بوچوونه کانیاں، پاشان خویتدنه ویان بو
بهلگه کان کردووه.

خوای پهروه دگاریش ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَانْقُوا اللَّهَ

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾ [المزك: ١].

واته: نهی ئیمانداران پیش مه کهون به سمر فهرمانی خواو پیغه مبهری خوادا ﷺ له خوا بترسن،
خوای پهروه دگار بیسهرو زانایه.

(ابن کثیر) ﷺ ده لیت: «هَذِهِ آدَابٌ، أَدَّبَ اللَّهُ بِهَا عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ فِيمَا يَعْمَلُونَ بِه الرَّسُولَ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ التَّوْقِيرِ وَالِاخْتِرَامِ وَالتَّجْبِيلِ وَالْإِعْظَامِ، ... لَا تُسْرِعُوا فِي الْأَشْيَاءِ بَيْنَ
يَدَيْهِ، أَي: قَبْلَهُ، بَلْ كُونُوا تَبَعًا لَهُ فِي جَمِيعِ الْأُمُورِ»^(١).

واته: نهه نادابانه که خوای پهروه دگار بهنده ئیمانداره کانی بی فیر ده کات تاوه کو چوون
کردار له گهل پیغه مبهره کهی ﷺ بکهن له ریژو شکوتمندی و بهما راگرتی که پیشی نه کهون له
هیچ شتیک دا، بهلکو شویتکهوتهی بن.

(سوفیانی الثوری) ﷺ ده فهرمویت: «لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴿١﴾ بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ»^(٢).

واته: پیشی خواو پیغه مبهره کهی نه کهون به هیچ قسه و کرداریک.

کهواته هموو جوژه داهنراوه کان (بدعة) خو پیشخستننه به سمر قورنان و فهرمووده دا.

(ابن القيم) ﷺ ده فهرمویت: «أَنَّ الْهُوَى مَا خَالَطَ شَيْئًا إِلَّا أَفْسَدَهُ، فَإِنْ وَقَعَ فِي الْعِلْمِ
أَخْرَجَهُ إِلَى الْبِدْعَةِ وَالضَّلَالَةِ وَصَارَ صَاحِبُهُ مِنْ جُمْلَةِ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ، وَإِنْ وَقَعَ فِي الزُّهْدِ أَخْرَجَ
صَاحِبُهُ إِلَى الرِّيَاءِ وَمُخَالَفَةِ السُّنَنِ، وَإِنْ وَقَعَ فِي الْحُكْمِ أَخْرَجَ صَاحِبُهُ إِلَى الظُّلْمِ وَصَدَّهُ عَنِ
الْحَقِّ»^(٣).

واته: هموو ناره زوو تیکهلی ههر شتیک بی تیکی ده دات، گهر تیکهلی زانست بکریت
خواونه کهی بهرو داهنراوو گو مریی ده بات، گهر تیکهلی عیادهت و دوور کهوتنهوه له دنیا

(١) (٢) "تفسیر القرآن العظیم" (٧ / ٣٦٤).

(٣) "روضه المحیین ونزهة المشتاقین" ص ٤٧٤.

بکریت خاوه نه که ی بهرو ریا دهیات، گمر تیکه لی دسه لات و یاسا بکریت خاوه نه که ی بهرو ستم و لادان له حقه دهبات.

واته ههوی نی هه موو خراپه یه ک و تی کدانیکه.

نهو هوکارانه ی که له ژیر هه واو نارمزوو دا کو دهبه نو ه له سهر داهینمر (المبتدع):

۱- خو شهویستی و حمزلیبونی سمر کرده یه تی و دهر کهوتن به سهر خه لک دا (حب الرئاسة).

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلئت: «أَنَّ الْإِنْسَانَ قَدْ يَحْفَى عَلَيْهِ كَثِيرٌ مِنْ أَحْوَالِ نَفْسِهِ فَلَا يَشْعُرُ بِهَا أَنْ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ يَكُونُ فِي نَفْسِهِ حُبُّ الرِّيَاسَةِ كَامِنٌ لَا يَشْعُرُ بِهِ ... وَلِهَذَا سُمِّيَتْ هَذِهِ "الشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ"»^(۱).

واته: ده شیت شاروه بیت لای زوری خه لک له ناخی دا خو شهویستی دهر کهوتن و سمر کردایه تی تیدا بیت و ههستی بی نه کات له بهر نهو ناوراوه به (حهزه شاراوه کان).

(سوفیانی الثوری) رَحِمَهُ اللهُ ده فهرمویت: «مَا رَأَيْتُ الزُّهْدَ فِي شَيْءٍ أَقَلَّ مِنْهُ فِي الرِّيَاسَةِ تَرَى الرَّجُلَ يَزْهَدُ فِي الْمَطْعَمِ، وَالْمَشْرَبِ، وَالْمَالِ، وَالثِّيَابِ فَإِنْ نُوزِعَ الرِّيَاسَةَ حَامَى عَلَيْهَا، وَعَادَى»^(۲).

واته: نه مینیوه له هیج شتی ک دا زوه دو خو پاراستن که مر بیت بیجگه له هه زلیکردنی خو ده رخستن دا نه بیت، که سیک زوه د له مال و خواردن و ... هه مووی دا ده کات به لام گه یشته سهر (الرئاسة) شوژه ت و ناوداری هه ول و دژایه تی بو ده کات.

له بهر نهو و تراوه: «آخر ما يخرج من رؤوس الصديقين حب الرياسة»^(۳).

واته: کوتا شت له سهری خواناسه سالحه کان دهرده چیت خو شهویستی دهر کهوتن و سمر کردایه تی به.

۲- بانگهوازی کردن بو ریگمو بوچوون و چوتیه تیه کی تازه گهرو سهرده میانه (ادعاء التجديد

والعصرية).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳۴۶/۱۶).

(۲) "سير اعلام النبلاء" للذهبي (۳۴۶/۱۶).

(۳) "مختصر منهاج القاصدين" لابن عبدالبر ص ۲۰۹.

نم دوو هوکارهش به ره می تالی بوونی هموار ناره زوو نه فسی هموار ناره زوو کارانه بو هیتانه دی ویست و ناره زوو کانیاں له ده رکوتن و ناوبانگ (شوهرت) و سهر کرده تی به سهر بنده کانی خواوه عج.

۳. ده مارگیری (التعصب):

ده مارگیری هوکاریکی تری خوئی یه که خاوه نه که ی هممو ریگار ده رگایه کی گو یگر تن و تیگه یشتی له سهر خوی داخستوه و نایه ویست تیگات و تنانته بهر گویشی بکه ویست، خو به نه مانی نم هوکاره تیگه یشتن ده کریتوه له به رده می دا.

حق و به تال هیه، به لگمو زانسته کانی شرم و شاراو هی تیدا نی یه و گیشتن به نامانج کاریکی مسوگه ره گهر خاوه نه که ی داوا کارو تینو بیت.

بو یه ده مارگیری مانوه و به رده و امبو نه له سهر یه ک را، گهر به تالیس بیت و به رامبریش له سهر حق بیت، وه پیشخسته یه تی به سهر ده فه کان دا به جیگیر کردنی له شوئی به لگمو زوره ملیه ک له گو یجانندی دا، که خاوه نه که ی ههست به را کردن و خودزینه و هو بی دلنایی یه ک له حق ده کات، بیگومانیش ریگه ی راست وه کو نیمامی (الللالکانی) ع ده لیت: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقَ الْأَخْيَارِ فَمِنَ الْمَلِئِ بِعِيدٍ؛ لِأَنَّ مَا يَتَدَبَّرُ بِهِ شَرٌّ مَقْبُولٌ، وَأَثَرُ مَنْقُولٍ، أَوْ حِكَايَةٌ عَنِ إِمَامٍ مَقْبُولٍ، ... وَأَمَّا مَنْ سَلَكَ بِنَفْسِهِ مَسَلَكَ الْإِتْبَاعِ فَالْهُوَى وَالْإِحَادَةُ عَنْهُ بَعِيدَةٌ، وَمِنَ الْعَصِيَّةِ سَلِيمٌ، وَعَلَى طَرِيقِ الْحَقِّ مُسْتَقِيمٌ»^(۱).

واته: نه وه ی ریگه ی ده فه کانی گرتیته بهر له لادان سه لاهمه، له بهر نه وه ی که سیک دینداری بی ده کریت ده قنکی شرعی (قورنان و فهرموده) ی قبول کراوه، یا خود ریوایهت و فه توای (چوار خه لیفه هاوه لانه)، یا بوچوون و رای زانایه کی ناوداری و هر گراوه، نه وه ی ریگه ی شویتکه وته ی دینداری گرتیته بهر؛ له هموار ناره زوو لادان دووره له ده مارگیری پاریزراوه له سهر ریگه ی راست و دروسته.

(ابن تیمیه) ع ده فهرمویت: «فَدِينُ الْمُسْلِمِينَ مَبْنِيٌّ عَلَى اتِّبَاعِ كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ وَمَا اتَّفَقَتْ عَلَيْهِ الْأُمَّةُ فَهَذِهِ الثَّلَاثَةُ هِيَ أَصُولُ مَعْصُومَةٍ وَمَا تَنَازَعَتْ فِيهِ الْأُمَّةُ رَدُّهُ إِلَى اللَّهِ

(۱) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالکانی (۱/۳۰).

وَالرَّسُولِ. وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُنْصَبَ لِلْأُمَّةِ شَخْصًا يَدْعُو إِلَى طَرِيقَتِهِ وَيُوَالِي وَيُعَادِي عَلَيْهَا غَيْرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا يُنْصَبَ لَهُمْ كَلَامًا يُوَالِي عَلَيْهِ وَيُعَادِي غَيْرَ كَلَامِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَا اجْتَمَعَتْ عَلَيْهِ الْأُمَّةُ بَلْ هَذَا مِنْ فِعْلِ أَهْلِ الْبِدْعِ الَّذِينَ يُنْصَبُونَ لَهُمْ شَخْصًا أَوْ كَلَامًا يَفْرُقُونَ بِهِ بَيْنَ الْأُمَّةِ يُوَالُونَ بِهِ عَلَى ذَلِكَ الْكَلَامِ أَوْ تِلْكَ النَّسَبِ وَيُعَادُونَ»^(۱).

واته: دینی موسولمانان بنیات نراوه له سر شوینکوه ته ی قورنان و سونه تی پیغمبره که ی ﷺ و نهوی کودهنگی هاوه لآن و زانایانی له سره، نم سیانه بنهمایه کی پاریراوو دور له هملن، نهوش کی شهی له سره له ناو موسولمانان دا ده گهریتنهو بو قورنان و فرموده، وه کس بو نی یه که سیک بکاته پیشهنگی نم نومته بانگمواز بو ریگه که ی بکات و پشتگری و دزایه تی له سر دروست بکات، نمانه بو بیجگه له پیغمبر ﷺ کودهنگی زانایان ناکریت، به لکو کردنی کاری که سانی بیدعه کارانن، نهوانه ی که سیک داده نین یا خود قسمو بهرنامه یه که بهویتموه دووبه ره کایه تی و جیاوازی ده نیتنهو له ناو موسولمانان بنچینه ی (الولاء و البراء) له سر بنیاد ده نین.

نم کردارانه گهر له سر ناوه به ریژه دینی یه کانیش بیت به نه فامی و جاهلیه تی ناو ده بریت که نیسلام هاتوه بو هه لوه شاننده وه ی.

هروه که دوو مندالی کوچهری و (مه دینه یی) پشتیوان (الانصار و المهاجرین) پیکدا هاتن و هه ریبه که هاواری کرد «يَا لَلْمُهَاجِرِينَ»، «يَا لَلْأَنْصَارِ»، پیغمبری خوا ﷺ هاته ده ره وه و فرموی: «مَا هَذَا دَعْوَى أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(۲).

واته: نه مه چی یه بانگموازی نه هلی جاهلیه تی!؟

نم دوو ناوه کاتیک به کار هیترا بو پشتیوانی هه ریبه که له خوئی گهر حق و ناحق بیت، پیغمبری خوا ﷺ به سرده می نه فامی ناوی برد، چ جای ناوی دنیایی و چین و توپرو که سانی بی بنهما.

(۱) "درء التعارض العقل والنقل" (۲۷۲/۱)، و "مجموع الفتاوى" (۱۶۴/۲۰).

(۲) رواه البخاري (۱۸۳/۴) بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ دَعْوَةِ الْجَاهِلِيَّةِ، و مسلم (۲۵۸۴)، و أحمد (۱۴).

وه گهر پیوانه یهك دابین بو ناسینهوی خاوهنی منهنه ج و بهرنامهی حهق و راست و درست و لانه دراو له کهسانی تر؛ نهوا پیوانه ی زانای نهملی سونه نیمامی (أبو بکر بن عیاش) ه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ که برسیاری لی ده کریت سونی تهواو کییه؟ فهرمووی: «الَّذِي إِذَا ذَكَرْتَ الْأَهْوَاءَ لَمْ يَغْضَبْ لَشَيْءٍ مِنْهَا»^(۱).

واته: نهو کهسه به که گهر باسی خاوهن ههواو ناره زوو بیدعه کاران کرا؛ لایه نگری و ده مارگری بو هیچان نه بیته.

ده مارگری و لایه نگری بو دوو بابته:

۱- که سایه تی: جا گهر که سیک یا چین و ناقم و کومه تیکی دیاریکراو بیته له ناده میزاده کان.

۲- هسهو بیرو راو بهرنامه یهك و جوژه زانستیکی دیاریکراو بیته.

گهر بیاجو نه وه به کی میژوو بکهین ده بینن نه م دوو هوکاره و زیاده رهوی تیایدا مایه ی هه موو به لاو نازارو گو مریه کی ناده میزاد بووه له سهر زهوی دا.

گاورو جوله که کان زیاده رهوی یان ده کرد له پیغمبره کانیاں دا، تا ده یانوت: به شیکن له خوا یا کوری خوان، وه کو خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْتَصَكْرَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوریه: ۳۰]، وه ده فهرمویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ﴾ [المائدة: ۱۷۳]، وه ده فهرمویت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوریه: ۳۰].

تهنانهت زیاده رهوی یان له قه شو عایده کانیاں دا ده کرد به شیوازیك وه کو خوا لایان بیروز (مقدس) بوون، فرمانه کانیاں لی وهرده گرتن ده سه لاتی ره یان هه بوو له دونیاو دین دا، نهوا برپاریان له سهر دانانی مملیک و ده ستور بو خه تک داده نا، وه کو خوی پهروه دگار ده فهرمویت:

﴿أَخَذُوا أَحْبَابَهُمْ وَرَهْبَتَهُمْ أَرْكَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ [التوریه: ۳۱].

به بی ره چاو کردنی هیچ فرمانیکی خوی و په یوه ست بوون به یاساکانی تهورات و نیجیله وه، به لکو تهنانهت گه بیسته نه وه ش که ده ستیوره دان و گوزانکاری تیادا نه مجام به دن.

وه له پوژه لاتی دونیاش دا ناوداره کانیاں وه کو: (بوزاو کوئفوشیوس و نیشتوو زه راده شت و ... هتد) زیاده پړه وی په کیان له گه ل دا کردن تا بوونه خویه ک به سمر خه لکه موه و په یکم ریشیان بو تاشین و پهرستیان همروه کو خوی پړه و دگاری بوونه وهر چون ده پهرسریت.

همروه کو جیهانی نیسلامی بوو به دوو به شموه له سمر زیاده پړه وی کردن له هندیك هاوه لانی پیغمبری خوا ﷺ، وه کو نیمامی (عہلی کوری نه بو تالیب و بنه مالہی نه هل و بهیت) بو سونه و شیعه.

له سمر بنه مای زیاده پړه وی کردن و دهمارگری بوتیان به شیوه یک ته نانت وتیان: نیمامی (عہلی) و کوره کانی و تا دوازه کس له نه وه کانی (معصوم) و وه کو پیغمبران و قابیلی هیچ هلمو ناتموای په ک نین، ده بیت نموان به پړه بردنی دین و حوکمرانی دونیا یان به ده ست بیت. زیاده پړه وی گه شته نه و راده بهی وتیان (وه حی) یان بو دیت و وه کو چون بو پیغمبران هاتوو، پله وی دهمارگری کردن و گوزانکاری کردن له دین دا به ده ستیانوه به به ناوی (ویلايه تی فقیه) وه، وه زانستی شراوه (علم الباطن) یان هیه که پیغمبر و کس نه یان بوو.

کویر بوون و نرزانان به وه وه نه وه ستان به لکو له نیمامیکی زیندوو ناسراوه وه باوه ریان گوزین بو سمر نیمامیکی ون بوو له سردابی سامهرا ده بیت جیگری هه بیت، جیگره کانیشی همان پله و نیمازاتیکی بی بدریت له به پړه بردنی دینی و دونیای دا تا دهر که ونی نیمامی زهمان، بهم شیوه به خه لکی داموایان کرده به نندکارو گوزرایه ل و بی ده سلات و وه کو جه نازه له به رده م شوره ره که ی دا.

صوفی په کانیش به ههمان شیوه ی نمان به گوره و پړوژ (تعظیم و تقدیس) کردنی چند پیاوونکی پیشو تا گوزره کانیاں پهرسراو پاشان ههمان پله به ناوی (ویلايه ت) وه درا به شیخی ته ریقمه کانیاں که زانستی شراوه (علم الباطن) یان هیه و ته نانت شرع (قورئان و فهرمووده) زانستیکی روو که شی بی ناوه پروک (علم الظاهر) ه، به لکو نه ولیا کانیاں عیلمی غهیب و به پړه بردنی کمونیان له ده ست دایه به ناوی (أقطاب الأربعة)^(۱) وه ده بیت هممو داواکاری و نزاو پالپشته کان لموان داواگریته به پړه به بری دونیاو به رزه خ و قیامه تی موریده کانیه تی.

(۱) (القطب) کو به که ی (الأقطاب) ه: به ناودارانه ده بریت له بری سولای دا که ترانای یارمنی و گوزانکاریان هیه له =

تا نهو رادهیهی پلهی وهلی یه کان له پیغمبران بهررتره، له بهر نهوهی پیغمبران زانستیکی رووکش (علم الظاهر) یان ههیه، وه ته نانهت (خاتم الأولیاء) یان ههیه وه کو چون (خاتم الأنبیاء) ههیه.

وهك (ابن العربي) دهلیت:

مَقَامُ النَّبُوَّةِ فِي بَرَزَخٍ
فَوَيْقَ الرَّسُولِ وَدُونَ الْوَيْقِ^(۱).

واته: پلهی (نبوة) "نهو پیغمبرهیه که شوینکهوتهی پیغمبرهیه پیش خویتهی" له بهرزه خ دا کهمیک له سهر (رسول) "نهو پیغمبرهیه که بهرنامهی سهر به خوی پیته" و له خوار وهلی یه تیوهیه.

له بهر نهوهی (وهلی) راستهوخو له خواوه شته کانی وهرده گریت بهلام پیغمبران به ریگهی (جبریل) هوه وهری ده گریت.

(ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «وَمَنْ ادَّعى أَنْ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ الَّذِينَ بَلَّغَتْهُمْ رِسَالَةُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَهُ طَرِيقٌ إِلَى اللَّهِ لَا يَخْتَّاجُ فِيهِ إِلَى مُحَمَّدٍ فَهَذَا كَافِرٌ مُلْحَدٌ ... إِنَّ مُحَمَّدًا بُعِثَ بِعِلْمِ الظَّاهِرِ دُونَ عِلْمِ الْبَاطِنِ ... أَنْ "الْوَلَايَةَ" أَفْضَلُ مِنْ "النَّبُوَّةِ"»^(۲).

واته: بیروا ده بیته نمو که سهی باوهری وا بیته وهلی یه که له وهلی یه کانی خوا پیوستی به شهرعی رحمته الله نه بیته، یاخود بلیت رحمته الله زانستی رووکشی پیته، ناگای له ناوه روک نی یه، یا پلهی وهلی یه تی له پیغمبر صلی الله علیه و آله بهررتره.

= دروستکاروه کان دا بهتایهت نادمیزاد، بوته دروسته هاواری تی بکیت و داوای تی بکیت و بوت جیهی ده کات، له مانه چوار (قطب) ی ناودارن وهک: (عبدالقادر الجیلانی، السهروردي، البدوي، الرفاعي)، بیجگه له مانیش (الأوتاد، النجباء) ههیه بو بهرته بهر دنی مخلوقات بیجگه له خوا. بو زیاتر بگوتیه هوه سهر "مجموع الفتاوی" لابن تیمیة (۹۶/۲۷).

(۱) "الفتوحات المکیة" لابن العربي الحلاج ص ۲۵۳، و فی "شرح العقیة الطحاویة" ص ۵۰۵، و "لوامع الأنوار البهیة" للسفرانی (۳۰۱/۲)، وانظر "طبقات الشعرا" (۶۸/۱)، و فی "النکت علی کتاب ابن الصلاح" لابن حجر العسقلانی (۴۵/۱)، و فی "الزهر النضر فی حال الخضر" لابن حجر العسقلانی (۲۵/۱)، و فی "دره التمارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۲۰۴/۱۰)، و "مجموع الفتاوی" (۲۲۱/۲).

(۲) "الفرقان بین أولیاء الرحمن وأولیاء الشیطان" ص ۹۴، و "مجموع الفتاوی" (۲۲۵/۱۱).

تەنانت بە ئەندازەیهك گەیشته ئەوێ هەندێك له زیاده‌پره‌وی و دەمارگیری دا كهوتنه ده‌ره‌وی ئیسلام و موسولمانان وه‌كو دینیکی سه‌ربه‌خو‌ناسراو خاوه‌ن به‌رنامه‌و كاری جیاواز له ئیسلام، بگه‌ر شۆینی قبولیش نی یه لایه‌نگرانی موسولمان بی‌ت و بچنه ئیسلامه‌وه كه خۆیان له بناغه‌دا له‌ناو ئیسلام دا بوون، وه‌كو (یهزیدی) یه‌كان شۆینكه‌وته‌ی زانای ناوداری ئەهلی سونه بوون به‌ناوی (عدی كوری مسافر) و جیگه‌ره‌كه‌یه‌وه (شیخ حسن)، به‌ بوته‌ی دژایه‌تی كردنی شیعه‌كانه‌وه (شیخ حسن)یان كوشت و زیاده‌پره‌وی یان كرد له (یهزیدی كوری مه‌عاویه) تا وتیان یه‌مه‌به‌ره‌و به‌و هۆكاره‌ گۆزه‌كه‌ی (شیخ عدی و حسن) حه‌جی به‌ ده‌وردا ده‌كهن و ناوی زه‌مزه‌م و عه‌ره‌فه‌شیان بو‌ دروست كردوه، تەنانت (شیخ الإسلام ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نامه‌یه‌کیان بو‌ ده‌نی‌ت به‌ ناوی "الرسالة العدویة" رێنمو‌نی یان ده‌كات له‌سه‌ر رێگا‌كه‌ی شیخ (عدی) به‌ زاناو خواناسی‌کی ئەهلی سونه‌ ناوی ده‌بات و ده‌لیت: «وَفِيكُمْ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ الْمُتَّقِينَ مَنْ لَهُ لِسَانُ صِدْقٍ فِي الْعَالَمِينَ ... " أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ الْقُرَشِيِّ الْهَكَارِيِّ " وَبَعْدَهُ الشَّيْخُ الْعَارِفُ الْقُدْوَةُ عَدِيُّ بْنُ مُسَافِرِ الْأُمَوِيِّ " وَمَنْ سَلَكَ سَبِيلَهُمَا فِيهِمْ مِنَ الْفَضْلِ وَالذِّينِ وَالصَّلَاحِ وَالْإِتْبَاعِ لِلسُّنَّةِ ...»^(۱).

واته: له ئیوه‌دا خواناسان و ئەولیای خوا هه‌یه كه خاوه‌نی زمان راست و پاك بوون له‌ناو خه‌لكی دا وه‌كو: (نه‌بو‌الحسن هه‌كاری و شیخ عدی مسافر) و ئەوانه‌ی شۆینكه‌وته‌ی ئەم دوانه‌ن و خاوه‌ن دین و چا‌كه‌و شۆینكه‌وته‌ی سونه‌تن.

وه هه‌روه‌ها وه‌كو (هاواری و كاكه‌یی و دروزی و عه‌له‌وی) یه‌كان، ئەمانه‌و چهنده‌های تر ئونه‌یه‌كن له‌سه‌ر هه‌مان زیاده‌پره‌وی و دەمارگیری له‌سه‌ر بیرو راو به‌رنامه‌یه‌کی به‌ناو دینی.

وه‌كو (خه‌وارج) ه‌كان گرنگی ته‌واو دان به‌ لایه‌نی هه‌ره‌شه‌و ترسه‌كان (الروعید و الخوف) ی قورنان به‌بی خۆیندنه‌وه‌ی لایه‌نی موژده‌و لی‌بوردن (الرجاء و الوعد) ه‌كان، تاوه‌كو به‌ كه‌مه‌ترین تاوان خۆیندنه‌وه‌ی كو‌فر و كوشتیان بو‌ خاوه‌نه‌كه‌ی ده‌كرد، وه‌ زیاده‌پره‌وی كردن به‌ لایه‌نی قورنان و ده‌رچوون له‌ سونه‌ت و ئەهله‌كه‌ی تاوه‌كو به‌ هه‌یج شیوه‌یه‌ك كاریان به‌ فرمووده

(۱) "مجموع الفتاوی" (۳/ ۳۷۷)، "المتقی من منهج الاعتدال" للذهبی بتحقیق: عب‌الدین الخطیب ص ۲۹۱ اه‌امش للمحقق.

نده کردو به لگو هاوه لانی پیغمبریش ﷺ که هلگری سونه ته که بوون به هلگه پراوه دهرچوون له دین یان داده نان.

وه (موعتهزله) کانیش به زیاده روی یان له عقل کردن به به لگه زور تیکه لبوون به فهلسه فمو تویرینه موه عقلی یه کان گه بیسته نهو راده یه یه که عقل له پیش فممووده ی قورنان و سونه تموه ده کریته به لگه و نهو بابه تانه ی پیچموانه ی عقله له نیسلام دا ده بیته به گومان موه سهیری بکریت به دوای ته نویل گونچاندن دا بگه رین بو، تا گه شته نهو ناسته ی نیسلامی کی تاشراو به بهرنامه و یاساو رپسای خویمان به ده سته موه ما، که نه توانین بلین هموو شتیکیان پیوو بهس نیسلامیان نه بیته.

وه ههروه ها به دوای نه مان دا (قه ده ری و مورجیه و نه شعری و ماتو زیدی) به هه مان کاری زیاده روی و ده مارگیری و له قالدانی نیسلام هه ریبه که ی له بووو شیوه به که دا.

تا له دایکبوونی کیشمه کیشمی مزاهیه فیهی یه کان پشتگیری خه لیه کان و تیکه لکردنی به ده سله تموه تا نهو راده یه یه چوار میحرابی نویژ هه بوو له حهرمی (مه که که) دا بو نویژ خوینانی هه ر چوار مزه به به کان له سه رده می شا (عبدالعزیز بن سعود) دا کوتایی بی هات.

نه مانه هه مووی نمونه ی روون و ناشکران گه رایه نگری و ده مارگیری و زیاده روی نه بوونایه نه مانه دروست نه ده بوون و لادان و گوزانکاری رووی نه ده دا.

که واته هوکاری سه ره کی بوونی داهیتراوه کان نه م هوکاره خوئی یانن، به بنه برکردنی هوکاره کان نه مانی داهیتراوه کانه، بهو مانایه ی په روره ده کردن له سه ره به لگه و چاو روشنکردنه وه له سه ره زانسته شرعی یه کان تا که ریگه ی گه رانه موه به بو بنچینه که.

نهو هوکارانه ی تر که له ژیر کاریگه ری ده مارگیری دا کو دهنه وه له سه ره داهیتراوه (المبتدع):

۱- (الغلو): زیاده روی دهرچوون له سنووری ححق، وه شکاندنه وه ی به لایه که دا بو ویسته کانی خوئی.

۲- (الجدال): زور و تن و هیتان و بردن و کیشمه کیشمی بی پیویست ده بیته هوکاری خاوه ن بیرو را له سه ری.

۳- (التفرق والإختلاف): چهند به ره کابته ی و جیاوازی کاریکی زور له باره بو جیگیربوون و مانه وه ی به زیندوو راگرتی هموو جوژه کانی (بیده) و داهیتراوه.

دووهم : هوکاره دهره کی یه کان

هوکاره دهره کی یه کان کهش و دوخیکی کاریگرمون بو دروستیون و مانهوهی داهیتراوه کان، وه پالتنرو بزوینمریکی تایه تین، خو گمر هوکاره خوئییه کانشی له پشت بیت نموا ده بیته مانهوهو دریژه پیدانی و نموکات نهستمه هملکه ندنی و دزایه تی کردنی، لهو هوکارانه:

۱. کومه لگایه کی پر له لادرای و گومرایی:

گموره بوون له کومه لگایه کی دوور له بنه مای زانستی و راست و دروستی بهرنامه ی نیسلام؛ کاریگرمه بو هملگرنتی کار و بیروبوچوونه کانی دهرورویهر، وه گمر له بهرامبه ریش دا حق و راستی یه کمش نه بیت نموا مندالی له سر پر ده بیت و ده بیت به دینک لادان لی گومرایی و دهرچوونه له دین.

له بهر نموه هموو وه لامی بیروراکانی سهرده می پیغمبران له ناستی بانگهوازی تازه ی حق و راست و دروستی پیغمبران دهیان وت: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالُ مُرْفُوْهَا اِنَّا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰى اٰمَةٍ وَاِنَّا عَلٰى اٰثَرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ ﴿۲۳﴾ [الزحرف: ۲۳].

واته: نیمه باوو باپیرانمان له سر نم ریگایه بینوه تموه نیمهش بهرده و امین له سر ریگوه پاشماوهی نموان.

وه له لایه کی تریشموه گه شه کردن له ناو کومه لگایه کی پر له داهیتراوو لادان و پاشان و هرگرنتی پیچموانه کانی نموان زور گران و قورسه توانینی مانهوه جیه جی کردنی.

وه کو (ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «فإنه مدني بالطبع لا يمكنه أن يعيش وحده بل لا يعيش إلا معهم وله وهم لذات ومطالب متضادة ومتعارضة لا يمكن الجمع بينها بل إذا حصل منها شيء فأت منها أشياء فهو يريد منهم أن يوافقوه على مطالبه وإرادته وهم يريدون منه ذلك فإن وافقهم حصل له من الألم والمشقة بحسب ما فاتته من إرادته وإن لم يوافقهم آذوه وعذوبه وسعوا في تعطيل مراداته كما لم يوافقهم على مراداتهم فيحصل له من الألم والتعذيب بحسب ذلك فهو في ألم ومشقة وعناء وافقهم أو خالفهم ولا سيما إذا كانت موافقتهم على أمور يعلم أنها عقائد

باطلة وإرادات فاسدة وأعمال تضره في عواقبها ففي موافقتهم أعظم الألم وفي مخالفتهم حصول
الألم فالعقل والدين والمروءة والعلم تأمره باحتمال أخف الألمين تخلصا من أشدهما»^(۱).

واته: نادهمیزاد سروشتی شارستانیه ته ناتوانیت به تنیا بژی له بهر ویست و پینداویستیه کانی
ژیانی، گهرچی ویسته کان زوریان پینجهوانهو دژه به کن کوتابنهوه له گهل یهک دا، نم دهیمویت بینه
سهر ویست و کاره کانی نهوانیش به ههمان شیوه، گهر نم بجیته سهر کارو بوچوونه کانی نهوان
تووشی نازارو مهینه تی به کی زور ده بیت له بهرامهر ویسته کانی نم، وه گهر نه گونجیت له گهلین
دا نهوا نازارو سزای دهدهن وه بهر بهست دهبن له هینانه دی مه بهسته کانی نم، بهمهش به گویره ی
خوی مهینه تی و نازاری بو ده بیت، کهواته به گونجانندن و دژیایه تی کردن ههر له نازارو زه حمت
دایه، بهتاییه ت گهر نه گونجانندن که له بواری بیرو راو کارو کردهویه کی هله دا بیت، به لام عقل
و دین و که سایه تی و زانست فرمانی بی ده کات که مزین نازار هله بژی ریت تا له نازاری گهوره تر
رزگاری بیت.

کهواته نادهمیزاد کوری شوینی گه شهیه تی (الإنسان ابن بیته) و هه لکه هوه تی نهو جوژه بارو
دوخ و کومه لگایه یه و شیوازیکی ره نگدانه وهیه تی، نه گهرچی خوی هه لی نه بزاردوه و پیشی رازی
نی یه، به لام تهواری که سایه تی راست و بهرنامه دار له وه دایه گهر کومه لگاوه ده ورور به ره که ی
له سهر بیروباوه ری گو مپراو خورافیات و داهیتراو بوو راده ستیان نه بیت و بیباک بیت لیان،
سوننه ت و حقه که وه ربگریت پیشهواو پیشینه یه کی صالح بیت بو چواردهوری.

هروهک له سهره تای نیسلام دا پهیمان له تازه موسولمانه کان وه رده گیرا کوچ بکن بو
شوینگی موسولمانان، وه کو له فمرموده که ی پیغه مبر دا ﷺ هاتوه: «ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ
مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ»^(۲).

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ۲۴۶.

(۲) رواه مسلم (۱۷۳۱)، وابن ماجه (۲۸۵۸)، وأبو داود (۲۶۱۲)، والترمذي (۱۶۱۷)، والنسائي في "الكبرى" (۸۶۲۷)،
وأحمد (۲۲۹۷۸)، والدارمي في "السنن" (۲۴۸۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۷۳۹)، وفي "المشكاة" (۳۹۲۹)، وفي
"الإرواء" (۱۲۴۷)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۰۷۸).

له بهر نه توانموه له ناو کومه لگه په کی ویران دا، وه دوور که وتوموه و دروست بوون له ناو کومه لگه په کی روښنیر دا.

نیمامی (یونس بن عبدالاعلی) رضی الله عنه ده لیت: «إِنِّي لَأَعُدُّهَا مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنِّي لَمْ أَنْشَأْ بِالْكَوْفَةِ»^(۱).

واته: به په کی که له نيممه ته کانی خوی داده نیم که له کوفه دا گوره نه بووم، له بهر نه وهی پر له بیدعهی راپه یزه گهرتی بوو.

چهند نمونه په که له سهر کاریگه ری گه شه کردن له چوارده وریکي پر

بیدعه و داهینراو دا

۱ - (ابو الحسن الأشعري) رضی الله عنه: خاوه نی مه زه بی (نه شعری) په، نیستا به گشتی جیهانی نیسلامی له سهر بوچونه عقیده بی په کانی نه وه، په کی که له ریگه هله کانی لادراو له نه ملی سوننت له بابه ته کانی (الأسماء والصفات، القضاء والقدر، الإیمان،... إلخ).

نم پیاوه له بنه مالته و باو کی کی بهرنامه پاکی په یوه ست به فرموده و سوننه تموه گوره بووه، پاش مردنی باو کی که سیک به ناوی (أبو علي الجبائي المعتزلي) دایکی ده خوازیت و (أبو الحسن الأشعري) ش زیان لای نم پیاوه ده باته سهر که په کی که له ناوداره کانی بوچوونی (المعتزلة) که به گومراترین کومهل داده نرین له (عقیده أهل السنة) دا، بو په کاریگه ری نه وی له سهر ده بیت و ده بیت به هه لگری نم بهرنامه گومرا په تاوه کو کوتایی تمه نی، پاشان ده رکی بی ده کات و ده هیوت رزگاری بیت و بگه ری تموه سهر بهرنامه زانایانی (أهل الحديث والسنة) و په چاوی ریږه وی نیمام (أحمد بن حنبل) بکات^(۲).

(۱) "سیر اعلام النبلاء" للذهبي (۶/۳۸۸)، و "مسند ابن الجعد" (۱۳۳۱)، وفي "تهذيب الكمال في أسماء الرجال" للمزي (۳۲/۵۳۱).

(۲) سعری "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۴/۷۲) بکه.

به‌لام به‌هوی کاریگری نم په‌روه‌ده‌یه‌وه ناتوانیت وه‌کو خوی ریره‌وو به‌نامه‌که‌ی بگوریت، لم قوتاغی دووه‌می دا به‌نامه (مذهب الأشعري) له‌دايك ده‌یت که ده‌توانین بلتین حفتا له سده‌ی به‌نامه‌ی (موعته‌زیله) کانه، نیستا جیهانی نیسلامی و زانایانی (أهل السنة) پیوه‌ی گیروده‌ن و زانکوکانی جیهانی نیسلامی له‌خویندنه نایینی به‌کان دا کردویانه به‌به‌نامه (منهج) ی‌سالانه.

پاش نم قوتاغمو به‌ماوه‌یه‌کی کم پیش مردنی په‌رتووکي "الإبانه فی أصول الدیانه" ده‌نوسیت و په‌شیمانبوونه‌یه‌کی زور له قوتاغی دووه‌م ده‌ده‌پریت به‌ته‌وای تیای دا بانگه‌وای ریره‌وو به‌نامه‌ی نیمام (أحمد بن حنبل) رحمته‌الله ده‌کات و ده‌یه‌ویت هه‌لگری رینگاکه‌ی بیت، لیره‌ش دا هیشتا زانایان هر ره‌خنه‌و لادانیاں له‌سه‌ر تو‌مار کردوه.

۲- (أبو حامد الغزالي) رحمته‌الله: ناسراو به‌ (نیمامی غزالی) خاوه‌نی کتیی "إحياء علوم الدین".

سه‌ره‌تای شاره‌زایی دینی له‌رینگه‌ی (فلسفه و منطق و علم الکلام) هوه‌ده‌ستی بی کرد، پاشان بوی روون بووه‌وه نه‌مه‌رینگه‌یه‌کی پر هه‌له‌و گومرایی به‌وازی لی هینا نامیلکه‌یه‌کی له‌سه‌ر نم گورانکاری به‌ی نویسی به‌ناوی رزگار بوو له‌گومرایی "المتقذ من الضلال" و "تهافت الفلاسفة".

پاشان رووی کرده‌ته‌سوف و عیاده‌ت، به‌لام کاردانه‌وه‌ی رابردوی له‌سه‌ر بوو بویه‌به‌رگی فلسفه‌ی به‌سه‌ر ته‌سوف دا بری و ته‌سوفیکی فلسفه‌ی دروست بوو، که سه‌لامه‌ت نه‌بوو له بو‌چوونه (باطنی) به‌کان و خه‌یاله‌ه فلسفه‌ی به‌کان، په‌رتووکیکی لم قوتاغده‌دا به‌ناوی "إحياء علوم الدین" نویسه‌و.

به‌لام لیره‌ده‌دا په‌نابردنه به‌ر که‌شف و ده‌رکه‌سوفی به‌کان به‌به‌رگیکی تیکه‌ل به‌فلسفه‌مو ناوه‌روک (باطنی) به‌کانه‌وه‌ده‌یه‌ویت هه‌موو علوم و زانسته‌کان به‌سلیتیت، دوور له‌قورنان و فه‌رموده‌بوونه‌سه‌رچاوه‌ی سه‌ره‌کی، نم هو‌کاره‌بووه‌هوی نه‌وه‌ی (أبو فرج الجوزي) رحمته‌الله هه‌ستیت به‌نوسینی کتیی "منهاج القاصدین" وه‌کو به‌دیلک بو‌چاره‌سه‌رکردن و

دوررکھوتنہوی خہلک له کتیبی "إحياء علوم الدين" لهبر نھو ھموو پربوونہی به فھرموودہی (ضعيف وموضوع) لادان و تیکدانہی لهخو گرتووه، بهلام به لهخوگرتنی به ھمان بابہتھکانی "إحياء علوم الدين".

وهك (ابن العربي المالكي) دهليت: «شَيْخُنَا أَبُو حَامِدٍ دَخَلَ فِي بَطْنِ الْفَلَسِيفَةِ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهُمْ فَمَا قَدَّرَ»^(۱).

واته: ماموستامان (أبو حامد الغزالي) چووه ناوہروکی فہلسفہوہ پاشان ویستی دہریجیت بهلام نہیتوانی.

وه (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دہفہرمویت: «وَأَبُو حَامِدٍ يَمِيلُ إِلَى الْفَلَسِيفَةِ لِكِنَّةِ أَظْهَرَهَا فِي قَالِبِ التَّصَوُّفِ وَالْعِبَارَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ»^(۲).

واته: (أبو حامد الغزالي) مہیلی بهلای فہلسفہوہ بوو بهلام له قالب و جوارچیوہی تہسوف و دارشتنہ نیسلامی یہکان دا دہیدایہوہ.

کھواته نہیتوانی خزمہتی ناوہروکی نیسلامی بکات بہلکو بہ پیچہوانہوہ وه کو (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دہفہرمویت: «كَلَامُ الْغَزَالِيِّ يَنْفَعُ الْفَلَسِيفِي وَيَضُرُّ الْمُسْلِمَ»^(۳).

واته: قسہکانی (غزالی) سوودی به نھلی فہلسفہوہ دہگیانڈو زہرہری له موسولمانان دہدا.

واته: بدرگی حقی دہکرده بہر ھدلہکان و موسولمانانی چہواشہ دہکرد.

بوہ له کوتابی تمہنی دا ھست بہمانہ دہکات و دہگہریتہوہو مردنی دیت بہسہرداو نھو سہرقالہ بہ (صحيح البخاري)یہوہ، وه دہشلین پھشیمان بووہتہوہ له ھموو نویسنہ پیشووهکانی، بو نھمہ (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دہفہرمویت: «وهو في آخر عمره اشتغل بالبخاري ومات على ذلك ولهذا قيل إنه رجع عن هذه الكتب...»^(۴).

(۱) "الرد على المنطقين" لابن تیمیة (۴۸۳).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۶۴/۴). (۳) "النبوات" (۱۵۹/۱).

(۴) "الرد على الشافعي في حزيه، وما صنفه في آداب الطريق" ص ۴۱.

به‌لام به داخه‌وه وه‌کو (أبو الحسن الأشعري) کتیبه‌کانی (غزالی) سه‌رچاوه‌یه کی به‌ناوبانگه له جیهانی ئیسلامی دا وه به‌تایبیت ته‌سه‌وف نه‌وانه‌ی له چوارده‌وری مه‌شره‌بی ته‌سه‌وف دان و هه‌لگرو دانه‌وه‌ی بو‌چوونه‌کانی پیش مردنی (غزالی)ن، خو‌ئه‌گهر (غزالی) له ناوچه‌یه کی وه‌کو (حیجاز) و نه‌له‌ی فه‌رمووده‌دا گه‌شه‌ی بگردایه‌و پینگه‌یشتایه نه‌وا بهم حاله نه‌ده‌چوو خوی په‌روه‌دگار بیبه‌خشیت والله أعلم.

۳- (أبو علي الحسين بن عبد الله بن الحسن بن علي بن سينا): ناسراو به (ابن سينا).

(ابن سينا) باوکی یه کیک بووه له بانگه‌واز خوازانی (نیسماعیلی یه شیعه‌کان) و له ده‌سه‌لاتی (القرامطة) له میصر.

وه (ابن القيم) رحمته‌الله ده‌لیت: «وکان ابن سينا، كما أخبر عن نفسه قال: أنا وأبي من أهل دعوة الحاكم، فكان من القرامطة الباطنية، الذين لا يؤمنون بمبدأ ولا معاد، ولا رب خالق، ولا رسول مبعوث جاء من عند الله تعالى»^(۱).

واته: (ابن سينا) یه کیکه له گروهه قهرامیتی یه شیعه‌کان (به رووکesh موسولمانن و له ناخیشه‌وه بیروان)^(۲) که باوه‌ریان به زیندوو بوونه‌وهو روژی دوابی و خوی داهیت‌هرو یته‌مه‌بریککی نیردراو له لایه‌ن خواوه نه‌بووه.

ته‌نانه‌ت کاریگه‌ری پاشاوه‌ی بیرواوه‌ر و نایینه‌کانی رابردووی گه‌لانی تازه موسولمان بووه‌ته هوکای وه‌رنه‌گرتنی ئیسلام به شیوه‌ی دروستی خوی.

وه‌کو (تورکیای ئیستا که ده‌وله‌تی قه‌یسه‌ره کوته‌کانی نه‌روویای نه‌و سه‌رده‌مه له‌سه‌ر نایینی گاوره‌کان بوون که پر له ره‌هبانیه‌ت و عیاده‌تی گوته‌گیری و پاکبوونه‌وه‌ی نه‌فس جوژی دینداری یان بوو.

(۱) "إغاثة اللفهان من مصاديد الشيطان" (۲/۲۶۶).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳۵/۱۴۱)، و "الفتاوى الكبرى" لابن تيمية (۳/۵۰۶).

کاتیک ئیسلامیان ینگه‌یشت هه‌مان جوژ کاردانه‌وی دینی یان له‌گه‌ل ئیسلام کرد تاوه کو ئیسلامیک به بدرگی ته‌سه‌فه‌وه له‌دایک بوو، بو‌یه هه‌موو سولتانه‌کانی (عوسمانی) له‌سه‌ر بنه‌ماو ریچکه‌ی ته‌سه‌وف بوون.

هه‌روه‌ک (ئیران) له‌سه‌ر نایینی زه‌رده‌شتی روژو ناگر په‌رست بوون، به‌رنامه‌ی نایینیان ئیباحیه‌ت و هه‌ساره په‌رستی بوو، زوژ له‌بنه‌ما نایینه‌ ئاسمانی یه‌کانه‌وه دوور بوو.

کاتیک ئیسلامیان ینگه‌یشت نایینیکیان به‌ شیوه‌ی بنه‌مای رابردووی خو‌یان تاشی که هه‌موو نه‌و بابه‌تانه‌ی خو‌یان به‌ بدرگینکی دینی کرد تاوه‌کو ئیسلامیک شیعه‌گه‌ری یان بی‌دروست کرد.

نه‌مانه‌و چه‌نده‌های تر نمونه‌یه‌کی زوژ روون و ناشکران که هه‌موو ریگه‌یه‌کی پر بیدعه‌و گو‌مرا‌یی کاریه‌گه‌ری رابردوو جوژی خه‌لکه‌کانه.

۲. کاریه‌گه‌ری ده‌سه‌لات:

هه‌ر زوو وتراوه «النَّاسُ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ»^(۱).

واته: خه‌لکان له‌سه‌ر نایینی پاشا‌کانیانن.

ده‌سه‌لات و هیژو نابووری و هه‌موو هو‌کاره‌کانی له‌به‌ر ده‌ستدایه بو‌ راپیچکردنی خه‌لکی تا ده‌قی پێوه ده‌گرن پاشان ده‌بیت به‌ خو‌وره‌هوشیان.

هه‌روه‌ک جوله‌که‌کان هو‌کاری ژیره‌سته‌یی و چه‌وسانه‌وه‌و زوزه‌ ملئی ده‌سه‌لاتی (فیره‌هون) وای لی کردبوون ره‌هوشیان گرتبوو به‌ بینگوینی و نه‌چوونه ژیر فه‌رمانه‌کانه‌وه، کاتیک شو‌تیکه‌وته‌ی پتفه‌مه‌ر (موسا) عليه السلام یش بوون به‌ هه‌مان جوژ که له‌ رقی جیه‌جی نه‌کردن نه‌چوونه ژیر بار و یاخی بوون له‌ فه‌رمانه‌کان ره‌هوشیان بوو، دژایه‌تی هه‌موو جوژه فه‌رمانیکیان ده‌کرد به‌ حه‌ق و ناحه‌ق.

له‌ قورئانیش دا زوژی هو‌کاری وه‌رنه‌گرتن و به‌ر به‌سه‌ت له‌ ئاستی گو‌یراه‌لی نه‌کردنی پتفه‌مه‌ران دا ده‌گێرته‌وه بو‌ گو‌یراه‌لی ده‌سه‌لات به‌ ناوی (الملا) وه‌ باسی ده‌سه‌لات ده‌کات.

(۱) "موسوعة الفرق المنتسبة للإسلام" (۲/۲۱۶)، و "الذکر الجماعي بين الاتباع والابتداع" لمحمد بن عبد الرحمن الخمیس

بوغلی (نوح) عليه السلام و دہ فرمویت: ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرْنَكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرْنَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادْيِ الرَّأْيِ وَمَا نَزَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾﴾ [ہود: ٢٧].

بوغلی (ہود) عليه السلام و دہ فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرْنَكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾﴾ [الزمر: ٦٦].

بوغلی (صالح) عليه السلام و دہ فرمویت: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوهُ لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَنْتُمْ تَأْمُرُونَ أَنْتُمْ صَلِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾﴾ [الزمر: ٧٥، ٧٦].

وہ بہ گتھی دہ فرمویت: ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا ﴿٧٧﴾﴾ [الزمر: ٦٧].

وہ بو (فیرعون) دہ فرمویت: ﴿فَاسْتَحَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾﴾ [الزمر: ٥٤].

وہ (ابن کثیر) رحمته الله دہ فرمویت: «الْمَلَأُ هُمُ: السَّادَةُ وَالْكُبَرَاءُ مِنَ الْكَافِرِينَ»^(١).

واتہ: وشعی (الملأ) له نایہ تہ کان دا ہاتوہ گہورہو دہسہ لاتدارہ بیروا کان.

نیمامی (الصنعانی) رحمته الله دہ فرمویت: «فَإِنَّ هَذِهِ مَنَكَرَاتٌ اسَّسَهَا مَنْ بِيَدِهِ السِّيفُ وَالسَّنَانُ، ... فَإِنَّ هَذِهِ الْقِيَابَ وَالْمَشَاهِدَ الَّتِي صَارَتْ أَعْظَمَ ذَرِيعَةٍ إِلَى الشَّرِكِ وَالْإِلْحَادِ، وَأَكْبَرَ وَسِيلَةٍ إِلَى هَدْمِ الْإِسْلَامِ وَخَرَابِ بَنِيَانِهِ، غَالِبٌ، بَلْ كُلُّ مَنْ يَعْمُرُهَا هُمْ الْمَلُوكُ وَالسَّلَاطِينُ وَالرُّؤَسَاءُ وَالْوَلَاةُ ...»^(٢).

(١) "تفسیر ابن کثیر" (٤/ ٢٧٤).

(٢) "تظہیر الاعتقاد عن أدراں الإلحاد" ص ٨٢.

واته: ثم خراپه و شته هه لانه كهسانيك بنياديان تاوه خاوهن دهسه لات بوون، ... نهو قوبه و مهزارانه زوزريان پاشاو دهسه لاتداران كردوو يانه ته وه.

وه (عبداللهى كورى موبارهك) ﷺ دهليت:

وَهَلْ أَفْسَدَ الدِّينَ إِلَّا الْمُلُوكُ وَأَخْبَارُ سُوءٍ وَرُهْبَانُهَا؟^(۱)

واته: كينه تيكدهرى تايينه بيجه كه دهسه لاتداران و بهناو زانار عابيده كان نهيت؟!

نيمامى (الذهبي) ﷺ دهليت: «فَلَقَدْ جَرَى عَلَى الْإِسْلَامِ فِي الْمِائَةِ الرَّابِعَةِ بَلَاءٌ شَدِيدٌ بِالدَّوْلَةِ الْعُبَيْدِيَّةِ بِالْمَغْرِبِ، وَبِالدَّوْلَةِ الْبُؤَيْبِيَّةِ بِالْمَشْرِقِ، وَبِالْأَعْرَابِ الْقِرَامِطَةِ»^(۲).

واته: له سهدهى چوارهم دا به لايه كى گوره به سهر نيسلام دا هات به هوئى دهولتهى (عوبيدى) به كانه وه له (مهغريب) و دهولتهى (بوويهى) به كان له روزه لات، وه ههروه ها (قيراميته كان).

نمونه يهك له و دهسه لاتانه

۱ - (مامون): خهليفهى عهباسى.

به هوكارى نه زانين و بيتاگانى و پهروه رده نه بوونى زورى خهليفه كان له سهر زانسته شرعيه كان؛ گومرايان و بيدعه كاران به هه ليان قوستووه ته وه تا ليان نزيك بينه وه به كاريان بهين بو مه بهست و خواسته كانى خويان، به كيك له وانه (مامون) بووه.

كوممليك لئى كو ده بنه وه له وانه (بشر الميرسي و أحمد بن أبي دؤاد ...) تاوه كو كار يگه ر ده بن له سهرى، تا ده يخنه بيروبوچوون و بهرنامه فلهسفى به كهى (موعته زيله) و بوچوونى شيه كان.

(۱) "شرح العقيدة الطحاوية" ص ۱۷۱.

(۲) "سير أعلام النبلاء" (۲/۲۸۹).

وه کو (ابن کثیر) رحمته الله ده لیت: «تَوَلَّى الْمَأْمُونُ الْخِلَافَةَ ... وَقَدْ كَانَ فِيهِ تَشْيِيعٌ وَاعْتِزَالٌ، وَجَهْلٌ بِالسُّنَّةِ الصَّحِيحَةِ»^(۱).

(مه نمون) هه لگری بوچوونی شیعهیه (له پیشخستی نیمامی عهلی به سهر نه بو به کر و عومر) داو بوچوونی (موعتزه زیله) له بیروکهی (قورنانی مه مخلوق) داو نه زانیی ته واو به سهر (سوننهت و فهرموودهی صحیح) دا بوو.

نهمه بووه هوکاری گه وره ترین به لاو نه هامه تی به سهر جیهانی نیسلامی و به تاییهت زانایان و ناودارانی نیسلام، تا گه یشته نمو راده یه ی چهنده ها زانا کوژراو ده رگای تاقیکردنوهی کرده وه به سهر قازی و فقیه و فهرمووده ناسه کان دا، ته نانهت به سهر کار به ده ست و گه وره پیاوانی سهر بازی و نیمام و بانگیژی مزگوته کان دا، نه وهی دانی نه نایه به وهی (قورنانی مه مخلوقه) نان بر اوو دوورخسته نه وه ده یگرته وه، شایه تی یان لی وهر نه ده گیر او بگره ریگه ی دهرس و فه تواشیان لی ده گیرا، وه ته نانهت ریگری کرا له زانایانی فیهی و فهرمووده له مزگوته کان دا، بیجگه له هه لگری بهرنامه ی خویمان نه بیته، وه کو (عبدالعزیز الکنانی) رحمته الله ده لیت: «قد منع الفقهاء والمحدثون والمذكرون والداعون من القعود في الجامعين ببغداد»^(۲).

ته نانهت گه یشته نمو راده یه ی دیله کانی ژیر دهستی گا وره کان تاقی ده کرانه وه به و شیه به که نه وهی هه لگری بیروپایان نه بوایه نازاد نه ده کرا.

نه وهی خو پراگر بوو بهر امبهریان نیمام (أحمدی کورپی حه نه ل) بوو رحمته الله که بیست و ههشت مانگ به سزادانیکی زوره وه له بهندیخانه دا بوو ههر له سه رده می (مأمون، المعتصم، الواثق) دا، تا سه رده می (المتوکل) که نیمامی له بهندیخانه رزگار کردو له سه رده می دا کوتایی به و به لاو فیتنه یه هیترا^(۳).

(۱) "البداية والنهاية" (۱۰/۲۷۵) دار الفکر.

(۲) "الحيدة والاعتذار في الرد على من قال بخلق القرآن" ص ۲۲.

(۳) "البداية والنهاية" لابن کثیر (۱۰/۲۷۲) دار الفکر، و "سیر اعلام النبلاء" للذهبی (۱۰/۲۹۰)، و "الکامل فی التاریخ"

لإبن الأثیر (۴/۲۲۲)، و "شذرات الذهب في أخبار من ذهب" لأبو الفلاح عبدالحی بن أحمد الحنبلی (۲/۳۹).

باش ہانتی (موعتمزیلہ) و نهم سردہمہ حوکمانہیان دہر گای فیرہق و کومہ لانیکی تر کرایہوہ
 له بابہتہ غیبی یہ کان دا وہ کو (القضاء والقدر، الإیمان والكفر، الأسماء والصفات، ...) کہ
 (القدریة والجبریة والأشاعرة والماتریدیة والمرجئة...) نمانہ فیرہق بوون لہسمر نہو بابہتانه
 تمشہنہیان کردو دروست بوون و نیستہش پانتایی یہ کی زور لہ نوسین و سہرچاوه کان نهم بابہتانه
 لہ خوہ دہ گرن، وہ تیکہل بہ ہہموو جوڑہ نوسینہ دینی یہ کان بوو وہ کاریگہریشی لہسمر دروست
 کردن لہ زانستہ شرعی یہ کانی وہ کو (أصول الفقه وعلوم الحدیث وعقائد)، بگرہ زوری
 زانایانی نھلی سوننہ بہ بیٹاگایی کہوتنہ ناو نھو بوچوونانہوہو بہسہریان دا ساغ بووہوہ، نیستاش
 بو پالفتہ کردنی نھو بابہتانه لہ سہرچاوه کان دا نھستہمو بہدواداجوونیکئی زوری دھویت.

جیہانی نیسلامی بہشیوہیک تیکہل بووہ لہ گہل نھو فیکرہو بوچوونانہدا لہ نوسین و بہرنامہی
 زانستی شرعی خویندنی زانکوو کولتیزہ دینی یہ کان دا رزگار بوونیان لئی زور دوورہ.

۲- دہسہ لاتدارانی (الرافضة) ی شیعہ: لہ سہدہی چواری کوچی دا.

دہولتہتی (فاطمی) یہ کان و (نیسماعیلی) یہ کان لہ (مہغریب و میصر) و (بوہیبی) یہ کان لہ
 (عیراق) نزدیکہی سی سہدہ دریژہی خایاند، حاکمہ ناودارہ کانیان لہ (المہدی، القائم، الحاکم،
 المنصور، المعز، العاضد) لہم سہدانہدا گومرایی یہ کی زور لہسمر دہستیان دا بلاو بووہوہ لہ
 قسہ وتن بہ (صحابہ) ﷺ لہسمر مینہر و بانگ دا، تہنانت بہسمر دہر گای مزگہوتہ کان دا
 لہعنہتیان دہنوسی لہسمر خہلیفہ کان بیجگہ لہ نیمامی (عہلی) ﷺ، وہ گوڑ ہہلبستن و
 مزگہوت بہسہروہ کردنہوہ تا وای لئی ہات گوڑی خہیالی زور دروست کرا، یہ کینک لہوانہ
 (عضد الدولہ) لہ سہردہمی خوئی دا گوڑیکئی لہ (نہجہف) بہ ناوی گوڑی نیمامی (عہلی) یہوہ
 دروست کردو مزگہوتی بہسہروہ کردہوہ، وہ کو نیمامی (الذہبی) ﷺ باسی دہکات و
 دہلیت: «عَضُدُ الدَّوْلَةِ ... وَكَانَ شَيْعِيًّا جَلِدًا، أَظْهَرَ بِالنَّجْفِ قَبْرًا رَعِمَ أَنَّهُ قَبْرُ الإِمَامِ عَلِيٍّ، وَبَنَى
 عَلَيْهِ الْمَشْهَدَ، وَأَقَامَ شَعَارَ الرَّفِضِ، وَمَاتَ عَاشُورَاءَ، وَالْإِعْتِزَالَ، وَأَنْشَأَ بِبَغْدَادَ البِيَّارِسْتَانَ
 العَضْدِيَّ»^(۱).

به لکو هه موو نمو گوژانهی ئه مرو ناویان ههیه بووه به هیماو ره مزى (شیعه) و بگره (سونه) ش دهستکردی نهوان بوو له گوژی نیمامی (حوسهین) رضی الله عنه له (کهربه لا) و ته نانهت له (میسر) و (ئیران) یش به ناوی (سیده زینب و نفیسه، مشهد العسقلانی، ...) که به ناوی (مشاهد) و گوژی صه حابهو خواناسه ناوداره کان دروست کراو جیهانی نیسلامی گئیراهوه سهردهمی هاوهل (شریک) بو خوا بریار دان هه مان کاری بته رستانی سهردهمی نه فامی، ته نانهت جیاوازی نه ما له نیوان موسولمان و گاوو جوله کهو بته رستان دا.

وه (ابن تیمیه) رحمته الله علیه ده لیت: «وَلَمْ يَكُنْ فِي الْعُصُورِ الْمَفْضَلَةِ " مَشَاهِدُ " عَلَى الْقُبُورِ وَإِنَّمَا ظَهَرَ ذَلِكَ وَكَثُرَ فِي دَوْلَةِ بَنِي بُوَيْه؛ ... فَبَتُوا الْمَشَاهِدَ الْمَكْذُوبَةَ " كَمَشْهَدِ عَلِيٍّ " - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَأَمْثَالِهِ»^(۱).

واته: له سهردهمه به ریزه کانی نیسلام دا (هاوه لان و تابعین و شوینکهوته بیان) هیچ گوژیک هه لته به سترابوو، ئمه کاتیک زور بوو که دهوله تی (بویه) به کان له روزه هلات و روز ناوا ... زور گوژی دروینه بیان دروست کرد، له وانه گوژی نیمامی (عهلی) و هاوشیوه کانی.

باشان دروستیونی بوته کان وه کو (عاشورا) بو نیمامی (حوسهین) و له دایک بوونی پیغمبر صلی الله علیه و آله و (فاطمه) ی کچی و (غدیر خم) سهری سالی کچی و له دایک بوونی نیمامه کانی شیعهو ... هتد.

وه سهره تای گه یشتنی (بوچونی شیعه) بووه بو (شام) و (میسر) و (مه غریب) و (حیجاز) و له دایک بوونی گروبه گومراکان بووه وه کو (دروزی و علهوی و توسهیری و صوفی و دهرویش) و ته ریفه ته کانیا، (مهدهوی و تیجانی و شازی) به کان له سهرووی قارهی (نه فریقا)، وه هوکاری مانهوی گاوه کان و په ره سه ندنیان له جیهانی نیسلامی.

وه کوتایی ئه م سهرده مانه هات به زه مینه خوتشکردن بو دروست بوونی ده سه لاتی عوسمانی له سه ر بنه ماو ریزه وی ته سه وف.

(۱) "مجموع الفتاوی" (۱۶۷/۲۷).

هروهك له ميژووي نيران دا ناوداري (شيعه) به ناوي (ابن المطهر الحلي) له دايجووي سالي (۶۴۸ - ۷۲۶) ي كوچي، خوئي نزيك كردهوه له (خدا بنده) كه ناوي (جايتو) بوو نهوهي شهشمي (جهنگيزخان) ي خوئين ريژ بوو، پاشاي خوراسان و نيران بوو، له سمر مهزهبي نههلي سونه بوو موسولمان بوو، به هوكاريكهوه (ابن المطهر) لئي نزيك بووهوه تا وورده وورده كارياگمري له سمر دروست كرد بو رايكيشاني سمر مهزهبي دوازه نيمامي شيعه، كتيبيكي بو نوسي به ناوي "منهاج الكرامة في معرفة الإمامة" تا واي ليكرد ناوي نيمامه كان له سمر سكه ي ولات بنوسيت، تا نهو ناسته ي قازي و كار به دهسته كان بگوريت بو شيعه كان، تا نهو كاته نيران و خوراسان نههلي سونه بوون، شيعه زوزر كه مينه بووه به شيوه به كي سهره تا.

بهم شيوه به نهمه يه كه م به ردي بناغهي به شيعه كردني نيران بوو، كه نهمه له سالي (۷۰۷) ي كوچي دا پرووي دا، پاش سي سهد سالي نهم كاره (شا نيسماعيلي صهفوي) به فهرمي نيراني راگه ياند له سمر مهزهبي شيعه بوهرامهر دهولته ي عوسماني سونني راوه ستاو جيا بووه وه و جهنگا، بهم شيوازه تا نيستا نيران همركاتيك دهسه لاتي شيعه گمري بوويت زياتر په لي خه لكه كه ي رايكيشاوه بو به شيعه كردن.

نهمش يه كيكه له ههره كارياگمري يه كاني دهسه لات له سمر گوزين و گومراي^(۱).

هوكار ي نهو سهردهم و دهسه لاتانه جهاني نيسلامي به رهو پر له جوژه كاني لاداني عه قيده ي شيوازه عيباده تي يه كان شيواندني شيوازي زانستي شرعي برد.

بووه نيسلاميكي پر له (شرك و بدعة و تقليد المذاهب و حديث الضعيف و الموضوع ...)

برد.

تيراوئين و دانوهي دين به شيوه به كي عهقلاني رووت پر له ويست و نارزه ووه كاني ناده ميزاد^(۲).

(۱) "المتقى من منهاج الاعتدال" للذهبي، بتحقيق: محي الدين الخطيب ص ۲۰، نهم كتيبه كور تگراهي "منهاج الاعتدال" ي (ابن تيمية) به بو بهر بهر جهانه وي نوسراوه كه ي (ابن المطهر الحلي) كه "منهاج الكرامة" يه نوسيووي.

(۲) بو روواوه كاني باسي سده ي ستهمي كوچي بروانه: "البداية والنهاية" لابن كثير (۶/ ۲۴۷)، و "الخطط المقرزية" للمقرزي (۴/ ۱۹۱)، و "سير اعلام النبلاء" للذهبي (۱۵/ ۱۵۲)، و "منهاج السنة النبوي" لابن تيمية (۶/ ۳۷۰).

۲. رازاندنه وهی داهیتراوه کان:

له سروشتی ناده میزاد کاریگری راکیشان هیه بو دهر خستی پروی جوانی و بریقه دارو پدکیشانی هموو راستی به کان به لای خوی داو له بهر کردنی هموو بهر گیتی حق و بدیهیتانی دلنیایی زیاتر بو خونی و بهرام بهری.

خوای پهروه ردگار ده فمرویت: ﴿كُلُّ حَزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ [التَّوْبَةُ: ۵۳].

واته: هموو گروپ و کومه له کان خویمان به کامه ران ده زانن به وهی لایانو پیانه.

نم رازاندنه وهیه کاریگری ده بیت لای کهسانی سه ره تاو عقل لاوازو ناشاره زا له دین دا، به تاییهت گهر تا ریژه به ک حقه له خو بگریت، وه بینگومان هیچ داهیتراو و ریگه به ک نی به هندیگ له حقه له خو نه گریت، نه وهش هوکاری راگریتی خاونه کانیته.

وه ته نانهت ههرچی تاوانه له دنیا دا بهرگی حقیان له بهر کردوه به ناوی نازادی و پیشکوتن و ماف و هونه، وه (نیلیس) بو رازاندنه وهی فرمان شکاننده کهی خوای پهروه ردگار وتی: ﴿هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْغُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾ [طه: ۱۲۰]. ههواتت بدهمی کامه دره خستی نه بدهی و مانه وهیه؟ له گهل نه وهش دا هوکاری دهر کردن بوو له بههشت.

وه کو جوله که کان به خویمان ده لئین: ﴿مَنْ أَسْبَغَ إِلَهُ اللَّهِ وَأَحْبَبَهُ﴾ [المائدة: ۱۸]. کوران و خوشمویستانی خواین، «شَعْبُ اللَّهِ الْمُخْتَارِ» گهلی هه لئیر درای خواین، ته نانهت فیره که کانی ناو نیسلامیش (شیعه) کان خویمان به لایه نگر و پشتیوانی نهمل و بهیتی پیغمبر و شوینکوتهی لایه نگرانی نیمامی (عهلی) و بنه ماله کهی داده نین و به خویمان ده لئین «مُؤْمِنِينَ وَأَوْلِيَاءُ اللَّهِ»، وه (خه وارج) هکان به خویمان دهوت «مُؤْمِنِينَ» و شوینه که بیان ناو نابوو «دَارُ الْهِجْرَةِ» بهو مانابهی بیجگه له وان بیروان و لانه بیان «دَارُ الْكُفْرِ» ه.

وه (موعتهزله) و (قه دهری) به کان که گروپه عقلی به فله سفی به گومراکان بوون به باوه رنه بوون به ناو و سیفاته کانی خوایان دهوت «التَّوْحِيدِ» و به باوه رنه بوون به قه دهر دهیانوت «الْعَدْلُ» دادپهروهری، وه یاخی بوون و هه لگه رانه وه له دهسه لاتی نیسلامی له ژیر ناو نیشانی «الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ» نه منجم ده دا.

یاخود بیروبوچوون و مهزه به کانیان دهخسته پال ناوداران، وه کو سوئی یه کان خوئیان ده به نه وه سمر ریځگای (حسه نی به صری) و نه هلی (صفة) ی مزگه وتی پیغه مبهری خوا ﷺ، وه ده رویتشه کان (طریقه) ه کانیان ده به نه وه سمر (نه بو به کری صدیق) و (نوه یسی قهره نی) و به ده نگی بهرز زیکرو سلاوات و گپرائی مه لود نامه به خو شه ویستی پیغه مبهر ﷺ و کو ری زیکر ناو ده بهن، وه گوزره هه لیه ستر او مزگه وت به سمره وه کراوه کان به مزارگه پیروزه کان ناو ده بهن، بگره وه زارته ی تاییه ت دانراوه بو بدپویه بردنیان، وه کو موشریکه کانی سهرده می پیغه مبهر ﷺ بته کانیان و په رستیان به نزیکیوونه وه له خواو تکاکار ناو ده بردو ده یانوت: ﴿هَلْؤَلَاءِ شَفَعْتُونَا عِنْدَ اللّٰهِ﴾ [یونس: ۱۸]، وه ده یانوت: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَا اِلَى اللّٰهِ زُلْفَىٰ﴾ [الزمر: ۲۳].

له گه ل رازاننده وه ی داهیتراوو گو مرائی یه کانیان له ژیر بهرگ و په رده ی حق و خیر دا، زوزجار هوکار ی دووه می شه گره بهر، نمویش به ناشرین کردن و توانج و له قه ب نایتک له حق و هه لگری ریځگه راسته که تا زیاتر خه لکان دوور بن له بیستی راستی یه کان.

که واته بو مان ده رکه وت بیدعه کار که سیکی نه خو شه به نه زانین و شویتکه وته ی هه و او نار ه زووه کانی و ده مارگیری بو ی، وه چوارده وریشی یارمه تیدهرن بو زیاتر قول بوونه وه و مانه وه له مو لادان و لیشتیواندانه دا، وه گه ر زاناو قوتابخانه ی زانسته شرعیه کان و زانای (حقق) بوونی هه بوایه نه و واقع حاله ی موسولمانانی نیستا وانه ده بوو.

به ششې ساسې به م

بهرنامه وچونښتی وهرگرتنی به لنگه کان

(منهج التلقي والاستدلال)

هممو ریڼگو بهرنامه په ك ده بیټ خواوڼی شیوازو چونښتی به لنگو بیر كړدنه وو د اړشتی تایه تی خوځی بیټ، بوږه پیوښته روښنایی بخړیته سر نهو شیوازو چوتیه تیانهو هه لسه نگانديان بو بكریت تا زیاتر هه له و گومرایي په كان دهر كهون.

بیدعه كارانیش سهرچاوه وچونښتی به لنگه هینانه و هی تایه تیانه هیه، ناشنا بوون بو كهسی شاره زا به ریڼگو كانیان هو كاری هیداپه ته بو حقه كه و کوتایی بیهاتنیانه.

چهنده ها كس گومرا بوون و كهوتنه ناو نهو هممو بیدعه و گومرایانهو بوونه پالپشت و بانگه وازكار بو داهیتراوه كان به هو كاری نه زانین و بی ناگیان له شیوازی نم ریڼگو هه لانه و ناشنا نه بوونیان به وورده كاری په كانی ریڼگی زانستی شهرعی په حقه كه.

وه چهنده ها داهیتاروو هاوبهش پهیدا كړدن بو خوا دروست ده كړیت، بیدعه كاران په یتا په یتا له سهر داهیتراوه كانیان سوور دهن و ههر روژ و سالتك كاریکی تازه داده یتن و ره و اجی بی ددهن، هیچ بهر به ستيكیش نابینی له بهر دهمیان دا تاوه كو ده بیټ به دین و خه لکی له سهر بیر ده بیټ و پیچموانده ی نه مانه ده بیټه نامو له دین دا، له کوتاییش دا نه و هی كه بهس دینی حقه له نار خه لکی دا ون ده بیټ.

بو زیاتر ناشنا كړدنی دیندار له ریڼگو بوچوونه گومرا كانیان له سهر ریڼگو راسته كه پیوښته پیشه کی ریڼگی راست و روونی بهرنامه ی حقه ی نه هلی سونه ت ناشكرا بکه ین، تاوه كو هه لسه نگاندن بكریت له سهری و دهر ك بكریت به خاله گومرا كان و زیاتر یارمه تیده ری دلنیایی و چاو روښنی بیټ.

أ - بهرنامه‌ی نه‌لی سوننه‌ت له چونی‌تی وهرگرتنی به‌نگه‌کان (هنه‌ج التلقی والاس‌تدلال عند أهل السنة)

۱. به گه‌وره‌و به‌ها راگرتنی ده‌قه شه‌ری یه‌کان (تعظیم النصوص الشرعية): بناغه له دینی نی‌سلام دا خو‌ راده‌ست و ملکه‌چبون و په‌یوه‌ست بوونه به نی‌سلامه‌وه به شی‌وه‌ی جیه‌جی کردنی فمرانه‌کان و دوور کهوتنه‌وه له قه‌ده‌غه کراوه‌کان، وه‌ستان له ناستی سنوره‌کانی وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار ده‌فهرموی‌ت: ﴿وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾ [الزُّمَرُ: ۵۴].
واته: بگه‌ری‌نه‌وه بو‌لای خواو خوتان ته‌سلیمی نه‌و بکه‌ن.

وه بو‌ جیه‌جی کردنی هه‌موو فمرانه‌کان پیوسته بلتین ده‌یستین و گو‌پرایه‌ل ده‌بین، وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار ده‌فهرموی‌ت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَىٰ اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوذِيَكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [الزُّمَرُ: ۵۱].

به هه‌ج بیروبو‌چوون و رایه‌ک خوی په‌روه‌ردگار رازی نابیت پیش فمرانه‌کانی نه‌وی بجه‌ن.

وه ده‌فهرموی‌ت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ وَأَقِمْوْا لِلَّهِ إِنَّا اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ [الْمَائِدَةُ: ۱].

(عبدالله ی کوری عباس) رَه‌بَارَه‌ی نَه‌م نَاه‌تَه‌ ده‌فهرموی‌ت: واته: «لَا تَقُولُوا خِلَافَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۱).

ده‌قه شه‌ری یه‌کان به‌های گه‌وره‌ی نی‌سلامن، سنوری سوورن، (معصومیه) و بی‌گه‌ردی له هه‌لمو پارێزراری و پێشینه‌یه‌و بناغه‌یه‌و له ناستی دا هه‌ج جو‌زه بو‌چوون و (اجتهاد) ی‌ک قبول نی‌یو به‌لنگه‌ی یه‌کلاکه‌روه‌و ده‌لتیایی یه‌ (دلالة قطعية) که پیوستی به هه‌ج نی‌یو.

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۷/۳۶۴)، و "تفسیر الطبری" (۲۲/۲۷۲).

جا نه گهر قورنان بیټ یاخود فهرمووده به مهرجیک پلهی (صحیح) بیټ، ههر دوو کیان هاوړی په کن.

۲. پشت بهستن به فهرموودهی صحیح (الاعتصام علی السنة الصحیحة):

فهرمووده دهوړی شیکردنه وو روونکردنه وو تمواو ده دات قورنان، له بهر نه وهی خاوه نی فهرمووده خاوه نی په کم و بو دابه زیوهو گه یان دنی بووه، له بهر نه وه (ابن تیمیة) رحمته الله علیه ده فهرمویټ: «الْبَيَانُ التَّامُّ هُوَ مَا بَيَّنَّهُ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ الْخَلْقِ بِالْحَقِّ وَأَنْصَحُ الْخَلْقِ لِلْحَقِّ، وَأَفْصَحُ الْخَلْقِ فِي بَيَانِ الْحَقِّ»^(۱).

واته: روونکردنه وهی تمواو روونکردنه وه کانی پیغمبرهی خوايه رحمته الله علیه، نهو زاناترین کهسه به سر حق داو دلسوزترین کهسه بو موسولمانان، وه خاوه نی ره وان بیژی تمواوه بو حقه که.

گوړایه لئی پیغمبرهی خوا رحمته الله علیه فرمانی خوايی په، خواي گه وره ده فهرمویټ: ﴿وَمَا آتَانَاكَمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [البخیر: ۷].

واته: نه وهی فرمانی پیغمبره جیه جی بکه ن و وه ری بگرن، وه نه وهی قده غه کراوه کانی شه کوتای بی بیتن، له بهر نه وهی فرمان به چاکه ده کات و ریگره له خرايه^(۲).

وه فهرمووده له ریزی قورنان دابه وه کو خواي گه وره ده فهرمویټ: ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۗ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ [البقره: ۳-۴].

واته: هیچ قسه په که له نار ه زوو مه بهسته کانی خویمه وه ناکات، به لکو نه وهی ده یلیت فرمانی بی ده کریت به تمواوی بی زیادو کم^(۳).

وه کاری پیغمبر رحمته الله علیه گه یان دن و شیکردنه وو روونکردنه وهی تمواو له نه ستوی دا بووه، وه کو خواي په ووه ردگار ده فهرمویټ: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الحجرات: ۴۴].

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۳/۳۵۲).

(۲) "تفسیر ابن کثیر" (۷/۴۴۶).

(۳) "تفسیر ابن کثیر" (۸/۲۸).

واته: قورئاغان بوّ نار دوويت تا شي كهيتموه له سهر زانينت به مانا كاني داو شيكر دنه وهى ليكچووه كاني^(۱).

پالدا نه پال سوننه و گرنگي دان و تويزينه وه له زانسته كهى دا (علوم الحديث) زياتر هيماى پابند بوونى هملگري بهرنامه و پهبوست بوونيه تي، وه به سهرچاوهى دووهم و ريگه ي سهره كى تيگه يشتى قورنان و پهبوستى بيّ جيا بووه وه لى داده نريت و قورنان كورته (مجملى) بابه ته كانمو سوننه تيش شيكه ره وه (مفصل) و روونكه ره وهى ته واويه تي، وه كو نيمامى (البريهاري) **كَلِمَاتٌ دَهَلَيْتَ: «فَإِنَّ الْقُرْآنَ إِلَى السَّنَةِ أَحْوَجُ مِنَ السَّنَةِ إِلَى الْقُرْآنِ»^(۲).**

واته: نه وهنده ي قورنان پيوستى به سوننه ته نه وهنده سوننه ت پيوستى به قورنان ني به.

قورنان به بيّ سوننه ت نابيت، پيغمبر ﷺ ده فهرمويت: «إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ شَيْئَيْنِ لَنْ تَصْلُوا بَعْدَهُمَا: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّتِي، وَلَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضُ»^(۳).

واته: دوو شتم له دواى خوّم بوّ جهيتشون پهبوست بن پيوه يان گومرا نابن: فهرمووده ي خواو سوننه تي من، لى جيا مه بنه وه تا ده گن به من له سهر جهوز.

فهرمووده پاريزراوه وه كو قورنان له بهر نه وهى وه حى به، خواى گه وه ده فهرمويت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [النجم: ۹].

مادامى له قورنان دا فهرمان دراوه به گوپرايه لى پيغمبر ﷺ شيكر دنه وه گه ياندى له لايه ني نه وه وه؛ نه وا ده بيت نه واده پاراستنش فهرمووده بگريته وه بوّ ته واو بوون و كامل بوونى ماناى قورنان.

(ابن حزم) **كَلِمَاتٌ دَهَلَيْتَ: «فَصَحَّ بِذَلِكَ أَنَّ كَلَامَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُ مَحْفُوظٌ بِحِفْظِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مُمْضُونَ لَنَا أَنَّهُ لَا يُضَيِّعُ مِنْ شَيْءٍ إِذَا مَا حَفِظَ اللَّهُ تَعَالَى فَهُوَ بِالْيَقِينِ لَا سَبِيلَ إِلَى أَنْ**

(۱) "تفسير ابن كثير" (۵۸۰/۴).

(۲) "شرح السنة" ص ۸۰.

(۳) رواه الحاكم في "المستدرک" (۳۱۹)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" (۲۹۳۷)، وفي "المشكاة" (۱۸۶)، و

"الصحيحه" برقم (۱۷۶۱).

یضیع منه شیء فهو منقول إلینا كله»^(۱).

واته: به گویره ی نهم نایه‌ته فهرموده‌ی بیغممبهر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پاریزراوه ههمووی به پاراستی خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ واده‌ی نه‌فوتاندنی و له‌ده‌سته‌دانی ته‌واوی بی دراوه، ههموشی پیمان گه‌بندراوه.

نیمامی (الشوکانی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: «اعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ اتَّفَقَ مَنْ يُعْتَدُّ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَى أَنَّ السُّنَّةَ الْمُطَهَّرَةَ مُسْتَقِلَّةٌ بِتَشْرِيعِ الْأَحْكَامِ وَأَنَّهَا كَالْقُرْآنِ فِي تَحْلِيلِ الْحَلَالِ وَتَحْرِيمِ الْحَرَامِ»^(۲).

واته: کوده‌نگی نه‌وانه‌ی که به زانایان داده‌نرین نه‌ویه که سوننتی بیگمرد (فهرموده) به‌لگه‌ی سه‌ره‌خوی ته‌واوه له دارشتنی یاسا شه‌ری یه‌کان دا، وه‌کو قورنانه له بریاری حلال و حرام دا.

(حسان بن عطیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: «كَانَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسُّنَّةِ كَمَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ، وَيُعَلِّمُهُ إِيَّاهَا كَمَا يُعَلِّمُهُ الْقُرْآنَ»^(۳).

واته: جبریل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سوننتی بو ده‌هینایه خواره‌وه وه‌کو قورنانی بو ده‌هیناو فیری ده‌کرد وه‌کو قورنانی فیر ده‌کرد.

۲. شیوازی تیگه‌یشتنی راستی ده‌فه‌کان (صحة فهم النصوص):

به راست و دروستی تیگه‌یشتن له ده‌فه‌کان هو‌کاریکی سه‌ره‌کی یه بو پیکاندنی به‌لگه‌کان. بهم ریگایه له مه‌به‌ستی خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و بیغممبهره‌کی رَضِيَ اللهُ عَنْهُ تیده‌گه‌یت، ههمو گو‌مراپی یه‌کان له به‌ره‌می هه‌له تیگه‌یشتنی ده‌فه‌کانه‌وه دروست بووه.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌فه‌رمویت: «صِحَّةُ الْفَهْمِ وَحُسْنُ الْقَضِدِ مِنْ أَعْظَمِ نِعَمِ اللَّهِ الَّتِي أَنْعَمَ بِهَا عَلَى عَبْدِهِ، بَلْ مَا أُعْطِيَ عَبْدٌ عَطَاءً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ وَلَا أَجَلٌ مِنْهَا، بَلْ هُمَا سَاقَا الْإِسْلَامِ، وَقِيَامُهُ عَلَيْهِمَا، وَبِهَا يَأْتُنِ الْعَبْدُ طَرِيقَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمُ الَّذِينَ فَسَدَ قُضْدُهُمْ وَطَرِيقَ الضَّالِّينَ

(۱) "الأحكام في أصول الأحكام" (۹۸/۱).

(۲) "إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول" (۹۶/۱).

(۳) رواه أبو داود في "المراسيل" (۵۳۶)، والدامي في "سنه" (۶۰۸)، والمروزي في "السنة" (۱۰۲)، والخطيب في "الكفاية"

(۱۲)، وعزاه الحافظ في "الفتح" (۲۹۱/۱۳) إلى البيهقي، قال: بسند صحيح.

الَّذِينَ فَسَدَتْ فُهُؤْمُهُمْ، وَيَصِيرُ مِنَ الْمُنْعَمِ عَلَيْهِمُ الَّذِينَ حَسَنْتْ أَفْهَامُهُمْ وَقُصُودُهُمْ، وَهُمْ أَهْلُ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ الَّذِينَ أَمَرْنَا أَنْ نَسْأَلَ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَنَا صِرَاطَهُمْ فِي كُلِّ صَلَاةٍ»^(۱).

واته: راستی تیگه‌یشتن و نیهت پاکی بو گه‌یشتن به حقه‌کان گه‌وره‌ترین به‌ره‌ی خوایی به به‌سهر بنده‌کانی یه‌وه، به‌لکو به‌نده‌یه‌ک پاش موسولمان بوونی نیعمه‌تیک نی به چاک‌ترو به‌نرخ‌تر بیت له (تیگه‌یشتنی راست و نیهت پاکی) بیجگه لهم دوانه پی درایت، به‌لکو هه‌ردوو قاچی پراوه‌ستانی نی‌سلامه، بهم دوانه موسولمان سه‌لامه‌ت ده‌بیت له ریگه‌ی جوله‌که نفره‌تلی‌کراوه‌کان، نه‌وانه‌ی نیهت پس بوون له دین دا، وه ریگه‌ی گاوره‌گومراکان نه‌وانه‌ی تیگه‌یشتیان هه‌له بوو له دین دا.

بهم دوو ریگا ده‌چیته سه‌ر ریگه‌ی نه‌وانه‌ی تیگه‌یشتنی راستیان هه‌بوو له‌گه‌ل نیهت پاکی بوو دین، نه‌وانه‌ی خاوه‌نی ریگه‌ی راستن، نه‌و ریگه‌یه‌ی که له هه‌موو نوپۆیک دا دا‌وا‌ی گه‌یشتنه‌سه‌ری ده‌که‌یت.

له‌و بنه‌ما زانستیانه‌ی پی‌ویسته پشتی پی ببه‌ستیت بو شیوازی ته‌واوی تیگه‌یشتن له ده‌قه شه‌رعی یه‌کان

۱. پشت به‌ستن به جووری تیگه‌یشتنی هاوه‌لان ﷺ (الاعتماد علی منهج فهم الصحابة)؛

هاوه‌لان ﷺ نه‌وانه‌ن که راسته‌وخو دینیان له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ وه‌رگرتوه، وه شایه‌تخالی ها‌ته‌خواره‌وه‌ی نایه‌ته‌کان بوون، زانا بوون به‌سه‌ر شیواز و مه‌به‌سته‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر دا ﷺ، هه‌لس و کهوتی روژانه‌و نه‌جامدانی کاره دینی یه‌کانی و جووری گه‌توگو، راسته‌وخو به‌ بینین و بیستن و شاره‌زای لی‌وه‌رگرتنی حالیان بووه.

هاوه‌لان پله‌و پایه‌و ریژو قه‌د‌ری تایه‌تیان پی دراوه به نایه‌ته‌قورنانی یه‌کان و ته‌زکیه‌ی تایه‌ت کراون، وه‌کو خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمو‌یت: ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ [التَّيْبَةِ: ۱۰۰]،

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

(۱) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۱/ ۶۹).

وَرَضُونَا ﴿الْفَجَّ: ۲۹﴾، ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ ﴿الْبَقَرَةَ: ۱۱۰﴾.

نم نایه تانه همووی موزدهی لیخوتشویون و رازی بوون و وه صف و سه نایه کی پر له نیمانی کاملیان ده کات.

وه پیغمبریش ﷺ ده فہرمویت: «قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ، وَلَا نَصِيفَهُ»^(۱).

واته: سویند بهووی گیانی منی به دهسته گہر یہ کیکنان بهیندهی شاخی نوحد نالتون بهخشنه وه ناگہن به لهی دهستی (هاوه لآئم)، بملکو ناگہن به نیوہی دهستیان.

(ابن تیمیہ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فہرمویت: «وكل من له لسان صدق من مشهور بعلم أو دين معترف بأن خير هذه الأمة هم الصحابة»^(۲).

واته: نهوہی خاوهن زمانی راست و دروسته له ناودارانی زانست و دین؛ دان دهنین بهوہی کہ چاکرین کہسانی نم نمته هاوه لآئی بهرین.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فہرمویت: «أَفْقَهُ الْأُمَّةِ، وَأَبْرَ الْأُمَّةِ قُلُوبًا، وَأَعَمَّقِهِمْ عِلْمًا، وَأَقْلَبَهُمْ تَكَلُّفًا، وَأَصَحَّحَهُمْ قُصُودًا، وَأَكْمَلَهُمْ فِطْرَةً، وَأَتَمَّهُمْ إِذْرَاكًا، وَأَصْفَاهُمْ أَذْهَانًا، الَّذِي شَاهَدُوا التَّنْزِيلَ، وَعَرَفُوا التَّوِيلَ، وَفَهَمُوا مَقَاصِدَ الرَّسُولِ»^(۳).

واته: هاوه لآن شاره زاترین کہسی نم نمتهن و خاوهن خیرترین دتن، وه قولترین شاره زایی و کہمترین قورسایی له وه لآم داو خاوهن مہبست و کاملترین فیرتہ و تہاوترین بوچوون و میٹک و زہینکی پاک، نامادهی ہاتنہ خوارهوہی قورنآن و شاره زای ماناو مہبستی پیغمبرہ کہی ﷺ گہرانہوہ بو ہاوه لآن له رووی زانست و دین دا یہ کلاکہرہوہ بو دوی خویمان.

(۱) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۰)، وابن ماجه (۱۶۱)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

(۲) "شرح العقيدة الأصفهانية" ص ۱۸۰.

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۶۳/۱)، و"مختصر الصواعق المرسله" (۳۴۵/۲).

(ابن تیمیة) رحمته الله ده فهرمویت: «مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ أَوْ الْحَدِيثَ وَتَأَوَّلَهُ عَلَى غَيْرِ التَّفْسِيرِ الْمَعْرُوفِ عَنِ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ فَهُوَ مُفْتَرٍ عَلَى اللَّهِ مُلْحِدٌ فِي آيَاتِ اللَّهِ مُحَرِّفٌ لِلْكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَهَذَا فَتْحُ لِبَابِ الزَّنْدَقَةِ وَالْإِلْحَادِ وَهُوَ مَعْلُومُ الْبُطْلَانِ بِالْإِضْطِرَارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۱).

واته: نه وهی ته فسیری قورنان و فهرمووده بکات به بی نهو شیوازه ی له ناو هاوه لآن و شوینکه موتوانی (التابعین) نهو هه لته سزاوو بیروایه بهرامهر خوا رحمته الله و گوړینی وشه کانه له شوینی خوی دا، نهمه بوخوی کردنه وهی ده رگای دزایه تی و بیروایی یه، روون و ناشکرایه نهم شیوازه به تال و بی بنهمایه له دینی نیسلام دا، گمړانه وه بو چوتیتی و شیکردنموه شیوازی وه رگرتن جیهه جیکردنی هاوه لآن و شوینکه موتوانی له هموو بواره کانی دینداری دا بهرنامهو مهنه جی نه هلی سونه یه و متمانه ی گومړانه بوون و به هه لته دا نه چورنه.

ب. شاره زایی به سهر زمانی عهره بی دا:

زمانی عهره بی هه لته زیرداوه له ناو زمانه کان دا بو گه یاندنی کوتاو کوکهره وهی هموو ناینه کان، زمانه عالی قورنان و فهرمووده هه لگرنه تی، وه مه به ست به قورنان و فهرمووده ریتیشانده رو هیدایه ته، که واته ده بیته زور روون و ناشکرا بیته و شاره وهی تیدا نه بیته، نهمه ش به بی تیگه یشتن ناییت، وه نهمه ش ده بیته له سهر شیوازو ری و شوینی جوړی ناخاوتن و گفتوگو راهاتووی عاده تی نه هله که ی به کاره یتانیان له عورف و رهوانیژی ته اوایان دا، له بهر نه وهی هموو خاوه ن زمانه کان ناشنای ته اوون به ناوه روك و راست و دروستی به کاره یتانی زمانه که یان. بو تیگه یشتن له شیوازی راستی قورنان و فهرمووده پیوسته ناشنایی باش و ته اوو هه بیته به سهر زمانی عهره بی داو جوړی به کاره یتانی سمرده می هاوه لآن و عهره بی ره سدن دا، بو یه کاملترین کس له بواره دا زانترین کسه به سهر قورنان و سوننه ت داو روچوو ترین ناشنایی ده بیته به سهر تیگه یشتن و دارشتن و وشه کان دا، مانا کانی قورنان و فهرمووده لیکچووی ته اووی زمانی عهره به هه روه ک چون وشمو پیکه اته کان هه مان شیوازی عهره به، له بهر نه وه لای خاوه ن زمان و که سانی خوی زور روون و ناشکرایه و شاره وه نادیا ری تیدا نی یه، بو یه گومړایی و لادانی دینی له که سانیکه وه روو ده دات عهره ب نه بیته و نهم زانایی و شاره زایی یه ی به سهر زمانه که دا نه بیته.

وه کو (حدهنی بهصری) رَكَّابَةٌ ده فهرمویت: «أَهْلَكْتَهُمُ الْعُجْمَةُ، يَتَأَوَّلُونَ عَلَىٰ غَيْرِ تَأْوِيلِهِ»^(۱).

واته: عه‌رب نه‌بوونیان و شاره‌زانه‌بوونیان به‌سهر زمانی عه‌ربی دا (نه‌عجه‌میه‌ت) گو‌مرای کردوون، ته‌فسیرو شیه‌تلی قورن‌ان ده‌ک‌ن به‌بی چوئیتی خو‌ی.

نیمامی (شافعی) رَكَّابَةٌ ده فهرمویت: «مَا جَهَلَ النَّاسُ، وَلَا اخْتَلَفُوا إِلَّا لِيَزَكِيَهُمْ لِسَانَ الْعَرَبِ»^(۲).

واته: خه‌لکی تووشی نه‌زاین و جیاوازی دو‌وبه‌ره‌کایه‌تی نه‌بوون بیجگه له هو‌کاری دو‌ور که‌وتنه‌وهو شاره‌زا نه‌بوون به‌سهر زمانی عه‌ربی.

وه ده فهرمویت: «لِسَانُ الْعَرَبِ أَوْسَعُ الْأَلْسِنَةِ مَذْهَبًا، وَأَكْثَرُهَا أَلْفَاظًا، وَلَا نَعْلَمُهُ مُحِيطٌ بِجَمِيعِ عِلْمِهِ إِنْسَانٌ غَيْرُ نَبِيٍّ. وَلَكِنَّهُ لَا يَذْهَبُ مِنْهُ شَيْءٌ عَلَىٰ عَامَّتِهِ حَتَّىٰ لَا يَكُونَ مَوْجُودًا فِيهَا مَنْ يَعْرِفُهُ»^(۳).

واته: زمانی عه‌ربی له‌رووی له‌جه‌وه فراوانترین زمانه، خاوه‌نی زو‌رت‌ترین وشه‌یه، نابین کسه‌یک شاره‌زای ته‌واوی به‌سهری دا بشکیت بیجگه له پیغه‌مه‌ریک، به‌لام شتیک شاره‌وه ناییت تاوه‌کو بلتین کسه‌س نایزانییت.

که‌واته بهم شی‌ویه پی‌ویسته نه‌وهی ده‌یه‌ویت تیروانین له قورن‌ان و فهرمووده‌دا بکات شاره‌زایی نه‌و زمانه بی‌ت پنی وتراوه، ناییت گو‌مانی باش به خو‌ی بیات له‌م بواره‌دا تاوه‌کو زانار شاره‌زایان شایه‌تی له‌سهر که‌سایه‌تی نه‌ده‌ن که شی‌اوی نه‌م بواره‌یه، وه سه‌ربه‌خو نه‌چیته بابته تالو‌زه‌کانه‌وه به‌بی پرس و رای که‌سانی خو‌ی، گهر بهم شی‌ویه بی‌ت نه‌وا به ئیزنی خوا گو‌نجایوی نه‌و شی‌ویه‌یه پیغه‌مه‌ر ﷺ خوی له‌سهری بو‌وه له‌گه‌ل هاوه‌لانی، واته:

۱. ناییت هیچ شتیک ده‌رباره‌ی دین بلتیت تاوه‌کو شاره‌زایانی عه‌رب نه‌بی‌ت، یاخود وه‌کو عه‌رب نه‌بی‌ت له‌رووی زانایی و شاره‌زایی به‌سهر زمان دا وه‌کو نیمامه‌کان.

(۱) رواه البخاري في كتاب "التاريخ الكبير" (۹۳/۵) برقم (۲۵۹)، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۸۱۰/۲)، وفي "تهذيب الكمال في أسماء الرجال" للزمري (۱۲۲/۱۰)، وفي "تهذيب التهذيب" لابن حجر العسقلاني (۴۳۰/۳).

(۲) "صون المنطق" للسيوطي ص ۱۶۵، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۲۶۸/۸)، و "تاريخ الإسلام" (۱۴۶/۵).

(۳) "الرسالة" للشافعي ص ۴۲، و "الاعتصام" للشاطبي (۸۱۰/۲).

۲. له تینه گه یشتی نالوژی یه کانی قورنان و فرمووده ده بیټ سهر به خو نه بیټ، نه شیت نیمام بیټ به لام بابته لای شاروه بیټ هندی کات، هاره لان عمره بی تموار بوون هندی تایه تیان لا شاروه بووه چ جای لای بیجگه له مان^(۱).

(ابن تیمیة) رحمته الله ده فرمویت: «وَمَنْ لَمْ يَعْرِفْ لُغَةَ الصَّحَابَةِ الَّتِي كَانُوا يَتَحَاطَّبُونَ بِهَا وَيُحَاطِّبُهُمْ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَادَتِهِمْ فِي الْكَلَامِ وَإِلَّا حَرَّفَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ فَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ يَنْشَأُ عَلَى اضْطِلَاحِ قَوْمِهِ وَعَادَتِهِمْ فِي الْأَلْفَاظِ ثُمَّ يَجِدُ تِلْكَ الْأَلْفَاظَ فِي كَلَامِ اللَّهِ أَوْ رَسُولِهِ أَوْ الصَّحَابَةِ فَيَظُنُّ أَنَّ مُرَادَ اللَّهِ أَوْ رَسُولِهِ أَوْ الصَّحَابَةِ بِتِلْكَ الْأَلْفَاظِ مَا يُرِيدُهُ بِذَلِكَ أَهْلُ عَادَتِهِ وَاضْطِلَاحِهِ وَيَكُونُ مُرَادُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالصَّحَابَةِ خِلَافَ ذَلِكَ. وَهَذَا وَقَعَ لِطَوَائِفَ مِنَ النَّاسِ مِنْ أَهْلِ الْكَلَامِ وَالْفِقْهِ وَالنَّحْوِ وَالْعَامَّةِ وَغَيْرِهِمْ وَأَخْرُونَ يَتَعَمَّدُونَ وَضَعَ الْأَلْفَاظِ الْأَنْبِيَاءِ وَاتَّبَاعِهِمْ عَلَى مَعَانِي أُخْرَ مُخَالَفَةً لِمَعَانِيهِمْ ثُمَّ يَنْطِقُونَ بِتِلْكَ الْأَلْفَاظِ مُرِيدِينَ بِهَا مَا يَعْتَوْنَهُ هُمْ وَيَقُولُونَ: إِنَّا مُوَافِقُونَ لِلْأَنْبِيَاءِ»^(۲).

واته: نهوی شیوازی زمانی هاره لان نه زانیت قسه یان بی ده کرد وه پیغمبری خوا صلی الله علیه و آله قسه ی بی له گهل ده کردن به شیوهی به کارهیتانیاں له قسه کردن دا بیگومان ده که و ته گورینی قسه کان له شوی خوی دا، زوزی خه لک قسه کردنیاں گه شه ده کات له سر شیوازی به کارهیتانی قومه که ی و راهیتانیاں له جوژی وشه دا، پاشان دواپی ده بینن نهو جوژه قسه و شان له فرمووده ی خواو پیغمبره که ی دا یاخود هاره لان دا؛ گومان به وه ده بهن نهوه مبهستی خواو پیغمبرو هاره لانه لهو قسه کردن و وشانه دا بهو شیوهی ی نمان له عادهت و به کارهیتانیاں دا به کاری دهیتن، له گهل نهوش دا به پیچوانه ی مبهسته کانی خواو پیغمبره وه صلی الله علیه و آله، نهوه رووی داوه له خه لکانیک دا که کهسانی (فهلسه فوه نهلی که لام) وه له فقیهه کانیش دا وه له نهلی زمان (نحو) دا وه له گشت خه لکی دا کهسانی تر دین به نه نقه ست وشمو قسه ی پیغمبران و شویتکه وتوانی له سر مانای جیاواز و پیچوانه ی نمان داده نین، پاشان بهو شیوه به

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۰۴ - ۸۱۵).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱/ ۲۴۳)، و "قاعدة جلیلة فی التوسل والوسيلة" ص ۱۶۴.

قسهو مانای بی به کاردینن که خویان مه به ستیانوه ده لنین نیمه بینکاو مانوه گونجاوین له گهل پیغمبران دا.

وه ده فهرموت: «فَمَعْرِفَةُ الْعَرَبِيَّةِ الَّتِي حُوِّطْنَا بِهَا مِمَّا يُعِينُ عَلَى أَنْ نَفْقَهُ مُرَادَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بِكَلَامِهِ، وَكَذَلِكَ مَعْرِفَةُ دَلَالَةِ الْأَلْفَاظِ عَلَى الْمَعْنَى؛ فَإِنَّ عَامَّةَ ضَلَالِ أَهْلِ الْبِدْعِ كَانَ بِهَذَا السَّبَبِ؛ فَإِنَّهُمْ صَارُوا يَحْمِلُونَ كَلَامَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ عَلَى مَا يَدْعُونَ أَنَّهُ دَالٌّ عَلَيْهِ وَلَا يَكُونُ الْأَمْرُ كَذَلِكَ»^(۱).

واته: زانینی زمانی عمره بی که زمانحالی قورنان و فهرموده بی یارمه تیده ره تا له مه به سته کانی خوا عَلَيْهِ السَّلَام و پیغمبره که هی وَعَلَيْهِ السَّلَام تیگهین له نهجای قسه کان، وه همره ها زانینی شیوازی وشه کان له سهر مانا کانی، زوزی گو مریانی بیدعه کار نمه هوکاری گو مریانی بووه، فهرموده کانی خوا و پیغمبریان ده دا به سهر جوزیک شیوازو دهر برین دا که وایه، له گهل نهوش دا به شیوهی خوی و دروست وانه بوو.

یه کیک له مو غونانه وشه ی (البدعة) له فهرموده کان دا به مه به سته داهینان له دین دا نه که له کاره دونایی یه کان دا، له بهر نموه داهینراوه کانی ناو دین گو مریان، کهواته ههر وشه بی که ی (البدعة) هات له فهرموده و تهی هاوه لان دا مه به سته له داهینراوی دینی یه.

کهواته به لگه شرعی یه کان رووه زمانهوانی یه که تاییدت ده کهن «دلائل الشرع تخصص اللغة وتقيدها وتوضيحها»^(۲).

وه که (ابن تیمیة) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده فهرموت: «قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ بَيَّنَّ الْمُرَادَ بِهَذِهِ الْأَلْفَاظِ بَيَانًا لَا يَخْتَاجُ مَعَهُ إِلَى الْإِسْتِدْلَالِ عَلَى ذَلِكَ بِالِاشْتِقَاقِ وَشَوَاهِدِ اسْتِعْمَالِ الْعَرَبِ وَنَحْوِ ذَلِكَ؛ فَلِهَذَا يَجِبُ الرُّجُوعُ فِي مُسَمِّيَاتِ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ إِلَى بَيَانِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّهُ شَافٍ كَافٍ»^(۳).

واته: پیغمبری خوا وَعَلَيْهِ السَّلَام روونی کردووه نموه مه به سته بهر وشه زاره کیانه به شیوه بی که پیوستی به به لگه داربیراو غونه له به کارهاته کانی عمره ب و هاوشیوه کانی نی یه، کهواته

(۳) "مجموع الفتاوى" (۷/۲۸۷).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۷/۱۱۶).

(۲) "منهج التلقى والاستلال بين أهل السنة والجماعة" لأحمد بن عبد الرحمن الصويان ص ۵۵.

پتوېسته گمړانموه بو ناوراوو پتناسه ی نهو ناوانه بو روونکردنموهو به کارهینانه کانی خواو پتغمبره که ی نهوه تمواو بهسه تیا ی دا.

بهلام بیدعه کاران جوزی زاراهو پتناسه ی تاییه تیان داده ناو دارشته شرعی یه کانیان په ل ده کیشایه سدری وه کو (خبر الأحاد، المجاز، الظني الدلالة، الإمامة، الشمولية والعصرية، الجماعة والدعوة، ... إلخ) هوکاره سدره کی یه کهش ده گمړیتموهو بو نهوه ی خواوه نی تم گومرای یانه زوزیان عده بی رهسن نه بوون، بیتاگابون له وورده کاری زمانه کمو جوزی به کارهینانه شرعیه که، نمممش به هوکاری فراوانبوونی سنووری نیسلامی و هاتنه ناوهوه ی تم دینه گمل و قومیتک له پیشتر له سدر ناین و بوچوون و چوتیتی یه کی جیاواز بوون، تم ههنگاوانه ههلهتیترا بو زیاتر گونجاندن له گمل دینی تازه دا.

وه کو (هیشامی کوری عوروه) له باوکیموه ده گمړیتموهو ده لتیت: «إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يَزَلْ أَمْرُهُمْ مُعْتَدِلًا حَتَّى نَشَأَ فِيهِمْ مُوَلَّدُونَ أَبْنَاءَ سَبَايَا الْأُمَمِ، فَأَخَذُوا فِيهِمْ بِالرَّأْيِ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۱).

واته: بهنی نیسرائیل بهردهوام له سدر ری و شوینی دینی خویمان بوون، تا تمو کاته ی نهوه ی کویلته ی گه لانیان تیکه ل بوو، تمو کاته بیرورایان وهرگرتن و گومرا بوون و خه لکیشیان گومرا کرد.

(فریابی) ده لتیت: «كَانَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ إِذَا رَأَى هَوْلًا نَبَطَ يَكْتُبُونَ الْعِلْمَ تَغْيِرَ وَجْهَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ إِذَا رَأَيْتَ هَوْلًا يَكْتُبُونَ الْعِلْمَ يَسْتَدُّ عَلَيْكَ. قَالَ: كَانَ الْعِلْمُ فِي الْعَرَبِ وَفِي سَادَاتِ النَّاسِ، وَإِذَا خَرَجَ عَنْهُمْ وَصَارَ إِلَى هَوْلًا نَبَطَ وَالسَّفَلَةَ غَيْرَ الدِّينِ»^(۲).

واته: کاتیک (سوفیانی سموری) ده بیینی کویلتهو خه لکانی بیجگه له عده رب خه ریکی نوسینی زانستی شرعی بوون دم و چاوی تیک ده چوو، پیم وت: بو تیک ده جیت؟ وتی: کاتی خو نه تم

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۸۴۸)، "ذم الكلام وأهله" للهرابي (۱/۷۴)، "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبد البر

(۲۰۳۱)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۷/۵۹۳).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۶۸۳)، "البدع" للطروشني ص ۵۵.

عیلم و زانسته (زانستی دینی) له عه‌ره‌ب و کهسه ناوداره‌کانی عه‌ره‌ب دا بوو، کاتیگ له‌مانه‌وه ده‌رچوو که‌وته ده‌ست نه‌مانه دین گۆزدرآ.

ته‌نانه‌ت سه‌رانی گومراکارانی وه‌ک (بشر المریسی) سه‌ری (معتزلة) و ده‌م راستی و قازی گه‌وره‌ی ده‌سه‌لات سه‌رده‌می (مأمون) بوو، کاتیگ (عبدالعزیز الکنانی) مونا‌قه‌سه‌ی له‌به‌رده‌ک (مأمون) له‌گه‌ل کردو هیچی بیّ نه‌ما زانای پایه به‌رز (عبدالعزیز الکنانی) هو‌کاری گومراپیه‌که‌ی (بشری) به (مأمون) وت: «بشر رجل من أبناء الأعاجم يتأول كتاب الله على غير ما عناه الله عز وجل ويمحرفه عن مواضعه ويبدل معانيه، ويقول ما تنكره العرب ولا تتعارفه في كلامها ولغاتها»^(۱).

واته: (بشر) پیاویکی عه‌ره‌ب نی یه مانای قورنآن ده‌گۆزیت له‌و شیوه‌ی خوا مه‌به‌سته‌تی به‌و شیوه‌ی خوی ده‌یه‌ویت، ته‌نانه‌ت زمانی عه‌ره‌بیش و عه‌ره‌بیش نه‌و مه‌به‌سته‌یان بیّ نه‌بووه.

ج. گۆگردنه‌وه‌ی هه‌موو جو‌رو وورده‌کاری ده‌قه‌کانی باب‌ه‌ته‌که:

ده‌قه‌کانی قورنآن و فهرمووده شیوه‌یه‌کی ته‌واو‌کاری یه‌که‌ریان هه‌یه، گۆنجاندن و لیک‌چوون کارپانه نه‌ک جیا‌وازی و پێچمه‌وانه‌ی، هه‌تا هه‌موو چه‌مکه‌کانی ده‌قه‌کان له‌و باره‌یه‌وه کونه‌که‌ریته وه مانای ته‌واوو حه‌ق پێدان سه‌رنا‌گرت، وه نه‌بیت هو‌کاری کارکردن به‌هه‌ندیگ و په‌راویز کردنی هه‌ندیکی تر، داوا‌کاری له‌ موسولمان کارکردنه به‌هه‌موو ده‌قه‌کان، خوی په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمویت: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ﴾ [البقرة: ۸۵].

نیمام (أحمدی کوری حه‌نبه‌ل) ده‌فه‌رمویت: «الْحَدِيثُ إِذَا لَمْ يَجْمَعْ طُرُقَهُ لَمْ تَفْهَمْهُ، وَالْحَدِيثُ يُفَسَّرُ بَعْضُهُ بَعْضًا»^(۲).

واته: فهرمووده گه‌ر هه‌موو رینگه‌کانی کو نه‌که‌یتوه له‌ی تینا‌گه‌یت، فهرمووده هه‌ندیکی شیکه‌ره‌وه‌ی هه‌ندیکی تره.

(۱) "الحيدة والاعتذار في الرد على من قال بخلق القرآن" ص ۶۰.

(۲) "الجامع لأخلاق الراوي" لخطيب البغدادي (۲/ ۲۱۲).

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فمرموت: «إِذَا مَيَّزَ الْعَالَمُ بَيْنَ مَا قَالَهُ الرَّسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا لَمْ يَقُلْهُ فَإِنَّهُ يَحْتَاجُ أَنْ يَنْهَهُمُ مُرَادَهُ وَيَقْفَهُ مَا قَالَهُ وَيَجْمَعُ بَيْنَ الْأَحَادِيثِ وَيَضُمُّ كُلَّ شَكْلِ إِلَى شَكْلِهِ فَيَجْمَعُ بَيْنَ مَا جَمَعَ اللهُ بَيْنَهُ وَرَسُولُهُ وَيُفَرِّقُ بَيْنَ مَا فَرَّقَ اللهُ بَيْنَهُ وَرَسُولُهُ. فَهَذَا هُوَ الْعِلْمُ الَّذِي يَنْتَفِعُ بِهِ الْمُسْلِمُونَ وَيَجِبُ تَلْقِيهِ وَقَبُولُهُ وَبِهِ سَادَ أَيْمَةُ الْمُسْلِمِينَ كَالْأَرْبَعَةِ وَغَيْرِهِمْ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ»^(۱).

واته: گهر زانا بوی جیا کرایهوه نهوهی پیغمبر ﷺ فهرمویده تی لهوهی که نهیوتروه؛ نهو کاته پیوستی به تیگه یشتی مه بهسته کانی و شارهزا بوونی وته کانی ههیه، به کو کردنهوهی فهرمووده کان و خر کردنهوهی ههموو هاوشیوه کان، تا نهو کاتهی بتوانیت نهوانه کو بکاتهوه خوار ﷺ پیغمبره کهی ﷺ کوئی کردووه نهوه، وه نهوانه جیا بکاتهوه خوار پیغمبره کهی جیای کردوونه نهوه، نهمه نهو زانسته هیه موسولتمانان سوودی لی ده بین، پیوسته وه ریگریت و شویتی قبول بیت، بهم ریگهیه زانایان ناودار بوون وه کو چوار نیمامی مه زه به کان خویان لی رازی بیت.

نیمامی (الشاطبی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَمَدَارُ الْغَلَطِ فِي هَذَا الْفَضْلِ إِنَّمَا هُوَ عَلَى حَرْفٍ وَاحِدٍ، وَهُوَ الْجَهْلُ بِمَقَاصِدِ الشَّرْعِ، وَعَدَمِ صَمِّ أَطْرَافِهِ بَعْضُهَا بَعْضٍ؛ فَإِنَّ مَا خَذَ الْأَيْمَةُ الرَّاسِخِينَ إِنَّمَا هُوَ عَلَى أَنْ تُؤَخَذَ الشَّرِيعَةُ كَالصُّورَةِ الْوَاحِدَةِ بِحَسَبِ مَا ثَبَتَ مِنْ كَلِمَاتِهَا وَجُزْئِيَّاتِهَا الْمُرْتَبَةِ عَلَيْهَا، وَعَامَّتِهَا الْمُرْتَبِ عَلَى خَاصَّهَا»^(۲).

واته: هوکاری سه ره کی ههله لهم بابه ته دا له سه ره یه که وشه ده برین، نهوهیه نه زانین به سه ره مه بهسته سه ره که کانی شرع دا، وه کوته کردنهوهی ههندیکی بو لای ههندیکی، شیوازی وه ریگریتی به لگه کان لای زانایانی روچوو له بواری زانست دا، نهوهیه که یاسا کانی نیسلام وه ریگریت له سه ره یه که شیوهی تهواو، به گویره یی نهو شیوهی یاسا گشتی یه ورده کان له سه ره یه که پیکختات، وه یاسا کوته کان له سه ره تابه ته کان بنیاد بنیت.

(۱) "مجموع الفتاوی" (۳۱۶/۲۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطبی (۳۱۱/۱).

(ابن حجر) رحمۃ اللہ علیہ دہلیت: «وَأَنَّ الْمُتَعَيَّنَ عَلَى مَنْ يَتَكَلَّمُ عَلَى الْأَحَادِيثِ أَنْ يَجْمَعَ طُرُقَهَا ثُمَّ يَجْمَعُ أَلْفَاظَ الْمُتَوْنِ إِذَا صَحَّتِ الطَّرُقُ وَيَشْرَحَهَا عَلَى أَنَّهُ حَدِيثٌ وَاحِدٌ فَإِنَّ الْحَدِيثَ أَوْلَى مَا فَسَّرَ بِالْحَدِيثِ»^(۱).

واته: بیویسته نهوی قسه له سهر فرموده کان ده کات ریگه کانی کو بکاته وه پاشان هموو جوړه وشمو ده قهی فرموده کان، گهر هموو ریگه کانی (صحیح) بیت؛ نهو کاته له مانادا وه کو یدک فرموده ی لیدیت، فرموده له پیشتره فرموده به فرموده شی بگریتهوه.

نیمامی (شافعی) رحمۃ اللہ علیہ ده فرمویت: «إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِلِسَانِ الْعَرَبِ وَإِنَّهُ عَرَبِيٌّ وَإِنَّهُ لَا عُجْمَةَ فِيهِ، فِيمَعْنَى أَنَّهُ أَنْزَلَ عَلَى لِسَانِ مَعْهُدِ الْعَرَبِ فِي أَلْفَاظِهَا الْخَاصَّةِ وَأَسَالِبِ مَعَانِيهَا، وَأَنَّهَا فِيمَا فُطِرَتْ عَلَيْهِ مِنْ لِسَانِهَا تُخَاطَبُ بِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ ظَاهِرُهُ، وَبِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ الْعَامُّ فِي وَجْهِ وَالْخَاصُّ فِي وَجْهِ، وَبِالْعَامِّ يُرَادُ بِهِ الْخَاصُّ، وَالظَّاهِرُ يُرَادُ بِهِ غَيْرُ الظَّاهِرِ، وَكُلُّ ذَلِكَ يُعْرَفُ مِنْ أَوَّلِ الْكَلَامِ أَوْ وَسَطِهِ أَوْ آخِرِهِ، وَتَتَكَلَّمُ بِالْكَلامِ يُنْبِئُ أَوَّلُهُ عَنِ آخِرِهِ، أَوْ آخِرُهُ عَنِ أَوَّلِهِ، وَتَتَكَلَّمُ بِالشَّيْءِ يُعْرَفُ بِالمَعْنَى كَمَا يُعْرَفُ بِالإِشَارَةِ، وَتُسَمَّى الشَّيْءِ الْوَاحِدِ بِأَسْمَاءِ كَثِيرَةٍ، وَالْأَشْيَاءُ الْكَثِيرَةَ بِاسْمِ وَاحِدٍ، وَكُلُّ هَذَا مَعْرُوفٌ عِنْدَهَا لَا تَرْتَابُ فِي شَيْءٍ مِنْهُ هِيَ وَلَا مِنْ تَعَلُّقٍ يَعْلَمُ كَلَامَهَا.

فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ، فَالْقُرْآنُ فِي مَعَانِيهِ وَأَسَالِبِهِ عَلَى هَذَا التَّرْتِيبِ، فَكَمَا أَنَّ لِسَانَ بَعْضِ الْأَعَاجِمِ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يُفْهَمَ مِنْ جِهَةِ لِسَانِ الْعَرَبِ، كَذَلِكَ لَا يُمَكِّنُ أَنْ يُفْهَمَ لِسَانُ الْعَرَبِ مِنْ جِهَةِ فَهْمِ لِسَانِ الْعَجَمِ، لِاخْتِلَافِ الْأَوْضَاعِ وَالْأَسَالِبِ»^(۲).

واته: قورنان له سهر شیوهی داریژراوی عمره ب دابه زیوه له وشه تایه تی یه کانی و شیوازی مانا کانی، بهو چوتیتی یه ی زمانی له سهر دروست بووه وه کو قسه بو کردن به شیوهی گشتی، له گهل نه وه شدا مه بهست پی روو که شه گشتی یه که یه نه ک هموو تاک بگریته وه شیوهی وتاری گشتیه و مه بهست پی دوو رووه: رووه گشتی یه که ی له لایه ک و له لایه کی تره وه روویه کی

(۱) "فتح الباری" (۱/ ۴۷۵).

(۲) "المواقفات" للشاطبی (۲/ ۱۰۳)، و "الرسالة" للشافعی ص ۵۱.

تایبته، وه قسه به شیوهی گشتی بېمهست پتی بهس تایبته، وه به شیوهی دهره کی پروکesh له گهل نهوش دا مهېست پتی نهو پروکeshه دارشته نی په، هموو نهامانه دهزانریت به ریښه کی سهرهتاو ناوهراسه و کوتایي قسه دارپژراوه کان، وه باسیک دهکات سهره تاکه کی ههوالی کوتایي په که بهتی، یاخود کوتایي په که کی ههوالی سهره تاکه بهتی و قسه له سهر شیتک دهکات به مانا دهزانریت وه کو به هیما دهزانریت، وه ناوی شیتک به چهندهها ناو دهبات، وه چهنده شیتکی زور ناو دهبات به پهک ناو، هموو بابهته کانی دیاریکراوهو شاراوهی تیدا نی په، وه ههروهها وشه کانی نی بن و نهوهی په یوهندی یان پیوه بهتی.

فورنایش له روهی ماناو شیوهی دارشته یوه بهم شیوازه دانانه دانراوه، چون هندیك له زمانی بیجگه له عهره به له سهر چوتیتی زمانی عهره به تیناگه به نریت، ههروهها زمانی عهره بهیش له سهر چوتیتی زمانی بیجگه عهره به تیناگه به نریت له بهر جیاوازی دانان و شیوازه.

گهر دهقی فورنان و فهرمووده شاره زاو زانا نه بیت بهم شیوه به لئی تیناگه بهت نهوا قسه کردن له سهری گومرایي یوه بهر نهو فهرمووده به ده که ویت که پیغه مبر ﷺ ده فهرموت: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ أَنْتَزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَالًا، فَسُئِلُوا فَأَمْتُوا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا»^(۱).

واته: خوی په روهردگار زانست کو ناکاتوه به کو کردنوه له ناو بهنده کانی دا، به لکو زانست کو ده کاتوه به مردنی زانایان، تا کاتیک زانا نامیتت و خه لکی سهر کرده ی نهزان بو خویمان داده نین، پرسپاریان لی ده کریت فهتوا به بی زانست دهدهن، گومرا ده بن و خه لکیش گومرا ده کهن.

له بهر نهوهی ناشنای زمانی عهره بهی نین تا بچنوه سهری له فورنان و فهرمووده دا، گهر وا بوو ده گهر پنهوه سهر عه جمیه تیان یاخود لایه نه عه قلی په که یان دوور له به لگه نهوا گومرا ده بن له سهر ریښه که^(۲).

(۱) رواه البخاري (۱۰۰)، ومسلم (۲۶۷۳)، وابن ماجه (۵۲)، والترمذي (۲۶۵۲)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۷۶)، وأحمد (۶۵۱۱)، والدارمي في "السنن" (۲۴۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۵۷۱)، والطبراني في "الكبير" (۴۵۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۴۷)، والبيهقي في "الشعب" (۱۵۴۱)، وابن وضاح في "البدع" (۲۳۳).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۲/۳۶۳).

د. ناسینی مه‌به‌سته یاسایی یه‌کانی ئیسلام (معرفة مقاصد التشریح):

مه‌به‌سته یاسایی یه‌کانی ئیسلام نهو مه‌به‌ستانه‌یه که یاسا‌کانی ئیسلامی له‌سه‌ر دارپژراوه بو هیتانه‌دی سوودمندی به‌نده‌کانی خوا^(۱).

ده‌رک‌کردن به وورده‌کاری یاسا‌کان و گرنگی دانیان به یاسا گشتی یه‌کان و خویندنه‌ویان له بازنه‌ی (مقاصد) مه‌به‌سته شرعی یه‌کان و به‌سته‌وه‌ویان به چنده‌ها هاوشیوه یاسایی خویندنه‌وه له رووی هوکار و حوکمه‌کانه‌وه (العلل والأحكام)، به ره‌چاو‌کردنی سوودمندی و زه‌ره‌ره‌کانه‌وه (مصالح و مفاسد) که له شرع دا مه‌به‌سته؛ هوکارێکی سه‌ره‌کی یه بو ته‌واو تیگه‌یشتن له راست و دروستی یاسا‌کانی ئیسلام، نه‌گه‌ر به‌م شیوه‌یه له یاسا‌کان بگه‌ین ته‌وا دوره‌به‌ریز ده‌بین له لادانه‌کان، وه‌کو رووکم‌ش خویندنه‌وه‌ی ده‌قه‌کان به شیوه‌به‌کی ساکاری، یا وشکیبونه‌وه به حه‌رفیه‌تی ده‌قه‌کان، یا خویندنه‌وه بو‌کردنی شیوه‌کاری دارپشتی زمان دور له پیتاسه شرعی یه‌کانی، وه یا په‌چراندنی ده‌قه‌کان و به‌ندبوون به‌بابته وورده‌کان.

ئه‌مانه هه‌موو له‌ناوبردنی پله‌وه هیزی کاملتی یاسا‌کانی ئیسلامه، له نه‌خویندنه‌وه‌ی قوول بو‌بابته‌کان ووردنه‌بوونه‌وه له دارپشتن و شیواندنی په‌یوه‌ندی یه یاسایی یه‌کان له رووی ته‌واو‌کاری یه‌کزی به‌دوادانه‌چوونی پیش و پاش و ناوه‌روکی ده‌قه‌کان.

بو ناسینی پله‌به‌کی داواکاری یاسا‌کان زانیان ناویان ناوه (الضروریات)، وه بو پله دور ته‌واو‌کهری فه‌رمان و یاسا که به شیوازی ته‌واو ناو‌راوه (الحاجیات)، وه بو پازاندنه‌وه پینه‌خشینی کاملتی فه‌رمانه‌که ناو‌راوه (التحسینیات)، ریگه‌ی (الإستقراء) خویندنه‌وه به‌دواداچوون، نه‌مه‌ش به شوینکموونی ده‌قه شرعی یه‌کان و حوکمه‌کانی و هوکاری حوکمه‌کانی زانستیکی هاوشیوه‌ی یاسا‌کامان بو‌به‌رده‌ست ده‌هینیت که بتوانین له‌و رووه‌وه بگه‌ینه مه‌به‌سته شرعی یه‌کان.

وهك نيمامي (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دَلَّيْتُ: «الضَّرُورِيَّاتُ، وَالْحَاجِيَّاتُ، وَالتَّحْسِينَاتُ، ... أَنْ هَذِهِ الْقَوَاعِدَ الثَّلَاثَ لَا يَرْتَابُ فِي بُيُوتِهَا شَرَعًا أَحَدٌ مِّنْ يَتَّبِعِي إِلَى الاجْتِهَادِ مِنْ أَهْلِ الشَّرْعِ، وَأَنَّ

اِخْتِيَارَهَا مَقْصُودٌ لِلشَّارِعِ، ... وَدَلِيلُ ذَلِكَ اسْتِقْرَاءُ الشَّرِيعَةِ، وَالنَّظَرُ فِي أَدْلَتِهَا الْكُلِّيَّةِ وَالْجُزْئِيَّةِ، وَمَا انطَوَتْ عَلَيْهِ مِنْ هَذِهِ الْأُمُورِ الْعَامَّةِ عَلَى حَدِّ الْاسْتِقْرَاءِ الْمَعْنَوِيِّ الَّذِي لَا يُثْبِتُ بِدَلِيلٍ خَاصٍّ، بَلْ بِأَدَلَّةٍ مُنْصَافٍ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ، مُخْتَلِفَةً الْأَعْرَاضِ، بِحَيْثُ يَنْتَظِمُ مِنْ تَجْمُوعِهَا أَمْرٌ وَاحِدٌ يَجْتَمِعُ عَلَيْهِ تِلْكَ الْأَدَلَّةُ، ... فَلَمْ يَعْتَمِدِ النَّاسُ فِي إِثْبَاتِ قَصْدِ الشَّارِعِ فِي هَذِهِ الْقَوَاعِدِ عَلَى دَلِيلٍ مَخْصُوصٍ، وَلَا عَلَى وَجْهِ مَخْصُوصٍ، بَلْ حَصَلَ لَهُمْ ذَلِكَ مِنَ الظَّوَاهِرِ وَالْعُمُومَاتِ، وَالْمُطْلَقَاتِ وَالْمُقِيدَاتِ، وَالْجُزْئِيَّاتِ الْخَاصَّةِ، فِي أَعْيَانٍ مُخْتَلِفَةٍ، وَوَقَائِعٍ مُخْتَلِفَةٍ»^(۱).

واته: بو تىگه يشتن لهو سى ياسايه (الضروريات، والحاجيات، والتحسينات) كه هه مو ياساكانى نيسلامى لى دهرناچيت، مهبست لهو ياسايانه هيزى داواكارى هينانه دى پلهى فرمان كاملى نه داكر دنه... نم ياسايانه هيج زانايه كى شرعى پلهى نيجهاد نكولى لى ناكات، وه دنيا بوون لهوى نم ياسايانه مهبسته كانى شرعه، خوئندنهوى شيوازي گشتى شرع و بهلگه گشتى يه ورده كانه وه نهوانه نم ياسايانه ده يگريته وه به شيوهى مانا ناوه پروكى يه كانى، كه بهلگه يه كى دياريكراوى له سمر نى يه، بهلكو به ريگه ي ليكدانى بهلگه كان و جوزاوجوزى حوكمه كان دروست ده بيت به شيوهيك له هه مووى فرمانيك دا ريده كه ويت كه هه موو بهلگه كان له خو بگريت.

بو مهبسته كانى شرع پشت نه به ستراره به بهلگه ي تايبت يا خوئندنهوى پرويه كى تايبت، بهلكو نم ياسايانه به ده ست هاتوه له بهلگه رووكهش و گشتى يه كان و ره او تايبت و ياسا ورده په يوهسته كان به جوزه جياوازه كان له رووداوه جياجيا كان دا.

وه (ابن تيمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فرمويت: «الشَّرِيعَةُ مَبْنَاهَا عَلَى تَحْصِيلِ الْمَصَالِحِ وَتَكْمِيلِهَا، وَتَعْطِيلِ الْمَفَاسِدِ، وَتَقْلِيلِهَا بِحَسَبِ الْإِمْكَانِ، وَمَعْرِفَةُ خَيْرِ الْخَيْرَيْنِ وَشَرِّ الشَّرَّيْنِ، حَتَّى يُقَدَّمَ عِنْدَ التَّرَاحُمِ خَيْرُ الْخَيْرَيْنِ وَيُدْفَعُ شَرُّ الشَّرَّيْنِ»^(۲).

(۱) "المواقف" للشاطبي (۲/ ۸۱).

(۲) "منهاج السنة النبوية" (۶/ ۱۱۸).

واته: شهر و یاسای نیسلام بنیاد نراوه له سهر هیتانهی سوودمهندی بهکان و خیرهکان، هولدان بو تمواو حهق پیدان و کاملکردنی، وه له کارخستنی خرابهکان و کهمکردنهویان به گویرهی توانا، ناشناو شارهزا بوون بهسهر چاکترین خیر و خرابترین شهر دا، تا له کاتی پرووهر و بوونهوه و تیکهلبوون دا باشترین خیر پیش بخیریت و خرابترین شهر لابیریت.

وه (ابن القيم) رحمه الله دهه فرمویت: «فَكُلُّ مَسْأَلَةٍ خَرَجَتْ عَنِ الْعَدْلِ إِلَى الْجَوْرِ، وَعَنِ الرَّحْمَةِ إِلَى ضِدِّهَا، وَعَنِ الْمَصْلَحَةِ إِلَى الْمَفْسَدَةِ، وَعَنِ الْحِكْمَةِ إِلَى الْعَبَثِ؛ فَلَيْسَتْ مِنَ الشَّرِيعَةِ وَإِنْ أَدْخِلَتْ فِيهَا بِالتَّأْوِيلِ»^(۱).

واته: هر بابته تیک له دادپهروهی یهوه ده رجوو بو ستم وه له بهزهیی یهوه بو دزه کهی وه له سووده کانهوه بو خرابهکان وه له دانایی یهوه بو گالتوو گهپ نهوه شهریعت نی به نه گهرچی جوژه خویندنهوه به کیشی بو کرابیت.

زانا بوون لهم بواره دا توانایهک بو خواونه کهی دروستده کات که بتوانیت پیوانه سوودمهندی بهکان و کیشانهویان به خویمان و بهرامبهره کانیان بو بیته بهرهم، وه زانا بوون بهسهر پیشخستنی نهوانهیی شایستهیی پیشخستن، وه دانانی فرمانهکان له شوینی شیواوی خویمان دا کاملتی زانستی بهدهست دیت، وه لهم پرووهوه زانیان چهندهها یاسایان داناوه وه کو ههله ساردنی قورسی بهکان (رفع الحرج)، وه پیشگرتن له زهره رهکان (دفع الضر)، وه داخستنی ریگهیی پیشبینهکان (سد الزرائع)، وه سوودمهندی به گریدراوهکان (مصالح المرسله) و چهندهها یاسای تر، ههمووی یارمه تیده ری نهلی ئیجتهاده بو دابهزینی یاساکان له شوینی خویدا، وه گه یشتن به مه بهسته کانی خوینی ههر چهند کات و جوژهکان جیاواز بن، وه متمانهی زیاتر که ئیجتهاد له دین دا سهلامت بیت له لادان و گووانکاری.

نهمهیی باسما نکرد ریگهوه بهرنامهیی نهلی سونهته له چوتیتی وهرگرتن و تیگه یشتی بهلنگهکان، وه بنهمای باوه و کاری دیندار یان له سهر بنیاد ناوه لادان لئی گومرایی و سه رلیشیواوی به. بهرنامهیی نهلی سونهت مان بوئه پیشخست بهسهر بهرنامهیی گومر او بیده کاران دا تاوه کو خوینتر ناشناو شارهزا بیت بهسهر ریگهیی حهق دا، پیشه کی و دواتر لهو پرووهوه بهرنامهیی

(۱) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۱۱/۳).

گومرایان هه لسه نگیڤیت و دلنایی ته وای زانستی بو دروست بیت به سهر حه قه که دا ریڤه گومراکان.

ب- بهرنامه‌ی بیدعه‌کاران له چوئیتی وهرگرتتی بهلگه‌کان (منهج التلقي والاستدلال عند أهل البدع)

خاوون هه‌واو ناره‌زووه‌کانی بیدعه‌کاران ریگه‌و شیوازی بهلگه هینانه‌وه تایه‌تیا‌ن بو‌ خو‌تیا‌ن دا‌رشتووه، هه‌ر له کو‌ته‌وه زانایانی ئەهلی سوننه‌ت په‌رده‌یا‌ن له‌سه‌ر ریگا‌و چوئیتی هینانه‌وه‌ی بهلگه‌کانیا‌ن لا‌داوه له زو‌ر نو‌سین دا‌.

وه‌کو ئیما‌می (الشاطبی) رحمته‌الله ده‌لیت: «إِذَا تَبَيَّنَ أَنَّ لِلرَّاسِخِينَ طَرِيقًا يَسْلُكُونَهَا فِي اتِّبَاعِ الْحَقِّ، وَأَنَّ الرَّائِعِينَ عَلَى غَيْرِ طَرِيقِهِمْ، فَاحْتَجْنَا إِلَى بَيَانِ الطَّرِيقِ الَّتِي سَلَكَهَا هَؤُلَاءِ لِنَتَّجِبَهَا»^(۱).
واته: زانایانی رو‌چوو له زانسته دا ریگه‌ی تایه‌تیا‌ن هه‌یه بو‌ شو‌ینکه‌وتنی حه‌ق ریگه‌ی جیا‌وازیان هه‌یه، یئوستمان به‌ رو‌ونکرده‌وه‌ی ریگا‌کانیا‌ن هه‌یه تا دووره‌په‌ریز بین لیا‌ن.

هه‌روه‌کو خوی په‌روه‌ردگا‌ر رو‌ونکرده‌وه ده‌دات له‌سه‌ر ریگه‌که‌ی خوی و ریگه‌گو‌مرا‌کان، خوی په‌روه‌ردگا‌ر ده‌فه‌رمو‌یت: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۳۰﴾ [الأنعام: ۱۳۰].

وه ته‌نانه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله به‌ وینه له‌سه‌ر زه‌وی خه‌تیکی راستی کیشاو به‌ چوارده‌وری دا‌ جه‌ند خه‌تیکی تری کیشاو ئەم‌ ئایه‌ته‌ی خو‌ینده‌وه^(۲)، بو‌ زیاتر چاو‌رو‌وشنی شو‌ینکه‌وته‌ی ریگه‌ راسته‌که‌ی په‌روه‌ردگا‌ر دوور که‌وته‌وه له‌ ریگه‌کانی تر، وه (مجا‌هد) رحمته‌الله ده‌لیت: «وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ»: ریگه‌ دا‌هینرا‌وه‌کانه^(۳).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۸۵).

(۲) رواه الترمذي (۲۴۵۴) وحسنه الألبانی فی "المشكاة" (۱۶۶)، و فی "ظلال الجنة" (۱۶)، و "التعليقات الحسان علی صحیح ابن حبان" (۶)، و رواه أحمد (۴۴۳۷)، و الدارمی فی "السنن" (۲۰۸)، و ابن حبان فی "صحیحه" (۶)، و ابن وضاح فی "البدع" (۷۵)، و ابن أبی عاصم فی "السنة" (۱۶).

(۳) "تفسیر القرطبی" (۷/ ۱۲۴).

نیشانه سه رهکی یه کانی بهرنامهی نه هلی بیدعه

۱. لادان و به سهرچاوه نه گرتنی هورئان و فهرمووده له رووی به لگه وه:

پیوسته موسولمانان په یوه سستی ته اوای قورئان و فهرمووده (صحیح) هکان بن به شیوهی بهرنامه ریژی خوئی له رووی کردنه به لگه و بنمهای بوچوون و کاره کانیان به شیوهیه کی زوړو په قینی تموار، نه وهی لهم بازنه به دورره شویتی گومانه، ده بیټ راکیشریته سهر تیگه یشتنی دهقه کان، وه گهر نا په راویژ کردنی کاری حق و پر په واییه، له بهر پاریزراوی (معصومیة) ی دهقه کان و کاملتی عیلمی خالق به سهر مه مخلوق دا.

به لآم بیدعه کاران هموو همولتیکیان دورر کموتنه وهیه له دهقه کان به راسته و خو یا ناراسته و خو، زانایان روونکردنه وهی زوزیان داوه له سهر ریگه کانیان و شیوازی دهر چوونیان له دهقه کان، له و جوزو رینگایانه ش نه مانه ن:

۱. بهرنامهی حهرفی (المنهج الحرفي):

شیکردنه وهی دهقه کان به شیوهی حهرفی به بی گهرانه وه بو تیگه یشتن و وورده کاری زانایانه له کردنه بناغه و هرگرتن لئی، واته به شیوهیه کی رووکش به سهر دا چوون.
وه کو (خهوارجه کان) همر وشهیه ک بهاتایه به ناوی (مشرك، کافر، مرتد، لایؤمن، لعنة، وه هره شه) به رووکشه حهرفی په کهی دایان ده به زانده سهر خاوه نه کهی به بی هیچ خویندنه وهیه کی تری دینی بوی.

ب. بهرنامهی ماناو شمرح ترازانندی له حهقیقهت و راست و دروستی خوئی (المنهج

التأويلي):

راپتچکردنی دهقه کان بو بهرنامه و بنما داریزراوه کانی خوئیان، به بی گهرانه وه بو تهفسیری هاوشیوه دهقه کانی ترو شیتنه لکردنه وهی هاوه لآن و زانایانی خاوه ن منهج و تایه تمه ند.

وه کو پیناسه ی بیدعه له رووی زمانه وه نهک شرعی یه وه، یا (حسنه و سیئه) به پیناسه ی

عورفی و شیوه گشتیه کهی.

وہ کو (أهل التصوف) لہ پیناسہی (ولی، توسل، اولیاء، کرامات، ...) دہ کھن بہ شیوہی مہبست و تیگہیشتن و بہنامہی خوئیان، دور لہ ہموو بہلگہو مہرجہ شرعی یہ کان و رچاو کردنی تہو حیدو یاسا کانی نیسلام و رہنگدانہوہو کیشانہی بہ کرداری ناو ہاوہ لان و تابعین و خواناسان و زانایانی پھیوہست بوو بہ شرعی خواوہ ﷺ.

وہ کو وشہی (الدعوة، الجهاد، الجماعة، ...) نھرو سرتاپا گرووپہ نیسلامی یہ کان بہ شیوازی پیوستی خوئیان تہفسرو بہ کارہیتانیان بوو دہ کھن، بہئی گہرانڈنہوہ بوو زانایان و پیناسہ شرعیہ کان.

ج. بہنامہی ناوہروکی و شاراوہی بوو دھہگان دھکھن (المنهج الباطني):

بہو مانایہی دہقہ کان مانای رووکش و ناوہروکی یان ہہیہ، ناوہروکہ شاراوہ کان نھوانہیہ لہ گہل بہنامہو مہبستہ کانی خوئیان بگونیجت.

وہ کو شیہکان دہلین (علم الباطن) نیمامہ مہعصومہ کائمان دہیزانن لہ خہلکی گشتی شاراوہیہ، نھو زانستہیہ رووکش شیتک دہگہیہنیت و ناوہروکیش باس لہ شیتکی تر دہکات، نھوہ دہگہیہنیت قورٹان ماناو دلنیایی و یہ کلاکہروہی نیہ لہ باسہ کانی دا.

ہہروہک وشہی «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ»^(۱) واتہ: ہہرکسیتک من سہرپہرشتیکاری ہم نھوا (عدلی) سہرپہرشتیکاریہتی، دہ کھنہ بہلگہ بوو ہوون بہ خہلیفہی (عدلی کوری نھبو تالیب) پاش و ہفاتی پیٹھمہر ﷺ.

یا لہ تہفسیری قورٹان دا نایہتی ﴿تَذَبُّحُوا بِقَرَّةٍ﴾ [البقرہ: ۶۷] واتہ (عائشہ)، وہ ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ [التبہ: ۱] واتہ (نہبو بہ کرو عومہر)، وہ ﴿فَقَتِلُوا آيْمَةَ الْكُفْرِ﴾ [التورہ: ۱۲] واتہ (تہلحمو زوبہیر)^(۲).

(۱) رواہ ابن ماجہ (۱۲۱)، والترمزنی (۳۷۱۳)، والنسائی فی "الکبری" (۸۰۸۹)، وأحمد فی "فضائل الصحابة" (۹۵۹)، وابن حبان فی "صحيحه" (۶۹۳۱)، والطبرانی فی "الکبير" (۱۷۵)، والحاکم فی "المستدرک" (۴۵۷۸)، وابن أبي عاصم فی "السنه" (۱۳۵۴)، والآجری فی "الشریعة" (۱۵۱۳)، والللائکی فی "شرح أصول اعتقاد" (۲۶۳۸)، وصححه الألبانی فی "الصحيحه" برقم (۱۷۵۰).

(۲) "تأویل مختلف الحديث" لابن قتیبة ص ۱۲۳، "مجموع الفتاوی" لابن تیمیة (۳۵۹/۱۳).

وه سوفيه كانيش هيمان بيروكهى بهرنامهى (علم الباطن) يان ههيه بو وهليه كانيان بوئه له تفسيرى ﴿ وَعَلَّمَنَّهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ۝۱۰ ﴾ [الكهف: ۶۵] ده كنه بهلگه بو زانيني عيلمى شاروهى نايهت بو شيخه كانيان كه پنى دهوترت (علم لدني)، كه دهبيته مايهى فيربوونى همور زانسته كان له لايهني غهيموه بهي شويته كهوتهى قورنان و فهرموده، وه تهناهت تهفسيرى ناوه كي ههيه بو نايهته كان.

وهك تهفسيرى ﴿ وَأَعْبَدَ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ۝۱۱ ﴾ [الزجر: ۹۹] پهيوهست بوون به شرع و عبياده تهوه تا نهو كاتهيه دامه زراوى دلته بو دروست دهبيته، پاش نهوه دهو چوونه له شرع و هيج فهرمانيك واجب ناميتي و هيج حراميك له سهرى حرام ناميتي به قوتاغ بريني بو پلهي يهقين^(۱).

۲. داهيتراو بنه ماى تازه بو كردنه بهلگه (ابتداع اصول جديدة للإستدلال):

داهيتراو ربي گومراي و بيدعه بهوندهوه نهوستان پشتكردنه بهلگهو ياساكانى شرع ده رنه چوون له سنوره كهى، بهلكو پهنايان برده بهر سهراوه دروستكردنى بهلگه تا بيته سهراوهى دهو چوون و گهراوه به ياساو رپسا كردنى داهيتراوه كانيان، به ههولى دروستكردنى بهرگي شرعى بوياو و پاساوى ده رنه چوون له سنورى شرع، وه پاشان هولدان بو ره دكردنهوه مانا گوپين و تهفسير كردنيكى چمواشه كارى بو دهق نهو فهرمودانهى له گهل ويست و ناره زروه كانيان دا ناگوچيت.

نعمه ماناى پاشگه زبوونهوهى ناراسته خو پهيوهست نه بوونه له بهشى دووه مى (شهادتين) كه «أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» ده رنه چوونه له فهرموده و كارو رينگاكانى پتغمبهري خوا ﷺ دانهان و پيش نه خستى كهسى تره، بوئه پتغمبهري خوا ﷺ ده فهرمويته: «خَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»، وفي لفظ: «وَأَحْسَنُ الْهُدَى»^(۲).

(۱) "تفسير القيم" لابن القيم ص ۹۹، "الرد على الشافعي" لابن تيمية ص ۵۰، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲/ ۹۵)، "مدارج

السالكين" لابن القيم (۱/ ۱۲۴).

(۲) رواه البخاري (۷۲۷۷)، ومسلم (۸۶۷)، وابن ماجه (۴۵)، والنسائي في "الكبرى" (۱۷۹۹)، وأحمد (۱۴۳۴)، وابن

خزيمة في "صحيحه" (۱۷۸۵)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۲۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۰۳)، والبيهقي في =

واته: باشترین رتی هیدایهت و په‌یوه‌ست بوون پیوهی ریگهی (ﷺ) ه.

بویه به ناوی خوئشی ناوی بردووه که هاوتای به‌شداربوو جیگری نیه لهم ریگه‌دا.

وه به‌کینک له مهرجه‌کانی «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» که (الانقیاد والقبول) ه، واته: په‌یوه‌ست بوون و قبول بوونی خواو شرعه‌که‌یه‌تی به هموو وورده‌کاریه‌کانیه‌وه.

که‌واته بیدعه‌کاران نه په‌یوه‌ستن و نه قبولیشیانه هموو یاساو دارپژراوه‌کان و شرعی خوا له‌سهر ریبارو کاری پیغه‌مبهره‌که‌ی ﷺ.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: «وَأَمَّا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ فَهُوَ أَشَدُّ هَذِهِ الْمُحَرَّمَاتِ تَحْرِيمًا، وَأَعْظَمُهَا إِثْمًا، ... ﴿وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْمُونَ﴾ [الاعراف: ۳۳] فَهَذَا أَعْظَمُ الْمُحَرَّمَاتِ عِنْدَ اللَّهِ وَأَشَدُّهَا إِثْمًا، فَإِنَّهُ يَتَضَمَّنُ الْكُذْبَ عَلَى اللَّهِ، وَنَسْبَتَهُ إِلَى مَا لَا يَلِيقُ بِهِ، وَتَغْيِيرَ دِينِهِ وَتَبْدِيلَهُ، وَنَفْيَ مَا أَثْبَتَهُ وَإِبْطَاتِ مَا نَفَاهُ، ... فَلَيْسَ فِي أَجْنَاسِ الْمُحَرَّمَاتِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْهُ، وَلَا أَشَدُّ إِثْمًا، وَهُوَ أَصْلُ الشُّرْكِ وَالْكَفْرِ، وَعَلَيْهِ أُسِّسَتِ الْبِدْعُ وَالضَّلَالَاتُ، فَكُلُّ بِدْعَةٍ مُضِلَّةٍ فِي الدِّينِ أَسَاسُهَا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ.

وَهَذَا اسْتَدَّ نَكِيرُ السَّلَفِ وَالْأَيْمَةَ لَهَا، وَصَاحُوا بِأَهْلِهَا مِنْ أَقْطَارِ الْأَرْضِ، وَحَذَرُوا فِتْنَتَهُمْ أَشَدَّ التَّحْذِيرِ، وَبَالَغُوا فِي ذَلِكَ مَا لَمْ يَبَالَغُوا مِثْلَهُ فِي انْكَارِ الْفَوَاحِشِ، وَالظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ، إِذْ مَضَرَّةُ الْبِدْعِ وَهَدْمُهَا لِلدِّينِ وَمُنَاقَاتُهَا لَهُ أَشَدُّ» (۱).

واته: قسه‌کردن و بریاردان به ناوی خواوه ﷺ به‌بی عیلم و زانست گه‌وره‌ترین تاوانه‌وه قه‌ده‌غه‌کراوه‌لای‌خوا، له‌بهر نه‌وه‌ی نه‌مانه له‌خو ده‌گریت: درو کردن به ناوی خواوه‌وه گور‌انکاری له دینه‌که‌ی دا به لا‌بردنی نه‌وو دانانی دژه‌کانی، ... له هموو جو‌ری حه‌رامه‌کان له‌مه تاوانی گه‌وره‌تر نیه لای‌خوا، نه‌م کاره بناغه‌ی هاوبه‌شی و کوفره، به‌م جو‌زه بریار له‌سهر هموو داهیتراوو گومرایی یه‌ک کراوه، هموو داهیتراویک له دین دا بناغه‌که‌ی وتن و بریاردانه به

= "الشعب" (۴۴۵۱)، واللکائی فی "شرح أصول اعتقاد" (۸۳).

(۱) "مدارج السالکین" (۱/۳۷۸).

ناوی خواوه، بوټه هاوه لآن و پيشووه صالحه كان و نيمامه كان زور به توندى دژا به تيبان كردووه، زباني بیدعيان به پروخاندني دين و پيچه وانمو دژا به تي تهواوه تي دين ناو بردووه.

بينگومان هدرچي بپهرستي و جوړه كاني هاوبهش برپاردا نه به ناوی نزيكبوونهوه و رازيبووني خواوه كراوه، وه هدرچي ريگهي چهوت و گومرايشه هر به ناوی ديني تهواو و رازيبووني خواوه كراوه، سهيري تهورات و نينجيل و گوزانكاري به كان و هموو مهزه ب و فيرهقه ديني به كان بكه.

له سه رچاوه و بنه ما تازه كانيان

۱. رواكه وتني نيمام و كه سه ناوداره كانيان.
۲. كه شف و نيلهامات و ده ركيبگر نه غه بيبه كان.
۳. عه قل و گومانه كان.
۴. هه و بينينه كان.
۵. پست به ستن به پړوايه تي له له به ستلوو گومانو ي.
۶. باشماوه و بيرويا كونه كان.

۱. دواكه وتني نيمام و كه سه ناوداره كانيان.
شويتكوتهي باوك و بايران و ناوداره كان دهرديكی كوته له گهل ناده ميزاد دا، هو كاري گومراي نه برانه وه ي رني هه له يه، هموو به لگهي بيروا كان له و هرنه گرتني حق دا وتني ﴿إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾ [التَّوْبَةُ: ۲۳].

واته: نيمه باوك و بايرانمان له سهر هم ريگايه بينوه، نيمه شويتكوتهي نهوانين.

مه به ست بهم قسانه شويتكوتهي حق بوون نه بوو به لكو ده مارگيري تهواو بو پشتيواني به تال بوو^(۱).

(۱) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۷۶۴.

وہ لامیش دہدرانموہ بہ ﴿أُولَٰئِكَ كَانَ أَبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ [البقرہ: ۱۰۴].
 واتہ: خو باوکیان تینہ گہیشوو بوون له حق و نغزان و گومرا بوون چون شوئیان دہ کمون
 کہ نمہ حالتیان بووہ^(۱).

وہ کو له (عمرو بن العاص) یان پرسی: «ما أبطأ بك عن الإسلام وأنت أنت في عقلك؟
 قال كنا مع قوم لهم علينا تقدم وكانوا مما توازي أحلامهم الجبال فلذنا بهم فلما ذهبوا وصار
 الأمر إلينا نظرنا فإذا حق بين فوقع الإسلام في قلبي»^(۲).

واتہ: ہو کار چی بوو له دوا کمونتت له نیسلام له گہل نہو عہقلہ زورہدا؟ وتی: نیمہ له گہل
 کہ سانیکا بووین له پیش نیموہ بوون له تمہن دا زیریان وہ کو شاخہ کان بوو پنامان بوو، کاتیک
 نہوان نہمان کار کہوتہ دہستی نیمہ سہیرمان کرد نمہ حہ قیکی زور روونہ، نیز نیسلام کہوتہ
 دلم.

نہوانہی لہم بوارہدا تیکہ وتوون

۱. شیعہ کان (الرافضة):

نہوانہی دہسہ لاتی دینی و دونیایی قورخ دہ کەن له بنہ مالہی (علی کوری أبو طالب) ﷺ و
 چہند نہوہ و نیمامیکی دیاریکراون کہ بریای بی تاوانی و پاریزراوی خوایی (العصمة المطلقة) یان
 وہ کو پیغہ مہرانیان پی دہدہن، وہ بریاری دہستکاری کردنی شریعت بہ ناوی پلہی (ولایة
 الفقیہ) بہ جیگری کوتا نیمامیان دہدہن تاوہ کو دیت، نہمانہ دہنہ سہرچاوی و مرگرتی کاری
 ہموو دین و دنیا بہ ناوی شوئی گہرانموہی دینی (المرجعية).

(ابن تیمیہ) ﷺ دہ لیت: «وَمَنْ تَرَكَ النَّقْلَ الْمُصَدَّقَ عَنِ الْقَائِلِ الْمُعْصُومِ، وَاتَّبَعَ نَقْلًا غَيْرَ
 مُصَدَّقٍ عَنِ قَائِلٍ غَيْرِ مُعْصُومٍ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۳).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۱۰۸/۲).

(۲) "محمد صلی اللہ علیہ وسلم" لمحمد رضا ص ۴۵۸، و "فیض القدیر" للمناوی (۱۸/۷).

(۳) "الفتاویٰ الکبریٰ" (۴۳۳/۲)، و "مجموع الفتاویٰ" (۱۲۵/۲۷).

واته: نهوهی دهفیکي راستگوئی باوه پیتکراو له خاوهن پاریزراویکی تایه تی خوایی (معصوم) واز لیبتیت؛ شوین دهفیکي باوه پیته کراو له کهسیکی سادهیی نا پاریزراو بکهویت نهوه توشی گومرایي یه کی دورر بووه.

وه کو نیمامی (الکلینی)^(۱) یان دهلیت: «الْأئِمَّةُ بِمَنْزِلَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِلَّا أَنَّهُمْ لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءٍ»^(۲).

واته: نیمامه کان له پلمو پایه ی پیغمبردان ﷺ بمس نهوه یه پیغمبر نین.

ناوداریان (المجلسي)^(۳) دهلیت: «اعلم أن الإمامية اتفقوا على عصمة الأئمة عليهم السلام من الذنوب صغیرها وکبیرها، فلا يقع منهم ذنب أصلاً، لا عمداً ولا نسياناً، ولا لخطأ في التأویل، ولا للإسهاء من الله سبحانه»^(۴).

واته: بزانه شیعه نیمامیه کان کو دهنگن له مسر بیگمردی نیمامه کان له تاوانی گوره و بجووک، هیچ تاوانیکی نهغهست و له بیرچوون و ههله یان لی ناوه شیته وه.

نعمه بردنه ریزی خواویه، وه کو خوایی گوره به گاوره کان ده فمرویت: ﴿أَحْكَدُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ [التَّوْبَةُ: ۳۱].

واته: زاناکانیان و عایده کانیان ده کردن به خواو گوره ی خوئیان، حهلال و حرامیان بو ده گورین، شرع و یاسایان بو داده نان^(۵).

وه تهنانهت زاناو ناوداریان (ابن بابویه)^(۶) دهلیت: «ومن نفى عنهم العصمة في شيء من أحوالهم فقد جهلهم، ومن جهلهم فهو كافر»^(۷).

(۱) هو (محمد بن يعقوب بن إسحاق الكليني الرازي)، من كبار فقهاء وعُدثي الشيعة الإمامية، ومؤلف كتاب "الكافي" الذي يعد

من أهم المصادر الحديثية الأربعة عند الشيعة. (۴) "بحار الأنوار" للمجلسي (۲۵/۲۱۱).

(۲) "الكافي" للكليني (۱/۲۷۰) باب في أن الأئمة بمن يُشبهون بمن مَضَى وَكَرَاهِيَةِ الْقَوْلِ فِيهِمْ بِالْبُتُورَةِ.

(۳) هو (محمد باقر المجلسي)، من علماء الشيعة الإمامية الأثني عشرية، صاحب الكتاب "بحار الأنوار".

(۵) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للسعدي ص ۳۳۴، و "تفسير القرطبي" (۱۴/۲۰۹).

(۶) هو (أبو الحسن، علي بن الحسين بن موسى بن بابويه)، من علماء الشيعة الإمامية الأثني عشرية، صاحب الكتاب "الاعتقادات

في دين الإمامية". (۷) "الاعتقادات في دين الإمامية" لابن بابويه ص ۱۰۸.

واته: نهوهی دان به بیتاوانی (المعصومية) تیان نه نیت له هه موو بارودوخیکیان؛ نهوه به نه زانیان داده نیت، وه نهوهشی به نه زانیان دابنیت کافره.

گومراییان گه یشتووه ته نهو ناسته ی که ده لئین نیمامه کانمان فریشته کان ده بینن و قسه یان لی وهرده گرن، وه کو (الکلینی) ده لیت: «وَالْإِمَامُ هُوَ الَّذِي يَسْمَعُ الْكَلَامَ (مَلَائِكَةَ) وَ لَا يَرَى الشَّخْصَ»^(۱).

وه (المجلسی) ده لیت: «باب أن الملائكة تأتيهم (الأئمة) وتطأ فرشهم وأنهم يرونهم»^(۲).

واته: فریشته کان دین بو لای نیمامه کان و له سهر جینگه کانیاان داده نیشن و ده یانبینن.

له بهر نهوه (ابن تیمیه) رحمته الله ده لیت: «لَا يَعْتَمِدُونَ عَلَى الْقُرْآنِ، وَلَا عَلَى الْحَدِيثِ، وَلَا عَلَى إِجْمَاعِ إِلَّا لِكُونَ الْمُعْصُومِ مِنْهُمْ، وَلَا عَلَى الْقِيَاسِ»^(۳).

واته: پشت نابهستن له سهر قورنان و فهرموودهو کو دهنگی زانیان و قیاس، که نه مانه به لگه ی شهرعین.

به دوادا چوونی به لگه و شیکار کردنی و پله ی فهرموودهو خویندنه وهی هوکارو حکمه تی یاساو دهقه کان؛ نه مانه هه مووی له کار که وتوون و که سی (مرجع) و نیمام دینه، بو یه دینی خوا له فهرمووده ی خواو پیغه مبه ره که ی هاته سهر که سکی هاتووی به هزار سال دوا ی پیغه مبه ره که ی رحمته الله که فهتواو بریاره کانی جیگری نهو دهقانه بیت.

ب. سو فی یه کان:

سه رجاه یان گه رانه وهیه بو شیخه کانیاان به گومانی نهوه ی زانست و عیلمی راسته خو ی بی به خشراوه له لایه ن خواوه، وه کو (خضر) رحمته الله بی به خشرا بوو خوا ی گه وره بی ده فهرمویت:

﴿وَعَلَّمَنَّهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ ﴿٥٧﴾ [الکون: ٦٥].

(۱) "الکافی" للکلینی (۱/۱۷۶).

(۲) "بحار الأنوار" للمجلسی (۲۶/۳۵۱).

(۳) "منهاج السنة النبویة" (۱/۶۹).

کہواتہ (علم الباطن) یان ہہیہو پیویست ناکات پھیوہست بن بہ (علم الظاهر) ہوہ کہ
قورنان و فہرمودہیہ، بوئہ گہرانہوہ بو لایان وہ کو سہرچاوہ پیویستہ، ہلکو پلہی شیخہ کانیان
بہم پیتاسیہ ہرزترہ لہ پلہی پیغمبران، وہ کو (ابن العربی حلاج) دلہیت:

مَقَامُ النُّبُوَّةِ فِي بَرَزَخٍ فَوَيْقَ الرَّسُولِ وَدُونَ الْوَلِيِّ^(۱)

واتہ: پلہی (نبی) لہ ہرزہخ دا کہمیک لہ سہرووی (رسول) ہکانہوہیہو لہ خواری پلہی
(ولی) یہوہیہ.

وہ (ابن العربی) یان دلہیت: «حَتَّىٰ إِنْ الرُّسُلَ إِذَا رَأَوْهُ لَا يَرَوْنَهُ إِلَّا مِنْ مَشْكَاةِ خَاتَمِ الْأَوْلِيَاءِ
فَإِنَّ الرُّسَالَ وَالنُّبُوَّةَ أَغْنَى رِسَالَةَ التَّشْرِيعِ وَنُبُوَّتَهُ تَنْقَطِعَانِ، وَأَمَّا الْوِلَايَةُ فَلَا تَنْقَطِعُ أَبَدًا ... وَإِنْ
كَانَ خَاتَمَ الْأَوْلِيَاءِ تَابِعًا فِي الْحُكْمِ لِمَا جَاءَ بِهِ خَاتَمُ الرُّسُلِ مِنَ التَّشْرِيعِ، فَذَلِكَ لَا يَقْدَحُ فِي مَقَامِهِ،
... فَإِنَّهُ مِنْ وَجْهِ يَكُونُ أَنْزَلَ، وَمِنْ وَجْهِ يَكُونُ أَعْلَى»^(۲).

واتہ: تہنات پیغمبران ہیج شتیک نازان بیجگہ لہ دہلاقہی رووناکھی کوتا نولیا نہیبت،
پیغمبراہتی و نیردراوہ کان کہ پھیامی یاسای پیغمبراہتی یان پیہ کوتای پی دیت، بہلام وہلی
یہتی نولیاکان کوتای پی نایبت، گہرچی کوتا نولیا پھیوہستہ بہ یاسای کوتا پیغمبراہوہ، نھوہ
نابیتہ ناتمواری و رخنہ، گہر لہ روویہ کہوہ نزم بیت لہ روویہ کہوہ ہرزترہ (واتہ لہ پیغمبر
ﷺ).

نہمہ بوچونیانہ لہہر نھوہ باوہریان وایہ نولیاکان بینین و خموہ کانیان و دہر کیہ کردنہ دلی و
ناوہرو کہ کانیان لیلہامیکی خویہو دہیبتہ شرع و یاسا؛ واجہ شوینکہوتیان.

گہر پیغمبران بہ ریگہی فریشتہ کانہوہ (وہحی) یان بو دیت، بہلام نولیاکان راستہوخو لہ
خواوہ وہری دہگرن لہوہدا پلہیان لہ پیغمبران ہرزترہ، وہ کو (ابن العربی) یان زور نھو

(۱) "مجموع الفتاوی" لابن تیمیہ (۲/ ۲۲۱)، و "الفتوحات المکیة" لابن العربی (۲/ ۹۰).

(۲) "منہاج السنۃ النبویة" لابن تیمیہ (۵/ ۳۳۷).

قسه یه دوویات ده کرده وه: «ویقول: حدثنی قلبی عن ربی، ونحن أخذنا عن الحی الذی لا یموت، وأنتم أخذتم عن الوسائط، ونحن أخذنا بالحقائق، وأنتم اتبعتم الرسوم»^(۱).

واته: دلتم له خواوه ده بگیتته وه، نیمه زانست له خوایه کی زیندوو نهمروه وه رده گرین، نیوه به هوکاری راوی یه کانه وه، نیمه ناوه روك و حقیقه ته کاغان وه رگرتوه، نیوه شویتکهوته ی نوسینه کان (واته قورنان و فهرموده).

ج. دواکهوتنی کویرانه ی نیمامی مه زه به کان:

له بهرهمی دواکهوتویی و نه خوینده واری و کاملته بوونی زانستی دینی دا تهقلیدو دواکهوتنی کویرانه ی هر چوار مه زه به که دروست بو، به شیوه یه که تاکه سه رچاوه ی بهرته ی ههموو بواره کانی دین هه ریه که ی له شویتکهوته ی مه زه بیک و نیمامه که ی دا به دی کرد، بوته له وه سفی و گموره وه به هاو به قه در کردنی نیمامی بناغه دانهری مه زه به که زیاده ره ی یه کی زور کراو برایه ریزی پیغه مبرانه وه به شیوه یه کی ناراسته خو، ته نانه ت گه شته نهو ناسته ی فهرموده ی درویان له پیناو دا هه لده به ست، نه مه هوکاریک بو له هوکاری دروست کردنی فهرموده ی هه لبه سزاو (حدیث الموضوع)، یه کیک له وه هه لبه سزاوانه: «يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ أَصْرَ عَلَى أُمَّتِي مِنْ إِبْلِيسَ وَيَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو حَنِيفَةَ هُوَ سِرَاجُ أُمَّتِي»^(۲).

واته: یاونیک ده بیت له نوومه ته که م پی ده لئین (محمد کوری نیدریس)، واته (نیمامی شافعی)، زور به زیانزه بو موسولمانان له نیلیس، وه یاونیک ده بیت له نوومه ته که م دا پی ده لئین (نهو حه نیفه) چرای نوومه ته که مه.

ته نانه ت گه شته نهو راده یه ی وه کو بی هه له (معصوم) یک نیمامه کان سه بر بکرتین.

(۱) "إغاثة اللهفان من مصائد الشيطان" لابن القيم ص ۱۲۳، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲۱۸/۱۳)، و "المستدرک علی مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱۲/۱).

(۲) "سلسلة الأحاديث الضعيفة" للألباني (۵۷۰)، و "الموضوعات" لابن الجوزي (۴۵۷/۱)، و "المستدرک علی صحیح الإمام مسلم" لأبي نعيم (۲۴۸).

وهكو نيمامی (الجوينی) دهليت: «يجب على كافة العاقلين و عامة المسلمين شرقاً، بعداً و قرباً، انتحال مذهب الشافعي و يجب على العوام الطعام، و الجهال الأذال، أيضاً انتحال مذهبه بحيث لا يبيغون عنه حولاً، و لا يريدون به بدلاً»^(۱).

واته: واجبه له سر هموو عاقله كان و گشت موسولمانانی روزههلات و روزناوا نزيك و دور له سر مذهبى شافعى بن و لى لا نهدهن و نهگورن.

نم قسانه چهند جوان دهبرو گهر به پهيوهست بوو به قورنان و فهرمووده بوترايه.

گهيشته نمو ناستهى كهوا دهرجون له مذهببه كان كافر بوونه، وهكو (أحمد الصاوي المالكي) دهليت: «ولا يجوز تقليد ما عدا المذاهب الأربعة، ولو وافق قول الصحابة والحديث الصحيح والآية، فالخارج عن المذاهب الأربعة ضال مضل، وربما أداه ذلك للكفر، لأن الأخذ بظواهر الكتاب والسنة من أصول الكفر»^(۲).

واته: دروست نيه دهرجون له ههرجوار مذهببه كه، گهر بيت و بينجهوانهى قورنان و سونتهت و قسهى هاوه لانيشموه بيت، دهرجون لىيان گومراو گومرا كه ره، بهلكو نهيبته كوفر، له بهر نهوهى وهر گرتنى رووكهشى قورنان و فهرمووده له بناغه كانى كوفره.

نعمانه هوكارى نهمانى زانست و شونكهوتهى كويزانهيهو له كارخستى دين و عقده، وه بهسرچاوه كردنى خهلكه.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهليت: «قَالَ الشَّافِعِيُّ قَدَسَ اللهُ تَعَالَى رُوحَهُ: أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَنَّ مَنْ اسْتَبَاتَتْ لَهُ سُنَّةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَنْ يَدْعَهَا لِقَوْلِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، قَالَ أَبُو عُمَرَ وَعَبْرُهُ مِنَ الْعُلَمَاءِ: أَجْمَعَ النَّاسُ عَلَى أَنَّ الْمُقَلَّدَ لَيْسَ مَعْدُودًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَأَنَّ الْعِلْمَ مَعْرِفَةُ الْحَقِّ بِدَلِيلِهِ، وَهَذَا كَمَا قَالَ أَبُو عُمَرَ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى: فَإِنَّ النَّاسَ لَا يَخْتَلِفُونَ أَنَّ الْعِلْمَ هُوَ الْمَعْرِفَةُ الْحَاصِلَةُ عَنِ الدَّلِيلِ، وَأَمَّا بَدْوِنِ الدَّلِيلِ فَإِنَّهَا هِيَ تَقْلِيدٌ»^(۳).

(۱) "مغيث الخلق في ترجيح القول الحق" لأبي المعالي عبد الملك الجويني ص ۱۶.

(۲) "حاشية الصاوي على تفسير الجلالين" (۱۰/۳) في تفسير آية: [الكهف: ۲۳ - ۲۴].

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۶/۱).

واته: نیمامی (شافعی) ﷺ ده لیت: کودهنگی زانایان له سهر نهوهیه گهر سونه تیکی پیغمبر
 ﷺ ده رکهوت بو ی نیه واری لیبتیت بو قسه ی هیچ که سیک له خه لکی، وه (أبو عمر ابن
 عبدالبر) بیجگه له وه زانایان ده لیت: کودهنگی زانایان له سهر نهوهیه موقلید له نهلی عیلم
 نیه، عیلم و زانست ناسینی حق و به لگهیه، به لام به بی به لگهیه تهقلیده، کویرانه دواکهوتنه.

نهم دواکهوتنی کویرانهیه وه کو (نهلی کیتاب) وان، خوی گهوره ﷺ بیان ده فهرمویت:

﴿ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي وَإِنَّهُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴾ [البقرة: ۷۸].

الشیخ (عبدالرحمن بن ناصر السعدی) ﷺ ده لیت: ﴿ وَمِنْهُمْ ﴾ أي: من أهل الكتاب،

﴿ أُمِّيُونَ ﴾ أي: عوام، ليسوا من أهل العلم، ﴿ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِي ﴾ أي: ليس لهم
 حظ من كتاب الله إلا التلاوة فقط، وليس عندهم خبر بما عند الأولين الذين يعلمون حق
 المعرفة حالهم، وهؤلاء إنما معهم ظنون وتقاليد لأهل العلم منهم.

فذكر في هذه الآيات علماء هم، وعوامهم، ومنافقيهم، ومن لم يوافق منهم، فالعلماء منهم
 متمسكون بما هم عليه من الضلال، والعوام مقلدون لهم، لا بصيرة عندهم فلا مطمع لكم في
 الطائفتين^(۱).

واته: له کهسانی (نهلی کیتاب) نه خویندهوارن و له کهسانی خاوهن زانست نین، هیچ
 به شیکیان له فهرموده ی خوادا نیه بیجگه له خویندنهوه نه بیت، هیچ زانستیکی پیشوویان نیه
 له سهر حق، نهوانه نهوه ی پیانیه یان گو مانه یان تهقلیدی کویرانهیه بو کهسانی خوین، نهم نایهته
 باس له زاناکانیان ده کات له گه ل خه لکی گشتی و دوروووه کانیان، زاناکانیان په یوه سق به
 گو مریایه یوه وه نه خویندهواره کانیشیان دواکهوته یانن و کویرن، له بهر نهوه به هیچ شیوه ک شوتنی
 هیچ هیدایه تیک نین.

نهوهتا زاناکانی گاورو جوله که له ریزی نه خویندهوارو خه لکی گشتی دا داده نیت بهوه ی
 نه زانینی زانست و حقه وه، کهواته به ناو زانایانی موقلیدی موسولمانان له ریزی به ناو زانایانی

(۱) "تیسیر الکریم الرحمن فی تفسیر کلام المنان" للسعدی ص ۵۶.

(نهملی کیتاب) دان، نهمه هوکارای گومرایی گاورو جوله که بوو، وه ههمان هوکاره بوو موسولمانان.

له زووه وه وتراوه «یضیع الدنيا والآخرة رجلان: نصف طیب، و نصف عالم، نصف طیب یهلك الأبدان، و نصف عالم یضیع الأبدان»^(۱).

واته: هوکارای له ناو بردنی دونیاو ناخیرهت دوو که سن: نیوه پزیشک و نیوه زانا، نیوه پزیشک هوکارای له ناو بردنی لاشیه به هملته، وه نیوه زانا هوکارای له ده ستدانی دینه.

د. فهیله سوغه مهنتیقی په کان:

نوو مه درسه که لامیانه ن له ناو باز نهی نیسلام دا دروست بوون وه کو (موغته زیله، قهدهری یه، نه شاعیره، مورجینه، ...) به ناوی پیشکه موتیکی ته اوو رزگار بوون له تهقلیدو به کارهیتانی عقل و گه یشته بنج و بناوانه کان، ههستان به شوینکهوتنی بیروبوو جوونه کانی فه لاسیفه کانی یوتان و پوتان و کردنه یاسای بنه رته ی بو تیگه یشتن له هه موو بواره دینییه کان دا.

به هوئی گرنگی دان به (فلهسه فهو مهنتیق) هوه چهنده ها فیرقهو کو مه لئی جیاواز سه ری هه لدا به تاییهت له سه ره تای سه رده می عباسی یه کانه وه به دیایکراوی سه رده می (مأمون) جیهانی نیسلامی به خو یه وه سه رقآل کرد، وه ته نانهت ده سه لاتی سیاسی یان گرته ده ست و ره و اجینکی گه وره یان پنداو بووه هوکارای شیواندنی هه موو تیگه یشته دینییه کان به تاییهت بابه ته غه ییه کان، هه ره له (التوحید، القضاء والقدر، الإیمان والكفر، العلم والعمل، ...).

نهمه گه یشته نیمه پاشماوه ی نه وره ی بوو له تیگدانی تیروانینه دینییه کان یان دا، وهك یه کیک له تویره ره وه کان ده لیت: «یکاد یتفق مؤرخو الفلسفة على أن العلم لم ينهض في مطلع العصر الأوربي الحديث إلا بعد الثورة المزدوجة على السلطة العلمية ممثلة في المنطق الأرسطي، والسلطة الدينية ممثلة في رجال الكنيسة»^(۲).

واته: نویکه ی زوژی نوو سه رانی میژووی فه لسه فه کو ده نگن له وه ی زانستی پیشکهوتن له نه وره یادا سه ری هه لته دا، له دوای دوو شوژی تیگه ل به سه ره ده سه لاتی زانستی له چوارچیوه ی

(۱) "شرح صحيح البخاري" لأبي اسحاق الحويني (۲/۵)، و "شرح سنن أبي داود" لعبد المحسن العباد (۵/۳۲۰).

(۲) "الغزو الفكري في المناهج الدراسية" لعلي لبن ص ۴۲، و "مناهج البحث عند مفكري الإسلام" ص ۹۰.

مہنتقی نمرستو داو دہ سہ لاتی دینی له چوار چیرہ ی پیوانی کہ نیسہ دا.

(ابن تیمیہ) رحمۃ اللہ علیہ دہ لیت: «لَا تَجِدُ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ حَقَّقَ عِلْمًا مِنَ الْعُلُومِ وَصَارَ إِمَامًا فِيهِ مُسْتَعِينًا بِصِنَاعَةِ الْمُنْطِقِ لَا مِنَ الْعُلُومِ الدِّينِيَّةِ وَلَا غَيْرَهَا فَالْأَطْيَاءُ وَالْحِسَابُ وَالْكِتَابُ وَنَحْوُهُمْ يُحَقِّقُونَ مَا يُحَقِّقُونَ مِنْ عُلُومِهِمْ وَصِنَاعَاتِهِمْ بِغَيْرِ صِنَاعَةِ الْمُنْطِقِ»^(١).

واتہ: نییمہ کہ سمان نہ بیئوہ لہ سہر زہوی زانستیک بہ دہست بیئیت و نیمام بیئ تیا ی دا بہ ہو کاری (منطق) ہوہ، نہ لہ زانستہ دینیہ کان و بیجگہ لہ مان، پزیشکہ کان و نہ اندازارہ کان وہ بیجگہ لہ مانیش نہ وہی بہ دہستیان ہیئاوہ لہ زانستہ کانیاں دا بہ ہوئی (منطق) ہوہ نہ بوہ.

بوئہ کاتیک لہ سہر دہمی (ہارونہ رہشید) دا داوای بہر توو کہ فہلسفہ ی بہ مہنتقی یانہ کرا لہ مہلیکی روم، بہ کیک لہ قہ شہ کان وتی: «فما دخلت هذه العلوم على دولة شرعية إلا أفسدتها وأوقعت بين علمائها»^(٢).

واتہ: نئم زانستانہ ناچیتہ ہیچ ولایتیکی دامہزراوہی دینی دہ بشیوئیت، وہ دوو بہرہ کایہ تی و کار دانموہ لہ ناو زانا کانیاں دا دروست دہ کات.

قسہ کہی زور راست دہر چور، لہ داوای نہ وہی نئم کتیہ (سولفسہ تیانہ) کہوتہ جیہانی ئیسلامی و خوئندنہ وہی لہ سہر کراو ہموو باسہ دینیہ کانی لہ سہر پتاسہ کرا، جوژا و جوژی بوچوون بو ہموو بابہ تہ کان دروست بوو، دوو بہرہ کایہ تی و جیاوازی بہ کی بیئ نہ ندازہ بالی بہ سہر دا کیشان، تا وای لیہات بیروراو بابہ تہ جیگیرہ کانی دینی ون بوون و ہر تا قمیک لہ سہر بابہ تیک دہ دا، پتاسو بہرنامہ ی تیگہ یشتی جیاوازی ہہ بوو، ہہر بہ کہی بہ دیوئیک دا وہ کو (قدری و مجبرہ) کان لہ سہر (القضاء والقدر)، وہ (المعتزلة و متأخرین الخوارج) لہ سہر (الإیمان والكفر)، وہ (الجهمية والمثبه والمفوضة) لہ سہر (الأسماء والصفات)، وہ (المرجئة) لہ سہر (الأعمال والإیمان)، وہ (تصوف الفلسفي) لہ سہر (اللاهوت والناسوت) پتاسہ ی خالق و

(١) "نقض المنطق" ص ١٦٨، و "مجموع الفتاوى" (٢٣/٩)

(٢) "صون المنطق والكلام" لجلال الدين السيوطي ص ٦، ٧.

مخلوق و وجود، وه (الأشاعة والماتوريدية) به تيكل لهسر بابته كاني پيشور، نيز با (إباضية) خموارجه كان و فیره قی شيعه كان وه كو (إساعيلية والباطنية والقرامطة) كان تيكل له هموو دين و مزاهيبه كاني سر زهوی.

نعمانه به گشتی نيمام و شويكتهوتی تماوایان بیجگه له قورنان و فهرموده بو، نه گهرچی همووی به دوورو نزيك خوی به ههنگريان دهزانی، خو نه گهر کيشانه بکرايه لهسر بوونی بهلگهو پهيوهستی تماو پیوهی دهبوو به يهك لهسر ده، باشرين بهلگه نيستا جیهانی نیسلامی نيستا له (العقيدة) دا نهوودو ههشت له سهدی لهسر مهزهبي (نه شعمری) و (ماتوریدی) تيكل به (معتزليه) كانن کراونه ته سرچاوه خویندنی نایینی، تنانته کاردانموه و تيكلتی یان لهسر زانستی شرعی (علوم الشرعية) ههبووه به تاييهت (أصول الفقه).

مهفاهيمه دينيه كاني گيڙايهوه سر نهو (السفسطة والجدال الكلامية) تيكلکردن و ليكلدانی قسهيهو بهس بهی بنهما يه قينيه كان.

ههروهك ميژووی (فلسفة ومنطق) تووماری کردووه كه قوتاغی يه كمی فلسفهه (قسه كردنه بو سر كهوتن، نكولتی كردن له بنهماكان، موناقه شه كردن لهسر شته روونه كانه، حق لای هموو كهس ريزهيه كي خوی يه هموو كهس له خوی دا دهبيینی، ههلهش نهسته مه تیای دا، لهبر نهوهی نادهمیزاد خوی ههلسهنگاندنی حقه بوئی، گهر هموو خهلكيش به پتجهوانهوه بوون، وه هموو دژه كانيش حقهن ...

بهم شيويه بوون تاوه كو (سقراط) هات ريگه ی (سهفسه تائی) يه كانی گوږی و بناغهو ياسای نازهی دانا بو و توويزو قسه كردن لهسر بنهما ی خویندنهوهی پيشه کی و بيرورا بلاوه كان كه دهبنه هوڤكاری بهرهم و به يارمهتی دانی نه ياره كان له و توويزدا تا گهيشتن به حهقيقه ته كان.

پاشان (أفلاطون) قوتابی (سقراط) هات لهسر ريگه گه ی (سقراط) و پهره ی پيدا زياتر، موهو مانا و پناسهوارشته كان ههنگاوی ناو بواری تيكلکردن و ههلهی كه مکردهوه، بهلام (أفلاطون) گهيشتن به جیهانی راستی (عالم الحقائق) به گهيشتن به جیهانی هاوشيوه (عالم لثل) به ريگه ی به کارهيتانی خهيال و نهیته دهبيت نهك نم جیهانه مادی يه ههستينكراوه كه

شہبہ ح و تارمایی ناحہ حقیقہ تہ، بہ لکو نم جیہانہ شیوازو رہ نگدانوہی نو جیہانہ خہیالی یہ راستی یہ ہاوشیوہیہ.

باش نم (أرسطو)ی قوتابی (أفلاطون) ہات ہموو یاساو ریساو توژیئہوہ مہنتیقی یانہی زیاتر بوّ دارشت و خزمہ تی کرد^(۱).

نمہ قوتاغہ کانی فہلسفہو مہنتیقہ کانہ لہسہر دہستی بناغہ دانرہ کانی کہ سہرہ تاکہی باورہ نہبوون بوو بہ بوون و حقیقہ تہ کان و کوتا قوتاغیشی کہوتنہ ناو جیہانی خہیالات و بلاوی عدقل و تہسہورات و بوچوونی نہیتی بیّ بنہما، کوتایی یہ کہی سہرلہنوئی باورہ نہبوون بووہ بہ دونیاو ہموو حقیقہ تہ کان و بوونہ کان.

بوہ (أبو القاسم السہیلی وأبو بکر العربی المالکی) دہلین: «تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قِيَاسٍ فَلَسْفِيٍّ وَخَيَالٍ صُوفِيٍّ»^(۲).

واتہ: پہنا نہ گرین بہ خوا لہ نندازہ گیری فہلسفہی و خہیالاتی سو فیگری.

(ابن تیمیہ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهْلِيَّت: «الَّذِينَ عَظَّمُوا فَلَا سِفَةَ الْيُونَانِ كَأَرِسْطُو وَأَمْثَالُهُ، وَقَلَّدُوهُمْ فِي مَنْطِقِهِمْ، وَعَارَضُوا الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ بِأَقْوَاهِمُ، وَالْعَجِيبُ أَنَّهُمْ يَنْهَوْنَ الْعَامَّةَ عَنِ تَقْلِيدِ الرُّسُلِ فِيمَا أَخْبَرَتْ بِهِ مِنْ صِفَاتِ اللَّهِ تَعَالَى؛ لِرَعْمِهِمْ أَنَّ الْعَقْلَ عَارَضَهَا؛ مَعَ الْجُزْمِ بِأَنَّ الرُّسُلَ لَا تَقُولُ إِلَّا حَقًّا. وَهُمْ يُقَلِّدُونَ رُءُوسَهُمْ فِي مُعَارَضَةِ ذَلِكَ بِمُقَدَّمَاتٍ يَزْعُمُونَ عَقْلِيَّاتٍ وَأَتْبَاعُهُمْ لَمْ يَجْزِمُوا بِهَا عُقُوبَهُمْ لِكِنَّهُمْ يُقَلِّدُونَ رُءُوسَهُمْ فِيهَا»^(۳).

واتہ: نوانہی فہلہسوفہ کانی یونانیان بہ گہورہ دادہنا وہ کو (نہرستو) و ہاوشیوہ کانی و کویرانہ دوایان کہوتن و دژایہ تی نایہت و فہرموودہیان بیّ کرد، وہ سہرسامی لہوہ دایہ نوان ریگرن لہ شوینکہوتہی پیغہ مہبران علیہم السلام لہ گہل نعوہش دا خوین شوینکہوتہی

(۱) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (۲/۶۰۲) رسالة ماجستير، جامعة بن

سعود - رياض.

(۲) "الرد على المنطقين" ص ۴۸۲، و "مجموع الفتاوى" (۵/۴۹۱).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۵/۲۸۹).

سمرانیان، له پېچه وانه یه تی بهرنامه ی پیغمبرمان به کومهلّی تیروانینی عقلی له گهل پېچه وانه یه تی عقلیان بوئی، به لام کویرانه هر دو اکو ته یانن.

۲. کشف و ئیلهامات و دهرک پیکردنه غه یی یه کان.

دهقه کانی (وهحی) لای سوئی یه کان هو کاریکه بو زانینه شمرعی یه کان، به لام نهو دهقانه مانای پروکش و ناوه پروکی جیاواز له پروکشیان ههیه، بیگومان نهو مانا ناوه پروکانه ی که پشتگیری له بیرو کاره کانیان دهکات وه گهر نا نهوا نهو دهقانه مانای تری بو دهوژریتته وه، واته دهقه کانی (وهحی) بریار نین به لکو پشتیوانن، یاسا نین به لکو یاسا به سهرا دارپژراون.

بو یه کشف و ئیلهامه کانیان نهو مانا ناوه پروک و یاسایانهن ده بنه به لگه و یه قییات و معرفه ی تمواو، نم ریگایه بووه به به لگه و زانستی شمرعی بو یان، (توانا کاری نیه بو فیروونی و شمرعی و به لگه هینانه وه له سمری، به لکو توانینی فیروونی به هو کارو بهرنامه و یاسا کانیه وه یه بو کسی خوئی تا ده گاته مه به ست، نممه خالی جیا که ره وه ی سوئی یه کانه له معرفه ت دا له ریگاکانی تر، واته هو کاری زانستیانه ی نیه بو گه یانندن به کهسانی تر، به لکو بهرنامه یه کی تایه ته به خاوه ن مه به ست)^(۱).

یه قین لای (سهروردی) سئ پله یه:

الأولى: علم اليقين: وهو ما كان من طريق النظر والاستدلال.

الثانية: عين اليقين: وهو ما كان من طريق الكشف.

الثالثة: حق اليقين: وهو مشاهدة الغيوب مشاهدة المرئيات^(۲).

واته: پله ی یه که م: زانستی یه قین: نممه به ریگه ی تیروانین و به لگه هینانه وه یه.

پله ی دو وه م: بینینی یه قین: نممه به ریگای کشف و ئیلهاماته.

پله ی سئ یه م: حقه ی یه قین: بینینی غه یب و نادیاره کان وه کو بینینی دیاره کان.

(۱) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (۲/۶۴۱)، و "المعرفة عند مفكري

المسلمين" لدكتور محمد غلاب ص ۸۹.

(۲) "عوارف المعارف" للسهروردي (۲/۵۸۹)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن

علي حسن (۲/۶۴۲).

قوتاغی دووهم و سئ یم قوتاغی بئنگه‌و زانسته شهرعیه‌کانیانه، (بئنگه‌و زانسته عقلتی و شهرعی یه‌کان بده‌بست و ریگرن له‌پرتی خاوه‌ن مه‌بستی نهم ریگا، ده‌بیت تیان په‌ریتیت، ریگه‌ی ریوایه‌تی فه‌رموده‌کان گو‌مانه، ریگه‌ مه‌عرفه‌و ته‌واو، که‌شف و بینین و نیله‌هامه)^(۱).

(أبو حامد الغزالي) ده‌لئیت: «أن الطريق إلى هذه الغاية لا يكون عن طريق تحصيل العلم والنظر في المصنقات والبحث عن الأقاويل والأدلة المذكورة، بل عن طريق المجاهدة ومحو الصفات المذمومة وقطع العلائق ... والزهد في الدنيا ... وبقطع الهمة عن الأهل والمال والولد والوطن وعن العلم والولاية ... ثم يخلو بنفسه في زاوية مع الاقتصار على الفرائض والرواتب ويجلس فارغ القلب مجموع الهم ولا يفرق فكره بقراءة قرآن ولا بالتأمل في تفسير ولا بكتب حديث ولا غيره ... فلا يزال بعد جلوسه في الخلوة ... (والخلوة لا يكون إلا في بيت مظلم فإن لم يجد ألقى برأسه في جيبه ... مثل هذه الحالة يسمع نداء الحق ويشاهد جلال الحضرة الربوبية) ... قائلاً بلسانه الله الله على الدوام»^(۲).

واته: ریگا به‌گه‌یشتنی نهم مه‌بسته (که‌شف و نیله‌هام) به‌ ریگه‌ی بده‌سته‌نیانی زانست و تیروانین له‌ نووسراوه‌کان و قسه‌و بئنگه‌کان دا‌نیه، بئنگه‌ی پا‌ککردنه‌وه‌ی ده‌روون و هه‌ولتدانی س‌رینه‌وه‌ی خراپه‌کان و لایردنی ریگه‌کان و دوور‌که‌وته‌وه‌ له‌ دونیاو مال و مندال و که‌س و زانست و ده‌سه‌لات ... پاشان گو‌شه‌گیر به‌ته‌نیا له‌ سووچیک دا‌ مانه‌وه‌و کور‌تکردنه‌وه‌ له‌سه‌ر فه‌رزو سونه‌ته‌کان کردن و دانیشتن به‌ دل‌یک‌ی به‌تال و بیرو هوشدار، وه‌ ناییت بی‌ری دوور‌خاته‌وه‌ به‌ خویندنی قورنان و تیروانینی ته‌فسیرو نویسی فه‌رموده‌و شتی تر، به‌رده‌وام په‌یوه‌ست بیت به‌ نهم چوئلی یه‌وه‌ به‌ زمان بل‌یت (الله، الله)، وه‌ نهم چوئلی یه‌ ده‌بیت له‌ مال‌یک‌ی تاریک دا‌ بیت، گهر نا‌هوا با‌ سه‌ری بخاته‌ ناو‌ جله‌کانی و ... له‌م حاله‌ته‌دا ده‌گاته‌ نه‌وه‌ی حه‌ق بیستیت و به‌ خزمه‌تی گه‌وره‌ی بگات، وه‌کو یغه‌مه‌ر ﷺ به‌م شیوه‌ی بی‌گه‌ی، وه‌کو: ﴿بَيَّأَيَّهَا

الْمُرْمِلُ ۱﴾ [الزُّك: ۱]، وه: ﴿بَيَّأَيَّهَا الْمَدِينَةَ ۱﴾ [الزُّك: ۱].

(۱) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" لابن القيم الجوزي (۳/ ۱۶۵).

(۲) "إحياء علوم الدين" (۳/ ۱۹، ۷۶).

نعمہ خوہستہ ریزی پیغمبرہوہ ﷺ نپہ کہ بیہوی وہ کو نہو ووحی بو بیت! بہ لام نم ناوی دہنیت (کشف و نیلہام)، بویہ دہلیت: «فالأنبياء والأولياء انكشف لهم الأمر وفاض على صدورهم النور لا بالتعلم والدراسة والكتابة للكتب بل بالزهد في الدنيا...»^(۱).

واتہ: پیغمبران و ئەولیاکان ہممو کارہ کانیان زانیہو بہر جاو روشن بوون و نور باریوہ بہسہر سنگیان دا بہ فیروبونی زانست و نوسینہوہو فیروبونی کتیب نہبوون بہلکو بہ دہستہردان لہ دنیاو ...

(ابن تیمیہ) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دہلیت: «هذا الكلام مضمونه أنه لا يستفاد من خبر الرسول صلى الله عليه وسلم شيء من الأمور العلمية، بل إنما يدرك ذلك كل إنسان بما حصل له من المشاهدة والنور والمكاشفة. وهذان أصلان للإلحاد»^(۲). وہ دہلیت: «وغاية هؤلاء الشطح وهو التصديق بالباطل»^(۳).

واتہ: نم قسانہ نموہ لہ خوہ دہگریت سوود لہ نایہت و فہرموودہی پیغمبر ﷺ نایینریت لہ ہیچ کاریکی دینی دا، بہلکو ہممو نادمیزاد نہو زانستانہ بہدہست دینیت بہ ریگہی بینین و نورو کہشف، نم دوانہ لادان و کارنہ کردن بہ ہموالہ کانی پیغمبر ﷺ و کارکردن بہ کہشف و نیلہام دوو بناغہی بیرواین. وہ کوتا کاری نہمانہ ری لیتیکجوو تیکہلکردنہ نہویش باوہر بوونہ بہ بہتال.

وہ کو (القشیری) دہلیت: «واعلم أن، أجل الكرامات التي تكون للأولياء: دوام التوفيق للطاعات، والعصمة عن المعاصي والمخالفات»^(۴).

واتہ: بہریتزترین کرامات بو ئەولیاکانی خوا بہردہوامیہتہ لہسہر عیبادت و پاریزراوی یہ لہ تاوان و سہرینچی.

(۱) "إحياء علوم الدين" (۱۹/۳).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۳۴۸/۵).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" (۳۴۶/۵).

(۴) "الرسالة القشيرية" (۵۲۶/۲).

(سهروردي) دهلّیت: «و من الخواطر ما هي رسول الله تعالى إلى العبد كما قال بعضهم: لي

قلب إن عصيته عصيت الله»^(۱).

واته: هندیك ینگه‌بشتی دلی یان هدی له لایه‌نی خوی‌ی یه بوّ بنده‌که‌ی، وه‌کر هندیکیان وتویانه (دلیکم هدی بهی فدرمانی بکم؛ بی فدرمانی خوام کردوه).

(ابن حجر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «فَمَنْ ظَنَّ أَنَّهُ يَكْتَفِي بِمَا يَقَعُ فِي خَاطِرِهِ عَمَّا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ فَقَدْ ازْتَكَبَ أَكْثَرَ عَظَمِ الْخَطِيئَةِ وَأَمَّا مَنْ بَالَعَ مِنْهُمْ فَقَالَ حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي فَإِنَّهُ أَشَدُّ خَطَاً فَإِنَّهُ لَا يَأْمَنُ أَنْ يَكُونَ قَلْبُهُ إِتْمَا حَدَّثَهُ عَنِ الشَّيْطَانِ»^(۲).

واته: نه‌وی گومان بیات به‌سیه‌تی نه‌وی ده‌کمویت دلی و پیوستی به‌و ناییت پیغمبر ﷺ هیناویه‌تی؛ نه‌و گه‌وره‌ترین هه‌له ده‌کات، وه نه‌وی زیاده‌ره‌وی ده‌کات لیان و ده‌لّیت: دلم له خواره بوّم ده‌گیریته‌وه؛ نه‌و خراپ‌ترین هه‌له‌یه، له‌به‌ر نه‌وی متمانه نیه دلی له شهیتانه‌وه نه‌گیردیته‌وه.

وه (الحکیم الترمذی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «فكما أن النبوة محفوظة من القاء الشيطان كذلك محل

المکالمة والمحادثة محفوظ من القاء النفس وفتنتها»^(۳).

واته: وه‌کر چون پیغمبرایه‌تی پارێزراوه له ینگه‌یاندنی شهیتان، وه هه‌روه‌ها شوینی قسه له‌گه‌ل کردن و تو ویز (دلی وه‌ی یه) پارێزراوه له هه‌واو ئاره‌زووی نه‌فس و فیتنه‌کانی.

نه‌گه‌ر (معصوم) بیّت نه‌ولیاکان نه‌وا پیغمبرایه‌تی یه، وه‌کو (ابن‌العربی‌الحلاج) ده‌لّیت:

«وأما النبوة العامة فأجزأها لا تنحصر ولا يضبطها عدد فإنها غير مؤقتة لها الاستمرار دائماً دنیا و آخرة، وهذه مسألة أغفلها أهل طريقنا فلا أدري عن قصد منهم كان ذلك أو لم يوقفهم الله عليها أو ذكروها وما وصل ذلك الذكر إلينا والله أعلم بما هو الأمر عليه، ولقد حدثني أبو

(۱) "عوارف المعارف" للسهروردي (۲/ ۵۱۳).

(۲) "فتح الباري" (۱۱/ ۳۴۵).

(۳) "عوارف المعارف" للحکیم الترمذی ص ۳۲۲.

البدر التاشكي البغدادي رحمة الله عن الشيخ بشير من ساداتنا بباب الأزج عن امام العصر عبد القادر أنه قال: معاشر الأنبياء أوتيتم اللقب وأوتينا ما لم تؤتوا^(۱).

واته: له وهلامی پرسیاری (۸۳) دا دهلیت: پیغمبرایه تی دوو جوڑه: پیغمبر واته شهریعت و پیغمبرایه تی گشتی، وه نهمش به شه کانی زوڑه به ژماردن دیاری ناکریت، وه کاتی دیاریکراوی بو نیه بردهوامه به بردهوامی دونیاو ناخیرت، وه کو بویان گیراومه توه له نیمامی سرده موه (شیخ عبدالقادر گیلانی) دهلیت: پیغمبران ناویان پی دراوه که بیان دهلیت (پیغمبر)، به لام نموهی به نیمه دراوه بهوان نه دراوه که نیلهم و که شفی بردهوامه.

(أبو یزید البسطامي) دهلیت: «وخضنا بحرا وفتت الأنبياء بساحله»^(۲).

واته: له ده ریایه کمان پی دراوه پیغمبران له قمرای پی دا وه ستاون.

وه تنانته باوه ریان به میعراجی دلیمان هیه بو لای خوا وه کو (سهروردی) باسی ده کات^(۳)، وه یه کهم کس نموهی دراوته پان (أبو یزید البسطامي) ه^(۴)، وه (عبدالکریم الجیلی) له نموهی (شیخ عبدالقادر گیلانی) باس له وه ده کات، وه کو بو وه توه له گهل هموو پیغمبران و فرشته کان، وه که شفی هموو حقیقه ته کانی کردوه له کاتی میعراجی دلیمان دا^(۵).

وه باوه ریان وایه دین بریتی یه له شهریعت و حقیقه ت، وه حقیقه ت گوره ترین کامل بوون و کوتا گه یشته کانی ته سموفه، نموش بریتی یه له ده رک کردن به به ریوه بردنه کانی خوایی له کهون دا، شهریعت به ریگهی پیغمبرانه، کردنی کاره کانمو پرستی خوایه، حقیقه ت نریکبوون نموهیه به بی هوکارو بیننی کرداره کانه، بگره شهریعت ریگای ته ریقه ت و حقیقه ته^(۶).

(۱) "الفتوحات المکیة" لابن العربي (۷۹/۳).

(۲) "الفتوحات الإلهیة فی شرح المباحث الأصلیة" لابن عجبیة الحسني ص ۲۶۱، و "الفکر الصوفي فی ضوء الکتاب والسنة" لعبد الرحمن بن عبد الخالق الیوسف ص ۳۸.

(۳) "مدارج السالکین" لابن القيم (۳/۳۲۲).

(۴) "الفکر الصوفي فی ضوء الکتاب والسنة" لعبد الرحمن بن عبد الخالق الیوسف ص ۲۰۱.

(۵) "الإنسان الکامل" لعبدالکریم الجیلی (۲/۶۵).

(۶) "جامع الأصول" للفتشبندي ص ۴۲.

وه نم حهقیقهته کیشانه به بو تیگیشتن له دین و یاساکانی، (غزالی) دهلیت له بابته عهقیده بی به کان داو تیگیشتن لتی: «لا یطلع علیه إلا الموقفون الذین یدرکون الأمور بنور إلهی لا بالساع ثم إذا انکشفتم لهم أسرار الأمور علی ما هی علیه نظروا إلى السمع والألفاظ الواردة فیها وافق ما شاهدوه بنور الیقین قرروه وما خالف أولوه»^(۱).

واته: کس دهرکیان بی ناکات بیجگه له یارمهتی دراوه کان نه بیته که دهرک به بابته کان ده کهن به نوروی خوایی نه که به بیسزروه کان (قورنان و فهرمووده)، وه گهر تهواو بوون له کهشف و ئیلهامات تهوا بو رورنوونهوی نهیته بابته کانیان سهیری (قورنان و فهرمووده) ده کهن، وه دارپزروه کانیان له سهری گهر گونجا له گهل بینین و دهرک پیکردنه کانیان دا (الکشف و الالهامات) وهی ده گرن و بریاری له سهر ده ده، وه گهر نه گونجا ئیلهاماته کانیان مانا کهی بو ده گورن و ته نویل ده کهن.

وه ده لئین: «مَنْ أَرَادَ التَّحْقِيقَ - يَعْنِي تَحْقِيقَهُمْ - فَلْيَبْرُكْ الْعَقْلَ وَالشَّرْعَ»^(۲).

واته: تهوی ده یهویت بگاته حهقیقهته باواز له عهقل و شرع بینیت.

بهم شیویه حهقیقهته کاملره تا شدریعت، نعه تهوه ده گمه نیته کما په یوه ست نه بوون به یتهمبه ران و دهرجون له شدریعته که بیان دروسته، وهک (ابن تیمیه) رحمته الله علیه ده لئیت: «فَإِنَّ مِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يَظُنُّ: أَنَّ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ مَنْ يَسُوعُ لَهُ الْخُرُوجُ عَنِ الشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ كَمَا سَاعَ لِلْخَضِرِ الْخُرُوجَ عَنْ مُتَابَعَةِ مُوسَى وَأَنَّهُ قَدْ يَكُونُ لِلْوَلِيِّ فِي الْمُكَاشَفَةِ وَالْمُخَاطَبَةِ مَا يَسْتَعْنِي بِهِ عَنْ مُتَابَعَةِ الرَّسُولِ فِي عُمُومِ أَحْوَالِهِ أَوْ بَعْضَهَا وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ يُفْضَلُ الْوَلِيُّ فِي رَغْوِهِ إِمَّا مُطْلَقًا وَإِمَّا مِنْ بَعْضِ الْوُجُوهِ عَلَى النَّبِيِّ رَاعِيَيْنَ أَنَّ فِي قِصَّةِ الْخَضِرِ حُجَّةٌ لَهُمْ وَكُلُّ هَذِهِ الْمَقَالَاتِ مِنْ أَعْظَمِ الْجِهَالَاتِ وَالضَّلَالَاتِ؛ بَلْ مِنْ أَعْظَمِ أَنْوَاعِ التَّفَاقِ وَالْإِلْحَادِ وَالْكُفْرِ»^(۳).

(۱) "إحياء علوم الدين" (۱/۱۰۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیه (۱۱/۲۴۳).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۱/۴۲۲).

واته: لمانه هه یانه گومان ده بات که وهلی بوئی ههیه ده رجیت له شریعتی پیغمبرایه تی وه کو چون (خضر) عليه السلام له شریعتی موسا ده رجووه، وه هه یانه پلهی وهلی به ته وای یا له هه ندیک رووه وه به گهوره تر تا پیغمبران داده نی، وهلی نه وهنده نیلهام و که شفی ههیه پیوستی به شوینکموته یی پیغمبران نه بیت له هه مور کاتیک دا نهم قسانه هه مووی گهوره ترین دووروی و ده رجوون و کوفره له نیسلام دا.

وه نیمامی (الشاطبی) رحمته الله ده لیت: «يَعْتَمِدُونَ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَحْكَامِ عَلَى الْكُشْفِ وَالْمُعَانِيَةِ، وَحَرْقِ الْعَادَةِ، فَيَحْكُمُونَ بِالْحُلِّ وَالْحَرَمَةِ، وَيَبْنُونَ عَلَى ذَلِكَ الْإِقْدَامَ وَالْإِحْجَامَ، كَمَا يُحْكَمِي عَنِ الْحَاسِبِي أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَنَاوَلَ طَعَامًا فِيهِ شُبْهَةٌ يَنْبِضُ لَهُ عِرْقٌ فِي إِضْبَعِهِ فَيَمْتَنِعُ مِنْهُ.

وَقَالَ الشَّيْخُ: (اعْتَقَدْتُ وَقْتًا أَنْ لَا أَكُلُ إِلَّا مِنْ حَلَالٍ، فَكُنْتُ أَدُورُ فِي الْبَرَارِيِّ، فَرَأَيْتُ شَجَرَةً تَيْنَ، فَمَدَدْتُ يَدِي إِلَيْهَا لِأَكُلَ، فَنَادَتْنِي الشَّجَرَةُ: احْفَظْ عَلَيْكَ عَهْدَكَ، لَا تَأْكُلْ مِنِّي فَإِنِّي لِيَهُودِيٌّ.

وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ الْخَوَاصُّ رحمته الله: (دَخَلْتُ خَرِبَةً فِي بَعْضِ الْأَسْفَارِ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ بِاللَّيْلِ، فَإِذَا فِيهَا سَبْعُ عَظِيمٍ، فَخَفْتُ، فَهَتَفَ بِي هَانِفٌ اثْبُتْ، فَإِنَّ حَوْلَكَ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلِكٍ يَحْفَظُونَكَ).

فَمِثْلُ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ إِذَا عُرِضَتْ عَلَى قَوَاعِدِ الشَّرِيعَةِ ظَهَرَ عَدَمُ الْبِنَاءِ عَلَيْهَا، ... لَا يَدُلُّ عَلَى التَّحْلِيلِ وَلَا التَّحْرِيمِ، ... كُلُّ مَا عَمِلَ بِهِ الْمُصَوِّفَةُ الْمُعْتَبِرُونَ فِي هَذَا الشَّانِ لَا يَحُلُّو ... فَإِنْ كَانَ لَهُ أَصْلٌ فَهُمْ خُلُقَاءُ بِهِ، ... وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَصْلٌ فِي الشَّرِيعَةِ فَلَا عَمَلٌ عَلَيْهِ، لِأَنَّ السُّنَّةَ حُجَّةٌ عَلَى جَمِيعِ الْأُمَّةِ، وَلَيْسَ عَمَلُ أَحَدٍ مِنَ الْأُمَّةِ حُجَّةٌ عَلَى السُّنَّةِ، لِأَنَّ السُّنَّةَ مَعْصُومَةٌ عَنِ الْخَطَأِ، وَصَاحِبَهَا مَعْصُومٌ، وَسَائِرُ الْأُمَّةِ لَمْ تَثْبُتْ لَهُمْ عِصْمَةٌ ... فَالْصُّوْفِيَّةُ كَعَرِيهِمْ مِمَّنْ لَمْ تَثْبُتْ لَهُ نِعِصْمَةٌ، ... بَلْ نَعْرِضُ مَا جَاءَ عَنِ الْأَيْمَةِ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، فَمَا قَبْلَهُ قَبْلُنَا، وَمَا لَمْ يَقْبَلَاهُ رِجْسَانَاهُ،^(۱)

واتە: لە زۆری کارەکان دا پشت دەبەستن بە کەشف و ئیلهام و حوکمی حەلال و حەرام دەدەن بەسەریان دا، کردن و نەکردن بەگوێزە ی ئموە ئنجام دەدەن، وەکو (حەسابی) ھەر خوار دنیگ گومانی تێدا بوا یە دەستی بو بەردایە دەستی عەرەقی دە کرد ئموکات نەیدەخوارد، وەکو قسە کردنی درەختیک بو (شبلی) وتی مەخوۆ من مالتی جولە کە یەکم، وە (ابراھیم الخواص) کاتیک درێدە ی بینی ترساو بانگی ئی کرا مەترسە حەفتا ھزار فریشتە دەتپاریژی.

ھاوشیو ی ئەمانە بەدریتە بەر شەریعەت ھیچ بنەما یەکی نیە، ئەمانە بەلگە نین لەسەر حەلال و حەرامی، ھەموو کارەکانی سولفی یا ئموە تا بنەمای شەریعی ھە یە ئموە کاری یی دە کریت، وە گەر نا ئموە کاری یی نا کریت، لەبەر ئموە سوننەت بەلگە یە لەسەر موسولمانان، کاری ھیچ کەستیک بەلگە نیە لەسەر سوننەت، سوننەت خو ی و خاوەنە کەشی پارێزراو (مەصوم) ە لە ھەتە، ھیچ کەس لە موسولمانان (مەصوم) نیە، سولفی یە کانیش وەکو ھەموو ئومەت ... ھەرچی لە نیامانەو دەردەچیت دەخریتە بەر قورئان و فەرموودە؛ پینکایان ئموا وەری دە گرین، گەر نەیان پینکا وەری نا گرین.

شەریعی خوا حاکم و پێوانە یە، (ابن تیمیە) رحمۃ اللہ علیہ دە لیت: «وَكَلَّمَا قَوِيَّ الْإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ قَوِيَّ انْكِشَافُ الْأُمُورِ لَهُ؛ وَعَرَفَ حَقَائِقَهَا مِنْ بَوَاطِلِهَا»^(١).

واتە: تا ئیمان بەھیز بیت لە دل دا زیاتر چا و روشنی بو دروست دە بیت لە کارەکان دا باشر حەق و بەتالی بو جیا دە بیتەوە.

(ابن تیمیە) رحمۃ اللہ علیہ دە لیت: «وَقَالَ أَبُو عُثْمَانَ النَّيْسَابُورِيُّ مِنْ أَمْرِ السُّنَّةِ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفِعْلًا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ وَمَنْ أَمَرَ الْهُوَى عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفِعْلًا نَطَقَ بِالْبِدْعَةِ»^(٢).

واتە: (ئەبو عوسمانی نەیسابوری) دە لیت: ھەر کەستیک سوننەت جیئە جی بکات و پە یو ھست بیت پێو ی ھەموو وتەکانی حیکمەت دە بیت، وە ئمو ی ھەوا و ئارەزوو کانی جیئە جی بکات ئموا وتەکانی بیدە دە بیت.

(١) "مجموع الفتاوى" (٤٥/٢٠).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢١٠/١١)، و "الجامع لأخلاق الراوي" للخطيب البغدادي (٨٠/١).

گموره ترين ريڼگه ي بدهيتناني كرامات بدهيتناني ته واوي شويڼكهوته ي سونه ته به روو كهش و ناوه روو كموه^(۱).

(ابن تيمية) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهليت: «قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الْجَوْزْجَانِي: كُنْ طَالِبًا لِلِاسْتِقَامَةِ لَا طَالِبًا لِلْكَرَامَةِ. فَإِنَّ نَفْسَكَ مَنْجِبَةٌ عَلَى طَلَبِ الْكَرَامَةِ وَرَبُّكَ يَطْلُبُ مِنْكَ الْإِسْتِقَامَةَ»^(۲).

واته: (نه بو علي جوزجاني) دهليت: هموت ي بدهستهيتناني بدهدهوامي و مانموه به له سهر ريڼگاكه ي خوا، نهك هموت ي بدهستهيتناني كرامات بيت، نهفت داواي بدهيتناني كراماته، وه خواي پهروه دگاريشت داواي مانموه و بدهدهوامي سهر ريڼگاي دهكات.

* مهرجي وه لي يه كان مهعصوميه ت نيه كه ههله نهكان، بهلكو ههر كس خاوه ني ئيلهام و كهشفه له خوار پله ي نيمامي (عومر) هويه، كه نهو به فهرموده (محدث) خاوه ن ئيلهامي نه م نوڼمه ته به، له گه ل نهوش دا نه بده پيكا، (نه بو به كرى صديق) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ چهنه د كار يكي شاراوه ي بو نيمامي (عومر) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روون ده كرده وه نمويش ده گهرايه وه سهر ي، وه كو له (صلح الحديبية) دا ريڼموني كرد، وه له روژي وه فاتي پيغه مبري خوا دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وه له روژي شهر كردن له گه ل هملگه راوه كان دا ... كهواته (صديق) به ريڼترو كاملتره له شويڼكهوته ي خواو پيغه مبر دا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تاوه كو خاوه ن ئيلهام^(۳).

۳. عهقل و گومانه كان.

نيسلام ريڼو مافي خوي به عهقل به خشيوه، له وه ي هموو جيهه جيكردي فهرانه كاني له سهر بووني عهقل داناه، وه به بووني عهقل پايه به رزي كردوه به سهر بوونه كاني چوارده وري دا، داواي ليكردوه به بير كرده وه تيرواين، وهك ده فهرمويت: ﴿وَلَسْتَ كَرَّ أَوْلُوا الْأَلْبَابِ﴾ [ص: ۲۹]، ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ﴾ [القصص: ۸۲]، ﴿وَأَتَّقُوا يَتَأُولَى الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: ۱۹۷].

وه سووڼمه نديه كاني بير خسته وه پهنه و هر گرتي په يوه ست كردوه به خاوه ن عهقله كانه وه،

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱/۷۷).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱/۳۲۰)، و "شرح العقيدة الطحاوية" لابي العز الحنفي ص ۴۹۶.

(۳) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲۴/۳۷۷).

وهك دهفهرمویت: ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ ﴿٣٥﴾ [التَّحْكِيمَات: ٣٥].

وه به خراب ناوی نهوانی بردووه که به کاری ناهین و دواکووتنی کویرانه ده‌کن، وهك دهفهرمویت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَسْتَعِجُ مَا آفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا أَوَلَوْ كُنَّا ءَابَاءَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ ﴿١٧٠﴾ [الْبَقَرَة: ١٧٠].

وه حهرامی کردووه هموو هوکاره‌کانی له کارخستی و کهمکردنموه و تیکدانی عهقل، وه‌کو عهرق و سحر و فیل و درو...، وه به‌کینک له پینج پیوستی به‌کانی (ضروریات الخمس) که نیسلام هاتووه بو پاراستی، وه تهنانت که‌سینک له سه‌ری به‌کینک بدات و هموو عهقلی له‌دهست به‌جیت ده‌بیت هموو خوینه‌کی بدات^(۱)، خو‌گهر عهقل نه‌بیت نه‌وا گوی و چاوو زمان ... پارچه گوشتیکی بی سوودن ﴿صُمُّ بَكْمٌ عُمَىٰ فَهَمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾ ﴿١٧١﴾ [الْبَقَرَة: ١٧١]، که‌واته خراپ‌ترین بوون له ناده‌میزاد دا به‌کارنه‌هینهری عهقله ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ﴾ ﴿٢٢﴾ [الْأَنْعَام: ٢٢]، وه سزای به‌کارنه‌هینانی ده‌جیزن ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ ﴿١٠﴾ [الْكَافِرَات: ١٠].

له‌گهل نه‌وهش دا نیسلام سنووری کارکردنی بو عهقل دیاری کردووه، له‌بهر نه‌وهی وه‌کو هموو پارچه‌کانی تر توانای دیاری‌کراوه و داوای زیاتری لی ناکریت، نایا داوا ده‌کریت له چاو هموو بوونه‌کان بینیت؟! یاخود داوا له گوی ده‌کریت هموو ده‌نگه‌کان بیستیت؟! یاخود داوا له ده‌ست ده‌کریت شاخ هه‌لبگریت؟! وه یاخود له قاچ داوا ده‌کریت ته‌لاره به‌رزه‌کان بروختیت؟! وه یاخود له لوت و زمان هموو بوته‌کان و تامه‌کان به‌جیزن^(۲)؟! وه داوا له عهقلیش ناکریت هموو بوونه‌کان بزائیت، سه‌رچاوه‌ی عهقلیش ههر پینج هه‌سته‌کانه، له سنووریان ده‌رچیت ده‌وه‌ستیت^(۳)، گهرچی عهقلیش دوو به‌شه: «وَالْعَقْلُ نَوْعَانِ غَرِيزِي وَاِكْتِسَابِي، فَالغريزي ما يكون موجودا مع المولود كعقله للارتضاع ... ثم يكتسب

(۱) "المغني" لابن قدامة (٨/ ٤٦٥).

(۲) "العقلانيون" لعلي الحلبي ص ٣٨.

(۳) "منهج الاستدلال" لسعود بن سعد (١/ ١٧٥).

الصَّبِي زِيَادَةَ فِي الْعَقْلِ عَلَى مُرُورِ الْأَيَّامِ إِلَى أَنْ يَبْلُغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ... وَمَتَّهَى تَعْلَمُ الْعِلْمَ يَنْتَهِي الْعُمْرُ، ... أَنْ الْعَاقِلُ إِذَا جُنَّ ذَهَبَ عَنْهُ الْعَقْلُ الْاِكْتِسَابِي ... وَبَقِيَ مَعَهُ الْعَقْلُ الْغَرِيزِي بِفِعْلِ مَا يَفْعَلُهُ الصَّبِيُّ»^(۱).

واته: عقل دوو جوزه: غهريزي و بدهستهيتان، غهريزي له له دا يكيو ونه وه هديه وه كو زيري، شرخواردن، يئكه نين بو خوشي يه كاني، گريان بو ناخوشي يه كاني، به لام عقلتي بدهستهيتان به تيه پوروني روزانه بدهستي دههيتت تا چل سال كامل دهيتت و بدههوام بدهستهيتاني تا مردنه، وه گهر يه كيك شيت بيت عقلتي بدهستهيتاني له دهست دهجيت و عقلتي غهريزي دههيتت وه كو مندال.

بدهر لموش عقل رتزه يي به له كه سيكه وه بو كه سيكي تر جياوازه، نيمامي (الشاطبي) **عَلَّمَهُ** دهليت: «فَالْإِنْسَانُ وَإِنْ زَعَمَ فِي الْأَمْرِ أَنَّهُ أَدْرَكَهُ وَقَتْلُهُ عَلِيمًا لَا يَأْتِي عَلَيْهِ الزَّمَانُ إِلَّا وَقَدْ عَقَلَ فِيهِ مَا لَمْ يَكُنْ عَقْلًا، ... وَلَا يَخْتَصُّ ذَلِكَ عِنْدَهُ بِمَعْلُومٍ دُونَ مَعْلُومٍ»^(۲).

واته: نادهميراد گهرجي دهري بيريت له كارنيك دا زانويه تي و دهركي بي كردوه كاتنيك ديت كه زياتر شارهزا دهيتت كه نه يپوه له وهو پيش، نهمه له هموو بواريك دا نهك تايبهت بيت.

نيمامي (الشاطبي) **عَلَّمَهُ** دهليت: «أَنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِلْعُقُولِ فِي إِدْرَاكِهَا حَدًّا تَنْتَهِي إِلَيْهِ لَا تَتَعَدَّاهُ، وَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا سَبِيلًا إِلَى الْإِدْرَاكِ فِي كُلِّ مَطْلُوبٍ. وَلَوْ كَانَتْ كَذَلِكَ لَأَسْتَوَتْ مَعَ الْبَارِي تَعَالَى فِي إِدْرَاكِ جَمِيعِ مَا كَانَ وَمَا يَكُونُ وَمَا لَا يَكُونُ»^(۳).

واته: خوي گهوره سنورنيكي بو عقل دارشتره تيدا بوهستيت و تيهري نهكات، رينگه يه كي بو دانهناوه بو هيتانهدي هموو مهبسته كاني، وه گهر وا بوايه نهوا له گهل خوا دا يه كسان دهبوو و زانيني بوونه كان و نهوانه ي دهيتت و نايتت.

(۱) "الحجة في بيان المحجة" (۲/ ۵۴۱ - ۵۴۲).

(۲) "الاعتصام" (۲/ ۸۳۵ - ۸۳۶).

(۳) "الاعتصام" (۲/ ۸۳۱).

وه زانسته کانیش ده بیټ به سیّ بهشموه «المعلومات عند العلماء تنقسم إلى ثلاثة أقسام: قسم ضروري لا يمكن التشكيك فيه، كعلم الإنسان بوجوده، وعلمه بأن الاثنين أكثر من الواحد، وأنّ الضدين لا يجتمعان.

وقسم لا يعلمه الّبتة، إلا أن يعلم به أو يجعل له طريق إلى العلم به، وذلك كعلم الغيبات عنه، ...

وقسم نظريّ يمكن العلم به ويمكن أن لا يعلم به - وهي النظريات - وذلك القسم النظريّ هو الممكنات التي تُعلم بواسطة لا بأنفسها. إلا أن يعلم بها إخباراً^(۱).

واته: زانست لای زانایانی عقل سیّ بهشه:

بهشی یه کهم: پیوستی یهو بهشی گومانی تیدا ناییت هموو خاوهن عقلیک ده زانیت، وه کو بوونی خوئی، وه دوان زیاتره له یهک، وه نهسته می کو بوونه وهی دوو دژ یا نه بوونیان.

بهشی دووهم: نازانیت به هیچ شیوه یهک مه گهر پی بو تریت یا ریگه یه کی زانستی له باره یهوه پی بدریت، وه کو بابه ته غه یی یه کان.

بهشی سیّ یهم: بهشی تیروانین، ده توانریت بز انریت و ده شیت نه زانریت، به هوکار ده زانریت یا به ریگه ی هموال.

کهواته عقل بهشی زانستی (ضروري) ده زانیت له گهال (نظري) تیروانین گهر توانای بهسه ری دا بشکیت به شیک ده مینیت که همر نایزانیت نهویش (الغیبات) نادیا ره کانه.

سیّ ریگه ی زانیا ری ههن (العلم والعقل والحواس)، عقل و ههسته کان توانای هموو ده رکیکیان نیه، ده بیټ به ناچاری شوینکه وهی (علم) زانست بن به بهلگه ی نه وهی عقلی (غریزی) سنورداره و به عقلی (اکتسابی) توانای زیاد بوونی زانستی به ده ست هینا، کهواته «أنّ العقل أضعف من العلم، وأنّ الدین لا یدرک به لضعفه وقلته، ویدرک بالعلم لقوته وکثرته»^(۲).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۸۳۲، ۸۳۳).

(۲) "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۲/ ۵۴۲).

واته: عقل لاوازتره له عیلم و زانست بوټه بواره کانی ناین نازانیت له بهر لاوازی و کمی بهلکو به زانست ده زانیت له بهر به هیزی و زوری.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلئت: «وَقُوَّةٌ فِيهَا بِمَنْزِلَةِ قُوَّةِ الْبَصَرِ الَّتِي فِي الْعَيْنِ؛ فَإِنْ اتَّصَلَ بِهِ نُورُ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ كَانَ كَنُورِ الْعَيْنِ إِذَا اتَّصَلَ بِهِ نُورُ الشَّمْسِ وَالنَّارِ. وَإِنْ انْفَرَدَ بِنَفْسِهِ لَمْ يُبْصِرْ الْأُمُورَ الَّتِي يَعْجِزُ وَخَدَهُ عَنْ دَرْكِهَا»^(۱).

واته: عقل وه کو توانای بیینه له چاو دا، گهر نووری نیمان و قورنای بی بگات ته او تره ده بییت، هدره ک پروناکی چاو گهر پروناکی روژ یا ناگری له گهل دا بیت بیینه که ی ته او تره، گهر به ته نیا خوی بیت توانای دهر ککردنی ناییت به وانه که له توانای خوی دا نیه به ته نیا دهر کیان بی بگات.

له بهر نهوه زانست کاملتره تاوه کو عقل، بوټه هندیک له زاناکان وتویانه «لَا يُوصَفُ اللَّهُ بِكُونِهِ عَاقِلًا وَيُوصَفُ بِكُونِهِ عَالِمًا فَدَلَّ أَنْ الْعِلْمَ أَقْوَى مِنَ الْعَقْلِ»^(۲).

واته: خوی پدروه دگار وه سف ناکریت به عاقل، بهلکو وه سف ده کریت به زانا، نهوه بهلگه یه که زانست به هیتره له عقل.

به لام گومرایانی نه م ریگه یه ده بن به دوو به مشه وه:

به شی یه که م: له کارخستی عقله کان، وه کو موقه لیدی مزاهیه فیقه یه کان و شوینکموته ی (تصوف) و مهرجه عیته نیمامه کان.

به شی دووهم: سهیرکردنی عقل به موقه دهم و معصوم و پاریراوه له هله، وه کو موعتزله، فیره قه که لامی یه فهلسه فی یه کان.

نهوانه ی دووهم عقلیان به هاوتای شرعی خوا داناوه، بهلکو حاکم و یاسا دارپیره به سهری دا، وه پینهنگی یه تی، بوټه بهلگه ی نایهت و فهرموده یان به بیستن (سمعی) ناوبردوه وه له ریزبه ندی گومان دایمو به عقلیش دهلتن یه کلابروه وه (قطعی) شوینی نه بوونی گومانه، بوټه

(۱) "مجموع الفتاوی" (۳/۳۳۹).

(۲) "الحجة في بيان المحجة" للأصبهانی (۲/۵۴۵).

داده نریت به بناغه (أصول) و قورنان و فەرمووده به (فروع) لق و بهل بوته ده بیت بگه پتریتهمه سمر بناغه و (أصول) به وەرگرتی نهو و ره دکردهوی مامه له ی له گه ل دا بکرت، ته نانهت عدقل لای نهوان به (محکم) یاساو مانا نه گۆر داده نریت و شهرعی خوا به (متشابه) لیکچوو به کلا نه بووه و شوینی گومان سهیر ده کرت، کوتا بریاری نهم فیره قه فلهسه فیانه نهو به که بگره به لگه نین و نه رکی چوونه ژیر باری مانا بو دوزینهوو گونجاندن له گه ل ده قه کان ده بیت بگرینه بهر (نهمه به نه رک و ته کلیفیکی دینی له سهر خویران ده زانن و خو به خشانه کاری بو ده که نه؟!). گه وره یی بو خوا له گومرایی نه مانه چهنده به بهزه یین بو دین!

وه مامه له شیان له گه ل ده قه کان دا به شیوه ی تاقیگه ری یه، وه ک (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلئیت: «وَأُصُولَ دِينٍ قَدْ ابْتَدَعُوهُ بِرَأْيِهِمْ ثُمَّ يُعْرِضُونَ عَلَى ذَلِكَ الْقُرْآنَ وَالْحَدِيثَ فَإِنْ وَافَقَهُ احْتَجُّوا بِهِ اغْتِضَادًا لَا اغْتِنَادًا وَإِنْ خَالَفَهُ فَتَارَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَتَأَوَّلُونَهُ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ ... وَتَارَةً يُعْرِضُونَ عَنْهُ وَيَقُولُونَ: نَفُوْضُ مَعْنَاهُ إِلَى اللَّهِ وَهَذَا فِعْلٌ عَامَّتِهِمْ. وَعُمْدَةُ الطَّائِفَتَيْنِ فِي الْبَاطِنِ غَيْرُ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ يَجْعَلُونَ أَقْوَامَهُمُ الْبِدْعِيَّةَ مُحْكَمَةً يَجِبُ اتِّبَاعُهَا وَاعْتِقَادُ مَوْجِبِهَا وَالْمُخَالَفُ إِمَّا كَافِرٌ وَإِمَّا جَاهِلٌ ... وَيَجْعَلُونَ كَلَامَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ الَّذِي يُخَالَفُهَا مِنَ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْرِفُ مَعْنَاهُ إِلَّا اللَّهُ ... فَيَجْعَلُونَ مَا ابْتَدَعُوهُ هُمْ بِرَأْيِهِمْ هُوَ الْمُحْكَمُ»^(۱).

واته: چهنده بنهمایه کی دینی یان به راو بوچوونیان داناهو قورنان و فەرمووده کان ده خه نه بهر پیوانه ی نهو راو بوچوونانه، گه ر گونجا ده بکه نه به لگه وه کو به هیز کردن نه ک بناغه و پشتیوانی، وه گه نه گونجا مانا که ی ده گۆر ن به شیوه ی گۆرانکاری و مانای بو دروست ده که نه ده لئین (تأویل)ه. وه هه ندی جاریش پشتی تی ده که نه و ده لئین: مانا که ی لای خوا به (به روو که ش ده به یته نهو به بی مانا) نهمه کاری گه شیانه، وه کاری ناوه روکی نهم دوو کو مته له ناوه روک دا نهو نه یه که بو پیغه مبه ر رَحِمَهُ اللهُ هاتوره، قسه داهیتراوه کانیان به مانا نه گۆر (محکم) داده نین و به واجی ده زانن باوه ر پته یانی و شوینکه وتی و به ره ره رچه ره کانی به بیروا و نه زان داده نین

فهرموده‌ی خواو پیغمبر ﷺ گهر پیجهوانه‌یان بوو مانا نادیاره و (متشابه) که بهس خوا ده‌یزانیت، به‌لام راکانیاں یاسای نه‌گوره.

نعم کاره‌یان به یاسابه‌کی گشتی کردوه و قبولی لادان نیه که ده‌لین (إذا تعارض العقل والنقل قدم العقل مطلقاً)، وه (فخرالدين الرازي) رحمته الله ده‌لینت: «هذا هو القانون الكلي»^(۱).
واته: گهر عقل و قورنان و فهرموده پیجهوانه‌ی به‌ک بوون؛ عقل به گشتی پیش ده‌خریت و نعمه یاسابه‌کی گشتی یه.

وه (الرازي) ده‌لینت: «فإذن الدليل السمعي لا يفيد اليقين بوجود مدلوله، إلا بشرط أن لا يوجد دليل عقلي على خلاف ظاهره،... أن الأدلة النقلية لا يجوز التمسك بها في المسائل العلمية»^(۲).

واته: کمواته به‌لگه‌کانی قورنان و فهرموده دنیا‌بوونی تیدا به‌دهست نایهت له پروه مانایه که یهوه، به مهرچیک مانایان تیدا به‌دهست دینت له به‌لگه عقلیه‌کان دا پیجهوانه دژی مانا دارپژراوه که‌ی نه‌بیت. به‌لگه نه‌قلی یه‌کان ناییت په‌یوهست بین پیوه‌ی له بابه‌ته زانستی یه‌کان دا.
(قاضي عبدالجبار) رحمته الله گموره‌ی موعته‌زله‌کان له ریزه‌ندکردنی به‌لگه‌کان دا ده‌لینت:
«أولها العقل»^(۳).

واته: یه‌که‌میان عقله.

(قاضي عبدالجبار الهمداني) سهرکرده‌ی دیاری موعته‌زله‌کان ده‌لینت له یاسی فهرموده‌دا بو کردنه به‌لگه‌ی (عقیده‌ی): «فإن كان موافقا لحج العقول قبل ... لا بمكانه بل للحجة العقلية»^(۴).

(۱) "أساس التقديس في علم الكلام" ص ۱۲۵.

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمية (۵/ ۳۳۱، ۳۳۵).

(۳) "العقلائیون" لعلي الحلبي ص ۵۴، و "فضل الاعتزال" للقاضي عبدالجبار ص ۱۳۹.

(۴) "شرح أصول الخمسة" للقاضي عبدالجبار الهمداني ص ۷۶۹ بتحقيق عبدالکريم عثمان.

واته: گهر بهلگه کان گونجان له گهَلْ عقل دا وهرده گیریت، نهك له بهر نموهی بهلگه می شهرعی به بهلگو له بهر بهلگه عقلی به که می.

وه (النظام) سهر کرده می موعته زیله کانی گروبی (النظامیة) دهلیت: «أَنَّ حُجَّةَ الْعَقْلِ قَدْ تَنْسَخُ الْأَخْبَارَ»^(۱).

واته: لایه نی عقل ده شیته همواله کانی قورئان و فهرمووده (نسخ) بسریتته وه.

وه (الزنجشری) دهلیت: «إمّش فی دینک تحت رایة السلطان، ولا تقنع بالروایة عن فلان وفلان»^(۲).

واته: له دینه کهت دا به ژیر سیه ری (سولتانی عقل دا) برو، پابه ند مه به به گیرانه وهی فلان له فلانه وه.

وه (الجاحظ المعتزلی) دهلیت: «ما الحكم القاطع إلا للذهن وما الاستبانة إلا للعقل»^(۳).

واته: هیچ یاسایه کی به کلا بووه وه نیه بیجگه له بیر، وه هیچ روونبوونه وهیه که نیه بیجگه له عقل.

وه (إمام الحرمین الجوبینی الأشعری) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «إذا ورد الدلیل السمعی مخالفاً لقضية العقل فهو مردود قطعاً»^(۴).

واته: گهر بهلگه کانی قورئان و فهرمووده دژایه تی عقلی کرد نموا وه رناگیریت و رهت ده کریتته وه.

وه (إمام الغزالی الصوفی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «كُلُّ مَا دَلَّ الْعَقْلُ فِيهِ عَلَى أَحَدِ الْجَانِبَيْنِ فَلَيْسَ لِلتَّعَارُضِ فِيهِ مَجَالٌ إِذْ الْأَدِلَّةُ الْعَقْلِيَّةُ يَسْتَحِيلُ نَسْخُهَا، وَتَكَادُ بِهَا، ... دَلِيلَ الْعَقْلِ لَا يَقْبَلُ النَّسْخَ، وَالْبُطْلَانَ»^(۵).

(۱) "تاویل مختلف الحدیث" لابن قتیبہ ص ۹۴.

(۲) "أطواق الذهب فی المواعظ والخطب" لزنجشری ص ۱۶.

(۳) "رسالة التریب والتدویر" للجاحظ ص ۵۸.

(۵) "المستصفی" للغزالی ص ۲۵۲.

(۴) "الارشاد" للجوبینی ص ۳۵۹.

واته: هر بدلگه به کي عقلی له لایه ک بوو نووا دژایه تی و پیچه وانه به تی بواری بو نیه، بدلگه عقلی په کان نه ستمه سرینه وه و به درو که و ترموه یان ... بدلگه ی عقلی قبولی هله تره شانندنه وه و به تال کردنه و ناکات.

بهم شیویه به پیروژو پاریزراو بینگه ردی له هله و (مقدس و معصوم) عقل ناوراوه و سرچاوه یان بووه، بویه له کوتایی دا ده کریت به یاسایه کي گشتی وه کو له ناسمان دابه زی بیت یاخود وه کو تاقیگه به که هموو ده قه کانی یادا تیپه ر ده بیت و قابیلی ر هددو ر هخنه و گورین نیه، نه و پیشه نگو نیمام و (محکم) و یه قینمو بدلگه به، قورنان و فرموده شوینکه و ته و (متشابه) و گومان و یه کلا نه بووه و هیه، نه م یاسایه به (القانون الکلي) ناورا و له سر دهستی (فخرالدین الرازي) دا کلنشه ی دارشتی یاسای به برگ دا کرا و فیره قه کان هر له (موعته زبله و نه شعهری و ماتوزیدی و شیعه و سوفی و خهوارجه کانی متأخرین ... قورنایی یه کان و عهقلانی یه کانی نه م سرده مه) ی شوینکه و ته یین ده ردی کوشنده ی دینی هموو سرده میکه.

نهمش ده قی یاساکه به: (فخرالدین الرازي) ناوداری نه شعهری یه کان ده لیت: «اعلم: أن الدلائل القطعية العقلية إذا قامت على ثبوت شيء، ثم وجدنا أدلة نقلية يشعر ظاهرها بخلاف ذلك. فهناك لا يخلو الحال من أحد أمور أربعة: إما أن يصدق مقتضى العقل والمنطق فيلزم تصديق التقيضين وهو محال، وإما أن نبطلها فيلزم تكذيب التقيضين. وهو محال، وإما أن نكذب الظواهر النقلية، ونصدق الظواهر العقلية، وإما أن تصدق الظواهر النقلية وتكذب الظواهر العقلية، وذلك باطل لأنه لا يمكننا أن نعرف صحة الظواهر النقلية. إلا إذا عرفنا بالدلائل العقلية: إثبات الصانع، وصفاته، وكيفية دلالة المعجزة على صدق الرسول ﷺ وظهور المعجزات على محمد ﷺ، ولو صار القدح في الدلائل العقلية القطعية، صار العقل متهماً، غير مقبول القول، ولو كان كذلك لخرج عن أن يكون مقبول القول في هذه الأصول. وإذا لم تثبت هذه الأصول، خرجت الدلائل النقلية عن كونها مفيدة. فثبت: أن القدح في العقل لتصحيح النقل، يفضي إلى القدح في العقل والنقل معاً. وإنه باطل. ولما بطلت الأقسام الأربعة

لم یبق إلا أن یقطع بمقتضى الدلائل العقلية القاطعة: بأن هذه الدلائل الثقلية إما أن یقال أنها غیر صحیحة، أو یقال: إنها صحیحة، إلا أن المراد منها غیر ظواهرها. ثم إن جوزنا التأویل: اشتغلنا على سبیل التبرع بذكر تلك التأویلات على التفصیل. وإن لم تجوز التأویل فوضنا العلم بها إلى الله تعالى. فهذا هو القانون الكلي المرجوع إليه في جميع المتشابهات (وبالله التوفیق)»^(١).

واته: بزانه بهلگه یه کلابووه عهقلی یه کان گهر شتیکیان سملاند پاشان بینمان بهلگه نهقلی (قورنان و فهرموده) له پروکمش دا پیچموانهی بو لییره دا له چوار حالت بهدهر نیه:

١- گهر بوچوونه عهقلی و نهقلی یه که بهراست دابنریت نهوا باوه ده کریت به دوو پیچموانهی یهک، نهوش مهحاله.

٢- یاخود ههردو کیان بهدرو بخزینموه، نهوش مهحاله.

٣- یا دهقه نهقلی یه کان بهراست دابنریت و دهقه عهقلی یه کان بهدرو بخزینموه نهوش بهتاله، له بهر نهوهی نازانریت راستی و دروستی دهقه نهقلی یه کان بیجگه له ریگه یه بهلگه عهقلی یه کانهوه نه بییت، وه کو سملاندنی دروستکارو سیفته کانی وه چوتیتی بهلگه کانی موعجیزه له سهرا راستگونی پیغمبر ﷺ، گهر بییت و به دروست بزانریت ره خنه گرتن له بهلگه عهقلی یه کان نهوا عهقل شوینی گومانه و قسه ی لی وهر ناگیریت، وه گهر وا بییت نهوا شوینی وهر گرتی قسه نابییت لهم بناغه دینیانه دا، وه گهر نا بهلگه نهقلی یه کان راست نین و هیچ سوودیکیان نابییت، دهه کموت گهر ره خنه له عهقل بگرییت بو راستکردنهوهی نهقل هوکاره بو ره خنه گرتن له عهقل و نهقل به یه که وه، کمواته ههلهو بهتاله.

کاتیک هه چوار به شه که بهتال بووه وه هیچ نامینیموه.

٤. بیجگه له یه کلابوونهوهی بهلگه عهقلی یه کان نه بییت و پیشخستیان به سهرا نهقل دا لهو

کاته دا دهلین نهو بهلگه نهقلی یانه یا نهو تا (صحیح) نین یاخود (صحیح) ن بهلام مه بهست بیان پروکمشه داربزراره کانیان نیه، پاشان ده بییت ریگه بهدین به (تأویل، مانا بو گونجاندن) نهوسا

(١) "أساس التقديس في علم الكلام" لفخرالدين الرازي ص ١٢٥، ١٢٦، و "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد ص ٢٠٥،

و "منهج الاستدلال" لعثمان علي (١/٣٦٨)، و "العقلانيون" لعلي الحلبي ص ٨٤.

به رتي خوبه خشين؟! ده ست بکين به هيناني نهو مانا بو دروستکردنانه (تأويلات) به دوررو دريژي، خو نه گهر (تأويل) دروست نه بيت (وه کو دين) نهوا (کوتا چاره سمر) مانا کانيان ده گيرينهوه بو لای خوا ﷺ، نهمه نهو ياسا گشتي يه يه که پيوسته بگه رينهوه بو سهري له همموو نهو شتانه ي (متشابهات)ن مانا ليکچوو ناديارن.

(ابن تيمية) ﷺ بو بهرپرچدانهوه ي نهم ياسايه کيبيکي به ناوي "درء تعارض العقل والنقل" نوسيهوه که ده بهرگه به چل و چوار ريگهي عهقلي نهم ياسايه هه لده وه شينيهوه، وه قوتابي يه که ي (ابن القيم) ﷺ له کتبي "الصواعق المرسله" دا به پشتيواني نهو چل و چوار ريگه يه ي ماموستا که ي ده يگه يه نيته دووسه دوو چل و يه يک ريگه له بهرچهرچ و هه لده شاندهوه ي دا. بو هه لده شاندهوه ي نهم ياسايه به شيوه ي کورت و تپه رپوون چمند ره خنهو ره ديکي (ابن تيمية) ﷺ که له "درء تعارض العقل والنقل" دا باسي کردووه به شيوه ي خال ده خه ينه روو:

يه که م: ياسا کانيان له سهر سي پيشه کي دارشتووه که هه رسيکيان به تالهو هه لته يه:

أ. داناني دزايه تي و پيجهوانه له نيوان عهقل و نهقل دا، له گه ل نهوه ش به لگه عهقلي يه کان گونجاون له گه ل نهوانه ي هاتووه بو پيغمبه ران «وأن صريح المعقول لا يناقض صحيح المنقول، وإنما يقع التناقض بين ما يدخل في السمع وليس منه»^(۱). عهقليکي راست و دروست پيجهوانه ي نهقليکي (صحيح) ناکات، پيجهوانه کان لهوه دا دروست ده ين که به به لگه ي نهقلي داده نريت له گه ل نهوه ش دا لهويش دا ني يه، ياخود به به لگه ي عهقلي داده نريت وه ههروها لهويش دا يه.

(ابن تيمية) ﷺ ده ليت: «وَالرُّسُلُ جَاءَتْ بِمَا يَعْجِزُ الْعَقْلُ عَنْ دَرْكِهِ. لَمْ تَأْتِ بِمَا يُعْلَمُ بِالْعَقْلِ امْتِنَاعُهُ»^(۲).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۲/ ۳۶۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۳/ ۳۳۹).

واته: پیغمبه‌ران ئه‌وه‌ی هیتاویانه عه‌قل توانای ده‌ر کیکردنی نیه، ئه‌وه‌یان نه‌هیتاوه عه‌قل ریگری له بوونی بکات.

وه ده‌لیت: «وَلِهَذَا كَانَ الصَّوَابُ عِنْدَ جَمَاهِيرِ أَهْلِ السُّنَّةِ ... أَنَّ الْعِلْمَ وَالْعَقْلَ وَنَحْوَهُمَا يَقْبَلُ الزِّيَادَةَ وَالنَّقْصَانَ»^(۱).

واته: کۆده‌نگی ئه‌هلی سونه‌ت له‌سهر ئه‌وه‌یه که زانست و عه‌قل و هاوشیوه‌کانی شایسته به زیادو کهمن.

وه ده‌لیت: «وَلَيْسَ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَالْإِجْمَاعِ بَاطِلٌ وَلَكِنْ فِيهِ الْقَاطُ قَدْ لَا يَفْهَمُهَا بَعْضُ النَّاسِ أَوْ يَفْهَمُونَ مِنْهَا مَعْنَى بَاطِلًا فَالْأَقْهَ مِنْهُمْ لَا مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۲).

واته: له قورنان و فهرموده‌و کۆده‌نگی موسولمانان دا شتیک نیه دزایه‌تی عه‌قلیکی بی هه‌له بکات، گهر بییت ئه‌وه به‌تاله‌و به‌تالیش له‌وانه‌دا نیه به‌ئکو ئه‌و وشانه‌ی تیدایه هه‌ندیک له خه‌لکی لسی تیناگه‌ن یان مانایه‌کی هه‌له‌و به‌تالی لی تیده‌گه‌ن هه‌له‌و ناتهاوای یه‌که لای ئه‌مانه نه‌ک قورنان و فهرموده، «فَالرُّسُلُ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ تُخْبِرُ بِمَحَارَاتِ الْعُقُولِ لَا تُخْبِرُ بِمَحَالَاتِ الْعُقُولِ»^(۳).

واته: پیغمبه‌ران سه‌لامی خویان لیبیت هه‌وال ده‌ده‌ن به سه‌رسامی عه‌قله‌کان تیا‌یان دا، هه‌وال ناده‌ن به مه‌حال و نه‌گه‌ره‌کانی عه‌قل.

ب. کۆکردنه‌وه‌ی ئه‌م تیروانینه له چوار به‌شی دیاریکراو دا به ناوی (عه‌قل و نه‌قل) هه‌له‌یه، (ابن تیمیه) رحمته‌الله ده‌لیت: «فَأَمَّا الْقَطْعِيَانِ فَلَا يَجُوزُ تَعَارُضُهُمَا ... وَإِنْ كَانَ أَحَدُ الدَّلِيلَيْنِ قَطْعِيًّا وَالْآخَرُ ظَنِّيًّا فَإِنَّهُ يَجِبُ تَقْدِيمُ الْقَطْعِيِّ سِوَاءَ كَانَ هُوَ السَّمْعِيُّ أَوْ الْعَقْلِيُّ، وَإِنَّمَا إِنْ كَانَا جَمِيعًا ظَنِّيَيْنِ: فَإِنَّهُ بَصَارٌ إِلَى تَرْجِيحِ أَحَدِهِمَا، فَأَيُّهَا تَرْجَحُ كَانَ هُوَ الْمَقْدَمُ، سِوَاءَ كَانَ سَمْعِيًّا أَوْ عَقْلِيًّا، لِأَنَّ لِكُونِهِ عَقْلِيًّا، وَهَذَا الْقِسْمُ لَمْ يَذْكَرْهُ وَهُوَ الْحَقُّ لَا رَيْبَ فِيهِ»^(۴).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۱/ ۴۹۰).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۰/ ۷۲۲).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۷/ ۴۴۴).

(۴) "درء تعارض العقل والنقل" (۱/ ۷۹)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن ص ۳۷۳.

واته: گهر همدرووکیان یه کلابووهوه (قطعي) بوون دژایه تی یان نیه، وه گهر یه کیکیان گومان (ظني) و نهویرتیان یه کلابووهوه (قطعي) بوو پیوسته (قطعي) به که پیش بخریت گهر نهقل بوو یا عهقل، گهر همدرووکیان گومان بوون پیشخهری بو ده کریت گهر عهقلی بوو یا نهقلی، کهواته پیوسته (قطعي و ظني) لیکندریتهوه نهك (عهقلی و نهقلی)، نهمه نهو به شهیه که باسیان نه کردوه.

برپاری کوتایی دابهشکردنه که که پیشکهنونی عهقله بگوریت بو «يقدم العقلي تارة والسمعي أخري، فأیها كان قطعياً قدم»^(۱).

واته: هندی جار عهقل و هندیکی تر نهقل، کامیان یه کلابووهوه (قطعي) بوو پیش ده کمویت.

ج. برپاردان له سهر (قطعي و ظني) دهقه کان «أمرٌ نَسِيٌّ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الْمُدْرِكِ الْمُسْتَدِلِّ، لَيْسَ هُوَ صِفَةً لِلدَّلِيلِ فِي نَفْسِهِ»^(۲).

واته: ریژهی یه ده گوریت له که سیکهوه بو که سیکه تری به لنگه هینر یا ووردبین، نهمه بوخوی نابیته وه سفیکی به لنگه کهو به رهها سهیری بکریت بکریت یاسا به ناوی (قطعي و ظني) نهمه گومانو نهوه یه کلابووهوه، رهنگه لای من گومان بیت و لای تو یه کلابووهوه بیت، کهواته نهو ریژهی یه رهها نیه به سهر دهقه کان دا.

دووهم: «أن مقدمات الدليل الشرعي كلها ظنية لا تفيد الثبوت القطعي وجعلوا أصول الدين نوعين:

۱. العقليات: وهو مما لا يعلم بالكتاب والسنة.

۲. السمعيات: حصروا الدليل الشرعي في السمعيات وهذا باطل، فالشرعي لا يقابل

(۱) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷)، و (۵/ ۲۷۷).

(۲) "دره تعارض" لابن تیمیة (۱/ ۱۹۸)، "مختصر الصواعق المرسله" لابن القيم ص ۶۰۴، اختصره (ابن الموصلي).

بكونه عقلياً وإنما يقابله بكونه بدعياً، إذ البدعة تقابل الشرع ... فالشرع قد يكون سمعياً وقد يكون عقلياً، وهذا هو الحق في التقسيم الأدلة»^(۱).

نہلی عقل ہموو بنگہ شرعی یه کانیاں به گومانای دوزانن و یه کلابوونہوو دلتیای تیا نابین، له بهر نهوه بنه ماکانی دینیان کردوو به دوو به شهوه:

أ. عهقلی یه کان: نممه به هیچ شیوه یه ک قورنآن و فہرموودہی تیدا نیه.

ب. بیستنه کان: هموو بنگہ شرعی یه کانیاں تیدا کو کردووہ تہوو.

نم جوڑه دابه شکردنه هه تہیه، وشہی شرعی بہرامبری عهقل نیه ، بنگہ بہرامبر (بدعہ)

یہ، له بهر نهوهی (بدعہ) بہرامبر کی ده کات له گہل شرع دا، وه شرعیش دوو به شه:

أ. بیستنه کان: واته قورنآن و فہرموودہ.

ب. هہندئ جاریش عهقلی یه کان: به بنه ماداری نهقل وه کو (القیاس).

نممه شیوهی راسته بو دابه شکردنی جوڑی بنگہ، له بهر نهوه شرع وه صفه وه ده بیت بیدعہ بہرامبری بیت له بهر نهوهی زہم و بیزاره، شرع بو عهقل هاتووہو قابیلی وهر گرتنه نہک بہرامبریہتی کردنی.

سئ یه م: «إن قدمنا النقل كان ذلك طعناً في أصله الذي هو العقل، ... إن العقل أصل للنقل ... إن أراد أن العقل أصل في معرفتنا بالسمع ودليل لنا علي صحته ... وإن أردت بالعقل الذي هو دليل السمع وأصله المعرفة الحاصلة بالعقل، فيقال ... لم تكن جميع المعقولات أصلاً للنقل، لا بمعنى توقف العلم بالسمع عليها، ولا بمعنى الدلالة علي صحته، ولا بغير ذلك»^(۲).

واته: نه گہر نهقل پیش بچہین له کاتی دزایهتی دا نموا هه تہوشاندنہوهی بناغہی باوہرہیتانہ به دین نمویش عهقلہ، له بهر نهوه عهقل بناغہی نهقلہ، گہر مہبہستی به عهقل بناغہو هوکاری ناسینمانہ به دین و بنگہمانہ بو دروستی دین، گہر نهو زانست و مہعرفاتانہ بیت کہ عهقل

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸۷ - ۹۰).

دهرکي بي ده کات ثموا هموو نمو معرفيه عقليانه بناغه نين بو ناسيني دين له بهر نموي معرفيه کاني عقل زورن، ناسيني دين به هندنک له معرفيه عقلي يه کان پيوسته نهک به همموي.

کمواته دين نموه ستاوه له سر سملاندني هموو بواره زانستي يه کاني عقل يا خود همموي بيت به بهلگه له سر دين ريزه به کي ديار يکراوي دهويت وه کو پيشه کي نهک به ره ها هموو زانسته عقلي يه کان به بناغو سملاندني دين دانريت، وه گهر نا ثموا به بتال داناني هموو عقله، وه له لايه کي تره وه دين له سر نموه نموه ستاوه عقل بيسه ليني و داني پداني و بناغه بيت بو وهر گرتي به لکو هوکاري ناسين و ناشابون و تيگه بيشته، ... خو گهر واييت (خالق) له سر (مخلوق) پهيوست دهبيت به بووني (مخلوق)، نهوکات (خالق) هو به نبووني نهبوونه، ... له گه ل نموهش دا (خالق) له پيش و بهي بووني (مخلوق) هر (خالق) ه.

چواره م: پيوسته له کاتي دزايه تي دا نهقل پيش کهويت، له بهر نموي عقل باوهري به هموو شرع هيناوه به کو بند به هموو همواله کاني، به لام شرع باوهري به هموو همواله کاني عقل نه هيناوه^(۱).

عقل وه کو نابينا يه کي خو ي راده ستي شرع کردوه باوهري به کاملتي و بيني نمو کردوه، يا نه خو ينده واريک و نزانک شو يکمه ته ي زانايه ک بيت ناي دهبيت پيشي برياره کاني بکهويت؟ وه کو خوي گه وه ده فهر مويت: ﴿لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ۱].

واته: په له مه کن له شته کان داو پيش خواو پيغمبر مه کون به لکو شو يکمه ته ي بن له هموو کاره کان دا^(۲).

پينجه م: تموا کهري پيشوو، ده کريت ياساي (إذا تعارض العقل والنقل قدم العقل) پينجه وانه کريت هوه (... قدم النقل)^(۳).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۱۳۸).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۷/۳۴۰).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/۱۷۰).

له بهر نموی عقل بنگه بوو له سمر شرع کاتیک دزایه تی کرد نمو له بنگه یه تی کهوت، وه نموی بنگه نیه ناتوانیت بهرامبری بکات له گهل بنگه دا، چون دانی پندا ده نیت خوی رادهستی ده کات پاشان دزایه تی بکات نموه پدشیمانیه، وه گهر بنگه یه کی راست نموو نمو ناکریتته شوینکهوته، به دهر له وهی پیش بخریت به سمر شرع دا، وه کو نموه وایه بلیت «لَا تُصَدِّقُهُ فِي هَذَا الْحَقْرِ؛ لِأَنَّ تَصَدِيقَهُ يَسْتَلْزِمُ عَدَمَ تَصَدِيقِهِ»^(۱).

واته: باوه به شرع مه که، گهر باوه ری بی بکهیت نه بیته هوکاری باوه پینه کردنم.

شه شه م: وه گهر عقل پیش کهویت چ جوژه عقلیتیک؟! (فهیله سوفیتیک؟ بیروایه ک؟ نه دیبیک؟ شاعریتیک؟ جوله که یه ک؟ گاوری ک؟ بهرستیک؟ فهیله سوفیتیک یوتانی؟ عیلمانیه ک؟ نیسلامیک؟ وه کام له فیره کهانی نار بازنه ی نیسلام؟!...) وه نایا عقلی هزار سال له مهویش یا عقلی داهاتوو یا خود فقیهه کان یان موفه سیره کان یان ...؟!

برپاریکه دراوه به رها به بی هیچ مخرج و بنه ماو ریکه خستیک، له گهل نموش دا گهر بیاجورنموه به بیروبوچورونه کان بکهیت هموویان یه کتری هله دوه شینموه به (نفي اثبات)ن وه هه ریه کهیان ده لین: «إن العقل الصریح دل على النفي، والآخر يقول: العقل الصریح دل على الإثبات»^(۲)، وه کو (جهه بری)یه کان بهرامبر (قه ده ری)یه کان، وه (مورجینه) کان بهرامبر (خموارج)ه کان، ...

حه وته م: وه گهر داویان لی بکریت پیناسی (قطعی وظنی) مان بو بکهن یا خود سنووری بو دیاری بکهن چی گومانمو چی یه قینه، کو ده نگگی یه ک نایینت، له بهر نموهی نموش ریژه یی یه به گویره ی ناستی زانستی و هه سته بکردن و دهرک و وروده کاری و نیمان و وریایی جیاوازه له که سیکه وه بو که سیکگی تر.

(۱) "مختصر الصواعق المرسله" لابن القيم ص ۱۱۱، اختصره (ابن الموصلي)، "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة

(۱۳۴/۱)

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱۵۶/۱).

ههشتمه: (ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «العقل إما أن يكون عالماً بصدق الرسول، ... وإما أن لا يكون عالماً بذلك. فإن لم يكن عالماً امتنع التعارض عنده إذا كان المعقول معلوماً له، لأن المعلوم لا يعارضه المجهول»^(۱).

واته: عقل یا زانا به سمر راستگوئی پیغمبر دا صلی الله علیه و آله و نهو ههواله ی داویه تی، یا زانا به سمری دا: نه گهر نهران بوو وه مانای ههواله که ی دیار بوو نهوا ناییت دژایه تی بوونی هه بیته له بهر نهوی نهران بهرامبر زانین دژایه تی نیه، وه گهر مانای ههواله که ی پیغمبر صلی الله علیه و آله نه زانراو بوو نهوا (لم يتعارض مجهولان) دوو نهران دژایه تی یان نیه بهرامبر بهک، وه گهر زانا بوو به سمر راستگوئی پیغمبر دا صلی الله علیه و آله ناییت زانا نه بیته به سمر فرموده که ی دا، نهوی بهر ی نهوی به که نه بیستیت یا مانای نازانیت، له ههردوو حالته که دا ناتوانیت دژایه تی و ههله هه شاننده وه بکات له بهر نهران و بیتاگی.

نویه م: نهلی عقل بریاری به کارهیتانیا ن داوه به عقل له هه موو بواره کان دا زانستی و کرداری (علمی و عملی)، ههچ بواریکیان ته رخا ن نه کردوه کاری تیدا نه کات، کهواته نه مانزانی (خالق) کی یه (مخلوق) کی یه جیاوازی زانستی یان چی یه، وه (حاکم و محکوم) کامیانه، خاوه ن بریار نه بیته کامیا ن بیت، وه جیه جی کار ده بیته قورنان و فرموده بیت.

دهیه م: دلنیا ن (معصوم) قورنان و پیغمبره صلی الله علیه و آله پارێزراون له هه موو ههله نهران و لیتیکچوو بهک، وه عقلیش خاوه نه کانی (مخلوق) ن و (معصوم) نین، ئایا نه مه هه لگیرانه وی نهو یاسابه نیه؟ کهواته چ جیاوازی بهک هه ده له سمر (بته کان) که کرابوون به خواو عقل؟ بگه ره عقل له بهرستی و شیرکه کانی دنیا بالا ده ست و ده ست روتشو و بهرستراوتره، خوا ی بهروردگار ده فرمویت: ﴿أَوَلَمْ مَعَ اللَّهِ تَعْلَىٰ اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ [الزمر: ۶۳].

واته: نهوه له گه ل خوا دا خوا به کی تر ههیه؟! خوا بی گه رده لهو هاویه شانیه بو ی بریار ده ده ن.

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۱۳۴).

یانزه‌یه‌م: له نه‌نجام دا دوو ریښه‌یان داناوو بوّ جوژی تیروانینی ده‌قی پیغمبه‌ران سه‌لامی خویان لیبیت: «طریقتا المبتدعة فی نصوص الأنبياء. أولاً: طريقة التبديل: أهل التبديل نوعان. أهل الوهم والتخيل، وأهل التحريف والتأويل .. ثانياً: طريقة التجهيل»^(۱).

ریښه‌ی یه‌که‌م: گوژین (التبديل): گوژینیش دوو جوژه:

یه‌که‌م: گومان و خه‌یالات (الوهم والتخيل): واته پیغمبه‌ران نه‌یان زانیوه حه‌قه‌که‌و به ریښه‌ی گومان و خه‌یالات خه‌لکی تیښه‌یان‌دووه، وه‌کو: زیندوبوونوه، وه‌صفه‌کانی خواو روژی دوا‌یی.

دووهم: گوژین و مانا بوّ دروستکردن (التحريف والتأويل): ده‌لین پیغمبه‌ران مه‌به‌ستیان به‌م وشانه حه‌ق بووه، به‌لام نه‌و حه‌قه‌یه‌ که ئیمه به‌ عه‌قل زانیومانه، بو‌یه په‌نایان بردووه‌ته به‌ر جوژه‌ها مانا بوّ گونجاندن له‌ گه‌ل عه‌قل و راکانیاں دا، له‌ گه‌ل نه‌وش دا وریاکانیاں ده‌زانن پیغمبه‌ران مه‌به‌ستیان به‌و مانایانه نه‌بووه، وه‌ هه‌ندیکیان ده‌لین پیغمبه‌ران زانیویانمو روونیاں نه‌کردووه‌تموه.

ریښه‌ی دووهم: (التجهيل): واته پیغمبه‌ران نه‌زان بوون به‌سه‌ر نه‌وه‌ی خوا مه‌به‌ستیته‌تی، ماناکانیاں پیچه‌وانه‌ی رووکه‌شه‌کانیاں و تیښه‌یشته‌کانه، نه‌ پیغمبه‌رو نه‌ هاوه‌لان و نه‌ زانایان نازانن ماناکانی و مه‌به‌ستی خوا، کوتا کاریاں گه‌رانه‌وه‌ی (تفویض) واته ماناکانیاں ده‌گیر نه‌وه بوّ لای خواو مانای بو‌چوونه‌کانیاں نه‌وه‌یه پیغمبه‌ران نه‌ عه‌قلیان زانیوه‌وه‌و نه‌ نه‌قلیان زانیوه، بو‌یه به‌ رای هه‌ندیکیان فه‌یله‌سوف و زاناو کاملتر بووه له پیغمبه‌ران، وه پیغمبه‌ران له بورای کرداری دا زانا بوون نه‌ک زانستی.

دوانزه‌یه‌م: نایه‌تیک له‌ قورنان یاخود ده‌قینکی (صحیح) له‌ بنه‌ماکانی دین (أصول الدین) دا نه‌یه که کوډه‌نگی (إجماع)ی نه‌م نومه‌ته پیچه‌وانه‌ی بووبیت به‌ دزایه‌تی عه‌قلیان دانابیت، کوډه‌نگی موسولمانان پیش ده‌رکه‌وتنی رای پیچه‌وانه بووه، نه‌مه ره‌ددیکه بوّ نه‌وه‌ی ده‌لین نه‌م بابه‌تانه کوډه‌نگی عه‌قلی له‌سه‌ره بوّ پیچه‌وانه‌ی یاسا عه‌قلی یه‌کان.

(۱) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/ ۸-۱۵)، و "مجموع الفتاوی" (۷/ ۵۸۹)، و (۹/ ۲۴۷).

گمر کوده‌نگ بیت نابیټ بوونی بهرامبر هه‌بیټ له‌گه‌ل بوونی نمو کوده‌نگی یه‌ی هاوه‌لان و شوینکه‌وتوان و زانایان به‌ درټزایی هه‌زار سال دوا‌ی نوموان.

واته نمو بو‌چوونانه هیچ نیه بیجگه له بو‌چوونی هه‌ندیک له فیره‌قه‌کان نه‌بیټ وه چ تاوانیکی ده‌قه‌کان هه‌یه چه‌ند عه‌قلیک له خه‌لکی بو‌ی وه‌رناگیریت، له‌گه‌ل نه‌وش دا (إجماع) پارټزراو (معصوم) ه، له پاش قورنان و فهرمووده به‌ تاییه‌ت (إجماع الصحابة والتابعین)، پیغه‌مهر ﷺ ده‌فهرمویت: «إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۱).

واته: موسولمانان له‌سه‌ر گومرایی کوده‌نگ نابن.

به‌لام عه‌قل پارټزراو نیه له هه‌له‌مو کم و کورتی، که‌واته (إجماع) له پیش عه‌قله‌وه‌یه.

سیانزه‌یه‌م: نمو بابته‌ه‌ دینیانه‌ی ده‌لین عه‌قل تیای دا دزاییه‌ی ده‌کات وه‌کو هه‌مان نمو بابته‌انه‌ی «کمسائل الحساب والهندسة والطبیعیات الظاهرة والإهلیات البینه»^(۲). زمیریاری و نه‌ندازه‌یی و سروشته‌یه‌کان وایه که له‌ه‌ دین دا باسکراوه‌و هه‌له‌ی تیدا نیه‌و شوینی دلنیا‌ین، هه‌ر له‌ دابه‌شکردنی میراتی و دانانی سال و روژ دیاریکردنی جوژه‌کانی نه‌خوشی و ... ته‌نانه‌ت نه‌وانه‌ی نه‌مرو‌پیان ده‌وتریت (إعجاز العلمي في القرآن والسنة) زو‌ری نمو بابته‌انه‌ی نه‌مرو‌ده‌ره‌که‌وتوون هیچیان پیجه‌وانه‌ی قورنان و فهرمووده نیه، بگره‌ ده‌قاوده‌ق گونجاون، که‌واته چون نم بابته‌انه‌ی هه‌له‌ی تیدا نیه، نمو بابته‌انه‌ی تریش به‌ هه‌مان شیوه‌ عه‌قل دزاییه‌ی ناکات و هه‌له‌ی تیدا نابیټ گمر عه‌قل پیشی نه‌زانیت، له‌به‌ر نه‌وه «عدم العلم ليس علماً بالعدم»^(۳). نه‌بوونی به‌لگه‌ به‌لگه‌ نیه له‌سه‌ر نه‌بوون، نمه‌ یاسایه‌کی زانستی یه؛ نه‌زانیمان له‌سه‌ر شته‌کان به‌لگه‌ نیه له‌سه‌ر نه‌بوونی زانست له‌سه‌ری.

(۱) رواه ابن ماجه (۳۹۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۸۴)، وابن بطة في "الإبانه" (۱۱۸)، واللالکاني في "اعتقاد أهل السنة" (۱۵۳)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۲۳۸/۹)، وصححه الألبانی في "الصحیحة" (۱۳/۴)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۱۸۴۸).

(۲) "دره‌ تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۱۴۸).

(۳) "دره‌ تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۸۷).

جوارده‌یه‌م: یاسا بنه‌ره‌تیه‌کان پنجه‌وانه بو‌وه «هؤلاء عکسوا شرعة الله وحکمه و ضادوه فی أمره فإن الله سبحانه جعل الوحي إماما والعقل مؤتما به وجعله حاکما والعقل محکوما علیه ورسولا والعقل مرسلإ إليه ومیزانا والعقل موزونا»^(۱). خوای په‌روه‌ردگار وای داناره و وحی نیمام و حاکم و نیردرایو بیت و عه‌قل شوینک‌موتو جیتی‌جینکارو بو نیردرایو پی‌وانه‌کراو بیت، خوای په‌روه‌ردگار ده‌فرمویت: ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي﴾ [طه: ۱۲۴]. بیروا‌کان بهس پشتیان تی ده‌کرد، ئەمان بهرام‌بر‌کییته‌تی له‌گه‌ل ده‌که‌ن.

پانزه‌یه‌م: هو‌کاره‌کانی گومان به‌وه‌ی عه‌قل پنجه‌وانه‌ی قورنان و فرموده‌یه^(۲):

۱. گومان به‌وه‌ی ده‌قه‌ شرعیه‌کان توانای پر‌کردنه‌وه‌ی پیوستیه‌کانی ناده‌میزاد له‌ بواره‌کانی ژیان دا به‌تایبته‌ بابته‌تی (عقیده) بیان نیه.

نهمه‌ش ده‌گه‌رپته‌وه بو تینه‌گه‌یشتن له «مَعَانِي التَّصْوَصِ الْعَامَّةِ الَّتِي هِيَ أَقْوَالُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَشُمُوهَا لِأَحْكَامِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ»^(۳). مانای ده‌قه‌ گشتی یه‌کان بو گرتنه‌وه‌ی ههموو یاسا پیوستیه‌کانی خه‌لکی.

۲. ئەو ده‌ق و فرمودانه‌ی ده‌کرپته‌ به‌لگه‌ له‌و بابته‌تانه‌ زوزریان (ضعیف و موضوع) ن هه‌لبه‌سزاون زانایانی فرموده‌ناس نهمه‌ به‌ باشی ده‌زانن.

۳. یا ده‌قه‌ که (صحیح) ه به‌لام‌ کردنه‌ به‌لگه‌ بو ئەو بابته‌ نه‌پیکاره.

۴. یا ئەو بابته‌تانه‌ له‌وانه‌ن روون نین به‌ پیوره‌ عه‌قلی یه‌کانه‌وه.

۵. هه‌له‌ پی‌وانه‌ کردن (قیاس) به‌ هو‌کاری هه‌ندیک له‌ پیشه‌کیه‌کانی و یا شیوه‌ گشتیه‌کی

له‌بر بوونی چهند وشه‌ی له‌به‌کچوو کورت و تایبته‌ت.

(۱) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/ ۸۹۰).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیه (۱/ ۱۴۸).

(۳) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیه (۱۹/ ۲۸۰).

۶. بریاردان به سمر بهلگه شرعی یه کان دا که دلتیا که ره وه (قطعی) نین یا لیکچوو (متشابه) یه کلا که ره وه نین، یا دانانی یاسا عقلی یه کان له دین دا به شیوهی بنه رته تی و بناغهی (أصول)ین، وه دانانی شرعیش به (فرع) و لق خویندنه وه و پیوسته له هه موو کاتیک دا بگه ریتموه سمر یاسا عقلی یه کان، نهمه گه وره ترین هوکاره کانی گو مرابوونی پیشکه وتنی عقله.

۷. بوچوونیان بو چاره سمری نهم دژایه تییه عقله بو ده که کانی قورنان و سوننه ت ده کریت شوینی قبولکردنی له دین دا به ریگهی مانا بو دوزینه وه له سمر بنه ما عقلی یه کان بیت که پی دهوریت (تأویل) یا په نا بردنه بهر (تفویض) بیت واته وازهیتان له دوزینه وه مانا گه راندنموه ی بو لای خوا.

۸. بریاردان به دژایه تی عقل بو قورنان و سوننه ت «فقد قال بتكافؤ الأدلة ... فإذا تعارضا تكافؤاً»^(۱). بریاردانه به هاوتاکردنی له گه ل بهلگه دا مادام بهرامبر دهق وه ستاوه بهلگه یه وه کو نمو، بهلکو گهر یه کیکیان پیش نه خریت له گومان و سمر سورمان ده رناچیت، وه عقلیش بناغهی وه رگرتنی (وه وحی) یه ده بیت پیش بکه ویت، که واته نه ک هاوتایی بهلگه یه بهلکو پیشخهریشه، نهمه (شرك و بدعة) یه له حقی خواو پیغمبر دا ﷺ، وه کو عقلانیه کان ده لئین: «للعقل سلطان وللنقل سلطان، فإذا تعارضا قدم العقل».

واته: عقل بهلگه یه وه کو قورنان و فهرمووده، گهر نه گرنجان نمو عقل پیشخهره.

به ره هه مه تالاهه کانی نهم یاسا عقلیانه

یه که م: لاوا بوونی متمانه ی موسولمانان به قورنان و فهرمووده، به شیوه یه ک شوینی گومان و نه بوون به بهلگه و به ده ست نه هیانی دلتیا بوون لیان و به پله دوو له دوا ی عقلموه سهیرکردن سیمای قورنان و فهرمووده کانه لای گو مرابیان^(۲).

(۱) "الصواعق المرسله فی الرد علی الجهمیه والمعتله" لابن القيم (۳/ ۹۸۹).

(۲) "موقف ابن تیمیه من الأشاعره" لدكتور عبدالرحمن بن صالح المحمود (۲/ ۸۴۰).

دوہم: ہوکاری له سمر دل قورس بون و رق لیوون و گوئی لی نہ گرتن و حمز له بینین و خویندنموہی نو دهقانهی که دهلین پیچهوانهی پیوره، وه عهقلیه کان بهتایهت غهیبی بهکان «ومن المعلنون أنك لا تجد أحداً ممن يرد نصوص الكتاب والسنة بقوله إلا وهو يبغض ما خالف قوله، ويود أن تلك الآية لم تكن نزلت، وأن ذلك الحديث لم يرد، ولو أمكنه كشط ذلك»^(۱)، «فلا تجد قط مبتدعاً إلا وهو يجب كتمان النصوص التي تخالفه، ويبغضها، ويبغض إظهارها وروايتها والتحدث بها»^(۲).

واته: که سیک نایبیت لهوانهی بهریهچی نایهت و فهرموده دهدهنموه رقیان لهو دهقانه نه بیتموه که دزایهتیان دهکات وه ناواتیان نهویه نهو نایهتانه نههاتنایهته خواره وه یاخود نهو فهرمودهیان پی نه گهیشتابیه، تهنانهت بیانترانیایه دهیانسرینموه، ههموو بیدعه کاریک پی خوشه نهو دهقانه بشاریتموه که پیچهوانهیهتی وه دزیهتی ده رکهوتنی و گیریانهوه باسکردهیهتی.

به پیچهوانهی خواناسانهویه کاتیک نایهتهکانی خوا دهخوینتریتموه موچور که به لهشیان دا دیت له بهر گهورهیی و بههاو دهسهلاتی خوا، وه کو خوی گهوره دهفهرمویت: ﴿نَقَشَعْرٌ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ [الزُّرَّارُ: ۲۳].

واته: نهوانهی له خوا دهترسن له کاتی خویندنموه قورنان دا بیستیان گرژ ده بییت و خوا ده بیتموه و دلّه کانیان نهرم ده بییت بو یادی خوا.

سی یم: وه نه گهر بهلگه شهرعی یهکان له کار بخرین بهم یاسایه نهوا «لم یبقی معهم إلا طریقان: إما طریق النظر: وهي الأدلة القیاسیه العقلیه، وإما طریق الصوفیه: وهي الطریقه العبادیه الکشفیه، ... إنما یؤول به الأمر إلى الحیره والشک، إن کان له نوع عقل وتمییز، وإن کان جاهلاً دخل فی الشطح والطامات التي لا یصدق بها إلا أجهل الخلق.

فغایه هؤلاء الشک، وهو عدم التصدیق بالحق، وغایه هؤلاء الشطح وهو التصدیق بالباطل، والأول یسبه حال اليهود، والثانی یسبه حال النصارى»^(۳).

واته: هيچ حاله تيك ناميتيموه بو به بهلگه كردن بيجگه له ريگه تيرواينه كان نه بيت نمويش بهلگه كيشانه عقلتي يه كانه يا خود ريگه سوفي يه كان نه بيت: كه ده يانه ويت به ريگه عبيده ته كانموه بگه نه كه شف و دهره پيكر دنه كان، ... كوتا كاري عقلتي يه كان گومان و سه رسوورمانه هو كاري باوه نه بوونه به حقه، نهمه هاوشيوه بووني جوله كه كانه، وه كوتا كاري سوفي يه كانيش تيكه لكردن و شيواندنه، نموش باوه بوونه به به تال، نهمش به هاوشيوه بووني گاوره كانه.

كاتيك شرع له كار بكويت نه بيت په نا بهينه بهر قياسي فلسه في و خه يالاتي سوفي، بو يه (أبو القاسم السهيلي) و بيجگه له ده لتين: «نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ قِيَاسِ فَلَاسِفِي وَخَيَالِ صُوفِي»^(۱).

واته: په نا به خوا له پيوانه في فلسه فه بي و خه يالاتي سوفي گه ري.

عقلتي يه كان داوا ده كه ن شرع له كار بخريت و كار به عقل بكريت، سوفي يه كان داوا ده كه ن عقل و شرع له كار بخريت و به كه شفي غه بي كار بكريت، وه كو ده لتين: «وَمَنْ أَرَادَ التَّحْقِيقَ فَلْيَتْرِكِ الْعَقْلَ وَالشَّرْعَ»^(۲).

جواره م: گرتنه به ري نهم ياسايه بووه هو كاري ريگه دو زينموه بو رزگار بوون له بهلگه شه رعي يه كان به گرتنه به ري «أل بهم الأمر إلى التأويل أو التفويض ... من مسائل الاعتقاد ... تندر س أصول الملة والدين»^(۳).

گو زين (تحريف) به ناوي (تاويل) هوه واته ته فسر كردن يا خود (تفويض) نه زانيني ماناو گه راندنموه ي بو لاي خوا.

بهو مانايه ي هموو ماناي نايه ت و فه رموده يه كه له گه ل نه قل دا نه گونجا مانا كه ي بگو زين يا خود وشمو دار شتيكي بي مانايه، ته نانه ت به مبه ر ﷺ و هاوه لان ﷺ كوزا (إجماع) ي نهم نومته نه يانز انيوه.

(۱) "الرد على المنطقين" لابن تيمية ص ۴۸۲.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲۴۳/۱۱).

(۳) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۲۰۱/۱).

کمواته پیغمبر ﷺ خوشی له قورنان تینه گیشتوره نهیوانی بییت به بدلنگه‌ی خوایی به‌سهر خه‌لکوهه و هوکاری هیدایهت و گه‌یاندنی دین نه‌بووه، وه بگره هوکاری گومان و شیواندنی عه‌قلیان بووه، وه بوونی قورنان هیچ سودیکی تیگه‌یشتی نه‌بووه، وه ته‌نانهت (ولله المثل الأعلى) عیلمی خوا ته‌واو نیهو توانای ده‌رپرین و تیگه‌یشتی خه‌لکی نیه.

خوای په‌روه‌ردگاریش ده‌فه‌رموئیت: ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا﴾ [النساء: ۱۲۲]، ﴿وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا﴾ [النساء: ۸۷]، ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ [الاحقاف: ۱۱۵].
واته: قسه و هموالیک نیه له نایهت و همواله‌کانی نهو ته‌واوتر و کاملتر بییت، فه‌رموده‌کانی خوا ته‌واوه له وتنداو دادپه‌روه‌ره له بریار دا^(۱).

پینجه‌م: ثم یاسایه به مهرج گرتی نیمان و باوه‌ره به ناراسته‌وخو وه ک بلیت: من باوه‌ر به‌وه ناکم که پیغمبر ﷺ هیناویه‌تی و وتویه‌تی تاوه‌کو بو‌م پروون نه‌بیته‌وه درزایه‌تی عه‌قلی نیه «أنه لا يمكن أن يكون تصديق الرسول فيما أخبر به معلقاً بشرط، ولا موقوفاً على انتفاء مانع»^(۲).

واته: ناییت باوه‌رکردن به پیغمبر ﷺ و همواله‌کانی هه‌له‌سیردراییت به مهرج یا وه‌ستیراییت له‌سهر نه‌بوونی ریگر له وه‌رگرتن دا، بدلکو ده‌بییت باوه‌ری ته‌واوت به قورنان و فه‌رموده هه‌بییت به‌وه‌ی تییدایه‌تی گه‌ر زانیییت یا نه‌ترانیییت.

وه‌کو نیمامی (الشافعی) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَبِمَا جَاءَ عَنِ اللَّهِ عَلَى مُرَادِ اللَّهِ وَأَمَنْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ وَمَا جَاءَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ عَلَى مُرَادِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(۳).

واته: باوه‌رم به خوا هیناوه و به‌وه‌ی لای خواوه هاتوره له‌سهر مه‌به‌سته‌کانی خواو باوه‌رم به پیغمبر هیناوه و به‌وه‌ی لای نه‌وه‌ه هاتوره له‌سهر مه‌به‌سته‌کانی پیغمبر ﷺ با نه‌یشیزانم.

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۲/۲۶۸)، (۳/۲۸۸).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۱۸۸).

(۳) "مجموع الفتاوی" لابن تیمیة (۶/۳۵۴)، و "جامع المسائل لابن تیمیة" (۵/۶۲)، و "الرسالة المدنیة" لابن تیمیة ص ۳، و

"لمعة الاعتقاد" لابن قدامة (۱/۷)، و "معارج القبول" للحافظ الحکمی (۱/۳۶۵).

باوه ږي مهرجدار وهرگير او نيهو ږي ناوتریت باوه ږدار، وه کو نهوانه وایه که دهیان وت:
﴿قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ [الأنعام: ۱۲۴].

واته: باوه ږ ناهیتین تاوه کو نایهت به لږیشته کانا بو ږ نیمه دانه ږیت و ه کو بو ږ پیغه مبران
 دابه زیوه^(۱).

شه شم: دوور کموتنه وه له قورنان و سونهت هوکارۍ سزای خواین به گو مږ ابون و
 هلگه ږانموه وه لگرتنی پیچموانه ی حق «أن الله سبحانه اقتضت حکمته وعدله أن کلما کان
 الرجل عن الرسول أبعد کان عقله أقل وأفسد فأکمل الناس عقولاً أتباع الرسل...»^(۲).

واته: دادپهروه ږی و دانایی پهروه ږگار له وه دایه هه رکه سیک هه تا دوور بیت له پیغه مبري
 خواوه ﷺ عقلی که مږو شیواوتر ده بیت، کاملترین کهس له عقل دا شوینکه وتوانی
 پیغه مبرانن سهلامی خویان له سهر بیت، له بهر نهوه نه هلی سونهت و فهرمووده عاقلترین کهس
 و وه کو هاوه لان وان له ناو فیره هه کان دا.

چه ند نمونه بهک له نیگه مږون و هه لگه ږانه وه عه قلبه کان

ا. ږازی نه بوونی موشریکه کان که پیغه مبره که یان ناده میزاد بیت به لام ږازی بوون خوا که یان
 بهردو په بکمر بیت.

ب. ږینگه ږی شهریک بو خوا قه ږاردان و گو مږایی و سزای دنیاو کوتایی یان هه لږژارد به سهر
 (تموچید) و هیدایهت و سهر ږازی دنیاو ناخیرهت دا وه کو هاوه لان ناو زیندوو کاملتی دنیاو
 ناخیرهت به ده ست بیتن.

ت. یا قسه ی فه لاسیفه نه ستیره په رسته کان پیش خه ن به سهر فهرمووده ی خواو پیغه مبر دا
 ﷺ، یاسایه کی خوایی به له بنده کانی دا هه رشتیک فهرمانی خوایی تیدا بشکیریت بموه سزای
 ده دات، گهر به مائی تاوان بکات ماله که ی لی ده شیوینیت، وه گهر به پله و پایو زمان و دل و
 هه ږاچه به کی لاشه ی تاوان بکات لئی ده شیوینیت گهر هه ستیشی ږی نه کات^(۳).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۲۹۷/۳).

(۲) (۳) "الصواعق المرسله فی الرد علی الجهمیه والمعتله" لابن قیم (۳/۸۶۱).

ث. وه کو گاورو جوله که کان همرچی قهشه کانیان حدالیان بگردایه یا حهرامیان بگردایه با دهقی تهورات و نینجیلیشی له سر نه بویه گوپرایه لیان ده کردن، نهمه بوخوی (نسخ) و سرپنهوی شمریه تیانه، کهچی له گهل نهوش دا قبولیان نه ده کرد شمریه ته که میان به قورنان سر در ایته وه.

ج. یا قهشه کانیان کامل و پله دار ده کرد به نه بوونی خیران و مندال کهچی قهراری خیران و مندالیان ده دا بو خواو ده بیان وت ﴿إِنَّ اللَّهَ تَالِكٌ لَّنْشَاقٍ﴾ [المائدة: ۷۳]، ﴿وَقَالَتِ الْتَصْرَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ﴾ [التوبة: ۳۰].

وه نیلیس رازی نه بووه سوجه بو نادهم بیات به لام رازی بوو سر کرده ی هممو تاوانیک بیت، وه خوارج و رافیزه کان هاوه لانی پیغمبریان ﷺ کافر ده کرد، به لام همرچی کافرو موشریک و دووروی نهو کاته ی مه ککهو مه دینه و دنیا هدیبه سه لامه تن له ده ست و زمانیان «يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ، وَيَدْعُونَ أَهْلَ الْأَوْثَانِ»^(۱).

واته: پیغمبر ﷺ له نیشانه دیاره کانی خوارج دا ده فهرمویت: موسولمان ده کوژن و بیروا و بته رستان سه لامه تن له ده ست و زمانیان.

ح. جهبری یه کان و قهدهری یه کان به عقل و یستیان سیفته ی کامل بو خوا دابنن له کاره کانی دا، کوتابی یه که ی نهویان زولم و سته می دایه پال خوا به وه ی هیچ کرده وه یه که به نیختیاری ناده میزاد نه، نه میشیان بی ده سه لاتی خسته پال خوا به وه ی هممو نیختیاریک له ده ست ناده میزاد دایه و هیچ بو خوا نه مایه وه، وه مورجینه کان به عقلی ته نیا و یستیان پیناسه ی ئیمان بکن، له کوتابی دا (فیرعون و نه بو جهل و نیلیس و همرچی بیروا ...) هدیبه هینایانه ناو دین و ئیمان وه، خوارجه کانیش هممو بیان دهر کرد له دین.

خ. موعته زیله و نه شعری یه کان به عقلی نازاد و یستیان وه صفی خوا بکن و پاک راگری بکن له هممو سیفته تیکی ناتهاوای ناده میزاد و درستکاره کانی کوتابی یه که میان باور نمان بووه به سیفته ته کانی خواو شوبهانیان به (معدومات و ممتنعات و مستحیلات) وه، واته نه بوو

(۱) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، وأحمد (۱۱۶۴۸)، وابن

أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۲/ ۵۴۰)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۹۱۰).

لمستمه کان که همر بیت یا زاتیکي بی هیچ وه سف و باس و شویتیکي وجوده، کوتای یه که ی له کارخستن و نمان و بیرواییه (تعطیل و الإلحاد).

وه نهم سهردهمه به ناوی گهرانهوی نیسلام به (سهردهمیانوه گشتگیری واقعیانهو چوونه ناو دهسلات)، تا کوتای توانوه له ناو دهسلات داو له دهستچوون و پاشه کشیه کی دینی و غهرق بوون له دونیاو شههوات دا.

حهوتهم: شکاندنی قه درو حورمه تی قورنان.

قورنان لای خهوارچه کان به حهرفیهت خویندنهوهو کارینکردنی رووکش به بی تینگه یشتن و ناگا لیبونی هموو دهقه کان و ناوه روک خویندنهوه لهسهری، پیغمهبری خوا ﷺ دهفه رمویت: «يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ تَرَاتِيهِمْ»^(۱).

واته: قورنان دهخویننهوه به لام له فورگیان ناچیته خوارهوه.

شیعه کانیس بریاریان لهسهر نهوه دا که قورنان ناتهواوی تیدایه، وه کو (کلنی) دهلئیت: «إن القرآن الذي جاء به جبريل إلى محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سبعة عشر ألف آية»^(۲).

واته: نهو قورنانهی جبریل بو (محمد) ﷺ هیتاوهته خوارهوه حهفده هزار نایهته.

له گهل نموهش دا شش هزارو چند زماره به که، واته نریکه ی دوو لهسهر ستی قورنان یان (یازده هزار) نایهتی قورنان نهما، وه نیمامه کانیان مهعصومن به لام قورنان مهعصوم نیه.

وه دهلئیت: «إن القرآن لا يكون حجة إلا بقیم ... وأن علیاً قیم القرآن»^(۳).

واته: قورنان به بی چاودیرنک ناییت به بهلگه، وه (عملی کوری نه بو تالیب) چاودیری قورنانه.

(۱) رواه البخاري (۳۶۱۰)، ومسلم (۱۰۶۴)، وابن ماجه (۱۶۸)، وأبو داود (۴۷۶۵)، والترمذي (۲۱۸۸)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۵۲)، وأحمد (۱۳۰۳)، والدارمي في "السنن" (۲۱۰)، والطبراني في "الكبرى" (۸۲۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۷)، وابن وضاح في "البدع" (۲۵۸)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۱۳)، والبخاري في "المسند" (۵۶۶)، والمروزي في "السنة" (۵۲)، والأجري في "الشریعة" (۳۸)، والبغوي في "شرح السنة" (۲۵۵۲).

(۲) "أصول الکافی" (۱۳۴/۲).

(۳) "أصول الکافی" (۱۸۸/۱).

وه سوقيه فلسفه فيه كان وه كو (حلاج، ابن سبعين، سهروردي، تلمساني ...) سهرچاوه يان
 راي شينخه كان و ئيلهاماتيانه، بويه قورنان هيچ بنه مايه كي و مرگرتي نيه، ههروهك (تلمساني)
 كاتيك كتيبي "فصوص" ي (ابن عربي الحلاج) ده خوئيتيموه به كيك بي ده لئيت نمانه هه مووي
 يتجهوانه ي قورنانه، نويش ده لئيت: «الْقُرْآنُ كُلُّهُ شِرْكٌ لَيْسَ فِيهِ تَوْحِيدٌ وَإِنَّمَا التَّوْحِيدُ فِي
 كَلِمَاتِنَا»^(۱).

واته: قورنان هه مووي شير كهو تهو حيدى تيدا نيه، به لكو تهو حيد له قسه ي تيمه دايه.

وه فيرقه فلسفه ي به كهلامى به كانيش (معتزلة، قدرية، جهمية و مرجئة ...) نمان زياتر
 له بهر نه گونجاندى عقل له گه لى دا، وه كو (بشر المريسي) ده لئيت: «ليس شيء أنقض لقولنا من
 القرآن، فأقروا به في الظاهر، ثم صرفوه بالتأويل»^(۲).

واته: شتيك نيه يتجهوانه ي قسه كاغان بيت يتجگه له قورنان به رووكش و زاره كه ي
 بيخويننه هو باوه رى بيكه ن پاشان مانا كه ي لى بترازين به ته نويل.

نهم هوناغانه يهن برى به هورنان: حهرفيهت، پاشان ته حريف به ناوى ته فسيره وه، پاشان
 له كارخستى مانا كانى به ناوى (بجاز) هوه، واته چند مانا به كي هه يه، نهو مانا يه ي ده يويست بو ي
 داده ناو ده ي سه پاند به سه رى داو پاشان تينه گه يشن لى و گه رانه وه ي مانا كانى بو لاي خواو
 به ناوى (تفويض) هوه، كه واته كارى قورنان بهس خوئندنه وه بيت، واته به تال كردنه وه له مانا
 مه بهسته كانى خو ي.

پاشان باوه ر نه بوون به وه ي خواى گه وره به حقيقي قسه و فهرمووده ي هه يه، به لكو دروستى
 كردوه وه كو دروستكاره كان و لى و مرگراوه به بيروكه ي (قرآن مخلوق) هوه، پاشان هر
 سهرچاوه ي ياساو شرع نيه به لكو عقل و نيمانه كان و ئيلهامات سهرچاوه ن و (معصوم) ن،
 (طريقة و شريعة) جياوازن و په يوه نديان به يه كه وه نيه.

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۲/ ۲۰۱).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۵/ ۲۱۸).

بيروا کانش باوہريان به هاتنه خواروهی قورنان نهبو، به يتغمبيران دهوت (خوی هتلی بهستوه)، پاشان وتیان ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ [الأنعام: ۲۵]. واته: نمه قسهی بهشهره و قسهی خوا نيه. پاشان دهیان وت شيعره و سيعره.

وه همروهها سونه تيش: خمورايجه كان به بهلگهی نموهی «زعماً منهم على ما قيل أن لا حجة إلا القرآن»^(۱). بمس قورنان بهلگه به.

باوہريان به يتغمبير ﷺ کرد به «وَأْتَا صَدَقُوهُ فَيَا بَلَّغُهُ مِنَ الْقُرْآنِ دُونَ مَا شَرَعَهُ مِنَ السُّنَّةِ الَّتِي تُخَالِفُ بِزَعْمِهِمْ ظَاهِرُ الْقُرْآنِ»^(۲). له گهياندي قورنان دا بهی روونکر دنموهی سونهت که به قسهیان دزايه تی روو که شی قورنان ده کات.

نموه شيعه کانش له بهر ته کفير کردنی همموو صه حابه «بَلْ كَفَرُوا إِلَّا نَقْرًا قَلِيلًا»^(۳). بينجگه له ژماره به کی کم نه بیت، وه ده تين: «كان الناس أهل الردة بعد النبي صلى الله عليه وسلم إلا ثلاثي: المقداد بن الأسود، وأبو ذر الغفاري، وسلمان الفارسي»^(۴).

واته: خملکی هممووی هملگه پاره بوون له دين پاش يتغمبيری خوا ﷺ بينجگه له (مقدادو نهبو زهرو سملانی قاری) نه بیت.

نيز له کيوه فهرموده وه ربگيريت؟!

وه فیره قه که لامی به کانش دابه شکر دنيان بو فهرموده دانا به ناوی (المتواتر والآحاد)، نمه بووه برياری کارينکردن نهک پلهی فهرموده که (صحيح) يا (ضعيف)، کارکرا به (متواتر) وه (آحاد) لاخرا، گهر ههر پله به کی (صحيح) ی هه بیت.

(۱) "الصارم المسلول على شاتم الرسول" لابن تيمية ص ۱۸۴.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۷۳/۱۹).

(۳) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳/۳۵۶).

(۴) "رجال الكشي" ص ۸، "أصول الكافي" للكليني (۲/۲۴۴)، "أصول الشيعة" للقفاري (۲/۵۱۷).

لهبر نموهی عقل به گومانوه سهیری نو فرمودانه ده کات که ژمارهی راوی په کانی کمهن، وه گومانیش کاری بی ناکریت، به لام له کوتا کاریان دا (موعتمز یلمو نه شعدری) په کان به هیچ شیوه بهک فرموده بهک پنجموانه ی یاسار رپسا عقلی په کانیان کاری بی نه ده کرد گهر (متواتر) یش بوايه لهبر نموهی (قطعی) نین به لکو (ظنی) ن عقل به گمانه لیان.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَلَّتْ: «أَنَّ الْمُعْظِمِينَ لِلْفَلَسَفَةِ وَالْكَلامِ ... هُمْ أَبْعَدُ عَنْ مَعْرِفَةِ الْحَدِيثِ وَأَبْعَدُ عَنْ اتِّبَاعِهِ مِنْ هَؤُلَاءِ. هَذَا أَمْرٌ مَحْسُوسٌ بَلْ ... مِنْ أَجْهَلِ النَّاسِ بِأَقْوَالِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَحْوَالِهِ ... لَا يُمَيِّزُونَ بَيْنَ مَا قَالَهُ الرَّسُولُ وَمَا لَمْ يَقُلْهُ بَلْ قَدْ لَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ حَدِيثٍ مُتَوَاتِرٍ عَنْهُ وَحَدِيثٍ مَكْذُوبٍ مَوْضُوعٍ عَلَيْهِ. وَإِنَّمَا يَعْتَمِدُونَ فِي مُوَافَقَتِهِ عَلَى مَا يُوَافِقُ قَوْلَهُمْ سَوَاءً كَانَ مَوْضُوعًا أَوْ غَيْرَ مَوْضُوعٍ»^(۱).

واته: نهلی فهلسفه دورترین کهسن له فرموده شویتکهوتی، به لکو نوازنین کهسن به فرموده ژبانی پیغمبر ﷺ، وه بگره نازنین جیاوازی نیوان فرموده نموهی فرموده نیه، نموه دهیکنه بهلکه نهوانه ی ده گونجیت له گهل بیروراکانیان دا گهر ههلبه سزاو بیت یان نا.

وه له لایه کی تریشه وه باوه رپان به دادپروهی صحابه نیهو هوکاری کیشه کانی نیوانیه، وه گومانیان له نیمانیان هدی به رپاری فاسقیان به سهردا ده دن، وه پلهی (منزله بین منزلتین) له نیوان کوفرو نیمان دا ناویان ده بن.

وه سولفی په کانش رینگه کانیان جیا کردوه نموه به ناوی (حقیقه و شریعة)، حقیقه ت پلهی شیخه کانیانو هاتووه و قایللی ههلمو گومرای نین به لکو (علم الباطن) ناوه روك خویندنه و هیان هدی به بو دهقه کان، پلهیان پلهی (معصوم) به ته همرچی لهوانموه ده رجیت مامهله ی دهقی بو ده کریت پیش دهقه کانش ده خریت، لهبر نموه فرموده کان کارو باسیان نیه^(۲).

(۱) "مجموع الفتاوی" (۹۵ / ۴)، و "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد العنبي ص ۵۷.

(۲) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة" لعثمان بن علي حسن (۲ / ۶۷۰) رسالة ماجستير، جامعة بن

ہہشتہم: یہ کیٹک لہ بدرہمہ تالہ کانی نم یاساو ریگہ عہقلی یانہ «ولہذا تجد کثیراً من ہؤلاء لالم یتبین لہ الہدی فی طریقہ نکص علی عقبیہ، فاشتغل باتباع شہوات الغی فی بطنہ وفرجہ أو ریاستہ ومالہ ونحو ذلک، لعدم العلم والیقین الذی یطمئن إلیہ قلبہ، وینشرح لہ صدرہ.

وفی الحدیث المأثور عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم «إِنَّ أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَیْکُمْ: شَهَوَاتُ الْغَمِيِّ فِي بُطُونِکُمْ وَفُرُوجِکُمْ، وَمُضِلَّاتُ الْهُوِيِّ»^(۱).

واتہ: زوری نعمانہ کاتیک ہیدایہ تیان بو روون نہوہوہ لہ ریگہ عہقلی یہ کانیانہوہ پاشہو پاش گہرانہوہ تیکہلی حمزو نارہزوہ کانی ورگ و شہہوات بوون لہ دہسہلات و مال و لہبہر نہوونی زانستی دروست و نہ گہیشتہ دلنیایی تمواو لہ ہوارہ دینیہ کہیان دا نہ گہیشتہ ناسوودہی تمواوی دل و دہروونی نیمانی.

(ابن تیمیہ) رَحِمَهُ اللهُ دہلیت: «وتجد أئمة أهل العلم من أهل البدعة والفرقة من أهل الإیمان والنفاق یصنفون لأهل السیف والمال من الملوک والوزراء فی ذلک ویتقربون إلیہم بالتصنیف فیما یوافقہم کما صنف کتاب تحلیل التبیذ لبعض الأمراء وهو الکرخی وقد صنف الجاحظ ... وکما صنف ابن فورک ... وأبو المعالی ... لنظام الملک وکما صنف الرازی کتاب الملخص فی الفلسفہ لوزیر وقتہ زہیر وکتابا فی أحكام النجوم لملک وقتہ علاء الدین وکتابا فی السحر وعبادۃ الأوثان لام الملک وکما صنف السهروردي الحلبي المقتول الألواح العمادیة»^(۲).

واتہ: پیشہوایانی زانست لہ ٹہہلی بیدعہ نوسینیکی زوریان بو دہسہلات نوسیوہو بہ ہوکاربوونی نریک بوون لیان و گوگنجاندن لہ گہلیان، تمنانہت لہ ہواری سیحرو ٹہستیرہو ہورجہ کان نوسیویانہ بو خو نریک کردنہوہ، وہ کو کتیبی "السر المکتوم فی مخاطبۃ الشمس والنجوم" ی نیمامی (الرازی) کہ ہزار دیناری ٹہو وہختہی لہ سہر وہرگرتوہ لہ لہاین

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیہ (۱/۱۶۵)، و "الصواعق المرسلۃ" لابن قیم (۳/۱۸۴)، والحدیث رواہ أحمد

(۱۹۷۷۲) وقال محققہ (شعیب الأرنؤوط): رجالہ ثقات رجال الشیخین، والطبرانی فی "الصغیر" (۵۱۱)، والبزار فی

"المسند" (۳۸۴۴).

(۲) "الاستقامۃ" (۱/۴۳-۴۵).

دهسه لاتموه و سحره کانی (تنکلو شاه البابی وطمطم الهندي وابن وحشية) ی تادا غری
کردووه تموه^(۱)، وه (کرخی و جاحظ وابن فورك و الجويني و سهروردي) یش هموویان بو
خزمتهی دهسه لات شتیان بو نووسیون به حال لکردنی نموانه ی بیان خوشه.

نویهم: شیواندنی بههای عقل که خوی گهوره ترین بههای خوایی یه بو ناده میزاد، هوکاری
پله بهرزی یه بهسمر بوونه و هره کانی تر دا، نمهش به شیواندنی ریگه راست و دروسته که ی خوی،
«إِنَّ الْعَقْلَ الصَّرِيحَ لَا يُخَالِفُ النَّقْلَ الصَّحِيحَ»^(۲).

واته: عقلتکی رهوان دزایه تی ده قیکی راست ناکات.

وه گهر بریاری دزایه تی بی بدن نموا له دهقه شرعی یه که به تمواوو دروست تینه گهیشتون،
بملکو پیچموانه ی مبهست و ماناو دارشته که ی تیگهیشتون و دزه بهلگه ی عقلی یان بو
دروست کردووه، نم مانا بو دروستکردنه بهتاله دزایه تی مانا شارواه شرعی یه دروسته که
ناکات.

زوری نمو بهلگه عقلی یانه ی دزایه تی شرعی یه کانی بی ده کهن «شبهات فاسدة یعلم
بالعقل بطلانها بل یعلم بالعقل ثبوت نقيضها الموافق للنقل ... الجاهل یظن أن تلك الشبهة
عقلية وهي جهلية خيالية من جنس شبه السوفسطائية»^(۳).

واته: لیتیکیچوونیتی ههله یه به عقل ده زانریت بهلکو عقل پیچموانه که ی پشتگیری ده کات
که گونجاوه له گه ل شرع دا، نه زانیش وا ده زانیت بهلگه ی تمواوی عقلین، بهلکو نه زانین و
خه یالاتن له سمر شیوه ی (سوفسه تائی یه وجودی یه کان).

له بهر نموه ی عقل ههله ده کات وه کو ههسته کان ههله ده کهن له گه ل نموهش دا حوکمی
ههسته کان به هیتره تاوه کو عقل، وه نمو زانسته نادیارانه ی زانست ده رکمی بی ده کات چهندها
قاتی نمو زانستانه یه ههست و عقل ده رکیان بی ده کات، له بهر نموه بیستن به هیتره تا بینین ﴿إِنَّ

(۱) "أسباب الوقوع في البدع" لسعود بن سعد العتيبي ص ۳۱۰.

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۶/۶۶۵)، "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/۸۲۹).

(۳) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/۸۲۹)، و (۴/۱۲۰۷).

السَّمْعَ وَالْبَصَرَ ﴿ [الْبَصْرَةُ : ۳۶]، بويه پيشي خستوره له بهر نموي زانباري له سر «المعدومة والموجودة والحاضرة والغائبة والعلوم التي لا تدرك بالحس»^(۱). ناديارو ديارو نامادهو دورو نمو زانستانه به همت يني نازانريته له بيستا خري ده بيتهوه، نموي به چاو ده بينريته به هيترو تهاوتره، وه نموي به بيستن ده بيستريته فراوانزه، وه نمو بواره عقلي يانه دزايه تي شرعي يني ده كهن لهوانه به هيترو يا وه كو ناستي خوي به لگهي عقلي هه به پشتگيري دهقه شرعي به كان ده كات، مادام بوچرون و پيجهوانه ي عقلي هديته بو عقلي به كان نموا تواناي دزايه تي كردني نايته.

وه گهر پياچون نموي قسه عقلي به كان بگين بهرامبر دهقه كان دانراوه دورو بابهت بو ررون ده بيتهوه:

به كه م: جياوازي بيرو رايه كه له نيوان خويان دا به شيوه ي دزو هه لوه شانده نموي به كزي «العقل الصريح دل علي النفي، والآخر ... دل علي الإثبات ... وأما الفلاسفة فلا يجمعهم جامع، ... وأكثر الفضلاء العارفين بالكلام والفلسفة، ... تجدهم فيه حيارى»^(۲).

واته: لي ره دا عقل ده بيه ليتيته وه له مولا شهوه هه لي ده وه شيته وه، خو فهيله سوفه كان ي كو كره وه به كه كو نيوان ناكاته وه به لكو نه ملي كهلام و فله سه فه ي موسولمانان نه وه هه مويان حهيران.

دووه م: سه رجاهه ي قسه كانيان به يني عيلم و زانسته به لكو گومان و به خه يال دانانه ﴿إِنكُرْ لِنِي قَوْلِي مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قِيلَ الْحَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾﴾ [الْبَصْرَةُ : ۸ - ۱۰]. له سر قسه به كي جياوازي بهرامبر (محمد ﷺ)، نموي پشتي لي ده كات به دروي ده زانريته پشت كردنه له نيان، وه خوا نموانه بكوزيته به يني زانسته قسه له سر خوا ده كهن^(۳).

خو اي گموره سويند ده خوات نموي فرموده كه ي ره ده كاته وه بهر دوام له جياوازي و دو به ره كايه تي دايه ﴿وَالذَّارِبَتْ ذَرَوْا ﴿١﴾ ... إِنكُرْ لِنِي قَوْلِي مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾﴾ [الْبَصْرَةُ : ۸، ۱].

(۱) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعطله" لابن القيم (۳/ ۸۷۳).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱/ ۱۵۶ - ۱۵۹).

(۳) "تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان" للشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي ص ۸۰۸.

بوته پهنا دهه نه بهر قسه کانی «عمدوا إلى ألفاظ مجملة مشتبهة تحتمل في لغات الأمم معاني متعددة وصاروا يدخلون فيها من المعاني مالميس هو المفهوم منها في لغات الأمم، ثم ركبوها وألفوها تأليفاً طويلاً بنوا بعضه على بعض، وعظموا قولهم، وهولوه في نفوس من لم يفهمه، ولا ريب أن فيه دقة وغموضاً لما فيه من الألفاظ المشتركة والمعاني المشتبهة، فإذا دخل معهم الطالب وخاطبوه بما تنفر عنه فطرته فأخذ يعترض عليهم قالوا له: أنت لا تفهم هذا، وهذا لا يصلح لك، فيبقى ما في النفوس من الأنفة والحمية يحملها على أن تسلم تلك الأمور قبل تحقيقها عنده، وعلى ترك الاعتراض عليها خشية أن ينسبوه إلى نقص العلم والعقل، فهذا أصل ضلال من ضل من أهل النظر والبحث في المعقولات ... فالواجب على من يريد كشف ضلال هؤلاء وامثالهم أن لا يوافقهم على لفظ مجمل حتى يتبين معناه ويعرف مقصوده فيكون الكلام في معنى معقول يتوارد النفي والإثبات فيه على محل واحد»^(۱).

واته: په نایان بردووه ته بهر جهند وشهیه کی کورت له ژیری دا مانای له به کچوو شاراو هی تیدایه له زمانه کانی تر دا جهند مانای جیاوازی ههیه، جهند مانایه کی تینه گه به نراوو نادیاریان له زمانی گه لان دا تیکه ل کردوه، پاشان دایان رشتووه به شیوهیه کی دوورو دریز ههندیکیان په یوه ست کردوه به ههندیکیانوه، بیرکردنه وهو بودانانی ریزه و دریز کردنه وهی تیگه یشتن و پیشخستیان بو کردوه، پاشان گه وریان کردوه لای که ساینک لئی تیناگه ن، بیتگومان ورده کاری و نادیاری تیدایه له بهر وشه کورت و مانا هاوشیوه کان، وه گهر قوتابی یدک گوئی لیبیت به دهر وون پاکي و فیژه تی خوئی دژایه تی ده کات، نه وایش پرووی ره خنه ی تیده که ن و ده لئین تو تیناگه ییت و نهمه بو تو ناشیت، له ناخی ناده میزاد دا غیره تی خو پراستن و حز به هاوده می کردن هوکار دهن بو خو بده ستدان لهم بابه تانه پیش شیکردنه وه، وه واز له ره خنه دینیت له ترسی نه وهی نه یخه نه پال ناتهواری عه قل و زانست، نهمه یه بناغهی هه موو گوئی پهل ی یه کان که خاوه ن تیروانین و توژی نه وه عه قلی یه کان به کاری دینن، پیوسته بو دهر خستی

(۱) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" لابن القيم (۳/۹۹۵)، "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة

گومرایې نعمانو هاوشیوه کانیان پشتگیری وشه کورته کانیان نه کهن تا ماناو روونکردنموه ی تمواو لمسریان بدهست دیت و مهبهستیان دهرده کهویت تا قسه که له مانایه کی وهر گراو دا بدهی ده کریت، نمو کاته له یهک شوین دا به بوون و نه بوون رووی تی ده کریت، نهک له وشه یه کی هاوشیوه و شاراوه دا، خو نه گهر عقل شایسته ی بیرکردنموه نه بیت چون قورنان نو همموو داواکاری یه ی لی ده کات بو بیرکردنموه گه شسته نامانج؟ ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الاحزاب: ۱۷۶]، ﴿كَذَلِكَ نَقُصِّلُ الْأَنْبِيَاءَ لِقَوْمٍ يُفَكَّرُونَ﴾ [يونس: ۲۴]، ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ﴾ [التوبة: ۸۲]، ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾.

وه گهر عقل دزایه تی ده قه کان بکات چون پیغمبران و کتبه کانی دهنیریت بو نعمانی پاسارو هلمگه ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ [التوبة: ۱۶۵]. پیشخستی قسه ی (مه مخلوقات) بهسر قسه ی (خواو پیغمبره که ی دا) و بریارو بو چوونی عقله کان ویست و نارهمزوه کانی مروقی یاسا بیت، نم جوړه بریاره قسه و کاری بیروایان و دووړوه کان بووه نعمانهش پاشکو هلمگری میراتی نموان.

خوای پهروه دگار فرمانی داوه پیش فرمانی خواو پیغمبره که ی نه کهون ﴿لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ [الحجرات: ۱]. وه تمنانهت ده نگیان بهسر ده نگی پیغمبره که ی دا بهرز نه که نه وه، چ جای بریاردان و مانا گوړین و عقل پیشخستن و ...

خوای پهروه دگار ده فرمانیت: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ [الحجرات: ۲].

واته: نهی نیمانداران ده ننگان بهسر ده نگی پیغمبر دا ﷺ بهرز مه که نه وه وه کو نیوانی خوتان تاوه کو کرداره کانتان نه سرپرتموهو پی نه زان.

گهر ده ننگ بهرز کردنموه سپنموه ی کاره چاکه کان بیت؛ نه بیت حالی نه مانه چون بیت؟!

که بریاره عقلی و نارهمزوه کانیان پیش ده خن و قورنان و فرموده ده که نه پاشکو.

۴. خه و بینینه کان.

هندیک له بیدعه کاران خه و بینینه کان ده که نه بهلگمو سمرچاوه، به جوژیک و وحی و نیلهامی خوایی دهزانن، به هوکاریهوه کردن و نه کردنی کاره کانیاں پیوه په یوه ست ده کهن، وه تهناندت به بهشیک له سمرچاوهی تهفسیری قورئان و یه کلاکمره وهی پلهی فرموده کان و بههیزو لاوازی یاسا فیهی یه کانی داده نین.

نیمامی (الغزالی) رحمته الله علیه ده لیت: «وقد قرب الله تعالى على خلقه بأن أعطاهم نموذجاً من خاصية النبوة، وهو النوم، إذ النائم يدرك ما سيكون من الغيب، إما صريحاً وإما في كسوة مثال يكشف عنه التعبير»^(۱).

واته: خوای پهروه دگار غونه یه کی تایه تی یغه مبرایه تی نزیکی خستوه ته وه له بنده کانی نهویش خموه، خموتوو ده رک ده کات به رووداوه کان له غه یه وه راستمو خو یا له پوتشاکینکی هاوشیوه دا ته عبیری خموه کان ده ری ده خات.

نهم قسه یه ی (الغزالی) همان بوچوونی (فارابی) یه له پیناسه ی وه وحی دا که به هیزی (الفیض والاشراق) عقلی بههیزو ریژه و بو ده رکوتوو ناوی ده بات.

نهو هیزی له عقلینکی بههیز دایه که جهانی خواروو به سروروه ده به ستیموه ده توانیت هممو نهو شیوه خه یالانه ی هیده تی بو ی بنه خشیتیت و شتی لی وهریگریت (واته وه وحی بینینی جبریل و فرموده ی خوا لی وهرگرتی حقیقه تی نیه بهلکو خدیالته) له به ره می عقلینکی بههیز دا بو خاونه که ی دروست ده بیت.

نهم بوچوونه ی (فارابی) ش له (نهرستوه وه وه ری گرتوه که یاسی بینینی خه ده کات، نهمان پیناسه ناسینی وه وحی یان هیناوه ته ژیر باری یه وه)^(۲).

(۱) "المفرد من الظلال" ص ۱۸۲، ۱۸۳.

(۲) "قانون التأویل" للإشبیلی ص ۲۶۶ بتحقیق عماد السلیمانی، و "الفلسفة الإسلامية منهج وتطبيق" لدكتور ابراهيم بيومي

مذکور ص ۱۲۴ - ۱۳۸، و "كتاب الروح" لابن القيم ص ۳۰.

پنهمبهر ﷺ دهفرمویت: «الرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ: فَرُّؤْيَا الصَّالِحَةِ بُشْرَى مِنْ اللَّهِ، وَرُّؤْيَا تَحْزِينٍ مِنْ الشَّيْطَانِ، وَرُّؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ الْمَرْءُ نَفْسَهُ»^(۱).

واته: خموی بینین سئی جوزه:

۱. خمویکی باش که له خواوهیه.

۲. خمویک مایهی خهفته له شهیتانوهیه.

۳. خمویک به خهیاالی یهوه خهوتیبئی.

کهواته راست و دروستی له خهودا پاریزراو نیه «وَأَمَّا رُؤْيَا غَيْرِهِمْ فَتُعْرَضُ عَلَى الْوَحْيِ الصَّرِيحِ، فَإِنْ وَافَقَتْهُ وَإِلَّا لَمْ يُعْمَلْ بِهَا»^(۲).

بیجگه له خموی پنهمبران علیهم السلام همر خمویکی تر بیت دهدریته پیش قورئان و لهرمودهی (صحیح) گهر گونجا وه کو پاشکوز هاوده میک له دواى بهلگه کان داده نریت، وه گهر نا ناورپی لی نادریتهوه.

کهواته کارکردن همر به وه حی یه وه سوودی خهوه کهش ناگادار کردنهوهو مؤزدهو هاوده می یه.

(ابن الوزير المعلمی) رَكَّاهُ دهلیت: «اتفق أهل العلم على أن الرؤيا لا تصلح للحجة، وإنما هو تبشير وتنبية وتصلح للإستئناس بها إذا وافقت حجة شرعية صحيحة»^(۳).

واته: کودهنگی زانایان له سمر نهویه خهو نابیته بهلگه بهلام مؤزدهو ناگادار کردنهوهیهو نه بیته دلخوشکهر گهر بیت و گونجا له گهل بهلگه شمرعی یه (صحیح)ه کان دا.

وه گهر بیت و خموه که چاک بیت و له بیاوکی صالحهوه بیت بو هیتانه دی مهرجه کانی دروستی خموه که شوینی تیروانینه^(۴).

(۱) رواه مسلم (۲۲۶۳)، وأبو داود (۵۰۱۹)، والترمذي (۲۲۷۰)، وأحمد (۱۰۵۹۰)، وفي "صحيح الجامع الصغير" (۳۵۳۳)

بمفهومه. (۳) "التكليف بما في تأنيب الكوثري من الأباطيل" (۲/ ۲۴۲).

(۲) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۱/ ۷۵). (۴) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۸۰).

زۆزی بدعہ کاران خەو بینین به یتەمبەرەوہ ﷺ ئەکەنە بەلنگە بە گوێرە ی ئەو فەرموودە یەدی یتەمبەر ﷺ که دەفەر مویت: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِى»^(۱).

واتە: ئەو ی لە خەو دا من ببینت ئەوە منى بینو، شەیتان ناتوانیت خوی بخاتە سەر شیو ی حەقیقی من.

(محمد بن سیرین) ﷺ دەلیت: «إِذَا رَأَى فِي صُورَتِهِ»^(۲).

واتە: ئەگەر بە شیو ی راستی و دروستی خوی ببینیت.

وہ (عبدالرحمن ی کور ی عەباس و حەسەنى بەصرى) ئەگەر یە کێک خەو ی بە یتەمبەرەوہ ﷺ بینیا یە دەبو ت لە شیو ی (حەسەنى کور ی عەلى) دەجوو؟ ئەگەر بیوتایە بەلى دەبو ت بینو تە^(۳).

زانایانی تەعبیر دەلین: ئەشیت شەیتان یتە خەو ی کەسێک و هێمای بو بکات بو ىاوتیک و بلیت ئەو یتەمبەر فلانەو لە کەسە کە ی تیک بدات و ئەوکات ئەو شیو یە فەرمان و نەه ی یە کى یتەجووانە ی شەرع ی بى بلیت و ئەویش و ابزانیت لە یتەمبەرە کەو یە، ئەمە متمانە ی بى ناکریت^(۴).

نیمامی (الشاطبي) ﷺ دەلیت: «وَيَتَفَقَّ هَذَا كَثِيرًا الْمُرْسَمِينَ بِرِسْمِ التَّصَوُّفِ، وَرُبَّمَا قَالَ بَعْضُهُمْ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّوْمِ، فَقَالَ لِي كَذَا، وَأَمَرَنِي بِكَذَا، فَيَعْمَلُ بِهَا وَيَتْرُكُ بِهَا؛ مُعْرِضًا عَنِ الْحُدُودِ الْمُضْوَغَةِ فِي الشَّرِيعَةِ، وَهُوَ خَطَأٌ، لِأَنَّ الرُّؤْيَا مِنْ غَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ لَا يُحْكَمُ بِهَا شَرْعًا»، و «لَا يُحْكَمُ بِمُجَرَّدِ الرُّؤْيَا حَتَّى يَعْضُهَا عَلَى الْعِلْمِ؛ ... وَعَلَى الْجُمْلَةِ، فَلَا يَسْتَدِلُّ بِالرُّؤْيَا فِي الْأَحْكَامِ إِلَّا ضَعِيفُ الْمَنَّةِ.

نعم؛ يأتي المرئي تأنيساً وبشارةً وندارةً خاصةً، بحيث لا يقطعون بمقتضاها حكماً، ولا يبنون عليها أصلاً، وهو الاعتدال في أخذها، حسبما فهم من الشرع فيها، والله أعلم»^(۵).

(۱) رواه البخاري (٦٩٩٣)، ومسلم (٢٢٦٦)، وابن ماجه (٣٩٠١)، وأبو داود (٥٠٢٣)، والترمذي (٢٢٧٦)، والنسائي في "الكبرى" (٧٥٨٢)، وأحمد (٤١٩٣)، والدارمي في "السنن" (٢١٨٥)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٣٠٤٦٧)، وابن حبان في "صحيحه" (٦٠٥٢)، والطبراني في "الكبير" (١٢٤٠٣)، والبزار في "المسند" (٢٠٧٤)، والبيهقي في "شرح السنة" (٣٢٨٦)، والبيهقي في "الحلية" (٣٣٠/٢)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٦١٧).

(٢) رواه البخاري (٦٩٩٣). (٥) "الاعتصام" (١/٣٣١ - ٣٣٦).

(٣) (٤) "فتح الباري" لابن حجر (٣٨٤/١٢).

واته: نم بيني خهوانه كه ساني خوږازينمروهه به تهسوف باسي ده كهن، رهنكه ههنديكيان بلتين: يتغمميرم ﷺ بينوه له خهودا نهوهي پي و تووم، يا فهرماني نهوهي پي كردووم، نعيمش كاري پي بكات و رهچاوي فهرمانه كاني شرع نه كات، نهمه ههله به له بهر نهوهي خموي يتجگه له يتغمميران له رووي شرعي ناييت به ياساو كاري پي ناكريت.

كار به خمو ناكريت تا نه دريت به شرع، وه به كورتى: كهس خمو ناكاته بهلگه له حوكمه كان دا يتجگه له عقل لاواز نهيت، بهلي بو زانايان خمو موزدهو هاودهو و ناگادار كهروهه تايهته، له گهل نهوش دا هيچ ياسايه كي له سهر داناپژن و بنهمايه كي له سهر دروست ناكهن، نهمه شيوازي تمواوي مامه له كردنه له گهل خهودا وه بهو شيوهي تيگه يشتووين له شرع دا، خواي گهوره ش زاناتره.

بهلكو ههنديك له تهريقه سونى يه كان بيني يتغممير ﷺ به حقيقي باس ده كهن و شويتى تايهتي بو دهرازينمروه، وه كو تهريقه (تيجاني) له تهفريقا «ولا يكمل العبد في مقام العرفان حتى يصير يجتمع برسول الله صلى الله عليه وسلم بقظة ومشافهة»^(۱).

واته: بنده كان ناگهنه مهقامي عرفان ههتا كو نه بنمروه له گهل يتغممير دا ﷺ به خهبر بوون وه قسه له گهل دا نه كهن.

فهرووده يه كه ده كهنه بنهما بو خويان كه يتغممير ﷺ ده فهرمويت: «فسيراني في البقظة...»^(۲).

واته: نهوهي سى بيني له خهودا نهوا من ده بينيت له كاتي خهبر بوون دا. بهلام يتاگايان له شيوهي تيگه يشتي فهرووده هوكاره بو نهم بوچوونانه. له بهر نهوه زانايان ده ليين نه ستمه يتغممير ﷺ دواي وه فاتى بينريت، وه نيمامي (السخاوي) ركه الله ده ليت: «لم يصل إلينا ذلك عن أحد من الصحابة، ولا عن من بعدهم. وقد

(۱) "التيجانية" لعل محمد الدخيل ص ۱۲۷.

(۲) رواه البخاري (۶۹۹۳)، ومسلم (۲۲۶۶)، وأبو داود (۵۰۲۳)، وأحمد (۲۲۶۰۶)، والطبراني في "الكبير" (۶۶۰)،

والبغوي في "شرح السنة" (۳۲۸۸).

اشتد حزن فاطمة عليه صلى الله عليه وسلم حتى ماتت كمدا بعده ستة أشهر على الصحيح
وبيتها مجاور لضريحه الشريف، ولم ينقل عنها رؤيته في المدة التي تأخرت عنه»^(۱).

واته: پیمان نه گه یشتووه له یه کیک له هاره لانه وه وهوانه ی دواى ئهوان که پښمه بیریان ﷺ
بینییت، (فاطمه) ی کچی چهنده غمبار بوو به وه فاتمی پښمه بیری باوکی ﷺ به شیوه یه که دواى
ئو شهش مانگ به خهفته تموه مرد ماله که شی له پال گۆزه که ی پښمه بیره وه ﷺ بوو، له گه ل
ئوهش دا نه گیر دراوه ته وه که پښمه بیری بینییت لهو ماوه یه ی دواى ئهو.

به لکو مانای فهرموده که وه کو زانایان ده لئین مه بهستی بی ئه وه یه وه کو ئه وه وایه به حه قیقی
منی بینوه نه که من به حه قیقی له دنیا دا ده بینییت، ههروه کو له ریوایه تیکی ئیمامی (موسلم) دا
هاتوره «لَكَاتَمَا رَأَى فِي الْيَقِظَةِ»^(۲).

واته: وه کو منی بینییت له خه بهر بوون دا.

گهر وا بیته هه که سی خهوی به پښمه بیره وه بینى ئهوا له خه بهر بوونیش دا ده بینییت؛ ئهوا
ئهمانه به دواى خهوی دا ده هییت:

۱. ئه وه ی ده بینییت ده بیته (سه حابه)، وه خه لک بوون به (سه حابه) یش هه تا کو روژی قیامهت
به رده وهام ده بیته. ئه مه بیگومان به تاله^(۳).

۲. به رده وهام بوونی وه حی و حوکمی تازه وه رگرتن له پښمه بیری خواوه ﷺ له دواى
تهواو بوونی دین و وه فاتمی ده هییت. ئه مهش به کو دهنگی زانایان (إجماع) به تاله^(۴).

۳. پښمه بیری خوا ﷺ له مالى ناخیرهت و خهوینهر له دنیا دا نایه ته دی، یان ده هییت وه کو
سه حابه له دنیا دا بینییتی، یا له دواى مردن^(۵).

(۱) "المواهب اللدنیة بالمنح المحمدیة" لأحمد بن محمد القسطلانی (۲/ ۳۷۱)، و "شرح الزرقانی علی المواهب اللدنیة بالمنح

المحمدیة" للزرقانی (۷/ ۲۹۲)، و "منهج الاستدلال علی مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علی حسن ص ۶۸۴.

(۲) "صحیح مسلم" (۲۲۶۶)، ورواه أبو داود برقم (۵۰۲۳).

(۳) "فتح الباری" لابن حجر (۱۲/ ۳۸۵).

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (۱/ ۸۱).

(۵) "مشتهی الخارف الجانی" لمحمد خضر الشیقیطی ص ۷۵.

۴. پيغمبري خوا ﷺ وهفاتي کردوهو زيندور بوونهوي دواي وهفاتي ههلوه شاندهنوهي

نعم نايتهيه ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾ [الزُّمَرُ: ۳۰]. تو مردويت و نهوايش دهمرن^(۱).

۵. گهر بربار بدریت له سمر بينی له دونايدا بو نهوانه ی خوویان پیوه بینیت وه پاش
خموه کان نهیه ته دی و نه یانینیت ثوا به درو خسته وه ی ثم فرموده یه^(۲).

۵. پشت بهستن به ریوایه تی هه لبه ستر او گو ماناوی.

بهرنامه ی بیدعه کاران ناویان به خوینامه یه که دورن له به لگه و ورده کاری یه کانی، بوته
هیچ گرنگی یه کیان نه به راست و دروستی و شیوازی به لگه کردن، ریگه ی زانستی بو وه رگرتن
(سند) بهرنامه و سیمای نهلی سونه یه، نه گهر سه بری سه رچاوه کانی ته سه وف و شیعه و که لامی
یه کان بکهین زوز به ناشکرا دیاره.

(ابن تیمیه) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «وَأَمَّا أَهْلُ الْأَهْوَاءِ وَنَحْوُهُمْ: فَيَعْتَمِدُونَ عَلَى نَقْلِ لَا يُعْرِفُ لَهُ
قَائِلٌ أَضْلًا لَا ثِقَّةَ وَلَا مُعْتَمَدًا. وَأَهْوَنُ شَيْءٍ عِنْدَهُمُ الْكُذْبُ الْمُخْتَلَقُ. وَأَعْلَمُ مَنْ فِيهِمْ لَا يَرْجِعُ
فِيمَا يَنْقُلُهُ إِلَى عُمْدَةٍ بَلْ إِلَى سَاعَاتٍ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَالْكَذَّابِينَ وَرَوَايَاتٍ عَنِ أَهْلِ الْإِفْكِ الْمِينِ»^(۳).

واته: بیدعه کاران پشت ده بهستن به ده قیک خاوه نی به هیچ شیوه یه ک نانا سریت، وه نه بو نی
متمانو نه هیچ جوژه پشت به ستیک بو نی هه یه لایان، ناسانزین کار لایان دروی هه لبه ستر او،
زاناترینان نه وه ی ده یگه یه نیت ناگه ریتموه بو به نما که ی، به لکو هه مووی نه و بیستانه یه له نه زان و
دروژنه کان و گپرانوه له که سانی درو هه لبه سه.

ده رباره ی نیمامی (غزالی) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «وَأَبُو حَامِدٍ لَيْسَ لَهُ مِنَ الْخَبْرَةِ وَالْآثَارِ النَّبْوِيَّةِ
وَالسَّلْفِيَّةِ مَا لِأَهْلِ الْمَعْرِفَةِ بِذَلِكَ، الَّذِينَ يَتَمَيِّزُونَ بَيْنَ صَحِيحِهِ وَسَقِيمِهِ. وَهَذَا يَذْكَرُ فِي كِتَابِهِ مِنَ
الْأَحَادِيثِ وَالْآثَارِ الْمَوْضُوعَةِ وَالْمَكْذُوبَةِ مَا لَوْ عَلِمَ أَنَّهَا مَوْضُوعَةٌ لَمْ يَذْكُرْهَا»^(۴).

(۱) ذکر الله بين الاتباع والابتداع لعبدالرحمن محمود خليفة ص ۴۱۸.

(۲) فتح الباري لابن حجر (۱۲/۳۸۵).

(۴) "دره تعارض العقل والنقل" (۷/۱۴۹).

(۳) "دره تعارض العقل والنقل" (۸/۲۷۷).

واته: (نهبو حامید) شاره زایی نه بووه به سهر فرموده ی پیغمبر ﷺ و پاشاوه ی پیشوره کان دا له هاوه لان و تابعین وه کو نهلی خوی هه بووه، له بهر نموه له کتبه کانی دا فرموده و گپرانموه هه له سزاهه دروکان باس ده کات، گهر بیزانیایه هه له سزاهه نهیده هیتا.

نیمامی (الشاطبی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَلَوْ كَانَ مِنْ شَأْنِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ الذَّاكِبِينَ عَنْهُ الْأَخْذُ مِنَ الْأَحَادِيثِ بِكُلِّ مَا جَاءَ عَنْ كُلِّ مَنْ جَاءَ؛ لَمْ يَكُنْ لِانْتِصَابِهِمُ لِلتَّعْدِيلِ وَالتَّجْرِيحِ مَعْنَى، مَعَ أَنَّهُمْ قَدْ أَجْمَعُوا عَلَى ذَلِكَ، وَلَا كَانَ لِيَطْلُبَ الْإِسْنَادِ مَعْنَى يَتَحَصَّلُ، فَلِذَلِكَ جَعَلُوا الْإِسْنَادَ مِنَ الدِّينِ»^(۱).

واته: گهر کاری پارێزه رانی نههلی نیسلام وهرگرتی فرموده بیت له هه کوی بیت و له هه رکس بیت نهوا (تعديل و تجريح) پالتهی راوی یه کان ههچ مانایه کی نهده بوو، وه بهده سهیتانی سه نهه ههچ بهرهمیکی نهده بوو، له گه له نموهش دا کو دهنگی زانایانی له سهره، بوته سه نهه دو بهدواداچوونی رینگه ی فرموده کان به دین داده نریت.

جووری فرموده کردنه به لگه لای بیدعہ کاران دوو شیوهیه:

یه کهم: نهوانه ی به دهس نهقهست درو بهدهم پیغمبره وه ﷺ ده کهن، نهو جوژه بهناو فرمودانه هه لته بهستن گونجاو بیت له گه له بوچوون و بهرنامو بیروباوه ریان دا، نهوه ی لهم بواره ۱۵ به ناوبانگه (رافیزه) کان، له بهر نهوه نیمامی (شافعی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «لَمْ أَرَأِ أَحَدًا مِنَ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ أَشْهَدَ بِالزُّورِ مِنَ الرَّافِضَةِ»^(۲).

واته: نه مینیوه له کومه لانی ههواو ناره زوو (بیدعہ کاران) شایه تی زور له سهر درو بدهن له رافیزه زیاتر.

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۲۸۷، ۲۸۸).

(۲) "الكفاية في علم الرواية" للمخطيب البغدادي ص ۱۲۶، "الإبانة الكبرى" لابن بطه (۶۸۸)، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للعلکاني (۲۸۱۱)، "حلیة الأولیاء وطبقات الأصفياء" لأبي نعیم (۱۱۴/۹)، "السنن الكبرى" للسناني (۲۰۹۰۵).

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «وَقَدْ اتَّفَقَ أَهْلُ الْعِلْمِ بِالنَّقْلِ، وَالرَّوَايَةِ، وَالْإِسْنَادِ عَلَى أَنَّ الرَّافِضَةَ أَكْذَبُ الطَّوَائِفِ، وَالْكَذِبُ فِيهِمْ قَدِيمٌ، وَهَذَا كَانَ أَيْمَةَ الْإِسْلَامِ يَعْلَمُونَ اِمْتِيَاذَهُمْ بِكَثْرَةِ الْكَذِبِ»^(۱).

واته: کۆدهنگی زانا یانی فەرموده ناس گیتی انموهه گواستنه وهه و پینگا کانی فەرموده له سه ره نموه به که شیعهی رافیه دروزن زین کومه لن، درو تیایان دا کونه، زانا یان به رژهی زور درو کردن جیا یان ده که نموه.

دووهه: کومه لئی دووهه نهوانه درو ناکه، به لام فەرموده ی (ضعیف و موضوع) ههلبه سزاو ده گیتی نموه، گرنگی نادهن به بیچوونه وهی گیتی انموهه کان و پالفته کردنیان، نه مه بووه ته هوی لادانگی زوزی بهرنامه یی و گو مریی و دزایه تیه کی ناشکرا له بواره دینی یه کان دا، هه موو مه بهستیکیان گو نجانندن و پالپشتیه بو بوچوونه کانیان.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «ولهذا نجد جمهور أهل الكلام من أبعد الناس عن معرفة الحديث وأقوال الصحابة، ويذكرون أحاديث يظنونها صحيحة وتكون من الموضوعات المكذوبات، وأحاديث تكون صحيحة متلقاة بالقبول، ... وهم يكذبون بها أو يرتابون فيها»^(۲).

واته: ده بین زوزی نهلی که لام دوورترین که سن له ناسینی فەرموده وهه قسه ی هاوه لان، کومه لیک فەرموده باس ده کهن وا گو مان ده بن (صحیح) بن له گه ل نموهش دا درو و ههلبه سزاو، وه فەرمودهش هه ن (صحیح) ن و شوینی وهر گرتنی زانا یانه له گه ل نموهش دا به دروی ده خه نموهه گو مانی تیادا دروست ده کهن.

۶. پاشماوهو بیرورا کۆنه کان.

له پاش بلاو بوونه وهی نیسلام به جیهان دا گهلانی جیاوازو ناین و بیرورای جیاواز هاته ناو بازنهی نیسلامه وه، به لام هه لکه ندنی بیروباوه رو دروست بوون له سه ره بنه مای تازه کاریکی ناسان

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۵۹).

(۲) "دره تعارض العقل والنقل" (۸/ ۲۷۷).

نیہ، بوئہ سروشتی نادمیزادیش خو گوئجاندن و هاودہمی یہ بہ ہوکاری تیکہل بوونی یہ کتری پی دہوتریتم (مدنیۃ الطبع)، لہم رووہوہ زور لہ پاشماوہ کان گوئجیندران لہ گہل نیسلام دا بہ جوژیک لہ گوئجاندن یا ہہلواسین، زوری نھو داہینراوانہ بنہماو پاشکویہ کی راپوردووہو ماوہتہوہو نیستا بہ نیسلام کراوہ.

نہم جوڑہ دروستبووانہ لہ سہردہمی پیغہمہرانہوہ سہلامی خویان لہ سہر بیت ناو بہ ناو سہری ہہلداوہ و ہکو:

(أبو واقد الليثي) رضی اللہ عنہ دلایت: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى حُنَيْنٍ وَنَحْنُ حَدَثَاءُ عَهْدٍ بِكُفْرٍ، وَلِلْمُشْرِكِينَ سِدْرَةٌ يَعْكُفُونَ عِنْدَهَا، وَيَتَوَطَّأُونَ بِهَا أَسْلِحَتَهُمْ يُقَالُ لَهَا ذَاتُ أَنْوَاطٍ. قَالَ: فَمَرَرْنَا بِالسِّدْرَةِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ كَمَا هُمْ ذَاتُ أَنْوَاطٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اللَّهُ أَكْبَرُ، إِنَّهَا السُّنَنُ، قُلْتُمْ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ: ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ يَجْهَلُونَ ﴿الْآيَاتُ: ١٣٨﴾، لَتَرْكَبَنَّ سَنَنْ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ "» (۱).

واتہ: لہ گہل پیغہمہری خوا دا صلی اللہ علیہ وسلم چووین بو شہری (حونہین) و تازہ موسولمان بووویون و لہ کوفر رزگارمان بووویو، تیہر بووین بہلای موشریکہ کان دا داریکیان ہہبوو پیمان دہوت (ذات أنواط) شمشیرہکانیان یا ہہلدہواسی و دہمانوہ لہ زیری دا بو بہرہ کہت، نیمش و تمان نھی پیغہمہری خوا صلی اللہ علیہ وسلم داریک بو نیمہ دروست بکہ و ہکو موشریکہ کان ہہبانہ، فہرموی: اللہ اکبر نھوہ رینگاو بیروباوہرہ نھوی و تتان، سویند بہوی گیانی منی بہدہستہ نھو داواکاری یہیہ جولہ کہ کان بہ (موسی) صلی اللہ علیہ وسلم یان وت کاتیک تیہر بوون بہلای گویرہ کہی دروستکراو دا دہپہرسترا، ﴿اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ يَجْهَلُونَ ﴿الْآيَاتُ: ١٣٨﴾ خواہک بو نیمہ

(۱) رواہ الترمذی (۲۱۸۰)، والنسائی فی "الکبری" (۱۱۱۲۱)، وأحمد (۲۱۸۹۷)، وابن أبي شيبة فی "المصنف" (۳۷۳۷۵)، وابن حبان فی "صحيحه" (۶۷۰۲)، والطبرانی فی "الکبیر" (۳۲۹۱) واللفظ لہ، وابن بطہ فی "الإبانة" (۷۱۰)، واللالکانی فی "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۵)، والمروزی فی "السنة" (۳۹)، وابن أبي عاصم فی "السنة" (۷۶)، وصححه الألبانی فی "المشكاة" (۵۴۰۸)، و "التعليقات الحسان إلى صحيح ابن حبان" (۶۶۶۷).

دروست بکه وه کو نهوان هدیانه.

میژوی فیره قه کانیش بو ههمان کاریگهر ده گهر پتهوه (خموارج) هکان له بهر نهوهی لادینی بوون هیچ زانار نهملی زانستیکیان تیا نه بوو، وه بیر کردنمه کانیشیان ههمان شیوه بوو دهیان وت: فهرمووده مان ناویت، خو مان له قورنان تیده گهین، وه قورنان ده بییت خوئی حوکم بکات نهک پیاوان له جیاتی نهو، واته خهلیفه نابیت بییت، وه نهوهی ههر تاوانیک بکات بیی دهرده چیت له نیسلام.

وه (شیعه) کانیش ههنگری بیرورای فارسه کانن وهک باوهر بوون به بنه مالمو پشتاو پشست له دهسه لاتی دینی و دونیای دا وه کو پاشایهتی فارسه کان، بویه باوهریان به پشتاو پشستی نیمامه کان ههیه، وه بیرورای مزده کی یه کان له نییاحیهت دا وه ره گزایهتی فارسی به مهزه ب گهریتی دا، بویه پاشاوهی نهوروزو گور پهرستی و مهر جعهیت، ههموو نه مانه بیرورای فارسه کوته کانه له دینی (مجوس) یهت دا، وه پاشان بو پاراستنی بیروراکانیان نهیتی تهواو (التقیة) ...

تهسهوفیش تیکه لکردنی ره هبانیهتی گاوره کان و بوچوونی تیکه لبوون له گه ل خوا دا، وهک به (مسیح) عليه السلام یان دهوت به شیکه له خوا، یا کورپه تی، ﴿إِنَّ اللَّهَ تَالِكٌ لِّمَا تَعْمُرُ﴾ [الْمَائِدَة: ۷۳].

و سرینه وهی روحه کان گواستنمه وهی بو لاشه یه کی تر (تناسخ الأرواح) بوزی یه کان و عیشقی نیلاهی و تیکه لکردنی بوچوون و فهلسه فه روزه لالت و روزه ناوایی یه کان له گاورو بوزی و زهرده شتی یه کان ... له نهجامی نمم لیکدانه تهسهوف له دایک بوو، بویه دوا ی گه یشتنی نیسلام بو تورکیا که پاشاوهی دینی گاوره کانه تهسهوف هاته دی، وه له دوا ی ناگر پهرسته کان (مجوسیه) و شیعه به بهرگی دینی دروست بوو.

وه فیره قه که لامیه کانیش له ریگای پاشاوهی فهلسه فهی یونانی و رومانیه نهستی ره پهرسته کانه وه بوو وه کاریگهری دهستکردی دهستی پاشاوه دینی کان کاتی خو که کاریگهری نهو فهلسه فیانه یان له سه ر بووه گو مر ا بوون له دینی خو یان دا، وهک (هشام بن عروه) له باوکیه وه ده لیت: «لَمْ يَزَلْ أَمْرُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسْتَقِيمًا حَتَّى أَدْرَكَ فِيهِمُ الْمُؤَلَّدُونَ أَبْنَاءَ سَبَائِيَا الْأُمَمِ، فَأَخَذُوا

فِيهِمْ بِالرَّأْيِ، فَأَصْلُوا بِنِي إِسْرَائِيلَ»^(۱).

واته: کاری دینی جوله‌که‌کان (به‌نو ئیسرائیل) به ریکی ده‌روی تاوه‌کو نه‌وی کوبله‌و به‌نده‌کانی ژیر ده‌ستی جوله‌که‌کان گه‌وره بوون له‌ناویان دا، بیروبو‌چوونه‌کانی خویان تیکه‌ل به دینی جوله‌که‌کردو جوله‌که‌کان گومرا بوون.

وه نیمامی (الأوزاعي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: «أَوَّلُ مَنْ نَطَقَ فِي الْقَدْرِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ يُقَالُ لَهُ: سَوْسَنٌ كَانَ نَصْرَانِيًّا فَأَسْلَمَ، ثُمَّ تَنَصَّرَ، فَأَخَذَ عَنْهُ مَعْبَدُ الْجُهَنِيِّ، وَأَخَذَ غَيْلَانُ عَنْ مَعْبِدٍ»^(۲).

واته: یه‌که‌م کس باسی قه‌زاو قه‌ده‌ری وروژاند له‌ناو خه‌لک دا بیارنیک بوو له عیراق ناوی (سوسن) بوو گاور بوو پاشان موسولتمان بوو پاشان گاور بووه‌وه، (معبد الجهني) سمرکرده‌ی قه‌ده‌ری یه‌کان نهم بو‌چوونه‌ی لیوه وهر‌گرت و پاشان (غیلان الدمشقي) له (معبد) یه‌وه وهر‌گرت و فیرقه‌ی قه‌ده‌ری یه‌کانی له‌سه‌ر دروست بوو.

پاش وهر‌گیرانی کتیبه‌ی فله‌سه‌فی یه‌کان له سه‌رده‌می (مأمون) دا بلاو بووه‌وه، (أبي فرج الجوزي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: «طالعت المعتزلة مثل أبي الهذيل العلاف والنظام ومعمرو الجاحظ كتب الفلاسفة في زمان المأمون واستخرجوا منها ما خلطوه بأوضاع الشرع ... وأول مسألة اظهروها القول بخلق القرآن»^(۳).

واته: که‌سانی موخته‌زیله وه‌کو (علاف و نیزام و موعه‌مه‌ری جاحز) خویندنه‌وه‌ی کتیبه‌ی فله‌سه‌فی یه‌کانیان ده‌کرد له سه‌رده‌می (مأمون) داو تیکه‌لیان کرد به‌بابه‌ت و ناویشانه‌ی شه‌ری یه‌کان دا، یه‌که‌م بابه‌ت قورنان (مخلوق) واته وه‌کو ههموو دروستکراوه‌کان خوا دروستی کردوووه‌و قسه‌به‌حرف و ده‌نگ و ناردنی (جبریل) بوونی نیه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱۷۲/۲)، وأخرجه ابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۰۱۳، ۲۰۱۵) بإسنادين صحيح والآخر حسن (قاله مشهور حسن محققه).

(۲) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۱۹۵۴)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۳۹۸)، والفريابي في "القدر" (۳۴۸).

(۳) "تلييس إبليس" ص ۸۷.

فرقی (النسطورية) كان (الشهرستاني) دهلیت: «ومن النسطورية من ينفي التشبيه، ويثبت القول بالقدر»^(۱).

واته: (نستوری) یه کان له گاوره کان دا باوه ریان به وه سفه کانی خواو قهزاو قهدهر نه بوو، بیرو ریان وا بوو ناده میزاد خوئی کاری خوئی دروست ده کات.

(داود بن أبي هند) دهلیت: «مَا فَسَّتِ الْقَدْرِيَّةُ بِالْبُضْرَةِ حَتَّى فَشَا مَنْ أَسْلَمَ مِنَ النَّصَارَى»^(۲).

واته: قهدهری یه کان له به صره بلاو نه بوونه وه تاوه کو گاوره کان موسولمان بوون.

بوونی (عبدالله ی کوری سبأ) نمونه یه کی ناشکرایه لهم بواره دا، که پیشتر جوله که یه کی دانیشتوری شاری (صنعا) بوو له (یهمه ن)، موسولمان بوو له سهرده می نیمامی (عوسمان) دا، پاشان دهوړیکئی تیکدان و فیتنه گپړی گپړا به شیوه یه کی خه لکی هان دا له نیمامی (عوسمان) به دروژ گهوره کردنی شته کان تاوه کو ناوی زړاند وه خه لکی عیراق و میسری هینایه سهر تا له ماله که ی خوئی دا شهیدیان کردو پاشان خوئی په نا دا، تاوه کو به نیمامی (عهلئ) شی وت: تو خوایت، وه بلاوی کرده وه چون (یوشع ی کوری نون) به وه سیه تی (موسی) ﷺ جیگری بووه، (عهلئ) ش به همان شیوه جیگری پیغمبره ﷺ به وه سیه تی، سته می لی کراوه، وه پاش شهید بوونی نیمامی (عهلئ) ش بوچوونی گه رانه وه ی بلاو کرده وه وه کو چون (الیاس) چوو بو ناسمان پاشان ده گه رپتموه بو گه رانه وه ی دین و یاسا ناواش نیمامی (عهلئ) ده گه رپتموه^(۳).

نایا بوته ی له دایک بوونی پیغمبر ﷺ دروست نه کراوه به ژاولیکردنی بوته ی له دایک بوونی (عیسی) ﷺ؟! وه نایا کهش و جوړی دهوړیشه کان تقوس و که شی هیندوتسه کان نیه؟! وه نایا هه لبه ستنی گوړو پهرستنی کاری گاورو جوله که کان نیه؟ وه کو پیغمبره ی خوا ﷺ ده فهرمویت:

(۱) "الملل والنحل" للشهرستاني (۲/ ۳۰).

(۲) "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۱۹۵۹).

(۳) "المقالات" للأشعري (۸۶/۱)، "الفرق بين الفرق" للبغدادي (۳۳۵)، "الملل والنحل" للشهرستاني (۱۷۴)، "بذل

المجهود" لعبدالله الجميلي (۱/ ۱۴۴)، "الشيعة والتشيع" لإحسان ظهير (۶۱).

«لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ»^(۱).

واته: نفرهتی خوا له گاورو جولہ که کان بیت گوڑی گوڑی پیغه مبره کانیاں ده کرد به مزگهوت.

وه نایا شیخی تهریقو مدرجه عیه ته کان و هرنه گراوه له راهیبه کانی بوزاو حاخامی جولہ که کان و قه شهو پاپای گاوره کان، وه ههروهها ته سیح و کورس و به دهنگ بهرز کردنی زیکره کان و ته کیمو خانه قاو فالجیه تی و خوئندنهوی بورجه کان و ههلواسینی چاوو دهست و ... به ماله کان دا پاشاوهی زهرا دهشت و ساییه کان و گاورو جولہ که کان و نایینه پیشووه کان نیه؟

(۱) رواه البخاري (۱۳۹۰)، ومسلم (۵۲۹)، والنسائي في "الكبرى" (۷۸۴)، وأحمد (۱۸۸۴)، والدارمي في "السنن" (۱۴۴۳)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۵۴۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۶۱۹)، والطبراني في "الأوسط" (۸۷۷۶)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۵۸۸)، والبخاري في "المسند" (۱۲۷۸)، والبغوي في "شرح السنة" (۵۰۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۷۵).

به شی شوی چواره م

شیوازی کارکردنی بیدعه کاران له گهل دهقه کان

بیدعه کاران گهر سمرچاوه کانیاں نهوانه بیت ده بیت مامله بیان بو رزگار برون له دهقه کان کاریاں بیت، بویه شیوازی جوژاو جوژیاں گرتوته بهر گهرچی چند شیوازیك رهنگدانهوی تمواری بهسمر هموویان دا ههیهو کوپان ده کانهوه تپیان دا، له شیوازه:

۱. هینانهوهی بهلگه هاوشیوه ماناکان (المتشابه).
۲. بیروپایان پاشان بهلگه (اعتقادهم ثم استدلالهم).
۳. پشتکردنه بهرنامهی هاوهلان (هجر منهج السلف الصالح).
۴. کار نه کردن به فهرموودهکانی (الاحاد).
۵. تیکدانی بنه مای تیپوانین و کردنه بهلگه (اضطراب أصول النظر والاستدلال).

یه که م : هینانهوهی بهلگهی هاوشیوه ماناکان

(الاستدلال بالمتشابه)

دارشته کانی قورنان پیکهاتوره له (مُحْكَم) و (مُتَشَابِه)، خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ﴾ [الْعَنْكَبُ: ۷]. هوالی خوی یه که له قورنان دا نایهته (مُحْكَمَات) پروون و ناشکرا مانا بی لیتیکچرونی هیچ که سیک نه مه ﴿هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ بناغهی گهرانهوهی لیتیکچرونی ماناکانه، ... وه نایهته (مُتَشَابِه) مانا نادپاره کانه لای زوزی یا هندیکی خه لکی، ماناکانی (مُحْكَم) له خو ده گرت، وه ده شیت له پرووی پیکهاتهی وشو لیکدانهوه مانای تر له خو بگرت نه که له پرووی مه بهسته وه^(۱).

(۱) "تفسیر ابن کثیر" (۱/۳۵).

نهو دهه هوشیوانه له مانادا «هُوَ الصَّحِيحُ أَنَّ الشَّابَّهَ أَمْرٌ نِسْبِيٌّ فَقَدْ يَتَشَابَهُ عِنْدَ هَذَا مَا لَا يَتَشَابَهُ عِنْدَ غَيْرِهِ»^(۱). هوشیوه بیان له مانادا ریژوهی یه له که سیکه وه بو که سیکه تر.

لیکچووی مانا کانش دوو جوژه:

۱. المتشابه الحقيقي: كأمر الروح والساعة ...

۲. المتشابه الإضافي: كالمنسوخ والمجمل والظاهر والعام والمطلق ...^(۲)

واته: لیکچوونی تمواو نهو نایه تانه یه مانا کانی ده زانی و راستی و دروستی یه که ی نازانریت وه کو روچ و هاتی روژی دواپی ...، وه لیکچوونی پاشگر نهو نایه تانه یه که به پشتیوانی بابه ته کانی تر ده زانریت وه کو شیوازی به لنگه روو که شمو کورت و سراوه و گشتی و په ها کان.

به لآم (متشابه) «فإنه تعالى نفى العلم بتأويل المتشابه ولم ينف العلم بمعناه وتفسيره»^(۳).

واته: خوی پروه ردگار باسی له نه زانی (متشابه) کردوو له رووی حه فیه ته که یه وه نه که له رووی مانا و تفسیره که یه وه، وه کو بابه ته غه یی یه کان.

که واته شتیک نیه له قورنان دا مانای نه زانریت.

(ابن قتیبة) رحمته الله ده لیت: «ولسنا ممن يزعم: أن المتشابه في القرآن لا يعلمه الراسخون في العلم. وهذا غلط من متأوليه على اللّغة والمعنى. ولم ينزل الله شيئا من القرآن إلا لينفع به عباده، ويدلّ به على معنى أراد»^(۴).

واته: نیمه که سیک نین بلتین مانا لیکچوو ه کان (متشابه) له قورنان دا زانایان نایزانن، نیمه هه لیه له رووه زمانی و مانایی یه که ی دا، خوی پروه ردگار هیچ شتیک له قورنان دا

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۳/ ۱۴۴).

(۲) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۲/ ۴۸۵)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۵/ ۳۵-۳۸)، (۱۷/ ۳۷۲)، و "الموافقات" للشاطبي (۳/ ۹۱).

(۳) "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۲/ ۴۸۴)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۳/ ۲۸۴، ۲۷۵).

(۴) "تأويل مشكل القرآن" لابن قتيبة ص ۶۶.

نه نار دوو ته خوار وه بیجگه له سوو دمهندی نهییت بو بهنده کانی و رینمای نهییت بو سهر ماناو مه بهسته کانی.

نیمامی (المجاهد) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قوتابی (ابن عباس) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا دهلیت: «عرضت المصحف علي ابن عباس من فاتحته إلى خاتمته أقفه عند كل آية وأسأله عنها. وقال ابن مسعود: ما في كتاب الله آية إلا وأنا أعلم فيم أنزلت. وقال الحسن البصري: ما أنزل الله آية إلا وهو يجب أن يعلم ما أراد بها»^(۱).

واته: قورتانم کرده وه له سورتهی (الفاتحة) و تا کوتایه که ی نهموهستان له سهر ههموو نایه تیك پرسیارم لی ده کرد، (ابن مسعود) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: نایه تیك نه له قورتان دا نیلا ده زانم له سهر چی هاتووته خوار وه، وه (الحسن البصري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: ههر نایه تیك خوا نار دوو به تیه خوار وه خوا بی خورشه بهنده کانی بزانیت مه بهستی بی چیه.

کهواته (متشابه الحقیقی) نمو بابته غیبی یانهی حهقیقه ته کانی نازانین وه کو (روح، قیامت، بههشت و دوزخ و وورده کاری قهدهر و سیفاته کانی پهروه دگار ...)، به لام مانا کانیان ده زانین دهییت باوهرمان بیان هه بییت و ته سلیمان بین له بهر نه توانیمان له دهرك پیکردن و روو نوونه وه دا، نهم بابته تانهش زانا کانیش ده بییت بلین ﴿وَمَا يَسْأَلُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَأَمَّنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ [الْعَنْكَبُوتُ: ۷].

واته: راست و دروستی بابته کان نازانیت بیجگه له پهروه دگار نهییت، وه زانایانی روچوو له زانست دا ده لئین ههمووی (مُحْكَم و متشابه) حهقه لای خوا وه به رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راسته ههردوو لایان په کتری به راست ده خه نه وه و شایه تن له سهر په کتری، نه وهی لای خوا وه به دژو جیاواز نه باوهرمان بیته تی، نهوانه ی خوا وه نی تیگه یشتن و عقل و بیر کردنه وهی راست و دروستن تیده گهن^(۲).

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۱/۲۰۸)، و "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۳/۵۵)، (۵/۱۵۹).

(۲) "تفسیر ابن کثیر" (۲/۱۲).

(ابن تیمیه) رحمته الله ده‌لیت: «وَقَدْ قَالَ كَثِيرٌ مِنَ السَّلَفِ: إِنَّ الْمُحَكَّمَ مَا يُعْمَلُ بِهِ وَالمُتَشَابِهَ مَا يُؤْمَنُ بِهِ وَلَا يُعْمَلُ بِهِ»^(۱).

واته: زوری هاوه‌لان و شوینکه‌وتوانیان وه‌کو (ابن عباس و عائشة و حسن البصري و قتادة و الضحاك ...) ده‌لین (مُحَكَّم) کاری بی ده‌کریت وه (مُتَشَابِه) باوه‌ری بی ده‌هیریت و کاری بی نا‌کریت، واته بئس باب‌ه‌تیک‌ی عقیده‌یین هو‌کاری تاقی‌کردنه‌وی بئنده‌کانه.

(مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ) رحمته الله ده‌لیت: «المُتَشَابِهَاتُ هُنَّ تَضْرِيفٌ وَتَحْرِيفٌ وَتَأْوِيلٌ، ابْتَلَى اللهُ فِيهِنَّ العِبَادَ»^(۲).

واته: (مُتَشَابِه) ه‌کان لادان و مانا گۆزین بو‌ دروست‌کردن روویان تی ده‌کات و تاقی‌کردنه‌وی خوایی یه بو‌ بئنده‌کانی.

بیدعه‌کارانیش بو‌ به‌لگه‌ هینانه‌وه روو ده‌کهنه (مُتَشَابِه) ه‌کان ماناو بو‌چوونی خوایی بو‌ ده‌تاشن تاوه‌کو شهرعیته به‌ کاره‌کانیان بدهن و خه‌لکی بی چه‌واشه‌ بکه‌ن، وا گومانیان بو‌ دروست بکه‌ن له‌سمر رپ‌ره‌وی راستی قورنان و فهرموده‌ن.

نهمه‌ه‌والی خوایی یه له‌سهریان ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾ [العنكبوت: ۱۷].

واته: نه‌وانه‌ی له‌ دل‌یان دا گومرای هه‌یه‌و ده‌رچوون له‌ حه‌ق شوینکه‌وته‌ی مانا هاوشیوه (مُتَشَابِه) ه‌کانن بو‌ گومرا‌کردنی شوینکه‌وتوانیان، وه مانا گۆزینی ده‌ه‌کان به‌ گۆیره‌ی ویستیانه^(۳).

واته سته‌مکارن له‌ مافی خه‌لك دا که گومرایان ده‌کهن و له‌ مافی خواش دا که فهرموده‌و قسه‌که‌ی ده‌گۆرن له‌ ماناو مه‌به‌سته‌که‌ی خوئی.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۷/۳۸۶).

(۲) "تفسير الطبري" (۶/۱۷۷)، و "تفسير القرطبي" (۴/۱۱)، و "تفسير البغوي" (۱/۲۶۹)، و "تفسير ابن كثير" (۲/۷).

(۳) "تفسير ابن كثير" (۲/۸).

(عائشة) رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ده لیت: بِتَعْمَبِرُ عَلَيَّ كَاتِيكَ نَم نايه تهی خوینده وه فدمووی: «فَإِذَا رَأَيْتِ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ فَأَخَذُوا مِنْهُمْ»^(۱).

واته: گهر بینیت نموانه ی شوینکموته ی مانا هاوشیوه کان (متشابه) ن نموانه نهو که سانه ن خوا ناوی بردوون خوئیان لی یبارتزه.

نم جوړه نوسینانهش له سهر بیدعمو بیدعه کاران ریگه یه که بو ناسینیان و خو پاراستن لییان. نیمامی (الطبري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَهَذِهِ الْآيَةُ وَإِنْ كَانَتْ نَزَلَتْ ... مِنْ أَهْلِ الشُّرْكِ، فَإِنَّهُ مَعْنَى بِهَا كُلُّ مُبْتَدِعٍ فِي دِينِ اللَّهِ بِدْعَةٌ، ... كَأَنَّنا مَنْ كَانَ، وَأَيُّ أَصْنَافِ الْبِدْعَةِ كَانَ»^(۲).

واته: نم نايه ته نه گهر چی بو موشریکه کان هاتوره ته خواره وه به لام هممو بیدعه کاران له خو ده گریت له هه رکوی بن و له هه شتیک دا بیت.

نیشانه کانی مانا لیکچوه وه کان (متشابه)

هممو ده قیکی شعرعی روو که شی دارشته که ی باس له مانایه ک بکات نهو مه به سته ی نه بیت له شعر دا نموه (متشابه) هو پیوسته بگه ری پندریته وه سهر مانای (محکم) ه کان تا مه به سته ی راست له مانا که ی ده رکمویت.

وه هممو روو که شی ده قی ک مانایه کی راست بدات به ده سته وه، به لام پیوستی به شیکر دنده وه روونکر دنده وه ی تهواوتر هه بیت، کار پیکردنی نمو روو که شه به بی گه ری اندنده وه ی بو مه به ست و مانا گشتی یه کانی شعرع که کو ده نگی به لگه کانی له سهر کو ده بیتته وه کار کردنه به (متشابه)^(۳).

له نیشانه کانی شوینکموته ی (متشابه) کار کردنه به ده قه ره ها (مطلق) ه کان پیش تیروانیی له رووه په یوه سته کانیموه (مقید)، وه تیروانیی ده قه گشتی (عام) ه کان به بی گه ری اندنده وه بو

(۱) رواه البخاري (۴۵۴۷)، ومسلم (۲۶۶۵)، وأبو داود (۴۵۹۸)، وأحمد (۲۶۱۹۷)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار"

(۲۵۱۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۲۲۱/۱)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (۹۵۸).

(۲) "جامع البيان" (۲۱۴/۵).

(۳) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۱۶.

تاییه تمندیه کان (خاص)؟! وه به پیچهوانه شموه بو هردوو کیان^(۱).

واته هیتانهوهی بهلنگهی نایدت و فهرمووده بو همر بابهتیک ممرج نیه خاوه نه کهی پینکابیتی و بهس بیت بو بابهته که، تاوه کو دلنیایی بدهست نههیتت له لایه نی زانایانی شرعی بهرنامه پاک (الراسخون فی العلم)، خوی پهروردگار ده فهرمویت: ﴿فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ [البقره: ۱۷۰].

واته: پرسیار له زانایانی خاوهن تاییهت بکهن گهر نه تازای.

زانست سی جوره بیجگه له وانه زیادهیه "آیه محکمه أو سنة متبعة أو فريضة عادلة"^(۲) نایه تیکی مانا تهواو وه سونه تیکی کار پینکراو وه حوکمیکی داد پهروره وانه. پالپهستی هموو گومرایی یهک شوینکموتهی بهلنگه شرعی یه هاوشیوه کانه (متشابه) و پتوانه عهقلی یه کان (قیاس) ه.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «عَامَّةُ الضَّلَالِ مِنْ جِهَةِ التَّشَابُهِ، ... فَلِهَذَا كَانَ ضَلَالُ بَنِي آدَمَ مِنْ قِبَلِ التَّشَابُهِ وَالْقِيَاسِ الْقَاسِدِ لَا يَنْضَبُطُ كَمَا قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: أَكْثَرُ مَا يُخْطِئُ النَّاسُ مِنْ جِهَةِ التَّأْوِيلِ وَالْقِيَاسِ؛ فَالتَّأْوِيلُ: فِي الْأَدِلَّةِ السَّمْعِيَّةِ، وَالْقِيَاسُ: فِي الْأَدِلَّةِ الْعَقْلِيَّةِ ... وَالتَّأْوِيلُ الْخَطَأُ إِنَّمَا يَكُونُ فِي الْأَلْفَاظِ الْمُتَشَابِهَةِ، وَالْقِيَاسُ الْخَطَأُ إِنَّمَا يَكُونُ فِي الْمَعَانِي الْمُتَشَابِهَةِ»^(۳).

واته: به گشتی گومرایی له ریتی (متشابه) که روو کهشی دهه کانهو بهی گهرانهوه بو شیکردنهوهی فهرموودهو وتهی هاوه لآن، وه پدیوهست بوون به (قیاس) و بوچوون و پتوانه عهقلی یه کان و پشتکردنه دهه شرعی یه کان ریگا کاری بیدعه کارانه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۴۵).

(۲) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۱۵، و "إعلام الموقعين" لابن القيم (۱/ ۶۸)، وه کو

فهرمووده (ضعیف) له "ضعيف الجامع الصغير" (۳۸۷۱)، و "ضعيف أبي داود" (۴۹۶).

(۳) "التدمرية" ص ۱۰۷، و "مجموع الفتاوى" (۳/ ۶۳).

(ابن أبي العز) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلېت: «فَهَلْ قُتِلَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَّا بِالتَّأْوِيلِ الْفَاسِدِ! وَكَذَا مَا جَرَى فِي يَوْمِ الْجَمَلِ، وَصِفْيَنَ، وَمَقْتَلِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَالْحَرَّةِ؟ وَهَلْ خَرَجَتِ الْخَوَارِجُ، وَاعْتَزَلَتِ الْمُعْتَزِلَةُ، وَرَفَضَتِ الرَّوَافِضُ، وَافْتَرَقَتِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، إِلَّا بِالتَّأْوِيلِ الْفَاسِدِ؟!»^(۱).

واته: نایا نیمامی (عوسمان) ﷺ نه کوژرا به لیکدانموی ههله واته (متشابه) و ههروهها رووداوه کانی شهري (الجمال والصفين) شهيد کردنی (حوسهين) ﷺ و رووداوی (الحرّة) نابلقوهی مدينه له لایه (حجاج) هوه به به کارهينانی بهلگه هاوشيوه (متشابه) هه کانهوه نه بوو؟! وه هوکاري دروستبوونی گروهه گومراکان له (خهواريج) و (موعتهزيله) و (رافيزه) و دابهشبوونی موسولمانان بو حهفتاوسى کومهل، نه مانه هه مووی هوکاري بوونی لیکدانموی ههله نه بوو به هوکاري به کارهينانی دهقه هاوشيوه کان و کارنه کردن به دهقه جيگير (محکم) هه کان؟! له گهله نهوش دا بوونی دهقه (متشابه) هه کان کهمن، (وه دهقی راستهوخو لهسه نهويه "محکم" زوزی پیکهاتهی قورنانه ﴿ءَايَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أَمْ الْكُفْيٰتِ﴾ [الاحزاب: ۷]، وه گهر زوزی (متشابه) بوایه زوزی دهقه کان مانایان شاراوه بووه، وه زوزی شمريش نه زانراو بووه، له گهله نهوش دا دهبيت قورنان هوکاري هيدايهت و رووناکي و شيفا بيت، وه وادهی شيکردنه موی نايهته کانی داوه ﴿أَحْكَمَتْ آيَاتُهُمْ فُصِّلَتْ﴾ [هزل: ۱۱]^(۱).

(۱) "شرح الطحاوية" بتحقيق (الأرنؤوط) (۲۰۸/۱، ۲۰۹).

(۲) "المواقفات" للشاطبي (۳/۸۶)، و "منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد" لعثمان بن علي حسن (۲/۴۸۸).

چهند نمونه یهك له شوینكه وتنی (متشابه) و كردنه به لگه

په دكردنه وهی (رافیزه) لهو دهقانهی باسی وه صف و لیخوشبون و شوینكهوتن و خوشهویستی و داوای لیخوشبونى هاوه لآن (صهابه) ﴿...﴾ ده كات به به كارهیتانی نهو بهلگه (متشابه) انهى وهك «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ»^(۱).

واته: له دواى من مه گه پرتنه وه سهر بیروای هه ندیکتان هه ندیکتان بکوزن.

نهم فهرموده بیه ده که نه بهلگه له سهر نه وهی که هاوه لآن به رووداوه کانی نیوانیان هه لگه پراونه ته وه ده رجوون له نیسلام له گه ل نه وهش دا نه وه مه بهستی ده رجوونى ته وای نیه له نیسلام.

وه ره تکرده نه وهی (خهوارج) هکان لایه نگری خوشهویستی (الولاء) بو موسولمانان گهر ههر کاریکى هه لته بیان لی بووه شیتنه وه به دهقه هه ره شه کان که زوری بو بیروا کان دابه زیوه له بهر نه بوونى نیمانیان، به لآم نهمان نیمانیان هه بیه، ... بوئه هوکارى «فَسَادُ الدُّنْيَا وَالدِّينِ مِنْ تَقْدِيمِ الْمُتَشَابِهِ عَلَى الْمُحْكَمِ، وَتَقْدِيمِ الرَّأْيِ عَلَى الشَّرْعِ وَالْهُوى عَلَى الْهُدَى»^(۲).

واته: مایه ی تیکچوونى دونیاو دین هوکارى پینسخستى (متشابه) به سهر نایه ته (محکم) هکان داو پینسخستى عهقله به سهر شرع دا، وه پینسخستى هه وای ناره زووه به سهر هیدایهت دا. وه له بیدعه به جوو که کان دا وه کو: سلاوات دان دواى بانگ و پیش قامهت ... به بهلگه ی ﴿صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [الاحزاب: ۵۶] که نهم نایه ته گشتى یه و نه وانه تایه تن، وه مه لود نامه به بهلگه ی خوشهویستی پیتهمبه ر ﷺ که خوئى خوشهویستی به گوئى كردن و شوینكهوته و ده رنه چوونه له یاسا کانی شهرع، وه دوعا نوین به دوعا خویندن، وه کوژى زیکر كردن به دهنگى بهرز به کوژى عیلم و زانستى شهرعى ...

(۱) رواه البخاري (۱۲۱)، ومسلم (۶۵)، وابن ماجه (۳۹۴۲)، وأبو داود (۴۶۸۶)، والترمذي (۲۱۹۳)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۷۷)، وأحمد (۲۰۳۶)، والدارمي في "السنن" (۱۹۶۲)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۷۱۷۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۸۷)، والطبراني في "الكبير" (۳۵۷۲)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۰۱۹)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۹۶۵)، والبيهقي في "الشعب" (۴۹۳۶)، ونعيم بن حاد في "كتاب الفتن" (۴۳۱).

(۲) "إعلام الموقعين" لابن القيم (۲۱۸/۱).

کورتهمی قسه: (أبو أيوب السخيتاني) كَتَبَهُ ده لیت: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ يُخَاصِمُ إِلَّا بِالْمِثْلَابِ»^(۱).

واته: نهمرو کهمیک ناینم له خاوهن همواو بیدعه کاران گوفتارو به لگه کانیان (متشابه) نه بیت.

دووم: بیرو رایان پاشان به لگه کاری (اعتقادهم ثم استدلالهم)

همواو نارو زووی ناده میزادو بهرنامه می خوایی دوو دژبه دیک و تاقیکردنه می خواین، بو تیه بیدعه کاران پیشه ننگن لهم بواره دا، هموو کات بیرو راو بهرنامه دارپژوی خوینان پیشخستوو هو پاشان شالوویان بهر هو دهقه شرعی یه کان بردوو هو رایینچی به لگه کانیان کردوو بهر هو یاساو دارپشته کانی پیشوه خته می خوینان.

تاوه کو له روانگه نهموانه و پیناسه و شیکردنه می دهقه کان بکه ن، چی گونجاوو پالپشت بوو بیه یلنهمو و باقی یه که می تری تو مته می جوژاو جوژوی بو دروست بکه ن که له گهل عقل دا دژایه می ده کات، یا خود شوینی گومانه و یا نیمام و شیخ و مهزه ب و سه رکرده ناوداره کان و هریان نه گرتوو به به لگه یان دانه ناوه.

له بهر امهر نهماندا نهملی سوننه گرنگی یه کی ته وایان داوه به دهقه کان له رووی په یوه ست و شیکردنه مه به یه که و ه گرنگی دان به پر وایه ت و پاککردنه می به زانستی شرعی تابه ت و پیشه ننگردنی قورنان و فرموده به می هیچ ناوو پالدانیک، وه ک (خطیب البغدادي) كَتَبَهُ ده لیت: «وَكُلُّ فِتْنَةٍ تَتَحَيَّرُ إِلَى هَوَى تَرْجِعُ إِلَيْهِ، أَوْ تَسْتَحْسِنُ رَأْيًا تَعَكْفُ عَلَيْهِ، سَوَى أَصْحَابِ الْحَدِيثِ، فَإِنَّ الْكِتَابَ عُدَّتُهُمْ، وَالسُّنَّةَ حُجَّتُهُمْ، وَالرَّسُولَ فِتْنَتُهُمْ، وَإِلَيْهِ نَسَبَتُهُمْ»^(۲).

واته: هموو کومهلک خوی جیا ده کاته وه به نارو زوو بیرو رایه که ده گهر پتموه سه ری په نای بی ده بات بیجگه له که سانی فرموده ناس، نه وان قورنان تویشوویانه و فرموده به لگه یانه و

(۱) "الإبانة" لابن بطة (۲/۵۰۱) رقم (۵۶۰).

(۲) "شرف أصحاب الحديث" ص ۹.

پیغمبره ری خوا ﷺ کومه ل و ناو نیشانیا نه.

هیچ قوتاغی کی سهره تامان نیه بو نه هلی سوننه ت بینجه له دهقه کان نه بیت، نه وه بناغیه پاشان قوتاغی بنیاد نان له سهر دهقه کان دهست پنده کات.

(أَبُو عُمَرَ الْجَرِيرِيُّ) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «مَنْ أَمَرَ السُّنَّةَ عَلَى نَفْسِهِ قَوْلًا وَفِعْلًا نَطَقَ بِالْحِكْمَةِ وَمَنْ أَمَرَ الْهَوَى عَلَى نَفْسِهِ نَطَقَ بِالْبِدْعَةِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [النور: ٥٤]»^(١).

واته: ههر که سیک سوننه ت جیه جی بکات به سهر خوی دا له گوفتارو کار دا؛ دانموه کانی دانایی یه، وه ههر که سیک ههراو ناره زووه کانی به سهر خوی دا به پیتی؛ دانموه کانی بیدعه کاری یه، له بهر نه وهی خوا دهفه رمویت: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [النور: ٥٤]. گهر گوپرایه لی پیغمبر ﷺ بکه ن هیدایه ت دراو ن.

(الحسن البصري) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَأْخُذُ دِينَهُ عَنِ رِبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَنَّ الْمُنَافِقَ نَصَبَ رَأْيَهُ فَاتَّخَذَهُ دِينًا»^(٢).

واته: نیماندار دینی له خوا وه رده گریت، به لام دورووه کان بیروپایان کردوه به دین. (وکیل بن الجراح) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «مَنْ طَلَبَ الْحَدِيثَ كَمَا جَاءَ فَهُوَ صَاحِبُ سُنَّةٍ وَمَنْ طَلَبَهُ لِيُقَوِّيَ بِهِ رَأْيَهُ فَهُوَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ»^(٣).

واته: نه وهی فهرموده به کاریتت وه کو خوی؛ لایه نگره خواوهی سوننه ته، وه نه وهی فهرموده به دهست بیتت بو بهیتر کردنی بیروپاکه ی؛ نه وه بیدعه کاره.

(١) رواه أبو نعیم فی "الحلیة" (١٠/٢٤٤)، والشوکانی فی "ولایة الله والطریق الیها" ص ٢٣٧، والخطیب البغدادی فی "جامع لأخلاق الراوی" (١/١٤٥)، والسیوطی فی "مفتاح الجنة فی الاحتجاج بالسنة" ص ٧١، والبیهقی فی "الزهد الکبیر" ص ١٥١، وفی "الرسالة القشیریة" للقشیری (١/٨٢)، و"صفة الصفوة" لابن الجوزی (٢/٣٠٢)، و"سیر أعلام النبلاء" للذهبی (١٤/٦٤)، و"ذم الکلام وأهله" للهروی (٤/٣٨٠)، و"الحجة" للمقدسی (١/٢٤٣)، و"من أخلاق الرسول الکرم ﷺ" لعبدالمحسن العباد ص ٨٨.

(٢) "الحجة علی تارک المحجة" لمحمد عبدالغنی لمقدسی (٢/٥٢٠).

(٣) "ذم الکلام وأهله" للهروی (٢/١٨٧) رقم (٣٣٧).

نیمامی (الشاطبي) رحمته الله ده‌لټت: «سُمِّيَ أَهْلُ الْبِدْعِ أَهْلَ الْأَهْوَاءِ لِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ فَلَمْ يَأْخُذُوا بِالْأَدْلَةِ الشَّرْعِيَّةِ مَأْخَذَ الْإِفْتِقَارِ إِلَيْهَا، وَالْتَّمَعُوا عَلَيْهَا، حَتَّى يَصُدُّوا عَنْهَا، بَلْ قَدَّمُوا أَهْوَاءَهُمْ، وَاعْتَمَدُوا عَلَى آرَائِهِمْ، ثُمَّ جَعَلُوا الْأَدْلَةَ الشَّرْعِيَّةَ مَنْظُورًا فِيهَا مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ»^(۱).

واته: يو بیدعه کاران به خاوهن همواو نار هزروه کان ناوبراون له بهر نهوهی شویتکهوتهی همواو نار هزرویانن و بهلگه شرعی یه کانیان به شیوهی په یوه بیست بوون پیی و گهړانهوه سهری وهرنه گرتوه تا بیکه نه بناغه، بهلکو همواو بیروریان پیسخستوه پاش نمان خوړیندهوهی بهلگه کان دین.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده‌لټت: «وَطَرِيقُ أَهْلِ الضَّلَالِ وَالْبِدْعِ بِالْعَكْسِ يَجْعَلُونَ الْأَلْفَاظَ الَّتِي أَخَذُوهَا وَمَعَانِيهَا هِيَ الْأَصْلُ وَيَجْعَلُونَ مَا قَالَهُ اللهُ وَرَسُولُهُ تَبَعًا لَهُمْ فَبَرَدُونَهَا بِالتَّأْوِيلِ وَالتَّخْرِيفِ إِلَى مَعَانِيهِمْ»^(۲).

واته: بهرنامهی بیدعه کاران و گومریان به پیچوانه‌ی نه‌له‌ی سونه‌ته‌وه‌ن نه‌و و ته‌و دارشتنه‌ی دروستیان کردوه و مانایان یو داناهه بناغه‌یه و هرموده‌ی خواو پیغه‌مبه‌ر رحمته الله دو اکه‌وته‌یان‌ه‌و به لادان و گوزینی مانا ده‌یان‌به‌ته‌وه‌ سهریان.

(ابن القيم) رحمته الله ده‌لټت: «نَظَرُوا فِي السُّنَّةِ فَمَا وَافَقَ أَقْوَاهُمْ مِنْهَا قَبْلُوهُ، وَمَا خَالَفَهَا حَيَلُوا فِي رَدِّهِ أَوْ رَدِّ دَلَالَتِهِ، وَإِذَا جَاءَ نَظِيرُ ذَلِكَ أَوْ أضعَفُ مِنْهُ سَدَّدَا وَدَلَالَةً وَكَانَ يُوَافِقُ قَوْلَهُمْ قَبْلُوهُ»^(۳).

واته: سهیری سونه‌ت ده‌که‌ن له‌گه‌لټان گونجا وه‌ری ده‌گرن، وه گهر نا فیلکاری ده‌که‌ن یو بهر په‌رچدانه‌وه‌ی یا مانا گوزینی، وه گهر هاوشیوه‌ی نه‌وه‌ هات یا لاوازتر له‌رووی گهړانه‌وه‌و بهلگه‌وه‌ به مرچتک له‌گه‌لټ راکانیان بگونجیت وه‌ری ده‌گرن.

(۱) "الاعتصام" (۲/ ۶۸۳).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۷/ ۳۵۵).

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۱/ ۶۰).

وه ده لیت: «وانت تجد جميع هذه الطوائف تنزل القرآن على مذاهبهم وبعدها وآرائها فالقرآن عند الجهمية جهمي وعند المعتزلة معتزلي وعند القدرية قدري وعند الرافضة رافضي وكذلك هو عند جميع أهل الباطل»^(۱).

واته: کاتیک ده بینیت هموو نعو فیره قانه قورنان له سهر بیروړاو بوچوونه کانیان داده بهزینن، قورنان لای (جهمی) په کان (جهمی) په لای (معتزلیله) کان (معتزلیلی) په لای (قهدهری) په کان (قهدهری) په لای (رافیزه) کان (رافیزی) په لای همویان به گویره همویان. کهواته جیاوازی بهرنامه یی له نیوان نهلی سونهت و گومرایان دا روونه، نهلی سونهت په یوه ست بوون به دهغه شمرعی په کان و کوپوونه ویان له چواردهوری و کوکردهوهی هموو چمکه کانی نشانو نونشانیکي زور دهر کهوتوو ناشکرایان، وه بهو هوکاره وه هموو جیاوازی و دووبه ره کایه تی په کیان لیوه دووره، وه په یوه ندی په کی تهواریان به سهردهمی په کمی نیسلاموه په خاوه نی بهرنامه په کی پر سهندو زنجیره ی زانستین و دوورن له شوینکهوته ی کویرانه و تهقدیس کردنیک و به (معصوم) دانانیک بیتجگه له قورنان و فهرمووده نه بیت، به بیتجهوانی بهرنامه ی بیدعه کاران و گومرایانی کار به عقل و په یوه ست بوو به هموو سهرچاوه په ک بیتجگه له وه حی، وه بهی بوونی سهندو ورده کاری زانستی و له خوگری پر له دووبه ره کایه تی و چوتیتی جیاوازی، وه دانان و به (تقدیس) کردنی فهیله سوف و ناوداره کانیان.

سی یه م : پشتکردنه بهرنامه ی هاوه لان و شوینکه وتوانیان

(هجر منهج السلف الصالح)

له نیشانه دیاره کانی بیدعه کاران به قه درو ریژ سهرینه کردنی بهرنامه ی دینی پیشینی نعو نومته (السلف الصالح) ه، به لکو تنانته توانج و به کم سهر کردن کاریانه له گملیان دا.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «فَعَلِمَ أَنَّ شِعَارَ أَهْلِ الْبِدْعِ هُوَ تَرْكُ اتِّبَاعِ السَّلْفِ. وَهَذَا قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: أَصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِمَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ»^(۱).

(۱) "شفاء العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" لابن القيم ص ۸۳. (۲) "مجموع الفتاوى" (۴/ ۱۵۵).

واته: نیشانه‌ی بیدعه کاران شوین نه کهوتنی پتشیوه صالحه کانه، له بهر نموه نیمام (أحد) ﷺ ده‌لئیت: له بنهماکانی نه‌لی سوننه په یوه‌ست بوونه به کارو رینماییه دینیه کانی هاوه‌لانی پیغمبره وه ﷺ.

(أبو حاتم الرازي) ﷺ ده‌لئیت: «عَلَامَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ الْوَقِيعَةُ فِي أَهْلِ الْأَثَرِ»^(۱).

واته: په کینک له نیشانه کانی بیدعه کاران قسه وتنه به هه‌لگرانی فمرموده (هاوه‌لان) ﷺ.

نیمامی (الأوزاعي) ﷺ ده‌لئیت: «مَا ابْتَدَعَ رَجُلٌ بِدْعَةً إِلَّا عَلَّ صَدْرُهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ»^(۲).

واته: هه‌ر که‌سینک داهینراوینک دابه‌یتیت له دلی دا رِق و کینه‌ی بو دروست ده‌بیت له‌سهر موسولمانان (هاوه‌لان)، له بهر نموه‌ی نه‌وان هه‌لگری دینیکې پاکې بی داهینراو بوون.

نیمام (نهمه‌دی کوری حنبل) ﷺ ده‌لئیت: «إِذَا رَأَيْتَ رَجُلًا يَذْكُرُ أَحَدًا مِنَ الصَّحَابَةِ بِسُوءٍ فَأَتِمَّهُ عَلَى الْإِسْلَامِ»^(۳).

واته: گهر په کینک بینی باسی په کینکی له هاوه‌لان کرد به خراب؛ تومه‌تی دژ به نيسلامی بکهنه پال.

(أبو زرعة) ی فمرموده ناس ﷺ ده‌لئیت: «إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَنْتَقِصُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْلَمْ أَنَّهُ زَنْدِيقٌ... وَإِنَّمَا يُرِيدُونَ أَنْ يُجَرِّحُوا شُهُودَنَا لِيُنْطَلُوا الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ، وَالْجُرْحُ بِهِمْ أَوْلَى وَهُمْ زَنَادِقَةٌ»^(۴).

واته: گهر په کینک بینی قسمو توانجی له هاوه‌لینکی پیغمبر ﷺ دا بزانه نموه ده‌رجوه له دین، ... نه‌وانه ده‌یانموت شایه‌ته‌کانی دینمان تومه‌تبار بکه‌ن بو نموه‌ی قورنان و فمرموده به‌تال بکه‌نموه، نه‌وان شایسته‌ی تومه‌تن، نه‌وان بیروان له دین.

(۱) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (۱/۱۹۷).

(۲) "تاريخ الإسلام" للذهبي (۴/۱۲۰)، و "ذم الكلام وأهله" للهروي (۹۱۹)، و "الحجة في بيان المحجة" للصبهاني (۱/۳۳۰).

(۳) "البدایة والنهائة" لابن کثير (۸/۱۴۸).

(۴) "الكفاية في علم الرواية" للخطيب البغدادي ص ۴۹.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «أَنَّ أَوَّلَ هَذِهِ الْأُمَّةِ هُمُ الَّذِينَ قَامُوا بِالَّذِينَ تَضَدِّقًا، وَعَمَلًا، وَعَمَلًا، وَتَبَلِيغًا، فَالطَّعْنُ فِيهِمْ طَعْنٌ فِي الدِّينِ»^(۱).

واته: یه کهم کهس نهوان بوون هه‌لگری نهم دینه بوون به باوهر پیه‌نن و زانست و کارکردن بئی و گه‌یاندنی، تانهدان لیان تانه دانه له دین.

نیمامی (البرهاری) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «إِذَا رَأَيْتَ الرَّجُلَ يَجِبُ أَبَا هَرِيرَةَ وَأَنْسَ بْنَ مَالِكٍ وَأَسِيدَ بْنَ حَضِرٍ فَاعْلَمْ أَنَّهُ صَاحِبُ سَنَةِ»^(۲).

واته: گهر یه کینکت بینی (نهبو هورهیره و نه‌نسی کوری مالیک و نه‌سیدی کوری حوزه‌یری) خوتشویست بزانه نهوه هه‌لگرو هاوه‌لی سوننه‌ته.

ته‌نانه‌ت رِق و کینه‌یه‌کی زوزیان له فهرمووده ناسه‌کان هه‌یه له‌بهر گواسته‌موه‌ی فهرمووده و تهو بو‌چوون و روونکردنه‌موه‌ی دینی هاوه‌لان، وهک (أبو اسماعيل الصابوني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «علامة أهل البدع على أهلها بادية ظاهرة وأظهر آياتهم وعلاماتهم شدة معاداتهم لحملة أخبار النبي صلى الله عليه وسلم واحتقارهم لهم واستخفافهم بهم»^(۳).

واته: نیشانه‌ی بیدعه‌کاران روون و ناشکرایه پینه‌نمه‌ده‌ر کهوتووترین نیشانه‌ی دژایه‌تی زوزیان بو‌هه‌لگرانی فهرمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و به سوک سه‌یرکردنیان و کهم زانینه‌انه.

بو‌یه گهر سه‌یری میژووی فیره‌قه‌کان بکه‌مین کو‌ده‌نگن له‌سه‌ر دژایه‌تی کردنی هاوه‌لان و ته‌نانه‌ت کافرکردنیان له‌لاینه (خه‌وارج) ه‌کان و تومته‌ی هه‌لگه‌رانه‌موه‌یان لای (رافیره) کان و به لادینی و ره‌شوکی سه‌یرکردنیان لای (موعتزله) کان و گرنگی بئی نه‌دانیان لای (نه‌شعمری و سوفی) یه‌کان ...، وه‌کو ناوداری موعتزله‌کان (عه‌مری کوری عوبه‌ید) به (عبدالله ی کوری عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «كان ابن عمر حشوتًا»^(۴).

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/۱۸).

(۲) "شرح السنة" للبرهاري ص ۱۱۶.

(۳) "عقيدة السلف أصحاب الحديث" للإمام الصابوني ص ۱۰۲ رقم (۱۶۳).

(۴) "بيان تلبیس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية" لابن تیمیة (۲/۱۲۸)، و "وسطية أهل السنة بين الفرق" لمحمد باكریم

ص ۱۴۵، و "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (۷/۳۵۱)، و "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۳/۱۸۶).

واته: (عبدالله ي كوري عومر) ره شوکي بووه، واته: ساده ي بي ناگا.
 وه همر نهوه ده ليت: «لَوْ شَهِدَ عِنْدِي عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ عَلَى شِرَاكِ نَعْلٍ؛ مَا أَجَزْتُ
 شَهَادَتَهُمْ»^(۱).

واته: گهر (عملي كوري نهو تالب و ته لحه ي كوري عوبه يدا الله و زوييري كوري عومر و
 عوماني كوري عه فان) شايه تي لاي من بدن له سهر پاژنه ي نه عليك شايه تي يان لي وه رنا گرم.
 نم هه لو تي ستانه يان بووه ته هو كاري گومراي يان له شاره زا بووني ديني دا له بهر به ده سه ته وه
 نعماني به لگهو زانست و وورده كاري هه لگران و كاملان و زاناياني سه ره تايي نم نيسلامه،
 بهر همه كه ي را كردن له هاوه لان و كهوتنه ناو عه قل و بوچووني فهيله سو فه كان و هه واو
 ناره زووي چينه كاني دواي نموان كه له هه موو به هاكاني دين دوورو بي ناگا بوون.

(ابن رجب الحنبلي) رحمته الله عليه ده ليت: «فالعلم النافع من هذه العلوم كلها ضبط نصوص
 الكتاب والسنة وفهم معانيها والتقيد في ذلك بالمأثور عن الصحابة والتابعين وتابعيهم في معاني
 القرآن والحديث»^(۲).

واته: زانستي به سوود لهم زانستانه دا هه مووي په يو هه ستر كرندي ده قه كاني قورنان و فهرمووده يه
 به پاشماوه كاني هاوه لان و شوينكه مو تو انيان.

وه گهر شير كرنه مو ي نايه تي ك يا فهرمووده يه ك بكن له سه رده مي (صه حابه) بهو شيوه
 نه بووييت و نه يان كرديت به پيچه وانه ي نموانه وه بيت نهوه ماناي نهوه ده گه يه نييت نموا وهك (ابن
 عبد الهادي) رحمته الله عليه ده ليت: «فإن هذا يتضمن أنهم جهلوا الحق في هذا وضلوا عنه، واهتدى إليه
 هذا المعترض المستأخر»^(۳).

واته: نهوه ده گه يه نييت هاوه لان نه زان بوون لعمه داو گومرا بوون نم ره خنه گره دواها تو وه
 زانويه تي و هيدايه تي وه رگرتو وه.

(۱) «الاعتصام» للشاطبي (۱/ ۱۵۸)، و «عقيدة أهل السنة والجماعة في الصحابة الكرام» لناصر بن علي عائض حسن الشيخ
 (۲/ ۸۲۱)، و «ميزان الاعتدال» للذهبي (۳/ ۲۷۵)، و «مختصر الكامل في الضعفاء» للمقرئ ص ۵۳۷.

(۲) «بيان فضل علم السلف على علم الخلف» لابن رجب الحنبلي ص ۱۰۵.

(۳) «الصارم المنكي في الرد على السبكي» لابن عبد الهادي ص ۳۱۸.

چوارم: کار نه کردن به فهرمووده کانی (الاحاد)

(رد حدیث الاحاد)

گهر ههلوئیستیان بهرامبر هاوه لآن بهو شیوه بیته نموآ چ هوکارو متمانهیهك ماوه بو وهر گرتنی فهرمووده، بویه پهنايان برده بهر پاساو هینانموه بو رزگار بوونیان له فهرمووده کان به ناونیشانیکی بهناو زانستی گێرانهوه تاکه کان (خبر الاحاد) هوکارو شوینی گومانن له وهر گرتن دا، ههلبژاردنی نهم ناونیشانه له بهر دوو هو بوو:

یه کهم: بریاردانیان بهسهر (صهحابه) دا به تاوان و دههرجوون له دین، کهمترینیان به سادهو ساکار سهیر کردیان.

دووهم: بهبوتهی رێژهی زوژی نمو فهرموودانه که له مزیز ناونیشانی (الاحاد) دا کوته بیتهوه، له بهر نموه باشترین رینگیه بو رزگار بوون له فهرمووده کان.

نهم دوو هوکاره دهرفهتیکی باشیانی پندا بو خودزینهوه له په یوه ست بوون به فهرمووده کانی بیتهمبهری خواوه ﷺ، نه گهر چی له فهرمووده کانی (متواتر) یش بهناوی بوونی گومانموه خویان دهه دزیهوهو رینگهی مانا کردنی خویان ده گرت بهر، بهم کاره یان فهرمووده یان کرده دوو بهش و له ههر دوو بهشه کهش خویان رزگار کرد.

ههروهك چون ههلوئیستیان دهه باره ی قورنان کرده دوو بهشی بهناو زانستی (المجاز والقطعي والظني الدلالة) دانهوهو بهلنگه بهتی یه کلابووهوهو گومانای، نهو نایه تانهی ده بووه پالېشت لهسهر بهرنامه که یان یه کلابووهوه بووه شوینی متمانهی تموا بووه وه نهو نایه تانهی له گه لیان دا نه ده گونجا شوینی گومان و دوودلی بووه که مایه ی کار بیته کردن بووه.

نهمه ههلوئیستی گشتی فیرهقه گو مپراکانی کون و تازه شه گهر به ههر بهر گیکموه بن، له بهر نموهی گهر (بهرنامه ی حهقی نههلی سونهتی تمواویان وهرنه گرت یاخود پینان نه بوو نمو بهی گومان هه لگری بهرنامه ی بهتال ده بن که بهرامبر بهرنامه ی حهقه، سهلامهتی و یه کلابوونموه له هه لگرتن و ناشابوونه له بهرنامه ی حهقی لانه دهه له قورنان و فهرمووده.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وجاء أفضل متأخريهم فنصب على حصون الوحي أربعة مجانيق.

الأول: أنها أدلة لفظية لا تفيد اليقين

الثاني: أنها مجازات واستعارات لا حقيقة لها

الثالث: أن العقل عارضها فيجب تقديمه عليها

الرابع: أنها أخبار آحاد وهذه المسائل علمية فلا يجوز أن يحتج فيها بالأخبار ولهذا تجد كثيرا من هؤلاء لا يجب تبليغ النصوص النبوية أو إظهارها وإشاعتها...»^(۱).

واته: باشرین کهسیان وهکو ئیمامی (أبو المعالي الجويني) و (فخرالدين الرازي) هاتن به چواردهوری شورای وهی دا چوار مهجنیقیان دابهست:

یهکه م: وشه کانی قورنان و فرموده دارشتیکی وشهین متمانو دلتیابوونیک نادات بهدهستهوه.

دووم: چهند ماناو شیوهیه که له خو ده گریت و هیچ راستی یه که نادات بهدهستهوه.

سی یه م: بوچورونه عهقلی یه کان بهرامبهری ده وهستیت پیوسته پیش بکون.

چواردم: ریگهی فرموده کان ژماره کم و تاکه کان گومانارین، نمانه بابه تیکی زانستین، ناییت ده که کان بگه یه نریت.

نم دزایه تی یه یان به تاییدت بو فرموده ده گهریته وه بو هوکاری سه ره کی بی زانستی و نه زانیان به فرموده و ریگهو زانستی یه وورده کانی.

(ابن تیمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «لَكِنَّ الْأَحَادِيثَ عَامَّةٌ أَهْلُ الْبِدْعِ جُهَالٌ بِهَا وَهُمْ يَظُنُّونَ أَنَّ هَذِهِ رَوَاهَا آحَادٌ... وَلَا يَعْرِفُونَ مِنْ كَثْرَةِ طُرُقِهَا وَصِفَاتِ رِجَالِهَا وَالْأَسْبَابِ الْمَوْجِبَةِ لِلتَّضَدِّقِ بِهَا مَا يَعْلَمُهُ أَهْلُ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ»^(۲).

(۱) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" (۳/۱۰۳۹).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۷/۴۴۴).

واته: به لآم فمرموده کان به گشتی بیدعه کاران نه زانن بی و گومان ده بن نمه گپرانموه تاکه کان (آحاد)ن، نه زانن دهر باره ی زوری ریگا کان وه سیفاته کانی بیوانی هه لگری ریوایته کان و هو کاره کانی متمانه و باوه ریته یانیه کلابوونه وه زانستی بهو شیوه ی زانایانی هه لگری فمرموده دهیزانن.

(ابن أبي العز الحنفي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَحَبْرُ الْوَاحِدِ إِذَا تَلَقَّتهُ الْأُمَّةُ بِالْقَبُولِ عَمَلًا بِهِ وَتَصْدِيقًا لَهُ: يُفِيدُ الْعِلْمَ الْيَقِينِيَّ عِنْدَ جَمَاهِيرِ الْأُمَّةِ، وَهُوَ أَحَدُ قِسْمِي الْمَتَوَاتِرِ. وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ سَلَفِ الْأُمَّةِ فِي ذَلِكَ نِزَاعٌ»^(۱).

واته: فمرموده ژماره کمه کان هه موو زانایانی نم نو مته وه ریان گرتووه و کاریان بی کردووه و شویی باوه و زانستی به کلابووه وه به کودهنگی زانایانی موسولمانان به کیکه له بهشی (متواتر)، نمه له ناو زانایانی پشوردا هیچ دووبه ره کایته به کی تیدا نیه.

(ابن تیمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «لَمَّا اقْتَرَنَ بِهِ إِجْمَاعُ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ عَلَى تَلْقِيهِ بِالتَّصْدِيقِ، كَانَ بِمَنْزِلَةِ إِجْمَاعِ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْفِقْهِ عَلَى حُكْمِ»^(۲).

واته: له بهر نه وه ی کودهنگی زانایانی فمرموده ناسی له سه ره بو و هر گرتن وه کو کودهنگی زانایانه له سه ره حوکمیک، بو بو حوکم وه ی ده گرن به لآم بو بریاری فمرموده ی (آحاد) وه ی ناگرن!؟

وه کودهنگی نم نو مته گو مری تی ناکه ویت «إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي - أَوْ قَالَ: أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۳)، و فی لفظ: «إِنَّ أُمَّتِي لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ»^(۴).
نمه پالپشتیکی گوره وه بو کار پیکردن و وه رگرتنی.

(۱) "شرح الطحاوية" بتحقيق الأرنؤوط (۵۰۱/۱).

(۲) "الفتاوى الكبرى" (۸۱/۵)، و "مجموع الفتاوى" (۴۱/۱۸).

(۳) رواه الترمذي (۲۱۶۷)، وأحمد (۲۷۲۲۴)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۷۱)، والحاكم في "المستدرک" (۳۹۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۰۵)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" برقم (۱۸۴۸).

(۴) رواه ابن ماجه (۳۹۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۸۴)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۱۸)، واللالكاني في "اعتقاد أهل السنة" (۱۵۳)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۲۳۸/۹)، و فی "صحيح الجامع الصغير" (۱۸۴۸).

وه گهر نم بهرنامهی گومرایانه جینه جی بکریت نهوا هیچ متمانهیک له دین و دنیا دا نامینیت، گهر ژماره ی کم پیوره ی په کلابونومه ی حق بیت بهی چوتیتی و چوارده ورو ورده کاری بابه ته که، بس ژماره؛ بهی نه و ورده کاریانه نهوا پیغمبریش ﷺ ته نیا (آحاد) نه بویه چنده ها پیغمبری تری له گه ل دا بویه، وه تمنانه ت (جبریل) یش ﷺ ته نیا (آحاد) هو نه بویه چنده ها هوشیوه ی (جبریل) ی له گه ل دا بویه.

وهك (ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَلَيْت: «إِخْبَارُ الصَّحَابَةِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَإِنَّهُمْ كَانُوا يَجْزِمُونَ بِمَا يُحَدِّثُ بِهِ أَحَدُهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْهُمْ لِمَنْ حَدَّثَهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَبْرَكَ خَبْرٌ وَاحِدٌ لَا يُفِيدُ الْعِلْمَ حَتَّى يَتَوَاتَرَ»^(۱).

واته: هواله کانی صحابه بو په کزی باوه پیکراو بو له نیوان خوینان دا په کیکیان بویزیان نه ده گوت هواله که ت تا که و شوی دنیایی نیه تا وه کو نه بیت به (متواتر) کو مه ل.

خو نه کریت پیغمبری خوا ﷺ له هه موو شوین و کاتیک دا فهو جیک خه لکی له گه ل دا بیت تا دینه که هه مووی بگه یه بیت (آحاد) نه بیت (متواتر) بیت.

نهو هه موو نوینهری ده نارد بو لای (کیسرا) و (هرقل) ده سه لاتداران و بیاهوهران متمانه یان ده کردو به نوینهریان ده زانین، نهو هه موو بانگه وازو جیهادو نه میرو کار بهرپوه بهرانه کاری دینیان ده گه یاند بهی نهوه ی شوینی گومان و هه لو یسته بیت، وه ره خنه ی ژماره یان له سه ر بیت.

بیگومان پاساو له سه ر گومان و دوو دلی دانهمه زراوی نیمان دروست ده بیت، وه نه مانه ش شایسته به خاوه نه کانی خوینان و دینیش تاقیکردنهوه ی له سه ر ناده میزاد تا کی ده توانیت وه کو خو ی و هری بگریت بهی کاریگری په کان.

پینجه م : تیکدانی بنه‌مای تیروانین و کردنه به لگه (اضطراب اصول النظر والاستدلال)

بیدعه کاران سیمای نه‌پاراستنی ریکاره زانستی یه‌کانه به‌لکو بی ناگیان لینه له‌بهر نه‌گرتنه
بهری زانسته شهرعی یه‌کان، وه قال نه‌بوون تیایان دا، به پیچوانموه روو‌کردنه بابه‌ته عمق‌لی و
فلسه‌فه‌و زمانه‌وانی ره‌وانبیزی و مه‌نتیق ... یه‌کان دا.

به شیوه‌یه‌کی پاتیه‌رپوون نه‌و شیوازو ریگا نازانستیانه‌ی بیدعه کاران گرتوویانه‌ته بهر بو
تیروانین و شیوازی به‌لگه هینه‌موه بو‌دین ده‌خه‌ینه روو:

۱. گرنگی دان به شیوه‌کاری دارشتنی زمانه‌وانی به‌بی ره‌جاو‌کردنی تایه‌تمه‌ندی هورنان
و فهرمووده.

(ابن تیمیة) رحمته‌الله ده‌لیت: «أَكثَرُ مَا فِيهِ الْخَطَأُ مِنْ جِهَتَيْنِ - حَدَّثَنَا بَعْدَ تَفْسِيرِ الصَّحَابَةِ
وَالتَّابِعِينَ وَتَابِعِيهِمْ بِإِحْسَانٍ؛ ... إِحْدَاهُمَا: قَوْمٌ اعْتَقَدُوا مَعَانِي ثُمَّ أَرَادُوا حَمْلَ أَلْفَاظِ الْقُرْآنِ
عَلَيْهَا. وَالثَّانِيَةُ: قَوْمٌ فَسَّرُوا الْقُرْآنَ بِمُجَرَّدِ مَا يُسَوِّغُ أَنْ يُرِيدَهُ بِكَلَامِهِ مَنْ كَانَ مِنَ النَّاطِقِينَ بِلُغَةٍ
الْعَرَبِ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى الْمُتَكَلِّمِ بِالْقُرْآنِ وَالمُنزَّلِ عَلَيْهِ وَالمَحَاطَبِ بِهِ. فَالْأَوَّلُونَ رَاعَوْا المَعْنَى الَّذِي
رَأَوْهُ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى مَا تَسْتَحِقُّهُ أَلْفَاظُ الْقُرْآنِ مِنَ الدَّلَالَةِ وَالبَيَانِ. وَالأخْرُونَ رَاعَوْا مُجَرَّدَ اللَّفْظِ
وَمَا يُجُوزُ عِنْدَهُمْ أَنْ يُرِيدَ بِهِ الْعَرَبِيُّ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى مَا يَصْلُحُ لِلْمُتَكَلِّمِ بِهِ وَلبِسَاقِ الكَلَامِ. ثُمَّ
هَؤُلَاءِ كَثِيرًا مَا يَغْلَطُونَ فِي إِحْتِمَالِ اللَّفْظِ لِذَلِكَ المَعْنَى فِي اللُّغَةِ ... كَمَا أَنَّ الأَوَّلِينَ كَثِيرًا مَا
يَغْلَطُونَ فِي صِحَّةِ المَعْنَى الَّذِي فَسَّرُوا بِهِ الْقُرْآنَ ... وَالأَوَّلُونَ صِنْفَانِ: تَارَةً يَسْلُبُونَ لَفْظَ الْقُرْآنِ
مَا دَلَّ عَلَيْهِ وَأُرِيدَ بِهِ وَتَارَةً يَحْمِلُونَهُ عَلَى مَا لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهِ وَلَمْ يُرِدْ بِهِ وَفِي كِلَا الأَمْرَيْنِ قَدْ يَكُونُ مَا
قَصَدُوا نَفْيَهُ أَوْ إِثْبَاتَهُ مِنَ المَعْنَى بَاطِلًا فَيَكُونُ خَطْوُهُمْ فِي الدَّلِيلِ وَالمُدْلُولِ وَقَدْ يَكُونُ حَقًّا فَيَكُونُ
خَطْوُهُمْ فِي الدَّلِيلِ لِأَنَّ المُدْلُولَ»^(۱).

(۱) "مقدمة في أصول التفسير" ص ۳۳، و "مجموع الفتاوى" (۱۳/۳۵۶، ۳۵۷).

واته: زوربهی نهو هه لانهی که دروست بوون له دواي ته فسيري هاوه لان و شوينکمو توتانيان له دوو رووه وهيه:

يه کهم: کهسانیک چهند مانايه کيان دارشبوو ده يانويست دارشته کاني قورنان بيه پيئن بهسريان دا.

دووهم: کهسانیک قورنانيان وا ته فسير ده کرد به شيويه مه بهستي قسه کهران به زماني عمره بي بهي تيروانين بهسرخاوهن گوفتاري قورنان وه نموي بوئي ها توو ته خواروه وه نموانه گوفتاريان له گهل دا کراوه.

سره تا کانيان هموتی پاراستی نهو مانايه يان ده دن که مه بهستيان بوو بهي گه رانه وه بو نهو مانايانهی که قورنان له خوي ده گريت له رووه دارشتن و مانا دانموه کانه وه.

نموانی تروش تنها مه بهستيان بهس پاراستی پينکها تهی وشه که به بهو ريگايه ی قسه که ريکی عمره ب به کاري ده هيتت بهي تيروانين به مه بهستي قسه کردن پي و شيوزي پينکها تهی له قسه کردن دا.

نهمانه زوري هه له ده کهن به هه لگرتنی مانای نهو وشه يه له زمان دا ... ههروه که پيشووه کانيان زوري هه له ده کهن له پينکاندنی نهو مانايه ی ته فسيري قورنانيان بي کردووه.

نهمانه دوو جوړن: هه نديک جار نهو مانايه ی قورنان مه بهستيه تی له وشه که داو به لگيه بوئي و لتي داده رنن، وه هه نديک جار نهو ماناو مه بهسته ی بو ده کهن که مه بهستي نيهو هه لگري نيه، له هه روو حاله ته که دا هه نديک جار نموي مه بهستيانه له نهفي و سملاندنی ماناکه ی دا هه له يه، لهو کاته دا هه له که يان له به لگمو ماناکه ی دايه، هه نديک کات راسته به لام هه له که يان له به لگه که دايه نهک ماناو مه بهسته که ی.

وه (ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وينبغي أن يتفطن ههنا لأمر لا بد منه وهو أنه لا يجوز أن يحمل كلام الله عز وجل ويفسر بمجرد الاحتمال النحوي الاعرابي الذي يحتمله تركيب الكلام ويكون الكلام به له معنى ما فإن هذا مقام غلط فيه أكثر المعربين للقرآن ... بل للقرآن عرف خاص ومعان معهودة لا يناسبه تفسيره بغيرها ولا يجوز تفسيره بغير عرفه والمعهود من معانيه فإن نسبة معانيه إلى المعاني كنسبة ألفاظه إلى الألفاظ بل أعظم فكما أن ألفاظه ملوك الألفاظ

وأجلها وأفصحها ولها من الفصاحة أعلى مراتبها التي يعجز عنها قدر العالمين فكذلك معانيه أجل المعاني وأعظمها وأفصحها فلا يجوز تفسيره بغيرها من المعاني التي لا تليق به ... فلا يجوز حمله على المعاني القاصرة بمجرد الإحتمال النحوي الإعرابي فتدبر هذه القاعدة ولتكن منك على بال فإنك تنتفع بها في معرفة ضعف كثير من أقوال المفسرين وزيفها»^(۱).

واته: پیوسته ناگاداری کاریک بکهین لیره دا؛ نهویش نهویه ناییت مانای فهرموده کانی خوا بگریت بهس به شیوهی رافه کرنی زمانهوانی (النحوی)، هه لگری پیکهاتهی قسه کردن که جوزیک مانا ده دات بدهستهوه، لهم شوینه دا زوزی رافه کارانی قورنان هه لیهان کردوه، به لکو قورنان شیوازیکی تاییدت و مانای سه ره خوئی ههیه، ته فسیر به بی نیم شیوه کارانه له گه لی دا ناگوئییت، وه دروستیش نیه لابدریت لهو شیوه بارودوخهی خوئی، مانا کانی قورنان بدریته پال مانا کانی قسه کردن وه کو نهوه وایه وشه کانی بدریته پال وشه کانی قسه کردن به لکو گه وره تریش.

وشه کانی قورنان پاشای وشه کانه به لکو به ریژترو پاراوترو به رزترین پلهی ره وانیزی له خو ده گریت که هه مو بوونه کان له ناستی دا دهستهوه ستان، وه هه روه ها مانا کانی به ماته ترین ماناوه به قه درترین و کاملترین له خو ده گریت، ناییت ته فسیری به بی نهوه بگریت که شایستهی نیه.

ناییت ماناوه ته فسیریکی کهم و کورتی بو بگریت به بوتهی شیوازی له خو گرتی رافهیی (الإعرابی)، هه لویستیک له سر نیم بنه مایه بکهو له بیری مه که سوو دمه مند ده بیت تیایدا له ههستی کردن به هه لهو لاوازی زوزی موفه سیره کان دا.

نمو تاییه قه نندی یه وشهو پیکهاته کانی قورنان و فهرموده له خو ده گریت وشه ساده کانی عه ره بی له خوئی ناگریت، وه ته نانه ت نهو وشهو پیکهاته مانا عورفی یه صه حابه ﷺ به کاریان هیئاوه جیاوازن له گه ل به کارهینانی وشه عه ره بی یه کان دا، بو یه ته فسیرو مانا دارشتن بو یان به گویره ی هه لگریتی وشهو زمانهوانی عه ره بی یه که له ده ستدانی راست و دروستی یه شه رعی یه کانه لهو وشانه داو وه هه روه ها له ده ستدانی نهو شیوه عورفی یه یه که بنه مایه له سه ری.

نهم هه لانه زوزی لهو کتیانه ده کریت که تنها مانای وشه کانی قورنان ده کات (کلیات القرآن) له رووی زمانموانی (اللغوی) یهوه^(۱).

۲. تهفسیر کردنی دههه کانی قورنان و فهرمووده لهسه ر بنه مای عه هلی.

(ابن تیمیة) رَلَلَهُ دَهَلَيْت: «مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ أَوْ الْحَدِيثَ وَتَأَوَّلَهُ عَلَى غَيْرِ التَّفْسِيرِ الْمَعْرُوفِ عَنِ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ فَهُوَ مُفْتَرٍ عَلَى اللَّهِ مُلْحَدٌ فِي آيَاتِ اللَّهِ مُحَرِّفٌ لِلِكَلِمِ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَهَذَا فَتْحُ لِيَابِ الزُّنْدَقَةِ وَالْإِلْحَادِ وَهُوَ مَعْلُومُ الْبُطْلَانِ بِالِاضْطِرَارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۲).

واته: نهوهی تهفسیری قورنان و فهرمووده بکات بهی چوونهوه سه نهو شیوازه ناسراوهی هاوه لانه و شوینههوتوانی له تهفسیر کردن دا نهوا بهر درو کردن ده کهویت له بهرامبهر خواداو تووشی لادان ده بیت له نایهته کانی خواداو قسه کان ده گوزیت له شوینی خوی داو ده رگای دهه چوون له دین و بیروای ده کاتهوه، نهه به ناشکرا بهتاله له نیسلام دا.

وه دهلایت: «أَنَّ أَصَحَّ الطَّرِيقِ فِي ذَلِكَ أَنْ يُفَسَّرَ الْقُرْآنُ بِالْقُرْآنِ؛ ... وَحَيْثُ إِذَا لَمْ نَجِدِ التَّفْسِيرَ فِي الْقُرْآنِ وَلَا فِي السُّنَّةِ رَجَعْنَا فِي ذَلِكَ إِلَى أَقْوَالِ الصَّحَابَةِ فَإِنَّهُمْ أَدْرَى بِذَلِكَ لِمَا شَاهَدُوهُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْأَحْوَالِ الَّتِي اخْتَصَّوْا بِهَا؛ وَلِمَا لَهُمْ مِنَ الْفَهْمِ النَّامِّ وَالْعِلْمِ الصَّحِيحِ وَالْعَمَلِ الصَّالِحِ؛ لَا سِيَّامًا عَلِمَاؤُهُمْ وَكِبَرَاؤُهُمْ ... إِذَا لَمْ نَجِدِ التَّفْسِيرَ فِي الْقُرْآنِ وَلَا فِي السُّنَّةِ وَلَا وَجَدْنَاهُ عَنِ الصَّحَابَةِ فَقَدْ رَجَعْنَا كَثِيرًا مِنَ الْأَيْمَةِ فِي ذَلِكَ إِلَى أَقْوَالِ التَّابِعِينَ ... فَأَمَّا "تَفْسِيرُ الْقُرْآنِ بِمُجَرَّدِ الرَّأْيِ فَحَرَامٌ ..."^(۳).

واته: راستترین ریگه بو تهفسیر کردن تهفسیری قورنان به قورنانه ... گهر نه بوو تهفسیری قورنان به سونهت کردنه له بهر نهوهی شیکه ره وه و روونکه ره وهی قورنانه ، وه گهر نه بوو لهو دوانه دا به وتهی هاوه لانه تهفسیر بکریت، نهوان شاره زاو شاهیدحالی هاتنه خواره وهی قورنانن و

(۱) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۲۹.

(۲) "مجموع الفتاوى" (۲۴۳/۱۳).

(۳) "مقدمة في أصول التفسير" ص ۳۹-۴۶، و "مجموع الفتاوى" (۱۳/۲۶۳ - ۳۷۰).

ناگاداری هوکاره کانی هاتنه خواروه وین و خاوه نی تیگه یشتنی تهواوو زانستی دروست و کاری خیرن به تاییهت زاناکان و گهوره کانیان ... وه گهر نه بوو له مانهش دا زوژی زاناکان گهراونه تهوه بو و ته کانی شوینکه وتوانی هاوه لان (تابعین)، به لام تهفسیری فورنان به عقل حهرامه.

که متهر خهمی له جیبه جی کردنی بنه مای تهفسیری دهه کان یاسای نه م بابه ته نهمه یه:

«إذا ورد لفظ في نص شرعي فإنه يفسر بعرف الشرع إذا وجد، فإن لم يوجد فسر بعرف زمن التشريع، فإن لم يعرف فسر بحسب اللغة وإلا بحسب المجاز عند القائلين به»^(۱).

واته: نه گهر دارپشتیکی شهرعی هه بوو نهوا شی ده کریتهوه به عورف و شیوازی شهرع، وه گهر نا به عورفی سه رده می دابه زینی شهرع، گهر نه زانرا به گویره ی زمانهوانی، وه گهر نا به گویره ی (مجاز) به رای نهوانی ده یلین.

۳. نه خویندنه وه ی پیش و پاش و سیاهی دارپشتنی نایهت و هه رمووده کان.

نهمه هوکاره بو تیگه یشتنی تهواوی دهه که، وه کو ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَكُمْ ءَوْلِيَاءَ تَلْقَوْنَ اِيْتَهُم بِالْمُؤَدَّةِ...﴾ [الْحَجَّاتُ: ۱]. بکریته به لگه بو کافر کردنی که سیک به هه ر شیوه به ک په یوه ندی به کی نزیک کی به سیت له گن کافران دا.

نهم تیگه یشتنه تیایدا مه به ست نیه، له بهر نهوه ی پیشه کی به که ی به ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ ئیمانداران کراوه تهوه، وه هوکاری هاتنه خواروه وه که ی (حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ) ه، نهمه به لگه یه له سه ر نهوه ی مه به ستی پی خوشه ویستی و نزیکه کی تاییدت له گن بیروایان دا نه ک په یوه ندی گشتی (مطلق المودة)، بو به حه لاله نافرتهانی گاروو جوله که ماره بکریت، له گن نهوش دا خوشه ویستی له نیوانیان دا هه یه^(۲).

۴. به کاره ینانی وشه ی کورت به بی شیکردنه وه ی مه به ست.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «الذين يعارضون الكتاب والسنة ... إنها يبنون أمرهم في ذلك

(۱) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۵۲.

(۲) "وسائل أهل الباطل في تقرير باطلهم" لمحمد بن عمر بازمول ص ۵۵.

على أقوال مشتبهة مجملة، تحتمل معاني متعددة، ويكون ما فيها من الاشتباه لفظاً ومعني يوجب تناولها لحق وباطل، ... فإن البدعة لو كانت باطلاً محضاً لظهرت وبانت، وما قبلت، ولو كانت حقاً محضاً، لا شوب فيه، لكانت موافقة للسنة، فإن السنة لا تناقض حقاً محضاً لا باطل فيه، ولكن البدعة تشتمل على حق وباطل»^(١).

واته: نهوانى پيجهوانهى قورئان و فهرمودهون ... بنهماى بهرنامهو راكانيان لهسهر كوهمه ليك قسهى ليكچوو كورت دهنيان كه جهند مانايهك لهخو ده گريت دهبيته هوكارى هه لگرتنى حهق و بهتال ... بيدهه كان گهر بهتالى روون و ناشكرا بيت و دهركهويت نهوا وهرناگيريت، وه گهر حهقيكى روون و ناشكراش بيت نهوا له گهل سوننهت دا ده گونجيت له بهر نهوى سوننهت پيجهوانهى حهقيك نيه بهتالى تيا نهبيت، بهلكو داهيتراوه كان حهق و بهتال لهخو ده گرن.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده ليئت: «قيل أصل بلاء أكثر الناس من جهة الألفاظ المجملة التي تشتمل على حق وباطل فيطلقها من يريد حقها، فينكرها من يريد باطلها، فيرد عليه من يريد حقها»^(٢).

واته: ده ليان زورى به لاي خه لكى له رووى وشه كورته كانه وهيه كه حهق و بهتال لهخو ده گريت، نهوى مه بهستى حهقه به شيوى گشتى به كارى ده هيت، نهوى مه بهستى بهتاله دزايه تى ده كات، مه بهستى حهقيش ره تى ده داته وه.

٥. گوږين (التحريف).

گوږينى بهلنگه كان له شوينى خويان دا جوږينكى شاراويه، زور كهس تى كهوتوو به نيه تى خير به لام خاوهنى شاره زايى تهواوو تيگه يشتن نيه له دين دا، نه مهش هوكارينكى فراوانه بو دروستوونى داهيتراوه كان، بيدهه كاران به زورى په ناي بى ده بن تاوه كو له گهل بوچوون و ويست و ناره زوو ه كانيان دا بگونجيت.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده ليئت: «والتحريف: العدول بالكلام عن وجهه وصوابه إلى غيره وهو نوعان تحريف لفظه وتحريف معناه»^(٣).

(١) "دره تعارض العقل والنقل" (١/٢٠٨، ٢٠٩). (٢) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" (١/٢١٥).

(٢) "شفاه العليل في مسائل القضاء والقدر والحكمة والتعليل" ص ١٣٦.

واته: گوژین: لادانی و ته کانه له رووی راستی خوئی بو بیجگه له خوئی، دوو جوژه: گوژینی وشه، گوژینی مانا.

یان: هاتنی به لگه بهک به شیوازیك و گوژینی بو شیوازیکی تر بو گومان بهوهی ههردوو کیان بهک شیوازی، نهمه جوژینی شاراوویه له گوژینی و ته کان له شوینی خوئی دا^(۱).

میژووی گوژانکاری (تحریف) له دهق دا کوته، هه له (نیلیس) هوه جیهه جیکردنی فهرمانه کهی خوی گوژی بو سههه تای جوژی دروستبوون، پاشان کاردانه وهی تهواری نهم کاره له ناو جو له که کان دا رووی دا، (ابن القیم) رحمته الله علیه ده لیت: «اليهود فهم الراسخون فيهما وهم شيوخ المحرفين وسلفهم»^(۲).

ههردوو جوژه کهی (تحریف) له جو له که وه وهرگراوه، نهوان روچوو شارهزان تیا یان داو ماموستاو گه وهی گوژینه کان و پیشووه کانیان.

وه کو فهرمانیان بی درا بجهه (بيت المقدس) به کړنوش و بلین لیمان خوش به ﴿وَأَدْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ﴾ (٥٨) فَبَدَّلَ الَّذِيكَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ ﴿[البقرة: ٥٨، ٥٩].

بهلام فهرمانه که یان گوژی «فَدَخَلُوا يَزْحَفُونَ عَلَى أَسْنَاهِهِمْ، فَبَدَّلُوا، وَقَالُوا: حِطَّةً، حِبَّةً فِي شَعْرَةٍ»^(۳).

واته: له کړنوشه وه بو به خشکه رویشتن و قسه که شیان گوژی له (حِطَّةً) بو ههمان وشه که (حِطَّةً) گه شمیک له موو دا.

یا گوشتی بهرازیان له سههه حهرام بوو که چی جمهوری و بهزه که یان ده فروشت و پاره که یان ده خواردو ده یان وت: (لحم الخنزير) فهرموووه نهك (شحم الخنزير) گوشته که یه تی حهرامه نهك

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۲۴۹).

(۲) "الصواعق المرسله في الرد على الجهمية والمعتلة" (۱/۲۱۵).

(۳) رواه البخاري (۴، ۴۴۷۹)، ومسلم (۳، ۳۰۱۵)، والترمذي (۲، ۲۹۵۶)، والنسائي في "الكبرى" (۱، ۱۰۹۲۲)، وأحمد (۸۲۳۰)، وابن

حبان في "صحيحه" (۶۲۵۱).

چموری یه کهی، پراوه ماسی له شهمه دا حرام بوو لهسهریان کهچی له ههینی دا توژه کهیان تی ده کردو یه کشهمه دهریان دههینا.

وه ههروهها گاوره کانیش فرمانه کهی خوا ﷺ (کلمة الله) بو دروستبوونی (مسیح) کردیان به بهشیک یا کوری خوا، وه قهشو عابیده کانیان چ جوژه فرماینکیان بدایه نهده گه پراوه بو (انجیل)، وه کو خوی گهوره ده فرمویت: ﴿ اَتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ [التَّوْبَةِ: ۳۱].

پاشان نم گورنکاری یمش هاته ناو فیره قه کانی ناو بازنه ی نیسلام.

(خمواریج) کاریان به قورنان ده کرد بهی فرموده، وه کاریان به ده قه کانی هه ره شه (وعید) ده کرد بهی ده قه کانی لیخوشبوون و متمانه (وعد).

(پاهیزه) کان هه موو نهو ده قانه ی باس له پلهو پایهو لیخوشبوون و دو عای خیر بو هاره لان ده کات گورنکاران به نهو ده قانه ی هه ره شه نامیره بو دووروه کان و بیرویان و هه لگه پراوه له دین. وه (موعه زبله عقلا نیه فه لاسیفه) کان گورنکاران نهو دهق و باسه غهیی یانه ی په یوه ستن به خواو ﷺ روزی کوتالی به خویندنه وهو پیوانه هاوتا کردنی بابه ته دروستکراوه دونیایه کان (مخلوقات) و ده رک پینکردنی ههسته کان.

(قه ده ری) یه کان گورنکاران نهو ده قانه ی په یوه ستنه به (القضاء والقدر) که ناده میزاد توانای ده رچوونی نیه تیا یان دا بو نهو چوارده ورو توانا و ده سه لاته ی توانای کاریان هه یه تیا یان دا^(۱). بهو شیوه یمش بیدعه کاران به لگه و پیناسه ی بیدعه یان گورنکاران بو بیدعه ی گه و ره و بس، یا چاک و خراب تیا یان دا، یا پینداوستی یه به رده و امه کان (مصلحة المرسله)، یا عورف و تیکنه چوونی ریزی موسولمانان ... هو کارو پاساون بو کردنی بیدعه.

(ابن القیم) رَكَلَهُ دَهَلَيْت: «فالتأويل الباطل هو إلحاد وتحريف وإن سماه أصحابه تحقيقا و عرفانا وتأويلا»^(۲).

(۱) بروانه "تحريف النصوص" للشیخ: بكر بن عبدالله أبو زيد ص ۱۳۲، و "الصواعق المرسله" لابن القیم (۱/ ۲۳۰)، و "الكشف المبين عن أضاف المبدلين" لأبي نصر محمد عبدالله الإمام.

(۲) "الصواعق المرسله" (۱/ ۲۱۷).

واته: ته فسیری به تال لادان و گورینه گهر خاوه نه کانیان ناوی وورده کاری و دهرک پینکردن و شیکردنه وه لی بنین.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «كُلُّ مَنْ كَتَمَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَلَا بُدَّ أَنْ يُظْهَرَ بَاطِلًا. وَهَكَذَا "أَهْلُ الْبِدْعِ"»^(۱).

واته: ههر که سیک له خاوه ن کتبه ناسمانیه کان شتیک بشاریتیه وه له وهی خوا ناردوویته تی یه خواره وه پیویست ده کات و په نا ده باته بهر به تالیک ناشکرای بکات ههروه ها نم شیوه بیهش کاری بیدعه کارانه.

هوکاری سه ره کیش بو په نا بردنه بهر نم گوزانکاریه خوشه ویستی یه که بو بیجگه له خوا (الحب لغیر الله).

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «فَالْحُبُّ لِغَيْرِ اللَّهِ كَحُبِّ النَّصَارَى لِلْمَسِيحِ وَحُبِّ الْيَهُودِ لِمُوسَى وَحُبِّ الرَّافِضَةِ لِعِيسَى وَحُبِّ الْغُلَاةِ لِسُبُوخِهِمْ ... وَيَنْفِرُ عَنْ نَظِيرِهِ ... فَهَذَا مِنْ جِنْسِ أَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِينَ آمَنُوا بِبَعْضِ الرُّسُلِ وَكَفَرُوا بِبَعْضِ وَحَالِ الرَّافِضَةِ الَّذِينَ يُؤَالُونَ بَعْضَ الصَّحَابَةِ وَيُعَادُونَ بَعْضَهُمْ»^(۲).

واته: خوشه ویستی بو بیجگه له خوا وه کو گاوره کان و جوله که کان بو (موسی و عیسی) سه لامی خویان له سه ر بیت، وه رافیزه کان بو (عهلی کوری نه بو تالیب) رحمته الله، وه زیاده ره وه کان بو ناودارو زانا کانیان و دوور که وتنه وه له هاوه لآن و تابعین، نم کاره له کاری نه هلی کیتاب ده حییت باوه ریان به هندیک له نایه ته کان هه بوو باوه ریان به هندیک نه بوو، وه کو رافیزه کان لایه نگری هندیک له هاوه لآن و دوزمنی هندیکی تریان.

(۱) "مجموع الفتاوی" (۷/ ۱۷۳).

(۲) "مجموع الفتاوی" (۱۱/ ۵۲۵)، و "الإستقامة" (۲/ ۲۲۴).

به شی پینجه م

مه ترسیداریتی داهینراوه کان

کاری ههلهو لادانه کان بهی زیان نابن، وه زیانه کانیش پاشماوه یه کی زور بهدوای خویمان دا دهین، پاشان ههول و توانیه کی زوری دهویت بو که مکردنه وه و بنه بر کردن، بو یه خراپه و زیانه کانی داهینراوه کان پیوسته بخریته پرو تاوه کو ریژه ی ترساکی و هه ره شه ی بو سهر نایین و موسولمانان بزانیته، بو نه وه ی هه موو ریگایه کی پیوست بگریته بهر بو بهر به ست کردن و نه مانی.

لهو زیان و مه ترسیانه ش:

۱. داهینراو هه لو نیست و قسه کردنه له دینی خوادا به بی زانست (القول علی الله بغیر علم).

داهینراوه کان له راستی دا برپاریکی دین، بو یه ده بیته درو به ناوی خوار ﷺ پیغه مبه ره که یه وه ﷺ، نه مهش به کیکه له تاوانه گه وره کان.

(ابن القيم) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «وَأَمَّا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ فَهُوَ أَشَدُّ هَذِهِ الْمُحْرَمَاتِ تَحْرِيمًا، وَأَعْظَمُهَا إِثْمًا، ... فَإِنَّهُ يَتَضَمَّنُ الْكُذْبَ عَلَى اللَّهِ، وَنَسْبَهُ إِلَى مَا لَا يَلِيقُ بِهِ، وَتَغْيِيرَ دِينِهِ وَتَبْدِيلَهُ، وَتَفْيَ مَا أَنْبَتَهُ وَإِنْبَاتَ مَا نَفَاهُ، ... فَلَيْسَ فِي أَجْناسِ الْمُحْرَمَاتِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْهُ، وَلَا أَشَدُّ إِثْمًا، وَهُوَ أَضَلُّ الشَّرِكِ وَالْكَافِرِ، وَعَلَيْهِ أُسِّسَتِ الْبِدَعُ وَالضَّلَالَاتُ، فَكُلُّ بِدْعَةٍ مُضِلَّةٌ فِي الدِّينِ أَسَاسُهَا الْقَوْلُ عَلَى اللَّهِ بِلَا عِلْمٍ».

وَهَذَا اشْتَدَّ نَكِيرُ السَّلَفِ وَالْأَيْمَةِ لَهَا، وَصَاحُوا بِأَهْلِهَا مِنْ أَفْطَارِ الْأَرْضِ، وَحَدَرُوا فَتَنَّهُمْ أَشَدَّ التَّحْذِيرِ، وَبَالَغُوا فِي ذَلِكَ مَا لَمْ يَمِيلُوا مِثْلَهُ فِي انْكَارِ الْفَوَاحِشِ، وَالظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ، إِذْ مَضَرَّةُ الْبِدَعِ وَهَدْمُهَا لِلدِّينِ وَمُنَافَاتُهَا لَهُ أَشَدُّ»^(۱).

(۱) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۳۷۸/۱).

واته: قسه کردن بهناوی خواوه گهورهترین تاوانه له تاوانه کان وه زوژترین زیانی ههیه، نهمه دروکردن بهناوی خواوه له خو ده گریت و هوکاره خسته پالتی کو مه له شتیک بوئی که شایسته نیه و گومراکاری یه له دین دا به بوون و نه بوون له برپاره کانی دا، له جوژی تاوانه کان دا هیچ جوژیکیان وه کو نهمه لای خوا گهوره تاوان نیه و زیاندار نیه، بهلکو بناغهی ههموو شریک و بیروایی یه که، وه بناغهی داهینراوو گومرایی یه کانه، وه هوکاری ههموویان برپارو قسه کردنه بهناوی خواوه، بوئه پیشوانی صالح و نیمامه کانیان زوژ دژایهتی یان کردوون و ناوی خواوه نه کانیان زران دوون له ههموو لایه کی زهوی داو ناگاداری زه ره ره کانیان کردوون به شیوه یه کی توندو زیاد له قهباره ی خویشی که به شیوه یه ک بو هیچ تاوان و گونا هیک دژ نه بوون بهم شیوه یه.

بهلکو زیانی بیدعه کان و رووخاندنیان بو دین و دژایهتی یان بوئی زوژ زیاتره.

داهینراو واته به دین کردن و بدرگه پوش کردنی به حقه و شه رعیت پیدان و ...

ستمه له حقهی خوا دا به به شداری کردنی یاسا دانان، خوی گهوره ده فمر مویت: ﴿أَمْ لَهْمُ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنُ بِهِ اللَّهُ﴾ [التَّوْبَةُ: ۳۱].

نیمامی (الطبري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «أَمْ لَهؤلاءِ الْمُشْرِكِينَ بِاللَّهِ... ابْتَدَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَبِحِ اللَّهُ لَهُمْ ابْتِدَاعَهُ»^(۱).

واته: نهمه موشریکه کان دینیکیان داهینراوه بو خویمان که خوا ریگهی بی نه داون.

وه ستمه له حقهی پیغمبیره که ی دا ﷺ به رینمونی و خو بردنه پیش دارشتی دینی، وه ستمه له حقهی خملک دا به گومرایی کردنیان و سرلیشیوانیان و به لاری بردنیان له دین دا.

۲. له که دار کردنی پله ی پیغمبیره رایه تی.

داهینره به زمانی حال تو مهت ده خاته پال پیغمبر ﷺ به بی متمانه یی و نه گه یاندنی دینه که وه

شارد نه وه ی، خوی پهره ردگار ده فمر مویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [الْمَائِدَةُ: ۶۷].

(۱) "تفسير الطبري" (۲۱/۵۲۲).

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: «الْمَعْنَى بَلَّغَ جَمِيعَ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ، فَإِنْ كَتَمْتَ شَيْئًا مِنْهُ فَمَا بَلَّغْتَ رَسُولَهُ»^(۱).

واته: (ابن عباس) رضي الله عنه دهليت: به ماناي: بيگه به نهوهی بوت هاتوره ته خواره وه له خواي خوتموه، گمر هر شتيكي بشاريته وه نموا نه تگه ياندروه.

نيمامي (مالك) رضي الله عنه دهليت: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً، زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرِّسَالَةَ، لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳]، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(۲).

واته: نهوهی داهيتراويك دابهيتيت له نيسلام دا وا بزانيت چاكه نهوا وا دهري ده برپيت يتغمبهري خوا رضي الله عنه خيانه تي له په يامه كه ي نيسلام كردوه، له بهر نهوهی خواي پهروه ردگار ده فمرويت: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳]، واته: نه مرو دينه كه م بو تمواو كردوون، نهوهی لهو روژه دا دين نه بوويت نه مرو دين نيه.

گمر وايت نهوا بيده كار به زماني حال و گوftar ده ليت: شرعيه تي نيسلام تمواو نه بووه، هندیك شتي ماوه واجه يا پويسته دياري بكهين، گمر باوهر و اباويت تمواو بووه له هموو روويه كه وه، بيده ي دروست نه ده كرد، بو جووني خوي نه ده سه پاند، خاوه ني نم قسه يهش گومرايه له ريگه ي راست^(۳).

يتغمبهري خوا رضي الله عنه ده فمرويت: «مَا بَقِيَ شَيْءٌ يُقَرَّبُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُ مِنَ النَّارِ، إِلَّا وَقَدْ مَعِيَ لَكُمْ»^(۴).

واته: شتيك نه ماوه نزيك تان بخاتموه له بهه شت، وه دوورتان خاتموه له ناگر همووي بوتان

(۱) "الجامع لأحكام القرآن" للقرطبي (۶/۲۴۲).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۶۵)، و "تهذيب الفروق" (۴/۲۲۵)، و "اتباع لا ابتداء" لابن عفاة ص ۱۳، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/۷۸)، و "الرد على اللمع" ص ۵.

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۶۲).

(۴) رواه الطبراني في "الكبير" (۱۶۴۷)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۱۸۰۳).

پوون کراوه تهوه.

له فهرمووده یه کی تر دا پیغمبهری خوا ﷺ ده فهرمویت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لَيْلَهَا كَنَهَارِهَا، لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ»^(۱).

واته: به جیم هیشتون له سهر دره وشاوه یه ک شوی وه کو روژی وایه، کس لئی لا نادات له دوی من بیجگه له تیاچو نه بیټ.

(عائشة) ﷺ دایکی نیمانداران ده لیت: «مَنْ رَعِمَ أَنْ مُحَمَّدًا كَتَمَ شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ»^(۲).

واته: نهوی وا دهری بریت که پیغمبهری خوا ﷺ شیکي شار دووه تهوه لهوهی بوئی هاتووه ته خواره وه نهوه گهوره ترین دروی بهرامبهر خوا کردوه، له بهر نهوهی خوا ده فهرمویت: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ۶۷].

۳. داهینراو تومه تبار کردنی پیگه (هاوه لان) ﷺ.

تومه تبار کردنی هاوه لانه له چهند روویه کموه (بیثاگای و نوزاین خسته پالیان به داهینانی نهو داهینراوانه بهوهی نمان به ناگاو زانو کاملترن له دهرك پیکردن دا، پاشان ناتمواری و کهمتهر خه میان و کورتینیان له بواری په یوهستی دین و په رستی دا به شیوه یه ک ده رگای دینداریان والا کردوه بو دوی خوئیان، له توانایان دا نه بووه ووردینی و پیوستیه کان، له همووی خراپر باوه رپوون به چاکرو کاملتر و باشترین کهسانی چینه کانی دوی هاوه لان، نهمه بو خوی بهر پر چدانهوهی وه سفه کانی قورئان و فهرمووده یه بو نهوان که له همسو روویه کی دینی و

(۱) رواه ابن ماجه (۴۳)، وأحد (۱۷۱۴۲)، والطبراني في "الكبير" (۶۱۹)، واللالکاني في "شرح أصول اعتقاد" (۷۹)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۴۸)، وابن عبد البر في "الجامع" (۲۳۰۳)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۹۳۷)، و"صحیح الجامع الصغير" (۴۳۶۹)، و"صحیح الترغیب والترهیب" (۵۹).

(۲) رواه البخاري (۷۵۳۱)، وفي "خلق أفعال العباد" ص ۸۹ باب: بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ۶۷] وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آتَيْتُمْ، وَبَلِّغُوا الشَّاهِدَ الْغَائِبَ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ»، ورواه مسلم (۱۷۷)، والنسائي في "الكبرى" (۱۱۰۸۲)، والدارمي في "الرد على الجهمية" (۱۱۶)، وابن خزيمة في "التوحيد" (۵۵۰/۲)، وابن منده في "الإيمان" (۷۶۳)، والبيهقي في "الأسماء والصفات" (۹۲۳).

دونیایی یهوه کامل بوون^(۱).

پیغمبهبری خوا ﷺ ده فهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ»^(۲).

واته: گرنگی بدهن به سونهت و کارو ریڼگه ی من و هاوه لانی جینشینه کامله هیدایهت دراوه کان و په یوه ست بن پیوه ی وه کو چون به خریه کان قهپ ده کړیت به شتیک دا.

پیغمبهبری خوا ﷺ ده فهرمویت: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُوتُهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُوتُهُمْ»^(۳).

واته: باشترین کهسان نموانه ن که له سه رده می من دان و پاشان نهوانه ی دوا ی نهوان و پاشان نهوانه ی دوا ی نهوان.

نیمامی (مالک) رَلَلَهُ دهلیت: «لَا يُصْلِحُ آخِرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوَّلَهَا، فَمَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ دِينًا، فَلَا يَكُونُ الْيَوْمَ دِينًا»^(۴).

واته: هیچ ریڼگه به کی چاکساز ی بو چاکبونی نهم نوممه ته ناگیریتته بهر به دهر لهو ریڼگه چاکسازیه ی سه رده تای نهو نوممه ته ی بی چاک بو، نهوه ی نهو روژه دین نه بوویت نهوا نه مرو دین نیه.

(عبدالله ی کوری مهسعود) رَلَلَهُ دهلیت: «مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مُتَأَسِّيًا فَلْيَتَأَسَّ بِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَبْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ قُلُوبًا وَأَعْمَقَهَا عِلْمًا وَأَقْلَهَا تَكَلُّفًا وَأَقْوَمَهَا هَدْيًا وَأَحْسَنَهَا حَالًا، قَوْمًا اخْتَارَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاعْرِفُوا لَهُمْ فَضْلَهُمْ

(۱) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور محمد يسرى ص ۳۴.

(۲) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۳۴۲۷)، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۳) رواه البخاري (۲۶۵۲)، ومسلم (۲۵۳۳)، وابن ماجه (۲۳۶۲)، وأبو داود (۴۶۵۷)، والترمذي (۲۲۲۱)، والنسائي في

"الكبرى" (۵۹۸۶)، وأحمد (۳۵۹۴)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۲۴۰۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۳۲۸)،

والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۷)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۷۱)، والبيهقي في "المسند" (۲۴۸)، وأبو نعيم في "الحلية"

(۷۸/۲)، والآجري في "الشريعة" (۱۱۵۰)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۶).

(۴) "مسند الموطأ" للجهوري (۸۸۳)، و "أحكام الجنائز" للالباني ص ۱۹۸، و "حجة النبي" للالباني ص ۱۰۳، و "مجموع

وَاتَّبِعُوهُمْ فِي آثَارِهِمْ؛ فَإِنَّهُمْ كَانُوا عَلَى الْهُدَى الْمُسْتَقِيمِ»^(۱).

واته: نهوهی نه دیویت شوینکهوته بیت با شوینکهوتهی هاوه لانی پیغمبر بیت ﷺ، نهوانه خاوهنی چاکترین و خیرترین دلتن لهم نومهته دا، خاوهنی قولترین زانستن بهی قورسای و راستترین ریمنونی و باشرین حالتن، کهسانیکن خوی پورهردگار هلتی بژاردوون بو هاوه لیتی پیغمبره کهی، چاکه و پلمو پایهیان بناسن و شوینکهوتهی پاشاوه کانیان بن، نهوان له سمر ریگهی راستی لهم دینه بوون.

(ابن کثیر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَلِيلٌ: «وَأَمَّا أَهْلُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ فَيَقُولُونَ فِي كُلِّ فِعْلٍ وَقَوْلٍ لَمْ يَنْبُتْ عَنِ الصَّحَابَةِ: هُوَ بَدْعٌ؛ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ خَيْرًا لَسَبَقْنَا إِلَيْهِ، لِأَنَّهُمْ لَمْ يَتْرُكُوا خَصْلَةً مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ إِلَّا وَقَدْ بَادَرُوا إِلَيْهَا»^(۲).

واته: نهلهی سونهت ده لئین ده ربارهی هموو قسمو کردارنیک که له هاوه لانهوه دهرنه چوو بیت داهینراوه، له بهر نهوهی نه گهر خیر بوو بیت پیشمان ده کهون، نهوان کارنیک خیر نهماوه نهیگهی.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَلِيلٌ: «فَعَلِمَ أَنَّ شِعَارَ أَهْلِ الْبِدْعِ: هُوَ تَرَكَ أَنْتِحَالَ اتِّبَاعِ السَّلَفِ»^(۳).

واته: زانراوه به کتیک له دیارده کانی بیدعه کاران و ازلیهیتانی شوینکهوتهی پیشینه سالتحه کانه (هاوه لان و تابعین).

۴. داهینراو رکابه ری و دژایه تی شرعی خوا ده کات.

داهینر نکولتی کارو بهرامبریتی له گهل شرع ده کات، له بهر نهوهی شرع ریگای تاییهت و شیوازی تاییهتی دیاری کردووه، خه لکی ملکه چ کردووه به فرمان و قده غه کراوه کانی و هره شهو موژده کانیهوه، وه ههوالی داوه به هموو خیر له خوی دایه وه شه ره کان له دهره وهو

(۱) رواه ابن عبد البر في "جامع بيان العلم وفضله" (۱۸۱۰)، و "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۴۹۸)، وفي "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للالباني (۳۰۹/۶) برقم (۲۶۴۹)، وفي "موسوعة الأخلاق" للخراز ص ۲۷۵، وفي "مشكاة المصابيح" (۱۹۳).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" (۷/۲۷۸، ۲۷۹).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۴/۱۵۵).

دهر چوونی خوی دایه، له بهر نهوهی خوی پوره درگار زانایه و نیمه نوزانین و پیغمبري ﷺ به روهجت نار دوه.

داهینر نمانه هممو رهد ده کاتوه، وا دهری ده پړت ریگی تر هیه، هر نهو دباریکر دانهی شرع نیه، به لکو شرع ده زانیت و نیمش دهیزانین، داهینر بهرامبري شرع وه ستاوه، خوی به هاوشیوه بهرامبري ده زانیت، له گهل شرع دا یاسا دانهره، ده رگای جیاوازی کرده وه، مه بهستی شرعی هه لوه شانده وه له بهت نیا بوونی شریعت دانانا، هر نمانه بهسه که شهر بیت بو خاوه نه که ی^(۱).

(عمر بن عبدالعزیز) رضی الله عنه له وه لامي نامه که ی دا بو (عدي بن أرطاة) ده لیت: «أَمَا بَعْدُ، أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالْإِقْتِصَادِ فِي أَمْرِهِ، وَاتَّبَاعِ سُنَّةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَرْكِ مَا أَحَدَثَ الْمُحَدِّثُونَ بَعْدَ مَا جَرَتْ بِهِ سُنَّتُهُ، وَكُفُّوا مُؤَنَّتَهُ، فَعَلَيْكَ بِلُزُومِ السُّنَّةِ فَإِنَّهَا لَكَ - بِإِذْنِ اللَّهِ - عِضْمَةٌ، ثُمَّ اعْلَمْ أَنَّهُ لَمْ يَتَّبِعِ النَّاسُ بَدْعَةَ إِلَّا قَدْ مَضَى قَبْلَهَا مَا هُوَ دَلِيلٌ عَلَيْهَا أَوْ عِبْرَةٌ فِيهَا، فَإِنَّ السُّنَّةَ إِنَّمَا سَنَّهَا مَنْ قَدْ عَلِمَ مَا فِي خِلَافِهَا مِنَ الْخَطَا وَالزَّلَلِ وَالْحَمَقِ وَالتَّعَمُّقِ، فَارْضَ لِنَفْسِكَ مَا رَضِيَ بِهِ الْقَوْمُ لِأَنْفُسِهِمْ، فَإِنَّهُمْ عَلَى عِلْمٍ وَقَفُوا، وَبِصَرٍ نَافِدٍ كَفُّوا، وَهُمْ عَلَى كَشْفِ الْأُمُورِ كَانُوا أَقْوَى، وَبِفَضْلِ مَا كَانُوا فِيهِ أَوْلَى، فَإِنْ كَانَ الْهُدَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ لَقَدْ سَبَقْتُمُوهُمْ إِلَيْهِ وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّمَا حَدَّثَ بَعْدَهُمْ مَا أَحَدَّثَهُ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَ غَيْرَ سَبِيلِهِمْ وَرَغِبَ بِنَفْسِهِ عَنْهُمْ، فَإِنَّهُمْ هُمُ السَّابِقُونَ، فَقَدْ تَكَلَّمُوا فِيهِ بِمَا يَكْفِي، وَوَصَفُوا مِنْهُ مَا يَشْفِي، فَمَا دُونَهُمْ مِنْ مَقْصَرٍ، وَمَا فَوْقَهُمْ مِنْ تَحْسِرٍ، وَقَدْ قَصَرَ قَوْمٌ دُونَهُمْ فَجَفَوْا، وَطَمَحَ عَنْهُمْ أَقْوَامٌ فَعَلَّوْا، وَإِنَّهُمْ بَيْنَ ذَلِكَ لَعَلَى هُدَى مُسْتَقِيمٍ»^(۲).

واته: ناموزگاريت نه کهم به خوا پرستی و مانوه - له سهر فرمانه کانی و سونه تی پیغمبره که ی ﷺ، نه کردنی داهینراوه کان، نه وانهی سونه ت پړی کردونه ته وه و پیوستیان نه ماوه، هه ول بده په یوه ست بیه به سونه ته وه به یارمه تی خوا پاراستنه بوت، بزانه نهو خه لکه ی

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۶۲ - ۶۴).

(۲) رواه أبو داود في "سننه" (۴۶۱۲) باب لزوم السنة، وصححه الألباني، وسبق تخريجه ص ۶۱.

هدر داهیتراویکیان داهیتراوه له‌موو پیش به‌لنگه هه‌بووه له‌سه‌ری و تیگه‌یشتی تیا بووه بویان، نه‌وی سونه‌تی دارشتوو زانا بووه به‌سه‌ر به‌رامه‌رو پتجه‌وانه‌که‌ی دا که هه‌له‌و نهمانین رو‌چوون و تیاچوونه، رازی به بو‌خوت به‌وانه‌ی پیشووان رازی بوون بو‌خویان، نه‌وان پیشه‌نگ بوون و به زانسته‌وه له‌و ناسته‌دا وه‌ستاون، وه به چاوکی کراره‌وه وازیان هیتراوه، له ده‌رخستی نه‌یتی کاره‌کان دا به‌توانا بوون، وه گهر خیر بوایه له‌پیشه‌ره بویان، گهر بلین چهند داهیتراویک دوا‌ی نه‌وان رووی داوه، هه‌چ که‌سیک نه‌ دوا‌ی نه‌وان داهیتراوی داهیتراویت بیجگه له لاده‌ره‌کان نه‌بیت له سونه‌ت و ری‌ی هاوه‌لان، وه خو‌ی به باش‌ر زانیوه له‌وان، به دلتیایی یه‌وه نه‌وان بو‌ نه‌مان پیشه‌نگ بوون، وه نه‌وه‌نده قسه‌یان له‌سه‌ر کردوو که به‌س بیت، وه نه‌وه‌نده وه‌سف و باسیانی کردوو شیفاده‌ر بیت، نه‌وانه‌ی له‌خوار نه‌وانه‌وه‌ن کورت هیترن، وه نه‌وانه‌ی له سه‌روویانه‌وه‌ن ری‌ی لیگیراون، هه‌ندیک ناگه‌نه نه‌وان وشک و لاده‌ر ده‌بن، وه هه‌ندیک ته‌ماحیان تیایان دایه وه‌کو نه‌وان بن زیاده ره‌و ده‌بن، نه‌وان له نیوان نه‌م دوا‌نه دان، له‌سه‌ر هیدایه‌ت و ری‌نگه‌ی راستن.

نیمامی (الشاطبی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لیت: « وَأَمَّا فِي الْبِدْعِ فَتَبَتْ لَهَا أُمْرَانِ:

أَحَدُهُمَا: أَنَّهَا مُضَادَّةٌ لِلشَّارِعِ وَمُرَاعَمَةٌ لَهُ، حَيْثُ نَصَّبَ الْمُتَّبِعُ نَفْسَهُ نَصْبَ الْمُسْتَدْرِكِ عَلَى الشَّرِيعَةِ، لَا نَصْبَ الْمُكْتَفِي بِهَا حُدُّ لَهُ.

وَالثَّانِي: أَنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ - وَإِنْ قُلْتُ - تَشْرِيعٌ زَائِدٌ أَوْ نَاقِصٌ، أَوْ تَغْيِيرٌ لِلأَصْلِ الصَّحِيحِ، ... لِأَنَّ الْجُمُوعَ جِنَايَةً لَا تَحْمِلُهَا الشَّرِيعَةُ بِقَلِيلٍ وَلَا بِكَثِيرٍ. وَيُعْضَدُ هَذَا النَّظَرَ عُمُومُ الأَدْلَةِ فِي ذَمِّ الْبِدْعِ مِنْ غَيْرِ اسْتِثْنَاءٍ» (۱).

واته: داهیتراو دوو کاری له‌به‌رده‌م دایه:

یه‌که‌م: دزایه‌تی شه‌ری خوا ده‌کات و به‌به‌ره‌کانی له‌گه‌ل ده‌کات، داهیترا به‌رامه‌رو ر‌کابه‌ری ده‌کات، یا خو‌ی به ده‌ر‌کیکه‌رو ورده‌کار داناوه به‌سه‌ر شه‌رع دا، نه‌ک خو‌ی به پ‌ویسته‌کارو نه‌به‌زی‌نی سنووور دانا‌بیت.

دووم: همورو بیدعه یکه دارشتنیکی زیاده یه یا ناتهواو یا گوزانکاره له بناغیه کی دروست دا ... هموویان تارانه، شمریعت هتلی ناگریت نه به کمه و نه به زور، نهم تپروانینه کوگشتی نهو بهلگانهی دزایه تی بیدعه ده کات پشتگریه تی.

۵. داهینراو تیکدهری دین و دله کانه.

داهینر کاتیک نه فسی خوی بیهش کرد له سوودمهندی یه کانی شمریعت لا ده دات بو بیدعهو گومرای یه کان وه هوکار ده بیټ بو تیکچوونی فیره تیان و دروست بوونی تاریکی له دلیانداو پس بوونی تیگه یشتیان و لادانی بیروپریان و گومرای له دینیان دا، نهمانه ده بیټه هوکاری نه یینی حق و جیا نه کردنموه ی هیدایت و گومرای وه پروناکی حق له دلیاندا ده کوزیموه^(۱).

(ابن تیمیة) رحمته الله علیه ده لیت: «أن الشرائع أغذية القلوب، فمتى اغتذت القلوب بالبدع لم يبق فيها فضل للسنن، فتكون بمنزلة من اغتذى بالطعام الخبيث»^(۲).

واته: شمریعتی خوا خوزاکی دله کانه، چ کاتیک دله کان خوزاکیان بیدعهو داهینراوه کان بوو شوین نامیتیموه بو سونه ته کان، وه کو که سیکي لیدیت که خوزاکی پیسی دهر خوارد درابیت.

وه ده لیت: «ولهذا عظمت الشريعة النكير على من أحدث البدع، وكرهتها؛ لأن البدع لو خرج الرجل منها كفافا لا عليه ولا له لكان الأمر خفيفا، بل لا بد أن يوجب له فسادا، منه نقص منفعة الشريعة في حقه، إذ القلب لا يتسع للمعوض والمعوض منه»^(۳).

واته: بویه یاساکانی نیسلام زور به گموره دزایه تی بیدعه کارانی کردووهو ناگاداری لی کردوونه موه، وه گمر که سه که له داهینراوه که درچیت بهی هیچ زیان و سوودیک کاره که ناسانه، بهلکو ده بیټ زهره رومندو زیان به خش بیت له سهری به گشه نه کردنی سوودمهندی له دین بو دروست ده بیټ، له بهر نموه ی دل شوینی داواکاری و که بریتی بوونه که ناگریتموه.

(۱) "الفوائد" لابن القيم ص ۴۸.

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۲/۱۰۴).

(۳) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۱/۵۴۴).

۶. داهیتراو تاوانه له شیوهی په رستندا.

نوهی بیدعه کاران زیاتر زه روه رومندتر ده کات کارکردنیانه به رازاندنوهی داهیتراوه کانیاں لای خملکی و له بهرکردنی بهرگیکی شهرعی بوینان، وه شیوازی په رستن (عبادة) ی بیّ ده به خشن بو نوهی راوی نهمزانی بیّ بکه، وه تمنانهت داهیتراوه کان ده خه نه پال پیاوه ناوداره کانموه بو زیاتر کاریگرمی له سمر دن لاوازو بیّ ناگانان.

(ابن القيم) رحمته الله علیه ده لیت: «أن يأتي به صاحبه مموها مزخرف الألفاظ ملفق المعاني مكسوا حلة الفصاحة والعبارة الرشيقة فتسرع العقول الضعيفة إلى قبوله واستحسانه وتبادر إلى اعتقاده وتقليده ويكون حاله في ذلك حال من يعرض سلعة مموهة مغموشة على من لا بصيرة له بباطنها وحقيقتها...»^(۱).

واته: خاوهن بیدعه به شیوهیه کی شاروهو قسهی بریق و باق و مانای پینجاوینچ و بهرگی رهوانیژی داپشتی ریک و رهوان بیدعه کهی ده رازیتیهوه تا بیته هوکاری نوهی دله لاوازه کان به پهله وهری بگرن و به چاکی بزائن باوه ری بیّ بکه و شوینکه وهی بن، وه کو که سیک وایه شومه کینکی خراب برازیتیهوه لای که سیک هیچ چاوکراوهیه کی نه بیته له راستی و ناوه روکی دا.

وه ده لیت: «أن يعزو المتأول تأويله وبدعته إلى جليل القدر نبيه الذكر من العقلاء أو من آل البيت النبوي أو من حل له في الأمة ثناء جميل ولسان صدق ليحليه بذلك في قلوب الأغمار والجهال فإن من شأن الناس تعظيم كلام من يعظم قدره في نفوسهم وأن يتلقوه بالقبول والميل إليه وكلما كان ذلك القائل أعظم في نفوسهم كان قبولهم لكلامه أتم حتى إنهم ليقدمونه على كلام الله ورسوله ويقولون هو أعلم بالله ورسوله منا...»^(۲).

واته: کهسی بیدعه کارو مانا گووژ کاره کهی ده خاته پال کهسی ناودارو ناسراو له عاقله کان دا یاخود له کس و خزمانی مالتی پیغمبرایه تی دا یا نموانه ی به باش ناویان ده بن خاوهنی زمانی

(۱) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۲/ ۴۳۶).

(۲) "الصواعق المرسلة في الرد على الجهمية والمعتلة" (۲/ ۴۴۱).

پراستگۆ بوون، بو رازاندنموه یان له دلی بی ناگاو نهمزانه کان دا، سروشتی خه لک وایه قسه ی ناوداره کانیا ن بهلاوه به قه دره و راسته خو کاریه گری وهر گرتن و هه لگرتیا ن هه یه، هه تا نه و کسه به پرتو ناودار بیت له دلیان دا قسه یان زیاترو تهواتر وهر ده گریت، تاوه کو قسه کانیا ن پیش فمرمووده ی خواو پیغمبر ﷺ ده خه ن و ده لێن ئه وان زانا و شاره زاتر ن به سهر فمرمووده کانی خواو پیغمبری خوا دا ﷺ تا ئیمه .

۷. داهینراو خراپه تره له تاوان .

گو مری یه کان کاریان وایه هه لگرتانه وه ی رینگه ی خیر و راستی یه کانه بو رینگا شه ره کان، وه کو (راهبزه) کان ده لێن: کوشتن و برین زور بکه ن بو ئه وه ی (مه هدی) بیت، له بهر ئه وه ی نه و له کاتی کوشتار و خراپه یه کی زور دا دیت .

(خموارج) ه کان «يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَيَدْعُونَ أَهْلَ الْأُتْرَاقِ»^(۱). ئه وه ی هاتوه ته ناو ئیسلامه وه موسولمان بووه به هه لگرتانه وه یان داده نا ن و ده یان کوشتن و بیروا کان سه لامه ت بوون له ده ستیا ن، وه کو (سوفی) یه کان ده روویان پاک ده کرده وه له تاوان به لام دینیا ن پیس ده کرد به هاوبه ش بریار دان و داهیترا وه کان، له گه ل ئه وه ش دا پیچه وانیه ناده میزاد نیه تاوان نه کات، وه ده بیت هه ر ئایینیش به پاک ی بمیتته وه .

فیره قه کلامی یه کان قورنان و فمرمووده یان ده کرده شوینکه وه ته ی عه قل، گهر چی داوا کرا وه پیچه وانه بیت ... خوا ی پهروه ر دگار ده فمرمویت: ﴿وَنَقَلِبْ أَوْدَانَهُمْ وَابْصُرْهُمْ كَمَا لَرَّ يُؤْمِنُوا بِهِ= أَوْلَ مَرْقُ﴾ [الانعام: ۱۱۰].

واته: سزایان ده ده یین به هه لگرتانه وه ی دلیان و نه هیتشتی ئیمان هیان و یارمه تی نه دانیان هه ره وه کو یه که هجار ئیمانیان بی نه هیتا وه، ئه مه داد پهروه ری خوا یی یه له سه ریا ن^(۲).
ئهمانه هه ر له سه ره تا وه با وه ریا ن ته واو نه بو وه به ته سلیم بوونی ته واوی فمرمانه کان .

(۱) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، وأحمد (۱۱۶۴۸)، وابن

أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۲/ ۵۴۰)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۶۷۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۱۰).

(۲) "تفسير السعدي" ص ۲۶۹.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «وَالْبِدْعَةُ شَرٌّ مِنَ الْمَعْصِيَةِ كَمَا قَالَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنَ الْمَعْصِيَةِ؛ فَإِنَّ الْمَعْصِيَةَ يُتَابُ مِنْهَا وَالْبِدْعَةَ لَا يُتَابُ مِنْهَا»^(۱).

واته: داهیتراو شهری زیاتره له تاوان وه کو (سوفیانی سهوری) ده لیت: داهیتراو خوشه ویستره لای نیلیس له تاوان، له بهر نهوهی تاوان خاوه نه که ی تهوبه ی له سهر ده کات، به لأم خاوه ن بیدعه تهوبه ناکات له سهر بیدعه که ی له بهر نهوهی به ریگه ی خیرو عیاده تی ده زانیت، وه کی تهوبه له سهر خیرو عیاده ت ده کات!؟

(ابن القیم) رحمته الله ده لیت: «وَلَمَّا كَانَتْ هَذِهِ الْبِدْعُ الْمُضِلَّةُ جَهْلًا بِصِفَاتِ اللَّهِ وَتَكْذِيبًا بِمَا أُخْبِرَ بِهِ عَنْ نَفْسِهِ وَأُخْبِرَ بِهِ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنَادًا وَجَهْلًا كَانَتْ مِنْ أَكْبَرِ الْكِبَائِرِ، وَإِنْ قَصُرَتْ عَنِ الْكُفْرِ وَكَانَتْ أَحَبَّ إِلَى إِبْلِيسَ مِنْ كِبَارِ الذُّنُوبِ ... وَقَالَ إِبْلِيسُ: أَهْلَكْتُ بَنِي آدَمَ بِالذُّنُوبِ وَأَهْلَكُونِي بِالِاسْتِغْفَارِ وَبِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَلَمَّا رَأَيْتَ ذَلِكَ بَشْتٌ فِيهِمُ الْأَهْوَاءُ، فَهُمْ يُذْنِبُونَ وَلَا يُتُوبُونَ، لِأَنَّهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ... وَفِتْنَةُ الْمُبْتَدِعِ فِي أَصْلِ الدِّينِ، وَفِتْنَةُ الْمَذْنِبِ فِي الشَّهْوَةِ، وَالْمُبْتَدِعُ قَدْ قَعَدَ لِلنَّاسِ عَلَى صِرَاطِ اللَّهِ الْمُسْتَقِيمِ يَصُدُّهُمْ عَنْهُ، وَالْمَذْنِبُ لَيْسَ كَذَلِكَ، ... وَالْمُبْتَدِعُ يَقْطَعُ عَلَى النَّاسِ طَرِيقَ الْآخِرَةِ، وَالْعَاصِي بَطِيءُ السَّرِيرِ»^(۲).

واته: کاتیک بیدعه گومراکان نه زانن به وه سفه کانی خوا به درو خستن نهوهی همواله کانی قورنان و فهرمووده به نه زانن و نکولی نهوه به کیکه له تاوانه گهوره کان، لای نیلیس خوشه ویستره له تاوانی گهوره، نیلیس وتی: ناده میزادم تیا بردوو به تاوان کردن نهوایش میان تیا بردوو به وتی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و داوای لیخوشبوون کردن، کاتیک نههم بینی همواو ناره زوو ه کانم تیا دا بلاو کردنه وه نیر تاوان ده که ن و تهوبه ی له سهر ناکه ن، له بهر نهوهی وا گومان ده به ن کاری چاک ده که ن.

شهری بیدعه کار له ناو بناغهی دین دایه به لأم تاوانبار له حهزه کانی خوئی دایه، بیدعه کار له سه ره ریگه ی راستی خوایی دانیشوو به لاریسان ده بات به پتجه وانهی تاوانبار هوه، بیدعه کار

(۱) "مجموع الفتاوی" (۱۱/۴۷۲).

(۲) "الجواب الکافی لمن سأل عن الدواء الشافی" ص ۱۴۵، و "مفتاح دار السعادة" (۱/۱۱۲).

رینگه‌ی کوتایی له خه‌لک داده‌خات، به‌لام تاوانبار رینگه‌که به هیواشی بو ده‌بریت.

(ابن تیمیه) رحمته الله علیه ده‌لئیت: «أَيْمَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ أَصْرٌ عَلَى الْأُمَّةِ مِنْ أَهْلِ الذُّنُوبِ. وَهَذَا أَمْرُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِ الْخَوَارِجِ؛ وَنَهَى عَنْ قِتَالِ الْوَلَاةِ الظَّلْمَةِ»^(۱).

واته: پی‌شموایان و سفرانی بیدعه‌کاران زیانیان زیاتره بو موسولمانان له تاوانباران، نهمه‌یه پی‌غمبری خوا صلی الله علیه و آله فه‌رمانی داوه به کوشتی خه‌وارجه‌کان، به‌لام رینگه‌ی کردوو له شه‌رکردن له‌گه‌ل کاربه‌دهسته زالمه‌کان دا.

۸. داهیتراو رینگه‌ی دووبه‌ره‌کایه‌تی و جیاوازی نانه‌وه‌یه.

خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموئیت: «وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ» [الفرقان: ۱۵۳].

واته: نهمه رینگه‌ی راستی خوایی یه، شوئیکه‌وته‌ی بن و شوئیکه‌وته‌ی رینگه‌کانی تر مه‌بن که لاتان ده‌دات له رینگه‌ی خوایی، رینگه‌ی بیدعه‌کارانی به کو ناو بردوو نیشانه‌ی پارچه‌پارچه بوونیانه.

مه‌هست به ﴿السُّبُلِ﴾ رینگه‌ی جیاوازه‌کانی بیدعه‌یه.

(مجاهد) رحمته الله علیه ده‌لئیت: «الْبِدْعُ وَالشُّبُهَاتُ»^(۲).

واته: رینگه‌کان: داهیتراو و گومرایی یه‌کانه.

نمویه شوئیکه‌وته‌ی سوننه‌ت بی‌ت به‌ری یه له داهیتراو، وه ته‌نانه‌ت خوای په‌روه‌ردگار صلی الله علیه و آله پی‌غمبره‌که‌ی صلی الله علیه و آله به‌ری کردوو له بیدعه‌کاران و رینگه‌کانیان، وه‌ک ده‌فه‌رموئیت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ﴾ [الفرقان: ۱۵۹]. مه‌هست به ﴿فَرَّقُوا دِينَهُمْ﴾:

واته: نهمانه‌ی دووبه‌ره‌کایه‌تی له دینه‌که‌یان دا دروست ده‌که‌ن و ده‌بنه‌چهنده‌ها کوئمه‌ل نه‌ی ﴿تَوَلَّوْا لِمَا نَهَى﴾ تولاومان نیت له هیج شتی‌ک دا.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۷/ ۲۸۴).

(۲) "تفسير الطبري" (۹/ ۶۷۰).

(علي بن أبي طالب وقتادة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا دَهْلِيْن: «فَارْقُوا دِينَهُمْ»^(۱). له دینه که بیان جیا دهنهوه.

(أبو هريرة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهْلِيْت: «نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ»^(۲). نعم نایه ته بو موسولمانان

هاتووه ته خواره وه.

خوای پهروه ردگار هوالتی داوه به پیغمبره که ی که بهری یه لهوانه ی له دینه حقه که ی جیا دهنهوه و دووبه ره کایه تی دهنه وه، دهنه چهنده ها تا قم و کومهل، تو لهوان نیت و نهوایش له تو نین.

(أم سلمة) رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دایکی نیمانداران وتی: «لِيَتَّقِيَ امْرُؤُا أَنْ لَا يَكُونَ مِنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَيْءٍ»^(۳).

واته: هر یه که با خوئی یباریزیت له وه ی که له هیچ شتیکی پیغمبر دا نه بیت.

پیغمبر ی خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهْفَرْمُوْت: «... وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ سَتَفْتَرِقُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً -

يَعْنِي: الْأَهْوَاءَ -، كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً، وَهِيَ الْجُمَاعَةُ»^(۴).

واته: موسولمانان دهنه حفتاو سی به شموه هموویان له ناگردان بینگه له یه کیکیان نه بیت نهویش نهوانه له سسر ریگار بنه مای هاوه لانن.

(ابن تيمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهْلِيْت: «البدعة مقرونة بالفرقة كما أن السنة مقرونة بالجماعة»^(۵).

واته: داهنراو په یوه سته به جیاوازی و دووبه ره کایه تی یوه ههروه ک چون سونه ت په یوه سته به کوپوونه وه یه کپوون.

(۱) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۰).

(۲) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۳).

(۳) "تفسير الطبري" (۱۰/۳۵).

(۴) رواه ابن ماجه (۳۹۹۳)، وأبو داود (۴۵۹۷)، وأحمد (۱۶۹۳۷)، والطبراني في "الكبير" (۸۸۵)، والحاكم في "المستدرک" (۴۴۳)، وابن بطه في "الإبانه" (۲۶۳)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۵۰)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۵۲/۳)،

والمروزي في "السنة" (۵۱)، وأبو يعلى في "مسنده" (۴۱۲۷)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۲)، وصححه الألباني في

"الصحيحه" (۲۰۴)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۰۴۲).

(۵) "الاستقامة" (۱/۴۲).

گهر سهیری میژووی موسولمانان بکهین ده بیین نهو هه موو فیرقهو تا قمه جیا جیا یانه دروست بوون هه ریه که بیان له سهر رای جیا وزن و نا کوکن له گهل یه ک دا وه کو (الخوارج، المعتزلة، القدرية، الجبرية، الجهمية، الرافضة، المرجئة، الأشاعرة...).

(ابراهيم النخعي) كَلَّمَ لَهُ تَفْسِيرِي ﴿وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعُدُوتَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ [المائدة: ۶۴]. ده لیت: «أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ»^(۱).

واته: (نهوانه ی دوو بهر که یه تی و رق و کینه مان خستوو ته نیوانیان) نهوانه خاوه ن ویست و نارمزوو ه کانه، بیدعه کارانن.

۹. داهینراو زیانی دهره کی و بهر دهاومه.

زیانی داهینراو له سهر دینه، وه داهینه ریش زیانی بوّ دهورو بهر یه تی، له بهر نهوه ی ریگه که ی به حق ده زانیت و بانگه مازی بوّ ده کات بوّ یه تهوه ی لی نا کات و متمانه ی گهرانه وه ی نیه.

بیتهم بهری خوا ﷺ ده فهرموت: «إِنَّ اللَّهَ حَبَبَ التَّوْبَةِ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ حَتَّى يَدْعَ بِدْعَتُهُ»^(۲). و فی روایه: «إِنَّ اللَّهَ اخْتَجَزَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ»^(۳).

واته: خوی پهروه ردگار ریگه ی تهوه ی داخستوو له سهر هه موو خاوه ن بیدعه یه ک تا وه کو واز له بیدعه که ی دیتیت.

نهم ریگه تهوه داخسته له سهر ی به شیوه یه کی گشته، دوور نیه خوی پهروه ردگار هیدایه تی نهادا نه گهریتموه له را که ی بوّ سهر حق، به لام به شیوازیکی گشتی گهرانه وه یان نیه.

(ابن سيرين) كَلَّمَ لَهُ تَفْسِيرِي: «مَا أَخَذَ رَجُلٌ بِبِدْعَةٍ فَرَجَعَ سُنَّةً»^(۴).

(۱) "الشرح والإبانة" لابن بطة ص ۱۴۱.

(۲) رواه إسحاق بن راهويه في "مسنده" (۳۹۸)، والطبراني في "الأوسط" (۴۲۰۲)، والبيهقي في "الشعب" (۹۰۱۱)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۳۷)، وصححه الألباني في "ظلال الجنة" (۳۷)، و "صحيح الترغيب والترهيب" (۵۴)، و "حجة النبي" ص ۱۰۱، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲۱۲/۱) بتحقيق مشهور حسن.

(۳) رواه البيهقي في "الشعب" (۹۰۱۰)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۳۷)، وابن وضاح في "البدع" (۱۴۶)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۱۶۲۰)، وفي "مناسك الحج والعمرة" ص ۴۴.

(۴) رواه الدارمي في "السنن" (۲۱۴).

واته: کهسیک نیه تیوه گلا بیټ به بیدعهیه کهوهو دواى نموه توانای گهر انموهی هه بیټ بو سوننهت و حقه کهه.

(أبي عمرو الشيباني) دهليت: «كَانَ يُقَالُ: "يَأْبَى اللَّهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ بِتَوْبَةٍ، وَمَا انْتَقَلَ صَاحِبُ بِدْعَةٍ إِلَّا إِلَى شَرِّ مَنَها"»^(۱).

واته: دهوترا: خوا ریگه نادات خاوهن بیدعه تموبه بکات، ناگوریت خاوهنه کهی بیتجگه بو خراپتر نه بیټ.

بتهمهبر ﷺ دهفه رمویت: «يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ، ثُمَّ لَا يَرْجِعُونَ إِلَيْهِ»، و «ثُمَّ لَا يَعُودُونَ»^(۲).

واته: له دین دهرده چن وه کو تیر له تیگیراوه کهی دهرده چیت پاشان ناگهرینه وه بوئی (مه بهست بی خهوارجه کانه) دپاره هه موو بیدعه کاریک نهسته مه له بیدعه کهی بگهرینه وه^(۳).

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دَهْلِيَّت: «الْبِدْعَةُ أَحَبُّ إِلَى الشَّيْطَانِ، لِمُنَاقَضَتِهَا الدِّينَ، وَدَفْعُهَا لِمَا بَعَثَ اللهُ بِهِ رَسُولَهُ، وَصَاحِبُهَا لَا يَتُوبُ مِنْهَا، وَلَا يَرْجِعُ عَنْهَا، بَلْ يَدْعُو الخُلُقَ إِلَيْهَا، وَلَتَضْمُنُهَا الْقَوْلُ عَلَى اللهِ بِلا عِلْمٍ، وَمُعَادَاةَ صَرِيحِ السُّنَّةِ، وَمُعَادَاةَ أَهْلِهَا، وَالاجْتِهَادَ عَلَى إِطْفَاءِ نُورِ السُّنَّةِ، وَتَوَلِيَةَ مَنْ عَزَلَهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، وَعَزَلَ مَنْ وُلَّاهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، وَاعْتِيَارَ مَا رَدَّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ، وَرَدَّ مَا اغْتَبَرَهُ، وَمُؤَالَاةَ مَنْ عَادَاهُ، وَمُعَادَاةَ مَنْ وَالَاهُ، وَإِثْبَاتَ مَا نَفَاهُ، وَنَفْيَ مَا أَثْبَتَهُ، وَتَكْذِيبَ الصَّادِقِ، وَتَصْذِيقَ الكَاذِبِ، وَمُعَارَضَةَ الحَقِّ بِالْبَاطِلِ، وَقَلْبَ الحَقَائِقِ بِجَعْلِ الحَقِّ بِاطِّلا، وَالبَاطِلِ حَقًّا، وَالإِلْحَادَ فِي دِينِ اللهِ، وَتَعَمِّيَةَ الحَقِّ عَلَى القُلُوبِ، وَطَلَبَ العُوجِ لِصِرَاطِ اللهِ المُسْتَقِيمِ، وَفَتَحَ بَابَ

(۱) "البدع" لابن وضاح (۱۵۲)، وقال مشهور حسن في "الاعتصام" (۱/ ۱۴۱): سنده صحيح.

(۲) رواه البخاري (۳۶۱۱)، ومسلم (۱۰۶۶)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۳۵۰۰)، وأحمد (۱۱۶۹۵)، وابن

أبي شيبة في "المصنف" (۳۰۱۹۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۹۶۴)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۶۵۰)، والحاكم في

"المستدرک" (۲۶۵۰)، والبخاري في "المستدرک" (۸۷۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۶۷۰۳)، وابن أبي عاصم في "السنن"

(۹۱۷)، وابن وضاح في "البدع" (۱۴۳).

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۲۱۳، ۲۱۴).

تَبْدِيلِ الدِّينِ جُمْلَةً.

فَإِنَّ الْبِدْعَ تَسْتَدْرِجُ بِصَغِيرِهَا إِلَى كَبِيرِهَا، حَتَّى يَنْسَلِخَ صَاحِبُهَا مِنَ الدِّينِ، كَمَا تَنْسَلُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِينِ، فَمَمَّا سُدَّ الْبِدْعَ لَا يَقِفُ عَلَيْهَا إِلَّا أَرْبَابُ الْبَصَائِرِ، وَالْعِمِّيَانُ ضَالُّونَ فِي ظُلْمَةِ الْعَمَى ﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾ [النور: ۴۰].^(۱)

واته:

۱. بیدعه خوښمویستره لای شهیتان له بهر دژایه تیکردنی بو دین.
۲. بهر پرچدانموی نموهی که خوای پهروه ردگار به پیغمبره کهی دا نار دوویه تی.
۳. خاوه نه کهی ناگه ریتموه لئی و تهویه ناکات.
۴. بانگموازی خه لکی بو ده کات.
۵. قسمو بریار دانه له دین دا بهی زانست.
۶. دژایه تی کردنی سوننت به روون و ناشکرا.
۷. دژایه تی کردنی هملگرانی سوننت.
۸. همولدان بو کوزاندنموی رووناکی سوننت.
۹. کردنه نیمام و پیشهنگی نموانه ی خواو پیغمبره کهی لای داون (همواو نار ه زووچیان).
۱۰. لابر دنی نموانه ی به بریار دان و سه رپرشتی کار دانراون لای خواو پیغمبره کهیموه (که قورنان و فمرموده یه).
۱۱. ره چاو کردنی نموانه ی خواو پیغمبره کهی ره ددیان کردووه تموه (ویسته کانی ناده میزاد).
۱۲. وه بهر پرچدانموی نموانه ی ره چاو کراون له دین دا (قورنان و فمرموده).
۱۳. پشتیوانی و لایه نگرانی دژانی قورنان و فمرموده.
۱۴. دژایه تی کردنی خاوه ن بریاره کانی دین (خواو پیغمبرو ﷺ شیوازی تیگه یشتی

(۱) "مدارج السالکین بین منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (۱/۲۳۹).

هاوه لان ﴿﴾.

۱۵. دانانی نوانهی نهفی کردوه (هواو ناره زروه کان).

۱۶. وه نهفی کردنی نوانهی دایناوه (مه بهسته شهرعی کان).

۱۷. به دروخستنه وهی راستگو (قورنان و فهرمووده).

۱۸. به راستگو کردنی دروزنان (بیدعه کاران و ناره زروه مندان).

۱۹. رکه بهرایه تیکردنی حقه به بهتال.

۲۰. هه لگتیره وهی راست و دروستی به کان، حقه کردنه به بهتال و بهتال کردنه به حقه.

۲۱. ریگهی دهر چون له دین.

۲۲. کویر کردنه وهی حقه له سهر دله کان.

۲۳. همولدان بو لارو چهوت کردنی ریگا راسته کهی خوا ﴿﴾.

۲۴. دهرگا کردنه وهی گوژانکاری دین به گشتی.

۲۵. داهیتراو به روچون کردنه له بچوو کهوه بو گهوره تا خاوه نه کهی له دین دهرده کات

وه کو موویه که له هه ویر دا.

زیانه کانی داهیتراو مه گهر زانایان و چاو کراوه کان شاره زا بن به سهریاندا، به لام کویره کان گومرپان و له تاریکی کویری گومرپایی دان، گهر خوی پهره ردگار نورری هیدایهت نه به خشیت به که سیک نورری دهست ناکهویت.

ههر که سیک لهم زیانانهی که (ابن القیم) رحمته الله علیه باسی کردوه تیگات به سیه تی بو تیگه یشتی

له ترسناکی بیدعه و بیدعه کاران که ده یانهویت شورای پولاین و پاریزراوی نهم دینه بشکینن، به لام میژوو شاهیده له گهل دروستبونی نمو هه موو گومرپایانه له ناو بازنه ی نیسلام دا نه یان توایوه سهرچاوه و حقه و بهرنامه ی پاکی قورنان و فهرمووده کز بکه ن و ون بیت له بهر چاو دا، خوی پهره ردگار ده فهرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿۹۰﴾﴾ [الانجیل: ۹۰].

واده ی خوی به پاراستی دینه کهی نه داوه ته دهستی موسولمانان به لکو خوی ده یپاریزیت.

۱۰. بیدعه کاران دژایه تی و رق لیبوونی خاومن سوننه ت کاریان ده بیټ.

(ابن القطان) رحمته الله ده لیت: «ليس في الدنيا مبتدع إلا وهو يبغض أهل الحديث»^(۱).

واته: بیدعه کاریک یه له دنیا دا رق و کینه ی نه بیټ بهرامبر فرموده ناس.

وه (أبو حاتم) رحمته الله ده لیت: «عَلَامَةُ أَهْلِ الْبِدْعِ الْوَقِيعَةُ فِي أَهْلِ الْأَثَرِ»^(۲).

واته: نیشانه ی ههواو نار ه زوو کاران قسه وتنه به زانایانی فرموده.

۱۱. داهینراو هوکاری و مرنه گرتنی کردهویه.

یتهمبر رحمته الله ده فرمویت: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۳).

واته: هر که سیک کاریک دابهیټت لم ناینعمان دا؛ تیا ی دا نه بیټ (واته فرمائی نیمه ی

له سر نه بیټ) رت ده کریموه.

۱۲. هه لگیړانه وهی تیگه یشتنه.

هه لگیړاندنموهی چاکه به خراپه بیدعه به سوننه ت و ههواو نار ه زوو به شوین کهوتن کاری

بیدعه کارانه.

(حَدِيثُ بِنِ الْيَمَانِ) رحمته الله ده لیت: «وَاللَّهِ لَتَفْشُونَ الْبِدْعَ حَتَّى إِذَا تُرِكَ مِنْهَا شَيْءٌ قَالُوا: تَرَكْتَ

السُّنَّةَ»^(۴).

واته: سویند به خوا داهینراو بلاو ده بیته وه تا وای لیټیټ گهر شتیکی لی واز بهیټریت ده لټین

سوننه ت واز لیټیناوه.

۱۳. شایه تی و گواستنه وهی زانستی (الروایه) ی لی و مرناگیټ.

نیمامی (النووی) رحمته الله ده لیت: «تقبل إذا لم يكن داعية إلى بدعته ولا تقبل إذا كان داعية،

(۱) "عقيدة السلف" للإمام الصابوني (۱۶۳).

(۲) "ذم الكلام وأهله" للهروي (۲۷۵)، "شرح أصول اعتقاد" لللكايني (۱/۱۷۹)، "عقيدة السلف" للإمام الصابوني

ص ۳۰۴.

(۳) رواه مسلم (۱۷۱۸)، والبخاري (۷۳۴۹)، وسبق تخريجه ص ۴۶.

(۴) "البدع" لابن الوضاح (۱۵۱).

وهذا مذهب كثيرين أو الأكثر من العلماء وهو الأعدل الصحيح^(۱).

واته: بیدعه کار گهر بانگهواز کار بور بو بیدعه کهی گنرانموی فرموده‌ی لی وهر ناگنریت،
نمه رای دروستی زوری زانایانه.

۱۴. بیدعه کار زوری ده که ویتته دوویهره کایه تی فیتنه گنری یه وه.

خوای پهروه ردگار ده فرمویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ﴾ [النور]:

[۶۳].

واته: ناگادار بن نموانه‌ی له ریگاو بهرنامهو کارو کردموه کانی پیغمبر ﷺ لا ده دات
تووشی گومرایی و بیدعه ده بیت^(۲).

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۶۰ / ۱).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" لابن كثير (۸۸ / ۶).

به نمانا باووه

به شای به که م

تیروانین له سهر دابه شکردنی داهیتراو

(التحقیق فی تقسیم البدع)

هموو زانایانی نهلی سوننهت کؤدمنگن له سهر:

که خرابی داهیتراو زهره رومندی له دین دا، وه هموو بهلگه راست و به کلابووه کان پشتیوانن له سهر نهوی داهیتراو گومرایی یهو زیانی له تاوان گهوره تروه پیوسته موسولمان دورر کهوتیموه لئی و ناگاداری بیت^(۱).

که پیناسهی زمانموانی هیچ په یوهندی به کردنه بهلگه وه نه بو دابه شکردنی داهیتراو بو چاک و خراب، بهلکو پیناسهی به کارهیتانی شرعی (الإصطلاحی) لیره دا شوینی رای جیاوازی زانایانه.

که داهیتراو له بنما دینی یه کان دا (أصول الدین) قهده غهو گومرایی یه، به لام له (فروع) دا شوینی رای جیاوازه^(۲).

سی روانگهی زانایان له سهر جوړی دابه شکردنی داهیتراو

روانگهی یه که م: دابه شکردنی بو داهیتراوی چاک و خراب (البدعة الحسنة والبدعة السيئة). نهمش له روانگهی تیروانینی سوننهتموه، نهوی گونجا له گهلی دا چاکه یه نهوی نه گونجا خرابه یه.

(۱) "أقوم السنن في نقض تقسیم البدع إلى ميء وحسن" لدكتور: أحمد عبدالکریم نجیب ص ۱۷.

(۲) "أقوم السنن في نقض تقسیم البدع إلى ميء وحسن" لدكتور: أحمد عبدالکریم نجیب ص ۲۰.

روانگهی دووم: دابهشکردنی بو پینج بهشه یاسا شرعی یهکان (الأحكام التکلیفیه: واجب، مندوب، حرام، مکروه، مباح): نهمش له روانگهی بهلگهو بهما شرعی یهکانوه.

روانگهی سی یم: داهینراو یهک جوړه و نهویش حرام و تاوانه، چاکه و خیری تیدا نیه و دابهش نابیت بو هیج بهشیک: نهمش له روانگهی دروستوونی داهینراوه کان لهپاش سردهمی پیغمبری خوا ﷺ.

روانگهی بهکم: دابهشکردنی بو داهینراوی چاک و خراب

(البدعة الحسنة والبدعة السيئة)

بهلگهکانیان:

١. پیغمبری خوا ﷺ دهلمرویت: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(١).

٢. «مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(٢).

(١) رواه مسلم (١٠١٧)، وابن ماجه (٢٠٣) بلفظ: «مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً»، والنسائي في «الكبرى» (٢٣٤٦)، وأحمد (١٩١٥٦)، وابن حبان في «صحيحه» (٣٣٠٨)، والطبراني في «الكبير» (٢٣٧٢)، والبيهقي في «شرح السنة» (١٦٠/٦)، والبيهقي في «الشعب» (٣٠٤٨)، وابن أبي شيبة في «المصنف» (٣٥٠/٢)، والبيهقي في «المسند» (٢٩٦٣).

(٢) رواه أحمد موقوفا على ابن مسعود (٣٧٩/١)، والبيهقي في «المسند» (١٨١٦)، والطبراني في «الأوسط» (٣٦٠٢)، والحاكم في «المستدرک» (٤٤٦٥)، وأبو نعیم في «الحلیة» (٣٧٥/١)، ومالك في «الموطأ» (٣٧٨)، والبيهقي في «السنن الصغرى» (٨١٧)، وفي «المدخل» (٤٩)، وضعفه الألباني في «الضعيفة» (٥٣٣) وقال: لا أصل له مرفوعاً وإنما وردت موقوفا على ابن مسعود، ورواه الطيالسي في «المسند» (٢٣)، والخطيب في «الفتاوى والمفتحة» (١٤٦/١)، وفي «التأريخ» (١٦٥/٤)، وابن الأعرابي في «المعجم» (٨٩١)، والبيهقي في «شرح السنة» (١٠٥)، والسخاوي في «المقاصد» (٩٥٩)، والهيثمي في «المجمع» (١٧٧/١)، وابن حجر في «الدراية» (١٨٧/٢)، وابن الجوزي في «الواهبيات» (٤٥٢).

۳. قال عمر بن الخطاب رضي الله عنه: «نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، ...»^(۱).

۴. کوکرندنموہی قورٹان له سردہمی (تہو بہ کری صدیق) رضي الله عنه داو کورٹکرندنموہی خوینندنموہی لہسر یہک جوز، دانانی بانگی یہکم بو (جومعہ) لہ سردہمی (عوسمان) رضي الله عنه داو نوڑی جزن لہ مزگموت لہ سردہمی (علی کوری تہو تالب) دا رضي الله عنه.
۵. ہندیک کرداری ہاوهلان بہ بوچوونی خویمان لہ سردہمی پیغمبر صلی الله علیہ وسلم داو دواہی وہفاتی.

۶. بوونی تاییتمندی لہ وشہی گشتی «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

۷. وتہو راو بوچوونی زانایان لہسر دابہشکردنی داهیتراو بو داهیتراوی چاک و خراب (البدعة الحسنة والسيئة).

وہلامی بہلگہکانیان:

یہکم: فہرمودہی: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً، ...».

تہم فہرمودہیہ دہکہنہ بہلگہ بہ شیوہی «من ابتدع بدعة حسنة، ومن ابتدع بدعة سيئة»^(۲)، واتہ بہ مانای داهیتراوی چاک و خراب.

أ. پیغمبری خوا صلی الله علیہ وسلم فہرموہیہتی: «مَنْ سَنَّ»، نہیفہرموہی «مَنْ ابْتَدَعَ»، وہ فہرموہیہتی: «فِي الْإِسْلَامِ»، لہ کاتیک دا داهیتراو لہ نیسلام دا نیہ، وہ فہرموہیہتی: «حَسَنَةً»، لہ کاتیک دا داهیتراو چاکہ نیہ^(۳).

چاکمو (حسنة) تہوہیہ بہلگہی لہسر بیت، بیدعہ تہوہیہ بہلگہی لہسر نیہ، تہمہ

(۱) رواه البخاري (۲۰۱۰)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۱۹/۴)، ومالك في "الموطأ" (۲۷۹)، وابن أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۷۱۳/۲)، وأبو نعيم في "الحلية" (۱۱۳/۹)، والبيهقي في "السنن الصغير" (۸۱۶)، وفي "الشعب" (۲۹۹۹)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۷۷۲۳).

(۲) "ذم البدع وخطر الابتداع" - البدع والشبهات للألباني ص ۱۷۶، و"البدعة الحسنة" لعيسى بن مانع الحميري ص ۴۲.

(۳) "الابتداع في كمال الشرع وخطر الابتداع" لشيخ محمد بن صالح العثيمين ص ۲۰.

کوکردنهوی دوو دژ به به که (جَمْعُ بَيْنَ الْمُتَنَاقِضَيْنِ).

ب. بهك كهمس له هاوه لآن و شوینکوتوان (الصحابه والتابعين) «السُّنَّةُ الْحَسَنَةُ» شی نه کردوه تهوه به «الْبِدْعَةُ الْحَسَنَةُ»^(۱).

له زمان دا سوندهت بی ناورتیت (بیدعه)، وه ههروهها له ماناش داو له هوکارو مههست (العله والغرض) یش دا بهك ناگرن، له رووی زانستهوهه تیکه لکردن نیه له نیوانیان دا، وه سوندهتیش بهرامبهری (بیدعه) به^(۲).

ت. نهوهی فهرموویهتی «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً» هه نهوهیه که فهرموویهتی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، وه ناشیت پیغمبهری خوا ﷺ فهرموده کانی دژ به بهك بن^(۳)، بهلكو دهیت پالپشتی بهك بن.

ث. نیمامی (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «فَلَيْسَ الْمُرَادُ بِالْحَدِيثِ الْإِسْتِثْنَانِ بِمَعْنَى الْإِخْتِرَاعِ، وَإِنَّ الْمُرَادُ بِهِ الْعَمَلُ بِمَا نَبَتْ مِنَ السُّنَّةِ النَّبَوِيَّةِ»^(۴).

واته: مههست له فهرموده که «سُنَّةٌ» به مانای داهیتان نیه، بهلكو مههست بی کارکردنه به ری و شوینه کانی پیغمبهری خوا ﷺ.

وه نیمامی (الذهبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «وليس المراد بقوله: "من سنَّ سُنَّةً" أنه يبتدع عبادة أو قولاً لم يأذن الله به»^(۵).

واته: مههست له وتهی «من سنَّ سُنَّةً» نهوه نیه که عبادته تیک یان وته بهك دابهیتت که خوی گموره ری بی نه دابی.

(۱) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۱۸.

(۲) "حد البدعة واتجاهات العلماء" للحافظ الجعبري ص ۳۹.

(۳) "حد البدعة واتجاهات العلماء" للحافظ الجعبري ص ۳۹.

(۴) "الاعتصام" (۱/ ۲۳۳).

(۵) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" للذهبي ص ۱۰۶.

له بهر وتی هوکاری فرموده که که خیرو خیراتیکی ریتندراوه وه کو (جریر بن عبدالله) ده گیتیموهو ده فرمویت: «كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَدْرِ النَّهَارِ، قَالَ: فَجَاءَهُ قَوْمٌ حُفَاةٌ عُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّهَارِ أَوْ الْعَبَاءِ، مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ، عَامَتُهُمْ مِنْ مُضَرَ، بَلْ كُلُّهُمْ مِنْ مُضَرَ فَتَمَعَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَا رَأَى مِنْهُمْ مِنَ الْفَاقَةِ، فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ، فَأَمَرَ بِبِلَالٍ فَأَذَّنَ وَأَقَامَ، فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ [التوبة: ۱] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ، ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَحِيمًا﴾ [التوبة: ۱]، وَالآيَةُ الَّتِي فِي الْحُسْرِ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ وَتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ [البقرة: ۱۸]، «تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ، مِنْ دِرْهِمِهِ، مِنْ ثَوْبِهِ، مِنْ صَاعِ بُرِّهِ، مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ - حَتَّى قَالَ - وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ» قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِبَصْرَةٍ كَادَتْ كَفَّهُ تَعَجُّزُهَا، بَلْ قَدْ عَجَزَتْ، قَالَ: ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ، حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ، حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَهَلَّلُ، كَأَنَّهُ مُذْهَبَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ شَيْئًا حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْقِصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ شَيْئًا سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْقِصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ»^(۱).

واته: نیمه له سه رتهای روزمه لای پیغمبری خوا ﷺ بووین، خه لکانیک هاتن بی به تی و بهرگ در او، ... ده م و جاوی پیغمبر ﷺ تیکجوو که بینی بهو ههزاری یه، ... پاشان وتاری بو دان و هانی دان بو خیر کردن، پیاویکی شاری مه دینه نه وهندهی شتومهک هینا دهستی نه بده توانی ههلی بگریت، پاشان خه لکی نه مه یان بینی و شوینکوهتهی بوون (چاویان لیکرد) و به قه د دوو ته بولکه خواردن و جل و بهرگیان بو هینان، تا بینیم ده م و جاوی پیغمبری خوا ﷺ ده درهوشایموه وه کو زاخاوی نالتوون و پیغمبری خوا ﷺ فرموی: نهوی کاریکی خیر بکات پاداشتی بو خوی ههیمو نهوانی له دوایه وه ده بکهن، به بی نهوی پاداشتیان لی کم بیتوه، وه ههروهها بو کاری خرایش ...

بهلنگه به له سر نهوهی داهینان نیه بهلکو چاولینکردنه له کاریک دا که شهرع پیشی کموتوره و دایرشتوره؛ الشَّيْخُ (الألباني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «فلما رأى ذلك سائر أصحاب النبي ﷺ وكان فيهم أبو بكر وعمر كما في رواية الطبراني في معجمه الكبير قام كل من هؤلاء ليعود أيضًا بما تسر لكل منهم من صدقة»^(۱).

واته: کاتیک هه موو هاوه لآن نه میان بینی له نیوانیان دا (نه بو به کرو عومر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُم و ه کو له ریوایدته که می (الطبراني) دا هاتوره: هه موویان گه رانهوه نهوهی له توانیان دا هه به له خیرو خیرات بیهین.

نیمامی (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «فَتَأَمَّلُوا أَيْنَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً»، وَ «مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً»، تَجِدُوا ذَلِكَ فِيمَنْ عَمِلَ بِمُقْتَضَى الْمَذْكَورِ عَلَى أْبْلَغِ مَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ، حَتَّى يَتْلِكَ الصُّرَّةَ، فَانْفَتَحَ بِسَبَبِهِ بَابُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْوَجْهِ الْأَبْلَغِ، ... فَدَلَّ عَلَى أَنَّ السُّنَّةَ هَاهُنَا مِثْلُ مَا فَعَلَ ذَلِكَ الصَّحَابِيُّ، وَهُوَ الْعَمَلُ بِمَا ثَبَتَ كَوْنُهُ سُنَّةً، وَأَنَّ الْحَدِيثَ مُطَابِقٌ لِقَوْلِهِ فِي الْحَدِيثِ الْآخِرِ: «مَنْ أَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِي قَدْ أُمِيتَتْ بِغَدِي»^(۲) الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ «وَمَنْ ابْتَدَعَ بِدْعَةً ضَالَّةً»، فَجَعَلَ مُقَابِلَ تِلْكَ السُّنَّةِ الْإِبْتِدَاعَ، فَظَهَرَ أَنَّ السُّنَّةَ الْحَسَنَةَ لَيْسَتْ بِمُبتَدَعَةٍ، ... ثُمَّ جَاءَ ذَلِكَ الْأَنْصَارِيُّ بِمَا جَاءَ بِهِ ... فَكَأَنَّهَا كَانَتْ سُنَّةً يُقَظُّهَا رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ بِفِعْلِهِ، فَلَيْسَ مَعْنَاهُ: مَنْ اخْتَرَعَ سُنَّةً وَابْتَدَعَهَا وَلَمْ تَكُنْ ثَابِتَةً»^(۳).

واته: ده بینین کاتیک پیغمبری خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نهوهی فرموده بهی فرموده که نهوهی هاوه له بهریزه بووته هوکاری کردنه وهی ده رگای خیرو خیرات بو خه لکی، نه مه له گه ل نهوهی فرموده بهی دا

(۱) "ذم البدع وخطر الابتداع" - البدع والشبهات للألباني ص ۱۷۵.

(۲) رواه ابن ماجه (۲۱۰) وقال الألباني: ضعيف جدًا كما في "الظلال" (۴۲)، و "المشكاة" (۱۶۸)، وفي "الاعتصام" (۲۶/۱) بتحقيق (مشهور حسن)، ورواه الترمذي (۲۶۷۷)، وابن وضاح في "البدع" (۹۳)، والبراز في "المسند" (۳۳۸۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۰)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۱۰)، وفي "ضعيف الجامع الصغير" (۵۳۵۹)، و "ضعيف الترغيب والترهيب" (۴۲).

(۳) "الاعتصام" (۲۳۴/۱)، (۲۳۵).

ده گوځیت که همرکه سیک سوننه تیکی مردوو زیندوو بکاتهوه، وه کاری نهو هاوه لهش وه کو سوننه تیکی زیندوو کردیتتهوه و ابوو.

وه له بهرامبر وشه ی «مَنْ سَنَّ سُنَّةَ حَسَنَةً» دا فهرموویته ی «وَمَنْ ابْتَدَعَ بِدْعَةً ضَلَالَةً» بهرامبر سوننه ت بیدعه ی باسکردوو، کهواته «سُنَّةٌ حَسَنَةٌ» بیدعه نیه، گهرچی ریوایته که لاوازه.

نیمامی (النوی) رحمته الله ده لیت: «فِيهِ الْحُثُّ عَلَى الْإِبْتِدَاءِ بِالْخَيْرَاتِ وَسَنَّ السُّنَنَ الْحَسَنَاتِ وَالتَّحْذِيرُ مِنَ اخْتِرَاعِ الْأَبْطَالِ وَالْمُسْتَقْبَحَاتِ»^(۱).

واته: نم فهرمووده یه هاندان له سهر سهره تا کردنهوه ی خیره کان و کردنی کاره چاکه کان ناگدار کردنهوه به سهر داهینانی به تال و خرابه کان دا.

ج. نیمامی (الشاطبی) رحمته الله ده لیت: «لِأَنَّ كَوْنَهَا حَسَنَةً أَوْ سَيِّئَةً لَا يُعْرَفُ إِلَّا مِنْ جِهَةِ الشَّرْعِ؛ ... فَلَزِمَ أَنْ تَكُونَ السُّنَّةُ فِي الْحَدِيثِ إِمَّا حَسَنَةً فِي الشَّرْعِ وَإِمَّا قَبِيحَةً بِالشَّرْعِ، ... وَتَبْقَى السُّنَّةُ السَّيِّئَةُ مُنْزَلَةً عَلَى الْمُعَاصِي، ... وَعَلَى الْبِدَعِ؛ لِأَنَّهُ قَدْ ثَبَتَ ذَمُّهَا وَالتَّهْيُّ عَنْهَا بِالشَّرْعِ»^(۲).

واته: کاری چاکه شهر له روانگهی شمرعهوه نه بیت نازانریت، نادرته دهست جهزو تاره زووی خه لک؛ چیان به لاوه باش بیت باشه و خراب بیت خرابه، ماوه توه سهر «السُّنَّةُ السَّيِّئَةُ» واته: کاری خرابه کردن، به مانای کاره تاوانه کان دیت، وه ههروها داهینراوه کان، له بهر نهوه ی به لگه له سهر خرابه و زمیان ههیه.

وه نیمامی (الذهبی) رحمته الله ده لیت: «لكنهم لا يكادون يضبطون الفرق بين البدعة الحسنة والبدعة السيئة، فهذا يستحسن ما يذمه الآخر»^(۳).

واته: به لأم ده گاته نهوه ی بریاردهران له سهر بیدعه ی چاک و خراب بویان سنووردار نا کریت جیاوازی نیوان داهینراوی چاک و خراب، نم به کاریکی چاک دهنانیت و بهرامبره که ی به خرابی دهنانیت.

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۱۰۴/۷).

(۲) "الاعتصام" (۲۳۶/۱).

(۳) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" ص ۲۷.

وه له عورف و شیوازی دارشتن و به کارهینانی قورنان و سوننهت دا وشهی رینگای چاکه «سُنَّةَ الْحَسَنَةِ»، یاخود رینگای خرابه «سُنَّةَ السَّيِّئَةِ» به لادان و دهرچوو له بهلگه کانی خوئی و نهو یاساو بهرنامهی دایرشتوو ناو دهبات، بوئه له پاش وشهی «سُنَّة» وانا رینگا «الْحَسَنَةِ وَالسَّيِّئَةِ» ی دباری کردوو، بهلام وشهی «الْبِدْعَةَ» بهردهوام به گومرایی ناو براوه نهک به چاکه و خرابه، دهرچون لهم عورفه به کارهینانه به گوزین و جینگوزکی ناو دهریت، خوای گهوره دهفهرمویت:

﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ﴾ [الْبَقَرَةُ: ۴۱].

دووم: «مَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(۱).

واته: نهوهی موسولمانان (له رپوایهتیکی تردا ئیمانداران) به چاکی بزنان نهوه لای خوا چاکه و نهوهی موسولمانان به خرابی بزنان نهوه لای خوا خرابه.

أ. له زمانی عهرهیی دا نه گهر (ال) بهچینه سهر ناو (الاسم) نهوا بو گرتنهوهی هموو جوژه کانی نهو ناویه پیی دهوتریت (الاستغراق)ه، گهر وا بیته واته: (نهوهی هموو جوژه موسولمانیک ...)، نهمه گهر وا بیته نهوا مهبهستی کوډهنگه (الإجماع)، کوډهنگیش بهلگهی سیههمه له دواى قورنان و فهرمووده، واته کوډهنگی زانایان، کهواته داهتراو ناییت چونکه بهلگه یه، (البدعة والإجماع) دوو بابتهی جیاوازن.

(عز بن عبدالسلام) رَحِمَهُ اللَّهُ دهلیت: «إِنَّ صَحَّ الْحَدِيثُ فَأَلْمَرَادُ بِالْمُسْلِمِينَ أَهْلُ الْإِجْمَاعِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ»^(۲).

واته: گهر فهرمووده بیته نهوا کوډهنگی زانایانه.

بهلام (ال) گهر بو سهردهم (عهد) بیته نهوا مهبهستی کوډهنگی کهسانی سهردهمی هاوه لانه (إجماع الصحابة).

(۱) رواه أحمد موقوفا علی ابن مسعود (۱/۳۷۹)، وسبق تخریجه ص ۲۴۸.

(۲) "فتاوی العز بن عبدالسلام" رقم (۹).

به گویره ی دارشته که بیت مهبستی بی کودهنگی هاوه لانه، نهوا باشرین سهرده من و کو نه بوونه تموهو نانموه له سسر داهینراو به چاک زانین، پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «خَيْرُ أُمَّتِي قُرْنِي»، و فی روایه: «خَيْرُ النَّاسِ قُرْنِي»، و فی روایه: «خَيْرُ الْقُرْنِ قُرْنِي»، وه ده فهرمویت: «خَيْرُ أُمَّتِي قُرْنِي»^(۱).

وه تمواوی قسه که ی (ابن مسعود) رضی الله عنه ده لیت: «إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَنَهُ بِرِسَالَتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ»^(۲).

وه نیمامی (الحاکم) له "المستدرک"^(۳) زیاده به کی هیناوه که ده لیت: «وَقَدْ رَأَى الصَّحَابَةُ بَجْمَعًا أَنْ يَسْتَخْلِفُوا أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ».

واته: خوامی گهوره سهیری دله کانی کرد بینی دلی رضی الله عنه باشرین دله، ههلی بژارد بو خوی، وه په پیامه که ی پادا نارد، پاشان خوامی پهروه ردگار سهیری دلی بهنده کانی کرد بینی دلی هاوه لانی باشرین دلی، کردنی به پشتیوانی پیغمبره که ی له پیناوی دینه که ی دا بجه نگین، نه وه ی موسولمانان به چاک ی بزانی لای خوا چاکه، وه نه وه ی موسولمانان به خرابی بزانی لای خوا خرابه.

وه له زیاده که ی نیمامی (حاکم) دا ده لیت: هه موو هاوه لانی کودهنگ بوون بو جیشین کردنی (نه بو به کر) رضی الله عنه له پاش پیغمبر ﷺ.

(۱) رواه البخاري (۳۶۵۰)، ومسلم (۲۵۳۳)، وأبو داود (۴۶۵۷)، والترمذي (۲۲۲۲)، والنسائي في "الكبرى" (۱۱۷۵۰)، وأحمد (۷۱۲۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۲۲۳)، والطبراني في "الكبير" (۵۲۷)، والحاکم في "المستدرک" (۴۸۷۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۸۵۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۶۰۰)، وابن أبي شيبة في "المنصف" (۳۲۴۰۷)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۸)، والبخاري في "المسند" (۹۵۳۳)، والأجري في "الشریعة" (۱۱۴۸).

(۲) رواه أحمد موقوفا على ابن مسعود (۳۷۹/۱)، وسبق تخريجہ ص ۲۴۸.

(۳) برقم (۴۴۶۵)، ورواه أحمد في "فضائل الصحابة" (۵۴۱)، وابنه عبدالله في "السنة" (۱۳۲۹).

نهم زیاده به نهوه دهرده خات که (ابن مسعود) رضی الله عنه مه بهستی بی (نهوهی موسولمانان به چاکمی بزائن) دانانی نیمامی (نهبو به کره به جیشین، یا خود مه بهستی بی کودهنگی هاوه لانه له هه ربابه تیکی دین دا، ههردوو ماناکه مه بهستی (ابن مسعود) روون ده کاتموه که هه موو موسولمانانی دونیاو هه موو سه رده میک نیه، به به لنگهی نهوهی بیغه مبری خوا رضی الله عنه ده فهرمویت: «تَفَرَّقُ هَذِهِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً». قَالُوا: وَمَا تِلْكَ الْفِرْقَةُ؟ قَالَ: «مَا أَنَا عَلَيْهِ الْيَوْمَ وَأَصْحَابِي»^(۱).

واته: موسولمانان ده بنه چه فتاوسی کومه لهوه، هه موویان له ناگردان بیجگه به کینکیان نه بیته. واته هه موو موسولمانان ناگریتهوه، گمر وایته نهوا دزایه تی نهم فهرموده بهیه، کمواته کودهنگی هاوه لانهو بهس.

بوئه (ابن کثیر^(۲) و ابن القیم^(۳) و ابن قدامة^(۴) و ابن تیمیة^(۵) و ابن حزم^(۶)) هه موویان به کردنه به لنگهی کودهنگی هاوه لانه (اجماع الصحابة) نهم قسه بهی (ابن مسعود) ده ده نه قه تم. وه بیگومانین لهوهی (عبدالله ی کوری مه مسعود) رضی الله عنه له توندو تیزترین هاوه لانه بووه له دزایه تی کردنی داهنراوه کان، چون گومانی رینگه خوشکردنی بی ده دیرت بو دروستکردنی داهنراو لای بیدعه کارانهوه؟!

وه کو له جهند وته به کی دا ده لت: «الْإِقْتِصَادُ فِي السَّنَةِ خَيْرٌ مِنَ الاجْتِهَادِ فِي الْبِدْعَةِ»^(۷).
واته: مانهوه له سه ر سو نه ت خیرتره له کوشکاری له بیدعه دا.

(۱) رواه ابن ماجه (۳۹۹۳)، وأبو داود (۴۵۹۷)، والترمذي (۲۶۴۰)، وأحمد (۱۶۹۳۷)، والدارمي في "السنن" (۲۵۶۰)، والطبراني في "الأوسط" (۴۸۸۶) واللفظ له، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۸)، والأجري في "الشریعة" (۲۴)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۲)، وصححه الألباني في "الصحيحة" (۲۰۴، ۱۴۹۲)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۰۴۲).

(۲) في "البدایة والنهایة" (۱۰/۳۲۸).

(۳) في "الفروسیة" ص ۶۰، و"إعلام الموقعین عن رب العالمین" (۴/۱۳۸).

(۴) في "منهاج السنة النبویة" (۱/۱۶۶).

(۵) في "الأحكام" (۶/۱۹۴).

(۶) رواه الدارمي في "السنن" (۲۲۳)، والحاكم في "المستدرک" (۳۵۲)، والبيهقي في "الکبری" (۴۷۴۵)، وابن بطه في "الإبانه"

(۷) (۱۶۱)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴)، والقرطبي في "الجامع" (۲۳۳۴)، وابن وضاح في "البدع" ص ۱۰، وانظر "صحيح الترغيب والترهيب" (۴۱).

وه دهلیت: «اتَّبِعُوا وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفَيْتُمْ كُلَّ ضَلَالَةٍ»^(۱).

واته: شویتنکهوته بن، داهیتراو مه کهن، بهستانه له ههموو سه رلیشیتواوی یه ک.

وه به بیدعه کارانی وت: «لَقَدْ أَحَدْتُمْ بِدْعَةً ظُلْمًا، أَوْ قَدْ فَضَلْتُمْ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَمًا»^(۲).

واته: داهیتراو ینکتان دروستکردوه به زور و ستم، یاخود دهلین له هاوه لانی محمد ﷺ زیاتر زانستمان بیته.

السَّيِّئِ (الألبانی) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلیت: «وإن من عجائب الدنيا أن يحتج بعض الناس بهذا الحديث على أن في الدين بدعة حسنة، ... وخفي عليهم، ... أن المراد به إجماع الصحابة واتفقهم على أمر، كما يدل عليه السياق، ويؤيده استدلال ابن مسعود به على إجماع الصحابة على انتخاب أبي بكر خليفة»^(۳).

ب. ناوتریت نهم قسهی (صهحابه) یه (حکم الرفع) ی هدی، واته پلهی فمروودهی بی دهدریت^(۴).

له بهر نهموهی پله کهی کاری بی نا کریت (سنده ضعیف)^(۵)، پاشان بیجهوانهی کوی قسهو بهرنامهی (عبدالله ی کوری مه سعود) به له دزایه تی کردنی توندی بیدعه کاران داو پیندا گرتنی توندوتولتی مانه وه له سه ر سونته.

(۱) رواه النسائي في "المدخل" (۲۰۴)، والدارمي في "السنن" (۲۱۱)، والطبراني في "الكبير" (۸۷۷۰)، والبخاري في "شرح السنة" (۲۱۴/۱)، والبيهقي في "الشعب" (۲۰۲۴)، وابن وضاح في "البدع" (۱۳)، والمروزي في "السنة" (۷۸)، وابن بطه في "الإبانة" (۱۷۴)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۰۴)، وفي "أصل صفة الصلاة" للآلباني (۲/۶۲۴).

(۲) رواه ابن وضاح في "البدع" (۱۶)، والهيثمي في "مجمع الزوائد" (۱۸۱/۶)، وابن الجوزي في "تلبیس إبلیس" ص ۲۵.

(۳) "سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة" (۱۷/۲).

(۴) "المتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد يسرى ص ۵۹.

(۵) "السلسلة الأحاديث الضعيفة" للآلباني (۵۳۳)، و "میزان الاعتدال" للذهبي (۳/۳۰۵)، و "العلل المتناهية" لابن الجوزي

(۲۸۱/۱)، وقال (ابن القيم) رحمه الله في "الفروسية" ص ۲۸۶: أن هذا ليس من كلام رسول الله صلى الله عليه وسلم وإنما

يضيفه إلى كلامه من لا علم له بالحديث.

ت. قسهی هاوه لآن بهلگهیه (قول الصحابي حجة) لای هندیك له زانایان به مهرجیک پیچهوانهی دهفیک نهییت^(۱)، وه نهم قسهیهش پیچهوانهی فهرمووده کانی دزایهتی داهیتراوه، وه کو «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۲)، وه «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۳).

ث. وه ههر له هاوه لآن دا پیچهوانهی رووکهشی نهم قسهیهی (عبدالله ی کوری مهسعود) ههیه، گهر مهبهستی بیی خهلکی گشتی بییت له داهیتانی بیدعه دا، وه کو (عبدالله ی کوری عومهر) رَوَيْتُهَا دَهَلَيْتُ: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۴).

واته: ههموو داهیتراویک گو مرای یه گهر ههموو خهلکیش به باشی بزنان، کمواته (عبدالله ی کوری مهسعود) مهبهستی ری داهیتراو نه بووه.

سزیمین قال عمر بن الخطاب رضي الله عنه عن الاجتماع لصلاة التراويح: «نِعِمَّتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ»^(۵).

دیارتترین بهلگهیان بو داهیتراوی چاک نهم فهرموودهیهی نیمامی (عومهر) رضي الله عنه، هوکاری وتنه کهیشی ده گهر پته وه بو نه وهی وه کو (عزوة بن الزبير) له (عبد الرحمن بن عبد القاري) وه ده دیگ پته وه ده لیت: «خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، لَيْلَةَ فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ، فَقَالَ عُمَرُ: «إِنِّي أَرَى لَوْ جُمِعَتْ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ، لَكَانَ أَمْثَلًا» ثُمَّ عَزَمَ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةَ أُخْرَى، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِيهِمْ، قَالَ عُمَرُ: «نِعِمَّ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَالَّتِي يَتَأَمُّونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يَقُومُونَ...»^(۶).

(۱) أنظر "إعلام الموقعين" لابن القيم (۹۲/۴)، و "مختصر المنتهى" (۲۸۷/۲)، و "الأحكام" للامدي (۱۹۵/۳)، و "سلم الوصول" (۴۰۸/۴)، و "كشف الأسرار" (۱/۳)، و "الموافقات" للشاطبي (۴۴۶/۴)، و "شرح الورقات" (۱۸۸/۱)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (۱۸۸/۲)، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۳۳۶، ۳۲۰/۱).

(۲) رواه مسلم (۲۶۰۶)، وابن ماجه (۴۶)، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۳) رواه مسلم (۱۷۱۸)، وسبق تخريجه ص ۴۶.

(۴) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۵) (۶) رواه البخاري (۲۰۱۰)، سبق تخريجه ص ۲۴۹.

واته: له گهډل (عومهری کوری خه تتاب) دا شویکی ره مه زان چووین بو مزگهوت، بینیمان خه لکی به جیا جیا نویژ ده کهن، هر یه کیك بو خوی نویژ ده کات، یه کیك نویژ ده کات و کوته لیک به دوایمه نویژ ده کهن، (عومهری کوری خه تتاب) وتی: گهر نه مانهم کو بکر دایه تموه به پشتی قورئاغویتیکمه باشر بوو، پاشان یه کلا بووه وه له سهری و هموو یانی به پشتی (نوبه ی کوری که عب) هوه کو کرده وه به جماعت نویژی بو کردن، پاشان شویکی تر رویشتن بو مزگهوت، خه لکی نویژیان به جماعت به دوای (نوبه ی) یه وه ده کرد، (عومهری کوری خه تتاب) ﷺ وتی: باشترین داهيتراو نه مه یه، گهرچی نهو کاته ی ده خهون (واته کوتای شوه بو شهونویژ) باشره تاره کو نه م کاته ی نویژ ده کهن (واته سهره تای شوه دوای نویژی عیسا).

نه م فرموده یه ی نیمامی (عومهر) ﷺ ده کرتیه به لگه له سهر بوونی داهيتراوی چاک و خراب (البدعة الحسنة والسيئة)، له بهر نه وه ی ناوی «نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ» باشترین بیدعه نه مه یه بر دوه، به لام زانایانی شیکار (التحقيق) به م شیوه یه وه لامیان ده ده نه وه:

نیمامی (الشاطبي) ﷺ ده لیت: «صَلَاةُ التَّرَاوِيحِ فِي رَمَضَانَ جَمَاعَةً فِي الْمَسْجِدِ، فَقَدْ قَامَ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، وَاجْتَمَعَ النَّاسُ خَلْفَهُ.

فَخَرَجَ أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ: «صُمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَضَانَ، فَلَمْ يَقُمْ بِنَا سِتِّينًا مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى بَقِيَ سَبْعٌ، فَقَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ، فَلَمَّا كَانَتِ السَّادِسَةُ؛ لَمْ يَقُمْ بِنَا؛ فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ؛ قَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ شَطْرُ اللَّيْلِ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ نَقَلْنَا قِيَامَ هَذِهِ اللَّيْلَةِ؟ قَالَ: فَقَالَ: "إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ حُسْبَ لَهُ قِيَامَ لَيْلَةٍ"، قَالَ: فَلَمَّا كَانَتِ الرَّابِعَةُ؛ لَمْ يَقُمْ، فَلَمَّا كَانَتِ الثَّالِثَةُ جَمَعَ أَهْلَهُ وَنِسَاءَهُ وَالنَّاسَ فَقَامَ بِنَا حَتَّى حَسِبْنَا أَنْ يَفُوتَنَا الْفَلَاحُ، قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْفَلَاحُ؟ قَالَ: السَّحُورُ». ثُمَّ لَمْ يَقُمْ بِنَا بِقِيَّةِ الشَّهْرِ^(۱).

(۱) رواه ابن ماجه (۱۳۲۷)، وأبو داود (۱۳۷۵)، والسنائي في "الكبرى" (۱۲۸۹)، وأحمد (۲۱۴۴۷) وقال محققه (شعيب الأرنؤوط): إسناده صحيح على شرط مسلم، ورواه الدارمي في "السنن" (۱۸۱۸)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۷۷۰۶)، والبخاري في "المسند" (۴۰۴۲)، والبيهقي في "شرح السنة" (۹۹۱)، والبيهقي في "الشعب" (۳۰۰۸)، وصححه الألباني في "صحيح أبي داود" (۱۲۴۵)، و"الإرواء" (۴۴۷)، و"صلاة التراويح" ص ۱۴، و"المشكاة" (۱۲۹۸).

لَكِنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا خَافَ افْتِرَاضَهُ عَلَى الْأُمَّةِ؛ أَمَسَكَ عَنْ ذَلِكَ، فَفِي الصَّحِيحِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَصَلَّى بِصَلَاةِ نَاسٍ، ثُمَّ صَلَّى الْقَابِلَةَ، فَكَثُرَ النَّاسُ، ثُمَّ اجْتَمَعُوا اللَّيْلَةَ الثَّلَاثَةَ أَوْ الرَّابِعَةَ؛ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ؛ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ الَّذِي صَنَعْتُمْ، فَلَمْ يَمْنَعْنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَّا أَنِّي خَشِيتُ أَنْ يُفْرَضَ عَلَيْكُمْ»، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ^(١).

فَتَأَمَّلُوا؛ فَفِي هَذَا الْحَدِيثِ مَا يَدُلُّ عَلَى كَوْنِهَا سُنَّةً؛ فَإِنَّ قِيَامَهُ أَوْ لَا يَهْمُ دَلِيلٌ عَلَى صِحَّةِ الْقِيَامِ فِي الْمَسْجِدِ جَمَاعَةً فِي رَمَضَانَ، وَامْتِنَاعَهُ بَعْدَ ذَلِكَ مِنَ الْخُرُوجِ خَشْيَةَ الْإِفْتِرَاضِ لَا يَدُلُّ عَلَى امْتِنَاعِهِ مُطْلَقًا؛ لِأَنَّ زَمَانَهُ كَانَ زَمَانَ وَخِيٍّ وَتَشْرِيْعٍ، فَيُمْكِنُ أَنْ يُوحَى إِلَيْهِ إِذَا عَمِلَ بِهِ النَّاسُ بِالْإِجْرَامِ، فَلَمَّا زَالَتْ عِلَّةُ التَّشْرِيْعِ بِمَوْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ رَجَعَ الْأَمْرُ إِلَى أَصْلِهِ، وَقَدْ نَبَتِ الْجَوَارِزُ فَلَا نَاسِخَ لَهُ.

وَإِنَّمَا لَمْ يُقَمَّ ذَلِكَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِأَحَدٍ أَمْرَيْنِ: إِمَّا لِأَنَّهُ رَأَى أَنَّ قِيَامَ النَّاسِ آخِرَ اللَّيْلِ وَمَا هُمْ بِهِ عَلَيْهِ كَانَ أَفْضَلَ عِنْدَهُ مِنْ جَمْعِهِمْ عَلَى إِمَامٍ أَوَّلِ اللَّيْلِ، ذَكَرَهُ الطَّرْطُوشِيُّ، وَإِمَّا لِضَيْقِ زَمَانِهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّظَرِ فِي هَذِهِ الْفُرُوعِ، مَعَ شُغْلِهِ بِأَهْلِ الرَّدَّةِ وَعَبْرِ ذَلِكَ بِمَا هُوَ أَكْثَرُ مِنْ صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ.

فَلَمَّا تَمَهَّدَ الْإِسْلَامُ فِي زَمَنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَرَأَى النَّاسَ فِي الْمَسْجِدِ أَوْزَاعًا كَمَا جَاءَ فِي الْخَبَرِ قَالَ: لَوْ جُمِعَتِ النَّاسُ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلًا، فَلَمَّا تَمَّ لَهُ ذَلِكَ؛ نَبَّهَ عَلَى أَنَّ قِيَامَهُمْ آخِرَ اللَّيْلِ أَفْضَلُ.

ثُمَّ اتَّفَقَ السَّلَفُ عَلَى صِحَّةِ ذَلِكَ وَإِقْرَارِهِ، وَالْأُمَّةُ لَا تَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ. وَقَدْ نَصَّ الْأُصُولِيُّونَ أَنَّ الْإِجْمَاعَ لَا يَكُونُ إِلَّا عَنْ دَلِيلٍ شَرْعِيِّ.

(١) رواه البخاري (١١٢٩)، ومسلم (٧٦١)، وأبو داود (١٣٧٣)، والسنائي في "الكبرى" (١٢٩٩)، وأحمد (٢٥٤٤٦)، وابن

حبان في "صحيحه" (٢٥٤٢)، والبعثي في "شرح السنة" (٩٨٩)، والبيهقي في "الشعب" (٢٩٩٧).

فَإِنْ قِيلَ: فَقَدْ سَمَّاهَا عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِدْعَةً وَحَسَنَهَا بِقَوْلِهِ: نِعِمَّتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَإِذَا ثَبَّتَتْ بِدْعَةٌ مُسْتَحْسَنَةً فِي الشَّرْعِ؛ ثَبَّتَ مُطْلَقُ الْإِسْتِحْسَانِ فِي الْبِدْعِ.

فَالْجَوَابُ: إِنَّمَا سَمَّاهَا بِدْعَةٍ بِاِخْتِيارِ ظَاهِرِ الْحَالِ؛ مِنْ حَيْثُ تَرَكَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاتَّفَقَ أَنْ لَمْ تَقْعُ فِي زَمَانِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، لَا أَنَّهَا بِدْعَةٌ فِي الْمَعْنَى، فَمَنْ سَمَّاهَا بِدْعَةٍ بِهَذَا الْإِخْتِيارِ؛ فَلَا مُشَاحَةَ فِي الْأَسَامِي، وَعِنْدَ ذَلِكَ فَلَا يُجَوِّزُ أَنْ يُسْتَدَلَّ بِهَا عَلَى جَوَازِ الْإِبْتِدَاعِ بِالْمَعْنَى الْمُتَكَلِّمِ فِيهِ؛ لِأَنَّهُ نَوْعٌ مِنْ تَحْرِيفِ الْكَلِمِ عَنِ مَوَاضِعِهِ:

فَقَدْ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُجِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ؛ حَشْبَةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ»^(۱) (۲).

واته: نوژی تهرایح به کومهل له مزگهوت دا پیغمبری خوا ﷺ کردوویته، خه لکیش له گهلیا کردوویانه، (نهو زهر) ﷺ ده لیت: بهر وژوو بووین له گهل پیغمبر دا ﷺ ره مزان، هیچ شهوتک له مانگه که دا شهنوژی پی نده کردین، تا حموتی کوتابی ما (واته شهوی بیست و سی)، نوژی پی کردین تا سی یه کی شهو، له شه شم دا نوژی بو نه کردین، له شهوی پیجهم دا (شهوی بیست و پیج) تا نیوه شهو شهنوژی پی کردین، ... شهوی چوارهم پی نه کردین، له شهوی سیم دا (شهوی بیست و حموت) خه لکی و خیزانه کانی کو کرده وه نوژی پی کردین، تا ترساین فریای پارشوو نه کموین، ... تا کوتابی مانگه که هیچ شهوتک نوژی پی نه کردین.

پیغمبری خوا ﷺ له بهر نهوهی فهرز نه بیست له سهر موسولمانان نوژی پی نه کردین، ... (عائیشه) ی خیزانی ﷺ ده فمرموت: پیغمبری خوا ﷺ شهنوژی شهوتک له مزگهوت کرد، هندیک له خه لکی له گهلی دا کردیان، شهوتک دوی نهوهی شهنوژی بو کردن خه لکی زیاتر بوون، له شهوی سیم دا یان چوارهم دا بوو نه چوو بو مزگهوت، بهیانی کرده وه فمرموی: کاره که تانم بینی، هیچ هوکاریک نه بوو له نه ماتنم بو ناوتان بیجگه ترسی فهرز بوون نه بیست له سهرتان. نهمه له ره مزان دا بوو.

(۱) الحدیث رواه البخاری (۱۱۲۸)، ومسلم (۷۱۸)، وأبو داود (۱۲۹۳)، والنسائی فی "الکبری" (۴۸۲).

(۲) "الاعتصام" (۲۴۸/۱ - ۲۵۰).

نهم فهرموده به بهلگه به له سر تر اویح کردن به جماعت له مزگوت دا، نه کردنی شی به بدرده و امی له ترسی فهرزبون بووه، سردمه مه که ی سردمه می هاتنه خواره وهی وه حی و شهر یعت بووه، کاتیک هوکاری ترسی فهرزبون نهما به وه فاتی پیغمبر ﷺ کاره که گه رایوه بو بناغهی خوی، به دروستی و نه سرینه وهی.

وه هوکاری نه کردنی (نه بو به کر) ﷺ دووانه:

له بهر نه وهی خه لکی له کوتایی شهو دا ده یانکردن.

وه دهر فته نه بونی به بوته ی شهری هه لگه رایوه کانه وه، کاتیک بو (عومهری کوری خه تتاب) ره خسا کو ده نگگی هاوه لانی شی دروستی دان پیادانانه، وه نومته ی نیسلام و زانایانی کو نابمه وه له سر گومرایی.

گه و ترا (عومهری کوری خه تتاب) ناوی ناوه (باشترین داهیتراو نمه به)؛ وه گه داهیتراو یتک له دین دا به چاک زانرا؛ نهوا به چاک زانین به بنما داده نریت له به شه کانی تر دا.

وه لام: به رووکش کاره که ناو نراوه داهیتراو، له بهر نه کردنی پیغمبر ﷺ و نه گو نجانندی له سردمه می (نه بو به کر) دا ﷺ نهک به گویره ی مانا داهیتراو بیت، گه بهو شیوه ناو نرابیت کی شه نیه له سر ناو، وه لهو کاتمش دا دروست نیه بگریته بهلگه به مانا شهرعی به که ی، گه نا جوزیکه له گوزانکاری وشه کان له شویتی خوی دا.

(عائیشه) ﷺ ده فهرمویت: پیغمبر ی خوا ﷺ حزی ده کرد هندی کار بکات و نه بده کرد له ترسی فهرز بونی له سر خه لک.

نه وهی نیمامی (عومهر) ﷺ به بیدعه ی دانا له رووی کردنی له مزگوت دا نه بو وه نه له رووی جمعا ته وه، به لکو (ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «جمعهم علی قارئ واحد، وأسرج المسجد، فصارت هذه الهيئة وهي اجتماعهم في المسجد على إمام واحد مع الإسراج عملا لم يكونوا يعملونه من قبل؛ فسمي بدعة؛ لأنه في اللغة يسمى بذلك، ولم يكن بدعة شرعية»^(۱).

واته: کو کردنه و یان به دوای قور ناغوتیکه وه (واته نیمام) و چراو رووشکردنی مزگوت، نهم

(۱) "اقتضاء الصراط المستقیم" (۹۷/۲).

شيوازه بهم شيويه كارئك بووه نه كرابوو لموهو پيش، بوتيه ناوي بردووه به بيدعه، لمرووي زمانهوانيموه نهك بيدعهيه كي شرعي بيت.

وه (ععلي كوري نهبو تالب) عليه السلام پاش وهفاتي نيمامي (عومهر) كاتئك مزگهوتي دهيني له رهمهزان دا به روشني دهوت: «نَوَّرَ اللَّهُ عَلَى عُمَرَ قَبْرَهُ كَمَا نَوَّرَ عَلَيْنَا مَسَاجِدَنَا»^(۱).

واته: خواي گهوره گوزه كهي (عومهر) رپوناك بكاتهوه وه كو مزگهوته كانماني بو رپوناك كردينهوه.

وه (ابن رجب) رحمته الله دهليت: «وَمُرَادُهُ أَنَّ هَذَا الْفِعْلَ لَمْ يَكُنْ عَلَى هَذَا الْوَجْهِ قَبْلَ هَذَا الْوَقْتِ، وَلَكِنَّ لَهُ أَصُولٌ مِنَ الشَّرِيعَةِ يُرْجَعُ إِلَيْهَا»^(۲).

واته: وه مهبهستي نيمامي (عومهر) لهو قسهيه دا نهوه بووه نهه كاره بهم شيويه نهبووه پيش نهه كاته به لام بنه ماهيه كي شرعي هه بوو بگهريتهوه سهري.

مادام كيشه له سهري دارشته شرعيه كه نيه باش وايه له سنووري وشهيه كي جهق به ستوودا نهوه ستين و ليكولتيه وه كانمان خري نه كه يمهوه له پشت رپوكه شه دارشته كانه وه، كاره كهي نيمامي (عومهر) عليه السلام لهوه به دهري نيه يا خود سونه ته يا بيدعهيه، وه به لگه كانيش له سهري نهويه كه سونه ته^(۳).

به لگه كاني كردني نويزي تهراويح به جهماعهت له مزگهوت دا

بهمهمبر عليه السلام ده فهرمويت: «مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»^(۴).

واته: نهوهي رهمهزان شهونويژ بكات به باوهرو چاوهري پاداشتهوه؛ له تاواني رابردووي خوش دهبيت.

(۱) «منهاج السنة النبوية» لابن تيمية (۳۰۸/۸)، و «جامع الأحاديث» للسيوطي (۳۱۴۳۹)، و «الإبانه» لابن بطة (۸۰).

(۲) «جامع العلوم والحكم» (۱۲۸/۲).

(۳) «أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن» للدكتور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۶۰.

(۴) رواه البخاري (۳۷)، ومسلم (۷۵۹)، وأبو داود (۱۳۷۱)، والترمذي (۸۰۸)، والنسائي في «الكبرى» (۱۲۹۷)، وأحمد (۷۷۸۷)، والدارمي في «السنن» (۱۸۱۷)، وابن خزيمة في «صحيحه» (۲۲۰۲)، وابن حبان في «صحيحه» (۱۴۱)، والطبراني في «الأوسط» (۴۹۲۲)، وعبدالرزاق في «المصنف» (۷۷۱۹)، والبخاري في «المسنند» (۷۸۶۱)، والبغوي في «شرح السنة» (۹۸۸)، والبيهقي في «الشعب» (۲۹۹۸)، واللالكائي في «شرح أصول اعتقاد» (۱۶۵۶).

وه ریتمونیشی کردووه به جماعت بیكات وه كو پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: «إِنَّهُ مَنْ قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ كُتِبَ لَهُ قِيَامُ لَيْلَةٍ»^(۱).

واته: نهوی له گهل نیمام دا نوژی دهست بی بکات وه له گهلی دا لیبتیهوه پاداشتی هموو شهونوژی بو ده نوسریت.

کواته پاداشتی هموو شهونوژی په یوه سته به جماعته وه له مزگهوت دا له گهل نیمام دا، لسهر نهم هاندانه (ابن تیمیة) رَحْمَتُهُ دَهَلَيْت: «وذلك أوكد من أن يكون سنة مطلقة، وكان الناس يصلونها جماعات في المسجد على عهدہ صلی الله علیه وسلم وقرهم، وإقراره سنة منه صلی الله علیه وسلم»^(۲).

واته: نهمه دلنیا بوونه لسهر نهوی سونه تیکی گشتی بیت، خه لکی به جماعت ده بانکرد له مزگهوت له سرده می خوئی دا، وه نهویش بیده نگ ده بوو له سهری، وه بیده نگیش ده بیته سونهت له لایه نی پیغمبری خواوه ﷺ.

کو کردنه وی هاوه لان به پشتی نیمامیکهوه بو نوژی تراویح له شهوانی رهمهزان دا له سرده می سی خه لیفه (خلفاء الراشدین) دا بووه، وه کاری خه لیفه راشدینه کان ده چیته ژیر یاسای سونهت وه نهک داهتراو، له بهر نهوی فهرمانی پیغمبری ﷺ له سهره که ده فهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْتَدِينَ فَمَسَّكُوا بِهَا»^(۳).

(۱) رواه الترمذي (۸۰۶)، وابن ماجه (۱۳۲۷)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۰۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۵۴۷)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۶۹۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۲۰۶)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۸۱)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۴۴۷)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۱۰۰)، وفي "صلاة التراويح" ص ۱۵.

(۲) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۹۵/۲).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۲۶۷۶)، وأحمد (۱۷۱۴۲)، والدارمي في "السنن" (۹۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۵)، والطبراني في "الكبير" (۶۱۸)، والحاكم في "المستدرک" (۳۲۹)، والبخاري في "المسند" (۴۲۰۱)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۰۲)، والبيهقي في "الشعب" (۷۱۱۰)، واللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۷۹)، والأجري في "الشریعة" (۸۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۵۵)، وابن وضاح في "البدع" (۷۳)، والمروزي في "السنة" (۷۲)، وابن بطة في "الإبانة" (۳۰۱/۸)، والقرطبي في "الجامع" (۱۷۵۸)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۹۳۷، ۲۷۳۵)، و"ظلال الجنة" (۲۶)، وفي "التعليقات الحسان على صحيح ابن حبان" (۵)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۵۴۹).

واته: په یوه ست بن به سونته تی من و خهلیفه کامله هیدایه تدراره کانه وه و په یوه ست بن پیوه ی.
 وه ماوه ی نهو خهلیفانه ی دوا ی خو ی دیاری کردوه، وه کو ده فرمویت: «الْخِلَافَةُ بَعْدِي فِي
 أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً»^(۱).

واته: جیشینی له سر بهرنامه ی پیغه مبهرایه تی دوا ی من سی سآله.
 ناشکرایه چوار خهلیفه ناوداره کان ده گریته وه، په کیک له وانه نیامی (عومر) رضی الله عنه وه به
 تاییدت پیغه مبهری خوا رضی الله عنه ناوی دوو خهلیفه ی سه ره تایی بردوه به شوینکوه ته یان وه کو
 ده فرمویت: «اَقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي مِنْ أَصْحَابِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ»^(۲).
 واته: شوینکوه ته ی نه وانه بن له دوا ی من (نه بو به کر) و (عومر) رضی الله عنه.

کاره که ی نیامی (عومر) رضی الله عنه له دوو حالت به دهر نیه: یان سونته وه بنه مای هه یه، یا خود
 بیدعه یه و بی بنه مایه، گهر سونته بیت نه وای هیچ قسه ی له سر نیه، وه گهر بیدعه بیت نایا چون
 ده ق هه یه له سر شوینکوه ته یان؟ وه وه سف ده کرین به هیدایه تراو؟ وه نایا چون نیامی عومر
 رازی ده بیت بهر هه ره شه ی بیدعه کارو گومراو نه ملی ناگر «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي
 النَّارِ» بکهویت؟!.

که واته هه ر ده بیت مبهستی پی بیدعه بیت له رووی زمانه وه نه ک له رووه شرعی په که یه وه،
 له بر نه وه ی له رووه شرعی په که وه هه مووی گومرای په.
 (ابن کثیر) رضی الله عنه ده لیت: «وَالْبِدْعَةُ عَلَى قِسْمَيْنِ: تَارَةٌ تَكُونُ بِدْعَةً شَرِيَّةً، كَقَوْلِهِ: فَإِنَّ كُلَّ
 مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ. وَتَارَةٌ تَكُونُ بِدْعَةً لُغَوِيَّةً، كَقَوْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ جَمْعِهِ إِيَّاهُمْ عَلَى صَلَاةِ التَّرَاوِيحِ وَاسْتِمْرَارِهِمْ: نَعَمْتُ الْبِدْعَةَ هَذِهِ»^(۳).

(۱) رواه أبو داود (٤٦٤٦)، والترمذي (٢٢٢٦)، وابن حبان في "صحيحه" (٦٩٤٣)، والطبراني في "الكبير" (١٣٦)، والبيهقي في "المسند" (٣٨٢٨)، والأجري في "الشریعة" (١٧٥٩/٤)، وابن بطه في "الإبانه" (٢٠٥/٨)، والطبراني في "الجامع" (٢٣١٣)، ونعيم بن حماد في "الفتن" (٢٤٩)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٥٣٤)، و "صحيح الجامع الصغير" (٣٣٤١).

(۲) رواه ابن ماجه (٩٧)، والترمذي (٣٨٠٥)، والبيهقي في "شرح السنة" (٣٨٩٦)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٢٣٣)، و "صحيح الجامع الصغير" (١١٤٤).
 (۳) "تفسير القرآن العظيم" (٣٩٨/١).

واته: داهیتراو دوو جوژه: جاریکیان داهیتراو له رووه شرعیه که یهوه، که هه مووی گو مرای و سه رلیشیاوویه وه که ده فهرمویت: «وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» وه جاریک دهییت داهیتراو له رووی زمانه وانیموه بیّت، وه کو قسه که ی نیمامی (عومر) رضی الله عنه بو نو یژی تهراویح: «نَعَمْتُ الْبِدْعَةَ هَذِهِ».

وه (ابن تیمیه) رحمته الله دهلیت: «أكثر ما في هذا تسمية عمر تلك: بدعة، مع حسنها، وهذه تسمية لغوية، لا تسمية شرعية، وذلك أن البدعة في اللغة تعم كل ما فعل ابتداء من غير مثال سابق. وأما البدعة الشرعية: فما لم يدل عليه دليل شرعي»^(۱).

واته: نهو پیری شیکردنهوه بو قسه که ی نیمامی (عومر) بی ده یهوه چاکه، ناوانینکی زمانه وانیه نهک ناوانینکی شرعی، له بهر نهوه ی بی ده له زمان دا هه موو نهوانه ده گرتیهوه له سه رتا ده کریت بهی بوونی شیوه ی پیشووی، بهلام بی ده ی شرعی هه موو نهوانیه بهلگهی شرعی یان له سه ر نه.

السَّخِّح (العثيمين) رحمته الله دهلیت: « فلا يليق بعمر - رضي الله عنه - وهو من هو أن يخالف كلام سيد البشر محمد صلى الله عليه وسلم وأن يقول عن بدعة «نعمة البدعة».

وتكون هذه البدعة هي التي أرادها رسول الله صلى الله عليه وسلم بقوله: «كل بدعة ضلالة» بل لا بد أن تنزل البدعة التي قال عنها عمر إنها «نعمت البدعة» على بدعة لا تكون داخله تحت مراد النبي صلى الله عليه وسلم ... بدعة اعتبارية إضافية وليست بدعة مطلقة إنشائية أنشأها عمر رضي الله عنه؛ ... وبهذا التععيد لا يمكن أبداً أن يجد أهل البدع من قول عمر هذا منفذاً لما استحسَنوه من بدعهم»^(۲).

واته: شایسته نه به نیمامی (عومر) هوه رضي الله عنه قسه یهک بکات پیجهوانه ی فهرمووده ی پیغه مبه صلى الله عليه وسلم بیّت؛ بلیت باشترین بی ده وه مه بهستی بهو بی ده یه بیّت که پیغه مبه صلى الله عليه وسلم فهرموویه تی (هه موو بی ده یهک گو مرای یه)، بهلکو ده بیّت نه م قسه ی نیمامی (عومر) له وه مه بهسته دا نه بیّت ... بهلکو به شیوازی ره چاو کردن وه خسته نه بهاله وه پی بوتریت بی ده نهک به شیوه ی بنیادنان و

(۱) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۹۵/۲).

(۲) "الإبداع في بيان كمال الشرع وخطر الابتداع" لمحمد بن صالح العثيمين ص ۱۸.

دروست کردن، بهم شیوه بنما کردنه بیدعه کاران نایبیت به هیچ شیوه بیکه قسه کانیان بکهنه ریگه بیکه بو به چاک زانیی داهیتراوه کانیان.

همان شیوه و مانای هدیہ بو قسهی کوره که می (عبدالله ی کوری عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: «فَإِذَا عَبَدُ اللهُ بِنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ، وَإِذَا نَأَسُ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الضُّحَى، قَالَ: فَسَأَلْنَا عَنْ صَلَاتِهِمْ، فَقَالَ: بِدْعَةٌ»^(۱).

واته: پرسیاری لی ده کهن له سهر نویژی چیشته نگار (صلاة الضحی) خهلکی له مزگوت ده بیکه، ده لیت: بیدعه بیه.

یاخود وتی: «بِدْعَةٌ وَنَعَمَتِ الْبِدْعَةُ»^(۲).

واته: باشترین بیدعه بیه.

یاخود وتی: «وَمَا أَحَدٌ النَّاسِ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْهَا»^(۳).

واته: خهلکی شتیکی دروست نه کردوه له مه به لای منهوه خوشهویستر بیت.

له گهل نموهش دا نویژی چیشته نگار سوننه ته، وه پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خهلکیشی بو هان داوه، وه کو ده فهرموت: «لَا يُحَافِظُ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى إِلَّا أَوَّابٌ، وَهِيَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»^(۴).

واته: که سیک نویژی چیشته نگار ناپاریریت بیتجگه له (الأوابین) بهردهوام روو له خوا نه بیت.

وه ده فهرموت: «مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ مُتَطَهَّرًا إِلَى صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْحَاجِّ الْمُحْرِمِ، وَمَنْ خَرَجَ إِلَى تَسْبِيحِ الضُّحَى لَا يَنْصِبُهُ إِلَّا إِيَّاهُ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْمُعْتَمِرِ...»^(۵).

(۱) رواه البخاري (۱۷۷۵)، ومسلم (۱۲۵۵)، وأحمد (۶۱۲۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۹۴۵)، وابن خزيمة في

"صحيحه" (۳۰۷۰)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۸۸۳۶)، وفي "مسند اسحاق بن راهويه" (۱۱۸۷).

(۲) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (۷۷۷۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۳۵۶۳).

(۳) رواه عبدالرزاق في "المصنف" (۴۸۶۸).

(۴) رواه الطبراني في "الأوسط" (۳۸۶۵)، والحاكم في "المستدرک" (۱۱۸۲)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۲۲۴)، وصححه

الألباني في "الصحيحه" (۷۰۳)، و"صحيح الجامع الصغير" (۷۶۲۸)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۶۷۶).

(۵) رواه أبو داود (۵۵۵۸)، وأحمد (۲۲۳۵۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۹۷۳)، وصححه الألباني في "صحيح الترغيب

والترهيب" (۳۲۰)، و"صحيح الجامع الصغير" (۶۲۲۸)، وفي "المشكاة" (۷۲۸).

واته: نهوهی دهستوئیز بگریت و بچیته بو نوئیزیکی فهرز پاداشتی وه کو نیحرام به حدجهوه وایه، وه نهوهی بچیته بو نوئیزی چیشتهنگاو وه هوکاری روشتنهکهی نهوه بیت نهوا پاداشتی وه کو عومره کاریک وایه.

له گهل نهوهش دا ههموو داهینراوینکی شهرعی به گومرایی دهزانیت وه کو دهفهرمویت: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۱).

واته: ههموو داهینراوینک گومرایی به گهر ههموو خهلکیش به باشی بزنان.

نهمه بهلگهیه لهسهه نهوهی که مهبهستی خوینی و باوکی داهینراوی شهرعی نهبووه، بهلکو له پرووی زمانهوانیهوه مهبهستی بووه.

(عبدالمحسن العباد) دهلیت: «المعنى اللغوية غالباً أعم من المعاني في الشرع، والمعنى الشرعي غالباً جزء من جزئيات المعنى اللغوي، ومن أمثلة ذلك: التقوى والصيام والحج والعمرة والبدعة»^(۲).

واته: مانای زمانهوانی زوزجار فراوانتره له مانا شهرعی بهکان و مانا شهرعی بهکان زوزجار بهشیکن له بهشهکانی مانا زمانهوانیهکان، وه کو:

التقوى: مانای شهرعی واته خوا پهرسن، مانای زمانهوانی واته خوچاراستن.

الصيام: له شهرع دا نهخواردن و خواردنهوهیه، له زمانهوانی دا واته ریگری.

الحج: له شهع دا عیادهتیکی دیاریکراوه، له زمانهوانی دا واته مهبهست.

البدعة: له شهرع دا واته بی بنهمای دینی، له زمانهوانی دا واته داهینان بهبی بوونی شیوازی پیشووی.

الصلاة: له شهرع دا واته نوئیز، له زمانهوانی دا واته دوعا.

(۱) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۲۰۵)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۲) "الحث على اتباع السنة والتحذير من البدع" لعبدالمحسن العباد ص ۴۵.

ته نانهت له عورفی هاوه لانیس دا نهم شیوه به کارهیتانه زمانه وانیه باو بووه، وه کو (نوبه ی کوری که عب) ﷺ له باسی سلاوات دا بو پیغمبری خوا ﷺ ده لیت: «أفاجعل لك صلاتي كلها قال: (إذن يغفر لك ذنبك كله)»^(۱).

واته: نه ی پیغمبری خوا گهر هه موو دو عاکام سلاوات بیت بو تو، فه رموی: که واته له هه موو تاوانه کانت خوش ده بیت.

ههروه ک قنوت له به کارهیتانی هاوه لان دا واته (قورنان زور خویندن و دو عا) نه ک (دوعا ی قنوت) مه شهر له ناو خه لک دا، نه وه بو وه ته شوینی جیاوازی نیوان زانایان بو خویندن قنوتی به یانی که مه به ست له فه رموده که قورنان خویندن نه ک دوعا ی قنوت.

وه کو (ابن القیم) ﷺ ده لیت: «وَلَمَّا صَارَ الْقُنُوتُ فِي لِسَانِ الْمُفْقَهَاءِ وَأَكْثَرِ النَّاسِ هُوَ هَذَا الدُّعَاءُ الْمَعْرُوفَ «اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ» ... حَمَلُوا الْقُنُوتَ فِي لَفْظِ الصَّحَابَةِ عَلَى الْقُنُوتِ فِي اضْطِلَاحِهِمْ، وَنَشَأَ مَنْ لَا يَعْرِفُ غَيْرَ ذَلِكَ، فَلَمْ يَشْكُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ كَانُوا مُدَاوِمِينَ عَلَيْهِ كُلِّ عِدَاةٍ»^(۲).

چوارم: کو کردنه وهی قورنان له سه رده می (نه بو به کری صدیق) ﷺ داو نوسینه وهی و کور تکر دنه وهی خویندن له سه ر یه ک جو ز خویندنه وه له (مصحف) ی نیمامی (عوسمان) ﷺ و دانانی بانگی به کم بو نوژی (جومعه) له سه رده ستی (عوسمانی کوری عه فان) و نوژی جه زن له مز گهوت له سه رده می (عه لی کوری نه بو تالب) دا ﷺ وه نوسینه وهی زانسته شرعی به کان.

📖 کو کردنه وهی قورنان :

نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّفَقُوا عَلَى جَمْعِ الْمُصْحَفِ، ... فَرَوِي عَنْ زَيْدِ بْنِ نَابِتٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: أُرْسِلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - مَقْتَلِ (أَهْلِ) الْبَيْتِ، وَإِذَا عِنْدَهُ عُمَرُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَبُو بَكْرٍ: (إِنَّ عُمَرَ أَتَانِي فَقَالَ): إِنَّ

(۱) "تحقيق فضل الصلاة على النبي ﷺ" للاباني رقم (۱۴).

(۲) بروانه "زاد المعاد في هدي خير العباد" (۱/ ۲۷۴).

الْقَتْلَ قَدْ اسْتَحَرَّ بِقُرْآنِ يَوْمِ الْيَوْمِ، وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَسْتَحَرَّ الْقَتْلُ بِالْقُرْآنِ فِي الْمَوَاطِنِ كُلِّهَا
فَيَذْهَبَ قُرْآنٌ كَثِيرٌ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَأْمُرَ بِجَمْعِ الْقُرْآنِ. قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ أَفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ ... فَقُلْتُ: كَيْفَ تَفْعَلُونَ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ؟ ...»^{(۱) (۲)}

واته: هاوه لانی پیغمبر ﷺ کودهنگ بوون لسمردا کوکردنهوی قورنان له یهک (مصحف) دا،
(زهیدی کوری ثابت) بو مان ده گپریتموهو ده لیت: (نه بو به کری صدیق) ناردی به دوام داو
وتی: (عومر) هاتوره ته لام و ده لیت: قورنانخوینان له شهری (یعمامه) زور کوزراون، من وای به
باش ده زانم فرمان بدهیت به کوکردنهوی قورنان، منیش (نه بو به کر) وتم: چون کاریک بکم که
پیغمبری خوا ﷺ نه یکردوه؟ (زهید) یش ده لیت: منیش وتم: چون کاریک ده کدن که
پیغمبری خوا ﷺ نه یکردوه؟ (نه بو به کرو عومر) نم باسه یان له گه له ده کردم تاوه کو خوی
گموره دلی به کلا کردم وه له سدی.

نم کاره کودهنگی هاوه لانی له سهره، وه به کیك بوی نه قل نه کردوین یهک کهس له هاوه لانی
پیچوانه ی نم کاره بو بیت.

به دنیایی گونجاو بووه کاره که یان له گه له مبهسته شرعی یه کان داو له گه له نموهش دا له خو
نه گرتن و پیچوانه نه بوونی بنه مایه کی شرعی و به لگه کانی له خو نه گرتوه، قسه ی (نه بو به کرو
زهید) ﷺ (چون کاریک بکین که پیغمبری خوا ﷺ نه یکردیت)، نم به لگه یه لسمردا
نموهی ده یانزانی کاره که یان پیچوانه ی شرع یه.

(ابن تیمیة) ﷺ ده لیت: «فإن المانع من جمعه على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم كان
أن الوحي كان لا يزال ينزل، فيغير الله ما يشاء ويحكم ما يريد، فلو جمع في مصحف واحد
لتعسر أو تعذر تغييره كل وقت، فلما استقر القرآن بموته صلى الله عليه وسلم واستقرت
الشريعة بموته صلى الله عليه وسلم أمن الناس من زيادة القرآن ونقصه»^(۳)

(۱) الحدیث رواه البخاري (۴۶۷۹)، والترمذي (۳۱۰۳)، والنسائي في "الكبرى" (۷۹۴۱)، وابن حبان في "صحيحه"

(۲) (۴۵۰۶)، والطبراني في "الكبير" (۴۹۰۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۲۳۰).

(۳) "الاعتصام" (۲/ ۶۱۲، ۶۱۳). (۳) "اقتضاء الصراط المستقيم" (۲/ ۹۷).

واته: هوکاري کوته کردنهوئی قورنان له سهردهمی یتهمبهری خوا ﷺ له چاوهری بوونی سرپنموه ی همدیک نه حکام و خویندنهوهدا بوو، له بهر نهوئی قورنان بهردهوام دادهبزی و خوای پهروه دگار چی بوئیستایه دهیگوزی و نالوگوزی یاساکانی ده کرد، گهر له یهک (مصحف) دا کو بکرایه تموه له ههموو کاتیک دا سرپنموه و گوزانکاری قورس ده بوو، کاتیک کوتایی هاتنه خوارهوئی هات به وهفاتی یتهمبهری خوا ﷺ شریعتی نیسلامی جیگهر بوو، دلنیا بوون له نهمانی زیادو کهمی له قورنان دا.

نهو کاته خوای گهروه خستیه دلی خهلیفه ی راشدینهوه به کوکردنهوئی قورنان، نهمهش وادهی خوایی یه بو پاراستنی قورنانه کهی، وه کو ده فهرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [النجرا: ۹].

قورنان خوئی کوتمل کوتمل نوسرابووه، خوای گهروه ده فهرمویت: ﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً﴾ [البینة: ۲].
واته: یتهمبهریکی خوا پهراوه پاکه کان ده خوینتیهوه.

بهلام جیاجیا بووه، وه نهمه وادهی خوایی یه بو کوکردنهوئی، وه کو ده فهرمویت: ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ [القیامة: ۱۷].
واته: له سهر نیمیه کوکردنهووه خویندنهوئی.

نهوه بوو له سهردهمی (نهبو به کر) دا ﷺ کوکرایهوه له یهک (مصحف) دا، وه له سهردهمی (عوسمان) دا ﷺ کورت کرایهوه له سهر یهک جوز خویندنهوه نهویش له هجهی (قورهش) بوو.
وه کوتهنگی هاوه لانی له سهر بوو (إجماع الصحابة) که بهلگه یه کی شرعی یه، وادهیه کو نابنموه له سهر گومرایی، وه نهم کاره له ژیر ناونیشانی یاسای «مَا لَا يَتِمُّ الْوَجِبُ إِلَّا بِهِ؛ فَهُوَ وَاجِبٌ»^(۱).

(۱) "العدة في أصول الفقه" للقاخي أبو يعلى (۲/ ۴۱۹)، "مذكرة أصول الفقه" للشنيطي ص ۱۶، "المسودة في أصول الفقه" لمجد الدين عبدالسلام ص ۶۰، "الأحكام في أصول الأحكام" للامدي (۱/ ۱۱۰)، "الأشباه والنظائر" للسبكي (۲/ ۸۸).

واته: هەر کارینک واجبیکئی بی تهاو نه کریت؛ تهاو کارهش واجبه.

یا لهزیر یاسای «دَرْءُ الْمَقَاسِدِ وَسَدُّ الزَّرَائِعِ»^(۱).

واته: دوورخستهوهی زهرهرومهندی یهکان و داخستنی هوکارو ریگا خرابهکان.

تھمانه تهاو یاسا بنهمایانن (القواعد الأصولية) که له قورنان و فهرموودهوه وهرگیراون.

(سليم الهلالي) دهلتیت: «إِنَّ هَذِهِ الْوَسَائِلَ غَيْرَ مَقْصُودَةَ فِي ذَاتِهَا لَكِنِهَا تُوْدِي إِلَى مَا هُوَ

مَشْرُوعٌ»^(۲).

تھم هوکارانه مهبهست نین بهلام ریگایهکن بو کاره دروستهکان (کوکردنموه مهبهست و هوکاری پاراسته).

ههرچی کاری هاوهلان ههیه (له کوکردنموه قورنان، شهری ههنگمراوهکان، فهرمووده نوسینهوه، ... هتد) داهیتراو پیچهوانه و دزی تهمانهیه، لهبهه تهاوهی داهیتراو لهگهت مهبهسته شهرعی یهکان دا ناگوئجیت، بهلکو گونجاوه لهگهت سوودمهندی بیدعه کاران دا، وه «والبدهع لیست من باب الوسائل بل مقصودة التعبد بها» داهیتراوهکان وه کو هوکار مهبهست نین، بهلکو مهبهست بیان پهسته، داهیتراوهکان خزمهتی نیسلام ناکات بهلکو له خزمهتی کوتمهلیکی کم و دیاریکراو دایه، وه له میژوش دا کوهدنگی موسولمانانیا ن لهسهه نهبووه، به پیچهوانه ی کوهدنگی هاوهلانوه لهسهه تهاو کارانه که دهیکهنه بهلگه بو خویان^(۳).

نیمامی (الشاطبي) كَلَّمَ اللهُ دهلتیت: «أَنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ مَقُولٌ بِهَا عِنْدَ السَّلَفِ مَعَ أَنَّ الْقَائِلِينَ بِهَا يَذْمُونَ الْبِدْعَ وَأَهْلَهَا وَيَتَبَرَّؤْنَ مِنْهُمْ؛ دَلَّ عَلَى أَنَّ الْبِدْعَ مُبَايَنَةٌ لَهَا، وَلَيْسَتْ مِنْهَا فِي شَيْءٍ»^(۴).

(مصالح المرسله): خویتندنهوهی سوودمهندی یه بهرهوامهکان، یاسایهکی شهرعی لهناو

هاوهلان دا خویتندراوهتهوه لهگهت تهاوش دا تهاوهی تهاو سوودمهندیانه رهچاو دهکات، کاریان

(۱) "مذكرة أصول الفقه" للشنقيطي ص ۲۰۲، "الأشباه والنظائر" لابن نجيم (۷۸/۱).

(۲) (۳) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع الرسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۱.

(۴) "الاعتصام" (۲۴۱/۱).

دزايه تي بيدعه کاران و بمر پهرچ دانموه يان بروه، نهمه بهلگه يه له سهر نموه ي داهيتراوه کان جياوازن و هيچ پديوه ندي يان پيئانه وه نيه.

نموه ي هاوه لان کردوويانه بنه مايه کي هه يه به گشتي نمويش گه ياندني دينه، خوي خوي گموره

ده فهرمويت: ﴿يَأْتِيهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ [المائدة: ۶۷].

پيغمبر ﷺ ده فهرمويت: «لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ»^(۱).

واته: نموه ي ناماده يه بيگه يه نيټ به دواي خوي، كه واته پيغمبرو ﷺ هاوه لانيش ﷺ ده بيت دين بيگه يه ن.

گه ياندنيش شيوازي ديار بکراوي نيه، له پروي تيگه يشته وه دهر کي بي ده کرټ به هه موو شيويه كه ده بيت له نوسينه وه له بهر کردن، وه ههروه ها پاراستي له گوزين و دهسکاري کردن، بوټه کوډهنگي هاوه لاني له سهر دروست بوو.

به لام بيچگه له (مصحف) وه کو زانسته شرعي يه کان (العلوم الشرعية) کاره که ناسانه، له بهر نموه ي له سوننه دا هاتوره نوسينه وه ي، وه کو پيغمبر ﷺ ده فهرمويت: «اَكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ»^(۲). نمو فهرموودانه بنوسنه وه بو (أبي شاه).

وه (أبو هريرة) ﷺ ده ليت: «مَا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحَدٌ أَكْثَرَ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّي، إِلَّا مَا كَانَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَإِنَّهُ كَانَ يَكْتُبُ وَلَا أَكْتُبُ»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۶۷)، ومسلم (۱۶۷۹)، والنسائي في "الكبرى" (۴۰۷۸)، وأحمد (۲۰۴۱۹)، والدارمي في "السنن" (۱۹۵۷)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۷۲۶۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۸۴۸)، والطبراني في "الأوسط" (۹۶۳)، والحاكم في "المستدرک" (۵۹۸۲)، والبراز في "المستد" (۳۶۱۷)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۹۶۵)، والبيهقي في "الشعب" (۵۱۰۲).

(۲) رواه البخاري (۲۴۳۴)، ومسلم (۱۳۵۵)، وأبو داود (۲۰۱۷)، والترمذي (۲۶۶۷)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۲۴)، وأحمد (۷۲۴۲)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۶۹۲۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۷۱۵)، والدارقطني (۳۱۴۹)، والبيهقي في "الشعب" (۳۷۱۹).

(۳) رواه البخاري (۱۱۳)، الترمذي (۲۶۶۸)، والنسائي في "الكبرى" (۵۸۲۲)، وأحمد (۷۳۸۹)، والدارمي في "السنن" (۵۰۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۱۵۲)، والطبراني في "الأوسط" (۸۸۴۳)، والحاكم في "المستدرک" (۳۵۷).

واته: کهس له هاره لآن هیتدهی من فمروودهی پیغمبهری ﷺ لا نه بورو جگه له (عبدالله ی کوری عهس) نه بیت، چونکه نهو دهینوسیه وه من نهمده نوسیه وه.

وه کاتب (نوسهروه) ی (وه حی) هه بورو، وه نهمانه له روانگهی «مَا لَا يَتِمُّ الْوَجِبُ إِلَّا بِهِ؛ فَهُوَ وَاجِبٌ» یه، به لأم پیشووه کان به باشیان نه ده زانی زانست بنوسنه وه له بهر هو کار یکی تر بورو نهک (بیدعه)، هه که سینک زانست و عیلم ناو بنیت (بیدعه) زیاده ره وه یا خود بی ناگایه له وشه ی (بیدعه) و به کارهیتانی، نهمانه به لگه نین له سهردا به چاک زانینی بیدعه کردن و پاساوی^(۱).

وه کو کردنه وهی خه لکیش له سهردا یهک جوژ خویندنه وه (قراءة) له سهرده می (عوسمانی کوری عهفان) دا ﷺ ده گپرتنه وه بو (حوزه یفه ی کوری یه مان) ﷺ کاتیک هموالی هینا بو نیمامی (عوسمان) که خه لکی دو بهره کایه تیان ناوته وه له سهردا جوژی خویندنه وه وتی: «يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ، قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا فِي الْكِتَابِ اخْتِلَافَ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى»^(۲).

واته: فریای نهم نومهته بکه وه پیش نه وهی دو بهره کایه تیان بو دروست بیت له قورنانه که یان دا وه کو گاورو جوله که کان.

نهو کاته (عوسمانی کوری عهفان) پیش ﷺ له سهردا خویندنه وهی قوره یش قورنانی نوسیه وه بلاوی کرده وه به جهانی نهو کاته ی موسولمانان داو فرمانی دا به فموتاندنی پاشماوه کانی تر. نهمهش کو ده نگیکی تری هاره لانه، وه کاری یه کیکه له (خلفاء الراشدين) که فرمان به شوینکه وتهی دراوه وه کو پیغمبهر ﷺ ده فمرویت: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ فَمَسَّكُوا بِهَا»^(۳).

کاتی خوشی ریگه درابوو به چهند شیوه یهک قورنآن بخویندرتنه وه، به له هجه کانی عمره ب بو بلاووونه وهی قورنآن و ناسان له بهر کردنی.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۳۱۰).

(۲) رواه البخاري (۴۹۸۷)، والترمذي (۳۱۰۴)، والنسائي في "الكبرى" (۷۹۳۴)، وابن أبي شيبة في "تاريخ المدينة" (۳/۹۹۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۵۰۶)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۲۳۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۳۷۴).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲)، وأبو داود (۴۶۰۷)، والترمذي (۲۶۷۶)، وأحمد (۱۷۱۴۲)، وسبق تخريجها ص ۲۶۴.

کاتیک نومه هاته دی و قورنان بهناو هه موو عمره ب دا بلاو بووه وه نهم ریپیدانهو کارناسانیه به کار هینرا بو جیاوازی و دووبه ره کایه تی، (عوسمانی کوری عه فان) ﷺ خلیفه ی راشید نهو دهر گایه ی داخست له بهر تیه راندنی پیوستی به که و نهمای دووبه ره کایه تی و جیاوازی^(۱).

❦ نهو بانگه ی (عوسمانی کوری عه فان) ﷺ زیادی کرد بو نویری جومعه له سه ره تای (زوال) کاته که ی دا:

(سائب بن یزید) ﷺ ده لیت: «فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَكَثُرَ النَّاسُ رَادَّ النَّدَاءَ الثَّلَاثَ عَلَى الزُّورَاءِ»^(۲).

واته: له سه رده می نیمامی (عوسمان) دا کاتیک خه لکی شاری مه دینه زور بوون بانگی سیه می زیاد کرد له سه ر (زه وراه) که شویتیک بوو له ناو بازار دا.

بانگی سیه مه مبهستی بی (قامه ت و دوو بانگه که یه)، بو نه وه ی وه کو نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «يُؤَدُّنُ النَّاسُ فِيهِ بِذَلِكَ أَنَّ الصَّلَاةَ قَدْ حَضَرَتْ»^(۳).

واته: بانگ دهر ا بو نه وه ی خه لکی ناگادار بن که کاتی نویره.

نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «أَنَّ أَدَانَ الزُّورَاءِ وَوُضِعَ هُنَالِكَ عَلَى أَصْلِهِ مِنَ الْإِعْلَامِ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ، وَجَعَلَهُ بِذَلِكَ الْمَوْضِعِ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُسْمَعُ إِذَا وُضِعَ بِالمَسْجِدِ كَمَا كَانَ فِي زَمَانٍ مِنْ قَبْلَهُ، فَصَارَتْ كَائِنَةً أُخْرَى لَمْ تَكُنْ فِيهَا تَقَدَّمْ، فَاجْتَهَدَ لَهَا كَسَائِرَ مَسَائِلِ الاجْتِهَادِ، وَحِينَ كَانَ مَقْصُودَ الْأَدَانَ الْإِعْلَامِ؛ فَهُوَ بَاقٍ كَمَا كَانَ، فَلَيْسَ وَضَعُهُ هُنَالِكَ بِمُنَافٍ، إِذْ لَمْ تُخْتَرَعْ فِيهِ أَقَاوِيلُ مُخَدَّتَةً»^(۴).

واته: بانگی سه ر (زه وراه) وه کو خو ی دانرا وه بو ناگادار کرد نه وه ی کاتی نویره، وه هو کار ی

(۱) بروهه "الاعتصام" للشاطبي (۱۵/۳) و (۳۰۹/۱).

(۲) رواه البخاري (۹۱۲)، وابن ماجه (۱۱۳۵)، والترمذي (۵۱۶)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۳۱۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۰۷۱).

(۳) "الاعتصام" (۴۹۲/۱).

(۴) "الاعتصام" (۴۹۳/۱).

دانانیسی لهو شوینه بوّ ئەوهی بزانی کاتی نوێژه و بیستن، ئەمه بوچوونیکێ شرعی یه وه کو ههموو بوچوونه کان، مەبەست له بانگ دا ناگادار کردنەوهی کاتی نوێژه، وه دانانیسی لهوی دا پیچموانهی شرعی تیدا بەدی ناکریت، وه قسە ی تازەیان تیدا دروست نه کردوه.

هۆکاری کۆدەنگی هاوه‌لانیس خۆیندەنەوهو رەچاو کردنی هەمان بوچوونه‌کە ی نێمامی (عوسمان) بووه، له‌گەڵ خەنجۆری هاوه‌لانیس بوّ پاراستی دینی به به‌کارهێنانی بەردەوامی وشە (بیدعه) وه کو ئەوهی ناگامان له بنهما دینه‌کان هەیه که نه کردنی (بیدعه) یه نەعمش نه‌چوونه ناو بیدعه‌کانموه، وه کو (عبدالله ی کوری عومەر) رَوَيْتُ: «الْأَذَانُ الْأَوَّلُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِدْعَةٌ»^(۱).

واته: بانگی یه کمی روژی جومه بیدعه‌یه.

جا نه‌گەر داهیتراوی زمانه‌وانی (اللغوي) بێت کاتیک که پێوست بوو یاخود شرعی کاتیک که پێوست نه‌بوو، وه کو کاتیک خەلک گوئی له بانگ بوو به رینگه‌ی بلندگوکانی مزگوت یاخود خەلک که کم بوو به بانگی یه کم ههمووی گوئی لی ده‌بوو (ئەمه راو بوچوونی شیخ ئەلبانی یه که بیدعه‌یه گەر بێت و پێوست نه‌بوو)، وه کو ده‌تیت: «لا نرى الاقتداء بما فعله عثمان رضي الله عنه على الإطلاق ودون قيد ... إنما زاد الأذان الأول لعله معقولة وهي كثرة الناس وتباعده منازلهم عن المسجد النبوي فمن صرف النظر عن هذه العلة وتمسك بأذان عثمان مطلقاً لا يكون مقتدياً به»^(۲).

السَّيِّحُ (العثيمين) رَوَيْتُ: «أما الأذان الأول فإنما حدث في زمن أمير المؤمنين عثمان بن عفان ؓ حين اتسعت المدينة وبعُدَ الناس، جعل للجمعة نداءين من أجل أن يتهياً الناس إلى الحضور، ... أن هذا من سنة الخلفاء الراشدين؛ لأن عثمان ؓ منهم، وللخلفاء الراشدين سنة متبعة بسنة الرسول ﷺ فقد قال: «عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من

(۱) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (۵۴۳۷)، وأبو طاهر المخلص في "الفوائد" (۲۲۹/۱)، وفي "الأجوبة النافعة" للآلباني

بعدي»، ... لم يسنه إلا لسبب لم يكن موجوداً في عهد الرسول ﷺ، وهو سعة المدينة، ... وقد علم أن الرسول ﷺ شرع أذاناً في آخر الليل ليس لصلاة الفجر، بل من أجل إيقاظ النائم، وإرجاع القائم، فقد قال ﷺ: «إِنَّ بِلَالَ يُؤَدِّنُ بِلَيْلٍ لِيُوقِظَ نَائِمَكُمْ، وَلِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ...»^(١).

... قد يكون الداعي إلى مشروعية الأذان الأول يوم الجمعة أقوى من ذلك، فعلى هذا تكون هذه السنة التي سنها أمير المؤمنين عثمان بن عفان ؓ سنة شرعية نحن مأمورون باتباعها»^(٢).

واته: بانگي يه كه م له سهرده مي (عوسمانى كورى عفان) دا ؓ بووه كاتيك (مهدينه) فراوان بووه خملك دورور بووه، بو ته وهى خهلك ناماده بيت بو (جموعه)، نعمه سونه تي خليفه راشيده كانه كه فرمان به شويتكهوتيان دراوه، دانانى به هو كارتك بووه له سهرده مي يتغمبه رى خوا دا ؓ نه بووه؛ نه ويش فراوانى شارى (مهدينه) به، ... ناشكرايه يتغمبه رى ؓ بانگيكي داناو له كوتايى شو دا يتغمبه رى ؓ ده فهرموت: «بيلال بانگ ده دات له شو دا بو ته وهى خموتوه كان به خبه ر بن وه شونويز كاران له مزگهوت بگه رته وه»، نهم بانگه يتش كاتى نويژ بووه، رهنگه دانانى بانگي يه كه مي (جموعه) يتويستر بيت، نعمه سونه تي كار به ده سى موسولمانان بووه (عوسمانى كورى عفان) ؓ، كه سونه تيكي شرعى يه نيمه فرمانى شويتكهوته ييمان له سره.

﴿نويژى جه زن له سهرده مي خليفه ي چوارم دا (على كورى نه بو تالب) ؓ له مزگهوت كراوه له بهر يتويستى:﴾

(ابن تيمية) ؓ ده ليت: «فَلَمَّا كَانَ عَلَى عَهْدِ عَلِيٍّ قِيلَ لَهُ: إِنَّ بِالْبَلَدِ ضُعَفَاءَ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ إِلَى الْمُصَلَّى، فَاسْتَخْلَفَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا صَلَّى بِالنَّاسِ بِالسُّجْدِ»^(٣) (٤)

(١) رواه البخاري (٦٢١)، ومسلم (١٠٩٣)، وابن ماجه (١٦٩٦)، وأبو داود (٢٣٤٧)، والنسائي في "الكبرى" (١٦١٧) واللفظ له، وأحمد (٣٧١٧)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (٨٩٢٤)، وابن حبان في "صحيحه" (٣٤٧٢)، وابن خزيمة في "صحيحه" (٤٠٢)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٨٠٢١).

(٢) "الشرح المتع على زاد المستقن" (١٨٨/٨).

(٤) "منهاج السنة النبوية" (٦/٢٩١، ٢٩٢).

(٣) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (١٨٤/٢)، والبيهقي (٣/٣١٠).

واته: له سهردهمی (عملی کوری نه بو تالب) دا ﷺ و تیان له ناو شاری (کوفه) دا خملکتیک هدیہ ناتوانیت بو نویتز بگاته (مصلی) نهو چوتلوانیهی نویتزی جهزنی لی ده کهن، نهویش پیاوینکی دانا له مزگموت نویتزی جهزنیان بو بکات، نهمش کاریکه له کاره کانی خهلیفه راشیده کان.

لهسر نهمه الشیخ (العثمین) ﷺ دهلیت: «ذهب الإمام أحمد ﷺ إلى أن صلاة الجمعة يجوز تعددها للحاجة، ... مثال الحاجة: إذا ضاق المسجد عن أهله، ولم يمكن توسيعه؛ لأن الناس لا يمكن أن يصلوا في الصيف في الشمس، ولا في المطر في أيام الشتاء. وكذا إذا تباعدت أقطار البلد»^(۱).

واته: لهسر نهمه نیمام (أحمدی کوری هنبعل) رای وایه نویتزی (جمعه) دهتوانریت له جهند شوتینیک بکریت بو پیوستی، وه کو: گهر مزگموته که بجووک بوو شوتنی نویتزخوینانیاں نهدهبووه وه خهلیکش نهیده توانی له هاوین دا له بهر خوژو له زستان دا له بهر باران نویتز بکات، وه گهر شوتنه کان له به کمهوه دوور بوون.

الشیخ (الألبانی) ﷺ دهلیت: «وترجح أقوال العلماء الذين جزموا بأن الصلاة في المصلی هي السنة وأنه مشروع في كل زمان وبلد إلا لضرورة ... وقد روينا عن عمر وعثمان رضي الله عنهما: أنهما صليا العيد بالناس في المسجد لمطر وقع يوم العيد وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يبرز إلى المصلی لصلاة العیدین فهذا أفضل وغيره يجزيء لأنه فعل لا أمر»^(۲).

واته: رای نهو زانایانه بهیژه که دهلین نویتزی جهزن ده بیت له (مصلی) دا بکریت بیجگه له کاتی پیوست نه بیت، له دوو خهلیفه (عومرو عوسمان) ﷺ گهر دراوه تمهوه که نویتزی جهزنیان له مزگموت کردوه به هوی بارانمهوه، به لام بزانه نهوهی پیغمبر ﷺ فهرا نهوه کاری خهلیفه کانش دروسته، واته ههله شینمروهوهی فهرا مان نه.

کهواته نهم بابته هه مان وه لامی بانگی به کمی (جمعة) ی بو ده بیت که نیمامی (عوسمان) ﷺ زیادی کرد له بهر پیوستی.

(۱) «الشرح المتع على زاد المستقنع» (۷۲، ۷۱/۵).

(۲) «صلاة العیدین في المصلی هي السنة» ص ۲۸.

بِسْمِ هِنْدِيك كِرْدَارِي هَاوَه لَان ﷺ به بوچوونی خوئیان له سه رده می پیغمبرو ﷺ له دواي وه فاتی.

چهندهها رووداومان هه به بیدعه کاران ده بکهنه بهلگه بو جوژی داهیتراوی چاک و بوونی دهرهت بو کارکردن به ههر کارنیک گهر چاک و به خیر بزانییت و دهرگا دانه خریت به ناوی «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» هه موو داهیتراویك گو مری به.

نونهی نهو کارانهی له ژبانی پیغمبر دا ﷺ هاهو له لان کردوویانه له بواری په رستن دا بهی نهوی بهلگه ی تابه تی قورنان و فمرووده یان بی بوویت، وه پیغمبریش ﷺ بیدهنگی له ناستی کردوه، یا خود باسی خیرو هاندانی کردوه له سمری، واته پیشوهخت کاره که یان کردوه و پاشان بهلگه پشتیوانیان بووه، کمواته بو به کردوویانه زانیویانه داهیتراو نهو کاره خیره کان ناچنه ژیر باری گو مری و داهیتراوه وه، گهر وا بوایه پیغمبری خوا ﷺ ناگاداریانی ده کرده وه سه ربه خو نم کارانه ناکریت له دین داو داهیتراوو گو مری به، بهو شیوه زانراوه نمانه له ژیر باری مه بهسته کانی شرع و بهلگه گشتی به کانی جینگه ی ده بیته وه:

أ. دوو رکات نوژی پیش کوشن: کردنی نم کاره له لایهن (خیب بن عدی) وه ﷺ بوو کاتیک بیروا کانی مه کهه وستیان بیکوژن، (خوبه یب) وتی: «ذَرُونِي أَوْكِعْ رَكَعَتَيْنِ، ... فَكَانَ خُبَيْبٌ هُوَ سَنَ الرَّكَعَتَيْنِ لِكُلِّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ قُتِلَ صَبْرًا»^(۱).

واته: وازم لی ییتن با دوو رکات نوژی بکم، ... (خوبه یب) به کم کهس بوو سونه تی دوو رکات نوژی دانا پیش کوشن، پیغمبری خوا ﷺ نهمی بیست و دزایه تی نه کرد.

ب. پیغمبری خوا ﷺ به (بیلال) ی فمروو: «يَا بِلَالُ حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ، عِنْدَكَ فِي الْإِسْلَامِ مَنَفَعَةٌ، فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشَفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ» قَالَ بِلَالٌ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَرْجَى عِنْدِي مَنَفَعَةٌ، مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طَهْرًا تَامًا، فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ، إِلَّا

(۱) رواه البخاري (۳۹۸۹)، وأبو داود (۲۶۶۰)، والسناني في "الكبرى" (۸۷۸۸)، وأحمد (۷۹۲۸)، وأبو نعيم في "الحلية"

(۱/۱۱۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۸۴۳۲).

صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ، مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي أَنْ أُصَلِّيَ»^(۱).

واته: نهی (بیلال) هواتم بدهری به باشترین کرده و هیهک کرد بیت له نیسلام دا، من گویم له دهنگی نهعله کانت بوو له بههشت دا، (بیلال) وتی: هیچ کرده و هیه کم نه لای من شوینی تاوات بیت نموه نه بیت همرکاتیک له شهو روژ دا دهستویژ بگرم به دهستویژوه چهنده خوا بوئی نویسیتم نموده نویم کردوه.

بهی هیچ بهلگه بهک نم کاره ی کردوه و پیغمبریش ﷺ بیدهنگ ده بیت له ناستی دا وه کو دان پیدانانیک.

ت. (عبدالله ی کوری عومر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ده لیت: «بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُ أَكْبَرُ كَثِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مِنَ الْقَائِلِ كَلِمَةٌ كَذَا وَكَذَا؟» قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: أَنَا، يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «عَجِبْتُ لَهَا، فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ» قَالَ ابْنُ عَمَرَ: «فَمَا تَرَكْتُهُنَّ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ ذَلِكَ»^(۲).

واته: نیمه نویمان ده کرد له گهل پیغمبره ی خوا دا ﷺ، پیاویک له ناو نمو خه لکه دا وتی: «اللَّهُ أَكْبَرُ كَثِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»، له دوای دابهستی نویر که بی ده وتریت (أدعية الاستفتاح)، پیغمبره ی ﷺ فهرموی: کی نمو قسه بهی کرد؟ پیاویک وتی من بووم نهی پیغمبره ی خوا ﷺ، پیغمبره ی ﷺ فهرموی: سه رسام بووم دهر گاکانی ناسمانی بو کرایه وه، (عبدالله) ده لیت: وازم لهو زیکره نه هیناوه لهو کاتوه ی له پیغمبره ی بیستوه.

(۱) رواه البخاري (۱۱۴۹)، ومسلم (۲۴۵۸)، والنسائي في "الكبرى" (۸۱۷۹)، وأحمد (۸۴۰۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۰۸۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۲۰۸)، وأبو يعلى في "مسنده" (۶۱۰۴)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۰۱۱)، والبيهقي في "الشعب" (۲۴۶۰).

(۲) رواه مسلم (۶۰۱)، والترمذي (۳۵۹۲)، والنسائي في "الكبرى" (۹۶۲)، وأحمد (۴۶۲۷)، والطبراني في "الكبير" (۵۵)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۲۵۵۹)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲۶۴/۴)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۲۶۷)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۹۴.

نہم پیاوہ بہی ناگاداری پیغمبر ﷺ نغمہی وت، پیغمبریش دانی پندا ناو وسفیشی کرد۔
 ث. پیاویک له پاش سرھنترین له رکوع وتی: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، فَلَمَّا انصَرَفَ، قَالَ: «مَنِ المتكلمُ» قَالَ: أَنَا، قَالَ: «رَأَيْتُ بِضَعَّةً وَثَلَاثِينَ مَلَكًا يَتَدَرُونَهَا أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا أَوَّلُ»^(۱)۔

واته: پیاویک له دواى «سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» وتی: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ»، پیغمبر ﷺ فرموی: کئی بوو نهو قسه بهی کرد؟ پیاویک وتی: من، پیغمبری خوا ﷺ فرموی: بینیم سی و نمونده فریشته له نیو خویان دا ههولی نموهیان ددها کامیان یه کم کس بینوسیت۔

نہم کسه له بوچوونی خویره وه نہم زیکره ی کردووهو پیغمبریش ﷺ وسفی دهکات۔
 ج. پیشویر (امام) ی مزگهوتی (القباء) له سردهمی پیغمبر دا ﷺ له دواى سورتهی [الْقَائِمَةُ] و پیش خویندنی سورته کی تر بمردهوام ﴿قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ﴾ دهخویتی، بی دهلین و بهلام وازی لی ناهیتی، نہم باسه دهگاتوه پیغمبری خوا ﷺ، پیغمبریش پرساری لی دهکات، له وهلام دا دهلیت: «إِنِّي أُحِبُّهَا» من خوشم دهویت نهو سورته، پیغمبریش ﷺ دهمرویت: «حُبُّكَ إِيَّاهَا أَذْخَلَكَ الْجَنَّةَ»^(۲)۔

واته: خوشمویستیت بو نهو سورته دهخاتنه بههشته وه۔

(۱) رواه البخاري (۷۹۹)، وأبو داود (۷۷۰)، والنسائي في "الكبرى" (۶۵۳)، وأحمد (۱۸۹۹۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۹۱۰)، والطبراني في "الكبير" (۴۵۳۱)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۲۹۱۸)، والحاكم في "المستدرک" (۸۱۹)، والبخاري في "المسند" (۲۴۴۶)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۶۱۴)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۶۱۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۳۷۔

(۲) رواه البخاري (۱۵۵/۱) باب الجمع بين السورتين في الركعة، والترمذي (۱۷۰/۵)، وأحمد (۱۲۴۳)، والدارمي في "السنن" (۳۴۷۸)، وابن حبان في "صحيحه" (۷۹۲)، والبخاري في "المسند" (۶۸۷۰)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۲۱۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۰۳۔

ح. (نه بو سه عیدی خودری) ﷺ سوره تى [الفاتحة] ده خوینیت بهسر كه سیک دا بو شيفا وه كو دهرمان، شيفای بو دیت، يتغمبه ريش ﷺ بى فرموى: «وَمَا يُدْرِكُ أَنتَهَا رُقِيَةٌ»^(۱).

واته: چون زانيت نه وه دعوى شيفايه!

يتغمبه ر ﷺ بيدهنگ ده بيت له ناستى.

خ. يتغمبه رى خوا ﷺ گوئى لى بو پياويك له نويز دا له دواى (ته حيات) نه مهى ده خویند:
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ بِأَنَّكَ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ الصَّمَدُ، الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، أَنْ تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفْوُ الرَّحِيمُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ غُفِرَ لَكَ»، ثَلَاثًا»^(۲).

واته: يتغمبه ر ﷺ فرموى: خوا لى خوش بوو. سى جار.

يا خود پياويكى تر هه ره له دواى (ته حيات) وتى: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، الْمَنَّانُ، بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ، يَا قَيُّوْمُ، إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تَدْرُونَ بِمَا دَعَا؟» فَقَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ دَعَا اللَّهُ بِاسْمِهِ الْعَظِيمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ، وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۲۲۷۶)، ومسلم (۶۵)، وابن ماجه (۲۱۵۶)، وأبو داود (۳۴۱۸)، والترمذي (۲۰۶۴)، وأحمد (۱۱۴۷۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۱۱۲)، والحاكم في "المستدرک" (۲۰۵۴)، والدارقطني في "السنن" (۳۰۳۶)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۱۸۹)، والبيهقي في "الشعب" (۲۳۳۷).

(۲) رواه أبو داود (۹۸۵) وصححه الألباني، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۲۵)، وأحمد (۱۸۹۷۴)، والطبراني في "الكبير" (۷۰۳)، والحاكم في "المستدرک" (۹۸۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۷۲۴)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۸۶.

(۳) رواه البخاري في "الأدب المفرد" (۷۰۵)، وابن ماجه (۳۸۵۸)، وأبو داود (۱۴۹۵)، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۲۴)، وأحمد (۱۲۲۰۵)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۹۳۶۱)، وابن حبان في "صحيحه" (۸۹۳)، والطبراني في "الكبير" (۴۷۲۲)، والحاكم في "المستدرک" (۱۸۵۶)، والبخاري في "المسند" (۶۴۵۳)، والبيهقي في "شرح السنة" (۱۲۵۸)، والبيهقي في "السنن الصغرى" (۴۶۱)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۲۲۹۰)، وفي "صفة صلاة النبي ﷺ" للألباني ص ۱۸۶.

واته: پیغمبري خوا ﷺ به هاوه لانی فرموو: نمرانن به چی دعای کرد؟ وتیان: خواو پیغمبري خوا زانترن، پیغمبر ﷺ فرمووی: سویند بهوهی گیانی منی بهدهسته به ناوه گهوره کهی خوی گهوره پارایهوه که هرکس دعای پی بکات وه لأم ده دریتهوه، وه هرکس داوای شتیکی پی بکات پی ده دریت.

نم دوو دوعایه ی بیست لهو که سهو بریاری له سر دا.

نمانه و دهیان جوز له مانه به لگه ی دهستی که سانی دابه شکاری داهیتراون بو چاک و خراب که روویانداوه له سرده می پیغمبر دا ﷺ و پالپشت کراون، نمونده نمونه بهسه بو جوزی به لگه کاریان و شیوازی تیگه یشتیان و به مافی حق وتن و نینسافم زانی هموو شیوازی به لگه کاریان باس بکم، گهرچی له گهل راو جوزو شیوازی تیگه یشتیان دا نیم به لأم بو دلنیا بوونی پیوسته.

هوکاری ریگه پندان و دروستبولی نم کارانه به چاک زانی خاوه نه کاریان نه، وه به شیوه ی

گشی خیر خویندلهوه یان بو ناکریت لمزیر فرموده ی ﴿وَأَعْلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [البخ: ۷۷]. یا لمزیر بنما گشی به کان دا، به لکو راو بوچوونیکه ده دریته بهر یاساکی شرع، گمر بریاری له سر دا نموه شرعو گمر نا نموه گومرای پی، وه نمانه لمزیر ناولیشانی بریاری هاوه لان و کاریان ناخویندلهوه، به لکو هموو زانایان له سر نم ریواپه تاندا ناولیشانی سولنت و فرموده یان نوسوه، وه گمر نمانه بکریته به لگه چی ده لین دهرباره ی نموه ی که کوتمه له کاریکی زوزیش همه له سرده می پیغمبر دا ﷺ نلجام دراوهو پیغمبري خواش ﷺ بهرهرچی داونه نموه به گومراو کیشه ناری بردوون.

نمه نموه ده گه به نیت پرستن (عبادات) هوکاره کانی نریکبوونهوه و دینداری وه ستانه له سر سنووری به لگه و دهقه دیاریکراوه کانی شرع، نهک هرکس سیک بو ی همه له ناو بازنه ی دین دا همواو ناره زووه کانی به ناوی داهیتراوی خیرو چاکه به تال بکاتمه ده رگایه کی کراوه بیت و دینه کمان وه کو دینی گارو و جوله که گوزاوو شیواو بیت، هیچ پاراستنیکی دینی وه کو دینداری له نه ستوی کس نه بیت.

لهو کارانهی پیغمبهری خوا ﷺ له ژیانی خوئی دا

بهریه رچی داونه تهوه

۱. له (القضاء والقدر) دا: (نهو سعیدی خودری) ﷺ ده لیت: نیمه له بهر دهر گای مالی پیغمبهر ﷺ باسی قهدهر مان ده کرد، نم نایه تیکی دهینا نهو نایه تیکی دهینا، پیغمبهری خوا ﷺ وه کو دنکه هه نار به روویا فلیقایتموه ناوا سوور هه لگهرا بوو، فرموی: «يَا هَؤُلَاءِ أَهَذَا بُعِثْتُمْ؟ أَمْ هَذَا أَمْرْتُمْ؟» أَوْ هَذَا خُلِقْتُمْ، تَضْرِبُونَ الْقُرْآنَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ، هَذَا هَلَكَتِ الْأُمَّةُ قَبْلَكُمْ " لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كَفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ" (۱).

واته: نهی نه مانه، بو نیمه من نیردراوم؟ یا بهم شیوه فرمانم بی کردوون؟ بو نیمه دروست بوون قورنان هه ندیکی بدهن به سهر هه ندیکی دا؟ بهم شیوه گهلانی پیشور تیاچوون، له دواى من نه گه ریتموه سهر بیروایی، هه ندیکتان له گه ردنی هه ندیکتان بدهن.

بهم شیوه به بهریه رچی نم جوژه تیگه یشتن و وروژاندنی بابه ته هه ستیاره و ورده کاریانهی دایه وه که له ناستیکی گشتی خه لک دا باس ده کریت، پشتگیری نه کردن له سهر ریز کردنی به لگه و بیر کردنه وه شیوازی کوژ له سهری وه کو نهوانهی سهرده می پیغمبهر ﷺ.

له گهل نه وهش دا له کوتایی سهرده می هاوه لان دا تا قمی (القدرية والجبرية) کان له سهر قهزاو قهدهر دروست بوون.

۲. (نه نهسی کوړی مالیک) ﷺ ده لیت: «جَاءَ ثَلَاثَةٌ رَهْطٌ إِلَى بَيْتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَسْأَلُونَ عَنِ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَانَتْهُمْ تَقَالُوهَا، فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَدْ غَفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصْلِي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَرِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوِّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا،

(۱) رواه ابن ماجه (۸۵)، وأحمد (۶۸۴۵)، والطبرانی في "الكبير" (۵۴۴۲)، والبخاری في "المسند" (۱)، والبيهقي في "القضاء والقدر" (۴۴۰)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۸۰)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۴۰۶)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۹۸، ۹۹)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۴۰)، وفي "الظلال" (۴۰۶).

أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأَصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۱).

واته: سي کو مدهل هاتن بو مالي خيترانه کاني پيغمبر ﷺ، پرسياريان له عبياده تي پيغمبر کرد، کاتيک هواتيان بي دان به لايانموه کم بوو، وتيان: نيتمه له کوين له ناستي پيغمبر دا ﷺ، خوا له تاواني رابردو داهاتووي خوش بوو، يه کيکيان وتي: من شو ناخوم نويژ ده کم هتا هتايه، يه کيکي تريان وتي: من هممو ساله که بهر وژوو دهيم بهر دهوام، يه کيکي تريان وتي: من زن ناهيتم هتا هتايه، پيغمبري خوا ﷺ هات و فرمووي: ئيوه بوون نهوانه تان وت؟ سوئيد به خوا من له هممو تان زياتر له خوا ده ترسم و خوا پرستي ده کم، به لام من بهر وژوو دهيم و بهر وژووش نام، نويژ ده کم و ده شخوم، وه زنيش ده هيتم، نهوي له سونه تي من دور کهويتموه له من نيه.

بم شيوه دزايه تي نمو ريگه هه لانه ي کرد برياريان له سمر ددها، هممو نم ريگايانه دهن به داهيتراو به سمر خاوه نه کانيانموه، له بهر نهوي ئه کاره دنيابي يانه يان ده گرت بهر وه کو عبيادهت و خوا پرستي، په يوه ست کردني کاره دنيابي يه کان به عبيادهت و دينهوه وه کو ريگه ي دینداری ده چيته ژير بواري داهيتراوه وه.

۳. پيغمبري خوا ﷺ وتاري ددها، بيني پياويک به پيوه وه ستاوه، پرسيار ي دهر باره ي کرد، وتيان: (أبو اسراييل) ه نه زري کردوه به پيوه بيت و دانه نيشيت و نه چيته بهر سيهرو قسه ش نه کات، وه بهر وژووش بيت، پيغمبر ﷺ فرمووي: «مُرُهُ فَلَيْتَكَلَّمْ وَلَيْسْتَظَلَّ وَلَيْقَعُدْ، وَلَيْسَ صَوْمُهُ»^(۲).

واته: بي بلين با قسه بکات و بچيته بهر سيهرو دابنيشيت، وه وژووه که ي تهواو بکات.

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۶۴۷۷)، والدارمي في "السنن" (۲۲۱۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۰۳۷۴)، والبيهقي في "المسند" (۶۸۰۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۹۶)، والبيهقي في "الشعب" (۵۰۹۳).

(۲) رواه البخاري (۶۷۰۴)، وابن ماجه (۲۱۳۶)، وأبو داود (۳۳۰۰)، وأحمد (۱۷۵۳۲)، ومالك في "الموطأ" (۱۷۲۳)، والدارقطني في "السنن" (۴۳۲۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۳۸۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۰۹۳۰)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۵۸۱۸)، وابن خزيمة (۲۲۴۲)، والبخاري في "شرح السنة" (۲۴۴۳)، والبيهقي في "الكبرى" (۲۰۰۹۲).

نهبو به کری صدیق رضی الله عنه له حه ج دا نافرہ تیکی بینی قسهی نده کرد، پرساری کرد وتیان: دهبویت حه ج بکات به قسه نه کردن، فرمووی: «تکلمی، فَإِنَّ هَذَا لَا يَحِلُّ لَكَ، إِنَّمَا هَذَا مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(۱).

واته: قسه بکه، نهمه دروست نیه بوت، نهمه له کردهوی سهردهمی نهفامی یه.

۴. (مهعازی کوری جه بدل) رضی الله عنه کاتیک گه رایموه له شام سوجهی بو پیغمبر صلی الله علیه و آله برد، پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمووی: «مَا هَذَا يَا مُعَاذُ؟» قَالَ: أَتَيْتُ الشَّامَ فَوَافَقْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِأَسَاقِفَتِهِمْ وَبَطَارِقِهِمْ، فَوَدِدْتُ فِي نَفْسِي أَنْ نَفْعَلَ ذَلِكَ بِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلَا تَفْعَلُوا...»^(۲)، «لَا يَصْلُحُ لِبَشَرٍ أَنْ يَسْجُدَ لِبَشَرٍ»^(۳).

واته: نهمه چی یه نهی (مهعاز)؟ وتی: چورمه شام بینیم سوجهیان بو قه شهو سفر کرده کانیان دهبورد، پیم خوش بوو نهمه بو تو بکرتی، پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمووی: کاری واهمه کن، شایسته نیه نادمیزاد کرنوش بو نادمیزاد بیات.

۵. قسه وتن به هاوه لان، پیغمبر صلی الله علیه و آله ده فرمویت: «لَا تَسْبُوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي...»^(۴).

واته: کس قسه به هاوه لانی من نه لیت.

یاخود وه صفکردنی یه کتر، پیاویک وه صفی پیاویکی کرد، پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمووی: «قَطَعَتْ ظَهْرُهُ، إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا صَاحِبَهُ لَا مَحَالَةَ، فَلْيَقُلْ أَحْسَبُهُ وَاللَّهِ حَسِيْبَهُ، وَلَا أَعْذِرُ عَلَى اللَّهِ

(۱) رواه البخاري (۳۸۳۴)، والدارمي في "السنن" (۲۱۸)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۱۲۱۵۶)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۰۹۶).

(۲) رواه ابن ماجه (۱۷۵۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۴۱۷۱)، والطبراني في "الكبير" (۷۲۹۴)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۱۹۹۸)، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۳۹).

(۳) رواه ابن ماجه (۱۸۵۳)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۲۹۰)، والبيهقي (۲۹۲/۷)، وحسنه الألباني في "الإرواء" (۵۵/۷) وقال: حسن صحيح، و"صحيح الترغيب والترهيب" (۱۹۳۸).

(۴) رواه البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۲۵۴۱)، وأبو داود (۴۶۵۸)، والترمذي (۳۸۶۱)، والنسائي في "الكبرى" (۸۲۵۰)، وأحمد في "فضائل الصحابة" (۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۹۹۴)، والطبراني في "الصغير" (۹۸۲).

أَحَدًا، أَحْسَبُهُ كَذًّا وَكَذًّا، إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ»^(۱).

واته: پشتت شکاند، گهر که سیکنان وه صفی هاوه له که ی کردو ناچار بوو؛ با بلیت وا گومان ده بهم خوا پشتیوان بیت.

یا خود پیغمبر ﷺ چووہ مزگوت حه بلیکی بینی له نیوان دوو کولته که دا، فهرمووی: نهوه چی یه؟ وتیان: نهوه حه بلی (زهینه بی کچی جه حش) ه خیزانی پیغمبر ﷺ گهر هیلاک بوو له نویژ دا پالی پیوه دهدات، پیغمبر ﷺ فهرمووی: «لَا حُلُوهُ لِيُصَلَّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ»^(۲).

واته: بیکه نهوه، هر یه که تان به گویره ی توانای خو ی نویژ بکات، گهر هیلاک بوو با دانیشت.

وه نهو پیاهوی ره خنه ی گرت له پیغمبر ﷺ له سهر شیوه ی دابه شکردن، وتی: «اتق الله یا مُحَمَّدُ»^(۳)، له ریوایه تیکی تر دا: «يَا مُحَمَّدُ اغْدِلْ»^(۴).

واته: له خوا بترسه، دادپهروهه به نهی (محمد)، پاشان پیغمبر ﷺ هه والی دا له نهوه ی نهه پیاهو کومه لیک دین له دین دهرده چن و نیشانه کانی باس کردن.

یا خود ریگه گرتن له دریزه پیدانی روژوو (الوصول) به بی شکاندنی له شهو دا، فهرمووی: «لَا

(۱) رواه ابن ماجه (۳۷۴۴) وصححه الألبانی، وأحمد (۲۰۴۶۸)، وقال محققه (شعیب الأرناؤوط): إسناده صحيح على شرط الشيخين.

(۲) رواه البخاري (۱۱۵۰)، ومسلم (۷۸۴)، وابن ماجه (۱۳۷۱)، وأبو داود (۱۳۱۲)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۰۸)، وأحمد (۱۱۹۸۶)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۴۹۲)، والطبراني في "الأوسط" (۸۸۹۰)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۱۱۸۰)، والبيهقي في "شرح السنة" (۹۴۲).

(۳) رواه البخاري (۳۳۴۴)، ومسلم (۱۰۶۴)، وأبو داود (۴۷۶۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۳۷۰)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۲۹۴۵)، وسعيد بن منصور في "السنن" (۲۹۰۳).

(۴) رواه مسلم (۱۰۶۳)، والنسائي في "الكبرى" (۸۰۳۳)، وأحمد (۱۱۶۲۱)، والطبراني في "الأوسط" (۹۰۶۰)، والحاكم في "المستدرک" (۲۶۴۴)، والآجری في "الشریعة" (۳۶)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۹۴۴)، وفي "مسند الحميدي" برقم (۱۳۰۸).

تَوَاصِلُوا»^(۱)، وه ریڼگی پیدان تا پارشیو نهیشکتن و فهرمووی: «إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ...»^(۲).
واته: من وه کو ئیوه نیم.

وهلام بوئهم دوو جوړه بهلگانه

۱. گهر نهوانه بهلگه بیت بو داهیتراوی چاک؛ نهوا نهمانهش بهلگن بو ریڼگرتن له ههموو جوړه داهیتراویک.

۲. بنهما له دینداری و عیبادات دا وهستانه لهسهر بهلگمو دهرنهچورونه له سنووری «الأصل في العیبادات التوقف والاتباع لا الابتداع»^(۳).

۳. کاری هاوهولان بهلگه نین، بهلکو بیدهنگیرون یا دانپیدانانی پیغمبر ﷺ لهو کارانهدا بهلگهیه.

لهبر نهوهی هاوهولان (معصوم) نین نهکریت ههله بکهن یا بیکنن وهکو ههموو کس نیجتههاد بکهن.

۴. هاوهولان گهر (معصوم) یش نهبن له پلهو پایههکی نیمانی و شارهزابون و توانایهکی زانستی و نیجتههادی و دلسوزی یهکی تهواوی دینی و به زمانیکی پاراوو ناشنا بهسهر فورئان و فهرموودهدا بوون.

نهستهمه نهوانهی دواي نهوان بگهته پلهیان، نیس چون دهرگا دهکریتهوه بو دواي نهوان داهیتراوی چاک دابهین له سنووری مهبهست و یاسا گشتی یهکانی دین دهرنهچیت؟! گهر پیوانهی نیجتههادهکانی هاوهولان بکهین لهرووی جهندی و چوتیتی یوه لهگهډل نهو بهناو

(۱) رواه البخاري (۱۹۶۱)، ومسلم (۱۱۰۲)، والنسائي في "الكبرى" (۳۲۵۰)، وأحمد (۴۷۲۱)، والدارمي في "السنن" (۱۷۴۶)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۹۵۸۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۵۷۹)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۸۳۷۴)، ومالك في "الموطأ" (۱۰۵۹).

(۲) رواه البخاري (۱۹۶۳)، ومسلم (۱۱۰۵)، وأبو داود (۲۳۶۰)، وأحمد (۶۱۲۵)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۹۵۸۵)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۸۳۷۳)، ومالك في "الموطأ" (۱۰۶۰).

(۳) "القواعد النورانية" لابن تيمية ص ۱۶۴، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۷/۲۹).

نیجتهادهی دوی نموان دایان هیتاوه که زوړیان به داهیتراو دهرده چن، زیاتر دلنیا ده بین له داخستی دهرگای چاک و خراب له داهیتراو دا.

۵. نمو کارانهی هاوه لآن کردوویانه به شیکیان له سهرده می (تشریح) یاساو بهرنامهو تمواوکاری دین دا بووه له ژیانی پیغمبری خوا دا بووه ﷺ، به مهرجی گهرانهوهو نیقرار بو سهر پیغمبر بووه ﷺ، به لام دوی وه فاتی پیغمبری خوا ﷺ بو لای کی بگهرینهوه بو بریارو نیقراری دینی؟! له گه ل نهوهش دا نمو کارانه له زیکرو دوعا گشتی یه کان دا بووهو هیچ کس به داهیتراوی دانانی.

۶. وه به شیکي تریان دوی وه فاتی پیغمبر ﷺ بووه، وه کو (تروایح و کو کردنموهی قورنن و بانگی جومعه ...)، نمانه له سهرده می (خوله فای راشیدین) دا بوون و به سوننهت و یاسای نیسلام داده نریت به فرماني پیغمبری خوا ﷺ، وه کو دهنگی هممو هاوه لانی له سهر بووه، نمویش (الإجماع) که به لنگی چواره می نیسلامه.

به لام دوی نموان چ کو دهنگی یه که هه بووه له سهر دابه شکردنی داهیتراو بو چاک و خراب و نیقرار کردن له سهر داهیتراوه کان؟! له هیچ سهرده می که دا کو دهنگی زانایان نه بووه له سهر یه که داهیتراو نه که چهنده ها، وه تنانتهت له ناستی جیهانی نیسلامیش نیه، ههنديک ناوجه جوزیک داهیتراو ده که ن ههنديک نایکه ن.

۷. وه نمو کارانهشی که هاوه لآن کردوویانه (وسائل و طرق و مقاصد لیست عباده ذاتیه) هوکارو ریگه یه که بووه مه به ستنکی خیرو سوو دهندي دینی نه که وه کو عیاده تنکی سهر به خوژ تمواو، وه نمو کارانهش پیوستی بوونی له نارادا نه بووه له سهرده می پیغمبر دا ﷺ.

۸. گهر بریار بدریت له سهر نمو کارانهی که هاوه لآن کردوویانه به (البدعة الحسنة) به بی خویندنهوهی نیقراری پیغمبر ﷺ که ده بیته سوننهت و له کاری هاوه لآن دهرده چیت، ده کهوینه نمو گومراییه شهنیش (البدعة الحسنة) ی داهیتراوه کاتیک (نه بو هویره) ﷺ سهر به رشتی مالی زه کات ده کات و تا سی جار له شو دا که سیک به سهر ماله کهوه ده گریت و له سیم شو دا بی ده لیت: «دَعْنِي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهَا، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ،

فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ٢٥٥]، حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ، فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلَا يَفْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ، فَخَلِّتُ سَبِيلَهُ، فَأَصْبَحْتُ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا فَعَلَ أَسِيرُكَ الْبَارِحَةَ»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ أَنَّهُ يُعَلِّمُنِي كَلِمَاتٍ يَنْفَعُنِي اللَّهُ بِهَا، فَخَلِّتُ سَبِيلَهُ، قَالَ: «مَا هِيَ»، قُلْتُ: قَالَ لِي: إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ أَوَّلِهَا حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾ [البقرة: ٢٥٥]، وَقَالَ لِي: لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ، وَلَا يَفْرَبَنَّكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ - وَكَانُوا أَحْرَصَ شَيْءٍ عَلَى الْخَيْرِ - فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَا إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ، تَعْلَمُ مَنْ مَخَاطِبُ مُنْذُ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ»، قَالَ: لَا، قَالَ: «ذَلِكَ شَيْطَانٌ»^(١).

واته: وازم لى بينه چهند وشهيهكت فير ده كم خوا سوودت بى بگهيه نيته، وتم جى به؟ وتى: گهر جوينه سهر جيگاي خموتن (آية الكرسي) بخوتنه ههتا به ياني لاي خواوه پاريزراوى، وه شهيتانيش نزيكت ناكهويت تا به ياني، يتغمبه ريش ﷺ فرموى: نهوه راستى كرد نهو دروزنه، ده زانيت سى شهوه له گهل كى قسه ده كهيت؟ وتم: نه خير، يتغمبه ريش ﷺ فرموى: نهوه شهيتان بوو.

نهمه ياخود بيدعه به كى شهيتانى (حسنه) به ياخود ثيقرارو سونته تى يتغمبه ره ﷺ كه شهوان (آية الكرسي) بخوتندريت.

شمشم: بوونى تايهقه ندى له وشهى گشتى «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

به راو بوچوونى هه نديك له زانايان وايه «كُلُّ ...» نهم وشه گشتى به تايهت ده كريت (العام المخصوص) بهم بهلگانه:

(١) رواه البخاري (٢٣١١، ٣٢٧٥)، والنسائي في عمل اليوم والليلة (٩٥٩)، والبيهقي في "شرح السنة" (١١٩٦)، والبيهقي في

"الشعب" (٢١٧٠)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٢٢٨١)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب" (٦١٠)، و

"المشكاة" (٢١٢٣).

۱. فرموده‌ی: «مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً...» وه‌کو نیمامی (النووي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لَيت: «وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ تَخْصِيصُ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَأَنَّ الْمُرَادَ بِهِنَّ الْمُحَدَّثَاتُ الْبَاطِلَةُ وَالْبِدْعُ الْمَذْمُومَةُ»^(۱).

واته: لهم فرموده‌یه دا تایه تکر دنی فرموده‌ی پیغمبره ﷺ «كُلُّ بِدْعَةٍ...» مه‌به‌ست بیی دروستکراوه به‌تال و بیدعه خراپه کانه.

۲. فرموده‌ی: «... وَمَنْ ابْتَدَعَ بِدْعَةً لَا يَرْضَاهَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ، فَإِنَّ عَلَيْهِ مِثْلَ إِثْمِ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنَ النَّاسِ، لَا يَنْقُصُ مِنْ آثَامِ النَّاسِ شَيْئًا»^(۲).

واته: هدرکه‌سیک داهیتراویک بکات خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بیی رازی نه‌بییت نه‌وا تاوانی نه‌وانه‌ی کاری بی ده‌که‌ن دیته گهر دنی، مه‌به‌ست بیی (داهیتراویک خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بیی رازی نه‌بن)، که‌واته نه‌بییت ه‌بییت بیدعه‌یک خواو پیغمبره‌ی خوا ﷺ بیی رازی بن.

نعم فرموده‌یه لاواز (ضعیف) ه‌و کاری بیی ناکریت.

۳. به فرموده‌ی که‌ی خلیفه‌ی موسولمانان (عومهری کوری خه‌تاب) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ «نِعَمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ...»، وه کرده‌ی ه‌اره‌لان له سهردهم و دوا‌ی وه‌فاتی پیغمبره‌ی خوا ﷺ کردوویانه، وه‌لامی نه‌مانه دراره‌ته‌ره له‌مه‌وییش.

۴. وشه‌ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له وشه گشتی یه تایه تیکراوه کان (العام المخصوص)^(۳)، وه به‌وته‌ی ه‌ندیک له زانایانی پیشور و دوا‌ی نه‌وان، دوا‌ی نه‌م بابه‌ته شیکردنه‌وی له‌سه‌ره.

بو‌وه‌لامدانوه له‌سه‌ر نه‌م جو‌زه به‌لگه‌و ه‌اوشیوانه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ه‌مور داهیتراویک گو‌مرایی یه، ه‌مور داهیتراویک نه‌و به‌لکو وشه‌ی «كُلُّ» وشه‌یه‌کی گشتی تایه تیکراو

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۷/ ۱۰۴).

(۲) رواه ابن ماجه (۲۱۰)، والبيهقي في "الاعتقاد" ص ۲۳۱، وابن أبي عاصم في "السنة" (۴۲)، وابن وضاح في "البدع" (۹۳)، وضعفه الألباني في "الضعيفة" (۲۰۳۱)، و"ضعيف الجامع الصغير" (۹۶۵، ۵۳۵۹)، و"ضعيف الترغيب والترهيب" (۴۲)، و"المشكاة" (۱۶۸)، وفي ظلال اللجنة (۴۲).

(۳) "الكواكب الدراري في شرح صحيح البخاري" للكرمانی (۹/ ۱۵۴).

(العام المخصوص) ه، بهو واتایه ی هندیك داهتراو گومرای یه نهك هموو داهتراویك، به پشتیوانی له جور ی تیگه یشتی نهو بهلگانه ی پشوو، وه بو راستکردنهوی نم ههله تیگه یشتنه زانایان دهلتین:

۱. بهلگه کانی به خراب باسکردنی (بیدعه) به شیوه ی گشتی هاتون، هیچ (الخاص، الإستثناء) بیجگه و لیده رکردنیکی تیدا نه هاتوو بهلیت هموو داهتراویك گومرای یه بیجگه لعمو لهوه نهیت، وهك ده فهرمویت: «فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»، «مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»، «وَسُرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا».

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلتین: «جَاءَتْ مُطْلَقَةً عَامَّةً عَلَى كَثْرَتِهَا، لَمْ يَقَعْ فِيهَا اسْتِثْنَاءُ الْبَتَّةِ، وَلَمْ يَأْتِ فِيهَا مَا يَقْتَضِي أَنْ مِنْهَا مَا هُوَ هُدًى، وَلَا جَاءَ فِيهَا: كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ إِلَّا كَذَا وَكَذَا، وَلَا شَيْءٌ مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِي».

فَلَوْ كَانَ هُنَالِكَ مُحَدَّثَةٌ يَقْتَضِي النَّظْرَ الشَّرْعِيَّ فِيهَا الْإِسْتِحْسَانَ أَوْ أَنَّهَا لَاحِقَةٌ بِالْمَشْرُوعَاتِ؛ لَذَكَرَ ذَلِكَ فِي آيَةٍ أَوْ حَدِيثٍ، لَكِنَّهُ لَا يُوجَدُ، فَدَلَّ عَلَى أَنَّ تِلْكَ الْأَدْلَةَ بِأَسْرِهَا عَلَى حَقِيقَةِ ظَاهِرِهَا مِنَ الْكُلِّيَّةِ الَّتِي لَا يَتَخَلَّفُ عَنْ مُقْتَضَاهَا فَرْدٌ مِنَ الْأَفْرَادِ^(۱).

واته: لهسر نهو هموو ریوایه ته دا به شیوه ی دارشتی گشتی هاتوو، لیده رکردنی به هیچ شیوه یهك تیدا نه بووه، گهر بیوایه نهوا له نایهت و فهرموده یهك دا ده بوو، نه مه بهلگه یه لهسر نهوه ی نهو بهلگانه هموویان به شیوه ی راست و رووکه شیوه گشتی هاتوو، تاکیک له تاکه کانی لی دهرناکات.

نیمامی (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلتین: «فمن اعتقد أن بعض البدع مخصوص من هذا العموم، احتاج إلى دليل يصلح للتخصيص، وإلا كان ذلك العموم اللفظي المعنوي موجبا للنهي، ثم المخصص هو الأدلة الشرعية من الكتاب والسنة والإجماع، نصا واستنباطا»^(۲).

واته: نهوهی باوهړی وایه هه نډیک له داهینراو تاییهت کرداوه به لیدهر کردن لهو شیوه گشتی یه پیوستی به بهلگه هه یه بشیت بو تاییهتکردن، وه گهر نا نهو وشه زاره کی یه ناوهړوکی یه «کُلُّ» هه موو جوړیکي ده گریتهوه، وه تاییهتکردنه کوش به بهلگه یوه له قورنان و فرموودهو کوډهنگی زانایان، جا به دهق بیت یان لیوهر گرتن.

۲. نیمامی (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «أَنَّه قَدْ بَتَّ فِي الْأَصُولِ الْعِلْمِيَّةِ أَنَّ كُلَّ قَاعِدَةٍ كَلِمَةٌ أَوْ دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ كَلِمِيٌّ، إِذَا تَكَرَّرَتْ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ، وَأَبَى بِهَا شَوَاهِدٌ عَلَى مَعَانٍ أُصُولِيَّةٍ أَوْ فُرُوعِيَّةٍ، وَلَمْ يَقْتَرِنْ بِهَا تَقْيِيدٌ وَلَا تَخْصِيصٌ، مَعَ تَكَرُّرِهَا وَإِعَادَةِ تَقَرُّرِهَا، فَذَلِكَ دَلِيلٌ عَلَى بَقَائِهَا عَلَى مُقْتَضَى لَفْظِهَا مِنَ الْعُمُومِ»^(۱).

واته: یه کیک له بنه ما زانستی یه کان دانراوه، ههر بنه ماو یاسایه کی گشتی یا بهلگه کی شرعی گشتی گهر چهنډباره بووهوه له زوز شوین دا، وه په یوه ست نه کرابوو، وه تاییهت نه کرابوو له گهل نهو هه موو چهنډباره بووهوه دا سه رله نوئ داریشتن دا؛ نهوه بهلگه یه له سه ر مانهوهی گشتگیری نهو داریشته گشتی یه.

فرمووده کانی به خراب باسکردنی داهینراو لهم جوړه یه، که پیغمبهری خوا ﷺ له سه ر مینهرو کات و شوینی جیاواز وتوویه تی یوه به ناماده بوونی زوزی موسولمانان به بی تاییهتکردن، نهغه بهلگه یه له سه ر نهوهی گشتگیری و تاییهتی تیدا نیه^(۲).

نه نانت له (خطبة الحاجة) دا هاتووه که پیغمبهری خوا ﷺ پشه کی هه موو وته یه کی بی کردووه تهوهو (ابن مسعود) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «عَلَّمَنا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطْبَةَ الْحَاجَةِ فِي النِّكَاحِ وَغَيْرِهِ»^(۳).

واته: پیغمبهری خوا ﷺ فیری وتاری پشه کی کردوون له ژن ماره کردن و کاری تر دا.

(۱) "الاعتصام" (۱/۱۸۷).

(۲) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۲.

(۳) رواه ابن ماجه (۱۸۹۲)، وأبو داود (۲۱۱۸)، والترمذي (۱۱۳۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۵۰۲)، وأحمد (۳۷۲۰)، وأبو يعلى في "مسنده" (۷۲۲۱)، وفي "خطبة الحاجة" للالباني ص ۹.

وه یاسایه کی بنه مای مان ههیه (القاعدة الأصولية) ده لیت: «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ»^(١).

واته: دروست نیه دوا کهوتنی شیکردنه وهی پیوست له کاتی پیوستی دا.

گهر پیوست بوایه لیده رکردنی یا تاییه تکرردنی هه ندیک (بیدعه) له گشتی به کهی؛ نهوا بیغمبهری خوا ﷺ روونی ده کرده وه لئی ده رده کرد، له بهر نه وهی فهرمانی ﴿لِئَلَّا يَأْتِيَ النَّاسَ مَا نَزَلَ إِلَيْهِمْ﴾ [التحکم: ٤٤]. ی بو هاتووته خواره وه.

واته: تاوه کو بو خه لکی روون که یته وه نه وهی بو یان هاتووته خواره وه.

٣. نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «أَنَّ مَعْقَلَ الْبِدْعَةِ يَقْتَضِي ذَلِكَ بِنَفْسِهِ، لِأَنَّهُ مِنْ بَابِ مُضَادَّةِ الشَّارِعِ وَأَطْرَاحِ الشَّرْعِ، وَكُلُّ مَا كَانَ بِهَذِهِ الْمَثَابَةِ، فَمَحَالٌ أَنْ يَنْقَسِمَ إِلَى حَسَنِ وَقَبِيحٍ، ... إِذْ لَا يَصِحُّ فِي مَعْقُولٍ وَلَا مَنْقُولٍ اسْتِحْسَانٌ مُشَاقَّةِ الشَّارِعِ»^(٢).

واته: تیگه یشتن له وشه ی (بیدعه) مانا کهی له خو ی دایه، مانا کراوه به دژایه تیکردن و لادانی شهرع، وه هه رچیه که بهو شیوازه بیت مه حاله دابه شیبت به سهر چاک و خراب دا، دروست نیه نه له عه قل داو نه له ده قه شهرعی به کان دا به جا کزانینی دژه شهرعی به کان، سونهت به رامبه ره که ی بیدعه یه، بیدعه ش هه مووی لادان و تاوانه، چاکه ی تیدا نیه، به لام سونهت هه مووی خیر و چاکه یه، ته نانهت له بنه ما یاسا عه قلی به کان دا قبول نا کرت که بی دهوتریت «الْجَمْعُ بَيْنَ النَّفِیضَيْنِ مُمْتَنِعٌ»^(٣).

واته: کو کردنه وهی دوو دژ به یه که قه ده غه یه.

له بهر نه وهی داهیتراو (بیدعه) «لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهِ دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ»^(٤)، به لام سونهت به لگه داره.

(١) "روضة الناظر" لابن قدامة (١/٥٣٤)، و "الموافقات" للشاطبي (٤/١٤٠)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (١/١٥٤)، و

"المذكرة" للشنيطي (١/١٠)، و "الفقيه والمتفقه" لخطيب البغدادي (١/٣٢٨)، و "قواعد الفقه" لمحمد البرکتي (٧٢).

(٢) "الاعتصام" (١/١٨٨). (٤) "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (٢/٩٥).

(٣) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (٥/٣٢٤)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (١٩/٢٩٨).

۴. نيمامي (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلئت: «إِجْمَاعُ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ يَلِيهِمْ عَلَى ذَمِّهَا كَذَلِكَ، وَتَقْيِيحُهَا وَالهُرُوبُ عَنْهَا وَعَمَّنِ اتَّسَمَ بِشَيْءٍ مِنْهَا، وَلَمْ يَقَعْ مِنْهُمْ فِي ذَلِكَ تَوْقُفٌ وَلَا مَنُوعَةٌ، فَهُوَ بِحَسَبِ الإِسْتِقْرَاءِ إِجْمَاعٌ ثَابِتٌ، فَدَلَّ عَلَى أَنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ لَيْسَتْ بِحَقٍّ، بَلْ هِيَ مِنَ الْبَاطِلِ»^(۱).

واته: كودهنگي هاوه لان و شويتكهموتوان و نهوانه‌ي دواي نهوان له‌سهر به خراب باسكردني داهيتراون و ناشرينكردني و راكردن لتي، وه نهوه‌ي په‌يوه‌ندي پيوه‌يه‌تي، نهمه بو خوي كوده‌نگيكي دلنيا بووهو به‌لگه‌يه له‌سهر نهوه‌ي ههموو داهيتراويك راستي تيدا نيهو به‌تاله. به‌تايه‌ت نهو ههموو جوژه دزايه‌تياهان له‌سهر بيدعه‌كاران هر له ناو زړاندن و په‌يوه‌ندي نه‌بون پيانه‌وهو ته‌نانه‌ت گوي لينه‌گرتن و زانسته ليوه‌رنه‌گرتيانه‌وه له‌لايه‌ن (التابعين والتابع التابعين) وه زاناياني پاش نه‌وانيش، گهر پياچوونه‌وه‌يه‌ك بكه‌يت لهو بواره‌دا سه‌راسام ده‌بيت لهو ههموو هموله‌يه‌ان له دزايه‌تي كردنيان بو بيدعهو بيدعه‌كاران.

۵. «لفظه "كل" للعموم، ولفظ العام يستغرق جميع أفراده، ولا يخرج فرد من الأفراد إلا بمخصص،...»^(۲).
«وبرهان ذلك:

۱. لفظ "كل" من ألفاظ العموم، وقد جزم أهل اللغة بأن فائدة هذا اللفظ هو رفع احتمال التخصص إذا جاء مضافاً إلى نكرة أو جاء للتخصيص.
۲. من أحكام لفظ "كل" عند أهل اللغة والأصول أن "كل" لا تدخل إلا على ذي جزئيات وأجزاء، ومدلولها في الموضعين الإحاطة بكل فرد من الجزئيات أو الأجزاء.
۳. ومن أحكامها إذا أضيفت إلى نكرة... فإنها تدل على العموم المستغرق لسائر الجزئيات، وتكون نصاً في كل فرد دلت عليه تلك النكرة... وعند تطبيق هذا الحكم اللغوي الأصولي على

(۱) "الاعتصام" (۱/۱۸۸).

(۲) "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بو طامي البغلي ص ۱۲۲.

الحديث "كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ" نجد أن "كل" أضيفت إلى نكرة وهو لفظ "بدعة" ... وعليه فلا يمكن أن نخرج أي بدعة من وصف الضلال ... ﴿كُلُّ أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ [الطَّلَا: ۲۱]، ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلَمِنَهُ طَيْرُهُ فِي عُنُقِهِ﴾ [الزُّمَر: ۱۳]، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البَقَرَة: ۲۰] (۱).

واته: وشهی (کل) بو گشتگیره کانه، وه وشه گشتی یه کان هموو جوړه تاکه کانی ده گریتهموه هيج تاکیکی لی دهر ناچیت بیجگه له بهلگهی تاییهت نه بیت له سهر لیدهر کردنی. بهلگه له سهر شهوی گشتگیره له زمانه وانی دا:

یهکه م: وشهی (کل) له وشه گشتی یه کانه له بهکارهینان دا، زانایانی زمان ده لیتن سوو دمهندی نم وشهیه نه هیشتنی تاییهتمهندی یه گهر بدریته پال نادیاریک، یاخود به کار بهیتریت بو دلنیا بوون.

دوووم: له یاسا کانی وشهی (کل) لای زانایانی زمان و (أصول الفقه): وشهی (کل) ناچیته سهر شتیك خواوهنی چهند پهل و بهش نه بیت، وه ماناکهی له خوگرتنی هموو به شه کانه. سئ یه م: یه کیکی تر له یاسا کانی: گهر بخریته پال نادیاریک (نکرة) ده بیته بهلگه له سهر له خوگرتنی هموو سهر تاپا به شه کانی، وه ده بیته بهلگه بو هموو تاکه کانی نهو نادیاره، گهر نم یاسا زمانه وانیه جیهه جی بکهین له سهر فدرموودهی «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ده بینین (کل) نم وشهیه خراوته پال نادیاریک «بِدْعَةٌ»، بم شیوهیه هيج به شتیکی داهتر او لی دهر ناچیت، وه کو: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [البَقَرَة: ۲۰].

واته: خوی گهوره به سهر هموو شتیك دا بالا دهسته.

نعمه ناشیت هيج شتیکی لی دهر کریت، وه هدرهها داهتر اویش.

(أبو اسحاق الحويني) ده لیت: «وهذا القول كقولهِ ﷺ: "كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ"، فكما أنه لم يدخل على كل مسكر خمر أي تخصيص؛ فكذلك ما دخل على "كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ" أي تخصيص» (۱).

(۱) "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۱۴۴). (۲) "البدعة وأثرها في محنة المسلمين" (۷/ ۶).

واته: فرموده که ی پیغمبر ﷺ «كُلْ بِدْعَةَ ضَلَالَةٍ» سى وشهيه، وه كو فرموده ی «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرْمٌ» ايه كه سى وشهيه به واتای هه موو سهر خو شکر نیک حهرامه، وه كو چون تايهت و ليندر کردن نيه له عه رق دا ناواش تايهت کردن نيه له (بيدعه) دا، چ جياوازی يه كه هه به له ريگری يه كان (حمرات) دا.

زور جار نمو شهره ی نيماى (نهوه ی) ﷺ ده كرينته به لگه كه ده ليت: «وَلَا يَمْنَعُ مِنْ كَوْنِ الْحَدِيثِ عَامًّا مَخْصُوصًا قَوْلُهُ كُلُّ بِدْعَةٍ مُؤَكَّدًا بِكُلِّ بَلٍ يَدْخُلُهُ التَّخْصِصُ مَعَ ذَلِكَ كَقَوْلِهِ تَعَالَى تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ»^(۱).

واته: ريگری نيه لهوه ی نهم فرموده يه گشتى يه كى تايهت كراوه گه به (كل) يش دنيا كرايت، به لكو هه تايهت مندى تى ده كه ويت وه كو فرموده ی خوا ﷺ ﴿تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا﴾ [الاحقاف: ۲۵].

واته: نمو بايه ی خواى گه وره بوى ناردن هه موو شتيكى گه لى (عادى) له ناو نه برد، به لام له گه ل نموش دا بس خه لكه كانى له ناو برد، مال و شوينهواره كانيان مايه وه. كه واته نمو (كل) ه تايهت مندى لى ده رده كريت، واته مه به ستى بى بس خه لكه كه بووه وشه ی هه موو (كل) يشى به كار هيناوه.

له بهرامبه ر نهم بوچوونهش دا هه نديك له زانايان ته فسيري نمو نايه ته هه به گشتى ده كه ن به يى نموه ی تايهت مندى تيدا جيگه بكرينه وه، وه كو (ابن كثير) ﷺ له ته فسيري نمو نايه ته دا ده ليت: «تُدْمِرُ أَيْ: تُحْرَبُ "كُلُّ شَيْءٍ" مِنْ بِلَادِهِمْ، مِمَّا مِنْ شَأْنِهِ الْحُرَابُ»^(۲).

واته: هه موو شتيكى ولاته كه ی له ناو برد نموه ی شايه نى له ناو برده ن.

وه (الطبري) ﷺ ده ليت: «تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» مما أرسلت بهلاكه^(۳).

(۱) "شرح النووي على مسلم" (۱۵۵/۶).

(۲) "تفسير القرآن العظيم" لابن كثير (۲۸۶/۷).

(۳) "جامع البيان في تأويل القرآن" (۱۲۹/۲۲).

وه (القرطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلِيَّت: «تُدْمَرُ كُلُّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا» أَيْ كُلُّ شَيْءٍ مَرَّتْ عَلَيْهِ مِنْ رِجَالِ عَادٍ وَأَمْوَالِهَا»^(۱).

واته: هه موو نهو شتانهی له ناو برد که فه رمانی له ناو بردنی بی کرابوو.

واته ههچی لی دهر نه کرد له وانهی به سه ری دا روتشتووو فه رمانی بی کراوه نهک هه موو شتیکی دونیاو بوون فه رمانی بی کراویت به له ناو بردنی، واته وشه ی (کل) هدر به گشتی ماوه تهوه.

گهر راکهی نیمامی (نهوهوی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بکریت به بهلگه؛ نهوا نهم رایانهش بهرام بهری ههیه، که نهمانه بوخوی بهر بهر چدانه وهیه کی قسه کاری (إجتهادي)یه، نزیکترین پیناسه ی بو بکریت نه مه چوونه ناو بهلگه کاری (متشابهات) هوهیه، که خو یاراستن و دهر چوون لئی پیوسته، یه کلابوونه وه له بهلگه دایه.

۶. بریار دان له سهرد داهینراوی چاک (البدعة الحسنة) کردنه وهی دهرگاو بواره بو هیتان و بردنی داهینانه کان و نهمانی ههچ پاراستن و سنووریکه بو پاراستنی دین و دهرنه چوون لئی، گهر «سد الزرائع»^(۲) بابه تیکی سه ربه خو یه بو پاراستنی حه لال و حه رام؛ نهوا پاراستنی دین له پیشره به داخستنی دهر گای داهینانی چاک، رینگه خو شکردنه بو دوزمنانی دین و سوک و کز بوونی دینه له ناو دهرونی خه لکی دا گهر هه مووی بو ی هه بیت به شداری بریاری چاک و خراب بکات چی بو دین ده میتته وه، وه هدر له م رینگایه وه فه ره گومراکانی ناو نیسلام دروست بوون، وه کو: (معتزلة، خوارج، رافضة، مرجئة، ...)»^(۳).

۷. چ سهر چاوه و ریکن خستیک و پیوه ریک ههیه بو چاک زانینی داهینراو؟

گهر شه رع بیت ده لئین: «يقال: إن ما ثبت حسنه فليس من البدع، فيبقى العموم محفوظا لا خصوص فيه»^(۴).

(۱) "الجامع لأحكام القرآن" (۲۰۶/۱۶).

(۲) "معالم أصول الفقه عند أهل السنة والجماعة" ل محمد الجيزاني (۳۰۴/۱)، "المواقف" للشاطبي (۴۴۱/۵).

(۳) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱۴۳/۲)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم

الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۳.

واته: نهوې يه کلا بوووه که چاکه يه نهوې داهینراو نيه نهوا دارشته گشته که له سره (بيدعه) که خراپه، تايبه نهدلی چاکه ی تیدا نيه، له بهر نهوې شرع هموو چاکه يه کی بنياد ناووه نه پيراندووه.

وه گهر عيبادات بيت نهوا: «الأصل في العبادات التَّوَقِيفُ».

واته: بنه ما له پهرستن دا وه ستانه له سره بهلگه.

وه گهر عهقل بيت نهوا: عهقله کان جياوازن و ریژه یین و هدریه که کاری خوې به چاک دوزانیت، ده بیت پیوره چی بیت؟!

«تقسيم البدعة إلى: حسنة وسیئة تقسیم محدث لا يدل عليه دليل شرعي»^(۱).

واته: خوې بو خوې هر دابه شکر دنی داهینراو بو چاک و خراب دابه شکر دنیکی بیدعه یه، هیچ بهلگه یه کی شرعی له سره نيه، وه باسی له سره نه کراوه، نه له سره دمی هاوه لان و نه دواي نهوان بهم شیوه روون و دابه شکر دنه.

۸. گهر دروست بیت زیاده له دین دا به ناوی داهینراوی چاکه وه؛ نهوا دروسته به چاکزانینی لیدهرکردنی شت له دین دا به ناوی چاکه وه، له بهر نهوې جياوازی زیادو کم نيه، هدر دووکیان ده ستکاری دینه، بو یه گهر لیدهرکردن گومرایی بیت نهوا زیادکردنیش گومرایی یه گهر به هر پاساویکمه بیت^(۲).

۹. گهر له شرع دا داهینانی چاک هه بیت؛ نهوا نیمه ش داهینانی واز لیته نانی (البدعة الحسنة) ده که یین بو سه لاهمتی دین و پاراستی یه کړیزی موسولمانان نه مه مایه ی سوودمندی دونیاو دینمانه^(۳).

(۱) "البدع وأثارها السيئة" لعبدالكريم مراد ص ۱۰۱.

(۲) پروانه "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/۱۴۳)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۴.

(۳) پروانه "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/۱۴۴)، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۳، و "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۵.

۱۰. گهر پروانیه نهو داهیتراوانه‌ی که له ژیر ناونیشانی (البدعة الحسنة) دایانه‌یتاوه وه کو (مهلود، سلاواتی دواى بانگ، قمبر هه‌لبه‌ستن و هاوار لی‌کردن و ...) به‌لام نوقمبوونی موسولمانان له شیرک و هه‌واو نار‌ه‌زوو کالبوونه‌وه‌ی دین و ون بوونی ریگه راسته‌که ... به‌سه بو خراب زانیی.

گهر نه‌م جوژه قسه‌کردن و دابه‌شکردنه خیرو حق بوایه نهو هه‌موو به‌تاله‌ی به‌دواى خو‌ی دا نده‌هیتا، «والحق لا يلزمه الباطل وإنما يلزم الباطل الباطل، فدل على أن القول بالبدعة الحسنة في الإسلام باطل»^(۱).

واته: حق به‌تال و خراب به‌دواى خو‌ی دا ناهیتیت، به‌لکو به‌تال به‌تال و ناحق به‌دواى خو‌ی دا ده‌هیتیت، نه‌مه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی داهیتراوی چاک له نی‌سلام دا یه‌و به‌تاله، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌م جوژه قسه‌کردن و دابه‌شکردنه نه‌و هه‌موو بی‌ده‌و خراپه‌یه‌ی کرده‌وه بو خه‌لک.

۱۱. «حمل لفظ البدعة على معناه الشرعي لا يحتاج إلى وجود قرينة، بل الذي يحتاج إلى القرينة إنما هو حمل لفظ البدعة على معناه اللغوي»^(۲).

واته: ناو‌بردن و باس‌کردنی وشه‌ی (بی‌ده‌ه) له‌سه‌ر مانا شه‌رع‌ی یه‌که‌ی پی‌وستی به‌ به‌لگه‌و پال‌ه‌شت نیه به‌لکو نه‌وه‌ی پی‌وستی به‌ پال‌ه‌شت و شیر‌کردنه‌وه هه‌یه نه‌وه‌یه مانا‌که‌ی بگ‌یریتنه‌وه بو سه‌ر زمانه‌وانی.

به‌راستی نه‌و دوو‌دلی و هیتان و بردنه لای دابه‌شکاران هه‌یه لای ری‌گران له دابه‌شکردنی دا نیه، وه سه‌ره‌تا نو‌سینی دابه‌شکاران بلاو بووه‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (عز بن عبدالسلام) رحمته‌الله که سالی (۶۶۰ کۆچی) وه‌فاتى کردوه، تا نه‌و می‌زووه نه‌م دابه‌شکردنه نه‌بووه که ده‌کاته شه‌ش سه‌د سال و نیو له دواى هاتنی نی‌سلام^(۳).

۱۲. «لا يصح أن يقال: إن لفظ البدعة أصبح من الألفاظ المجملة فقد يراد به المعنى اللغوي وقد يراد به المعنى الشرعي، لأنه قد ورد الكتاب والسنة بكل هذين المعنيين، وذلك لأن

(۱) "تحذير المسلمين" لأحمد بن حجر آل بوطامي البغلي ص ۱۲۶.

(۲) "معيان البدعة" لمحمد الجزاني ص ۳۲.

(۳) "كل بدعة ضلالة" لعلوي بن عبدالقادر السقاف ص ۲۹.

لفظ البدعة من الألفاظ الشرعية التي نقلها الشارع من معناها اللغوي إلى معناها الشرعي، وقد تقرر أن الأصل في ألفاظ الشريعة عند إطلاقها إرادة المعنى الشرعي دون المعنى اللغوي، وكثرة وروده دون قرينة ... بل إن حمل لفظ البدعة وصرفه إلى المعنى اللغوي يتوقف على وجود القرينة لأنه نوع من تأويل، ولا بد للتأويل من قرينة ودليل»^(۱).

واته: راست نيه بوتريت وشهى (بيدعه) له وشه كورته نادياره كانه له روى ماناوه، ده شيت مبهستي روه زمانيه كهى بيت يان روه شرعى يه كهى، له بهر نهوى به هردور شيوه كه هاتوره له قورنان و فموروده دا بويه وا ناوتريت، بهلكو وشهى (بيدعه) وشهيه كى شرعى يه كه شرع له زمانه وانويه مانا كهى گوزپوه بو مانا شرعى يه كهى، بنه ماش له به كارهيتانى وشه شرعى يه كان دا به شيوهى گشتى مبهست بيتى مانا شرعى يه كهيه بى له مانا زمانه وانويه كهى، له بهر زور هاتنى بهى پالپشتى مانايى، وه گهر مانا بكرت (بيدعه) به روه زمانيه كهى نهوا پيوستى به بهلگه و پالپشت هديه، له بهر نهوى جوزي كه له مانا گوزين، نهم جوزوش پيوستى به بهلگه هديه.

۱۳. نيمامى (الشاطبي) رحمته الله ده ليت: «أَنَّ الْمُسْتَحْسِنَ لِلْبِدْعِ يَلْزَمُهُ عَادَةٌ أَنْ يَكُونَ الشَّرْعُ

عِنْدَهُ لَمْ يَكْمُلْ بَعْدُ، فَلَا يَكُونُ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳]؛ مَعْنَى يُعْتَبَرُ بِهِ عِنْدَهُمْ، وَتَحْسِنُ الظَّنَّ مِنْهُمْ يَتَأَوَّمُوا حَتَّى يُخْرِجَهَا عَنْ ظَاهِرِهَا»^(۲).

واته: به چاكرانيى داهيتراوه كان وا ده گه به نيت كه شرعى خوا تماوا نه بوره، وه فمورودهى خوا كه هموال به تماوا كردنى دين ده دات به وهى كه ده فمورويت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳] هيچ ماناوا بايه خيكي نيه لا يان، وه باشرين كهسى گرمان پيكر اويان مانا كارى واى بو ده كات تا له روه كهى خوى ده بيگوزيت.

له گه له نهوش دا پيغمبرى خوا صلى الله عليه وسلم ده فمورويت: «قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لِيَلْهَى كَنَهَارِهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ»^(۳).

(۱) "معيان البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۳۲.

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۱۴۷). (۳) رواه ابن ماجه (۴۳) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح، وسبق تخريجه ص ۴۰.

واته: بهجیم هیشتون لهسهر پرووناکی یهك شهوی وه کو پروژی وایه، لهدوای من کهسی لهسهر گومرا ناییت بیجگه له تیاجوو نهییت.

۱۴. پیغمبهیری خوا ﷺ زانترین و کاملترین کهسه بهسهر حهق دا، پیغمبهیر ﷺ دهفهرمویت: «وَاللَّهِ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَحْشَاكُمُ لِلَّهِ، وَأَعْلَمَكُم بِمَا آتَيْتَنِي»^(۱).

واته: سویند به خوا ناوام نهوهیه له ههمووتان لهخواترس م و زانانیتان م به خواپه‌رستی دا. وه له حهج دا به خهلمکی فهرموو: «أَبَا اللَّهِ تَعْلَمُونِي أَيُّهَا النَّاسُ؟ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي آتَقَاكُمُ لِلَّهِ وَأَصْدَقُكُمْ وَأَبْرَأُكُمْ، أَفَعَلُوا مَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ»^(۲).

واته: سویندتان دهدهم به خوا ئیوه من فیر ده‌که‌ن؟! خوتان ده‌زانن من له ههمووتان خواناسرو راستگوترو چاکترم، نهوهی فهرمانتان بی ده‌که‌م بیکه‌ن.

خوای په‌روه‌ردگار وه‌صفی ده‌کات به لانه‌دان له راستی و حهق پیکاندن و ده‌فهرمویت:

﴿ وَمَا يَطِغُ عَنِ الْمَوْتِ ﴿٤﴾ إِنَّهُ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿٥﴾ ﴾ [البقرة: ۳-۴].

واته: قسه‌یهك ناکات به حهزو ئاره‌زووه‌کانی خوئی، به‌لکو وه‌حی به لای خواوه. هاوه‌لان به (عبدا لله ی کوری عمر) یان وت: هه‌موو شتیک ده‌نوسی له پیغمبهیره وه ﷺ، نه‌و ناده‌میزاده قسه ده‌کات له توره بوون و رازی بوون دا، (عبدا لله) ش وتی: له نوسین وه‌ستام تا بو پیغمبهیرم باس کرد، پیغمبهیریش ﷺ هیمای کرد بو ده‌می به په‌نجهی و فهرمووی: «اَكْتُبْ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ: مَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا حَقٌّ»^(۳).

واته: بنوسه، سویند به‌وهی گیانی منی به‌ده‌سته هیچی لیوه ده‌رناچیت بیجگه له حهق نه‌ییت.

(۱) رواه مسلم (۱۱۱۰)، وأبو داود (۲۳۸۹)، والنسائي في "الكبرى" (۳۰۱۳)، وأحمد (۲۴۳۸۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۴۹۵)، ومالك في "الموطأ" (۱۰۱۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۰۱۴)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۷۹۸۹)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۷۶۶).

(۲) رواه البخاري (۷۳۶۷)، ومسلم (۱۲۱۶)، وفي "إرواء الغليل" للآلبي (۲۰۴/۴)، و"حجة النبي ﷺ" للآلبي ص ۶۴.

(۳) رواه أبو داود (۳۶۴۶)، وأحمد (۶۸۰۲)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۶۴۲۸)، والطبراني في "الكبير" (۱۴۲۶۴)، وابن عبد البر في "الجامع" (۳۸۹)، وصححه الآلبي في "الصحيحه" (۱۵۳۲)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۱۹۶).

وه یه کیک لهو شهش به خشینه ی که به یتهمبهر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دراوه و به یتهمبهرانی تر نه درایی سهلامی خویان له سهر بیت ره وانیژی و قسه ی کورت و پر مانایه، وهک ده فهرمویت: «فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، ...»^(۱)، «أُعْطِيتُ فَوَاحِ الْكَلِمِ وَخَوَائِمَهُ»^(۲).

واته: ره وانیژی و شاره زابون به سهره تاو کوتای قسمه بی به خشراره.

یتهمبهریک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بهو کاملی یه له هموو بواره کانی دین و گه یاندن و ینکاندن و بهرترین پله ی دارشتن دا که فهرمووده کانی سیهری قورنانه به فهرمویت: «وَإِنَّا كُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٍ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۳).

واته: ناگادار بن و خوتان پیاریژن له کاره دروستکراوه کان، هموو دروستکراویک داهینراوه و هموو داهینراویک گومرای یه.

تَوَ بَيْتِ بَلَيْتٍ نَحْوِي هَمْوِي گومرای نیه، به لکو ته نانهت نهک گومرای نیه بگره هندیکی چاک و خیره! نه مه بهر بهر چدانه وه و بهرامهرکی یتی نیه له گهل یتهمبهر دا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟! که خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ [شور: ۶۳].

واته: با خویان پیاریژن نه وانه ی فهرمانی نهو صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده شکینن، تا توشی به لاو سزایه کی سهخت نه بنهوه، وه با برسیت و خوی پیاریژیت له وانه ی یتهمبهرانه ی ریگاکه ی و بهرنامه که یتی و دزایه تی شهر یه ته که یتی^(۴).

وه ده فهرمویت: ﴿وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ [شور: ۵۴].

واته: گهر گویزایه لی بکه ن هیدایهت دراون.

(۱) رواه مسلم (۵۲۳)، والترمذي (۱۵۵۳)، وأحمد (۹۳۳۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۲۳۱۳)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۴۲۶۵)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۴۱)، والأجزي في "الشريعة" (۱۰۴۷).

(۲) رواه ابن أبي شيبة في "المصنف" (۲۹۹۶)، وأبو يعلى في "المسند" (۷۲۳۸)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۱۴۸۳).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرنؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهد، وسبق تخويجه ص ۴۴.

(۴) "تفسير ابن كثير" (۸۸/۶).

نهم بابه ته به هموو شیوهیه کی ریژمانی و ره وانبیژی بهستویه تی یهوه و ری لیگرتووه.

وهك: (ایاکم): شیوازی ناگادار کردنهویه به نه کردن، واته: (ناگادار بن).

(محدثات): دروستکراوه کان، به کو ناوی بردووه.

(کل): بهیترترین وشه شیوه گشتیه له سهرده برین بو گرتنهوهی هموو بهشه کانی گشتی

(أقوى ألفاظ العموم في الدلالة على العموم)^(۱).

که (بعض) هندیکی تیدا جیگا نایتهوه، پاشان ناونیشانیکی دینی (بدعة) به نادیار (نكرة)

هاتووه له دین دا، لیتیچوونی ریگایه، وه نه دوزینهویه تی وه کو چون خوی گهوره گاوره کان به

(الضالین) ناو دهبات، گاوره کانیش له هموو زیاتر بی زانستی دینی بوون و پر له داهینراو

بوون، وه کو خوی گهوره دهفرمویت: ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَا عَلَيْهَا﴾ [الْبَنَد: ۲۷].

گوشه گیری و خه مباری یه کیان دروست کرد، خوی گهوره زه میان ده کات به دوو شیوه:

یه کهم: داهینراو له دینی خوا دا.

دووهم: په یوهست نه بوون پیوهی و دانانی به عیادهت^(۲).

پاشان «وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» هه ره شهی به سزادانه به ناگر، وه به شیوهی جیواو زتریش «مَنْ

أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۳)، «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»^(۴).

نه بیئت لهم شیوازانه زانستی ترو بهیتر هه بیئت بو شیکردنهوه له سهرد ریگری له بیدعو

ترسناکی یه کانی!؟

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیئت: «وإن كل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار، والتحذير من

الأمر المحدثات: فهذا نص رسول الله ﷺ، فلا يحل لأحد أن يدفع دلالة على ذم البدع، ومن

نازع في دلالة فهو مراغم ... فإن هذا إلى مشاققة الرسول أقرب منه إلى التأويل»^(۵).

(۱) "مجموعة الفوائد البهية" لصالح القحطاني ص ۱۰۶، و "المهذب في علم أصول الفقه" لعبدالكريم النملة (۴/ ۱۴۹۳).

(۲) "تفسير ابن كثير" (۸/ ۶۱). (۵) "إقتضاء الصراط المستقيم" (۲/ ۹۳).

(۳) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وسبق تخريجه ص ۴۵.

(۴) رواه مسلم (۱۷۱۸)، وسبق تخريجه ص ۴۶.

واته: فەرمووده کانی پیغمبر ﷺ لهسەر بیدعه دهقیکن کس بوئی نیه بهلگه کاری یه که ی لهسەر خرابی بیدعه لابدات، نهوئی نهمه بکات نموا دووبه ره کایه تی کارو لوت شکاوه، ... نهمه له دزایه تی پیغمبره وه ﷺ نزیکتره تاوه کو شهرح و شیکردنه وئی زانستی.

۱۵. گهر تایه تکرردن دروست بکریت لهم فەرمووده یه دا به ناوی چاکه وه و بهلگه کاری بو بکریت؛ نهوه وه لام بو نهمه (ابن تیمیة) رحمته الله علیه ده لیت: «إن ما ثبت حسنه فليس من البدع، فيبقى العموم محفوظا لا خصوص فيه».

وإما أن يقال: ما ثبت حسنه فهو مخصوص من العموم، والعام المخصوص دليل فيما عدا صورة التخصيص، فمن اعتقد أن بعض البدع مخصوص من هذا العموم، احتاج إلى دليل يصلح للتخصيص، ... فلا يجوز حمل قوله رحمته الله علیه: "كل بدعة ضلالة" على البدعة التي نهى عنها بخصوصها؛ لأن هذا تعطيل لفائدة هذا الحديث، ... وصار وصف البدعة عديم التأثير، لا يدل وجوده على القبح، ولا عدمه على الحسن، ... وهذا تعطيل للنصوص من نوع التحريف والإلحاد، وليس من نوع التأويل السائق، وفيه من المفاسد أشياء:

أحدها: سقوط الاعتماد على هذا الحديث، فإننا علم أنه منهي عنه بخصوصه، فقد علم حكمه بذلك النهي، وما لم يعلم لا يندرج في هذا الحديث، فلا يبقى في هذا الحديث فائدة! مع كون النبي رحمته الله علیه كان يخاطب به في الجمع، ويعدده من جوامع الكلم.

الثاني: أن لفظ البدعة ومعناها يكون اسما عديم التأثير.

الثالث: أن الخطاب بمثل هذا، إذا لم يقصد إلا الوصف الآخر - وهو كونه منهيًا عنه - كتمان لما يجب بيانه، وبيان لما لم يقصد ظاهره، ... إذ ليس كل بدعة عنها نهى خاص، وليس كل ما فيه نهى خاص بدعة، فالتكلم بأحد الاسمين وإرادة الآخر تلبس محض، لا يسوغ للمتكلم، إلا أن يكون مدلسا.

الرابع: أن قوله «كل بدعة ضلالة»، وإياكم ومحدثات الأمور، إذا أراد بهذا ما فيه نهي خاص، كان قد أحلهم في معرفة المراد بهذا الحديث على ما لا يكاد يحيط به أحد، ولا يحيط بأكثره إلا خواص الأمة، ومثل هذا لا يجوز بحال.

الخامس: أنه إذا أريد به ما فيه النهي الخاص، كان ذلك أقل مما ليس فيه نهي خاص من البدع، فإنك لو تأملت البدع التي نهى عنها بأعيانها، وما لم يثن عنها بأعيانها، وجدت هذا الضرب هو الأكثر، واللفظ العام لا يجوز أن يراد به الصور القليلة أو النادرة.

فهذه الوجوه وغيرها: توجب القطع بأن هذا التأويل فاسد، لا يجوز حمل الحديث عليه، سواء أراد المتأول أن يعضد التأويل بدليل صارف، أو لم يعضد، فإن على المتأول بيان جواز إرادة المعنى الذي حمل الحديث عليه^(۱).

واته: نهوهی چاک و خیره داهیتراو نیه، وه گهر چاک و خیر بیت نهوه تاییه تکراره لهم گشتی یه وه بهدهر لهم تاییه تی یه ههر به گشتی ده میئتیه وه، نم تاییه تکرده پیوستی به بهلگه یه کی تاییه تکاره، نم فهرمووده یه «کل بدعة ضلالة» ناکریته بهلگه لهسهر قدهده گراوه کان به بهلگه یه تاییه ت، نممه هوکاری له کارخستی سوودو وتی فهرمووده که یه، وه له لایه کی تریشموه وشه ی (بیدعه) بی کاریگهر ده میئتیه وه، بوونی بهلگه نایت لهسهر خراب و نه بوونی نایت بهلگه لهسهر چاک، نممه له کارخستی ده قه کانهو گوزانکاری بیروایی یه له جوژی ده قه کان دا، نهک جوژیکی شهرح و شیتله کردنه وهی گونجاو بیت، وه نم خرابانهش له خو ده گریت:

یه کهم: له کارخستی پشت بهستان به فهرمووده که، له گهل نهوش دا بهم فهرمووده بهدا ده زانریت داهیتراو قدهده غیه به تاییه وه حوکه کهشی بهو بهلگه یه ده زانریت، وه نهوشی نه زانریت ناچیته بواری نم فهرمووده یه وه، کهواته سوودی نم فهرمووده یه نامیتیت، له گهل نهوش دا پیغمبهری خوا ﷺ وتاری همور جومعه یه کی بی ده داو به فهرمووده پر ماناکانی داده نریت.

دووم: وشه ی (بیدعه) و مانا که ی ناویکی بی کاریگهر ده بیت.

(۱) "إقتضاء الصراط المستقیم" (۲/ ۸۸ - ۹۲).

سې يېم: گهر وشه (بيدعه) تېنها بوّ قدهغه کراوه کان بېت تېوا شاراوه تموه نهوهی پيوسته روون بکړیتېموه، وه روونکردنهوهيه بوّ نهوهی مانا رووکه شه که ی مېهستی نيه، هموو (بيدعه) يهك فېرمانیکي نه کردنی له سېر نيه، وه هموو فېرمانیکي نه کردن تايه تيش بيدعه نيه، قسه کردن به يه کيک له مانا کان و مېهست پي مانايه کی تر بېت شاردنهوهی تهاوه، قسه کړ له م کاتدا تيکه لکاره.

چواره م: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» گهر مېهست پي تېو بيدعانه بېت که به تايهت رهد دراونه تموه تېوا بوّ زانيني تېم فېرموودانه و مېهسته کاني کهس ناييت هموو نه يي به تايه ته کان بزانيت بيچگه له که ساني تايهت نه ييت له م گه له دا، ناگادار بوون به سېر نمانه دا له ناو زانايانيش دا زور تايه ته، نهمش ناييت مانای تېم فېرمووده بېت به هيچ شيوه يه ك.

پينچېم: گهر مېهست پي بيدعه ديار يکراوه کان بېت به تايهت دهقي له سېره ده بينين که مېره له چارو تېو داهيتراوانه ی دهقي له سېر نيه، که واته ناييت مېهست به وشه گشتي يه کان چهند شيوه يه کی تايهت بېت، يا ده گمېن بېت، بېم شيوانه بو مانا ده رکوت تېو جوړه مانا کرده بوّ فېرمووده ی «كل بدعة ضلالة» که يا چاکه کانه يا بيدعه ناوبراوه تايه ته کانه که گومرايين، بوچوونیکي هله يه ناشيت مانای فېرمووده که ی له سېر بېت، گهر به هر شيوه يه ك مانای بوّ دروست بکات.

حومت م: وتو راو بوچوونى زانايان له سېر دابه شکردنی داهيتراو:

پيش نهوهی بچينه سېر وتې زانايان چهند بېه مایه کی شرعي^(۱) پيوسته بخړيته روو:

۱. رووکه شي دهقه شرعيه کان رې چار ده کړيت و مایه ی کار پيکرده، به مهر جيک هيچ به لگه يه ك نه ييت له رووکش لای بدات، دهقه شرعي يه کاني دژ به بيدعه له م شيوه يه دان لانادريت له رووکه شي خويان.

۲. وتاره شرعي يه کان له چهند پله يه ك دان، بهر زرتريان پيوستي به روونکردنهوه نيه و نزمزريان پيوستي به شيکردنهوه يه که بوّ رېواندنهوهی کور ته که ی، دهقه کاني پشت به ستی به

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۰)، بو سېر کردنی خالی (۲، ۳، ۴) پروانه "الرسالة الإمام

- سونهت و دوور كهوتنوه له داهيتراو له جوړي بهرترينيانه كه پيوستي به روونكردنوه نيه.
۳. پيوسته لهسر زانايان و فهتوا دهران كارو ياسا به رووكهشي بهلگهكان بكن، بوپان نيه داهيتاني ياساو دابهشكردنيك بكن بنه ماي نه پيت له قورنان و سونهت و كوډهنگ (الإجماع) دا.
۴. هيچ قسهو كارو تنگه پيشتنيك پشي پي نابه سرپت له هدر كه سيكهوه پيت، دژايه تي دهقه كان بكات، هيچ كه سيك بهلگه نيه له گهل پيغمبر ﷺ چ جاي نه وي دژ پيت، به بهلگه بوون و بي كم و كورتي پاريزراوي (معصومية) نه دراوه به بيجگه له (قورنان و فدرمووده).

بهم خالانه كيش و هيزي وتهي زانايانان بو روون بووه وه له خزمه تكردني دين دا، نهوكات بهم پشه كي يه با تيروانينكي وتهي زاناکان دهر باره ي دابهشكردني داهيتراو بو چاك و خراب بكن، گهر تيروانينه كه به شيوه يه كي مهنه جي و ميژويي پيت نهوا دهن به سي بهشوه^(۱):

بهشي يه كه م: زانايانك پلهو پايو زانستيان و پشهوايه تي يان ناسراوه و ناشكرايه، وه زانايان كوډهنگن له سر بهرنامه پاكی و خوشهويستي يان بو سونهت و دژايه تي كردني (بيدعه) و تيو نه گلاندنيان پيوه، وه كو نيمامي (الشافعي والخطابي والقاضي عياض والنوري وابن حجر العسقلاني وابن حزم وعز بن عبدالسلام وابن العربي المالكي وابن الجوزي وابن الأثير وأبو شامة المقدسي، ...).

بهشي دووم: جوړيكي تر لهو زانايانه ي نه م دابهشكردنانه يان لي وه شاوه تموه خاوهني پلهو پايه ي زانستي و نيمانيه كي پر چاكمو خواناسين له گهل خوشهويستي يان بو سونهت و دژايه تي كردني داهيتراوه كان به شيوه يه كي ديار، به لام خو بينينهويان له چوارچيوه ي شوپنكهوته ي مزاهيم داو رو نه چوون و هون نه دان له بهدواداچووني زانستي (التحقيق العلمي) و كاريگري ماموستاو بهرنامه ي مدهر سه كانيان هو كاري كهوته ناو نه م جوړه بابنه تانوه بووه، وه كو (الهيثمي، القرافي، السيوطي، السخاوي) زاناياني مزاهيم به گشتي پيان دهوترت (العلماء المتأخرين).

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۲۹).

بهشي سځ يهه: نهوانه ي ناودارو بزوينهري بابته بيدعي يه كان و رپړهوي زانستي يان نيه ييچگه له ناوداريان له بهرنامه كاني ته سهوف بهتايهت فهلسهفي و نه شعمرى يهت و پشتيواني له هدمو بهرنامه ي تيكلتي فيرهق و تهقليدي مزاهيمه كان دا نه ييت، قسه مان له سهر بهشي يه كه م و دوومه له زانايان دا، سي يه ميان شايسته ي پشتگوي خسته.

گهرجي له بهشي يه كه م و دوومه ي شي خوي بوخوي دهبه دوو بهشي سه ره كي، (علماء المتقدمين، و علماء المتأخرين) زاناياني پيشووان نه مانه كاملتي و توكمه ي بهرنامه يي زانستي پر له ووردبوو په يوه ستي به دهقه شرعي يه كان و خو نه دان به ده سه موه و ده رگا نه كرده نو ي بابته هه ستيا ره كان پيشو رپړهوي زانستي يان بووه، به ييچه وانه ي زاناياني دواي نه وان نه و توندو تولتي و دووربينايانه يان تيدا به دي ناكريت و كاريگهري مزاهيمه و مه دره سه و ته قليدو گرنگي دان به راو بوچوونه كاني زانايان به ي پشتيواني به لگه و كورته كرده نو ي رينگار نه چوونه وه سه ر سه رچاوه ي بواره زانسته كه يان كاريان بووه، يه كي ك له مو نالو زي و سه ر نيشانه ي ني مه تني كه و تووين له دابه شكردني بيدعو ي نه سه و زور قسه كرده نانه له سه ري هو كاري (علماء المتأخرين) ه نه م كو مده زانايانه بووه، بو يه هه له كو نه وه و تراوه:

وكلُّ خيرٍ في اتباعٍ من سلفٍ... وكلُّ شرٍّ في ابتداءٍ من خلفٍ^(۱).

واته: هه مو خيريك له شوينكه وانه ي پيشينه سالحه كانه، وه هه مو شهرتك له داهيتراوي باشكو يانه.

(ابن تيمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده ليت: « أَنْ طَرِيقَةَ السَّلَفِ أَعْلَمُ وَأَحْكَمُ وَأَسْلَمُ وَأَهْدَى إِلَى طَرِيقِ الْأَقْوَامِ »^(۲).

واته: رينگه ي پيشني صالح زانارو قايمكارترو سه لاهه تره و هيدا يه تره بو رينگه ي راست و دروست.

(۱) "شرح أصول اعتقاد" لللالكاني (۱۳/۱۸)، و "منهج الأشاعرة في العقيدة" للحوالي (۹۳/۱)، و "شرح الميسر للقواعد الأربعة" للحازمي (۲۷/۲)، و "التوضيح الرشيد في شرح التوحيد" لخلدون بن محمود (۲۱۴/۱)، و "اتباع لا ابتداء" لحسام الدين بن عفانة ص ۹۸.
(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۳۷۹/۵).

بوچوونی زانایانی به شی یه کم له دابه شکر دنی داهیتراو بو دوو بهش هموویان به شیوه به کی گشتی ده گهریتیهوه بو بوچوونه که ی نیمامی (شافعی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، که ده توانریت بلتین پیشه ننگه لهم دابه شکر دنه دا، وه نهوانه ی له دوا ی نهوه وه هاتوون شوینکه وتهین^(۱)، وه زوزی نهوانه یش پشت ده به سن بهم دابه شکر دنه تهنها ناوی نیمامی (شافعی) ده بن به بی شوینکه وتوانی دوا ی نهو، کهواته پیویست ده کات قسه که ی (شافعی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به تهواوی بوسینه وه که ده بیته کورته ی قسه ی همومان لهم دابه شکر دنه دا:

أ. مَا رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ بِسَنَدِهِ عَنِ الشَّافِعِيِّ أَنَّهُ قَالَ: «الْبِدْعَةُ بِدْعَتَانِ بِدْعَةُ مُحَمَّدٍ، وَبِدْعَةُ مَذْمُومَةٍ. فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ فَهُوَ مُحَمَّدٌ، وَمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فَهُوَ مَذْمُومٌ، وَاحْتَجَّ بِقَوْلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ: نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هِيَ»^(۲).

واته: داهیتراو دوانه: داهیتراوی چاک و خراب، نهوه ی گونجا له گهل سونهدت نهوه چاکه، نهوه ی نه گونجا نهوه خراپه به به لنگه ی فهرموده که ی نیمامی (عومهر).

ب. عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ مَيْلَمَنْ قَالَ: قَالَ الشَّافِعِيُّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «المحدثات من الأمور صَرَبَانٌ أَحَدُهُمَا مَا أَحْدَثَ يُخَالَفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةَ أَوْ أَثْرًا أَوْ إِجْمَاعًا فَهَذِهِ الْبِدْعَةُ الضَّلَالَةُ وَالثَّانِي مَا أَحْدَثَ مِنَ الْخَيْرِ لَا خِلَافَ فِيهِ لِوَاحِدٍ مِنْ هَذَا فَهَذِهِ مُحَدَّثَةٌ غَيْرُ مَذْمُومَةٍ وَقَدْ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ يَعْنِي أَنَّهَا مُحَدَّثَةٌ لَمْ تَكُنْ وَإِذَا كَانَتْ فَلَيْسَ فِيهَا رَدٌّ لِمَا مَضَى»^(۳).

واته: دروستکراوه کان دوو جوژن: دروستکراویک پیچهوانه ی قورنان و فهرموده و پاشماوه و کوده ننگه، نهوه داهیتراویکی گو مرایی یه، نهو دروستکراوانه ی پیچهوانه ی یه کیک نیه لهوانه نهوه خراب نیه، وه ک نیمامی (عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وتی: «نِعْمَتِ الْبِدْعَةُ هَذِهِ» باشترین داهیتراو نهمه یه.

(۱) "ضوابط البدعة وقواعد الأصولية والفقهية" لنزيه محمود عفون ص ۱۷.

(۲) رواه أبو نعيم في "الحلية" (۱۱۳/۹)، وابن رجب في "جامع العلوم" ص ۲۵۳، وابن حجر في "الفتح" (۲۵۳/۱۳)، والسيوطي في "الأمر بالاتباع" ص ۳۷، وفي "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۴۳۱/۱).

(۳) رواه ابن عساکر في "تبيين كذب المفتري" (۹۷)، والذهبي في "السير" (۷۰/۱۰)، والسيوطي في "الحاوي" (۱۹۲/۱۱)، والبيهقي في "مناقب الشافعي" (۴۹۶/۱).

قسه كهی نیمامی (شافعی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نایسته پیچهوانه یا تایبه تکرندی فهرموده که «کل بدعة ضلالة»، بهم روونکردنهوانه^(۱):

۱. قسه كهی نیمام ده بیته دوو برگه: (الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ، وَالْبِدْعَةُ الْمَذْمُومَةُ)، داهیتراوی چاک بهوه پیتاسه ده کات به گونجاو له گه ل سوننهت دا، وه کو ده لیت: (مَا وَافَقَ السُّنَّةَ)، (وَلَمْ يُخَالَفْ فِيهِ لِوَاحِدٍ) یا دژایه تی هیچ یه کینک له بهلگه کان نه کات، کهواته مه بهستی پتی نهو (وسیله) و ریگاو هوکاره دونیایی یانه به بگریته بهر بو سوودمهندی یه دینیبه کان، نه مانه وه کو (مُضْلِحَةُ الْمُرْسَلَةِ، مَا لَا يَتِمُّ الْوَاجِبُ إِلَّا بِهِ فَهُوَ وَاجِبٌ)^(۲)، تهواوکاری کاره واجبه کان وه کو کوکردنهوهی قورنان و نویسهوهی فهرموده زانسته شرعی یه کان، به بهلگه ی نهوهی نیمام نه مانه ی مه بهسته، له کوتایی قسه کان دا نمونه به فهرموده كهی نیمامی (عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بو تهراویح دینیته وه: «نِعَمَتِ الْبِدْعَةِ هَذِهِ»، که نه مه بنه مادارو پشتگیر کراوی بهلگه ی هه به، وه داهیتراوی خراب به (مُخَالَفَ السُّنَّةِ) یا (يُخَالَفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةً أَوْ أَثْرًا أَوْ إِجْمَاعًا) پیچهوانه دژبه به کینک لهو جوزه بهلگانه ناو ده بات، نه مه بو خوی مه بهست پتی بیدعهی شرعی یه، هیچ بهلگه یه ک پشتگیری ناکات و گومرای یه.

۲. وه مه بهستی له به کارهیتانی وشه ی (البدعة) بو خوی ناویکی خراب و زه مه له دین داو خستنه پال چاکه وه (محمودة) نهوه ناگه یه نیت مه بهست پتی رووه شرعی یه که بیت به شیوه یه کی گشتی بو پیچهوانه دینیبه کان، بهلکو مه بهست پتی رووه زمانیه که یه وه کو نیمامی (عومهر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به کاری هیناوه.

وه کو (ابن رجب) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَمُرَادُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ: أَنَّ الْبِدْعَةَ الْمَذْمُومَةَ مَا لَيْسَ لَهَا أَصْلٌ مِنَ الشَّرِيعَةِ يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَهِيَ الْبِدْعَةُ فِي إِطْلَاقِ الشَّرْعِ، وَأَمَّا الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ، يَعْنِي: مَا كَانَ لَهَا أَصْلٌ مِنَ السُّنَّةِ يُرْجَعُ إِلَيْهِ، وَإِنَّمَا هِيَ بِدْعَةٌ لَعَنَّ لَا شَرْعًا»^(۳).

(۱) "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/۴۳۲).

(۲) "جامع العلوم والحكم" (۲/۱۳۱).

(۳) "الأشباه والنظائر" للسبكي (۱/۱۲۰)، و "شرح القواعد الفقهية" لأحمد الزرقا ص ۴۸۶.

واته: مبهستی (شافعی) رَكَّاتُهُ داهتراوی خراب بی بنمعی شرعی یه؛ نهوه بیدعه به به کارهینانه شرعی بهکهی، وه داهتراوی چاک گونجاوه له گهل سونهت داو بنماداره؛ نهوه بیدعهی زمانهوانیه نهک شرعی.

۲. ده بیت قسهی نهم نیمامه له چوارچیوهی قسه کانی تری دا بخوینریتنهوه بو زیاتر روونبوونهوهی بهرنامهو بوچوونه زانستی به کانی، نیمام توندوتیزترین کهس بووه له تیکه لکردنی دین به چاکزاینه عهقلی به کان و قسه کردن بهی بهلگه، ده لیت: «حراماً علی أحد أن یقول بالاستحسان إذا خالف الاستحسان الخیر»^(۱)، «وإنما الاستحسان تلذذ»^(۲)، «مَنْ اسْتَحْسَنَ فَقَدْ شَرَّعَ»^(۳).

واته: حهرامه له سهر به کیك بریاری به چاکزاین بدات گهر دزایهتی بهلگه کان بوو، نهوهی کار به چاکزاین دابیت حمزه کانی خو بهتی، به چاکزاین بریاردانی شرعی به.

بهم شیوه به نیمام دزایهتی راو بوچوون و حمزه کانی خه لکی کردوه تیکه له به شرعی بکهن، چ جای گومانی نهوهی بی بریت پشتیوانی بیدعه کاران ده کات له بیدعه کانیاں دا.

بو زیاتر به یوهست بوون به بهلگه وه ده لیت: «إِذَا وَجَدْتُمْ فِي كِتَابِي خِلَافَ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَقُولُوا بِهَا وَدَعُوا مَا قُلْتُمْ»^(۴).

واته: گهر له کتیبه کم دا پیچهوانه ی سونهتی پیغمبر ﷺ بوو؛ فهرموده که وه رگرن و قسه کم واز لیبن.

وه ده لیت: «إِذَا رَأَيْتُمُونِي أَقُولُ قَوْلًا وَقَدْ صَحَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خِلَافَهُ فَاعْلَمُوا أَن عَقْلِي قَدْ ذَهَبَ»^(۵).

(۱) (۲) (۳) "الرسالة" للشافعي ص ۵۰۳، وفي "الأم" (۳۰۹/۷)، و "الاعتصام" للشاطبي (۶۲/۳).

(۴) "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۵۲، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۳۵/۱۰)، و "الحلية" (۱۰۶/۹)، و "البداية والنهاية" لابن كثير (۲۵۳/۱۰)، و "الابحاج" (۱۸۸۳).

(۵) "صفة صلاة النبي ﷺ" للالباني ص ۵۲، و "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۳۵/۱۰)، و "الحلية" (۱۰۶/۹)، و "البداية والنهاية" لابن كثير (۲۵۳/۱۰)، و "الابحاج" (۱۸۸۳).

واته: گهر بینتان قسه یه کم کرد له یتهمبهره وه ﷺ یتجهوانه که ی بوو، بزائن عه قلم لا نهماوه.

میژوی ژبانی (شافعی) شاهیده، نیمام (نه حهد) ﷺ ده لیت: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا اتَّبَعَ لِلْأَثَرِ مِنَ الشَّافِعِيِّ»^(۱).

واته: که سم نه بیبوه شو یتکه وه تی سوننه ت بیت به هینده ی (شافعی).

نیمامی (سُخْتُونُ) ﷺ ده لیت: «لَمْ يَكُنْ فِي الشَّافِعِيِّ بِدْعَةً»^(۲).

واته: له (شافعی) دا بیدعه کاری نه بووه.

۴. کردنه به لنگه ی قسه که ی نیمامی (شافعی) بو ریگه پیدانی داهیتراو به ناوی چاکه وه یتجهوانه ی بنه ما زانستی یه کانی نیمام خو به تی:

یه کیك له بنه ماکانی: «وما نهي عنه رسول الله فهو على التحريم، حتى تأتي دلاله عنه على أنه أراد به غير التحريم»^(۳).

واته: نه وه ی یتهمبهری خوا ﷺ ریگری لی کردوه به لنگه یه له سهر حهرام تاوه کو شیوازو به لنگه یه کی تر لای نه وه ده دیت له سهر نه وه ی مه بهستی پی حهرام نه.

گهر سه بری «وَأَيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۴) بکه ین ده بیین ریگری یه که بو حهرامه، وه هیچ به لنگه یه کی تر نه له سهر نه وه ی مه بهستی له م فهرمووده دا حهرام نه، نیز چون نیمام به حهرامی نازانیت و بوار ده کاته وه بو بیدعه؟!

وه یه کیکی تر له بنه ماکانی ده لیت: «فكل كلام كان عاماً ظاهراً في سنة رسول الله فهو على ظهوره وعمومه، حتى يُعْلَمَ حديثٌ ثابتٌ عن رسول الله - بأبي هو وأمي - يدل على أنه إنما أريد بالجملة العامة في الظاهر بعض الجملة دون بعض»^(۵).

(۱) "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۲۶/۱۰).

(۲) "سير أعلام النبلاء" للذهبي (۹۵/۱۰).

(۳) "الرسالة" ص ۳۴۱.

(۴) "الرسالة" ص ۲۱۶.

(۵) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقه وشواهد، وسبق تخريجه ص ۴۴.

واته: ههموو قسه‌یه‌کی گشتی ناشکرا له سوننهت دا به گشتی و ناشکرا ده خویندیریته‌وه تاوه‌کو له سوننهت دا به‌لگه‌یه‌کی تر دیت له‌سهر مه‌بهست پی‌ی که هه‌ندیکه‌تی.

فهرمووده‌که‌ی پیغه‌مبهر ﷺ «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له به‌لگه گشتی به ناشکرا‌کانه، هیچ به‌لگه‌یه‌کی شرعی نیه له‌سهر تاییه‌تکردنی نه‌م گشتی یه.

بهم روونکردنه‌وانه بو‌مان ده‌رکه‌وت به‌کاره‌یتانی وشه‌ی (الْبِدْعَةُ الْمَحْمُودَةُ، وَالْبِدْعَةُ الْمَذْمُومَةُ) لایه‌نی نیمامی (شافعی) ﷺ مه‌بهست پی‌ی یه‌کینکه لهم به‌کاره‌یتانه:

❖ البدعة اللغوي - البدعة مقابلة السنة - البدعة بشكلها العام - المصلحة المرسله^(۱).

واته: له روهه زمانه‌وانیه‌که‌یه‌وه، یان خویندنه‌وه‌ی به‌رامبهر سوننهت، یان شیوه گشتی یه‌که‌ی زمانی و شرعی، یان بنه‌ماداره شرعی یه‌کان.

واته به هیچ شیوه‌یه‌ک مه‌بهستی نیمام به تاییهت پیناسه‌و واتا شرعی یه‌که نه‌بووه له به‌کاره‌یتانی وشه‌ی (بیدعه) دا.

له‌بهر نه‌وه‌ی (بیدعه) وشه‌یه‌کی زهم و به خراپ ناو‌بردنه له‌دین دا، هیچ وه‌صف و چاکه‌یه‌ک له‌خو ناگرتیت، وه‌کو دژه دین ناو‌ده‌بریت چ جای نه‌وه‌ی پیناسه‌ی چاک و به شرعی کردنی بو بکرتیت.

نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده‌لیت: «أَنَّ كُلَّ رَأْسِخٍ لَا يَبْتَدِعُ أَبَدًا، وَإِنَّمَا يَقَعُ الْإِبْتِدَاعُ مِمَّنْ لَمْ يَتَمَكَّنْ مِنَ الْعِلْمِ الَّذِي ابْتَدَعَ فِيهِ»^(۲).

واته: که‌سی رو‌چوو کامل له زانست دا داهیتراو دانه‌یتیت به هیچ شیوه‌یه‌ک، به‌لکو داهیتراو له یه‌کینکه ده‌وه‌شیته‌وه‌ شاره‌زای زانستی نه‌یت له‌و بو‌اره‌دا که بیدعه‌ی تیا ده‌کات.

وه ههموو نه‌و زانایانه‌ی ههمان قسه‌ی نیمامی (شافعی) ﷺ داده‌ریژنه‌وه بو داهیتراو، به‌تاییهت نه‌وانه‌ی باسحان کرد؛ ههمان مه‌بهست و شیوازی نیمامیان مه‌بهسته، به به‌لگه‌ی نه‌وه‌ی

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الفامدي (۱/۴۳۶)، و "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن"

لدكتور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۹۰، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۴۳.

(۲) "الاعتصام" (۱/۱۹۲).

کوی نوسین و بهرنامه‌ی زانستی و میژووی خزمه‌تی دینی یان پشتگیری کردنی سوننه‌ت و دزایه‌تی کردنی بیدعه‌کاران به‌تایه‌تی فیره‌قه گومراکان بووه، وه گهر سهیری نوسراوه‌کانیان بکه‌ین؛ نوسراوه‌کانیان له هیچ کاتیک دا به‌لگه‌و سهرچاوه‌ی بیدعه‌کاران نه‌بووه بگره دزبان بووه، وه کو: "تلیس إبلیس" ی أبو فرج الجوزي، وه "المحلی" ی ابن حزم، وه "الباعث علی إنکار البدع" ی أبو شامة، وه "فتح الباری ی ابن حجر، ... هتد .

که‌واته په‌نابردنه بهر وشه‌یه‌کی کورتی نیمامی (شافعی) ﷺ بوّ دهرگا کردنه‌وه و پاساو هینانه‌وه بوّ بیدعه‌کاری، له‌گه‌ل نه‌وه‌ش دا پشت کردنه خویندنه‌وه‌ی بهرنامه‌و دینداری (شافعی) خوی! که‌واته که‌وتینه نیوان دوو به‌رداشه‌وه بیدعه‌و بیدعه‌کاری و بره‌ودان به بهرنامه‌ی بیدعه‌کاران، یاخود بیّ هه‌لگری شوینه‌واری (شافعی) ﷺ له زیندوو کردنه‌وه‌ی سوننه‌ت و دزایه‌تی بهرنامه‌ی گومراکاران و شوینکه‌وته‌ی به‌لگه!

نه‌بیّت کامیان رپه‌وه‌ی نیمامی (شافعی) بیت ﷺ؟ نوسراوه‌کانی شایه‌تخال و یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی نهم بابه‌تیه .

نهم زانایانه به عورف و سه‌رده‌می خوینان کومه‌له وشه‌و دارشتنیکیان به‌کار هیناوه به بهرنامه‌ی زانستی خوینانه‌وه، به‌لام له دوا‌ی نه‌وان که‌سانی تر به ماناو مه‌به‌ستی عورفی خوینان شکاندوو‌یانه‌ته‌وه‌و به‌کاریان هیناوه، وه‌کو (ابن القیم) ﷺ ده‌لیت: «حَمَلُوا الْقُنُوتَ فِي لَفْظِ الصَّحَابَةِ عَلَى الْقُنُوتِ فِي اضْطِلَاحِهِمْ»^(۱).

واته: وشه‌ی قنوت له سه‌رده‌می هاوه‌لان دا به زور مانه‌وه له نو‌یزداو قورنان خویندن به‌کاریان هیناوه، به‌لام دوا‌ی نه‌وان به‌س به مانای قنوتی نو‌یز وشه‌ی هاوه‌لانیان بیتاسه کردوه .

دابه‌شکردنی داهیتراو بوّ (الحسنة والسيئة) دارشتنی وشه‌ی یه نه‌ک حقیقی به‌گویره‌ی نهم خالانه^(۲):

۱. دابه‌شکردنی بیدعه بوّ چاکه‌و خراپه یا پینج به‌شه یاسایی یه‌که دابه‌شکردنیکه له رووه (اللغوي) زمانه وانیه‌که‌وه، نهمه کو‌ده‌نگی زانایانی له‌سه‌ره‌و شاراه‌یه .

(۱) "زاد المعاد فی هدی خیر العباد" (۱/ ۲۷۴).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجیزانی ص ۸۱ - ۸۴.

۲. بیدعی حقیقی شرعی ناکریتته هیج بهشینکوه لهو دوو جوژه دابهشکردنه، ئەمەش زانایان کوژدەنگن لەسەری.

۳. ئەوانەى ئەم جوژه دابهشکردنه بەکاردهیتن له رووه شرعی یەکهیهوه، مەبەستیان بەکارهێنانیهتی وه کو پاساوێک بوّ بنه‌ما دانانی کوتمه‌لیک له بیدعوو بەچاکزانینی و دروستکردنی رووپوشیکی شرعی بوّ.

ئەمە زیاتر له‌وه‌دا بەدی ده‌کریت زانایانه پیشووه‌کان دابهشکردنی بیدعیان کردووه، وه‌کو ئیمامی (شافعی) و (عزى كورى عبدالسلام) و (نەوه‌وی) ... بەبێ رازیوون و دروستکردنی بیدعوو سەر بن له بیدعه‌کاری دا، ئەمە ئەوه ده‌گه‌یه‌نیت ئەوان (بمقسمی البدع لا بمحسني البدع) دابهشکاری بیدعه بوون له رووه زمانیه‌که‌یه‌وه ئەک رووه شرعیه‌که‌ی، ئەک بەچاکزانینی بیدعه بوون.

به‌پێچه‌وانه‌ی زانایانی دواى ئەوانی مه‌زاهیب (علماء المتأخرين المذاهب) که دابهشکردنه زمانه‌وانیه‌که‌ی زانایانی پیشوویان قو‌ستووه‌ته‌وه‌و به‌کاریان هێناوه بوّ سه‌لماندن و دانانی کوتمه‌لیک له بیدعه.

ئەمە خالی وردی جیاکه‌وه‌که‌یه، وه به‌ره‌می قسه‌ی (المتأخرين) له‌کارخستنی هه‌ره‌شه‌ی فه‌رمووده‌که «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» ده‌گه‌یه‌نیت، یا به‌تایه‌تکردنی و وشه‌گشتی یه‌که‌یه‌تی (تخصیص العموم) به‌بێ بوونی به‌لگه‌ی تایه‌ت.

روانگی دووم: دابه شکردنی بو پینج به شه یاسا شرعیه کان

(الأحكام التکلیفیه: واجب، مندوب، حرام، مکروه، مباح)

له روانگی دابه شکردنی داهیتراوه وه بو (الحسنة والسيئة) بو یه کهم جار له سهر دهستی (عزالدين بن عبدالسلام) رحمته الله داهیتراوی دابه شکرد به سهر پینج به شه حوکمه شرعی یه کان دا، ده لیت: «الْبِدْعَةُ فَعْلٌ مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَهِيَ مُنْقَسِمَةٌ إِلَى: بَدْعَةٍ وَاجِبَةٍ، وَبَدْعَةٍ مُحَرَّمَةٍ، وَبَدْعَةٍ مَنْدُوبَةٍ، وَبَدْعَةٍ مَكْرُوهَةٍ، وَبَدْعَةٍ مُبَاحَةٍ»^(۱).

واته: داهیتراو نه وه یه له سهردهمی پیغمبردا رحمته الله نه بو بیت و دابهش ده بیت بو: بیدعی واجب و حرام و مندوب و مه مکروه و حلال.

نیمامی (القرافی) رحمته الله قوتابی (عز بن عبدالسلام) به همان شیوهی ماموستاکی ده یکات به پینج به شه وه، بو هر یه کیکی ده لیت: «(قِسْمٌ) وَاجِبٌ، وَهُوَ مَا تَنَاوَلَهُ قَوَاعِدُ الْوُجُوبِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرْعِ ...، (الْقِسْمُ الثَّانِي): مُحَرَّمٌ، وَهُوَ بَدْعَةٌ تَنَاوَلَتْهَا قَوَاعِدُ التَّحْرِيمِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرِيعَةِ ...، (الْقِسْمُ الثَّلَاثُ) مِنَ الْبِدْعِ مَنْدُوبٌ إِلَيْهِ، وَهُوَ مَا تَنَاوَلَتْهُ قَوَاعِدُ النَّدْبِ وَأَدْلَتُهُ مِنَ الشَّرِيعَةِ ...، (الْقِسْمُ الرَّابِعُ) بَدْعٌ مَكْرُوهَةٌ، وَهِيَ مَا تَنَاوَلَتْهُ أَدِلَّةُ الْكِرَاهَةِ مِنَ الشَّرِيعَةِ وَقَوَاعِدُهَا ...، (الْقِسْمُ الْخَامِسُ) الْبَدْعُ الْمُبَاحُ، وَهِيَ مَا تَنَاوَلَتْهُ أَدِلَّةُ الْإِبَاحَةِ ...»^(۲).

واته: هه ریبه که لهو به شان به لگه کانی نهو به شه ده یگریته وه.

نیر به دواوی دا (ابن حجر والنووي والسيوطي والسخاوي ...) ^(۳) نم شیوه دابه شکردنی وتراوه ته وه و گه یه نراوه.

(۱) "قواعد الأحكام في مصالح الأنام" لعز الدين بن عبدالسلام (۲/ ۲۰۴).

(۲) "الفروق" للقرافي (۴/ ۲۰۳ - ۲۰۴).

(۳) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۸)، و "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن"

وهلام بؤ ئەم بۆ جوونه:

۱. نيامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْت: «أَنَّ هَذَا التَّقْسِيمَ أَمْرٌ مُخْتَرَعٌ، لَا يَدُلُّ عَلَيْهِ دَلِيلٌ

شَرْعِيٌّ»^(۱).

واته: ئەم جوژه دابهشکردنه جوژیکى داهیتراوه ههچ بهلگهیه کى شەرى له سه ریه.

واته له سه ردهمى هاوه لانهوه تاوه کو (عز بن عبدالسلام) له سالى (۶۶۰) ی کوچی دا وهفاتى کردوه، واته به درێژایى شەش سه دهو نیو پر له زانایان ئەم جوژه پێنسه و دابهشکردانهیان نهبووه، ئەمه دووره له کو دهنگى زانایانهوه (اجماع العلماء).

۲. به پێنسه کهى (عز بن عبدالسلام) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ بۆ بیدعه «مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ»^(۲)

ئەوهیه له سه ردهمى پێغه مبه ر دا ﷺ نه بوو بیته، ئەمه (بیدعهی دونیایى و دینی) ده گرێته وه، وه بیدعهی زمانهوانى و شەرى عیش ده گرێته وه.

گه ر مه به سته داهیتراوی زمانهوانى بیته ئەوا له رووی زمانهوانیه وه به لى ده توانیته پێنج بهش بیته وه کو (محمد رشید رضا) دَهَلَيْت: «أَنَّ الْكَلِمَةَ الْبِدْعَةَ اِطْلَاقًا لِعَمَلٍ بِمَعْنَى الشَّيْءِ الْجَدِيدِ الَّذِي لَمْ يَسْبِقْ لَهُ مِثْلٌ، وَبِهَذَا الْمَعْنَى يَصِحُّ قَوْلُهُمْ إِنَّهَا تَعْتَرِبُهَا الْأَحْكَامُ الْخَمْسَةُ»^(۳).

واته: وشه ی بیدعه دوو جوژ ناوبردنی ههیه: ناوبردنی زمانهوانى به مانای کاریکى تازه پێشوه خته نه بووه، بهم مانایه هه ر پێنج حوکمه شەرى یه کان له خو ده گریت.

به لام گه ر مه به سته داهیتراوی شەرى بیته ئەوا هه مووی گو مرایى یه و دزایه تى ده فه کان ده کات، له هه ر دوو حاله ته که دا نا کرێته به لگه بۆ دابهشکردنی داهیتراو، بهم پێنسه یه «مَا لَمْ يُعْهَدْ فِي عَصْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ» ئەوه ی له سه ردهمى پێغه مبه ر دا ﷺ نه بوو بیته؛ به لگه ی مه به سته (عز بن عبدالسلام) له سه ر داهیتراوی زمانهوانیه^(۴).

(۱) "الاعتصام" (۲۴۶/۱).

(۲) "تفسیر المنار" لمحمد رشید رضا (۶۶۰/۹).

(۳) "قواعد الأحكام في مصالح الأنام" لعز الدين بن عبدالسلام (۲/۲۰۴).

(۴) "ضوابط البدعة وقواعد الأصولية والفقهية" لتزیه محمود عفون ص ۱۷.

۳. ناوبردنی کاره بهلگه داره كان به ياسا شرعی یه كان و له هه مان کات دا ناوبردنی به داهيتراو کوکردنه وهی له گه ل یه ک دا دوو دژبه یه که.

ئیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «بَلْ هُوَ نَفْسُهُ مُتَدَافِعٌ؛ ... إِذْ لَوْ كَانَ هُنَالِكَ مَا يَدُلُّ مِنَ الشَّرْعِ عَلَى وُجُوبٍ أَوْ نَدْبٍ أَوْ إِباحَةٍ؛ لَمَا كَانَ تَمَّ بِدَعَاةٍ، ... فَالْجَمْعُ بَيْنَ "كَوْنٍ" تِلْكَ الْأَشْيَاءِ بِدَعَا، وَبَيْنَ كَوْنِ الْأَدْلَةِ تَدُلُّ عَلَى وُجُوبِهَا أَوْ نَدْبِهَا أَوْ إِباحَتِهَا جَمْعٌ بَيْنَ مُتَنَافِيَيْنِ»^(۱).

واته: ئەمه خوئی بوّ خوئی بهرپه رچی خوئی ده داته وه، گهر بهلگه هه بیته له سهر واجیبه تی و سونه تیه تی یا حه لاتی تی ئەوه چون بیدعه یه ... ئەمه کوکردنه وهی دوو دژبه یه کن.

له بهر ئەوهی (واجب و سنه و حرام و مکروه و مباح) ئەمانه یاسا کانی شه رعن به بهلگه وه، به لام داهيتراو ههچ بهلگه یه ک و بنه مایه کی دینی نیه، ئەم ناوانه وه صف و باسی دینی، به لام داهيتراو وشه یه کی زه م و به خراب ناوبردنه، زه م و وه صف کو نایته وه.

۴. ئەو فونانه ی هیتاویه تی یه وه بوّ ئەم دابه شکرده شیواندن و تیکه لکردنیکی پیوه دیاره، ده بیته هوکار بوّ نه سه لماندنی ئەم بوّ چوونه، وه کو ئیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ روونی ده کاته وه (سلیم هیلالی) کورتی کردوه ته وه دهلّیت: «قسم البدع الواجبة: ليس كذلك إذ الأمثلة التي ذكرت فيه، كلها من قبيل (ما لا يتم الواجب إلا به فهو واجب)، أو قد دلت عليه النصوص عامة وعمل بها سلف الصالح، من باب مصالح المرسله.

قسم المندوب: فليس من البدع الأمثلة التي مثل لها صلاة التراويح في رمضان ... فقد قام النبي ﷺ في المسجد.

قسم التحريم: فليس فيه ما هو بدعة هكذا باطلاق، بل ذلك كله مخالفة للأمر المشروع.

قسم المكروه: ذكرت فيه أشياء هي من قبيل البدع من الجملة أو من قبيل الاحتياط على العبادات، وذلك الصحيح.

قسم المباح: فليس داخلًا في البدع، الأمثلة من باب التمتع^(۱).

واته: بهشی (واجب): داهیتراو نیه، غونه کان هه موویان لهوه دا کۆ ده بنه وه (هه رشتیک واجبی بی تهواو نه بوو واجبه)، یاخود به لگه گشتی به کان له خوئی ده گریت و هاوه ل و شوینکه وتوان کاریان بی کردوووه له ژیر ناو نیشانی (مصالح المرسله) سوو دهنندی به به لگه داره کان دا جینگه ی ده بیته وه.

بهشی (مندوب): به کیک له غونه کان نوژی تهراویجه، داهیتراو نیهو پیغه مبری خوا ﷺ کردوووه تی له مزگهوت دا.

بهشی (حرام): غونه کان به لگه ن له سهه حه رامیه ت نه ک بیده ه.

بهشی (مکروه): نهو غونانه ی باسی کردوووه راسته به شیوه ی گشتی ده بیته بیده ه یا له بواری پاراستنی عیبادات دا یا له زیادو کهم بهم شیوه یه تهواوه.

بهشی (مباح): غونه کان ناچنه ژیر باری بیده هوه به لکو حه لال و نیعمه ته دونیایی به کانه.

ه. دابهشکردنه که ی (عز بن عبدالسلام) بو پنج بهش و له ژیر ناو نیشانه شهری به کان داو غونه هینانه وه بو به لگه یه له سهه نه وه ی جیاوازی نه کردوووه له نیوان «البدعة الشرعية التي لا تكون إلا مذمومة، والبدعة اللغوية التي قد تكون مذمومة، وقد تكون محمودة، وقد تكون مباحة»^(۲).

واته: داهیتراوی شهری که هه مووی گو مریی یه و داهیتراوی زمانه وانی ده شیت خراپ بیت یا چاک بیت یاخود حه لال بیت.

نعم جیانه کردنه وه بهش ده گه رپته وه بو هوکاری سهیر کردنی کاره کان له روانگی سهه رتا دروستبوونیانه وه که نه بوون، خویندنه وه ی شه ریش له م روانگیه وه نیه، له بهر نه وه ی هه موو تازه دروستبوونیک له روانگی زمانه وه بی ده وتریت بیده ه.

(۱) «البدعة وأثرها السيء على الأمة» جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۸، و «الاعتصام» للشاطبي (۱/ ۲۴۷).

(۲) «حقيقة البدعة وأحكامها» لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۳۹).

۶. به گویره شیوازی غونه کانی بو هدر بیتج یاساکانی شرعی «أدخل المصالح المرسله في مسمى البدع، بناء على أنها لم تدخل أعيانها تحت النصوص المعينة، وإن كانت تلائم قواعد الشرع. فلكونها داخله تحت قواعد الشرع، حكم عليها بالوجوب أو الندب أو الإباحة، ولكونها حادثة غير معهودة في عصر الرسول صلى الله عليه وسلم سهاها بدعاً، فيكون بذلك من القائلين بالمصالح المرسله، وهي ليست بدعاً إلا في اللفظ»^(۱).

واته: دياره بنه مای (المصالح المرسله) نهو سوودمه ندى يانهى له شرعه وه ره گراوه خستوويه تی به ژیر ناویشانی داهيتراو وه، نیمامی (الشاطبي) رحمته الله ده لیت: «فإن كلام ابن عبد السلام ظاهر منه أنه سمى المصالح المرسله بدعاً»^(۲). له سر بنه مای نه وهی نه وانه هيج ده قیکی دیاریکراو نیه له سه ریان نه گهرچی بشگونجیت له گهل بنه ما شرعی یه کان دا، له بهر نه وهی ده چیته ژیر باری بنه ما شرعی یه کان حوکمی به (واجب، مندوب، مباح) دراوه به سه ریا، وه له لایه کی تریشه وه کاریک نه بووه له سه رده می پیغمبر دا صلی الله علیه و آله نهو ناوی بردووه به بیدعه، گهرچی بهس له زمان دا بیی ده وتریت بیدعه.

۷. هيج به شیک لهو بیتج به شه داهيتراو ناگریته وه بیجگه له به شی (حرام و مکروه) نه بیت، وه کو نیمامی (الشاطبي) رحمته الله ده لیت: «والحاصل من جميع ما ذكر فيه قد وضح منه أن البدع لا تنقسم إلى ذلك الانقسام، بل هي من قبيل المنهي عنه: إما كراهة، وإما تحريماً»^(۳).

کورتیه نهو باسانه روون بووه وه داهيتراو نایته نهو به شانیه کی بهس کراوه بیجگه له گرتنه وهی (مه کروه و حرام) نه بیت، نه ویش له رووی قه دهغه کردنیه وه.

وه ده لیت: «أما المكروه ومنها والمحرّم؛ فمسلّم من جهة كونها بدعاً لا من جهة أخرى، إذ لو دلّ دليل على منع أمر أو كراهته؛ لم يثبت بذلك كونه بدعة؛ لإمكان أن يكون معصية؛ كالقتل

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۴۴۰).

(۲) "الاعتصام" (۱/ ۲۴۶).

(۳) "الاعتصام" (۱/ ۲۷۰).

وَالسَّرِقَةَ وَشُرْبِ الخَمْرِ وَنَحْوِهَا، فَلَا بِدْعَةَ يُنْصَوَّرُ فِيهَا ذَلِكَ التَّقْسِيمُ الْبَتَّةَ، إِلَّا الْكُرَاهِيَّةَ وَالتَّحْرِيمَ»^(۱).

واته: (مکروه و حرام) داهیتراو ده گریته وه له رووی داهیتراو وه نهک روویه کی تر، لهو رووه وه داهیتراو یا حرامه یا مه کروهه، گهر ههر بهلگه بهک بیت لهسهردا ریگریکردنی کارنیک وهک (حرام یا مکروه) نایته بهلگه لهسهردا داهیتراو له بهر نه وهی تاوانه نهک بیدعه، به بوچون بیدعه لهو دابهشکردنه دا تنها بهشی (حرام و مکروه) ده گریته وه.

(سليم الهلالي) ده لیت: «الإثم قدر مشترك بين البدع كلها، فلا يجوز أن نحكم على بدعة بأنها أقل إثماً من غيرها»^(۲).

واته: تاوان ریژه به کی به شدار بووه له نیوان هه موو داهیتراو هه کان دا، دروست نیه حوکم بدهین بهسهردا بیدعه بهک دا کهوا تاوانی لهوانی تر که مژ بیت.

تیبینی لهسهردا (البدعة المكروهة)

له پيشوو دا زانیمان داهیتراو هه موو جوژه کانی له باسی گومرایی دا کو ده بیهته وه، نه م وه صفه بهیوهسته بیوهی و لسی نایته وه، وه کو فهرمووده که ده فهرمویت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» هه موو داهیتراو نیک گومرایی به، وه گومراییش پیچه وانهی هیدایه ته، وه داهیتراویش له هاوشیهی تاوان و لادراوه کان دایه، وه کو چون تاوان له بهک پله دا نیه ناواش داهیتراو له بهک پله دا نیه.

له قسهی زانایان دا داهیتراو به جوژی حرام و مه کروه ناو براوه، وه کو (الطرطوشي) ده لیت: «فألفيت ذلك ينقسم إلى قسمين: قسم يعرفه الخاصة والعامة أنها بدعة محدثة؛ إما محرمة، وإما مكروهة»^(۳).

(۱) "الاعتصام" (۱/ ۲۴۶).

(۲) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۳۷.

(۳) "الحوادث والبدع" ص ۲۱.

واته: گه‌یشتووم به‌وه‌ی داهینراو ده‌بیت به دوو به‌شه‌وه، جوړی خه‌لکی تاییه‌ت و گشتی ده‌یزانن داهینراوه یا حه‌رامه یا خود مه‌کروهه.

وه (عز بن عبدالسلام) یش له دابه‌شکردنه‌که‌ی دا به هه‌مان شیوه به‌شی (حرام و مکروه) ی باس کردووه، وه (الشاطبی) یش له "الاعتصام" پینداگری ده‌کات له‌وه‌ی داهینراو له‌و پینج به‌شه‌ته‌نها به‌شی (حرام و مکروه) ده‌گریته‌وه.

به‌شی (حرام): ناشکرایه‌و هیج پاساویکی بو‌نیه.

به‌شی (مکروه): له قسه‌ی زانایان دا مه‌به‌ست پنی پیناسه‌ی (فقهاء) نیه که ده‌لین: «ما لا یترتب علی فاعله ذم شرعی ولا إثم ولا عقاب»، «ما یناب تارکه ولا یعاقب فاعله»^(۱).

واته: له‌سه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی هیج زهمیکی شرعی و تاوان و سزا نادریت.

وه‌ک نیمامی (الشاطبی) رَلَلَهُ دهلینت: «إِثْبَاتَ قَسْمِ الْكِرَاهَةِ فِي الْبِدْعِ عَلَى الْحَقِيقَةِ بِمَا يُنْظَرُ فِيهِ، فَلَا يَعْتَرُ الْمُعْتَرُ بِإِطْلَاقِ الْمُتَقَدِّمِينَ مِنَ الْفُقَهَاءِ لَفْظِ الْمَكْرُوهِ عَلَى بَعْضِ الْبِدْعِ، وَإِنَّمَا حَقِيقَةُ الْمَسْأَلَةِ أَنَّ الْبِدْعَ لَيْسَتْ عَلَى رُتْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الذَّمِّ. كَمَا تَقَدَّمَ بَيَانُهُ. وَأَمَّا تَعْيِينُ الْكِرَاهَةِ الَّتِي مَعْنَاهَا نَفْيُ إِثْمٍ فَاعِلِهَا وَازْتِفَاعُ الْحَرَجِ الْبُتَّةِ، فَهَذَا بِمَا لَا يَكَادُ يُوجَدُ عَلَيْهِ دَلِيلٌ مِنَ الشَّرْعِ وَلَا مِنْ كَلَامِ الْأَيْمَةِ عَلَى الْخُصُوصِ»^(۲).

واته: به‌کارهینانی وشه‌ی (مکروه) له یه‌کیک له به‌شه‌کانی بیدعه‌دا نه‌و پیناسه‌و به‌کارهینانه‌ی (فقهاء) ی بو‌ناکریت که خاوه‌نه‌که‌ی تاوانبارو ریگریه‌کی له‌سه‌ر ناییت، به‌کارهینانی وشه‌ی (مکروه) بو‌بیدعه‌بم شیوه‌یه هیج به‌لگه‌و قسه‌ی زانایه‌ک له‌سه‌ری به‌رده‌ست نایه‌ت، به‌لکو وشه‌ی (مکروه) له دابه‌شکردنی بیدعه‌دا مه‌به‌ست پنی نه‌وه‌یه بیدعه‌کان له یه‌ک ناست و پله‌دا نین.

(۱) "المذکره للشیاطی" ص ۴، "الورقات" للجوینی ص ۸، "المستصفی" للغزالی ص ۳۳.

(۲) "الاعتصام" (۲/۵۳۳).

قسهی زانایان باس کرد به شیوهیه کی کۆدهنگ لهسهرد نهوهی (بیدعه لای شهتبان باشره تاوه کو تاوانهکان)، بهدهر لهوهش خاوهن داهیتراو خوئی به حهق دهزانیته و بانگهوازی بو دهکات و تهوبهیی لهسهرد ناکات.

نهمانه ههمووی بهلنگن لهسهرد نهوهی وشهیی (مکروه) بو داهیتراو مهبهستی «وَأَيُّهَا حَقِيقَةُ الْمَسْأَلَةِ أَنَّ الْبِدْعَ لَيْسَتْ عَلَى رُتْبَةٍ وَاحِدَةٍ فِي الدَّمِّ، وَالذَّنْبُ فَمِنْهَا مَا هُوَ كُفْرٌ وَمِنْهَا مَا هُوَ كَبِيرَةٌ وَمِنْهَا مَا هُوَ مَكْرُوهٌ»^(۱).

نهوهیه داهیتراوهکان بهی تاوانیان نیه بهلکو ههیانه دههچونه له دین و ههیانه تاوانی گهورهیهو حهرامه، وه ههیانه (مکروه)ه.

وه (مکروه)یش دوو جوژه: (الکراهة التحريمية والکراهة التنزيهية)، بهکه میان مهبهستی بیتی حهرامه، دووه میان مهبهستی بیتی خو پاراسته، که باشره لئی دوور بیت.

بهشی (خو پاراستن باشره)مان نیه له داهیتراو دا، لهبهرد نهوهی (وشهیی گومرایی و ههیه وشهیی ناگر لهسهرد ههموو داهیتراویکه).

ئیمامی (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دهلته: «وَجَدْنَا بَيْنَ الطَّاعَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَاسِطَةً يَصِحُّ أَنْ يُدْخَلَ تَحْتَهَا الْمَكْرُوهُ، ... بِخِلَافِ الْهُدَى وَالضَّلَالِ؛ فَإِنَّهُ لَا وَاسِطَةَ بَيْنَهُمَا فِي النَّسْرِ يَصِحُّ أَنْ يُنْسَبَ إِلَيْهَا لَفْظُ الْمَكْرُوهِ مِنَ الْبِدْعِ، وَقَدْ قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ [يُونُسُ: ۳۲]، فَلَيْسَ إِلَّا حَقٌّ، وَهُوَ الْهُدَى، وَضَلَالٌ وَهُوَ الْبَاطِلُ، فَالْبِدْعُ الْمَكْرُوهَةُ ضَلَالٌ»^(۱).

واته: له نیوان عیادهت و تاوان دا لیکدانیک ههیه ده گونجیت له ژیری دا (مکروه) جیگهیی بیتهوه، به پینجهوانهیی ههیدایهت و گومرایی بهوه ههچ بهیوهندی و لیکدانیک له نیوانیان دا نیه تاوه کو (مکروه) به پیناسهیی (فقهاء) دابتریت، وهک خوایی گهوره دهفهرمویت: ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ [يُونُسُ: ۳۲]. ههچ شتیک نیه لهدوایی حهقهوه بیجگه له گومرایی نهیت.

(۱) "حقیقه البدعه وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/۲۰۶)، و "الاعتصام" (۲/۵۳۳).

(۲) "الاعتصام" (۲/۵۳۲).

بوونی بېس حق و هیدایهت ههیه یاخود گومرایی که نهویش بهتالته، بوئه بیدعهی (مکروه) گومرایی به.

نیمامی (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ههلسهنگاندنيك له نيوانی (مکروه التنزيهي) له حهرامه كان داو (مکروه البدعي) دهکات، واته (مکروهات) ی حهرام و (مکروه) يَكْ که بو حوکمی بیدعه ناو دهبریت بو زیاتر دلنیا بوون له جیاوازی یهکانیان که بیدعه به هیچ شیوهیهك بهو مانایه نایهت زانایانی فیهی مهبهستیانه له پیناسهی (مکروه) دا، " (مکروه): نهوهیه که نهکردنی باشه، وه گهر بکریت تاوان و سزای بهر ناکهویت".

۱. نهوهی (مهکروهه کانی حهرام) دهکات مهبهستی پی بدهیهتیانی شههوات و نارهزووه کانیتهی و پستی به لییوردنی خوی بهستروه.

۲. باوهربوونی نهگوزاره بهوهی مهکروهه، وه به حهلای نازانیت، وه کاتیک نهنجامی دهکات له خوا دهترسیت چارهپتی لیخوشبوونه، (خوف ورجاء) یش دوو بهشی نیمانه.

۳. نهوهی مهکروهات دهکات دهزانیت باشه وایه نهیکات و نهفسی پالنهروه ناواتی نهکردنی بووه.

۴. وه بهردهوام دل شکاوهو ههولتی دوورکهوتنهوه دهکات گهر هوکاره کانی گرتییت یان نا.

بهلام بیدعه کار له کهمزین بیدعه دا به پیچهوانهی نهوانهویه (خوی به حق دهزانیت و وا گومان دهبات ریگهی پر هیدایهت و کاملتی یهو بانگهوازی بو دهکات و بهلنگهو شیوازه گوماناوی یهکانی بو خر دهکاتهوهو نایهویت و مهبهستی نیه به هیچ شیوهیهك تهوبهی لهسهر بکات، وه سووره لهسهر نهجمدانی و چارهپتی پاداشته^(۱).

وه تنانتهت لهلای زانایانی پیشووش (مکروه) یان به مانای حهرام بهکارهیناوه لهسهر شیوهی داپشتی قورنان که (مکروه) یان بو حهرام و مهکروه بهکارهیناوه، وهك له دواي گوناوه گهورهکان، وهك (قتل و زیناو مالی ههتیو خواردن و تهرازوبازی و خو بهگهوره زانین ...)،

خوای گهوره دهفهمویت: ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ [الاحقاف: ۲۷-۳۸].

(۱) "الاعتصام" (۲/۳۷۳)، و "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/۲۰۸).

نمانه هموویان لای خوی گهوره کاریکی خراب و حمرامن، خو ناشیت نهو هموو تاوانه گهورانه مهکروهیکی (تنزیهی) بیت، واته خو پاراستن باشره تاییدا.

نیماسی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَمَّا كَلَامُ الْعُلَمَاءِ فَإِنَّهُمْ وَإِنْ أَطْلَقُوا الْكِرَاهِيَةَ فِي الْأُمُورِ الْمُنْهِيَّ عَنْهَا لَا يَعْنُونَ بِهَا كِرَاهِيَةَ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، وَإِنَّمَا هَذَا اضْطِرَاحٌ لِلْمُتَأَخِّرِينَ حِينَ أَرَادُوا أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ الْقَبِيلَيْنِ. فَيُطْلِقُونَ لَفْظَ الْكِرَاهِيَةِ عَلَى كِرَاهِيَةِ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، وَيُحْصُونَ كِرَاهِيَةَ التَّحْرِيمِ بِلَفْظِ التَّحْرِيمِ وَالْمَنْعِ، وَأَشْبَاهِ ذَلِكَ.

وَأَمَّا الْمُتَقَدِّمُونَ مِنَ السَّلَفِ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَكُنْ مِنْ شَأْنِهِمْ فِيمَا لَا نَصَّ فِيهِ صَرِيحًا أَنْ يَقُولُوا: هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ ... فَإِذَا وَجِدَتْ فِي كَلَامِهِمْ فِي الْبِدْعَةِ أَوْ غَيْرِهَا: أَكْرَهُ هَذَا، وَلَا أَحِبُّ هَذَا، وَهَذَا مَكْرُوهٌ. وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ، فَلَا تَقْطَعَنَّ عَلَى أَنَّهُمْ يُرِيدُونَ التَّنْزِيهِ فَقَطْ، فَإِنَّهُ إِذَا دَلَّ الدَّلِيلُ فِي جَمِيعِ الْبِدَعِ عَلَى أَنَّهَا ضَلَالَةٌ فَمِنْ أَيْنَ يُعَدُّ فِيهَا مَا هُوَ مَكْرُوهٌ كِرَاهِيَةَ التَّنْزِيهِ؟»^(۱).

واته: وتهی زانایان لهم بارهیهوه به گشتی وشهی (مکروه) یان بو کاره حمرامهکان بهکار هیناوه بهبی مهبهستی تنها (مکروه التنزییه)، بهلکو بو هردوو کیانه (حرام و مکروه).

به کارهینانی (مکروه) بهس بو خو پاراستن نهک (حرام) به کارهینانی (متأخرین) زانایانی نه دواییه کاتیک ویستویانه له نیوان دوو هاوشیوهدا جیاوازی یهک دروست بکهن، مهکروهیان بو پیشهکی حرام به کارهیناوه به مهبهستی خو پاراستن، وه وشهی حمرامیان بو ریگرتن و حرام به کارهیناوه.

بهلام زانایانی پیشووه صالحهکان کاریان وا نهبووه، ههر شتیکی دهقیکی ناشکرای لهسهر نهبیت بلین نهمه حمرامه یا حلاله ... گهر له قسهکانیان دا دهربارهی داهیتراو یا ههر شتیکی تر وتیان: (نهمه به باشی نازانم، نهمدم بی خوش نیه، نهمه مهکروهه)، بریار مهده لهسهر نهوهی مهبهستیان (مکروه، الکراهة التنزییه) بووه.

که بهلگه هه بیته له سهه هه موو داهیتراوه کان که گو مریایه یه؛ له کوئی داهیتراو هه ژمار ده کریت بهوهی (کراهة التنزیهیه) نه کردن و خو پاراستن باشزه تیایدا.

به کورتی باسکردنی بیدعه به (مکروه) بو حوکمه که ی نیه بهلکو بو پله که بهتی وهک (بیدعه که گه وره یه یا بچووک، بینی ده رده چیت له دین یا ده رنا چیت، لایه نی باوره یی یه یا کرداری یه "الاعتیادی والعملي"، له بنه ماکانی دینه یا لقه کانی "الأصول والفروع" ...).

له کو تایی دا: نهوهی داهیتراوی کردووه به پینج به شهوه که (عز بن عبدالسلام والقرافی) یه ره حه تی خویان لیتت به سهه کرده ی که سانی سهه تایی نه م دابه شکردنه داده نریت، سهه رای نهوهی بم شیره یه زانایان رته ی ده که نهوه، له گه ل نهوهش دا گو ماغان له وه دا نیه که خاوه نی هه لگرو به برنامه و (منهج) ی نه ملی سونه تن و دزایه تی داهیتراوو لادانه کان کاریان بووه له به ره هلستی به رده و امیان دا بوون، بوئه (عز بن عبدالسلام) قسه و یژو به ره په رچه ره وه ی ده سه لاته کانیش بووه له م ناسته دا به نازناوی (سلطان العلماء) ده سه لاتی زانایان ناوی دهه کرده وه، وه گه ر پیاجونه وه ی نویسنه کانیشی بکه ین ده بینین پینداگری کرده وه له وه ستان له سنووری سونه ت دا وه له کرده وه دا ده رگای بو داهیتراوی به ناو چاک نه کرده وه ته وه، وه کو:

... ده رباره ی نویژی (صلات الرغائب) که سه نه ده کانی (ضعیف) ده لیت: «فإن الشریعة لم ترد بالتقرب إلى الله بسجدة منفردة لا سبب لها فإن القرب لها أسباب وشرائط وأوقات وأركان لا تصح بدونها ... وكذلك لا يتقرب إلى الله عز وجل بالصلاة والصيام في كل وقت وأوان...»^(۱).

واته: له شه ربه ت دا نه هاتووه له خوا نزیکیو نه وه به کړنووشیکی تاك هوکاری نه بیت، نزیکیو نه وه له خوا هوکارو مه رج و کاته کان و روکنه کانی تایبه ت به خوئی هه به دروست نیه به بی بوونی نه وانه، وه هه روه ها نزیکیو نه وه له خوا ﷺ به نویژو روژوو به ک له هه موو کاتیک دا نا کریت.

(۱) "المساجلة العلمية بين الإمامين العز وابن صلاح" بتحقيق الألباني ص ۸۰۷.

السَّيِّحُ (الألباني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِأَنَّ نَهْمَ قَسَمِيهِ دَهَلَيْتُ: «هَذَا مِمَّا يَشْعُرُ أَنَّهُ رَحِمَهُ اللهُ لَا يَرَى الْبِدْعَةَ الْحَسَنَةَ بِمَفْهُومِ السَّائِدِ عِنْدَ الْمُتَأَخِّرِينَ»^(۱).

واته: نهمانهی همووی نهوه دهگه به نیت (عز بن عبدالسلام) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَايَ لَه سَهْر دَاهِيْتِرَاوِي چَاك نِيَه بَهو تِيْگَه يَشْتَهِي زَانَايَانِي نَهْم دَوَايِي يَه.

۱۱۸ دهربارهی سلاوات خویندن دواي دوعای قنوت دهلّیت: «وَلَمْ تَصِحَّ الصَّلَاةُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْقَنُوتِ، وَلَا يَنْبَغِي أَنْ يُزَادَ عَلَى صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ شَيْءٌ وَلَا يَنْقُصُ»^(۲).

واته: دروست نیه سلاوات خویندن له دواي قنوت و ناییت هیچ زیاد بکریت له نویره که ی پیغمبری خوا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَان كَهْم بَكْرِيْت.

۱۱۹ دهربارهی تهوقه کردن دواي نویره بهیانی و عسر دهلّیت: «المصاحفة عقب الصبح والعصر من البدع»^(۳).

واته: تهوقه کردنی دواي نویره بهیانی و عسر بیدعهیه.

۱۲۰ دهربارهی نویره له سهر بهرمال دهلّیت: «فالأفضل اتباع الرسول ﷺ في دق أفعاله وأقواله وجلها... والاقْتِدَاءُ بِالسَّلَفِ أَوْلَى مِنْ أَحْدَاثِ الْبِدْعِ»^(۴).

واته: باشر وایه شوینکهوتهی پیغمبر کهیت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَه وَرْدَتَرِيْن كَارُو قَسَم دَا بَه گَشْتِي ... شوینکهوتهی هاوه لانی پیشوو بیت باشره له دروستکردنی داهیتراو.

لهمانه دا به ناشکرا روونه بهرنامه و شیوازی شوینکهوتهی (عز بن عبدالسلام) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بَرِيْتِي يَه لَه بهرنامه یه کی زانستی شهرعی به شوینکهوتهی قورنان و سوننهت گهرچی هندیك باس و دهربرینی وه کو نهم (دابهشکردنی بیدعه بو پینج بهش) بابته شیوازیك ده نویتیت له په یوه ست

(۱) "المسألة العلمية بين الإمامين العز وابن صلاح" بتحقيق الألباني ص ۸۰۷، و "أصل صفة الصلاة" للألباني (۳/ ۹۷۷).

(۲) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۴۷، و "أصل صفة الصلاة" للألباني (۳/ ۹۷۷).

(۳) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۱۷۳، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۴۱.

(۴) "الفتاوى عز بن عبدالسلام" ص ۱۷۳، و "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۲۴۰.

نه بونى چوارده وري بهلنگو مهبسته شرعى يه كان، بهلام «نحمل كلامه المطلق على المقيد» كوى گشتى قسه كانى ره چاو ده كريت و قسه پهيوهسته كانى ناخوښريته وه و زال ناكرت به سهر كوى گشتى بهرنامه زانستى يه كهى دا، وه ناده ميزاديش به دهر نيه له ههله و كه م و كورتى، وه گهر واش نه بيت «شَيْخُ الْإِسْلَامِ حَبِيبًا، وَلَكِنَّ الْحَقُّ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنْهُ»^(۱). (عز بن عبدالسلام) خوښو يستمانه بهلام حقه خوښو يستره لامان تا نه و.

وه تهنانهت قوتابى يه كهى نيمامى (القرافى) رَكَّ اللَّهُ كَاتِيكَ شَوَيْتِكِهوتى ماموستا كهى ده بيت له دريژه پيدانى نم بابه ته دا نيمامى (الشاطبي) رَكَّ اللَّهُ رَهْخَنِى لَى دَهْگَرِيَت و دَهْلِيَت: «اتَّبِعْ فِي هَذَا التَّقْسِيمِ شَيْخَهُ مِنْ غَيْرِ تَأْمَلٍ ... أَنَّهُ مُنَاقِضٌ لِقَوْلِهِ فِي آخِرِ الْفَصْلِ: "الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي الْإِتْبَاعِ، وَالشَّرُّ كُلُّهُ فِي الْإِبْتِدَاعِ"»^(۲).

واته: شوينكهوتى ماموستا كهى بووه لهم دابه شكر دنه دا بهي تيروانين ... وه پاشان نم دابه شكر دنه پتجهوانو ههله شان دنه وهى كوتا قسه بهتى له بابه ته كه دا كه ده ليت: "هموو خيريك له شوينكهوتى سونهت دايه، وه هموو شهرتك له دروست كردنى داهيتراوه كان دايه".

نم نيمامانو هاوشيوه كانيان له كوى و نهوانه له كوى نوقمى ريگهى پر بيدعو گومرايى و دونيايى بوون و بي ناگا له زانستى شرعى و بهرنامهى زانابانى نهلى سونهت، كاتيك قسه كانيان بهتايبت لهم بواره دا ده قوزنه وه بو مهبسته دورر له دين و زانسته شرعى يه كان «أين الشرى من الشريا؟» خاكى دونيا له كوى و نهستيرهى بلندى سوره ييا له كوى؟

بريار دان له سهر بونى داهيتراوى چاك هموو هوكاره كهى ده گهر پته وه بو تيكه لكردنى ماناى داهيتراو له رووه زمانى و پيتاسه شرعى يه كهيه وه له هه نديك وتهى (السلف الصالح) و زانايان دا، به جيا كردنه وهى نم دوانه له يه كتر هموو گومانيك دهر پته وه^(۳).

(۱) "مدارج السالكين" لابن القيم (۳/۳۶۶).

(۲) "الاعتصام" (۱/۳۲۳ - ۳۲۹).

(۳) "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلاي ص ۲۴۰.

روانگی سنی یم: داهینراو ههمووی گومراییه

(البدعة كلها ضلالة)

داهینراو بهك جوړه، وه نهویش گومرایی یهو حهرامهو تاوانه، هیچ بهشیک ههلتاگریت، به شیوهیه کی گشتی بهلگه کان له سهره تایی نهم نویسنه دا خراونه ته روو، به لام به تیهریوون به سهریان دا دهینوسینه وه.

به لگه کان:

نایه ته کان:

﴿خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّتْ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۴۳].

پیغه مبهری خوا ﷺ له دنیا دهر نه جوو تا ههموو دین کامل بوو، پیوستی به هیچ نه بووه، وه نهمه به کینکه له پله و پایه کانی نیسلام به سهر نایینه کانی رابردوودا.

﴿خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَفْرَقَ بَيْنَكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَٰلِكُمْ وَصَّيْتُكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ [الأنعام: ۱۵۳].

رینگه ی خوای پهروه ردگار راست و دروست و کار به سوننه تکردن، رینگه کانی تریش دوو بهر کابته ی و گومراییه و کار کردنه به داهینراوه کان.

﴿خوای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ [الأنعام: ۱۵۹].

ته بهر را کردنی پیغه مبهری خواو سوننه ته کانی مانای کهوتنه ناو داهینراوه کان و رینگه گومرایی به کانه وهیه.

فهرمووده كان:

✽ يتغمبهه رى خوا رضي الله عنه ده فهرمويت: «إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۱).

واته: ناگادارى دروستكراوه كان بن، هممو دروستكراوئيكي ديني بيدعهيهو هممو بيدعهيه كيش گومرايه.

✽ يتغمبهه رى خوا رضي الله عنه ده فهرمويت: «مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»^(۲).

✽ يتغمبهه رى خوا رضي الله عنه ده فهرمويت: «فَإِنَّ لِكُلِّ عَابِدٍ شِرَّةً، وَلِكُلِّ شِرَّةٍ فِتْرَةٌ، فَإِمَّا إِلَى سُنَّةٍ، وَإِمَّا إِلَى بَدْعَةٍ، فَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى سُنَّةٍ، فَقَدْ اهْتَدَى، وَمَنْ كَانَتْ فِتْرَتُهُ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ فَقَدْ هَلَكَ»^(۳).

واته: هممو كاريك (خاوهن كاريك) گورپك و توانايه كي ههيه، وه هممو توانايه كيش ماوهيه كي ههيه، هه كه سيك ماوهي توانا كه ي به ريگه ي سونه ته كه ي من بيت هيدايت دراوه و هه كه سيك ماوه و توانا كه ي بيگه له وه بيت تياچوه.

وته ي هاوه لان:

✽ قال ابن عمر رضي الله عنهما: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(۴).

واته: هممو داهيتراويك گومراي يه گهر هممو خه لكيش به باشي بزاني.

✽ قال ابن مسعود رضي الله عنه: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبَدَّعُوا؛ فَقَدْ كُفَيْتُمْ»^(۵).

واته: شويته كه ته ي پاشاوه و كاره كايمان بن، خاوهني داهيتراو مه بن، نيز به ستانه.

(۱) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرناؤوط): حديث صحيح بطرقة وشواهد، وسبق تخريجه ص ۴۴.

(۲) رواه البخاري (۲۶۹۷)، ومسلم (۱۷۱۸) واللفظ له، وسبق تخريجه ص ۴۵.

(۳) رواه أحمد (۶۴۷۷)، وقال (أحمد شاكر): إسناده صحيح، وابن حبان في "صحيحه" (۱۱)، وسبق تخريجه ص ۵۰.

(۴) رواه ابن بطه في "الإبانه" (۲۰۵)، واللائكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۴/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۶.

(۵) رواه أحمد في "الزهدي" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهد" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنة" (۷۸)، وسبق تخريجه ص ۵۵.

کھ عن حذيفة رضي الله عنه: «اتَّبِعُوا سُبُلَنَا، وَلَئِنْ اتَّبَعْتُمُونَا لَقَدْ سُبِقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا، وَلَئِنْ خَالَفْتُمُونَا لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۱).

واته: شونیکهوتهی ریگه کافان بن، گهر شونیکهوتهمان بن نهوا ینشکهوتنیک بهدهست دههین زور له پیش، وه گهر ینجهوانهمان بن نهوا گومرا دهن به گومرای یه کی زور دور.

کھ (عبدالله ی کوری عمری کوری عاص) رضي الله عنه دهفهرمویت: «مَا ابْتَدَعْتَ بِدَعَا إِلَّا اِزْدَادَتْ مُضِيًّا، وَلَا تَزَعَتْ سُنَّةً إِلَّا اِزْدَادَتْ هَرَبًا»^(۲).

واته: ههر داهیراونیک داددهیرت زیاتر بهردهوامی پی دهرت، وه ههر سونهتیک لادهیرت زیاتر دهرراو نامیت.

کھ (عبدالله ی کوری عباس) رضي الله عنه دهفهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالِاسْتِقَامَةِ وَالْأَثْرِ، وَإِيَّاكُمْ وَالتَّبَدُّعِ»^(۳).

واته: ههولتی خواپهرستی و مانهوه بده لهسهر بهرنامه کی خواو شونیکهوته بهو بیدعه کار مده.

کھ (مهعازی کوری جهبل) رضي الله عنه دهفهرمویت: «... وَإِيَّاكُمْ وَالْبِدْعَ وَالتَّبَدُّعَ وَالتَّنَطُّعَ وَعَلَيْكُمْ بِأَمْرِ كُمْ الْعَتِيقِ»^(۴).

واته: خوتان پاریزن له بیدعهو بیدعه کاری، پهیهوست بن به کارو بهرنامه کوته کهتانهوه.

کھ (نوبه ی کوری کهعب) رضي الله عنه دهفهرمویت: «عَلَيْكُمْ بِالسَّبِيلِ وَالسُّنَّةِ، ...»^(۵).

واته: پهیهوست بن به ریگه ی منهج و سونهتهوه.

(۱) "البدع" لابن وضاح (۱۵).

(۲) رواه ابن بطه في "الإبانة" (۲۲۷)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۷/۸)، وسبق تخريجه ص ۵۸.

(۳) "البدع" لابن وضاح (۶۱).

(۴) رواه ابن وضاح في "البدع" (۶۲)، وفي "شرح لامية ابن تيمية" (۱۲/۱۹)، وسبق تخريجه ص ۵۹.

(۵) رواه الإمام ابن المبارك في "الزهد" باب: لزوم السنة (۲/۲۱)، وأحمد في "الزهد" (۱۰۹۳)، وسبق تخريجه ص ۵۹.

کودهنگی هاوه لانی له سهر خرابی و دزایه تی هه موو داهیتراوینک «إِجْمَاعُ السَّلْفِ الصَّالِحِ مِنَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَمَنْ يَلِيهِمْ عَلَى دَمِّهَا كَذَلِكَ، وَتَقْيِجِهَا وَالْهُرُوبِ عَنْهَا»^(۱).

وتهی زانایان:

نهمش هه ندیکه له قسهی زانایان له سهر داهیتراو که گو مری یه دابهش ناکریت بو ههچ به شیک:

✍ (أبو حنیفة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «عَلَيْكَ بِالْأَثَرِ وَطَرِيقَةَ السَّلْفِ وَإِيَّاكَ وَكُلَّ مُحَدَّثَةٍ فَإِنَّهَا بِدْعَةٌ»^(۲).

واته: په یوه ست به به فمرموده و رینگه ی پشیننه سالحه کانه وه و ناگاداری دروستکراوه کان به هه موویان داهیتراون.

✍ (إمام مالك) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «مَنْ ابْتَدَعَ فِي الْإِسْلَامِ بِدْعَةً يَرَاهَا حَسَنَةً، زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَانَ الرَّسَالَهَ»^(۳).

واته: هه رکه سیک له ئیسلام دا بیدعهیه ک بکات و به باشی بزانیته؛ نهوا وا ده ری ده بریت که (عَلَيْهِ السَّلَام) دینه که ی نه گه یاندوه.

✍ (إمام أحمد) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «أُصُولُ السُّنَّةِ عِنْدَنَا التَّمَسُّكُ بِهَا كَانَ عَلَيْهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ وَالْإِقْتِدَاءُ بِهِمْ وَتَرْكُ الْبِدْعِ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»^(۴).

واته: بنهماکانی سونهت لای ئیمه په یوه ست بوونه بهو رینگه یی هاوه لانی له سهر بووه و شویتکهوته یانه و نه کردنی بیدعهیه، وه هه موو بیدعهیه کیش گو مری یه.

(۱) "الاعتصام" (۱/۱۸۸)، "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن" لكتور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۷۶، "موقف أهل السنة" لرحيلي ص ۱۱۵، "البدعة وأثرها السيء على الأمة" جامع رسائل لسليم الهلالي ص ۱۹۲، "الإبداع" لعلي محفوظ ص ۱۱۰.

(۲) "ذم التأويل" لابن قدامة المقدسي ص ۳۳، و "أحاديث في ذم الكلام وأهله" لعبدالرحمن المقرئ ص ۸۶.

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۶۵)، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۱۱/۳۷۳)، وسبق تخريجه ص ۶۴.

(۴) رواه أحد في "أصول السنة" ص ۱۴، واللالكاني "شرح أصول الاعتقاد" لللالكاني (۳۱۷)، وسبق تخريجه ص ۶۵.

✍ (قاسم بن سلام) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «البدع والأهواء كلها نوع واحد في الضلال»^(۱).

واته: هه موو داهیتراوه کان یهک جورن له گومرایی دا.

✍ (ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ [مُتَعَيِّنٌ وَأَنَّهُ يَجِبُ الْعَمَلُ بِمُؤَمِّمِهِ]»^(۲).

واته: گومرابوونی هه موو داهیتراوه کان بنه مایه که پیوسته کاری بی بکریت.

✍ (ابن رجب) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «فَكُلُّ مَنْ أَحَدَثَ شَيْئًا، وَنَسَبَهُ إِلَى الدِّينِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ أَصْلٌ

مِنَ الدِّينِ يَرْجِعُ إِلَيْهِ، فَهُوَ ضَلَالَةٌ، وَالدِّينُ يَرِيءُ مِنْهُ»^(۳).

واته: هه رکه سیک گومراییهک بکات و بیخاته پال دینه وه وهیج بنه مایه کی نه بیته؛ گومراییه و

دین بهریه لی.

✍ (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ [معمول عند العلماء على عمومها لا

يستثنى منه شيء ألبتة، وليس فيها ما هو حسن أصلاً]»^(۴)، وه دَهَلَيْتَ: «أَنَّ الْبَدْعَ لَا تَنْقَسِمُ إِلَى

ذَلِكَ الْإِنْقِسَامِ، بَلْ هِيَ مِنْ قَبِيلِ الْمُنْهَيِّ عَنْهُ: إِمَّا كَرَاهَةً، وَإِمَّا تَحْرِيمًا»^(۵).

واته: فهروودهی (هه موو بیدعه یهک گومراییه) لای زانایان به گشتی کاری بی ده کریت و هیج

لیدهر کردنیکی تیدا نه، وه هیچی به باش دانانریت، وه هیچی قاییلی هیج جوزه دابهشکردنیک

نه، بیجگه له حهرام و مه کروه نه بیته.

کوډهنگی زانایانی نیسلامیش تا ریژویه کی دوور کون لهسهر خرابی و زیانه کانی داهیتراو^(۶)،

به تایهت (البدعة الحقيقية) داهیتراوه بی بنه ماکان، گهرچی بوچوونی جیایان هه بیته لهسهر

(۱) "شرح صحيح البخاري" لابن بطال (۵۸۸/۸)، و "التوضيح لشرح الجامع الصحيح" لعمر بن علي المصري (۵۶۸/۳۱).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۳۷۰/۱۰).

(۳) "جامع العلوم والحكم" بتحقيق (شعيب الأرنؤوط) (۱۲۸/۲).

(۴) "فتاوى الإمام الشاطبي" ص ۱۸۰.

(۵) "الاعتصام" بتحقيق (سليم الهلالي) (۲۷۰/۱).

(۶) بروانه "أقوم السنن في نقض تقسيم البدع إلى سيء وحسن" لذكور: أحمد عبدالكريم نجيب ص ۹۸، و "إثبات الحق" لابن

الوزير ص ۱۰۹، و "السلفية" لبوطي ص ۱۴۵.

جوړه کانی تری داهیتراو وه کو (البدعة الإضافية والترك والمصالح المرسله والاستحسان في البدع)، (داهیتراوی بوّ زیادکراو، ماره نه کراوه کانی پتغمه بهر ﷺ و به چاک و خیر زانینی و هرگراوه کان له دهغه کانه وه)، نعمانه له مموودوا باسیان دیت و شوینی رای جیاوازی زانایان، بهلام وشه ی (بیده) وشه کی بیژراوو به خراب زانین شوینی و تومه تبارکردنی دینیوه تنانته له فیرهغه گومرا ناوداره کانیش دا.

نهمش دهگه پتیهوه بوّ سروشتی داهیتراوه کان و خواونه کانیان، ناتوان پشت له حق هه لکه ن و ههواو ناره زووه کانی خوشیان تیکه ل کردووه، نهم تیکه له هوکاری بنه برنه کردن و جیانه کردنه وهیته لای خه لکی.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وهذا منشأ ضلال من ضل من الأمم قبلنا، وهو منشأ البدع، فإن البدعة لو كانت باطلا محضاً لظهرت وبانت، وما قبلت، ولو كانت حقاً محضاً، لا شوب فيه، لكانت موافقة للسنة، فإن السنة لا تناقض حقاً محضاً لا باطل فيه، ولكن البدعة تشتمل على حق وباطل»^(۱).

وه ده لیت: «إذ لو كانت كذلك لم تخف على الناس، ولكن تشتمل على حق وباطل، فيكون صاحبها قد لبس الحق بالباطل: إما مخطئاً غلطاً، وإما متممداً لتفاق فيه وإلحاد»^(۲).

واته: بنه مای گومراکان گومرایی گه لانی پش نیمه به، نه وهش بنه مای داهیتراوه کانه، گهر داهیتراو به تالی تهواو بویه دهرده کهوت و روون دهبووه وه وه ریش نه ده گرا، وه گهر حقی تهواو بویه نهوا گونجاو بوو له گه ل سونهت دا، وه سونه تیش پتجه وانهی حق نیو به تالی تیدا ناییت، به لام داهیتراو حق و به تال له خو ده گریت، وه گهر وا نه بویه له خه لک شاروه نه ده بوو.

(۱) "درء تعارض العقل والنقل" (۱/۲۰۹).

(۲) "درء تعارض العقل والنقل" (۲/۱۰۴).

به لگه عهقلیه کان:

به لگه عهقلی به کانیش شاهید حالیکه ترن بو به گومرا زانینی هه موو جورنیکه داهیتراو دزایه تی کردیان:

۱. بریار دان له سهر داهیتراو، ره خه ی ناراسته و خوویه بو نیسلام له پرووی:
أ. تهواو نه بوونی وه کو دین و قبولی زیاده و کمی تیایدا.

ب. شورای پولایینی نیسلام و وشه ی (شرك، بدعة) به له (توحید و سنة) دا له حهقی خوا
ﷺ و پیغه مبه ره که ی ﷺ، چون له شهریک (هاوبهش) بریاردان دا دابهشکردنی بو چاک و خراب
نیه که حهقی خوایه، ناواش بو حهقی پیغه مبه ره که ی ﷺ دابهشکردن نیه وشه ی (بیدعه) بو چاک و
خراب.

ت. سهرچاوه (مرجعیة) بو گهراندن هوه سه ری وه کو دین قورنان و سونه ته نهک سهرچاوه ی
عهقل و کهسه ناوداره کان و بیدعه ی چاکه و حهسه نه بیت بو کارکردن و کردنه به لگه.

۲. بیدعه کار به رامبه ر پیغه مبه ری خوا ﷺ خوئی داده نی بمو مانایه ی چون نهو پیشهواو رینگه
رینمونی ده کات نه میش به هه مان شیوه نهو حهقانه به خوئی ده دات.

هه ر نه م هوکاره به دانانی وتی ناوی خوئی له لایه ن پیغه مبه ری خواوه ﷺ کاتیک باسی
رینمونی و رینگه ی هیدایه ت ده کات ده فهرمویت: «خَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ»^(۱)، باشترین و خیرترین رینگه ی هیدایه ت رینگه ی (محمد) ﷺ، به ناوی (الرسول أو
النبي أو الإسلام أو سنتي ...) نه بیردوه، نه گه ر چی هه ر خوئی ده گریتهوه، بو دلنیا بوون و
لیتیکنه چوون، وه هیمایهک بو نهوه ی کهسانیک دین به رامبه رکئی و هاوشانیه تیم له گه ل ده کهن،

(۱) رواه البخاري (۶۰۹۸) بلفظ: أَحْسَنُ الْهُدَى، ومسلم (۸۱۷)، وابن ماجه (۴۵)، والنسائي في "الكبرى" (۱۲۳۵)، وأحمد (۱۴۳۳۴)، والدارمي في "السنن" (۲۱۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۰)، والطبراني في "الكبير" (۸۵۲۴)، والحاكم في "المستدرک" (۳۵۳)، والبزار في "المسند" (۲۰۵۱)، وابن بطة في "الإبانه" (۱۷۱)، والبغوي في "شرح السنه" (۱۰۳)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۲۰۲)، واللائكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۸۳)، والأجري في "الشریعة" (۸۴)، والروزي في "السنه" (۷۳)، وابن أبي عاصم في "السنه" (۲۴)، وابن وضاح في "البدع" (۵۳).

وه كو چوڼ له حقهی خوادا هه نديك هاوبهش له كارو هاوشيوه له سيفاته كاني خوادا بو خويان بربار ددهن، هردوو لايان ستمه له مافي خوا ﷺ و پيغه مېره كهي دا ﷺ، له بهر نه وه بیدعه كار به عينا دكهرو لادهر ناوده بریت.

۳. بیدعه كارو داهيتراو ريگه خوش ده كات بو خو به دده ستموه نهدان بهرامبهر دهقه شهرعي په كان و گوي نهدان به بهلنگه، ديقه تدان له حالي بیدعه كاران دهينيت نهمه تايبه تزين وده صفة كانيانه، بويه ئيمامي (عومر) ﷺ دهليت: «أَصْحَابَ الرَّأْيِ أَعْدَاءُ السُّنَنِ»^(۱).
واته: خاوه ني بيروړا كان دوزمني سونه تن.

بیدعه كاران به (أهل الكلام والرأي المذموم وأهل الأهواء ...) خاوه ن قسه و راو هه او ناره ووو ناوبراون، له بهر نه وهی هه نايه تيك له گهل بيرو بهرنامه يان دا نه گونجايت به ناوی (مجاز و ظني) په وه كاربان پي نه كرده وه، وه هه فهرمووده په كيش نه گونجايت به ناوی (خبر آحاد) هوه له كاربان خستوه.

۴. ريگه دان به داهيتراو به ناوی چا كه وه كرده وهی دهر گايه كي بي سنووري ره هاو دوور له هيچ متمانوه بنه ماو ياسايه كي كوده ننگه، نهمه له ناستي زانايان دا چ جاي له ناستي خهلكي گشتي دا.

ئيمامي (الذهبي) ﷺ دهليت: «وقوم قسموها إلى: محرم، ومكروه، ومباح، ومستحب، وواجب، ... لكنهم لا يكادون يضبطون الفرق بين البدعة الحسنة والبدعة السيئة، فهذا يستحسن ما يذمه الآخر»^(۲).

واته: كه ساتيك بیدعه يان دابهش كرده وه بو حرام و مه كروه و موباح و موسته حهب و واجب، ... به لام له گهل نه وهش دا ده گه نه نهو ناسته ي بويان ريك ناخرت و جيا ناكرته وه جياوازي نيوان داهيتراوي چاك و خراب، نهم به چاكي ده زانيت نهو به خراي ده زانيت.

(۱) رواه الدارقطني (۱۴۶/۴)، وأبو نعيم في "الحلية" (۳۲۶/۶)، والبيهقي في "المدخل إلى السنن الكبرى" (۲۱۳)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۱)، والأصبهاني في "الحجة" (۲۲۱/۱)، وابن عبد البر في "الجامع" (۱۹۲۴)، وفي "إعلام الموقعين" لابن القيم (۴۴/۱).

(۲) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" للذهبي ص ۳۰.

نهم دهرگا کردنه و هیش دووره له ههموو بهرنامه به کی زانستی شرعی و له خوگری پیناسه و
مهرج و زانستیکی سهر به خوئی توکمه ی پالپشت به بهلگه و هاوشیوه بنهماکان.

۵. دابهشکردن له داهیتراو دا مانای له کارخستنی فرموده که به، وه کو نیمای (الذہبی)

كَذَّبَتْ دَهْلِيَّتٌ: «فلازم قولهم: تعطيل معنى قوله: "كل بدعة ضلالة" حيث قابلوا: التعميم
بالتقسيم، والإثبات بالنفي، ولم يبق فائدة لقوله: "كل محدثة بدعة"»^(۱).

واته: ماناو پدیوهستی قسه که بیان له کارخستنی مانای «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» به ههموو داهیتراو نیک
گومرایی به، له بهرامبر گشتی وشه ی (کل) دابهشکردنیان کردووه له بهرامبر جیگیر کردنی
وشه ی (بدعه) نهمانیان بو نهم وشه به جیگیر کردووه، واته بیدعه نیه چاکه به، کهواته هیچ سودیک
له بوونی فرموده که دا نهماوه «كُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ» ههموو تازه بهک له دین دا داهیتراوه.

۶. گهر بیچوونه وهی داهیتراوه کان بکهین ده بینین چ بهلاو تاوان و دووبه ره کایه تیه کیان هیناوه
بهسه ر جیهانی موسولمانان دا ههر له دروستبوونی فرقه کان و ریگه کانی سوفیگهریتی و
دهرویشایه تی و ههلبهستی گور و خانه قاو ته کیه و مهراسیمی سهیرو سهمه ره ی پر گومرایی،
ههروهک دینیکی سهر به خوئی جیا له نیسلام پشان ددهن.

بو به له ووردبینه وه دا ده بینین زوژی نهوانه ی پهنا ده به نه بهر دابهشکردن بو داهیتراو
بیدعه کارانن خاوه ن بهرنامه ی لادراون له ریژه وه ی راستی دین.

۷. حیکمه تی خوا وایه ریگه نادات به داهیتراوی چاک له دین دا له بهر جیاوازی و ناست و
ریژه ی ژیری و عقل لای ناده میراد.

وه کو دهوتریت:

وَالنَّقْصُ فِي أَصْلِ الطَّبِيعَةِ كَامِنٌ فَبَنُو الطَّبِيعَةَ نَقْصَهُمْ لَا يُجْحَدُ^(۲)

واته: ناتهواوی له بنه مای سروشت دا جیگیر کراوه، بوونه سروشتیه کان ناتهواویان نکولتی
ناکریت.

(۱) "التمسك بالسنن والتحذير من البدع" للذهبي ص ۳۱.

(۲) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" لابن القيم (۳/ ۴۸۲).

پاشان دهرگای (تشریح) یاسا دارشته له نیسلام دا، وه خوای پهروهر دگاریش دهفهرمویت:

﴿وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ [الکھف: ۲۶]، ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾ [الاحزاب: ۵۴]، ﴿أَفَحُكْمَ الْجَهْلِيَّةِ يَبْتَغُونَ﴾ [المائدة: ۵۰].

واته: تاکه کهسیک بهشداری له یاسای خوا ناکات، وه دروستکردن و فهران ههر بو خوایه، وه دهفهرمویت: نهوه یاسای سمردهمی نهفامیتیتان دهویت؟!

بهدهر لهوهی داهیتراوه کان هوکاری کات بهفپرودانن و مانهوه له ههلهو بیهشی له هیدایهتدان.

۸. خاوهن راو بوچوونانی دابهشکاری داهیتراو جوړیک له بوچونی جیاواز له خو ده گریت، له لایه کهوه دهیکنه دوو بهش و له لایه کی تریشهوه دهیکنه پنج بهش و له لایه کی تریش سوورن لهسر دژایهتی کردنی بیدعهو به گومرا زانینی.

وه کو (ابن حجر العسقلانی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «وَقَوْلُهُ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ قَاعِدَةٌ شَرْعِيَّةٌ كُلِّيَّةٌ بِمَنْطُوقِهَا وَمَفْهُومِهَا أَمَّا مَنْطُوقُهَا فَكَأَن يُقَالُ حُكْمٌ كَذَا بِدْعَةٍ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ فَلَا تَكُونُ مِنَ الشَّرْعِ لِأَنَّ الشَّرْعَ كُلَّهُ هُدًى»^(۱).

واته: نهو فهرموودهیه یاسایه کی گشتی و تراو تیگهیشتهوه لی، و تراو وه کو نهوهی بلیت خوکی نهوه بیدعهیه و ههموو بیدعهیه کیش گومرایی یه له شهرعیش دا نیه له بهر نهوهی شهرع ههمووی هیدایهته.

وه دهلیت: «والمحدثات: المرادُ بِهَا مَا أُحْدِثَ وَلَيْسَ لَهُ أَصْلٌ فِي الشَّرْعِ وَيُسَمَّى فِي عَرَفِ الشَّرْعِ بِدْعَةً وَمَا كَانَ لَهُ أَصْلٌ يَدُلُّ عَلَيْهِ الشَّرْعُ فَلَيْسَ بِبِدْعَةٍ ... وَقَدْ تَنَقَّسِمُ إِلَى الْأَحْكَامِ الْخَمْسَةِ»^(۲).

واته: دروستکراوه کان مهبهست بهوانهیه بنهمایان له شهرع دا نیه، نهمه له عورفی شهرع دا بیدعهیه، وه نهوهی بنهمای ههیت له شهرع دا پی ناوتریت بیدعه، وه دهشیت بکریت به پنج

(۱) "فتح الباري" (۳۱۶/۱۳).

(۲) "فتح الباري" (۲۵۳/۱۳).

به شه حو کمه که وه.

وه ههروهها نیمامی (النووی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «البدعة... هي منقسمة إلى: حسنة وقيحة»^(۱).

وه دهلیت: «وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ هَذَا عَامٌّ مُخْصُوصٌ وَالْمُرَادُ غَالِبُ الْبِدَعِ... قَالَ الْعُلَمَاءُ الْبَدْعَةُ حَسَنَةٌ أَوْ سَاءَةٌ وَاجِبَةٌ وَمَنْدُوبَةٌ وَمَحْرَمَةٌ وَمَكْرُوهَةٌ وَمُبَاحَةٌ»^(۲).

واته: «وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» فهرموده به کی گشتی تایهت له خوگره، مه بهست بئی زوری بیدعه کانه، زانایان ده یکن به بیج به شه وه.

وه ساتیک به بیناسه ی زمانی «فَالْبِدْعَةُ فِي عُرْفِ الشَّرْعِ مَذْمُومَةٌ بِخِلَافِ اللَّغَةِ فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ أُحْدِثَ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ يُسَمَّى بَدْعَةً سَوَاءً كَانَ مَحْمُودًا أَوْ مَذْمُومًا»^(۳).

واته: بیدعه له به کارهینانی شهرع دا خرابه، به بیجه وانهی زمانه وانیه وه که هه مو تازه بهک له خو ده گریت، خراب بیت یان چاک.

که و ابو نه م دابهشکردنه نه جیا وازیانه بهدوای خو ی دا دینیت به لگه به له سه ر به تان «إِنَّهَا يَلْزَمُ الْبَاطِلُ الْبَاطِلُ»^(۴).

به بیجه وانهی به گومرا زانین و دابهش نه کردنی، حق له دوای حق بهدوای خو ی دا دهینیت و هه مو متمانه و هو کاریکی دین پاراستن و په یوه ستبون به سونه ته وه له خو ده گریت.

^(۱) "تهذيب الأسماء واللغات" (۲۲/۳).

^(۲) "شرح النووي على مسلم" (۱۵۴/۶).

^(۳) "فتح الباري" لابن حجر (۲۵۳/۱۳).

^(۴) "تحذير المسلمين" للبخاري ص ۱۲۶.

به شی دووهم

جوړه کانی داهینراو (أنواع البدعة)

۱. داهینراوی ته و او (البدعة الحقيقية).
۲. داهینراوی بو زیاد کراو (البدعة الإضافية).
۳. داهینراوی نه کړوو (البدعة التركیة).
۴. داهینراو له ژیر ناو نیشانی سوومه نډیه سوومه نډیه ره چاو کراو د کانی شرع (المصالح المرسله).

یه که م : داهینراوی راسته و خو

(البدعة الحقيقية)

داهینراوی راسته و خو نهو داهینراو یه هېج بنه مایه کی له دین دا نه بیت و له ژیر هېج جوړه مبهست و یاسایه کی شرعی دا جیگه ی نه بیت هوه.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله علیه له پیناسه که ی دا ده لیت: «إِنَّ الْبُدْعَةَ الْحَقِيقِيَّةَ هِيَ الَّتِي لَمْ يَدُلَّ عَلَيْهَا دَلِيلٌ شَرْعِيٌّ لَا مِنْ كِتَابٍ، وَلَا سُنَّةٍ، وَلَا إِجْمَاعٍ، وَلَا قِيَاسٍ، وَلَا اسْتِدْلَالَ مُعْتَبَرٍ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ، لَا فِي الْجُمْلَةِ، وَلَا فِي التَّفْصِيلِ، وَلِلذَلِكَ سُمِّيَتْ بِدْعَةً؛ لِأَنَّهَا شَيْءٌ مُخْتَرَعٌ عَلَى غَيْرِ مِثَالٍ سَابِقٍ»^(۱).

واته: داهینراوی تمواو نهو داهینراو یه بی بنه مایه له به لگه شرعی، نه له قورنان و نه له سونهت و نه له کوډه نگی زانایان و نه له قیاس دا، وه نه له هېج شیوازیکی جوړی به لگه هیتانموی زانایان دا به جوړی کورت یا شیکراوه نه بیت له سمر نهو داهینراوه، بو یه بی دهوتریت

داهیتراو کاریکئی دروستکراوه بهی بوونی شیوازی پشوروی.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله دهلیت: «وإن كان المبتدع يأبى أن يُنسب إليه الخروج عن الشرع، إذ هو مُدع أنه داخل بما استنبط تحت مقتضى الأدلة، لكن تلك الدعوى غير صحيحة»^(۱).

واته: گهر خاوه نه کهشی رازی نه بیست بهوهی دهرچوو له شرع بدریته پالی؛ گهرچی نهو وا بریار ده دات له ژیر بنه مایه کی بهلگه دا نم کاره ده کات؛ بهلام نه مانه هیچی راست نیه له بهر نامویی خوی و نه بوونی بهلگه ی.

نم جوژه داهیتراوه بوونی زورترو فراوانرو ناودارتره له ناو خه لکی دا، له زور روون و ناشکرای دا شاراه نیه له سهر هیچ کهس، وه کو حرام خه لال کردن و پنجه وانه کهی و جوژه بیره گومرای یه کان وه کو کار نه کردن به سوننهت و عقول و کهسه ناوداره کان کردنه بهلگه و پیشخستی به سهر قورنان و سوننهت داو (معصومیه) ی نیمامه کان لای (شیعه) و بهرز کردنه وهی پلهی نهولیاکانیان به سهر پلهی پیغمبهران و (خاتم الأولیاء) لای سوفی یه کان و ره بانیهت و خه لوهت و تواف به دهوری گوزه هه لبه سزاهه کان و قورنان خویندن به کومه ل به یه که دهنگ و سلاوات له پیش بانگ و بانگدان و قامهت کردن بو نوژی هردوو جدژن و روژگیران و یادی له دایکبوونی پیغمبهر صلی الله علیه و آله و چلهی مردوو نوژی (صلاة الرغائب) ی ره جهب، نه مانه هه موویان (بدعه الحقیقه) داهیتراوی بی بنه مای تهواون، له بهر نهوهی له هه موو روویه کهوه داهیتراویه کی ناشکراو زه قهو هیچ په یوه ندیبه کی دوروو نریکی نیه به هیچ جوژه بهلگه و سوننه تی کهوه «فهي بعيدة عن الشرع خارجة عنه من كل وجه إن كان المبتدع قد يتمسك فيها بما يزعمه شبهة وليس بها...»^(۲).

واته: دووره له شرع و دهرچوو لهی له هه موو روویه کهوه، وه گهر بیدعه کاریش وا ده ری بریت شتیکی به ده سته وهیه له سهری بهلام هه مووی گومان (شبهات) هه کانوه نابنه بهلگه.

(۱) "الاعتصام" (۱۴۱/۲).

(۲) "الابداع" لعلی محفوظ (۱۴۱/۲).

به کورتی و کوکراوهی پیناسه ی داهینراوی حقیقی بریتی به له «والمعنى الجامع للبدعة الحقيقية: التقرب إلى الله بالعبادة المخترعة من جهة أصلها ومن جهة وصفها»^(۱).

واته: نزیکیو نهوهو په رستی خوا ی په روه ردگار به عیاده تیکی دروستکراو له رووی بناغو له رووی وه صفی یهوه.

له گه له نهمهش دا هر بانگه وازی به لنگه کاریشی بو ده کریت لای بیدعه کارانهوه، نهمه کاری هه موویانه، هوکاره که شی ده گه رپتهوه بو «ولا يستطيع ترك التعلق بالأدلة لثلا ينسب إليه مضادة الشريعة، أو الخروج عليها صراحة هذا من جهة، ومن جهة أخرى حتى يثبت صلاحية هذه البدعة للتعبد والتقرب بها»^(۲).

یه کهم: بو نهوهی دژایه تی و ده رچوونی راسته و خوی دینی نه خریته پالیان. دووهم: تاوه کو هوکاری به عیادهت و چاک و دین زانینی برازیتهوه لای خه لکی و شایسته ی وه رگرتن بیت.

نهو به لنگانه ی که خاوهن بیدعه کاری حقیقی پشتی پی ده به ستیت

«الأول: أدلة غير شرعية فاسدة الأصل والدلالة، ويدخل في هذا الصنف كثير من أدلة أهل الأهواء كالرأي والنظر، والذوق، والكشف... الصنف الثاني: أدلة شرعية غير ثابتة، كالأحاديث المتفق على أنها ضعيفة أو موضوعة، أو لا أصل لها»^(۳).

واته: یه کهم: به لنگه ی بی بنه مای شرعی شیواو له رووی بنه ماو به لنگه کاری یهوه، زوژی بیدعه کارانی گه وره له فیره هه کان ده چنه ژیر باری نهم بواره وه، وه کو: کار کردن به عقل و پیشخستنی به سه ر قورنان و فهرمووده داو کار نه کردن بهو ده فانه ی ناگو نجیت له گه له بهرنامه یان دا به ناوی (ظني الدلالة) به لنگه ی گو ماناوی و کار نه کردن به فهرمووده ی (آحاد) و خه وو که شف

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۳۲.

(۲) "حقیقه البدعه و احکامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۸/۲).

(۳) "حقیقه البدعه و احکامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۹، ۸/۲).

کهراماتی وهلی یه کانیانن کردنه بهلگهو باوهر بوون وه کو بنه‌مای دینی به (عصمة الأئمة) پاریزراوی و بیتاوانی نیمامه کانیان و دارشتی (أصول الدین) بنه‌مای دینی بو پیتج بهش لای موخته‌زیله و شیعه‌کان دور له بهلگهی شرعی وه کو (أصول الدین خمسة: التوحید، المعاد، منزلة بین منزلتین، الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر، الإمامة والنبوته).

دووهم: بهلگه شرعی یه یه کلانه‌بووه ناپه‌سنده‌کان وه کو نو فهرمودانه‌ی کو‌ده‌نگیان له‌سره که درو هه‌لبه‌ستراو لاوازن یا هیج بنه‌مایه‌کیان نیه، نه‌مانه زوری نو بیدعه کارانه ده‌چنه ژیر باری نه‌م بواره له عبادات و کاره دینی یه‌کان دا کهوتوونه‌ته داهیتراوه‌کانه‌وه، له چینی دور له زانست له خه‌لکی دا له سوفی و ده‌رویش و شوینکه‌وته‌ی مه‌زاهیه‌کان و بیتاگایانی خه‌لک.

مهرجی (البدعة الحقیقیة) داهیتراوی حقیقی نه‌ویه هیج بنه‌مایه‌کی دروستی نه‌بیت له دین دا، به‌لام نه‌گهر بنه‌مای دینی هه‌بیت یا به هه‌له لیکدانه‌وه بیت یاخود بهلگه‌کان یه کلانه‌بووه هه بیت وه کو (حدیث الضعیف)؛ نه‌وا له داهیتراوی حقیقی یه‌وه ده‌گوریت بو (البدعة الإضافیة) داهیتراوه بو زیادکراوه‌کان «أما إن كان ثبوتها أو ضعفها مختلفاً فيه بین العلماء المعتبرین فالحدیث عنها فی البدع الإضافیة»^(۱).

یاخود «بدعة حقیقیة مآلاً لا ابتداء؛ إذ هي من حيث الابتداء بدعة إضافية»^(۲).

واته: له بنه‌مادا بیدعه‌ی (إضافیة) بو زیادکراوه به‌لام به به‌رده‌وام بوون له‌سهری پی‌وه‌لکاندنی وه‌صفیکي شرعی زال بو به‌سهر دا ده‌بیته بیدعه‌ی حقیقی وه کو: (به‌رده‌وام هه‌موو کات دوعای خه‌تمی قورئان له نویژ داو قنوتی به‌بیانان و دوعای به‌کومله‌تی به‌رده‌وام له دوی نویژه فهرزه‌کان).

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۹/۲).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۴۶.

داهینراوی حه قیقی کاردانه وه کانی له مانه ی خواره وه دا به دی ده کړیت^(۱) :

۱. بیروبوچوونی فیره قه گو مړاگان، وه کو: (خوارج، معتزله، مرجئه، الرافضة، التصوف الفللسفي، قدریه ...) .
 ۲. گوزانکاری له دانان و بارودوخه دینیه کان دا، وه کو: میراتی و شایه تی نافرته وه کو پیاوو حه ددی زیناو دزی و تومته بو بژاردنی مالتی
 ۳. شیوه کاری بیروایان له جهژن و هیما دینیه کان دا (التشبهه بالكفار) .
 ۴. پهرستی خوا به کاره تاوانه کان (التقرب إلى الله بفعل المعاصي)، وه کو: ره قص کردن به ناوی زیکره وه، ته پل لیدان و زرگ وه شانندن، تیکه لیبوونی پیاوان و نافرته تان له کاری عبادته تی و دینداری دا .
- له رووی تاوانباری یوه «فَإِنَّ الْحَقِيقَةَ أَعْظَمُ وَرَّأًا، لِأَنَّهَا الَّتِي بَأَشْرَهَا الْمُتَّبِعِي بِغَيْرِ وَاسِطَةٍ، وَلَا تَنَاهَا مُخَالَفَةُ مَحْضَةٍ وَخُرُوجُ عَنِ السُّنَّةِ ظَاهِرٌ»^(۲) .
- واته: داهینراوی حه قیقی تاوانه که ی گهوره یه له بهر نه وه ی خاوه نه که ی به ی هیج په یوه نندی یه کی دینی کاره که ی کردووه به ناشکرا دژایه تی و ده رچوونی له سونه ت دهر بریوه .

دووه م : داهینراوی بو زیادکراو

(البدعة الإضافية)

داهینراوی بو زیادکراو «البدعة الإضافية: هي البدعة النسبية، وهي: ما كان الإحداث فيها من جهة صفتها وكيفيةها، مع كونها مشروعة من جهة أصلها، التقرب إلى الله بالعبادة الثابتة من جهة أصلها، المخترعة من جهة وصفها»^(۳) .

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجیرانی ص ۴۸ .

(۲) "الاعتصام" للشاطبی (۱/ ۲۲۱) .

(۳) "معیار البدعة" لمحمد الجیرانی ص ۴۴، ۴۹ .

واته: نه داهیتراوه ریژه بی بهیه له پرووی شیوازو چوتیتی بهوه داهیتانی تیدایه له گهل نهوهی له پرووی بنه‌مای دینیهوه بنه‌مای هه‌به، خواپه‌رستی و نریکبوونهوه له خوا بهم شیوازه.

نیمای (الشاطبی) رحمته الله علیه ده‌لیت: «وَأَمَّا الْبِدْعَةُ الْإِضَافِيَّةُ؛ فَهِيَ الَّتِي لَهَا شَائِبَتَانِ: إِحْدَاهُمَا: لَهَا مِنَ الْأَدْلَةِ مُتَعَلِّقٌ، فَلَا تَكُونُ مِنْ تِلْكَ الْجِهَةِ بَدْعَةً. وَالْأُخْرَى: لَيْسَ لَهَا مُتَعَلِّقٌ إِلَّا مِثْلَ مَا لِلْبِدْعَةِ الْحَقِيقِيَّةِ.

فَلَمَّا كَانَ الْعَمَلُ الَّذِي لَهُ شَائِبَتَانِ لَمْ يَتَخَلَّصْ لِأَحَدِ الطَّرْفَيْنِ؛ وَضَعْنَا لَهُ هَذِهِ التَّسْمِيَةَ، وَهِيَ "الْبِدْعَةُ الْإِضَافِيَّةُ".

أَيُّ أَنَّهَا بِالنِّسْبَةِ إِلَى إِحْدَى الْجِهَتَيْنِ سُنَّةٌ؛ لِأَنَّهَا مُسْتَنَدَةٌ إِلَى دَلِيلٍ، وَبِالنِّسْبَةِ إِلَى الْجِهَةِ الْأُخْرَى بَدْعَةٌ؛ لِأَنَّهَا مُسْتَنَدَةٌ إِلَى شُبْهَةٍ لَا إِلَى دَلِيلٍ، أَوْ غَيْرِ مُسْتَنَدَةٌ إِلَى شَيْءٍ»^(۱).

واته: نه داهیتراوه دوو شیوازی تیکه‌لی له خوډ ده‌گریت:

یه‌که‌م: په‌یوه‌ستی به‌کی به به‌لگه‌وه هه‌به، لهم پرووه‌وه بی‌دعه‌نیه.

دووم: له پرووه‌کی تره‌وه هیچ په‌یوه‌ندی به‌کی نیه به به‌لگه‌وه وه‌کو داهیتراوی حه‌قیقی. کاتیک بهم شیوه بووه نه‌م ناوه‌مان بو‌دانا (داهیتراوی بو‌زیاد‌کراو)، له پرووه‌که‌وه سونه‌ته‌وه له پرووه‌که‌وه بی‌دعه‌نیه له‌بهر بی‌بنه‌مای یا به‌لگه‌ی گو‌ماناوی.

شونه‌ی داهیتراوی بو‌زیاد‌کراو: (سلاواتی دوا‌ی بانگ و وتنی "الصلاة خیر العمل" و دوعا‌کردن به‌کو‌مه‌ل دوا‌ی نویژه‌ فهرزه‌کان و تایه‌تکرندی روژ و کات بو‌روژوو و خویندنی زیکری تایه‌ت به‌روژ و شه‌وه‌وه، وه نویژ‌کردنیک به‌شیوازیکی بی‌بنه‌ما له به‌لگه، ده‌نگ به‌رز‌کردنه‌وه به‌قورئا‌خویندن و زیکر له پیش جه‌نازه‌وه و خویندنی دوعاو زیکری تایه‌ت له شه‌وی به‌رات داو‌کردنه‌ بو‌ته، وه خویندنی "اللهم رب هذه الدعوة التامة" پیش نویژ به‌کو‌مه‌ل و دانانی مه‌جلس و کو‌بوونه‌وه بو‌ته‌عزیه ...

هه‌ر گو‌رانکاری به‌ک له عیباداته‌کان دا بکریت له پرووی کات و شوین و ژماره‌وه چوتیتی به‌وه ده‌بیته (البدعة الإضافية) داهیتراویکی بو‌زیاد‌کراو.

(۱) "الاعتصام" (۱/۳۶۷، ۳۶۸).

داهینراویکی بوزیاد کراو له رووی په یوه نندی بوون نه بوونی به کاره شعرعی یه کان و پست بهستی خاوه نه که ی به به لگهوه ده بیته دوو به شهوه:

«الإِضَافِيَّةُ أَوْلَا عَلَى ضَرْبَيْنِ:

أَحَدُهُمَا: يَقْرُبُ مِنَ الْحَقِيقِيَّةِ، حَتَّى تَكَادَ الْبِدْعَةُ تُعَدُّ حَقِيقِيَّةً.

وَالْآخَرُ: يَبْعُدُ مِنْهَا حَتَّى (يَكَادُ) يُعَدُّ سُنَّةً مَحْضَةً»^(۱).

یه کهم: له داهینراوی حقیقی یوه نریک ده بیتهوه تاوه کو به داهینراویکی حقیقی داده نریت.

دووهم: له حقیقی یوه دوور ده که ویتهوه تاوه کو به سونه تیکی ته او داده نریت.

نومنه یو یه کهم: زیاده روی له عیادهت دا وه کو شهونویژ کردن له همموو شهو دا بهرده وام، بهروژوو بوون له همموو روژه کانی سال، تایه تکرندی ره ها کان و ره ها کردنی تایه ته کان له عیادات دا (تقید المطلق وإطلاق المقید)، وه کو تایه تکرندی ژماره یه کی دیاریکراوی نویژو زیکرو روژوو دوعا به چوتیتی یه کی تایه ته وه له کات و شوتیتیکی دیاریکراو دا.

یاخود په یوه سترکندی خوئی به پوشین و خواردن و ژیانیکی زبره وه له گهل تواناو بوونی پیوستی یه کانی ژیان و خاوه نیتی بوئی به نیه تی نازاردانی نفس و قورس کردن له سهری و نریکبونه وه و په رستی خوا ﷺ، وه کو دوو ریگا له بهرده ستیا یه تی هه ردو کیان بوئی یه که مه به ست ده روات یه کیکیان ناسان و نه ویریان قورسه، به لام نهم ریگا قورسه که هه لده بژیریت.

وه کو ئاویکی ساردو گهرم له بهرده ستیا هه بیته بوئی ده ستویژ، نهم ناوه سارده که هه لبریریت له کاتی سهرما دا، وا گومان ده بات نهم شیوازه هه لبراردنه سونهت و شعرعی یه به تیگه یشتنی لهم فرموده یه «أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا، وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟» قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، ...»^(۲).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۳۶۸).

(۲) رواه مسلم (۲۵۱)، وابن ماجه (۴۲۱)، والترمذي (۵۱)، والنسائي في "الكبرى" (۱۳۸)، وأحمد (۱۰۹۹۴)، وابن حبان

في "صحيحه" (۱۰۳۸)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۵)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۸/۲۴۸)، والبخاري في "شرح السنة"

(۱۴۹)، والبيهقي في "الشعب" (۲۴۸۳).

واته: هوانتآن بدهمی له سهر نهوانه ی تاوانه کان دهسریتهوهو پله کانی پی بهرز دهیتهوه! دهستویژگرتن له سهر ناخوشی یه کان.

وا گومان دهبات بهزور پیکردنی نفس له سهر نهم کارانه نهو پلانه بهدهست دیت.

نهم شیوه به بهلگه کردنه راست نیه، بهلکو مهبهست له فرموده که دهستویژگرتن به ناچاری له سهر نهو کاره شوینی پاداشته نهک به دهست نهنقهست دروستکردن.

وه کو کهسیک له زستان دا ناوی گهرمی دهست ناکهویت بو دهستویژ بیجگه له سارد نهیبت نهم هوکاری ساردی یه نهیبت ریگر له جوان و تهواو حهق پیدانی گرتنی دهستویژه کهی دا «لَا دَلِيلَ فِي الْحَدِيثِ عَلَى مَا قُلْتُمْ، وَإِنَّا فِيهِ أَنَّ الْإِسْبَاحَ مَعَ وُجُودِ الْكِرَاهِيَةِ، ... وَأَمَّا الْقَصْدُ إِلَى الْكِرَاهِيَةِ فَلَيْسَ فِي الْحَدِيثِ مَا يَقْتَضِيهِ، بَلْ فِي الْأَدْلَةِ الْمُتَقَدِّمَةِ مَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ مَرْفُوعٌ عَنِ الْعِبَادِ، ... وَمِنْ ذَلِكَ: الْإِقْتِصَارُ مِنَ الْمَأْكُولِ عَلَى أَحْسَنِهِ وَأَقْظَعِهِ لِمَجْرَدِ التَّشْدِيدِ، لَا لِعَرَضٍ سِوَاهُ»^(۱).

نمونه بو دووم: له داهیتراوی حهقیقی یهوه دورور ده کهویتهوه تاوه کو به سونه تیکی تهواو داده نریت.

هوکاره کهشی «قَدْ يَكُونُ أَصْلُ الْعَمَلِ مَشْرُوعًا، وَلَكِنَّهُ يَصِيرُ جَارِيًا مَجْرَى الْبِدْعَةِ مِنْ بَابِ الدَّرَائِعِ»^(۲).

واته: له بنهمادا کاره که ری پی دراوه له شهرع دا، بهلام کار پیکردنی به ریگا کار نیکی بیدعه کاری دیت نهمهش ری پی لی ده گرتت بهم شیوه کاره بو نهوهی بهدوای دا هیچی تر نهیبت پی دهوتریت (سد الزرائع).

(الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نمونه ی بو دههینتهوه به کهسیک نویژه سونه ته گشتی یه کان به شیوهی سونه ته (الرواتب) بهرده وامه کانی پیش و پاشی نویژه فهرزه کان نهنجام بدات به شیوازی دهو کهوتن له مزگهوت و کاتی دیاریکراو ... هوکاری دانانی به داهیتراو «وَوَجْهُ دُخُولِ الْإِبْتِدَاعِ هُنَا: أَنَّ كُلَّ مَا وَاظَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ النَّوَافِلِ وَأَظْهَرَهُ فِي الْجَمَاعَاتِ؛

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴۱).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴۵).

فَهُوَ سُنَّةٌ، فَالْعَمَلُ بِالنَّافِلَةِ الَّتِي لَيْسَتْ بِسُنَّةٍ عَلَى طَرِيقِ الْعَمَلِ بِالسُّنَّةِ إِخْرَاجٌ لِلنَّافِلَةِ عَنْ مَكَانِهَا الْمُخْصُوصِ بِهَا شَرْعًا، ثُمَّ يَلْزَمُ مِنْ ذَلِكَ اعْتِقَادُ الْعَوَامِّ فِيهَا وَمَنْ لَا عِلْمَ عِنْدَهُ أَنَّهَا سُنَّةٌ^(۱).

واته: ده گهریتنهوه بو نهوهی هدر سوننه تیک پیغه مبهری خوا ﷺ کردبیتی و ده رکهوتبیت له چواردهوری نویژه جهماعه ته کان دا نهوه سوننه ته، به لام هدر سوننه تیکی تر کاری له گهل دا بی بکریت بهم شیوه نهو ترازانی سوننه ته کانه له شویتی تایه تی شرعی خوی که بو دیاری کراوه، نهمه نه بیته هوکاری تیگیشتنی نهوهی بهو شیوه کاره سوننه ت بیت لای خهلکی بیئاگاو نهزان.

وه کو نویژی (صلاة التسیح) به جهماعه ت و تایه تکردنی به شهوی (۲۷) ی رهمهزان دا به دوو رکاتی کردن که هیچی نیه له مانه له سوننه ت دا، یا بهرده وامی له سهر نهو سوننه تانهی بهرده وام ناکریت و بکریته بهرده وام وه کو خویندنی سوره تی [السجدة] له نویژی به بیانانی جومعه دا، (ابن تیمیه) ﷺ ده لیت: «لَا يَنْبَغِي الْمُدَاوَمَةُ عَلَيْهَا بِحَيْثُ يَتَوَهَّمُ الْجُهَالُ أَنَّهَا وَاجِبَةٌ وَأَنَّ تَارِكَهَا مُسِيءٌ بَلْ يَنْبَغِي تَرْكُهَا أَحْيَانًا لِعَدَمِ وُجُوبِهَا»^(۲).

واته: ناییت بهرده وام بیت له سهری تاوه کو نهزانه کان وا گومان بهن واجبه وه نهوهی نه بکات تاوانباره، پیوسته نه کریت هه ندیک جار له بهر واجبه نه بوونی.

ههر لهم بواره دا که ساتیک چاویان لی کراوه له بهر ناوداری و پیشه وایه تیان له دین دا هه ندیک کاری شهرعیان واز له یئاوه له بهر نهوهی وا گومان نه بهن واجبه تاوه کو حو کمیکی وای نه ده نی شرع پی نه دابیت.

نیمامی (الشاطبی) ﷺ ده لیت: «وَمِنْ هُنَا ظَهَرَ عُدْرُ السَّلَفِ الصَّالِحِ فِي تَرْكِهِمْ سُنَّتًا قَصْدًا؛ لِئَلَّا يَمْتَقِدَ الْجَاهِلُ أَنَّهَا مِنَ الْفَرَائِضِ؛ كَالْأَضْحِيَّةِ وَغَيْرِهَا»^(۳).

واته: وه کو هاوه لان قوربانی یان نه کردوه هه ندیک جهژن تا گومان نه بهن فهرزه.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۴۴۷).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۲۴/۲۰۵).

(۳) "الاعتصام" (۱/۴۴۸).

(حَدِيثُ بِنِ اسِيدٍ) عليه السلام دهليت: «مَا اَدْرَكْتُ اَبَا بَكْرٍ اَوْ رَاَيْتُ اَبَا بَكْرٍ وَعَمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا كَانَا لَا يَضْحَيَانِ كَرَاهِيَةً اَنْ يُقْتَدَى بِهِمَا»^(۱).

واته: (نه بوبه کرو عومهر) عليه السلام بينی قوربانى يان نه کرد تاوه کو خه لک وا نه زانیت واجبهو چارویان لی بکهن.

وه (أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ) عليه السلام دهليت: «إِنِّي لَأَدْعُ الْأَضْحَى، وَإِنِّي لُمُوسِرٌ مَخَافَةَ أَنْ يَرَى جِيرَانِي أَنَّهُ حَتَمَ عَلَيَّ»^(۲).

واته: من توانام هه بهو قوربانیش ناکه م تاوه کو دراوسیکام وا نه زانن واجبه له سهرم. نهمه شیوازی تیگه یشتن و جینه جیکردنی کاره دینه کان بووه لای هاوه لآن، هه موو کاریک مافی شهرعی خویمان داوه تی بی زیاده ره وی و که م ره وی، هه موو ریگریه کیان دانواوه بو دهر نه چوون له سنووری شهرع و پاراستی، نهمه لای زانایان بی دهوتریت (سد الزرائع).

وه کو برینی نهو داره ی که پیغه مبهری خوا عليه السلام په معانی (الحديبية) ی له ژیر دا وه رگرت له هاوه لآن کاتیک بیرا خه لک ده چوون له ژیری دا نوژیان ده کرد، (عومهری کوری خه تاب) عليه السلام فرمانی دا به برینی نهو داره «أَمَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بِقَطْعِ الشَّجَرَةِ الَّتِي بُوِيعَ تَحْتَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَطَعَهَا لِأَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَذْهَبُونَ فَيَصْلُونَ تَحْتَهَا، فَخَافَ عَلَيْهِمُ الْفِتْنَةَ»^(۳).

نهمانه هه مووی تایه تکر دیکه به بی تایه تکر دینکی شهرعی و تیکه تکر دنه به کاره شهرعی به کانه وهو هو کاره بو بوونه بیدعهو باوه ربوون به سونهت کردنی، گهرچی وه صفیکي په یوه ستيوو نیه پیوه ی به لام ریگابه که بو نهو هو کاره پیوسته دا بخریت و سنووری شهرع نه به زیتریت.

(۱) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (۱۹۰۳۴)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۴۸/۴)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار" (۶۲۱۱)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۱۱۳۹).

(۲) رواه البيهقي في "السنن الكبرى" (۱۹۰۳۸)، وفي "الصغرى" (۱۸۱۵)، وعبدالرزاق في المصنف (۸۱۴۹)، وصححه الألباني في "الإرواء" (۱۱۳۹).

(۳) "البدع والنهي عنها" لابن وضاح (۱۰۲).

ده شيت نعو كارانهى ده لكيت به بيدعه وه بهم شيوه به بيت^(۱) :

۱. بيدعه كه جيا بيت له كاره شرعى يه كه.
۲. بيدعه كه لكابيت به كاره شرعى يه كه وه.
۳. بيدعه لكاوه كه وه صفيتكى جيانه كراوه بيت له سوننه ته كه.
۴. وه صفه كه جيا كراوه بيت له سوننه ته كه.

تاوه كو بيدعه وه صفه كاني جيا كراوه بيت له شرعى يه كان و بهلگه كانش يه كلاو دلنيا كراوه بيت له پشتيوانى نه كردنى بيدعه كه لاي بيدعه كار، نوا بيدعه كان به گشتى بيدعهى حه قيقن، وه به پتجه وانه شهوه تا وه صفه كان تيكه لاوو پتوه لكاو بيت به شيوازيك له شيوازه كان پهيوه ستى و بهلگه دارى بو كرايت نوا داهينراوى جوړى بو زياد كراو (الإضافية) ه، له بهر زالنه بوونى بيدعه كارى يه كه به سهر لايه نه شرعى يه كه داو تواناى جيا كردنه وهى لايه نى شرعى و لايه نه بو زياد كراوه كه.

«لما كانت البدعة الإضافية واسعة المجال وقع التفاوت في درجاتها، وذلك أنها قد تقترب من الأمر المشروع تارة، وقد تقترب تارة أخرى من البدعة الحقيقية، وبين هاتين الدرجتين درجات كثيرة تفاوت قريباً وبعداً»^(۲).

واته: داهينراوى بو زياد كراو بهر فراوانه له بهر نوه جياوازى له پله كانشى دا هه به به هو كارى نزيكو ونه وهى له لايه نى شرعى و بيدعه له نيوانى نهم دوانه دا پله كار به كى زوز هه به به گوړه نزيكو ونه وهى دوور كه و تنه وه.

رووه جياوازه كاني نيوان داهينراوى حه قيقى و بو زياد كراو (لوجوه الاختلاف بين البدعة الحقيقية والإضافية)

۱. داهينراوى حه قيقى هه لگري بهلگه نيه له هيج روويه كه وه، نه به كورتى و نه به دريژى، به لام داهينراوى بو زياد كراو روويه كى پهيوه ستكاره به بهلگه وه.

(۱) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۱۰).

(۲) "معيان البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۴۵.

۲. داهیتراوی حه قیقی پیچه وانهی تهواوی بهلگه بهو دهرچووی ناشکرایه له سونهت، به پیچه وانهی (الإضافی) بهوه به له روویه کهوه شرعی یه له روویه کهوه دهرچووه.
۳. داهیتراوی حه قیقی تاوانی زیاتره له بهر لادانی ناشکرای، به لام بو زیاد کراو به بی دورو نزیکی لادانه کهو تاوانباره.
۴. داهیتراوی (الإضافی) بهر فراوان و پله جیاوازه، ده شیت بینه داهیتراویکی حه قیقی یا کهوتن به لای سونهت دا.
۵. داهیتراوی حه قیقی زوژترو ناودارترو گشتی تره له ناو خه لکی دا، کاری ناشکراو شراوهی تیدا نیه، سهره تاو پیسه کی ناو بردن و باسه لای زانایان.
- به پیچه وانهی (الإضافی) بهوه له بهر وورده کاری دهرک پیکردن و شراوه بی بهلگه کاری، ده کهوینه لیتیکچوون و هه له له دیاریکردن و جیاکردنه وهی دا.
۶. پیوسته پله کانی داهیتراوی (الإضافی) پیناسه بکریت و لیک جیا بکریته وه، هه موو پله بهک ماف و حوکی خوی بی بدریت، وه زوژ دانایانه دژایه تی نم جوړه داهیتراوه بکریت، وه رووی دژایه تی بکاته نهو وه صف و لکاوه زیاده ی پیوه لکیندراوه نهک نهو رووهی بهما شرعی یه، به شیوازیکی نهرم و نیان نه بوونه هو کاری دووبه ره کایه تی، وه نم کارهش به سروشتی خوی نه مه پیوست ده کات له بهر له خوگرتنی به شیک له حهق که نهسته مه جیاکردنه وهی له بهشه زیاد کراوه که، نم جیا نه کردنه وهی به تاییهت لای کو ی گشتی خه لی دور له تیگه شتی زانسته شرعی یه کان.
- ورده کاری له سهر نم جیاوازیانهو ناسینی حوکه کانی پیوستی یه کی یه کجار زوژه به تاییهت لای بانگهواز خوازان و خاوهن عیلمه شرعی یه کان و ناسراوو که سایه تیه دینه کان، تاوه کو کار بو چاککردن و لابردنی و حوکم دان به سهریان دا به چاو کراوه بی و شاره زایی یه کی تهواوه وه بیت، واته له شوینی خوی دا بیت.

نیمامی (الشاطبی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَلَّيْتُ: «وَأَمَّا إِنْ لَمْ يَصِحَّ بِمَسْبَرِ الْعِلْمِ أَنَّهُ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ؛ فَهُوَ الْحَرِيُّ بِاسْتِنْبَاطِ مَا خَالَفَ الشَّرْعَ كَمَا تَقَدَّمَ، إِذْ قَدْ اجْتَمَعَ لَهُ مَعَ الْجَهْلِ بِقَوَاعِدِ الشَّرْعِ الْهُوَى الْبَاعِثُ عَلَيْهِ فِي الْأَصْلِ، وَهُوَ التَّبَعِيَّةُ، إِذْ قَدْ تَحْصُلُ لَهُ مَرْتَبَةُ الْإِمَامَةِ وَالْإِقْتِدَاءِ، وَلِلنَّفْسِ فِيهَا مِنَ

اللَّذَّةُ مَا لَا مَزِيدَ عَلَيْهِ»^(۱).

واته: نه گهر هه لنگری زانستی ته وړ نه بیټ و نه گه بېشټیته پله ی نیجتهادو ناروداری په کی دینی بو دروست بو بیټ، له گه ل پالېشتی حوزو نارو زووو نفسی په کانی له خه لک دو اکه وتی نه وړا گومان نیه پیچهنه ونه ی شرع بریار نه دات، هه وړه کو نیمامی (مالک) رَكَلَهُ ناموژگاری (ابن قُرُوخ) ده کات له وه لامدانه وه ی بیدعه کاران دا ده لیت: «لَا يَرُدُّ عَلَيْهِمْ إِلَّا مَنْ كَانَ ضَابِطًا عَارِفًا بِمَا يَقُولُ لَهُمْ، ... وَأَمَّا غَيْرُ ذَلِكَ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَلِّمَهُمْ فَيَحْطِئَ فَيَمْضُوا عَلَى خَطِيئِهِ، أَوْ يَظْفَرُوا مِنْهُ بِشَيْءٍ فَيَطْغَوْا وَيَزِدُوا تَمَادِيًا عَلَى ذَلِكَ»^(۲).

واته: کهس بهر په رچی بیدعه کاران نه داتوه مه گهر زور زانو ورده کارو ناشنا بیټ به به لگه و گوفتاریان، ... بیجگه له وه ده ترسم قسه یان له گه ل دا بکریت و هه لته بکات وه له شتیک دا بیگرن و نه مانه بیټه هو کاری یاخیوونی زیاتریان و بهر ده و امی له کاره کانیان.

پرووه هاوشیوه کانی نیوان داهینراوی حه قیقی و بو زیادکراو اوجوه الاتفاق بین البدعة الحقیقیة و الاضافیة

نهم دور جوړه داهینراوه کو ده بنه وه له م خاله هاو به شانه دا^(۳):

۱. بریاری (حرام) دان به سهر هه دروو کیان دا.

۲. به به تال زانیان و بهر په رچدانه وه یان.

۳. لکاندنې وه صفی گومرای به هه دروو کیانه وه.

به شیوازیکی گشتی سهیری هه دروو جوړی داهینراوه که ده کریت بهم شیوازانو به داهینراو ده دریته قه لوم، نه گهر چی له پرووی حوکم و شیوازی دزابه تی دا سهیری به هیرو لاوازی پله ی داهینراوه که ده کریت، به لام وه صف و خاله بندکردنی داهینراوی (الإضافی) له چوارچیوه ی

(۱) "الاعتصام" (۱/۱۹۷).

(۲) "الاعتصام" للشاطبي (۱/۴۴).

(۳) "معیار البدعة" لمحمد الجزایي ص ۴۷.

وه صفکاری به بیدعهو گومرای و بیدعه کاران دهرناچیت له بهر نهو بنهما شهرعی یه «الإبتداع مذمومٌ عَلَى الإِطْلَاقِ وَالْعُمُومِ»^(۱).

واته: هه موو داهنراویک به چاوی زهه و خراپه وه ناو دهریت به گشتی.

وشه کاری (العموم اللفظي) به ره هاو به بی تابه تکرندی وشه «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

وه لیجانه کردنه وهی ههچ جوژه به شیکی، وه له کار نه خستی وشه (بدعة) و دهقه هه ره شاوی یه کان له سهری، وه له لایه کی تره وه پیشخستن و خویندنه وهی (الخوف) به سهر (الرجاء) تیایان دا کاریکی زانسته و پیوسته.

وه له هه مووی گرنکتر «أن لفظ البدعة لفظ شرعي، والأصل في الألفاظ الشرعية أن تحمل على معانيها الشرعية لا على معانيها اللغوية»^(۲).

واته: وشه بیدعه وشه به کی شهرعی یه بنهما له به کارهیتانه کانی وشه شهرعی یه کان گه رانه وه هه گرتنی مانا شهرعی یه کانه نهک رووه زمانیه که ی.

تییبنس:

زانایان له چنده ها رووی جیاوازو په یوه ندی جوژاو جوژه وه بو زیاتر جیا کردنه وه یان له یه کتری و تیگه یشتی تهواو، داهنراوه کانیان دابه شکر دووه به چهند جوژیکه وه وهه ره به که ی به ناویک، به لام به گشتی هه موویان له ژیر نهه دوو ناو نیشانانده دا جیگه یان ده بیته وه، وه کو:

۱. الاعتقادية والعملية (باوه و کرداری).
۲. الكلية والجزئية (گشتی و بهش بهش).
۳. المركبة والبسيطة (لیکدراوو ساده).
۴. المكفرة وغير المكفرة (بیدهر جوو له دین و بی دهرنه جوو).
۵. التعبدية والعادية (عیبادات و ساکاری).

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۵۳، و "الاعتصام" للشاطبي (۱/۱۸۹).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۴۵.

به شیوه په کی گشتی سهره تا کانی نهم داهینراوانه ده که ونه ژیر باری داهینراوی حقیقی (البدعة الحقیقیة) له بهر زور ناشکراو دیار نه گونجاندنی له گه ل بنه ماو به لگه شرعی په کان دا، وه دووری ته واویان له به لگه و یاسا گشتی په شرعه په کان به شیوه په کی تا ریژه په کی زور کوډه نگی زانایان به تابهت په یوه ست و پنداگر له سهر (منهج) و بهرنامه ی نه هلی سوننه ت کوډ له سهر پیناسه کردنیان به (بدعة) و به گومراو لادهر له دین دهیده نه قه لهم له گه ل ره چاو کردنی نه زانین و پاساو هینانه وه بو خواونه کانیان.

وه به شیوه په کی گشتی به شی دووهمه کانی جوړی داهینراوه کان ده چنه ژیر باری پیناسه و چوتیتی داهینراوه بو زیاد کراوه کان (البدعة الإضافیه) به هموو شیوه کانیوه^(۱).

حوکمی بیدعه نادریت به سهر بابه ته ئیجتهادی په کان دا

(لا تبديع في مسائل الاجتهاد)^(۲)

بابه ته ئیجتهادی په کان شویتي تومه تبار کردنی خواونه کانیان به بیدعه کار نیه، له بهر نه وه ی ئیجتهاد له سهر بنه ما ی به لگه په، به لام بیدعه بی بنه ما یه له هیچ جوړه به لگه په کی، که واته دروست نیه حوکم بدریت به سهر هیچ جوړه قسه و کاریک دا بیدعه په گهر شویتي ئیجتهادی زانایان بوو. مه گهر ئیجتهاده که زور دوور بوو له هموو جوړه په یوه ستی په کی شرعی و به لگه په و هه لگری هیچ جوړه بنه ماو به لگه په کی نه بیته «متی أمکن رد قول ما من الأقوال إلى دلیل معتبر شرعاً فإن هذا القول لا يعد بدعة»^(۳). هه رکاتیک توانرا قسه په کی له قسه کان بگیردریته وه بو به لگه په کی ره چاو کراوی شرعی نهوا نهم قسه په به بیدعه نادریته قه لهم.

هه ر ئیجتهادیک بکریت پشتگری جوړیک له جوړه کانی سوننه ت و بوچوون و رای زوریک له زانایانی له سهر بیته و تا ریژه په کی زور پشتیوانی به لگه په کی له سهر ناراسته کرایته له

(۱) بروانه "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعید بن ناصر العامدی (۲/ ۳۴).

(۲) بو نهم بابه ته و بهر دوا بروانه "معیار البدعة" لمحمد الجیزانی ص ۱۰۱ - ۱۳۲.

(۳) "معیار البدعة" لمحمد الجیزانی ص ۱۰۴.

جوار چیوهی نیجتهادیکي فیقهی دا جیگهی بیتهوه، نهوا نمو کاره (لا تبدیع فی مسائل الإجتهااد) نم یاسابه پشتگیری دهکات لهسر نهوهی نمو کاره به بیدعه ناناسریت و خاوه نه کeshی بهری یه له تومتمی بیدعه له بهر نهوهی «أَنَّ كُلَّ رَاسِخٍ لَا يَبْتَدِعُ أَبَدًا، وَإِنَّمَا يَقَعُ الْإِبْتِدَاعُ مِمَّنْ لَمْ يَتَمَكَّنْ مِنَ الْعِلْمِ الَّذِي ابْتَدَعَ فِيهِ»^(۱).

واته: هیج زانایه کی روجوو له زانست دا نیتهی بیدعه کردنی نیه به هیج شیوهیه که به لکو بیدعه لهوانه دهوه شیتوهه توانای تهواویان لهو زانسته دا نیه که بیدعهی تیادا نه نجام داوه.

به لام بابته خیلافی یه کان نهوانی هیج بنه مایه کیان نیهو زور دورون له هموو جوړه شیوازیکی به لگهو په یوهست بوون پیوهی به لکو راو بوچوونهو بهس «الخلاف الواقع في المسائل غير الاجتهادية فإنه لا يمنع من إطلاق لفظ البدعة ... أن وقوع الخلاف ليس دليلاً على الحق»^(۲).

واته: نهو بابته خیلافیانهی له نیجتهادا جیگهی نایتهوه، هیج ریگری یه که نیه وشهی بیدعه له ناستی دا به کار نه هیریت ... بوونی خیلاف به لگه نیه له سر حدق.

(ابن تیمیه) رحمته الله ده لیت: «وَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُخْتَجَّ بِقَوْلِ أَحَدٍ فِي مَسَائِلِ النَّزَاعِ، ... فَإِنَّ أَقْوَالَ الْعُلَمَاءِ لَهَا بِالْأَدْلَةِ الشَّرْعِيَّةِ، لَا يُخْتَجُّ بِهَا عَلَى الْأَدْلَةِ الشَّرْعِيَّةِ»^(۳).

واته: کهس بوی نیه قسهی هیج که سینک بکات به به لگه له بابته خیلافی یه کان دا، قسهی زانایان به لگهی بو ده هیریتوهه نه که بکریت به به لگه به سر دهقه شرعی یه کانهوه.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله ده لیت: «فَيَجْعَلُ الْخِلَافُ حُجَّةً فِي الْجَوَازِ لِمَجْرَدِ كَوْنِهَا مُخْتَلَفًا فِيهَا، ... وَهُوَ عَيْنُ الْخَطِإِ عَلَى الشَّرِيعَةِ»^(۴).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۱۹۲).

(۲) "معیار البدعة" لمحمد الجزای ص ۱۲۷.

(۳) "الفتاوی الكبرى" لابن تیمیه (۱/ ۴۶۱).

(۴) "الموافقات" للشاطبي (۵/ ۹۳).

واته: نهیته هوکاري نهوهی خیلافات بکاته بهلگه له سهر ریگه پیدان و دروستی له بهر بوونی هوکاري خیلاف تیایدا، نهوه چاوگی ههلهی تهواوه له شرع دا.

نهمهش دهیته پاساوو ریگه خوشکهر بو نهوهی «أن جعل الخلاف بمجرد ما منعاً من إطلاق لفظ البدعة يفضي إلا ألا توجد بدعة أصلاً... صلاة الرغائب إذ الخلاف الواقع في بدعتها، إلا أن وقوع هذا الخلاف لم يمنع من إطلاق لفظ البدعة عليها،... وسر الفرق بين الخلاف الواقع في مسألة غير اجتهادية إنها هو النظر إلى شيء واحد، ألا وهو قوة المآخذ وقربه»^(۱).

واته: بوونی خیلاف بیته ریگر له ناستی به کارهیتانی وشه ییدعه هوکاره بو نهوهی ههچ ییدعه یهک بوونی نهیته، نوژی پیوستی یهکان (صلاة الرغائب) نوژیکه چهندان ریوایه تی (ضعیف) ی له سهره، ههندیك زانا وهك (ابن صلاح) ریگهی بی داوه، بهلام (عز بن عبدالسلام) و زانایانی تر ریگرن و به ییدعه ناوی دهبن، نهم خیلافه هوکار نیه بو نهوهی به ییدعه ناونه بریت له بهر بی بهلگهی (صحیح) و بی بنهمای بوونی، گهر زانایه کیش ریگهی بی دایته جیاوازیه که ی نیوان نیجهادیکی بنهمادارو خیلافیکی بی بنهمادار خویندنه وهی بههیزی و دوورو نزیکی بهلگه که یه، چون ناتوانین نهو حقه ی لای موجهه یهده په یوهست نه بین پیوهی ناواش ناتوانین نهو حقه ی لای فهرموده ی «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَالَّةٌ» و هه ره شه نامیزه کانی تری ییدعه به نه خوینینه وه، نهوه نهو کیشانه یه فهرمانان بی کراوه په یوهست بین پیوهی، خوی په روهردگار ده فهرمودیت: ﴿اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ﴾ [التور: ۱۷].

وه گهر بابته تیک وهستا له نیوان نهوهی ییدعه یه یا شوینی نیجهاده وه یه کلا نه بووه وه؛ بنهما له ییدعه دا پاریزراو بوونه لئی و بریاری خو پاراستن ده دریت به سهری دا.

نه گهر کهوتنه شوبوهاتی نیوان جهلال و جهرام کهوتنه ناو جهراموه بیت «وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ»^(۲). که زبانی دونیایه بو موسولمان نهوا کهوتنه ناو بابته تیکی خیلافی و ییدعه وه له پیشتره کهوتنه ناو ییدعه وه بیت، له بهر نهوهی زبانی ییدعه کاری له دین دا له پیشتره.

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجيزاني ص ۱۲۸ - ۱۲۹.

(۲) رواه مسلم (۱۵۹۹)، وابن ماجه (۳۹۸۴)، وأبو داود (۳۳۳۰)، والدارمي في "السنن" (۲۵۷۳)، وابن أبي شيبة في =

نیمامی (الشاطبي) رَلَّاهُ ده لیت: «وَيُمْكِنُ أَنْ يَدْخُلَ فِي الْبِدْعِ الْإِضَافِيَّةُ كُلُّ عَمَلٍ اشْتَبَهَ أَمْرُهُ فَلَمْ يَتَبَيَّنْ: أَمْ بَدْعَةٌ فَيُنْهَى عَنْهُ؟ أَمْ غَيْرُ بَدْعَةٍ فَيُعْمَلُ بِهِ؟ فَإِنَّا إِذَا اخْتَبَرْنَا بِالْأَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ؛ وَجَدْنَا مِنْ الْمُشْتَبَهَاتِ الَّتِي قَدْ نُدْبِنَا إِلَى تَرْكِهَا؛ حَدْرًا مِنَ الْوُقُوعِ فِي الْمَحْظُورِ، وَالْمَحْظُورُ هُنَا هُوَ الْعَمَلُ بِالْبَدْعَةِ»^(۱).

واته: ده کریت بکه ویته داهن تراوی بو زیاد کراوه وه هر کاریک یه کلا نه بو وه وه، نایا بیدعه ریتی لی بگریت یا بیدعه نیه و کاری بی ده کریت، گهر نهمه پیوانه بکه یه به یاسا شهرعیه کانه وه ده بینین ده که ویته به شه گوماناره کانه وه که داوامان لی کراوه نه یکه یه و دورره پهریز بین لسی له بهر هوکاری نه که و تنه ناو قه ده غه کراوه کانه وه، قه ده غه کراوه کانیش لیرده کار کردنه به بیدعه. وه کو ته سیحات کردن به ته سیح بو که سیك نهم کاره ی بو یه کلا نه بو وه وه بیدعه یه یان نا.

نهو شوینانه ی نیجتهادی تیدا به کارده هیئریت بو بیدعه کردن

مواطن الاجتهاد في باب البدعة

زوری نمو شوینانه ی نیجتهادی بابه ته بیدعه یه کانی تیدا به کارده هیئریت چوار شویته:

(باب سد الذرائع، الحديث الضعيف، المنشابهات، إختلاف النوع)^(۱).

۱. سد الزرائع: به ناوی ریگری له هاتنه ناوه وه ی بیدعه کان: نهمه نا کریته پاسا ویک بو به بیدعه کردنی نمو بابه ت و شتانه ی وا گومانی بی ده بریت هوکاره بو بره ودانی بیدعه و دروستبوونی.

له بهر نه وه ی شوینی نیجتهادی زانایانه له ریگری کردنی یا رییدانی، وه هو کمدان به سهر شتیک دا که ده بیته هوکاری هینانی خراپه یه ک به دوای خویدا زوری کات گومانه، وه له زور

- "المصنف" (۲۲۰۰۳)، والطبرانی في "الكبير" (۶)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۳/۸)، والبيهقي في "الشعب" (۵۳۵۵)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۷۵۰)، وأبو نعيم في "الحلية" (۱۳۶/۸).

(۱) "الاعتصام" (۴۷۹/۱).

(۲) "معیار البدعه" لمحمد الجيزاني ص ۱۱۸.

کاتيش دا شوئيکي نيجهتياديه، وه خوئيندنهوهی نهو کارانه له رووه خوئی يه کانه وه ده شيت دروست بن و شرعی بن، به لام له رووی کوتايی و بهره مه کانيانه وه هوکاري دروستوونی حرام و کاره ريگره کانه، وه کو قسه نهوتن به بته کانی موشريکه کان تاوه کو قسهی هله نه کهن بهرامبر پهروه درگار ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ [الانعام: ۱۰۸].

ياوه کو نيوان خستن يا نه کردنی له مزگهوت دا نوئيژی (جومعه) و سونهتی دواي، له بهر نهوهی هندیك له بیدعه کاران نوئيژی نيوه پرو له دواي (جومعه) ده کهن، يا نه کردنی سونهت له کاتی هستانيان بو کردنی به ناو سونهتی جومعه.

مهرجه کانيشي: کاتيك بريار ده دريت له سهر نهوهی نهو کاره به رهو بیدعه ده ورات ده بيت رتي لي بگريت له ژير ناو نيشانی (سد الذرائع) دا.

أ. ده بيت نهو کاره هوکاري بیدعه بيت.

ب. وه نهو هوکارهش به شيوازيکی گشتی يا زور بهی بيت.

ت. وه ده بيت خراپه يک له بیدعه که زياتر به دواي خوئی دا نه هيتت^(۱).

۲. الحديث الضعيف: فهمووده لاوازه کان: نهو فهموودانهی شوئي بوچوونی زانايانی فهمووده يه، هندیك به (ضعيف)ی داده نيټ و کاری بي ناکريت، وه هندیك پلهی (حسن لغيره) ده داتی ريگهی کارين کردنی بي ديدات وهك: نهو فهموودانهی باس له ده ستهيتان ده کهن به دهم و چاو دا له دواي دوعا کردن، وه ياد کردنی (صلاة التسبيح)، نه مانه برپاری به بیدعه کردن نادریت به سهر يان دا.

۳. المتشابهات: نهو بابه ته ليکچوو تيکه لانهی له مهو پيش باس مان کرد.

هموو نهو کارانه ده گريته وه که ليکچوونتيکی تيا دايه و يه کلا نه بو وه ته وه ناي بیدعه يه يا بیدعه نهو کاری بي ده کريت.

۴. اختلاف التنوع: شوئي راو بوچوونی زانايان: وه کو (صلاة الخوف، أنواع الاستسقاء، الجهر بالبسملة)، ده سترتن له دواي بهر زبوونه وه له رکوع دا.

(۱) "إعمال قاعدة سد الذرائع" لمحمد الجيزاني ص ۲۱.

مه گهر نهو بابه ته ئیجتهادیانه بیته هوکاري دووبره کایه تی و جیاوازی نیوان موسولمانان یاخود بیته ناونیشان بو بیدعه کاران لهو کاته دا ریگری لی ده گریت و به بیدعه ناوده بریت .

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْت: «فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعُدُّ مِنْ بَدْعِهِمُ الْجَهْرَ بِالْبَسْمَلَةِ، وَتَرَكَ الْمَسْحَ عَلَى الْخَفَّيْنِ ... وَالْقُتُوتَ فِي الْفَجْرِ، وَمُتَعَةَ الْحُجِّ، ... لَكِنَّ الْمَسْأَلَةَ اجْتِهَادِيَّةٌ، فَلَا تُنْكَرُ إِلَّا إِذَا صَارَتْ شِعَارًا لِأَمْرِ لَا يُسَوِّغُ، فَتَكُونُ دَلِيلًا عَلَى مَا يَجِبُ إِنْكَارُهُ»^(۱).

واته: نهو کارانه ی به بیدعه داده نریت لای هه ندیک له خه لکی دهنک بهرز کردنه وه به (بسم الله الرحمن الرحيم) له نویژ داو مهسح نه کردنی خوفه کان و قنوتی به یانیان ... بابه ته که ئیجتهادی یه رتی لی ناگریت، مه گهر بیته ناونیشانیکی بو بیدعه کاران نهو کاته ده بیته به لگه یه ک بو ریگه لیگرتن .

له بهر نم تیرواینه زانایانی پیشوو کو مه لیک له کاره په له کان (فروع) یان لکاندووه به بابه ته عه قیده یی یه کانه وه له نویسنه کانیان دا بو جیاکاریه کی نیوان (أهل السنة وأهل البدعة)، وه کو:

* کار کردن به مسحی خوفه وه: بو دژایه تی کردنی شیعه کان.

* ریزه ند کردنی خوله فای راشیدین: بو دژایه تی کردنی خه واریجه کان و شیعه کان، وه (عدالة

الصحابة) بو دژایه تی کردنی (معتزلة و خوارج).

* نویژ کردنی مه غریب پیش دهر که وتنی نه ستیره کان: بو دژایه تی جوله که و شیعه کان.

* نویژ کردنی ته راویح: بو دژایه تی کردنی شیعه کان.

ئیجتهادی زانایان له دیاری کردنی داهینراوه کان دا

تیروانی زانایان بو برپاردان له سهر بیدعه و ناوردنی کاره کان جیاوازی له خو ده گریت، به گویره ی دوورو نریکی و به هیزی و لاوازی به لگه که و خویندنه وه ی بوونی سوو دمه ندی شرعی تیای دا، وه له لایه کی تریشه وه ره چاو کردنی دروستوونی زیان و لادانه شرعی یه کان .

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۴۴).

بوټه کاریکي ناسایي یه زانابهک به بیدعهی دابنیت و یه کیکی تریش به بیدعهی نه داته قه لهم،
 نهمه کاریکي نیجتهادی یه قابیلی یتکاندن و نه یتکاندن ده کات، به ههمان شیوهی کاره
 نیجتهادی یه کانی حه لال و حهرام.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَهَذِهِ مَسَائِلُ الْاجْتِهَادِ الَّتِي تَنَازَعُ فِيهَا السَّلْفُ وَالْأئِمَّةُ، فَكُلُّ
 مِنْهُمْ أَقْرَبُ الْآخِرِ عَلَى اجْتِهَادِهِ»^(۱).

واته: نهمانه بابه یتکی نیجتهادین یتشوهه صالحه کان و نیمامه بهرزه کان جیاوازیان تیایدا
 هه بووه، هه ریه که دانی ناوه به سهر نیجتهادی بهرامهر دا.

الشیخ (ابن باز) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَتَّخِذَ مِنَ الْخِلَافِ فِي هَذِهِ
 الْمَسْأَلَةِ وَأَشْبَاهِهَا وَسِيلَةً إِلَى النِّزَاعِ وَالتَّهَاجُرِ وَالْفِرْقَةِ»^(۲).

واته: ناییت بو هیج موسولمانیک نهم جیاوازیانه لهم بابه تهو هاوشیوه کانیان دا بکاته هو کاریک
 بو دوو بهر کایه تی و جیاوازی.

(إمام السمعاني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «فَكُلُّ مَسْأَلَةٍ حَدِثَتْ فِي الْإِسْلَامِ فَخَاصَّ فِيهَا النَّاسُ فَتَفَرَّقُوا
 وَاخْتَلَفُوا فَلَمْ يُورَثْ ذَلِكَ الْاِخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ عَدَاوَةٌ وَلَا بَغْضًا وَلَا تَفَرُّقًا وَبَقِيَتْ بَيْنَهُمُ الْأَلْفَةُ
 وَالنَّصِيحَةُ وَالْمُودَةُ وَالرَّحْمَةُ وَالشَّفِيقَةُ عَلِمْنَا أَنَّ ذَلِكَ مِنْ مَسَائِلِ الْإِسْلَامِ يَجَلُ النَّظَرُ فِيهَا وَالْأَخْذُ
 بِقَوْلٍ مِنْ تِلْكَ الْأَقْوَالِ لَا يُوجِبُ تَبْدِيْعًا وَلَا تَكْفِيرًا كَمَا ظَهَرَ مِثْلَ هَذَا الْاِخْتِلَافِ بَيْنَ الصَّحَابَةِ
 وَالتَّابِعِينَ مَعَ بَقَاءِ الْأَلْفَةِ وَالْمُودَةِ»^(۳).

واته: هه موو بابه یتیک له نیسلام دا قسهی له سهر کراوهو جیاوازی له سهر دروست بووه،
 له گهل نه وهش دا نهو جیاوازیانه نه بووه ته هو کاری رپق و دژایه تی و دوو بهر کایه تی، به لکو له
 نیوانیان دا خو شه ویستی و ناموزگاری و بهزه یی ماوه ته وه، زانراوه نهمه بابه ته دینییه کانه که دروسته
 تیروانین تیایاندا به بی بوونه هوئی تومه تبار کردنی یه کتری به بیدعه کارو بیروایی، وه کو له نیوان

(۱) "مجموع الفتاوی" (۲۰/۲۹۲)، و "الفتاوی الكبرى" (۴/۴۴۹).

(۲) "مجموع فتاوی ابن باز" (۱۱/۱۴۱).

(۳) "الانتصار لأصحاب الحديث" لأبو مظفر السمعاني ص ۸۵.

هاوه لان دا بووه.

نهم جياوازيانه ش هوکاره کانی دهگه ریته وه بو یه کیك له مانه ی خوارموه :

۱. جياوازی تیگه یشتیان بو دهقه شرعی یه کان.
 ۲. ناگالیوونی هندیکیان به سهر هندیك له دهقه کان و بیتاگالیوونی نهوانی تر.
 ۳. به کارهینان و جیه جیکردنی یاسای (سد الزرائع) بهر بهست له ناستی زیانه کان دا.
 ۴. بوچوونی جای زانایان له سهر نهو کاره: نایا بیدعه یه کی دونیایی به یا په یوه سته کی دینه.
 ۵. له خوگرتنی هندیك کار به کاره شرعی یه کانه وه، پیناسینه وه یان پی.
- بو روونتر دهر کهوتنی نهم خالانه و ناشنابوونی نهو بابه ته جياوازيانه ی نیوان زانایان و نامو نهمانیان و وهرگرتنی وه کو نیجته یادیکی زانستی له چوارچیوهی نهدهب و بهها نیسلامی یه کان دا؛ هندیك لهو راو بوچوونه جياوازيانه ی زانایان دهخه یه روو، له گه ل دلتیا بوونی بهیژی زانستی لایه ک به سهر لایه کی تر داو نریکبون و زیاد خویندنه وهی بو حهق:

۱. تهسیحات کردن به تسبیح:

الشَّيْخُ (العثيمين) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَهَلَيْت: «أولاً: التسبيح بالمسبحة تركه أولى وليس ببدعة؛ لأن له أصلاً»^(۱).

واته: تهسیحات کردن به تهسیح باشتر وایه نه کریت و داهیتراو نیه، له بهر نه وهی به مایه کی هه یه.

بهلام الشَّيْخُ (الألباني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَهَلَيْت: «أن المسبحة بدعة ... ولولم يكن في المسبحة إلا سيئة واحدة وهي أنها قضت على سنة العمد بالأصابع أو كادت، مع اتفاقهم على أنها أفضل، لكفى! فإني قلما أرى شيخاً يعقد التسبيح بالأنامل!»^(۲).

واته: تهسیح داهیتراوه، نه گهر هیچ خراپه یه که له تهسیح دا نه ییت بیجگه له وهی هوکاری له ناو بردنی تهسیحات بیت به په نجه بهس ده بیت، زور کم که سیکم بینیت له وانه تهسیحاتی به په نجه کر دیت.

(۲) "سلسلة الأحاديث الضعيفة" (۱/ ۱۸۵ - ۱۹۲).

(۱) "لقاء الباب المفتوح" الشريط رقم (۳).

۲. دروستکردنی میحراب بؤ نوٲزکردنی ٲیمام ٲیايدا له مزگهوت:

الشَّيْخُ (ابن باز) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «ليس المحراب بدعة، بل فعله السلف الصالح من آخر القرن الأول إلى يومنا هذا...»^(۱).

واته: میحراب داهيتراو نيه بهلكو پيشووه صالحه كان له کوتايي سهدهي يه کم دا کردوويانه تا نه مروٲي ٲيمه.

وه الشَّيْخُ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «والذي أرى أن اتخاذ المحاريب مباح...»^(۲).

واته: نهوهي من ده پييم میحراب ريگه پيدراوه.

وه الشَّيْخُ (صالح الفوزان) مَحْفَظُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «لا ليست بدعة، اتخاذ المحاريب معروف عند

المسلمين من قديم الزمان»^(۳).

واته: میحراب داهيتراو نيه، هر له ناو موسولمانان دا ناسراوه له دير زه مانه وه.

به لام الشَّيْخُ (الألباني) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «وأما المحراب في المسجد فالظاهر أنه بدعة»^(۴).

واته: میحراب له مزگهوت دا نهوهي ٲيدا دهرده كهويت كه داهيتراوه.

۳. خهت و بهت راکيشان بؤ ريگبووني ريزه کاني مزگهوت:

الشَّيْخُ (العثيمين) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ: «... ما أحدث من أمور الدنيا ينظر فيه هل هو حلال أم

حرام ولا يقال إنه بدعة... ومن ذلك ما حدث أخيراً في مساجدنا من الفرش التي فيها خطوط

من أجل إقامة الصفوف وتسويتها فإن هذا وإن كان حادثاً ولكنه وسيلةٌ لأمرٍ مشروع»^(۵).

واته: نهو کاره دونيايانهي داهيتراوه سهير ده کريت نايه جه لاله يا حهرامه، ناوترٲت بيدعهيه،

لهوانهيه لهم دوايانه له مزگهوته کاتمان دروست کراوه له خهتي سهير فهرشه کان بو ريگبووني

(۱) "فتاوى نور على الدرب" رقم (۲۳۸).

(۲) "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (۴۱۲/۱۲).

(۳) "الفتوى" رقم (۱۲۰۵۴).

(۴) "التمر المستطاب" للألباني (۴۷۲/۱).

(۵) "فتاوى نور على الدرب" (۲/۵).

ریزه کان، نهمه هوکارینکه بو کارینکی دروست (له هوکاره دونیایه کان).

وه الشیخ (الفوزان) حَمَفَسَه (لله دهلیت: «لا بأس بذلك لأنها تعين على إقامة الصفوف»^(۱).

وه الشیخ (الألبانی) رَحَلَهُ دهلیت: «... إذا الخط في المساجد أو الخطوط في المساجد هذه يجب أن تكون بدعة ضلالة باجماع العلماء»^(۲).

واته: نهو خه تانهی له مزگه وته کان دا ده کیشریت نهمه بیدعه یه کی گو مرایی یه به کو دهنگی زانایان.

۴. سمیل تاشین:

(ابن حجر) رَحَلَهُ دهلیت: «وَقَالَ أَشْهَبُ سَأَلْتُ مَالِكًا ... وَقَالَ لِمَنْ يَخْلُقُ شَارِبَهُ هَذِهِ بَدْعَةٌ ظَهَرَتْ فِي النَّاسِ ... قَالَ الطَّحَاوِيُّ الْخُلُقُ هُوَ مَذْهَبُ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَبِي يُوسُفَ وَمُحَمَّدٍ»^(۳).

واته: نیمامی (مالیک) رَحَلَهُ پرسیاری لی ده کریت ده رباره ی سمیل تاشین، دهلیت: بیدعه یه که له ناو خه لک دا بلاو بووه ته وه، نیمامی (الطحاوی) رَحَلَهُ دهلیت: تاشین رای (نه بو حه نیفه) و دوو قوتابی یه که یه تی (نه بو یوسف و محمد).

وه الشیخ (الألبانی) رَحَلَهُ دهلیت: «والمراد المبالغة في قص ما طال على الشفة لا حلق الشارب كله فإنه خلاف السنة العملية الثابتة»^(۴).

واته: مه به ست به فهرمووده کان کور تکر دنه وه یه نه وه ی له لیو زیاتره نه ک تاشینی سمیل هه مووی پیچه وانه ی سونه تی کرداریه بوونه کانه.

۵. ده ستگرتنی دوا ی رکوع له (سمع الله لمن حمده) دا:

الشیخ (العثيمين) رَحَلَهُ دهلیت: «الذي يظهر أن السُّنَّةَ وَضَعُ الْيَدِ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِ الْبُسرَى؛

لعموم حديث سهل بن سعد ... تَبَيَّنَ لَكَ أَنَّ الْقِيَامَ بَعْدَ الرَّكُوعِ يُشْرَعُ فِيهِ الْوَضْعُ»^(۵).

(۴) «آداب الزفاف» في هامشه ص ۱۱۱.

(۵) «الشرح المتع على زاد المستقنع» (۱۰۴/۳).

(۱) «الفتاوى» رقم (۴۵۶۱) في موقع الشيخ.

(۲) الشريط رقم (۶۴۲) من «سلسلة الهدى والنور».

(۳) «فتح الباري» لابن حجر (۳۴۷/۱۰).

واته: نه‌وی دهرده کهویت به تیگه‌یشتی گشتی فەرمووده که‌ی (سهل)؛ ده‌ستگرتی دوا‌ی رکوع دروسته.

وه الشَّيْخُ (ابن باز) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لَيت: «والأفضل جعلها على الصدر ... أن إرسال اليدين ... ومخالف للسنة لا ينبغي فعله»^(۱).

واته: باشتر وایه ده‌ست بگيریت دوا‌ی رکوع، ده‌ست به‌ردان پی‌جه‌وانه‌ی سونه‌ته نابی‌ت بکری‌ت.

وه الشَّيْخُ (صالح الفوزان) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لَيت: «من السنة وضع الكف اليمنى على الكف اليسرى وقبضها على الصدر حالة القيام في الصلاة ... وهذا من سنن الأفعال الثابتة في الصلاة»^(۲).

واته: سونه‌ته ده‌ستگرتی دوا‌ی رکوع له‌سه‌ر سنگ، یه‌کینکه له سونه‌ته کانی نو‌یز.

وه الشَّيْخُ (الألباني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده‌لَيت: «ولست أشك في أن وضع اليدين على الصدر في هذا القيام بدعة ضلالة»^(۳).

واته: گو‌مانم نیه ده‌ستگرتی دوا‌ی رکوع له‌سه‌ر سنگ داهیتراوینکی گو‌م‌رایه.

۶. پی‌رو‌زبایی کردنی سه‌ری سالی کۆ‌چی:

رای الشَّيْخُ (العثيمين وابن باز والجبرين) ره‌جه‌تی خوايان لی‌بی‌ت وایه: «إن هناك أحد فرد عليه، ولا تبدئ أحداً بذلك»^(۴).

واته: نه‌گه‌ر یه‌کینک پی‌رو‌زبایی سه‌ری سالی کۆ‌چی لی‌ کردی وه‌لامی بده‌ره‌وه، ده‌سپیشخه‌ری مه‌که، وه نابی‌ت بکری‌ت به عاده‌ت.

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۱/۱۴۵۴).

(۲) "الفتاوى" رقم (۷۷۵۹).

(۳) "أصل صفة صلاة النبي ﷺ" (۲/۷۰۱).

(۴) شريط "اللقاء الشهري" رقم (۴۴).

الشیخ (صالح الفوزان) حَفِظَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «هذا بدعة يشبه تهاي النصرارى بالعام الميلاډي»^(۱).

واته: نهمه بيدهيه كه له شيوازي بيروزياني سهري سالي له دايكبوني (مسيح) عليه السلام دا ده كريت.

هموو نهم زانا بهرزانهي نهلهي سوننهت يهك بهرنامهو (المنهج العلمي) يان هديه له پهيوهست بوون به قورنان و سوننهت و شيوازي تيگه بشتني هاوه لان و ينشوهه صالحه كان و دهرنه چوون له چوارچيوه ي بهلگهو دزايه تي كردني هموو جوژه كاني لادان و دووركهوتنه وه له قورنان و سوننهت و بهتايهت بواره كاني (الشرك والبدعة) هاوبهش بپياردان و داهيتراوه كان كه هدردووكيان له (حق الله وحق الرسول) دا كوډه بيته وه.

وه هيچ سازشيكيان نيه له سهر (البدعة الحقيقية) داهيتراوه پوون و ناشكراكان و كوډه ننگن له دزايه تي و بنه بركردني.

نهمانه همووي بيته دهوتريت (التأصيل) بنه ماداري له بهرنامه دا.

بهلام له سهر باره تي (التنزيل) واته دابه زيني حوكمه كان بو جوژاو جوژي كاره كان ده شيت بوچوونه كان جياوازيان هبيته و پاي جياواز بهدي بكرت.

نهمهش ده گه رپته وه بو زور دلسوزي و خه مخواردن و خوئندنه وه ي هموو لاكاني نهو بابه ته و نابلقه داني به هموو خوئندنه وه شهرعي يه كان.

نه گهرچي له هه نديكيان دا تا رپزه به كي زور لايه كيان نزيكزه له حقه كهو دلنيا بووني زياتري تيديه و پيداگري له سهر بنه ماي كاره كه ده كات، بهلام نهوه ناگه به نيته دزايه تي نه و پي بي بكرت، وه ياخود بكرپته بهلگهو نمونه بو دوودلتي زانايان و نه بووني كوډه ننگيان و كردنه وه ي ره و اج بو بيده.

نهمه له هموو نيجهتياهه دينيه كان دا هديه وه كو بواره شهرعي يه كان له حلال و حرام دا،

(۱) "الفتاوى" رقم (۱۰۰۲۲).

زانایانی پایه بهرز بیبش نابن له پاداشتی خویمان له هوکاری ئهو هموو تهمند و کارو دلسوزیانهیان بو خزمه تکردنی دین و پاراستنی شهرعی خوا، وه کو بیتهمهبر ﷺ ده فهرمویت: «إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أخطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ»^(۱).

واته: نه گهر حاکم و موجتههیدیک نیجتههادیان کردو پینکایان نهوا دوو پاداشتیان ههیه، وه گهر ههلهیان کرد یهک پاداشتیان ههیه.

کهواته نهوان له نیوان پاداشتیك و دوو پاداشت دان به ههر شیوهیهك بیټ، له بهر نهوه نایبټ نهم جیاوازیانه بیته هوکاری به سوک و بی قهدر ناوبردنی زانایان و تانه دان لییان و به کارهینیان فهتواکانیان بو پینکدادانیان و ناشیرین کردنیان، نهمه کاری بی (منهج) بیدعه کارانه بو رهواجی بیدعهکانیان و کارناسانی بو رزگار بوونیان له تومهنی بیدعه کاری.

نهم جیاوازیانه مان بویه خسته روو تا قوتاییانی نههلی عیلم ناشنا بن له سهر وورده کاری عیلمی و له خو تهلید کردنی لایهك ده رچن، رینگه توژیینه وهی زانستی بگرنه بهرو نهم خیلافانه له نامویی ده رچیت و هوکاری فراوان بیر کردنهوه بیټ بویمان، وه بیدعه کاران نه یقوزنهوه بو مه بهسته کانی خویمان و قهدرو ریزی زانایان پاریزراو بیټ، گهر ههر له کوتهوه شا ده ماری کاری بیدعه کاران و فیرهقه کان لیټدانی زانایانی نههلی سونهت بووه.

وه کو (ابن عساکر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَعْلَمُ يَا أَخِي وَفَقْنَا اللهُ وَإِيَّاكَ لِمَرْضَاتِهِ مِمَّنْ يَخْشَاهُ وَيَتَّقِيهِ حَقَّ تَقَاتِهِ إِنَّ حُومَ الْعُلَمَاءِ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمْ مَسْمُومَةٌ وَعَادَةُ اللهِ فِي هَتِكَ أَسْتَارٌ مِّنْتَقِصِهِمْ مَعْلُومَةٌ لِأَنَّ الْوَقِيعَةَ فِيهِمْ بِمَا هُمْ مِنْهُ بَرَاءٌ...»^(۲).

واته: نهی برام خوی گهوره یارمه تیمان بدات له گهلتانا بو ره زامهندی و لیټسانی و په رستنی تهواوی ئهو، گوشتی زانایان ره ههتهی خوایان لیټت زههراوی یه، سونهتی خوی پهروه ردار له زراندنی ناوی کهسانی به کهم ناوبردنی نهوان ناشکرایه له بهر نهوهی نهوان بهرین لهوهی دوژمنایان ده لیټن.

(۱) رواه البخاري (۷۳۵۲)، ومسلم (۱۷۱۶)، وأحمد (۱۷۸۱۶)، والطبراني في "الأوسط" (۳۱۹۰)، وابن عبد البر في "الجامع"

(۱۶۶۲).

(۲) "تبيين كذب المفتري" لابن عساکر ص ۲۹.

سی یه م : داهینراوی نه کردوو

(البدعة التركية)

داهینراوی راسته و خو و حقیقی نه و داهینراویه هیچ بنه مایه کی له دین دا نه بیت و له ژیر هیچ جوڑه مه به ست و یاسایه کی شهرعی دا جینگه ی نه بیته وه.

کاره کانی پیغمبر ﷺ پی دهوتریت (السنة الفعلية) سونه ته کرداریه کان، له بهرامبردا نه گهر داهینراوی تیدا نه نجام بدریت پی دهوتریت (البدعة الفعلية) داهینراوه کرداریه کان، وه نه و کارانه ی پیغمبره ی خوا ﷺ نه نجامی نه داوه پی دهوتریت (السنة التركية) سونه ته نه کراوه کان، به و مانایه ی سونه ته نه کریت له بهرامبر نه مه شدا گهر بکریت نه و کارانه پی دهوتریت (البدعة التركية) داهینراوه نه کراوه کان، وه نه گهر دابه شکر دنیکی جیا کردنه وه یی به شیوه ی سونه ت و بیدعه بکه ین بهم شیوه ش ده بیت: «البدعة على قسمين: بدعة فعلية، وبدعة تركية، ... فكما كلفنا الله باتباع النبي صلى الله عليه وسلم في فعله ... كذلك طالبنا باتباعه في تركه، فيكون الترك سنة، والفعل سنة»^(۱).

واته: داهینراو دوو به شه: داهینراوی کرداری و داهینراوی نه کردوو، وه کو چو ن سونه ت دوو جوڑه: سونه تی کرداری و سونه تی نه کردوو، چو ن خوی پوره ردگار داوی لیکر دووین شوینکه وته ی پیغمبره که ی بین له کرداره کانی دا ناواش داوی لیکر دووین شوینکه وته ی نه کرده کانی یی، بهم شیوه نه کردن سونه ته و کردن سونه ته.

«وكما لا نتقرب إلى الله بترك ما فعل، لا نتقرب إليه بفعل ما ترك، فالفاعل لما ترك، كالتارك لما فعل»^(۲).

واته: ههروه که چو ن خوا پهرستی نا کریت به نه کردنی نه و کارانه ی پیغمبر ﷺ کردوو یه ته ی؛

(۱) "نور السنة وظلمات البدعة في ضوء الكتاب والسنة" للدكتور سعيد بن علي بن وهف القحطاني ص ۴۴.

(۲) "نور السنة وظلمات البدعة في ضوء الكتاب والسنة" للدكتور سعيد بن علي بن وهف القحطاني ص ۴۴، "الإبداع في مضار

ئاواش خواپهرستی ناکهین به کردنی نهو کارانهی نهیکردوه، جیاوازی نیه له نیوان کار کردن به نهکراوه کان و نه کردنی کراوه کان.

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ: «فَإِذَا اسْتَحْبَبْنَا فِعْلًا مَا تَرَكَهُ كَانَ نَظِيرَ اسْتِحْبَابِنَا تَرَكَ مَا فَعَلَهُ، وَلَا فَرْقَ»^(۱).

واته: گهر یمان خوښییت نهو کارانه بکهین که پیغمبری خوا رَحِمَهُ اللهُ نهیکردوه هاوشیوهی نهو به یمان خوښییت نهوهی کردوویهتی نهیکهین، نهه هیچ جیاوازی نیه.

پیناسهی داهینراوی نهکردوو (البدعة التركیة): «هو أن یترك الشارع الفعل مع وجود مقتضاه وعدم المانع منه، أو أن یسكت الرسول صلی الله علیه وسلم عن الفعل غیر الجبلی، مع قیام المقتضى وعدم المانع»^(۲).

واته: داهینراوی نهکردوو بریتی به له نه کردنی کاریک له لایهنی پیغمبر رَحِمَهُ اللهُ له گهل بوونی پیوستیه کانی نهو کاره و نهبوونی هیچ ریگریک له کردنی دا یان بیدهنگوونی پیغمبر رَحِمَهُ اللهُ لهو کارانهی که سروشتی نیه له ئادهمیزاد دا له گهل پیوستی و نهبوونی هیچ ریگریهک.

واته هه موو کاریکی عیادهتی مه بهست پی نزیك بوونهوه بیت له خودا رَحِمَهُ اللهُ وه به گشتی پیوستی نهه کاره له سهردهمی پیغمبردا رَحِمَهُ اللهُ هه بوویت، وه هیچ ریگری بهک له بهردهم کردنی نهه کاره دا نه بوویت، له گهل نهوهش دا پیغمبری خوا رَحِمَهُ اللهُ نهیکردییت و کهسی فیر نه کردییت، ئانهه بهلگهیه له سهر نهوهی داواکاری له سهر نه کردنیته، وه نهه نه کردنه پی دهوتریت سونهت و کردنه کهشی کاریکی ری پینه دراوه و پی دهوتریت بیدعه، وه کو دوعا کردن به کومهل له دواوی نویژه فهرزه کان.

نیمامی (الشاطبی) رَحِمَهُ اللهُ: «أَنَّ يَسْكُتَ عَنْهُ وَمَوْجِبُهُ الْمُقْتَضِي لَهُ قَائِمٌ، فَلَمْ يُقَرَّرْ فِيهِ حُكْمٌ عِنْدَ نُزُولِ النَّارِلَةِ زَائِدًا عَلَى مَا كَانَ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ؛ فَهَذَا الضَّرْبُ السُّكُوتُ فِيهِ كَالنَّصِّ عَلَى أَنَّ قَصْدَ الشَّارِعِ أَنْ لَا يُزَادَ فِيهِ وَلَا يُنْقَصَ؛ لِأَنَّهُ لَمَّا كَانَ هَذَا الْمَعْنَى الْمَوْجِبُ لِشَرْعِ الْحُكْمِ

(۱) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" لابن القيم (۲/ ۲۸۱).

(۲) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۴۳، ۴۴)، "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۳۶۱).

الْعَمَلِيُّ مَوْجُودًا ثُمَّ لَمْ يُشْرَعِ الْحُكْمُ دَلَالَةً عَلَيْهِ؛ كَانَ ذَلِكَ صَرِيحًا فِي أَنَّ الرَّائِدَ عَلَى مَا كَانَ هُنَاكَ
بِدْعَةً زَائِدَةً، وَمُخَالَفَةً لِمَا قَصَدَهُ الشَّارِعُ؛ إِذَا فَهِمَ مِنْ قَصْدِهِ الْوُقُوفُ عِنْدَ مَا حَدَّ هُنَاكَ، لَا الزِّيَادَةَ
عَلَيْهِ وَلَا النُّقْصَانَ مِنْهُ»^(۱).

واته: بیده نگیرون له سهر کاریک پیوستی هه بووه لهو سهرده مه دا وه هیج حوکمیکی بو
زیاد نه کراوه له کاتی پیوستیون دا زیاد له حوکمی نهو سهرده مه، نه م شیوه بیده نگیه وه کو دهق
وايه، مه بهستی شهرعی تیایدا نه زیاد کردنه وه نه که مکردنه، وه کو (بانگ و قامهت بو نوژی
جهژن و روژگیران و نوژه بارانه)، له کاتیک دا پیوستی نه م کارانه ناشکرایه وه له گه له نه وهش دا
هیج کاریک له مانه نه نجام نه دراوه، نه مه ناشکرایه کی راست و روونه که زیاد کردن تیایدا
بیده یه کی زیاده یه و پیچه وانیه مه بهستی شهرعیه، داواکاری شهرعی تیایدا وه ستانه له سنوردا
به بی زیاد و کمه.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «بل يقال: ترك رسول الله صلى الله عليه وسلم مع وجود ما
يعتقد مقتضيا، وزوال المانع، سنة، كما أن فعله سنة. فلما أمر بالأذان في الجمعة، وصلى العيدين
بلا أذان ولا إقامة، كان ترك الأذان فيهما سنة، فليس لأحد أن يزيد في ذلك، بل الزيادة في ذلك
كالزيادة في أعداد الصلوات أو أعداد الركعات، ... وليس له أن يقول: هذه بدعة حسنة، بل
يقال له كل بدعة ضلالة.

ونحن نعلم أن هذا ضلالة قبل أن نعلم نهيها خصوصا عنها، أو نعلم ما فيها من المفسدة ... فإن
كل ما يبيده المحدث لهذا من المصلحة، أو يستدل به من الأدلة، قد كان ثابتا على عهد رسول الله
صلى الله عليه وسلم، ومع هذا لم يفعله رسول الله صلى الله عليه وسلم، فهذا الترك سنة خاصة،
مقدمة على كل عموم وكل قياس»^(۲).

واته: به لكو دهوتریت: نه كردنی پیغه مبهری خوا رَحِمَهُ اللهُ کاریک له گه له بوونی نه وهی به پیوست
دانه تریت بوئی و نه بوونی ریگریه که له كردنی دا سونه ته، وه کو چون کاره کانی سونه ته، کاتیک

(۱) "الموافقات" (۱۵۷/۳)، "الاعتصام" (۳۶۰/۱)، "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۴۶/۲).

(۲) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم" (۱۰۳/۲)، "مجموع الفتاوى" (۱۷۲/۲۶).

فرمان دهادات به بانگ بو جومعه، وه له گهډل نهوهش دا ههردوو نوژیی جهژنه که دهکات بهی بانگ و قامهت؛ نهوا نه کردنی بانگ تیايان دا سونهته، کهس بو ی نه زیادی کات تیايان دا، بهلکو زیاد کردن تیايان دا وه کو زیاد کردنی ژماره ی نوژیو رکاته کانه ... وه بو شی نه بلیت بیدعی چاکه به بهلکو دهوتریت هه موو بیدعهیه ک گومرایی یه، نیمه ده زاین نه مه گومرایی یه پیش نهوه ی بزاین رینگری یه کی تایه تی له سه ره، یا خود خراپه یه کی زوری تیدایه، هه رچیه ک داهینر به چاکی بزاین ت بو ی و بهلگه ی له سه ر بیته وه، وه هه موو نهو چا کانه ش بوونی هه بو وه له سه رده می پیغمبه ردا ﷺ و له گهډل نهوهش دا پیغمبه ری خوا ﷺ نه یکر دو وه، نه م نه کردنه سونه تیکی تایه ته وه له پیش خویندنه وه ی هه موو جو ره دارش تییکی گشتی وقیاسی که وه یه.

نایا نه کردن کاره؟

هل الترك فعل؟

نیمامی (الشقیطی) ﷺ بو نه م بابه ته ده لیت: «كُونُ الْكُفِّ فِعْلًا دَلَّتْ عَلَيْهِ آيَاتَانِ كَرِيمَتَانِ مِنْ سُورَةِ «الْمَائِدَةِ»، دَلَالَةٌ وَاضِحَةٌ لَا لَبْسَ فِيهَا، وَلَا نِزَاعَ. أَمَّا الْأُولَىٰ مِنْهُمَا، فَهِيَ قَوْلُهُ تَعَالَىٰ: ﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَابُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِلَهَ وَأَكْلِهِمُ السَّحْتِ لَلْبَسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ ﴿۱۳﴾ [المائدة: ۶۳]. فَتَرَكَ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَابُ نَهْيَهُمْ عَنْ قَوْلِ الْإِنْمِ وَأَكْلِ السَّحْتِ سَمَاءُ اللَّهِ جَلَّ وَعَلَا فِي هَذِهِ الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ صُنْعًا فِي قَوْلِهِ: ﴿لَلْبَسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾، أَي: وَهُوَ تَرْكُهُمُ النَّهْيَ الْمَذْكُورَ وَالصَّنْعَ أَحْصَىٰ مِنْ مُطْلَقِ الْفِعْلِ، ... وَأَمَّا الْآيَةُ الثَّانِيَّةُ، فَهِيَ قَوْلُهُ تَعَالَىٰ: ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ ﴿۷۶﴾ [المائدة: ۷۹]. فَقَدْ سَمَىٰ جَلَّ وَعَلَا فِي هَذِهِ الْآيَةِ الْكَرِيمَةِ تَرْكُهُمُ التَّنَاهِي عَنِ الْمُنْكَرِ فِعْلًا، وَأَنْشَأَ لَهُ الذَّمَّ بِلَفْظَةِ بَسَّ ... فِي قَوْلِهِ: ﴿لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾. أَي: وَهُوَ تَرْكُهُمُ التَّنَاهِي، عَنْ كُلِّ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ، ... وَقَدْ دَلَّتْ أَحَادِيثُ نَبَوِيَّةٌ عَلَىٰ ذَلِكَ؛ كَقَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ»، فَقَدْ سَمَىٰ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ تَرَكَ أَدَى الْمُسْلِمِينَ إِسْلَامًا، وَمِمَّا

يُدُلُّ مِنْ كَلَامِ الْعَرَبِ عَلَى أَنَّ التَّرْكَ فِعْلٌ قَوْلُ بَعْضِ الصَّحَابَةِ فِي وَقْتِ بِنَائِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لِمَسْجِدِهِ بِالْمَدِينَةِ:

لِئِنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِيُّ يَعْمَلُ ... لَذَاكَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضَلُّ»^(۱)

وه ده لبت: «وَالصَّحِيحُ أَنَّ الْكُفَّ فِعْلٌ، كَمَا دَلَّ عَلَيْهِ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ وَاللُّغَةُ؛ كَمَا تَقَدَّمَ»^(۲).

واته: نه کردن کاره یان نا؟ دوو نایه تی سورته تی [المائدة] به لگه یه له سه ر نهوی نه کردن کاره به شیوه کی روون و ناشکرا، یه کم نایه ت سه رزه نشتی قه شهو عابیده کانی گاوره کان ده کات له نه نجام نه دانی فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه که ریگر نه بوون له تاوان و حه رام خوارده کانی خه لکی، بویه له ناستی نه مه دا خوی په روه ردگار بینان ده فه رمویت: ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾^(۳) [المائدة: ۶۳]. خراپترین کاره کردوویانه، نه کردنی کاره کانیان به کردن ناو بردووه، بویه وشه ی (صنع) دروست کردن تابه تزه تا (فعل) کار کردن.

نایه تی دووه میش به هه مان شیوه سه رزه نشتی گاوره کان ده کات به وه ی ریگر نه بوون له به ربه سته کردنی خراپه کان دا، به هه مان شیوه ده فه رمویت: ﴿لَيْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾^(۴) [المائدة: ۷۹]. خراپترین کاره کردوویانه، به وشه ی (بئس) به تابه ت بؤ به خراپ باس کردن به کارده هیتیت، هه ردوو نابه ته که له ناستی نه کردنی کاره کانیان به کرده وه و کردن ناو ده بات، وه فه رموده که شه بیغه مبه ری خوا ﷺ و ازلیه تانی نازاری موسولمان به موسولمان بوون ناو ده بات، وه له قسه ی عده ربه شه دا به هه مان به کاره تانه وه کو هاوه لان له کاتی مزگهوت کر نه وه که ی مه دینه دا ده یان وت: گه ر دابنیش تینه یه ت و بیغه مبه ر ﷺ کاری بکر دابه نهوا کاریکی گو مرایی بوو نیمه ده مان کرد، به م شیوه یه رای دروست نهویه نه کردن کاره وه که به لگه ی قورنان و سونه ت و زمان روونی کرده وه.

(۱) "أضواء البيان" للشقيطي (۶/۴۸).

(۲) "أضواء البيان" للشقيطي (۶/۵۰).

نیمامی (الشوکانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهْلَيْت: «ترکه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلشَّيْءِ، كَفَعْلِهِ لَهُ فِي النَّاسِي بِهِ فِيهِ، قَالَ ابْنُ السَّمْعَانِيِّ: إِذَا تَرَكَ الرَّسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا وَجَبَ عَلَيْنَا مُتَابَعَتُهُ فِيهِ»^(۱).

واته: نه کردنی کاریک لای پیغمبر ﷺ وه کو کرداری وایه پیوسته شوینکته وتهی بین، نیمامی (ابن السمعانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهْلَيْت: گهر پیغمبری خوا ﷺ کاریکی نه کرد واجبه شوینکته وتهی بین تیای دا.

وه نیمامی (القسطلانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهْلَيْت: «وترکه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سنة كما أن فعله سنة»^(۲).

السَّيِّئِ (الألبانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَهْلَيْت: «لأن السنة على قسمين: سنة فعلية وسنة تركية»^(۳).

مهرجه کانی نعم یاسایه «أن یرک الشارع الفعل مع وجود مقتضاه وعدم المانع منه»، یاخود بهم جوړه «إذا ترک الرسول ﷺ فعل عبادة من العبادات مع كون موجبها وسببها المقتضي لها قائماً ثابتاً، والمانع منها منتفياً فإن فعلها بدعة»^(۴).

واته: نه گهر پیغمبری خوا ﷺ جوړیک له عبادتهی نه کرد له گهل بوونی هوکارو پیوستیه کانی لهو کاته دا، وه نه بوونی هیچ ریگریهک له کردنی دا؛ نهوا کردنی نم کاره بیدعهیه. نم یاسایه له دوو مهرج بینکاتهووه:

یه کهم: (وجود مقتضاه): هوکارو پیوستیه کانی بوونی بوویت له سهردهمی پیغمبردا ﷺ له گهل نم بونانهش دا نهی کردیت پیغمبر ﷺ.

دووهم: (انتفاء الموانع): نه بوونی هیچ جوړه ریگریهک له کردنی دا له سهردهمی پیغمبردا ﷺ.

(۱) «إرشاد الفحول إلى تحقيق الحق من علم الأصول» للشوكاني (۱/۱۱۹).

(۲) «الإبداع في مضار الابتداع» لعلي محفوظ ص ۴۲.

(۳) «حجة النبي ﷺ» ص ۱۰۰.

(۴) «قواعد معرفة البدع» لمحمد حسين الجيزاني ص ۷۷.

بهم دوو مەرجه نه کړدنه کانی پیغمبر ﷺ بهلگه یو واجبه شوینکته وته ی بین، به نه کړدنی دهیته کاریکي سونهت، وه به کړدنی دهیته کاریکي داهیتراو به سهر خاوه نه که یه وه.

«یشترط لاعتبار الترك سنة مواظبة الرسول ﷺ على الترك»^(۱).

واته: مەرچی ره چاو کړدن له نه کړدن دا که دهیته سونهتی نه کړدن، به رده وای نه کړدنی پیغمبر ﷺ لهو کاره.

نه کړدنی پیغمبر ﷺ نه وه یه (عمر بن عبدالعزیز) رَكَّاهُ دَهَلَيْت: «فَإِنَّ السُّنَّةَ إِنَّمَا سَنَّهَا مَنْ قَدْ عَلِمَ مَا فِي خِلَافِهَا مِنَ الْخَطَا وَالزَّلَلِ وَالْحُمُقِ وَالتَّعَمُّقِ»^(۲).

واته: نه وه ی سونهتی دارشوو زانا بووه به سهر پیجوه وانه که ی و به رامبری دا که هه له وه نزانین و زیاده روه یی و که م عقلیه، واته نه کړدنه کانی پیغمبر ﷺ.

جوړه کانی نه کړدنی کاره کان له لایه ن پیغمبره وه ﷺ

نه کړدنی کاریک له کاره کان له لایه ن پیغمبره وه ﷺ لهم جوړانه به دمر نیه^(۳):

۱. نه کړدنی پیغمبر ﷺ له بهر پیوستی نه بوونی لهو کاتدا (وه نه بوونی هیچ رنگریه که له کړدنی دا): کړدنی نه م کاره سونهت نیه، به لکو رنکه پندراوه نه گهر هه ر کاتیک پیوستی بو دروست بوو وه بهلگه ی شهرعیش پشتگری کرد وه کو (مصالح المرسله أو القیاس) به تاییهت لهو کارانه ی ده رک به سوده کانی ده کریت، وه کو: شهر کردن له گه ل نه وانه ی زه کاتیان نه دده دا له هه لگه راوه کان، به لام نه گهر عیادهت بوو ده رک به هیچ شتیک نه دده کرا تیای دا نه و کړدنی دهیته ییدعه، له بهر نه وه ی گهر عیادهت بوایه ده بوو.

(۱) "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۱/ ۳۲۰)، "القواعد النورانية" لابن تيمية ص ۱۰۲، "المستصفي" للغزالي (۲/ ۲۲۳).

(۲) "سنن أبي داود" (۴۶۱۲)، "البدع" لابن وضاح (۷۴)، "القدر" للفريابي (۴۴۶)، "الشريعة" للأجري (۵۲۹)، "الإبانة الكبرى" لابن بطة (۱۶۶)، "القضاء والقدر" لليبيقي (۵۳۹).

(۳) "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجيزاني ص ۷۸، "حقیقه البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۴۴).

۲. نه کردنی کارنیک له لایه ن پښمبهرهوه ﷺ به هۆکاری ریگریهك له کردنی دا، له گمڼ بوونی پښوېستیش دا بوی: وه کو: نویژی تهر او یچی شهوانی رهمهزان به جهماعهت له مزگهوت دا له ترسی فهرز نه بوون له سهر موسولمانان، وه کۆکردنه وهی قورنان له یهك (مصحف) دا له بهر هۆکاری دابه زینی زیاتری قورنان و نه گهری سرپنه وه (نسخ) و گۆرانکاری له قورنان دا له لایه ن خودا وه ﷻ.

۳. نه کردنی کارنیک له لایه ن پښمبهر ﷺ له گمڼ بوونی پښوېستی و نه بوونی ریگری دا: نهم نه کردنه لهم حالته دا سونه ته، وه کو: بانگ دان بۆ نویژی تهر او یح و جهژنه کان و دواخستنی وتاری جهژن بۆ دوا ی نویژی جهژن، نهم جوړه تهرک نه کردنه سونه ته به کردنی «فوضعه تغیر لدين الله» گۆرانکاریه له دینی خوادا ﷻ.

تیببین:

۱. نه کردنی کاره حلاله کان و عیاده ته کان دوو جوړه:

یه کهم: گهر کاروباره حلاله کان له خواردن و جل و بهرگ و خهوتن و ژن هیتان ... یا خود جوړنیک له جوړه کانی عیاده ت نه کات له رووی نه توانین و ته مملتی و کاره خو ییه کانه وه به بی مه به ست بوونی تیایدا وه کو عیاده ت و دینداری؛ نهوا نهم کاری نه کردنه نابینه بیدعه.

گهر عیاده ت نه کردن بیت به گویره ی داواکاری کاره کهو بوون و نه بوونی پاساوو تاوان دهر دیت به سهری دا، وه نه گهر کاره حلاله کان بیت له بهر زیان و زهره مند ی بۆ لاشه ی یان حمز لینه کردنی به سروشتی خو ی یا خود به هۆکاری گومان (شبه) تیای دا؛ نهوا حلاله و تاوانی تیای دا نیه.

دووهم: نه کردنی کاره حلال و ریگه پندراوه کان به لآم به نیه تی دینداری و عیاده ت، گهر نهم کاره له ههر بواریکی (عبادات و معاملات و عادات) بیت، پی دهر تری ت داهینراو به بیدعه له سهر خواونه که ی دهنوسری ت، وه کو نهو که سانه ی هاتن بۆ لای خیزانه کانی پښمبهر ﷺ پرسیاری عیاده ته کانی پښمبهریان ﷺ کردو به لایانه وه کهم بوو، پاشان ههر یه که ی بریاری

حرامکردن و واجب کردنی کاریکی له سەر خۆی دا، «قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَرِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوِّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمُ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمُ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوِّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنِّي فَلَيْسَ مِنِّي» (۱).

واته: یه کیکیان وتی: ناخهوم و هه موو شهو شهونویژ ده کم، یه کیکی تریان وتی: هه موو سائه که بهر ژووو دهیم و نایشکیتم، یه کیکی تریان وتی: ههتا ههتا یه ژن ناھیتیم، ینغه مبهه ﷺ هاتوو فهرمووی: من بهر ژووو دهیم و هه نندیک کات نایگرم و نو یژده کم و ده شخهوم و ژنیش دههیم، نهوهی پشت له سونهتی من ده کات له من نیه.

یاخود وه کو ئهو پیاوهی ناوی (أبو اسرائیل) بوو نه زری کردبوو به پیهو بیت و دانه نیشیت، وه نه چیهته بهر سیهرو قسهش نه کات و بهر ژوووش بیت، ینغه مبهه ﷺ بی فهرموو: «مُرَهُ فَلْيَكَلِّمْهُ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ، وَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ» (۲).

واته: فهرمانی بی بکهن با قسه بکات و بچیهته ژیر سیهرو دانیشیت و رۆژوو هه کی بگریت. ههروهک پیاونیک گوشتی له سەر خۆی حهرام کردو پرسى به ینغه مبهه ﷺ کرد، پاشان نهه نایه تهی له سەر هاته خواره وه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَبِيبَتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَمَسُّوْا إِيَّاتِ اللَّهِ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿۸۷﴾ [المائدة: ۸۷].

واته: ئیمانداران هه لاله کان له سەر خوتان حهرام مه کهن و سنور مه به زینن. کیشانه ی تهواو لیته دا نهوهیه ههه کاریک له ههه بواریکی دین دا بیت یاخود دونیا گهه گۆرانکاری تیادا بکات و له شیوازی خۆی بیترزینیت به نیهتی عیبادهت و رهزامهندی خواو

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۴)، والبيهقي في "الشعب" (۶۸۰۷)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۳۸)، والأجري في "الشریعة" (۹۶).

(۲) رواه البخاري (۶۷۰۴)، وابن ماجه (۲۱۳۶)، وأبو داود (۳۳۰۰)، وسبق ترجمه ص ۲۸۵.

دینداری و بهرگی دینی به بهردا بپوشیت دهبیته بیدعوو خاوه نه که ی بیدعه کارو تاوانبار ده بیته.

نمه نهو کارانه یه خوی گه وره ره خنه ی له گا وره کان گرت کاتیک له سمر خویان کومهلک کاریان به نیته عبادت و دینداری نه نجامیان ده داو پاشان په یوه ست نه بوون پیوهی ﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَارِعُوهَا حَقَّ رِعَابِهَا﴾ [الجن: ۲۷].

الصَّخَّ (عبدالرحمن بن ناصر السعدي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «فهم ابتدعوا من عند أنفسهم عبادة، ووظفوها على أنفسهم، ... قصدهم بذلك رضا الله تعالى، ... وما قاموا بها ولا أدوا حقوقها، فقصروا من وجهين: من جهة ابتداعهم، ومن جهة عدم قيامهم بما فرضوه على أنفسهم».

واته: عبادت یان له سمر خویان داناو بهرنامه ریژیان کرد بو خویان و مهبهستی شان ره زامه ندی خوا بوو ﷺ، له گه ان نه وهش دا په یوه ست نه بوون پیوهی له دوو لاره که مته رخه م بوون: له لایه ک بیدعه یان داهیتراو له لایه کی تریش هه لته ستان به جیه جیکردنی و بردنه سمری.

۲. نه کردنه کانی پیغمبر ﷺ دوو جوړه:

یه که م: کاریکي پانه هاتوو له سمری (الفضل بغير الجبلی): واته کاره دینی هکان.

دووه م: کاریکي پانه هاتوو له سمری (الفضل الجبلی): واته کاره سروشتیه کانی دنیا.

یه که م: کاریکي پانه هاتوو له سمری (الفضل بغير الجبلی): نهو کارانه یه وه کو عبادت و ناداب و پیوستیه کانی گه یان دنی دین، نه مانه هه مووی دهبیته شریعت و یاسا یا خود سونهت وه کو دین په چاو ده کړیت.

دووه م: کاریکي پانه هاتوو له سمری (الفضل الجبلی): نهو کارانه ی پیغمبر ﷺ کردویه تی یان نه یکر دووه (الفضل والترك) ده رکه وتوووه پانه تینکی سروشتی ناده میزاده، وه کو: خواردنی له کاتی برسیقی دا، وه خواردنه وهی له کاتی تینویه تی دا، وه خهوتنی له کاتی هیلاکی دا، له مانه دا شیوازی چونی تی نه نجاملانی نه م کارانه پی دوه تریت سونهت، ناچیته ژیر باری نه م بابه ته وه، وه کو: به دهستی راست خواردن و له سمر لای راست خهوتن و به دهستی نویژه وهو ...

نهو کاره سروشتیانه‌ی ناده میزاد لای زانایان بی دهوتریت (ما فعله وترکه اتفاقاً) (۱). نهوی کردویه‌تی و نهیکردوه و اونجواوه بهی مه‌به‌ست، نهوی کردویه‌تی وه‌کو غونه‌کانی پیشوی له‌خواردن و ... ، نهوی نهیکردوه به‌شیوه‌ی وا گونجاو: نه‌خواردنی ناو له‌کاتی ته‌واف دا له‌بر نه‌بوونی پیوستی بو‌خوی، جو‌ری حه‌زلی‌کردنی خواردنه‌کان، چهند سه‌ردانی خه‌لکی و چهند خه‌وتن ... ، هاوه‌لان زانیویانه‌ کاره خویه‌کانی پیغمه‌بر ﷺ په‌یوه‌ندی به‌خودی پیغمه‌بره‌وه ﷺ هه‌یه وه‌کو دویایی و جیایان کردۆته‌وه له‌کاره دینی و پیوستیه‌کانی، وه‌گه‌ر پرو‌داو‌یکیش بو‌ویت پرسیان پیکردوه، وه‌کو خواردنی گوشتی (ضب) جو‌ریکه له‌گیانله‌به‌ران (شیوه‌ی وه‌کو مارمیله‌که وایه) جارنک دایان نا له‌سه‌ر سفره‌ی پیغمه‌بر ﷺ هه‌والیان دایه‌و «فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ عَنِ الضَّبِّ، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ: أَحْرَامُ الضَّبِّ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ» (۲).

واته: ده‌ستی هه‌لیری و وتیان حه‌رامه نه‌ی پیغمه‌بری خوا ﷺ؟ فه‌رمووی: نه‌خیر، به‌لکو له‌و شوینه‌ی من و قه‌ومه‌که‌می لی‌بووه نه‌خوراوه، له‌به‌ر نه‌وه حه‌زم نا‌چیته سه‌ری.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِ الثُّومِ، قَالَ: «وَلَوْ لَا أَنَّ الْمَلَكَ يَنْزِلُ عَلَيَّ لَأَكَلْتُهُ» (۳).

واته: ئیمامی (علی) ﷺ ده‌لیت: پیغمه‌بری خوا ﷺ فه‌رمانی دا به‌خواردنی سیرو فه‌رمووی: نه‌گه‌ر فریشته نه‌هاتایه‌ت بو‌لام ده‌مخوارد.

وه‌کو الشیخ (العثیمین) رَحِمَهُمُ اللهُ ده‌باره‌ی چوونه ناو شاری مه‌که‌و چوونه ناو مزگه‌وتی (المسجد الحرام)، وه‌که پیغمه‌بری خوا ﷺ له‌به‌ری سه‌ره‌وه‌ی مه‌که‌که چووته ناو شاری

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (۲/ ۴۴).

(۲) رواه البخاري (۵۳۹۱)، ومسلم (۱۹۴۵)، وابن ماجه (۳۲۴۱)، وأبو داود (۳۷۹۴)، والنسائي في "الكبرى" (۴۸۰۹)، وأحد (۱۶۸۱۵)، والدارمي في "السنن" (۲۰۶۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۲۶۳)، والطبراني في "الكبير" (۳۸۱۵)، وأبو نعيم في "الطب النبوي" (۱۷۲)، والبقوي في "شرح السنة" (۲۷۹۹)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۳۲۸۵).

(۳) رواه الطبراني في "الأوسط" (۲۵۹۹)، والبرازي في "المسند" (۷۴۸)، وأبو نعيم في "الحلية" (۳۵۷/ ۸)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۶۶۲۶)، وصححه الألباني في "صحيح الجامع الصغير" (۴۴۹۳).

مهككهو له بهرى خوارهوه چوووته دهرهوهى مهككه، وه له دهرگای (بنی شییه) وه چوووته مزگهوتی حهره مهوه، نایا نه مانه سونه ته؟ بهم شیویه ده لیت: «وهل هذا سنة مقصودة، أو وقع اتفاقاً؟ بمعنى هل يتعمد الإنسان أن يذهب ليدخل من أعلاها، أو نقول إذا كان طريقه من أعلاها، فالأفضل ألا يعدل عنه إلى مكان آخر؟»

ولكن الذي يظهر أنه يسن إذا كان ذلك أرفق لدخوله، ودليل هذا أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لم يأمر أن يدخل الناس من أعلاها ... وهل الدخول من باب بني شيية، ... من السنن المقصودة أو التي وقعت اتفاقاً؟

الجواب: يقال فيه ما يقال في دخول مكة^(١).

واته: چوونه شارى مهككهو مزگهوتی حهره مهوه نه گهر رینگه كهى لهو شوینه وه بوو كارناسان بوو نهوه سونه ته، وه نه گهر نا نابت بیگوریت، له بهر نهوهى بهو شیوازه سروشتی به كاره كهى بوو گونجاوهو ریکهوتروه، پیغمبه ر ﷺ فه رمانی نه داوه بهو شیوانه نه نجام بدریت.

قز دریز کردن و هیشتنه وه بو پیاوان پرسیار له الشیخ (العثمین) رَلَلَهُ اللهُ ده کریت: «هل اتخاذ الشعر عادة أو عبادة؟»

ویری آخرون أن هذا من الأمور العادية، بدليل قول الرسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذي رآه قد حلق بعض رأسه وترك بعضه، فنهاهم عن ذلك، وقال: «احلقوا كله أو ذروا كله»، وهذا يدل على أن اتخاذ الشعر ليس بعبادة، وإلا، لقال: أبقه، ولا تحلق منه شيئاً!^(٢)

واته: هیشتنه وهو دریز کردنی قز نایا عیاده ته یان عاده ته؟ هه ندیک له زانایان ده لیتن کاره عاده ته کانه، به بهلگه ی نهوهى پیغمبه ر ﷺ بینى كه سیک هه ندیک له سه رى تاشیوه هه ندیکى تری نه تاشیوه فه رموی: یان هه رموی بتاشه یان واز له هه رموی بینه، نه مه بهلگه یه له سه ر نهوهى هیشتنه وهى قز عیاده ت نیه، وه نه گهر نا ده یفه رموو: بیه لته وهو هیچی مه تاشه، یاخود (موعظة)

(١) "الشرح المتع على زاد المستقنع" (٧/٢٢٨، ٢٢٩).

(٢) "مجموع فتاوى ورسائل العثمین" (٨/٦٣٨).

ناموز گاری کردنی خه لکی له سهر گورستان سونهت نیه له گهل دفن کردنی هه موو مردوویه ک دا، وه کو الشیخ (محمد صالح المنجد) تَفَهَّمَهُ (اللَّهُ دَهَلَيْتَ: «غیر مشروع؛ لأن الرسول صلى الله عليه وسلم ما قصد الجلوس للموعظة وإنما قصد الجلوس حتى ينتهوا من إحداد القبر، فرق بين ما يحدث اتفاقا وما يحصل قصدا؛ ولهذا ما فعلها في غير هذا الموضوع. والله أعلم»^(۱).

واته: ثم كاره سونهت نیه له بهر نه وهی بیغمبه ر ﷺ مه بهستی دانیشتن نه بووه بو ناموز گاری، به لکو مه بهستی تا لیبوونه وه بووه له هه لکه ندنی گوره که، جیاوازی هه به نه وهی روی داوه به ریکهوت و نه وهی روی داوه به مه بهست، له بهر نه وه بیجگه لهو جاره هه ج جاریکی تر نه بکر دووه.

ياسايهك بو زانینی نه کردنه کانی بیغمبه ر ﷺ

نیمامی (ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْتَ: «فَصُلِّ [تَقْلُ التَّرِكِ]. وَأَمَّا تَقْلُهُمْ لِتَرْكِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ نَوْعَانِ، وَكِلَاهُمَا سُنَّةٌ أَحَدُهُمَا: تَضَرُّيْهِمْ بِأَنَّهُ تَرَكَ كَذَا وَكَذَا وَلَمْ يَفْعَلْهُ، كَقَوْلِهِ فِي شَهَادَةِ أَحَدٍ: «وَلَمْ يُغَسِّلْهُمْ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ» وَقَوْلِهِ فِي صَلَاةِ الْعِيدِ «لَمْ يَكُنْ أَذَانٌ وَلَا إِقَامَةٌ وَلَا نِدَاءٌ» وَقَوْلِهِ فِي جَمْعِهِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ «وَلَمْ يُسَّحِّ بَيْنَهُمَا وَلَا عَلَى أَثَرٍ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا» وَنَظَائِرُهُ.

وَالثَّانِي: عَدَمُ نَقْلِهِمْ لِمَا لَوْ فَعَلَهُ لَتَوَقَّرَتْ هِمَّتُهُمْ وَدَوَّاعِيهِمْ أَوْ أَكْثَرُهُمْ أَوْ وَاحِدٌ مِنْهُمْ عَلَى نَقْلِهِ؛ فَحَيْثُ لَمْ يَنْقُلْهُ وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَلْبَنَتْهُ وَلَا حَدَّثَ بِهِ فِي مَجْمَعٍ أَبَدًا عُلِمَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ، وَهَذَا كَتَرَكِهِ التَّلَفُّظُ بِالنَّبِيِّ عِنْدَ دُخُولِهِ فِي الصَّلَاةِ، وَتَرْكِهِ الدُّعَاءَ بَعْدَ الصَّلَاةِ مُسْتَقْبِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَهُمْ يُؤْمِنُونَ عَلَى دُعَائِهِ دَائِمًا بَعْدَ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ أَوْ فِي جَمِيعِ الصَّلَوَاتِ، وَتَرْكِهِ رَفْعَ يَدَيْهِ كُلِّ يَوْمٍ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ (أَي: الْقنوت).

وَمِنَ الْمُنْتَعَبِ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ وَلَا يَنْقُلْهُ عَنْهُ صَغِيرٌ وَلَا كَبِيرٌ وَلَا رَجُلٌ وَلَا امْرَأَةٌ أَلْبَنَتْهُ ... وَمِنْهَا هُنَا يُعْلَمُ أَنَّ الْقَوْلَ بِاسْتِحْبَابِ ذَلِكَ خِلَافَ السُّنَّةِ؛ فَإِنَّ تَرْكَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنَّةٌ كَمَا أَنَّ

(۱) "موقع الاسلام سؤال وجواب" لمحمد صالح المنجد (۵/ ۴۰۷۲).

فَعَلَهُ سُنَّةٌ»^(۱).

واته: رینگه بۆ زانیی (الترك) نه کردنه کانی پیغمهبری خوا ﷺ دوو رینگهیه:

یه کهم: باسکردنی له لایهن هاوه لانهوه راسته و خو که نهو کاره و نهو کاره ی نه کردووه وه کو: وتیان بۆ شهیدانی نوحود که نهیشوردن، وه بۆ نوژی جهژن نه بانگ و نه قامهتی نه کرد، وه له نوژی کۆ کردنه ودا هیچ سونهتیکی له نیوانیان دا نه کرد.

دووهم: نه گه یاندنی هاوه لان بۆ کاریک پیغمهبری خوا ﷺ گهر بیکردایه نهوا ههول و خه مخوری دینی زوریان یان یه کیکیان ده بووه هۆکاری گه یاندنی، کاتیک که سینک نه یگه یاندووه به هیچ شیوه یه ک و قسه ی له سهر نه کراوه له هیچ کۆرو کۆمه لیک دا، به مه دا ده زانریت که نه بووه نه کراوه، وه کو: نه کردنی وتنی نیه ت بۆ نوژه کان یان نه کردنی دو عاو پارانه وه ی دوای نوژه فمرزه کان به کۆمه ل، یا خود نه کردنی قنوتی به یانیا ن به رده وام، لیره دا ده زانریت به باش دانانی ئەمانه پیچه وانیه سونه ته، نه کردنی کاره نه کراوه کانی پیغمه بر ﷺ وه کو چۆن کردنی سونه ته.

تهواوکاری یاساکه ی پیشوو

بۆ تهواو کردنی یاسا و بنه مای پیشوو ههر کاریک پیغمهبری خوا ﷺ نه یکردبوو له گه ل بوونی پیویست دا بۆی و نه بوونی هیچ رینگه یه که نهوا کردنی داهینراوه «إِذَا تَرَكَ الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ عِبَادَةً مِنَ الْعِبَادَاتِ مَعَ كَوْنٍ مَوْجِبِهَا وَسَبَبِهَا الْمُقْتَضِي لَهَا قَاتِمًا ثَابِتًا، وَالْمَانِعَ مِنْهَا مُتَتَفِيًّا؛ فَإِنْ فَعَلَهَا بَدْعَةٌ»^(۲)، یاسایه کی ترمان پالپشت و تهواو کاریه تی نهویش: «كل عبادة من العبادات ترك فعلها السلف الصالح من الصحابة والتابعين وتابعيهم أو نقلها أو تدوينها في كتبهم أو التعرض لها في مجالسهم فإنها تكون بدعة بشرط أن يكون المقتضي لفعل هذه العبادة قاتماً والمانع منه متتفياً»^(۳).

(۱) «إعلام الموقعين عن رب العالمين» لابن القيم (۲/ ۲۸۱).

(۲) أنظر "اتقضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (۲/ ۵۹۱ - ۵۹۷)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۶/ ۱۷۲)، و "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۳۶۱)، و "الإبداع في مضار الابتداع" لعلي محفوظ ص ۳۴ - ۳۵. "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجزائري

(۳) "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجزائري ص ۷۹.

واته: هه موو عیاده تیک له عیاده ته کانی پیشینه صالحه کان له هاوه لان و دوو چینی دواى نهوان له شوینکه و تووان نهیان کردبوو وه نه گه یاندبوویان وه نه نویسیتیانه وه له سه رچاوه کانیان دا یان باسیکی نه کراییت له کورو کومه له کانیان دا؛ نهوا کردنی بیدعهیه به مهرجیک بوونی پویستی نم عیاده ته هه بوویت و ریگریه که له کردنی دا نه بویت لهو کاته دا.

به لگهی بنه ما بوونی نم یاسایه: (حذیفة بن الیمان) رضی الله عنه ده لیت: «كُلَّ عِبَادَةٍ لَمْ يَتَعَبَّدَهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا تَعَبَّدُوهَا...»^(۱)، وه ده فهرمویت: «يَا مَعْشَرَ الْقُرَاءِ! اسْلُكُوا الطَّرِيقَ، فَلَنْ يَسَلَّكُمْوهَا؛ لَقَدْ سَبَقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا، وَلَنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَسَلَا، لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا»^(۲).

واته: هه ر عیاده تیک هاوه لانی یه مبه ر صلی الله علیه و آله نهیان کردبیت مه یکه ن، خاوه ن شاره زاییه دینییه کان ریگا که بگرن، گه ر بیگر نه بهر پیشکه و تینیکی گه وره به ده ست ده هین، وه گه ر به لای راست و چه پ دا برۆن گو مریه کی دوورتان توش ده بیت.

(عبدالله ی کوری مه سعود) رضی الله عنه ده فهرمویت: «اتَّبِعُوا آثَارَنَا، وَلَا تَبْتَدِعُوا؛ فَقَدْ كُفِيتُمْ»^(۳).

واته: شوینکه و ته ی پاشماوه و کاره کاغان بن، خاوه نی داهینراو مه بن، نیز به ستانه.

ئیمامی (مالک ابن انس) رضی الله عنه ده لیت: «لَنْ يُصْلِحَ آخِرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ إِلَّا مَا أَصْلَحَ أَوْلَاهَا»^(۴).

واته: کۆتایی نم نومه ته چاک نابیت تاوه که به شیوازی چاک بوونی سه ره تایی نم نومه ته نه بیت.

(۱) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ۱۴۹، وفي "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۳۰)، وسبق تخريجه ص ۵۸.

(۲) رواه البخاري (۷۲۸۲)، وابن بطة في "الإبانة" (۱۹۶)، وابن وضاح في "البدع" (۱۳)، سبق تخريجه ص ۵۸.

(۳) رواه أحمد في "الزهد" (۱۶۲)، والوكيع في "الزهد" (۳۱۵)، وابن نصر في "السنن" (۷۸)، وسبق تخريجه ص ۵۵.

(۴) صحيح ثابت عن مالك، وقد نقلها عنه القاضي عياض في "الشفاء" (۲/ ۸۷ - ۸۸)، وقال شيخ الإسلام ابن تيمية في "مجموع

الفتاوى" (۱/ ۳۵۳): "الثابت المنقول عنه - يعني: مالكًا - بأسانيد الثقات، في كتب أصحابه كما ذكره إسماعيل بن إسحاق

القاضي، وغيره" ثم ذكرها؛ وانظر أيضًا: "مجموع الفتاوى" (۲۷/ ۱۱۸)، و"الفتاوى الكبرى" (۴/ ۳۶۲)، و"افتضاء

الصرائط المستقيم" (۲/ ۲۸۵)، و"منهاج السنة" (۲/ ۴۴۴)، و"أحكام الجنائز" للألباني ص ۲۲۲، وكتاب "الشفاء" للقاضي

عياض (۲/ ۸۸)، وذكرها الشاطبي في "الاعتصام" (۱/ ۱۱۱) بلفظ: "لن يأتي آخر هذه الأمة بأهدى مما كان عليه أولها".

(ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «فَأَمَّا مَا تَرَكَهُ مِنْ جِنْسِ الْعِبَادَاتِ مَعَ أَنَّهُ لَوْ كَانَ مَشْرُوعًا لَفَعَلَهُ أَوْ أَذِنَ فِيهِ وَلَفَعَلَهُ الْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ وَالصَّحَابَةُ: فَيَجِبُ الْقَطْعُ بِأَنَّ فِعْلَهُ بِدْعَةٌ وَضَلَالَةٌ وَيَمْتَنِعُ الْقِيَاسُ فِي مِثْلِهِ»^(۱).

واته: نه وهی پیغمبر صلی الله علیه و آله نه یکردوه له جوړی عبادته کان، له گهن نه وهش دا گهر دروست بویه ده یکرد، وه رینگه ی پده داو خلیفه راشیده کان و هاو له آن ده یانکرد، نهمه گومان ده بریت که کردنی بیدعه یو گومرایه به هیج شیوه یه ک رینگه نادریت قیاسی له سهر بکریت.

نیمامی (تقی الدینی السبکی) رحمته الله له وه لای هه ندیک بیدعه دا دهلیت: «الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذِهِ بِدْعَةٌ لَا يَشْكُ فِيهَا أَحَدٌ وَلَا يُرْتَابُ فِي ذَلِكَ، وَيَكْفِي أُنْهَاءَ لَمْ تُعْرَفِ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا فِي زَمَنِ أَصْحَابِهِ وَلَا عَنْ أَحَدٍ مِنْ عُلَمَاءِ السَّلَفِ»^(۲).

واته: نهمه بیدعه یو گومانی تیدا نیه لای هیج که سیک و شوینی دوو دلی نیه، بهسه بو نه وهی که سی نهمه ی نه زانیوه له سهرده می پیغمبر صلی الله علیه و آله وه له سهرده می هاو له آن و لای هیج که سیک له زانایانی سه له ف.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله دهلیت: «لِأَنَّ تَرْكَ الْعَمَلِ بِهِ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَمِيعِ عُمْرِهِ، وَتَرَكَ السَّلَفِ الصَّالِحِ لَهُ عَلَى تَوَالِي أَرْبَعِينَ مِائَةً؛ قَدْ تَقَدَّمَ أَنَّهُ نَصَّ فِي التَّرْكِ، وَإِجْمَاعٍ مِنْ كُلِّ مَنْ تَرَكَ؛ لِأَنَّ عَمَلَ الْإِجْمَاعِ كَنْصِهِ»^(۳).

واته: نه کردنی نهم کاره له لایه ن پیغمبر وه صلی الله علیه و آله له هه موو ته منی دا وه نه کردنی پشینه سالتحه کان به دریزایی سهرده میان نهمه ده بیته ده یک له سهر نه کردن و ده بیته کوو ده نگیکی نه وانه ی نه یانکردوه، وه نهم کوو ده نگیهش ده بیته به لگه.

نیمامی (الحافظ ابن رجب الحنبلی) رحمته الله دهلیت: «فَأَمَّا مَا اتَّفَقَ عَلَى تَرْكِهِ فَلَا يَجُوزُ الْعَمَلُ بِهِ لِأَنَّهُمْ مَا تَرَكَهُ إِلَّا عَلَى عِلْمٍ أَنَّهُ لَا يَعْمَلُ»^(۴).

(۳) "الاعتصام" (۱/ ۴۷۲).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۲۶/ ۱۷۲).

(۴) "فضل علم السلف على الخلف" لابن رجب ص ۴.

(۲) "فتاوى السبكي" (۲/ ۵۴۹).

واته: نهوانه ی هاوه لآن و شوینکه وتوانی کۆده ننگن له سهر نه کردنی دروست نیه کاری له سهر بکریت له بهر نهوه نه یان کردووه زانستیان هه بووه له سهر نهوه ی ناکریت.

(عبدالله ی کوری مسعود) رضی الله عنه ده لیت: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّكُمْ لَعَلَىٰ مِلَّةٍ هِيَ أَهْدَىٰ مِنْ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ مُفْتِحُو بَابِ ضَلَالَةٍ»^(۱).

واته: وتی بهوانه ی ته سیحاتیان به بهرد ده کرد وای ده گه یه نن له سهر رینگای گه لیکن له گه لی محمد صلی الله علیه و آله هیدایهت دراوتر بیت؟!

چهند روونکردنه وه یه كه له سهر نه م یاسایه

چهند گومان و پرسیارنك له سهر نهو دوو یاسایه لای كه سانك دروست ده بیت، بو لابردنی نه م نالوزیه چهند روونکردنه وه یه كه ده خه یه روو به شیوه ی پرسیارو وه لām^(۲):

پرسیاری یه كه م: (ابن القيم) رحمه الله ده لیت: «فَإِنْ قِيلَ: مِنْ أَيْنَ لَكُمْ أَنَّهُ صلی الله علیه و آله لَمْ يَفْعَلْهُ، وَعَدَمُ النُّقْلِ لَا يَسْتَلْزِمُ نَقْلَ الْعَدَمِ؟ فَهَذَا سُؤَالَ بَعِيدٍ جِدًّا عَنِ مَعْرِفَةِ هَدْيِهِ وَسُنَّتِهِ، وَمَا كَانَ عَلَيْهِ، وَلَوْ صَحَّ هَذَا السُّؤَالَ وَقِيلَ لَأَسْتَحَبُّ لَنَا مُسْتَحَبُّ الْأَذَانِ لِلتَّرَاوِيحِ، وَقَالَ: مِنْ أَيْنَ لَكُمْ أَنَّهُ لَمْ يُنْقَلْ؟ وَأَسْتَحَبُّ لَنَا مُسْتَحَبُّ آخِرِ الْغُسْلِ لِكُلِّ صَلَاةٍ، ... وَأَسْتَحَبُّ لَنَا آخِرُ صَلَاةٍ لَيْلَةِ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ ... وَأَنْفَتَحَ بَابُ الْبِدْعَةِ»^(۳).

واته: نه گهر وترا له کوی زانیتان پیغمبر صلی الله علیه و آله نه م کاره ی نه کردووه، نه گه یان دنی دهق له سهری مانای نه بوونی دهق نیه؟ له وه لām دا نه م پرسیاره زور دووره له ناستی كه سینك كه زانست و زانیاری هه بیت به سهر هیدایهت و سونهت و کاره کانی پیغمبر صلی الله علیه و آله، نه گهر نه م پرسیاره به راست دابنریت و وه گریت نهوا كه سینك ده لیت سونهته بانگدان بو تهراویح و ده لیت له کوی زانیتان نه بووه؟ یه کیکی تریش به سونهتی داده نی خوشوردن بو هه موو نویتنك ده لیت له کوی زانیتان نه بووه؟ وه یه کیکی تر به سونهتی داده نی نویتنك کردنی شهوی نیوه ی

(۱) رواه الدارمي في "السنن" (۲۱۰) وقال محققه: إسناده جيد، وصححه الألباني في "الصححة" (۱۲/۵).

(۲) بؤرسیاره کان و وه لām کان بروانه "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجيزاني ص ۸۶ - ۱۰۳.

(۳) "إعلام الموقعين عن رب العالمين" (۲/ ۲۸۱، ۲۸۲).

شهعبان، بهم شیوهه دهر گای بیدعه والا دهییت.

له لایه کی تریشهوه بهم دوانه وهلام دهدرینهوه^(۱):

یهکه م: پیغمبر ﷺ دینه که ی گه باندووه به تهواوی و بی هیچ ناتمهواویهک، وه موسولمانانیش شایه تیان بو داوه فرمانی خوی تیا جیه جی کردووه، خوی پهروه دگار دهفهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ﴾ [المائدة: ۶۷].

دوووه: خوی پهروه دگار متمانهی پاراستی دینه که ی داوه، ههموو هوکاریکی پاراستی بو ره خساندووه، وه کو دهفهرمویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ [النجم: ۹]. وه نه گهر نا نه گه په نراوه وه نه پاریزراوه.

پرسیاری دووهه م: وتمان مهرجیک له مهرجه کان (مع وجود مقتضاه) پیوستی بی بووبیت، کاتیک ده لاین پیغمبر ﷺ نه یکردووه پیوستی بی نه بروه له بهر نه وهی خوی گه وره له تاوانی سه ره تاو کوتایی خوشبووه و پله و پایه ی بهرزه، به لام خه لکان به گشتی تاوان و هه له و ناتمهواویان زوره بو یه پیوستیان به ههموو جوړاو جوړی عیادهت هه یه، هه ریه که به گویره ی ویست و بوچوونی خوی واته بو یه نه نقل نه کراوه له پیغمبره وه ﷺ نه یکردووه له بهر نه بوونی پیوستی بو خوی، به لام نیمه پیوستمانه له بهر نه وه ناییت ریگری بکریت له کردنی ههموو جوړیک.

وهلام: به لام پیغمبر ﷺ وهلامی نه مانهی داوه ته وه بهو سی کومه له ی چوون بو لای خیزانه کانی و پرسیری عیاده ته کانی لیکردوون و پاشان به که میان زانیوه و تویانه نیمه که ی ده گینه پله ی پیغمبر ﷺ نهو خوی گه وره له ههموو تاوانیکی خوشبووه «كَأَنَّهُمْ تَقَالُوهَا، فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَدْ غَفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَرِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: «أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا، أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ، لِكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأَصَلِّي وَأَرْقُدُ،

(۱) "قواعد معرفة البدع" لمحمد حسين الجيزاني ص ۸۶.

وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(۱). له وه لایمان دا فهر مووی: سویند به خوا له هم مووتان زیاتر له خوا دهرسم و عیاده تی ده کم، واته نه گهر نم کارانه ی نیوه له خوا ترسان و عیاده ت بیت نهوا ناگه نهوه به من، کهواته هدر کارنیک له عیاده ته کان پیوستی موسلمانان بیت نهوا پیغمبری خوا ﷺ له پیستره بوی له بهر کاملی له خوا ترسان و عیاده ت بۆ کردنی، وه ههروه ها هاوه لانیسی له پیستره تا نیمه له بهر زور خیره ومه ندی خوا بهرستی و پیشر کیان لهو بواره دا.

پرسیاری سیهم: هاوه لآن و پیشووه صالحه کان ده شیت به شیوه به کی گشتی چند کارنیکان نه کردیت، به لأم رهنگه له ناستی تاکه کهس و کزرو کومه لیکي تایه تی داخراودا دهر نه کهوتیت و کرایت، نایا نم جوړه کردانه له لاینی هاوه لانهوه نایته به لگه بۆ هه لوه شانده وه ی نهو نه کردنه گشتیه؟

وه لأم: نه کردنی گشتی هاوه لآن به لگه به له سهر ری پینه دان و نه کردن (الترك)، وه نهو نه گهرو بۆ دانانه که نه شیت که سیک کردیتی دهر گای بیدعه دروست کردن ده کاته وه له بنه ماش دا نهو دهر گایه داخراوه، وه نه گهر نه قلش کرا بیت له به کیک له هاوه لانهوه وه کو (عبدالله کوری عمر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُما شوی پی پشه مه بر ﷺ ده کهوت وه کو له کوی دا خهوتیت یان ده ستوئیزی گرتیت یان نویژی کردیت ده یکردن، له گه ل نهوه ش دا کوی هاوه لآن نم کارانه یان نه ده کرد، لیره دا نهوه له پیستره شوی کهوته ی کوی گشتی هاوه لآن بیت، نمه بۆ خوی متمانه و ریگری تره، وه بۆ چوونی هاوه لیک زور شت له خو ده گرتیت، پاشان قسه ی هاوه لیک نه گهر پیچه وانیه هاوشیوه ی هاوه لیک تر بیت نایته به لگه، چ جای پیچه وانیه کۆدهنگی هاوه لآن بیت^(۲).

وه پیغمبریش ﷺ ده فهر مویت: «فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ، وَعَصُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وسبق تخريجہ ص ۵۰.

(۲) بروانه "المواقفات" للشاطب (۵۶/۳ - ۷۱).

(۳) رواه ابن ماجه (۴۲) وقال (شعيب الأرنؤوط): حديث صحيح بطرقة وشواهد، وسبق تخريجہ ص ۴۴.

واته: په یوه ست بن به سونته تی من و ری و شوین و کاری خه لیفه راشیدینه کانه وه، دهستی پیوه بگرن و قه بی لیبگرن به خریکانتان.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «فهذا لم ينقل عن غير ابن عمر من الصحابة، بل كان أبو بكر وعمر وعثمان وعلي، وسائر السابقين الأولين، من المهاجرين والأنصار يذهبون من المدينة إلى مكة حجاجا وعبارا ومسافرين، ولم ينقل عن أحد منهم أنه تحرى الصلاة في مصليات النبي صلى الله عليه وسلم. ومعلوم أن هذا لو كان عندهم مستحبا لكانوا إليه أسبق، فإنهم أعلم بسنته وأتبع لها من غيرهم»^(۱).

واته: تم کارانه بیجگه له (ابن عمر) له هاوه لان نه گیردراوه ته وه به لکو هر چوار خه لیفه راشیدین (مهاجرین و أنصار) هموو یان له مه دینه وه ده چونه مه ککه بو حج و عومره له هیچیان نه گیردراوه ته وه شوینکته وته ی نهو کارانه بن، وه نه گهر نه وانه سونته بوايه لایان پشه ننگ بوون له کردنی دا له بهر شاره زایان به سهر سونته و شوینکته وته یی دا تا خه لکی، وه نه گهر کار بهم که مانه بکریت نه مانه له خو ده گریت:

۱. پیچه وانهی کو ده نگی هاوه لان.
۲. په یوه ست بوون به کاریک هاوه لان بهر ده وام بوون له سهر نه کردنی.
۳. هوکاری نه مانی کاره دهر که وتوو بهر ده وامه کانیان ده بیته، له گهل هوکاری دهر که وتنی پیچه وانه کانیان.

پرسیاری جواره م: ده توانین بلین نهو کاره له ژیر مانای به لگه گشته کان داو راکیشانی له سهر هاوشیوه ی کاره شرعیه کان جیگه ده بیته وه (الأدلة العامة والقياس على المشروع)، گهرچی نهو کارانه له سهر ده می پیغه مبهردا عليه السلام نه کراوه و کوی کاری نه کردنی هاوه لانیس له سهر نه کردنی بووه.

وه لام: نه کردن به لگه به کمی تایه ته (الترك دليل خاص) پیش هموو به لگه گشتی و قیاسه کان ده که ویت.

(۱) "افتضاء الصراط المستقیم" لابن تیمیة (۲/۲۷۸).

(ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «فإن كل ما يبيده المحدث لهذا من المصلحة، أو يستدل به من الأدلة، قد كان ثابتاً على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم، ومع هذا لم يفعله رسول الله صلى الله عليه وسلم، فهذا الترك سنة خاصة، مقدمة على كل عموم وكل قياس»^(۱).

واته: هرچی بیدعه کار دهری بریت له سوده کانی بیدعه کهی یاخود بهلنگه کاری له سهر بکات نوانه همووی له سهردهمی پیغمبردا صلی الله علیه و آله هه بوون و له گهل نهوهش دا نهیکردوون، نه کردنه سونه تیکی تایهته پیشی هموو بهلنگه گشتی و قیاسه کان ده کهویت له بهلنگه هینانهوهدا، هر نه کردنیک له سهردهمی پیغمبردا صلی الله علیه و آله و به دریزایی سهردهمی هاوه لان دا نه کرایت بهلنگه کهی براویه له سهر نهوهی ده بیته بیدعه گهر بکریت، وه کو: زیکره کانی دواى نویژ بخریته پیش نویژه فهرزه کان، وه نویژی نیوهرو کردنهوه دواى نویژی جومعه، یان خویندنی «اللهم رب هذه الدعوة التامة، والصلاة القائمة، آت محمدا الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاما محمودا الذي أنت وعدته» دواى قامهت، یاخود کردنی دوو رکات نویژ له دواى تهواو بوونی سعهی سهفاو مهره وه قیاس له سهر تهواف، یان وه کو زیندوو کردنهوهی شهوی نیوهی شهعبان و دهست پیدا هینانی دوو روکنی شامی ... وه کو (عبدالله کورپی عباس) رضی الله عنهما بینی نیمامی (مهعاویه) رضی الله عنه دهست بهو دوو روکنه دا دههیت وتی: «لَمْ أَرِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْبَيَانَيْنِ ... لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ... فَرَجَعَ إِلَيْهِ مَعَاوِيَةَ»^(۲).

واته: نه مینوه پیغمبر صلی الله علیه و آله دهست بهیت به کهعه دا بیجگه له روکنی یهمانی و (حجر الأسود) نهیت، وه له شوینکهوتهی پیغمبر دا صلی الله علیه و آله باشترین چاکه ههیه، بهمه (معاویه) رضی الله عنه گه رایه وه بو قسه کهی (ابن عباس) خوا له ههردووکیان رازی بیت.

دوو رکاتی دواى مهرهوه: (ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «وَقَدْ أَنْكَرَ ذَلِكَ سَائِرُ الْعُلَمَاءِ ... وَرَأَوْا

(۱) "افتضاء الصراط المستقيم" (۱۰۳/۲).

(۲) رواه البخاري (۱۶۰۹)، ومسلم (۱۲۶۷)، وأبو داود (۱۸۷۴)، والترمذي (۸۵۸)، والنسائي في "السنن" (۲۹۴۹)، وأحمد

(۵۹۴۵)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۸۲۷)، والطيالسي في المسند (۲۰۴۰)، والبغوي في "شرح السنة" (۱۹۰۲)، وفي

مسند الشافعي (۸۸۷).

أَنَّ هَذِهِ بَدْعَةٌ ظَاهِرَةٌ الْقُبْحِ»^(۱).

واته: زانایان دژایه تیان کردووو به لایانموه داهینراو یکی روون و ناشکراو خراب و ناشرینه. پرسپاری پینجه م: سه لاندمان نوا نهو کاره داهینراو یکی گومراییه به مهرجیک خواونه که ی نیه تی پی نهو بیت، نه م کاره پلهو پاییه کی تاییه تی پر خیری دینی هه یه و به نیه تی عبادت و نزیکیو نهو له خودا بیکات، به لام نه گهر خواونه که ی نیه تی نه مانه ی نه بوو ههر بو خوی ده بکرد نایا ده بیته داهینراو؟ وه کو شهوئیک تاییه ت بکات به عبادته موه یا خود بو نه ی له دایک بوونی پیغمبر ﷺ مهو لوودو بو نه ی ئیسراو میعراج و شه ری به در بکاته موه به ی نیه تی به دین و عبادت کردن بیت.

وه لام: نه م جو ره قسه و پاگه ندانه راست نیه له بهر نهو ی بو نه و نیش و کاره کان خوی بو خوی دین دروستی کردوون و دینین، له بهر نهو هۆکارو سه ره تای باوه ری دلّی بو نه وشت و دیار بکردانه قه درو ریژیکی دینی هه یه بو ی و نه مهش هۆکاری پالنه ره بو نه و جو ره کاره دیار بکراونه، به دلّیای گهر نهو شه وروو باوه رو بو چونه دینیه ی لی ده رکه یین که وانه دروست نه ده بوو، وه کو چون لای که سیکی ناموسولمان ریژو باسی نهو کارانه نیه، نه مانه فیلن له دین ده کریت و به ناوی دینه و، یا خود خو گیل کردن له راستی کاره که.

که واته نهو شه ووره دینیه بو نه و شتانه په یه وسته پیوه ی و لیک جیا نابنه و، نه م ههسته دینیانه به لای شارا و هیه بو بیدعه کاران.

لابردنی ناوی عبادت به نیه تی دینی بو نه کردنی و خسته ناو نیشانی عاده ت و کاره دونیایه کانه و سه پاندنیکی خه یالیه و گومان به بوونی ناکریت، هه موو نهو کارانه تیایدا ده کریت دینه و خواونه ی کاره کانش دینین، کاره عاده تیه دونیایه کان نه وانه یان ده کرته عبادت که بو پیوستی ژبان بیان هه لده ستن، ههر نهو سی کومه لته نه بوون دوا ی پرسپار کردن له عبادته ی پیغمبر ﷺ پر یاریان دا «لَا أَتَزَوَّجُ النَّسَاءَ، لَا أَكُلُ اللَّحْمَ، لَا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ»^(۲).

کاره دونیایه کان نه که ن به نیه تی عبادت، ژن هینان و خه و تن و گوشت خواردن، که واته ههر کار یکی دونیایه بگزر دریت بهرگی دینی له گه لدا یه بو یه پیغمبر ﷺ فه رمووی: «فَمَنْ رَغِبَ

(۱) "مجموع الفتاوی" (۲۶/۱۷۱).

(۲) رواه البخاري (۵۰۶۳)، ومسلم (۱۴۰۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۳۰۵)، وأحمد (۱۳۵۳۴)، وسبق تخريجیه ص ۵۰.

عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي» نهو هی لابدات له سونه تم له من نیه.

نمونهیهک له تهرک:

بیدعهی جهژنی له دایکبوونی پیغمبر (محمد ﷺ)

(بدعة عید المولود النبوي)

نمونهیهکی زور بلاوو زیندوو له ناو خه لک دا لهو بیدعهو داهینراوانه ی له جیهانی نیسلامی دا خه لک سه رقان دهبین پیوهی و به عیادهت و دینداری و سیمایه کی ره سنی نیسلامی ده زانن و پاره و مالیکی به کجار زوری له پیناودا سرف ده کهن به هوکاری چاوه رتی پاداشت و وهفاداری بو پیغمبر نیسلام ﷺ ده یکن، یادی له دایکبوونی پیغمبر ﷺ بو زیاتر روون بوونه وهی نهم یادهو دهر کهوتنی رووی په یوه نندی به نیسلامه وهو هه لسه نگاندنی به پیوانه زانسته شهرعیه کان لای زانایانی نه هلی سونهت روون ده کهینه وه به ریگه ی نهم خالانه:

خاله کانی ره تکر دنه وهی نهم بوونه یه:

۱. نهم یاده جوړیکه له جوړه کانی (البدعة الحقیقیة) داهینراوه بیته ما حقیقه کان له بهر «ماکان الإحداث فیها من جمیع وجوهها؛ إذ لم یدل علیها دلیل شرعی لا من کتاب ولا سنة ولا إجماع ولا استدلال معتبر عند أهل العلم، لا فی الجملة ولا فی التفصیل»^(۱).

نهم داهینراوه له هه موو رووه کانه وه بی بنه مایه و هیچ به لگه یه کی قورنان و فهرموده و کوډهنگی زانایان و ریگه یه کی جوړی به لگه هینانه وهی ره چاو کراوی له سهر نیه لای زانایان، نه به شیوازی کورت و نه به شیوازی شیکراوه.

ههر له کوډه وه بیدعه کاران له ناستی به لگه هینانه وه بو مهولود نه یان توانیوه به لگه یه کی قورنانی یاخود فهرموده یه کی پیغمبر ﷺ به روون و ناشکرا باسی نهو بوڼه گپرانه ی له دایکبوونی خو ی بکات و موسولمانانی له سهر هان بدات و پاداشتی دیاری کراوی له سهر باس بکات، له گه ل نه وهش دا پیغمبر نی خوا ﷺ واده ی باسکردنی هه موو ریگه خیره کانی به

(۱) "معیار البدعة" لمحمد الجیزانی ص ۴۴.

موسولمانان داوه و تنانته متمانهی نه پهراندن و باس نه کردنی کاریکی خیری به موسولمانان داوه، جا نه گهر بوايه باسی ده کرد، وهك ده فهرموت: «انه ليس شيء يقربكم إلى الجنة إلا قد أمرتكم به وليس شيء يقربكم إلى النار إلا قد نهيتكم عنه»^(۱).

واته: شتيك نه ماوه نزيكتان بخاتوه له بههشت ههر فهرماخ داوه پيتان به سهري دا، وه شتيك نه ماوه نزيكتان بخاتوه له ناگر ههر ريگریم کردووه ليتان.

به دلنبايهوه كودهنگي زانايان (إجماع) كه به ماى سيهه مى بهلگهيه به هيچ جوزيك بوونى نيه له سهر مهولود.

۲. يادى له داىكبوونى پيغمبر ﷺ به كيكه له جوزه كاني داهيتراوه نه كراوه كان (البدعة التركية)، ههروهك (ابن تيمية) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ده باره ي مهولود ده ليت: «إتخاذ مولود النبي صلى الله عليه وسلم عيداً فإن هذا لم يفعله السلف، مع قيام المقتضي له وعدم المانع منه لو كان خيراً. ولو كان هذا خيراً محضاً، أو راجحاً لكان السلف رضي الله عنهم أحق به منا، فإنهم كانوا أشد محبة لرسول الله صلى الله عليه وسلم وتعظيماً له منا، وهم على الخير أحرص. وإنما كمال محبته وتعظيمه في متابعتة وطاعته واتباع أمره، وإحياء سنته باطناً وظاهراً، ... فإن هذه طريقة السابقين الأولين، من المهاجرين والأنصار، والذين اتبعوهم بإحسان»^(۲).

واته: (مهولود) نم كاره هاوه لان نه يان كردووه له گهل بوونى پيوستى و نه بوونى هيچ ريگرهك، نه گهر نه مه خيري ته اوو له پيشتر بوايه نه وان هاوه لان و پيشوان له نيمه له پيشتر بوون، نه وان خو شهويستى و ريژى پيغمبر ﷺ لا يان زياتر بوو تاوه كو نيمه، وه پا به دارتر بوون له سهر خير، ته اوو ترين خو شهويستى و ريژى شوينكه وه ته ي و گومرايه وه جي به جينكردنى فهرمانه كانيه ته ي و زيندوو كردنه وه ي سونه ته كانيه ته ي به رووكهش و ناوه روكه وه ... نه مه ريگه ي پيشوه سه ره تا كاني كوچه رى و مه دينه ييه كانه و شوينكه وه تو انيانه به چا كه.

(۱) "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للالباني (۲۸۶۶).

(۲) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم" (۲/۱۲۳، ۱۲۴).

نهم بونه ی مهلووده پیغمبهری خوا ﷺ رژی له دایکبونه که ی دیاری کردوه بهی یادکردنوهو بونه گیران و باسکردنی له هممو درژیای تمهنی پیغمبهرایه تی دا ﷺ، له پیغمبهریان ﷺ پرسى: «وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ؟ قَالَ: «ذَلِكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ اَوْ اُنزِلَ عَلَيَّ فِيهِ» (۱)

واته: پرسایان کرد له رژیوی رژی دوو شهمه، فهرمووی: نهو رژی به له دایک بووم تیای دا، وه بووم به پیغمبهری خوا، وه قورنام بۆ هاته خواره وه.

به سهرتاپای تمهنی هاوه لان و شوینکه وتوانی به دوو چین له پاش پیغمبهر ﷺ که ده کاته سه ده یه که له دایکبونی پیغمبهر ﷺ باسی نه بووه وه که اوه ته یادو جهژن و بونه گیران بوی، که نهم سی نه وه یه سنگی مه که کن بۆ کۆده نگ و به ده سه ته یانی هممو خیریک، گهر له ناو نه وان دا نه بوویت نهوا بوونی نه له هیچ دیوانیکی خیردا به شایه تیدانی پیغمبهر ﷺ: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ» (۲).

واته: باشرین خه لکی نه وان به له سه رده می من دان، پاشان نه وان ی دواى نه وان، پاشان نه وان ی دواى نه وان.

۳. چهند تیبیه که له سه ر فهرمووده ی «ذَلِكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ اَوْ اُنزِلَ عَلَيَّ فِيهِ»:

مه به ست له دوو شهمه به رژیوی بوون بووه تیای دا، وه کو لای نیمامی (مسلم و احمد) «سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ»، وه به رژیوی بوونه کهش وه کو سوپاسگوزاریه که له سه ر هاتنه دونیاو بوون به پیغمبهرایه تی، نهمه سوننه تی پیغمبهرانه سه لامی خویان له سه ر له ناستی نهمه ته گه وره کانی

(۱) رواه مسلم (۱۱۶۲)، وأبو داود (۲۴۲۶)، والنسائي في "الكبرى" (۲۷۹۰)، وأحمد (۲۲۵۰۰)، والحاكم في "المستدرک" (۴۱۷۹)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۱۱۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۷۹۷)، والبيهقي في "الشعب" (۱۳۲۳)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۵۱/۹).

(۲) رواه البخاري (۲۶۵۲)، ومسلم (۲۵۳۳)، والترمذي (۲۲۲۱)، والنسائي في "الكبرى" (۵۹۸۶)، وأحمد (۳۵۹۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۷۲۷)، والطبراني في "الكبير" (۲۱۸۷)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۷۱)، والبرزاري في "المسند" (۱۷۷۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۳۸/۱۰)، والآجزي في "الشریعة" (۱۱۵۱)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۱۴۶۶)، وأبو نعیم في "الحلیة" (۷۸/۲)، والطحاوي في "شرح مشکل الآثار" (۲۴۶۵).

خودا، وه کو (۱۰ ی عاشورا "محرم"): «يَوْمَ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى»^(۱).

واته: رۆژیکه خوای پهروه دگار (موسا) و قهومه که ی له دوژمنانی رزگار کرد. پیغمبر (موسا) ﷺ به رۆژوو بوو تیایدا، وه رۆژه کهش به هوکاری «تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْاِثْنَيْنِ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ»^(۲). و فی روایة النسائي: «ذَانِكَ يَوْمَانِ تُعْرَضُ فِيهِمَا الْأَعْمَالُ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ».

واته: کرده وه کان رۆژی دوو شمه و پینج شمه ده گاته لای خودا ﷻ پیم خوش بوو نه و رۆژه ی کرده وه کانم پشان ده دریت من به رۆژوو بم.

نهم دوو شمه همیشه هه موو ههفته یکه دووباره بوو ته وه، که واته هوکاره سه ره که که به رزبوونه وه ی کرده وه کانه و به رۆژوو بوون بووه به وه هوکاره وه، پاشان دانایی خوایی وا بووه له و رۆژه دا له دایک بوون و بوون به پیغمبرایه تی تیایدا رووی داوه، نه که مه به ست پنی تیای دا بوونه و هوکاری له دایک بوونه که بیت.

بوچی بهس هوکاری له دایک بوونه که ده خویندریته وه له گهل نه وهش دا ههر له و رۆژه دا سی هوکاری تری تیدایه نه ویش «وَيَوْمَ بُعِثْتُ أَوْ أُنزِلَ عَلَيَّ فِيهِ». واته پیغمبرایه تی و قورنان خویندنه وه، وه سییه میان رووداوی وه فاتکردنی، وه (عائیشه) ﷺ باوکی پرسیری لى ده کات: پیغمبری خوا ﷺ که ی وه فاتى کردووه؟ وتی: رۆژی دوو شمه «فِي أَيِّ يَوْمٍ تُوْفِّي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَتْ: «يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ»»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۲۰۰۴)، ومسلم (۱۱۳۰)، وابن ماجه (۱۷۳۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۸۴۸)، وأحمد (۲۶۴۴)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۶۲۵)، والبيهقي في "الشعب" (۳۴۹۸).

(۲) رواه الترمذي (۷۴۷)، والنسائي في "الكبرى" (۲۶۷۹)، وأحمد (۲۱۷۵۳)، والبزار في "المسند" (۲۶۱۷)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۷۹۹)، والبيهقي في "الشعب" (۳۵۳/۵)، وأبو نعيم في "الحلية" (۱۸/۹)، والطحاوي في "شرح معاني الآثار" (۳۳۲۲)، وصححه الألباني في "مختصر الشائل" (۲۵۹)، و"صحيح الجامع الصغير" (۱۵۸۳).

(۳) رواه البخاري (۱۳۸۷)، ومسلم (۴۱۹)، وأحمد (۲۴۸۶۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۶۶۱۵).

بؤچی بهس له دایک بوونه که ی بؤ نهو رۆژه داده نریت له گهل نهو هس دا بوون به پیغه مبهیر ﷺ و هاتنه خوارو قوی قورنان و وه فاته که ی باس ناکریت؟! له لایه کی تریشموه دوو رووداوی زور جیاواز له یه کتر رووی داوه: له دایک بوون و وه فاته، که ده بوايه وه فاته باس نه کراوه له دایک بوونیش باس نه کرایه، به لام کاریگه ری سهره کی له باسی له دایک بوون و کردنه بؤ نهو رۆژه روون کردنه وه ی له م خالانه ی تردایه.

۴. نه م یاده چاو لیکردن و شونیکه وه ی گاورو جوله که کانه له سهر موسلمانان و له بهر نه وه ی گاوره کان رۆزی له دایک بوونی (عیسی) ﷺ یان کرده ته سهری سالی تازه و بؤ نه گیران.

هر له کؤنه وه کاری نه وانه به بؤ نه کردنی نهو کارانه ی بیان په سنده وه کو: «عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ رَجُلًا، مِنَ الْيَهُودِ قَالَ لَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، آيَةٌ فِي كِتَابِكُمْ تَقْرَأُوهَا، لَوْ عَلَيْنَا مَعَشَرَ الْيَهُودِ نَزَلَتْ، لَأَتَّخَذْنَا ذَلِكَ الْيَوْمَ عِيدًا. قَالَ: أَيُّ آيَةٍ؟ قَالَ: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۳].^(۱)

واته: پیاویکی جوله که به (عومهری کوری خهتاب) ﷺ وت: نه ی نه میری موسلمانان نایه تیک هیه ده بخویننه وه گهر به سهر نیمه ی جوله که دا دابه زیایه نهو رۆژه مان ده کرده جهژن، فهرمووی: چ نایه تیکه؟ وتی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَمَّمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ [المائدة: ۳].

بؤ جیا بوونه وه له مان و توشی گومرای نه بونیان پیغه مبهیری نیسلام ﷺ فهرموویه تی: «مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ»^(۲).

(۱) رواه البخاري (۴۵)، ومسلم (۳۰۱۷)، والترمذي (۳۰۴۳)، والنسائي في "السنن" (۵۰۱۲)، وأحمد (۱۸۸)، والحميدي في "المسند" (۳۱)، وابن بطة في "الإبانة" (۸۱۸)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۵۶۲۲)، وفي "الشعب" (۳۳)، و"فضائل الأوقات" (۱۷۹)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۶۰۱)، وابن عساكر في "المعجم" (۳۳۶)، وابن منده في "الإبان" (۲۰۲)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۲۵۰۰).

(۲) رواه أبو داود (۴۰۳۱)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۳۳۰۱۶)، والطبراني في "الأوسط" (۸۳۲۷)، والبيزار في "المسند" (۲۹۶۶)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۴۳۴۷)، وفي "الإرواء" (۱۲۶۹)، و"صحيح الجامع الصغير" (۶۱۴۹).

واته: نهوهی له ولاتی عهجه مکه کان دا بزى به شداری بونه کانیان بکات له گهل نهوان دا حهشر ده کریت له قیامت دا.

۵. سهردهمی پیش هاتنه خواره وهی وه حی به سهردهمی نه فامی ناو ده بریت، له بهر بلا و بوونی (شیرک و بیدعه) و هاو بهشی دانان له بته رستی دا له حقی خواداو داهنراو ټکی زور له مه راسیمه دینییه کان دا له سهر دینی (ابراهیم) عَلَيْهِ السَّلَام وه کو حه ج و عیباده ته کان، نهمهش بوته هوکاری نهوهی پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیش هاتنه خواره وهی وه حی هیچ جوړه به شداریه کی نه بووه له حه ج و عومره و عیباده ته کان دا.

وه پیغمبری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له (عام الفیل) دا له دایک بووه، وه نهو سهردهمهش پیغمبری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به نه فامی (جاهلی) ناوی بردووه به سهردهمی کی ریژدار ناوی نه بردووه، وه کو له چهند فهرموده بیک دا نامازهی بی ده کات و ده فهرمویت: «مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»^(۱)، «فَخِيَارُكُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَتَّهُوا»^(۲)، وه خوی گه ورهش ده فهرمویت: «وَلَا تَبْرَحْ تَبْرَحِ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» [الجزء: ۳۳].

کهواته هیچ ریژیک بو سهردهمه کی نیه تا کو بکریت به یادو جهژن، وه رووداوه کانیش رووداویکی دینی نین، وه نه گهر به مبهه ستیشی له پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیت به هوکاری له دایک بوونی نهوه وه بیت؛ نهوا پیغمبری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له سهردهمی دواى هاتنه خواره وهی وه حی یه بوون به پیغمبر کاملتر بووه تاوه کو پیشووتر، بویه خوشی باسی هیچ جوړه عیبادهت و رووداوه کانی تیادا ناکات، وه ته نانهت چوونه نه شکوه تی (حراء) و مانه وهی به حهلینکردنی دووره په ریژی ناو ده بات نهک عیبادهت کردن، چ جوړیک هیشتا هیچ وه حی کی بو نه هاتوه ته خواره وه؟ «ثُمَّ حَبَّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءَ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ»^(۳).

(۱) رواه البخاري (۴۹۰۵)، ومسلم (۲۵۸۴)، والترمذي (۳۳۱۵)، والنسائي في "الكبرى" (۸۸۱۲)، وأحمد (۱۵۱۲۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۹۹۰)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۱۸۰۴۱)، وأبو يعلى في "المسند" (۱۸۲۴)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۳۲۱۰).

(۲) رواه البخاري في "صحيحه" (۳۳۷۴، ۴۶۸۹)، وفي "الأدب المفرد" برقم (۱۲۹)، والبيهقي في "شرح السنة" (۳۵۴۶).

(۳) رواه البخاري (۳)، ومسلم (۱۶۰)، وأحمد (۲۵۹۵۹)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۹۷۱۹)، والحاكم في "المستدرک" =

به لآم لایه نه دونیایه که ی وه کو نینسان له هه مووکس کاملتر بووه، له ره وشت و ناداب و ههست و کاره کانی دا، بویه کاتی سه ره تای وه حی له خو ی ده ترسیت ده فهرمویت: «لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي» واته: ده ترسم له سه ره نه فسی خو م، مه بهست بی دهستی جنیه کان بیت له بهر نه وه ی ناشنا نه بووه له گه ل دونیای فریشته کان (عالم الملائكة)، (خدیجه) عليها السلام ده لیت: «كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُجْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ»^(۱).

واته: نه خیر سویند به خوا خوای پهروه ردگار توشی خرابهت ناکات هه تا هه تابه، له بهر نه وه ی تو بی له کهس و کار دانابریت و هه لگری ناخوشیه کانی خه لکیت و یارمه تی بی نه وایان ده دهیت، ریژی میوان ده گریت و پشتیوانی ماف خوراوانی (دلخوشی ده داته وه به وه ی که ریگه ی خیر گرتن شهر زال ناییت به سه ری دا).

۶. جوار روداو په یوه ندی به تمه نی پیغه مبه ره وه صلى الله عليه وسلم هه یه: (له دایک بوون، بوون به پیغه مبه ره، کوچ کردن بو مه دینه، وه فات)، درانیان رووداوی دونیاین: له دایک بوون و وه فات، وه دوانیشیان رووداوی دینین: هاته خواره وه ی وه حی و کوچ کردنه که یه تی له پناوی گه یاندنی دین دا بو مه دینه.

له ناو نه مانه دا (عومه ری کوری خه تاب) صلى الله عليه وسلم خه لیه ی موسولمانان و به کو ده نگه ها وه لان (کوچ کردنه که ی) هه لده بژیریت بو نه وه ی بی کاته میژووی موسولمانان، له بهر نه وه ی سه ره تای سه ره کو تنی نیسلام و بلاو بوونه وه ی دین بوو زیاتر له هاته خواره وه ی وه حی و بوون به پیغه مبه رایه تی، چ جای نه وه ی باسی له دایک بوون و وه فات ی هه ییت، نه مهش ده گه ریته وه بو تیگه یشتنی ته وای ها وه لان بو دین و بنه ماکانی و بیرکر نه وایان له چوارچیوه ی قورنان و فه رمووده دا، به بی گرنگی دان به رووکش و ساکاریه کی شیوه کاری بنه مای دینی دور له

= (۴۸۴۳)، وابن منده في "الإيمان" (۶۸۱)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱۳)، والأجري في "الشریعة" (۹۶۹).

(۱) رواه البخاري (۳)، ومسلم (۱۶۰)، وأحمد (۲۵۸۶۵)، والطبراني (۱۵۷۰)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۳)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۹۷۱۹)، والحاكم في "المستدرک" (۴۸۴۳)، والبغوي في "شرح السنة" (۳۱۷/۱۳)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۱۳۳۳۴)، واللالكاني في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴۰۹)، والأجري في "الشریعة" (۹۶۹)، وابن منده في "الإيمان" (۶۸۱).

عقیده به کی پاک و تیگه یشتن و کارو عیباده تیکی پوخت، که پینجه وانهی ئەمانه هه مووی بهدی ده کریت له پشویوانانی مه لود گیر دا.

وه ئە گهر خیر بوايه هاوه لان له پيشی نيمه وه بوون بو وه رگرتی، له بهر پر خیریتی خویان «خَيْرِ النَّاسِ قَرْنِي...» و کاملی وه رگرتی دبیان «... أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانُوا خَيْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ، أَبْرَهَا قُلُوبًا، وَأَعَمَّقَهَا عِلْمًا، وَأَقْلَمَهَا تَكَلُّفًا، قَوْمٌ اخْتَارَهُمُ اللَّهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَقَلَ دِينَهُ، ... فَهُمْ كَانُوا عَلَى الْهُدَى الْمُسْتَقِيمِ»^(۱).

واته: هاوه لانی پیغمبر ﷺ خیرترین کهسانی ئەم نومه تەن، خاوه نی خیره ومه ندرتین دلتن و قولترین زانستن، کهسانیکن خوی پیروه رداگار هه لی بژاردوون بو هاوه لیتی پیغمبره کهی و گیاندنی دینه کهی، ئەوان له سه رینگای راست و هیدایهت بوون.

۷. له میژووی له دایک بوونی پیغمبردا ﷺ بهس ناوی سال و رۆژه کهی دياره (عام الفيل، يوم الإثنين)، به لام میژووی رۆژه کهو مانگه کهی ديار نیهو جیاوازیه کی زوری زانایانی له سه ره «الأكثرين على أن ولادته ﷺ كانت في عام الفيل قيل بعد حادثة الفيل بخمس وخمسين يوماً وقيل بشهرين وقيل بأربعين يوماً وقبل الفيل بعشر للسنين وقيل قبل الفيل بخمس عشرة سنة وقيل غيره.

واختلفوا في الشهر الذي ولد فيه فقيل في شهر صفر وقيل في ربيع الآخر وقيل في رجب وقيل في رمضان، واختلفوا في يوم ولادته قيل في ربيع الأول ... وقيل لثمان ليال مضين منه وقيل التسع ... وقيل لعشر وقيل لاثنتي عشرة ... وقيل لسبع عشرة وقيل لثماني عشرة مضين منه ...»^(۲).

واته: ده لاین له دایک بوونی ﷺ دواي (عام الفيل) به (۵۵) رۆژ یان دوو مانگ یا چل رۆژ،

(۱) قول ابن مسعود وابن عمر رضی الله عنهما، رواه البغوي في "شرح السنة" (۱/۲۱۴)، و أبو نعيم في "الحلية" (۱/۳۰۵).

وابن تيمية في "منهاج السنة" (۱/۱۶۶).

(۲) "المولود النبوي هل نحفل" لشحاتة محمد صقر ص ۱۶، "تفسير القرطبي" (۲۰/۱۹۴).

يا پيش (عام الفيل) بووه به (۱۰) سال يا (۱۵) سال ... وه مانگه كه شي مانگي (صَفَر) يا (شَعْبَانَ) يا (رَجَب) يا (مُحَرَّم) بووه، وه روژه كه شي ده لئين: (۸) روژ له (الْأَشْهُرِ) تيهريوه يا نو روژ يا ده روژ يا دوازده روژ يا ههژده روژ يا ههژده روژ بووه.

«أولاً: اختلفوا في ولادته ﷺ، الأكثرون على أن ولادته كانت في عام الفيل، وهو قول ابن عباس، وقيل بعد حادثة الفيل بخمسين يوماً، وهو قول السهيلي المالكي، وقيل بخمسين وخمسين يوماً، حكاه الحافظ الدمي الشافعي، وقيل بشهر وقيل بأربعين يوماً، حكاهما مغلطاي الحنفي وابن سيد الناس الشافعي، وقال الإمام الزهري: بعد الفيل بعشر سنين وقيل بخمسة عشرة سنة.

ثانياً: اختلفوا في الشهر الذي ولد فيه ﷺ، فقيل في شهر صفر وقيل في ربيع الآخر حكاهما مغلطاي الحنفي، وقيل في رجب وقيل في رمضان حكاهما اليعمري الشافعي ومغلطاي الحنفي.

ثالثاً: اختلفوا في يوم ولادته ... قيل لليلتين مضتا من ربيع الأول، قاله ابن عبد البر المالكي ورواه الواقدي، وقيل لثاني ليال مضين منه، روى ذلك عن ابن عباس وجبير بن مطعم واختاره ابن حزم وقطع به الخوارزمي ورجحه الحافظ ابن دحية وعليه جمع أهل التأريخ، وقال القطب القسطلاني هو اختيار أكثر أهل الحديث وهو اختيار أكثر من له معرفة بهذا الشأن ... وقيل لتسع خلون منه وهذا ما ذهب إليه الباشا الفلكي المصري وله رسالة علمية في هذا ورجحه الشيخ على الطنطاوي وقيل لعشر مضين منه وهو قول الشعبي ومحمد الباقر وصححه الحافظ الدمي الشافعي، وقيل لاثنتي عشرة مضت منه وقول ابن اسحاق، وقيل لسبع عشرة مضت منه، نقله ابن دحية عن بعض الشيعة، وقيل لثاني عشرة وقيل لثمان بقين رواه أبو رافع عن ابن حزم الظاهري ...»^(۱).

(۱) "حقائق حول المولد النبوي" لأحمد بن سليمان الحمدان ص ۲ - ۳.

السَّيِّحُ (العثيمين) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَهَلَيْت: «أولاً: ليلة مولد الرسول صلى الله عليه وسلم ليست معلومة على الوجه القطعي، بل إن بعض العصريين حقق أنها ليلة التاسع من ربيع الأول، وليست ليلة الثاني عشر منه»^(١).

واته: رُوِّى له دايكبوونى ديار نيه به شيويه كى به كلا كرهوه، هه نديك له هاوچهرخان به دواداجوونيكيان كردووه ده لئين شهوى (٩ ى رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ) بووه نهك (١٢) ى نهو مانگه.

السَّيِّحُ (الألباني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَهَلَيْت: «والأصح أنه ولد صلى الله عليه وسلم في التاسع من ربيع الأول، كما حققه بعض العلماء المعاصرين»^(٢).

واته: راي دروست نهويه له (٩ ى رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ) دا له دايك بووه وه كو هه نديك له زانايانى سهردهم ده لئين.

بهم شيويه ده بينين بيچگه له رُوِّى دوو شهمه نه يتت نه مانگ و نه سان هيچ به لنگه بهك و كودهنگى زانايانى له سهه نيه، وه هاوه لانيش پرسياريان له يتغهمبر ﷺ نه كردووه له سهه له دايك بوون و وورده كار به كاني، وه نه مهش به لنگه به بو نه وهى بابيه تيكي شهرعى نيه به لكو شويتكه وتهى و نيمان هينانى كارى پيوسته.

وه هاوه لآن و شويتكه وتوانى باسى نههم بو نه بهو زيندو و كردنه وهى هيچ گرنگيه كى نه بووه لا يان، وه كو السَّيِّحُ (أبو بكر الجزائري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُمُ دَهَلَيْت: «المولود النبوي ... والذي لم يعرف المسلمون غيره طيلة ستة قرون وربع قرن، أي من يوم نزول الوحي إلى مطلع القرن السابع الهجري ثم بعد سقوط الخلافة الإسلامية الراشدة وانقسام بلاد المسلمين وعزقها وما تبع ذلك من ضعف وانحراف في العقائد، والسلوك، وفساد في الحكم والإدارة ظهرت بدعة المولود النبوي الشريف كمظهر من مظاهر الضعف والانحراف»^(٣).

(١) "فتاوى أركان الإسلام" ص ١٧٣ سؤال رقم (٨٩).

(٢) تحقيق "إصلاح المساجد من البدع والعوائد" للقماسي ص ١١٤.

(٣) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ أبو بكر الجزائري ص ٥٠.

واته: به دریزایی شهس سدهو چاره کیک موسولمانان له دایک بوونی پیغمبهریان ﷺ نه زانیوه تا سهره تایی سدهوی جهوته می کۆچی له دواي پروخواندنی خه لافه تی نیسلامی و دابه شکر دنی موسولمانان و پارچه پارچه کردنیان بووه هۆکاری لاوازی و لادان له بواری باوهرو ناداب و حوکمرانی و بهریوه بردن دا بیدعهی مهولود سهری هه لدا وه کو سهره هه لدانی دهر که وتیکی لاوازی نیمانی و لادان و گۆرانکاریه کی دینی.

٨. له هه مووی ویرانتر بو ئهم بابه ته بناغه دانهر و دروستکاری یه که می ئهم مهولوده دهولتهی فاتیمییه کان بوو له میسر له سهر دهستی (بنی عبید القداح) دامه زرا له نیوهی سدهوی چواری کۆچی تاوه کو نیوه سدهوی شه شه می کۆچی تهمه نی ئهم دهولته ته بوو، ئهم دهولته ته بانگه وازی بو شیعه ده کردو پاشماوهی شی (تصوف) ی به جیهیشت^(١).

بانگه وازی بنه ماله ی نه هل و بهی تیان دهر کردو (ابن دیصان القداح) باپیره یان خو ی به کوری نیمام (جعفر الصادق) ناو دهر برد، له گه ل نه وهش دا به ندهیه کی بوو له ژیا نی دا وه له (مه غریب) وای بانگه واز بو ده کرد له بنه ماله ی (عقیل بن ابي طالب) برای نیمامی (عه لی) یه ﷺ تا خه لکیکی زور دواي که وتن، ئهمانه هه مووی درو بوون.

(ابن خلکان) رحمته الله علیه ده لیت «وأهل العلم بالأنساب من المحققين ينكرون دعواه في النسب»^(٢).

واته: زانیانی ناشنا به بنه ماله یه تی و شیکه ره وان بهریه رچی ئهم بانگه وازییه و خو دانه پال ئهم بنه ماله ی.

ئهمانه پیان دهوترا (عوبهیدی) ه کان، وایان دهر ده بری له روو کهش دا که هه لگری مه زه بهی رافیزه ن، وه شیعه و لایه نگری نیمامی (عه لی) ن، به لام له راستی دا «بَلْ يَجْعَلُوهُمْ "مِنَ الْقَرَامِطَةِ الْبَاطِنِيَّةِ" الَّذِينَ مِنْهُمْ الْإِسْمَاعِيلِيَّةُ وَالنَّصْرِيَّةُ وَمِنْ جَنَسِهِمُ الْخَرْمِيَّةُ الْمُحَمَّرَةُ وَأَمْثَالُهُمْ مِنَ الْكُفَّارِ الْمُنَافِقُونَ الَّذِينَ كَانُوا يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ وَيُبْطِنُونَ الْكُفْرَ؛ وَلَا رَيْبَ أَنَّ اتِّبَاعَ هَؤُلَاءِ بَاطِلٌ؛ وَقَدْ

(١) بو زیاتر ناشنا بوون بروانه کینی "الدولة الفاطمية" ل دکتور علی محمد الصلابی.

(٢) "وفیات الاعیان" لابن خلکان (١١٧/٣).

وَصَفَّ الْعُلَمَاءُ أَئِمَّةَ هَذَا الْقَوْلِ بِأَنَّهُمُ الَّذِينَ ابْتَدَعُوهُ وَوَضَعُوهُ؛ وَذَكَرُوا مَا بَنَوْا عَلَيْهِ مَذَاهِبَهُمْ؛ وَأَنَّهُمْ أَخَذُوا بَعْضَ قَوْلِ الْمُجُوسِ وَبَعْضَ قَوْلِ الْفَلَاسِيفَةِ؛ ... بَلْ مَا ظَهَرَ عَنْهُمْ مِنَ الزَّنْدَقَةِ وَالتَّفَاقُحِ وَمُعَادَاةِ مَا جَاءَ بِهِ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ...»^(١)

واته: ئەمانه (قەرامیته باتنی)ەکانن، ئەوانە ی دەلێن قورنان مانای رووکەش و ناوەڕۆکی هەبە، لە (نوسەیری)ەکان و (نوسەیری)ەکان و هاوشیوێه کانیان لە بیروپروا و دوورووێه کان، ئەوانە ی بە رووکەش نیسلا میان دەوێت و لە ناوەڕۆکیش دا بیروا بوون، تیکەل بوون لە هەندیک قسە ی ناگرپەرستە کان و هەندیک قسە ی فەلاسیفە کان، بەلام ئەوە ی لییان دەرکەوت هەمووی دەرچوون لە دین و دوورووی و دزایەتی نیسلام بوو.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَعَا: «فَهُمْ مِنْ أَفْسَقِ النَّاسِ. وَمِنْ أَكْثَرِ النَّاسِ ... وَهَؤُلَاءِ الْقَوْمُ يَشْهَدُ عَلَيْهِمْ عُلَمَاءُ الْأُمَّةِ وَأَنْمَتُهَا وَجَمَاهِيرُهَا أَنَّهُمْ كَانُوا مُتَافِقِينَ زَنَادِقَةً يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ وَيُبْطِنُونَ الْكُفْرَ. فَإِذَا قُدِّرَ أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ خَالَفَهُمْ فِي ذَلِكَ صَارَ فِي إِيْمَانِهِمْ نِزَاعٌ مَشْهُورٌ. فَالْشَّاهِدُ لَهُمْ بِالْإِيْمَانِ شَاهِدٌ لَهُمْ بِمَا لَا يَعْلَمُهُ؛ إِذْ لَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ يَدُلُّ عَلَى إِيْمَانِهِمْ مِثْلَ مَا مَعَ مُنَازَعِيهِ مَا يَدُلُّ عَلَى نِفَاقِهِمْ وَزَنْدَقَتِهِمْ وَكَذَلِكَ "النَّسَبُ" قَدْ عَلِمَ أَنَّ جُمْهُورَ الْأُمَّةِ تَطَعَنُ فِي نَسَبِهِمْ وَيَذَكُرُونَ أَنَّهُمْ مِنْ أَوْلَادِ الْمُجُوسِ أَوْ الْيَهُودِ. هَذَا مَشْهُورٌ مِنْ شَهَادَةِ عُلَمَاءِ الطَّوَائِفِ: مِنَ الْحَنَفِيَّةِ وَالْمَالِكِيَّةِ وَالشَّافِعِيَّةِ وَالْحَنَابِلَةِ وَأَهْلِ الْحَدِيثِ وَأَهْلِ الْكَلَامِ وَعُلَمَاءِ النَّسَبِ وَالْعَامَّةِ وَغَيْرِهِمْ ... حَتَّى صَنَّفَ الْعُلَمَاءُ فِي كُتُبِ أَسْرَارِهِمْ وَهَتَكَ أَسْتَارِهِمْ كَمَا صَنَّفَ الْقَاضِي أَبُو بَكْرٍ الْبَاقِلَانِيُّ كِتَابَهُ الْمَشْهُورَ ... وَذَكَرَ أَنَّهُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ الْمُجُوسِ وَذَكَرَ مِنْ مَذَاهِبِهِمْ مَا بَيَّنَّ فِيهِ أَنَّ مَذَاهِبَهُمْ شَرٌّ مِنْ مَذَاهِبِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى؛ بَلْ وَمِنْ مَذَاهِبِ الْعَالِيَةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَهِيَّةَ عَلِيٍّ أَوْ بُؤْتَهُ فَهُمْ أَكْثَرُ مِنْ هَؤُلَاءِ؛ ... وَكَذَلِكَ ذَكَرَ أَبُو حَامِدٍ الْغَزَالِيُّ فِي كِتَابِهِ الَّذِي سَمَّاهُ "فَضَائِلُ الْمُسْتَظْهِرَةِ وَفَضَائِلُ الْبَاطِنِيَّةِ" قَالَ: ظَاهِرُ مَذَاهِبِهِمُ الرَّفْضُ وَبَاطِنُهُ الْكُفْرُ الْمُخْضُ. وَكَذَلِكَ

(١) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (٣٥ / ١٣١)، "البدع الحولية" لعبدالله بن عبدالعزيز التويجري ص ١٤٤.

القَاضِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنِ أَحْمَدَ وَأَمْثَالُهُ مِنَ الْمُعْتَرِلَةِ»^(۱).

واته: (فاتیمی) هکان و (عوبهیدی) هکان بیروا و تاوانبارترین کهس بوون، زانایانی نیسلام هموویان شایهتی دووروی و دهرچوون له دین ددهن بهسهریان دا که به رووکesh نیسلام و به ناوهړوک بیروا بوون، وه بنهمالهیان هموو زانایانی نهو نومهته به درویان دهخنهوهو دهلین بنهمالهی ناگر پهرسته کان و جولہ کهن، نهمه شایهتی هموو زانایانی مهزههه و نههلی فهرموودهو و کهلامن، وه زانایانی نهسهه ناسن، تهنانت زانایان نوسراوی سهربهخویان ههیه لهسهریان، وهکو (أبو بکر الباقلائی) له کتیبه کهی دا دهلیت: له بنهمالهی ناگر پهرستن، وه دهلیت: بهرنامهیان پیسترین بهرنامهیه، وه نیمامی (غزالی) دهلیت: رووکeshیان رافیزهن به ناوهړوک بیروان.

کاره کانیان بریتی بوو له: زور بهسوزو بهرحم بوون بو گاورو جولہ کهکان و زور له پلهو دهسهلاته کانی دهولتهیان دهدا بهدهست نهوانهوه، نهوانیش به کاریان دههینا بو زورترین خزمهتی گاورو جولہ که کانی ناو موسولمانان، پهره به دینه کانیان و گهشه کردنی ژبانی قهشهو حاخامه کان، وه لهولاشهوه دژایهتی کردنی سیمای دینی موسولمانان له قهدهغه کردنی نوژیی تهراویح و سزادانی جیهه جیکاریان و نهفرت کردن له خوله فای راشیدین و هموو هاوهلان لهسهر مینهره کانی میسرو نویسی بهسهر دهرگاو دیواره کانی مزگهوته کانی میسرو قهدهغه کردنی کتیبه کانی فهرمووده، له سالی (۳۸۱ک) کتیبه "الموطأ" ی نیمام (مالیک) به یه کیك گرا له میسر لی دراو دهیان گرا به ناو خهک دا، وه تهنانت بهسهر گوپرستان و بازارو دوکانه کانهوه قسهی ناشیرین و نهفرت له هاوهلان و خوله فاکان و ناوداران دهنوسراو زهردهار ده کرا، وه تهنانت یه کیك له زانایانی نههلی سونهت (إبراهیم بن محمد الضبی) یان ههر به زیندوویی کهول کرد.

تا نهوانستهی «كَتَبَتْ امْرَأَةٌ إِلَى الْعَرِيزِ: بِالَّذِي أَعَزَّ الْيَهُودَ بِمَنْشَا وَالنَّصَارَى بِعِيسَى بْنِ سَطُورَسَ، وَأَذَلَّ الْمُسْلِمِينَ بِكَ إِلَّا كَشَفْتَ ظِلَامَتِي»^(۲).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۲۷/۳۵ - ۱۲۹).

(۲) "البدایة والنهایة" لابن کثیر (۳۵۸/۱۱)، و "المنتظم فی تاریخ الملوك" لابن الفرج الجوزی (۱۹۰/۷)، "الکامل فی التاریخ"

لابن الاثیر (۴۷۵/۷).

واته: نافرته تیک سته می لی کرابوو هیچ کس تو لهی بو نه ده کرده وه له بهر نه وهی موسولمان بو، کاربه ده سته کانش گاروو جوله که بوون، نامه یه کی نووسی بو خه لیفه ی عوبه یه دیه کان (نزار بن المعز العییدی): بهو که سهی جوله که کانت بالاده ست کردووه "به کاربه ده سته که یان که ناوی (منشأ بن ابراهیم الیهودی)" وه گارووه کانشت بالاده ست کردووه به کاربه ده سته که یان ناوی (عیسی بن نسطورس) وه موسولمانانی زه لیل کردووه به تو هم ستم و زولتمم له سر لابه.

(المقریزی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وكان للخلفاء الفاطميين في طول السنة أعياد ومواسم وهي: موسم رأس السنة ويوم عاشوراء ومولود النبي ﷺ ومولود علي ابن أبي طالب ومولود الحسن ومولود الحسين ومولود فاطمة ... وعيد الغدير ويوم النوروز ويوم الميلاد وخميس العدسى»^(١).

واته: ده ولته تی فایمیه کان ناهنگ و بونه گیریان به دریزای سالی زور بووه، وه کو سه ری سالی تازهو عاشوراو له دایک بوونی پیغمبر ﷺ و نیما می عه لی و سی منداله کانی و (غدير الضم) و نه ورزو له دایک بوونی مه سیح ﷺ و پینج شه مه عه ده سی گارووه کان.

فایمیه کان یه که م کس بوون بونه ی له دایک بوونی پیغمبریان ﷺ دروست کرد له سه ده ی چواری کزچی به دواوه تاوه کو سه ده ی شه شی کزچی^(٢).

به لام هندیک ده لین یه که م کس کاربه ده سته هه ولیری نهو کاته بووه به ناوی (أبو سعید کوکبری بن بکتکین الملقب الملك مظفرالدين صاحب إربل، ولد سنة ٥٤٩) ^(٣).

وه کو نیما می (السیوطی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَوَّلُ مَنْ أَحَدَثَ فِعْلَ ذَلِكَ صَاحِبُ إِزْبِلَ الْمَلِكُ الْمُظْفَرُ أَبُو سَعِيدٍ كُوكْبَرِي بْنِ زَيْنِ الدِّينِ عَلِيِّ بْنِ بَكْتِكِينَ»^(٤).

(١) "الخطط المقریزی" (١/٤٩٠).

(٢) "الإبداع في مضار الابتداع" لعلي محفوظ ص ٢٥٠، و "تأريخ الإحتفال بالمولود النبوي" لحسن السندي ص ٦٢، و "القول الفصل" للأصاري ص ٦٤.

(٣) "البدع الحولية" لعبدالله بن عبدالعزيز التويجري ص ١٤٨.

(٤) "الحاوي للفتاوي" (١/٢٢٢).

(أبو شامة) رحمته الله دهليت: «أول من احتفل بذلك بالموصل الشيخ عمر بن محمد الملا أحد الصالحين المشهورين وبه اقتدى في ذلك صاحب إربل»^(١).

بهم دور قسه به دهرده كهويت يه كهم كهس كه مهولودي له دايك بووني پتغمبهري رحمته الله داهيترا بيت ناوداري بهرپروه بهري ههولير بووه مهليك (مظفرالدين) بووه نهوئيش به چاولينكردي زانايه كي ناوداري به ناوبانگ بووه له عيادهت دا ناوي (شيخ عمر بن محمد الملا) له موصل كه سالانه مهولودي ده گيراو ناوداران و خهلكي بانگهيشت ده كرد، وه بويه مهليك (مظفرالدين) زور نم بونه به ده خريته پالي سالانه هه لده ستا به سازداني مهولود به شيويه كي زور سه رسوره تهر له سهرفكردي پارهو مال و خواردن دروست كردن دا له ههولير، سالتك له ههشتي (ربيع الأول) و سالتيكيش له دوازدهي (ربيع الأول) بو نهوهي بهر نهو دوو ميژووه بكهويت كه زانايان باسيان كردووه.

وه (أبو الخطاب بن دحية) كتيبيكي نوسي له سهر مهولود به ناوي "التنوير في مولد البشير النذير" يه كهم كهس بووه لهم باره به وه بينوسيت پيشكهشي كرد به شا (مظفرالدين) نهوئيش ههزار ديناري نالتوني پيشكهش كرد^(٢).

نيمامي (السيوطي) رحمته الله دهليت: «ههزار سهر مهري برزاووه ده ههزار مريشك و سه د نه سپ و سي ههزار قاب ههلتاو ... دروست ده كرد ... خووشي گوئي له شيعرو قهسيده كان ده گرت، له نيوه روزه بو بهياني له گهل سو فيه كان دا (الرقص الصوفي) ده كرد ...»^(٣).

(عبدالله التويجري) دهليت: «فلا شك ان العبيدين هم أول من احتفل بالمولد النبوي حسب ما ورد في كتب التاريخ والسير، دخل خليفة العبيدين المعز معد بن اسماعيل ٣٦٢هـ وكان ذلك بداية حكمهم في مصر، وكان آخر خليفة فيهم هو العاصد توفي سنة ٥٦٧هـ، وأما

(١) "الباعث على انكار البدع" لأبو شامة ص ٣١.

(٢) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ أبو بكر الجزائري ص ٥٠.

(٣) "الحاوي للفتاوي" (١/١٩٢)، "البداية والنهاية" لابن كثير (١٣/١٣١)، "وفيات" لابن خلكان (٤/١١٧).

مظفرالدين صاحب إربل فولادته سنة ٥٤٩هـ وتوفي سنة ٦٣٠هـ، فهذا دليل قاطع على أن العبيدين سبقوا صاحب إربل بالاحتفال بالمولد النبوي ... سبقه إلى ذلك العبيديون بحوالي قرنين من الزمان»^(١).

واته: گومان نيه دهولته تي عوبيديه كان يه كه م كهس بوون مهولوديان گيړا به گوږه ي نوسينه ميړوويه كان بيت، له بهر نهوه ي يه كه م خهليفه يان له سالي (٣٦٢ك) دا بوو، وه كوتا خهليفه يان سالي (٥٦٧ك) بووه، وه شا (مظفر) ي هوليړ له سالي (٥٤٩ك) له دايك بووه وه له سالي (٦٣٠ك) كڅچي دوايي كردووه، نهمه بهنگه يه كي يه كلاكه ره وه يه له سهر نهوه ي فاتمه كان به نزيكه ي دوو قهرن پيش شاي هوليړ مهولوديان گيړاوه.

يه كيك له چاكو خيره گه وره كاني (صلاح الدين الأيوبي) رَحِمَهُ اللهُ له ناوبردن و كوتاي هيتان بووه به دهولته تي عوبيديه فاتمه كان له ميسرو رزگار كردني قودس له گاوره كان.

٩. نهم ياده به دريژاي شهس سده ي پاش وه فاتي پيغمبر ﷺ هيچ باسيكي نه بووه، وه زانايان به گشي كوكن له سهر بينه مايي نهم ياده هر له كونه وه:

نيمامي (تاج الدينى الفاكهاني المتوفى ٧٣٤هـ) دهليت: «لا أعلم لهذا المولد أصلاً في كتاب ولا سنة، ولا ينقل عمله عن أحد من علماء الأمة، الذين هم القدوة في الدين، المتمسكون بأثار المتقدمين؛ بل هو بدعة أحدثها البطالون، وشهوة نفس اغتنى بها الأكالون»^(٢).

واته: نهوه ي بزائم هيچ بنه مايه ك نيه يو مهولود، نه له قورنان نه له سوننه ت دا، وه كار پيكردي نيه له لاي هيچ زانايه كي موسولمانانه وه شونتي شونكه وتن و پهبه ست بوون بيت به پيشوانه وه، بهلكو داهيړاويكه به تاله كان و خاوه ن حهزو بخوره كان دايان هيناوه.

(ابن تيمية) رَحِمَهُ اللهُ دهليت: «وَأَمَّا اتِّخَاذُ مَوْسِمٍ غَيْرِ الْمَوَاسِمِ الشَّرْعِيَّةِ كَبَعْضِ لَيْلِي شَهْرِ رَجَبِ الْأَوَّلِ الَّتِي يُقَالُ إِنَّهَا لَيْلَةُ الْمَوْلِدِ، أَوْ بَعْضِ لَيْلِي رَجَبٍ، ... فَإِنَّهَا مِنَ الْبِدَعِ الَّتِي لَمْ يَسْتَجِبْهَا السَّلَفُ وَلَمْ يَفْعَلُوهَا وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ، وَتَعَالَى أَعْلَمُ»^(٣).

(٣) "الفتاوى الكبرى" (٤/٤١٤)، "مجموع الفتاوى" (٢٥/٢٩٨).

(١) "البدع الحولية" ص ١٥١.

(٢) "المورد في عمل المولد" للفاكهاني ص ٨، ٩.

واته: به کارهتانی بونه بهك لهو بۆنانه و به شرعی کردنی وه کو مانگی (ربیع الأول) بئی دهلین شهوی مهولود، یان شهوانی مانگی (ره جهب) ... نهوا بیدعهیهو پيشووه صالحه کان نه یان کردوووه به چاکیان نه زانیوه.

(أبو زرعة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْتَ «لَا نَعْلَمُ - أَيَّ عَمَلِ الْمَوْلِدِ - وَلَوْ بِإِطْعَامِ الطَّعَامِ عَنِ السَّلْفِ»^(١).

واته: بوونی هیچ بهلگه بهك نه له پيشووه صالحه کان که بۆنه ی مهولودیان گيرايیت گهر به خواردنیش بیټ.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ له پیناسه ی بیدعه دا دهلیت: «تَشَابُهَ الطَّرِيقَةِ الشَّرْعِيَّةِ ... وَمِنْهَا: التَّرَامُ الْكُنْفِيَّاتِ وَالْهَيْئَاتِ الْمُعَيَّنَةِ، كَالذِّكْرِ بِهَيْئَةِ الْاجْتِمَاعِ عَلَى صَوْتٍ وَاحِدٍ، وَأَتَّخَذُ يَوْمَ وِلَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِيدًا»^(٢).

واته: بیدعه بهك له شیوازی شرعی بچیت له گرتنه بهری چۆنه بهی کی دیار بکراو، وه کو زیکر به کۆمهل و دهنگ بهرز کردنه وه و له دایک بوونی پیغمبر ﷺ کردنه جهژن.

وه (محمد بن الحاج المالکي المتوفى سنة ٥٣٧هـ) دهلیت «فَصُلِّ فِي مَوْلِدِ النَّبِيِّ وَابْدَعِ الْمُحَدَّثَةُ فِيهِ: وَمِنْ جُمْلَةِ مَا أَحَدَثُوهُ مِنَ الْبِدَعِ مَعَ اعْتِقَادِهِمْ أَنَّ ذَلِكَ مِنْ أَكْثَرِ الْعِبَادَاتِ وَإِظْهَارِ الشَّعَائِرِ مَا يَفْعَلُونَهُ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ مِنْ مَوْلِدِ وَقَدْ اِحْتَوَى عَلَى بَدْعٍ وَمُحَرَّمَاتٍ جُمْلَةً»^(٣).

واته: له باسی مهولود دا یه کیک له وانیه دایان هیناوه به باوهری خویمان گه وره ترین عیباده ته و باشرین کاره دینییه کانه ده یکن له مانگی (ربیع الأول) دا مهولوده که چهندهها داهيتراو و جهرامه کان له خو ده گریټ.

وه تهانته نهو زانایانه ی به بیدعه ی چاکي داده نین دان ده نین به وه دا هیچ بنه مایه کی دینی نه، وه کو نیمامی (السيوطي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلیت: «فَقَدْ وَقَعَ السُّؤَالُ عَنْ عَمَلِ الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ فِي شَهْرِ رَبِيعِ

(١) "تشیف الأذان" لأبو زرعة ص ١٣٦.

(٢) "الاعتصام" (١/٥٣).

(٣) "المدخل" لابن الحاج (٢/١، ٢)، قال فيه ابن حجر: كثير الفوائد كشف فيه عن مصايب وبدع يفعلها الناس.

الأول، ... الجواب: عِنْدِي أَنَّ أَصْلَ عَمَلِ الْمَوْلِدِ الَّذِي هُوَ اجْتِمَاعُ النَّاسِ وَقِرَاءَةُ مَا تَبَسَّرَ مِنْ الْقُرْآنِ ... وَأَوَّلُ مَنْ أَحَدَثَ فِعْلَ ذَلِكَ صَاحِبُ إِزْبَلِ الْمَلِكِ الْمُظَفَّرُ أَبُو سَعِيدٍ كُوْكُرِي ... وَقَدْ صَنَّفَ لَهُ الشَّيْخُ أَبُو الْخَطَّابِ ابْنُ دِحْيَةَ مَجْلَدًا فِي الْمَوْلِدِ النَّبَوِيِّ سَمَّاهُ "التَّنْوِيرُ فِي مَوْلِدِ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ"، فَأَجَارَهُ عَلَى ذَلِكَ بِأَلْفِ دِينَارٍ^(١).

واته: پرسيارى مهلودى لى ده كهن له كزبونونه وهى خه لك و قورنان خويندن، ده لىت: يه كه م كهس مه ليكى ههولير دايهيتاوهو ته نانهت بو يه كه م جار زانايه ك به ناوى (ابن دحية) كتيبىكى له سهر مه لود بو ده نوسيت به ناوى "التنوير في مولد البشير النذير" بوى ده خويته وهو نه ويش پاداشتى ده كات به هه زار دينارى نالتونى.

كه رچى دواى هم قسه يه چهنه به لگه يه ك ده هيتته وه بوى، نه وه له ره تكر دنه وهى به لگه كاني مه لود دا باسى ده كهن.

وه (ابن حجر العسقلاني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يه كيكي تره له وانهى ريگه به مه لود ده دات، به لام ده لىت: «أَصْلُ عَمَلِ الْمَوْلِدِ بَدْعَةٌ لَمْ تُنْقَلْ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الْقُرُونِ الثَّلَاثَةِ»^(٢).

واته: بنه ماى مه لود بيدعه يه له هيج كه سيكى هاوه لان و شويكه وتوانى نهو سى سهردهمه پر خيره نه كراوه.

الشَّيْخُ (العثيمين) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لىت: «ولهذا نقول: إن ما يفعله أكثر المسلمين اليوم من الاحتفال بمولد الرسول صلى الله عليه وسلم في اليوم الثاني عشر من شهر ربيع الأول بدعة ليس له أصل من السنة»^(٣).

واته: نه وهى زورى موسولمانان ده يه كهن له ناههنگ گيراني له دايك بوونى يتهغه مبه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بيدعه يه وه هيج بنه ما يه كى نيه له سونهت دا.

(١) "الحاوي للفتاوي" للسبوطي (١/٢٢١-٢٢٢).

(٢) "الحاوي للفتاوي" للسبوطي (١/٢٢٩).

(٣) "لقاء الباب المفتوح" لمحمد بن صالح العثيمين (٦/٣٥)، و "مجموع فتاوى ورسائل العثيمين" (٦/١٦٨)، (٧/٣٦٤).

الشيخ (ابن باز) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهليت: «الاحتفال بالمولد من البدع التي حدثت في الناس ... الاحتفال به من البدع التي حدثت في المسلمين ولم يفعله النبي صلى الله عليه وسلم ولا أصحابه لا الخلفاء الراشدون ولا غيرهم، وهكذا لم يفعله المسلمون في القرون المفضلة الثلاثة، وقد قال عليه الصلاة والسلام في الحديث الصحيح: «من عمل عملا ليس عليه أمرنا فهو رد» ... فالواجب على المسلم ترك ذلك»^(١).

واته: مهولود دروست كراوهو بيدعديه ناههنگ گيران بي، يتغمبهه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ و هاوه لاني و له سي سه دهى نيسلام دا نه كراوه.

وه ههروهها الشيخ (محمد عبدالسلام الشقيري) له كتيبى "السنة والمبتدعات" ص ١٣٨، الشيخ (محمد بن ابراهيم) له "الفتاوى" (٥٤/٣)، الشيخ (محمد عبدالطيف) له "الدار السنية" (٢٨٥/٨)، الشيخ (حمود التويجيري) "الرد القوي" ص ٢٢٣، و "فتاوى اللجنة الدائمة" (٤١/٣) رقم (٩١٢٦). هه موويان بريار له سهر بيدعيه تى مهولود دهههه.

الشيخ (صالح الفوزان) دهليت: «إقامة الاحتفال بالمولد النبوي صلى الله عليه وسلم هذا ممنوع من ناحية أخرى، لأنه تشبه بالنصارى الذين يحتفلون بمولد المسيح عليه السلام ... الاحتفال بالمولد النبوي من البدع المحدثات المنكرات التي جاءت بعد انقضاء القرون المفضلة»^(٢).

الشيخ (محمد بن صالح المنجد) دهليت: «مولد الرسول رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ممنوع من عدة وجوه:

١. أنه لم يكن من سنة الرسول رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

٢. تشبه بالنصارى.

٣. وسيلة إلى الغلو والمبالغة في تعظيمه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

(١) فتاوى نور على الدرب "لابن باز (٥٢/٣).

(٢) "مجموع الفتاوى" لشيخ صالح الفوزان (٦٩١/٢).

٤. یفتح باب للبدع الأخرى والاشتغال بها عن السنن ...»^(١).

و الشَّيْخُ (الألباني) كَتَبَهُ فِي "قاموس البدع" ص ٧٢٠، و "الثمر المستطاب" (١/٥٧٧).

نامازه بو نهم بابته دهکات.

١٠. به لگه گومانایه کان له سهر بوونی مهولود:

الشَّيْخُ (أبو بكر الجزائري) كَتَبَهُ دَهَلَيْت: «عندما أحدثت بدعة المولد في مطلع القرن السابع وفشت وانتشرت بين الناس لوجود فراغ روحي ... وتأصلت هذه البدعة في النفوس وأصبحت جزء من عقيدة كثير من أهل الجهل لم يجد بدا بعض أهل العلم كالسيوطي رحمه الله تعالى من محاولة تبريرها بالبحث عن شبه يستشهر بها على جواز بدعة المولد هذه وذلك إرضاء للعامة والخاصة أيضاً من جهة وتبريراً لرضى العلماء بها وسكوتهم عنها لخوفهم من الحاكم والعوام من جهة ...»^(٢).

واته: کاتیک بیدعی مهولود له سهدهی جهوتی کۆچی دا دروست بوو له ناو خه لک دا بلاو بووه وه به هوکاری بو شای رۆحی دینی نهم داهینراوه دا کوترا له ناخیان داو بووه به شیک له باوه ری زوری نه زانه کان، هیچ چاریان نه ما هه ندیك له خاوه ن زانست وه کو نیمامی (السیوطی) كَتَبَهُ بِيحْجَه له پاساو نه ییت بیهیتته وه بو رازیکردنی زانایان بیدهنگن له ناستی، له بهر ترسی ده سهلات و خه لکی نه زان له لایهك.

به تاییهت نهو زانایانهی که بعم جوروهه گیرۆده بوون نیشته جیی نهو شوینانه بوون که نهم بیدعیه ی تیدا بلاوه له میسر و شام و عیراق، وه کو: (السیوطی، أبو شامة مقدیسی وابن حجر العسقلانی ...) له ناوداره کان، وه نه مانه ی دوای نهوایش به هه مان شیوه ی گیرۆده تووشبوون و هه مان به لگه گومانه کانی نهوان دووباره ده که نه وه.

(١) "موقع الإسلام سؤال وجواب" (٧/١٢).

(٢) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" ص ٥٧، "البدع الحولية" لعبدالله التريحي ص ١٥٩.

یو پهرچدانه وهی به لگه گوماناویه کانی نهم باباته پیویست دهکات بجینه وه سهر به لگه ی پيشوان:

به لگه ی به کهم: نیمامی (السیوطی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهَا ده لیت: «وَقَدْ اسْتَحْرَجَ لَهُ إِمَامُ الْحَفَاطِ أَبُو الْفَضْلِ ابْنُ حَجْرٍ أَصْلًا مِنَ السُّنَّةِ، وَاسْتَحْرَجْتُ لَهُ أَنَا أَصْلًا ثَانِيًا، ... قَالَ: أَصْلُ عَمَلِ الْمَوْلِدِ بِدْعَةٌ لَمْ تُنْقَلْ عَنْ أَحَدٍ مِنَ السَّلَفِ الصَّالِحِ مِنَ الْقُرُونِ الثَّلَاثَةِ، وَلَكِنَّهَا مَعَ ذَلِكَ قَدْ اشْتَمَلَتْ عَلَى مَحَاسِنَ وَضِدَّهَا، فَمَنْ تَحَرَّى فِي عَمَلِهَا الْمُحَاسِنَ وَتَجَنَّبَ ضِدَّهَا كَانَ بِدْعَةً حَسَنَةً وَإِلَّا فَلَا، ... قَالَ: وَقَدْ ظَهَرَ لِي تَحَرُّجُهَا عَلَى أَصْلِ نَابِتٍ وَهُوَ مَا ثَبَتَ فِي الصَّحِيحَيْنِ مِنْ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَوَجَدَ الْيَهُودَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَسَأَلَهُمْ فَقَالُوا: هُوَ يَوْمٌ أَغْرَقَ اللَّهُ فِيهِ فِرْعَوْنَ وَنَجَّى مُوسَى فَتَحَنُّنُ نَصُومُهُ شُكْرًا لِلَّهِ تَعَالَى»، فَيُسْتَفَادُ مِنْهُ فِعْلُ الشُّكْرِ لِلَّهِ عَلَى مَا مَنَّ بِهِ فِي يَوْمٍ مُعَيَّنٍ مِنْ إِسْدَاءِ نِعْمَةٍ أَوْ دَفْعِ نِقْمَةٍ، ... وَأَيُّ نِعْمَةٍ أَعْظَمَ مِنَ النِّعْمَةِ بِرُؤُوسِ هَذَا النَّبِيِّ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ؟ وَعَلَى هَذَا فَيُنَبِّغِي أَنْ يُتَحَرَّى الْيَوْمَ بِعَيْنِهِ حَتَّى يُطَابِقَ قِصَّةَ مُوسَى فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ»^(۱).

واته: (ابن حجر العسقلانی) رَحْمَةُ اللهِ بِنَهْمَايَه كِي يُو نهم بونه دوزيوه ته وه، وه منيش بنه مای دووهم يو دوزيوه ته وه، (ابن حجر) ده لیت: مه لود بيدعه يه وه سيلك له پيشينه صالحه كان نه يان كردووه، نهم بونه يه چا كه وه خراپه له خو ده گريت، نه وه ی چا كه كانی بكات له خراپه كانی به دوور بيت نهوا بيدعه ی حه سه نه يه، وه نه گهر نا ... وه بنه مایه كم يو روون بووه ته وه له سه ری نه ویش نهو فهرمووده يه كاتيك يتهم بهر رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمْ ده چيته مه دينه ده بينی جوله كه كان بهر وژوون، برساریان لی ده كات، ده لیت: نهم روزه خوی گه وره فیرعه ونی له ناو بر دو (موسای رزگار كرد

(۱) "الحاوي للفتاوي" (۱/ ۲۲۴ - ۲۲۹)، والحديث رواه البخاري (۲۰۰۴)، ومسلم (۱۱۳۰)، وأبو داود (۲۴۴۴)، والنسائي في "الكبرى" (۲۸۴۷)، وأحمد (۳۱۱۲)، والدارمي في "السنن" (۱۸۰۰)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۹۳۵۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۶۲۵)، والطبراني في "الكبير" (۱۲۴۴۲)، وعبدالرزاق في "المصنف" (۷۸۴۳)، والبيهقي في "المسند" (۵۱۳۳)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۰۸۴)، والبخاري في "شرح السنة" (۱۷۸۲)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (۸۴۱۵)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۲۲۷۱).

ئیمیش بۆ سوپاسگوزاری خوا بهرۆژووین ... نهمی لیّ وهرده گریت سوپاسگوزاری لهسه ر نیعمه تیک له رۆژیکى دیاریکراودا، وه چ نیعمه تیک له دهر کهوتنی پیغمبه ر ﷺ گه وره تره لهو رۆژه دا؟ وا بیویست دهکات ئهو رۆژه به تهواوی دیاری بکهین تاوه کو بگوئیت له گهل بهسه رهاته کهی (موسا) دا علیه السلام له عاشورا.

زانایان بهم شیویه بهر په رچی دهده نه وه:

١. نه گه ر وه کو (عاشورا) بیت ئه وا دهیّت بهرۆژوو بین نهک ناھهنگ بگێرین، «المفروض أننا نصوم كما صام النبي ﷺ لا أننا نقیم المآذب والأفراح بالطبول والمزامیر، ... فما أعجب هذا الفهم المعکوس، ... فهل الله تعالى يشکر بالطرب والأکل والشرب؟ اللهم لا، لا»^(١).

واته: زۆر سهیره پیچهوانه ی ئهم فهتوايه دهوايه بهرۆژوو بین، وه نایا شوکرانه ی خودا به ناھهنگ و تهپل و خواردن و خواردنه وه ده کریت؟.

٢. پیچهوانه ی بریاری یه کهمیته ی، (ابن حجر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ که وتی که سیک له هاوه لآن و تابعین و شوینکه وتوانی ئه و سێ سهرده مه پر خیره به ئیقراری پیغمبه ر ﷺ نهیان کردوه، گه ر وایه چۆن بوو به بیدعه ی چاکه؟ بۆ چاکه ماوه ته وه ئه وان نه یکه ن؟!

٣. گه ر ئهم بۆنه ی (عاشورا) یه ببوايه به بهلگه ئه وا (صه حابه و تابعین) دهیانکرده بهلگه له رووی تیگه یشتن و کار پیکردنی و لییان ون نه ده بوو ئهم بۆیان بدۆزیته وه، کاتیک (ابن حجر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ له سالی (٨٥٢) ی کوچی له (قاھیره) وهفاتی کردوه، هیچ زانایهک به درێزایی ههشت سه ده و نیو ئهم بهلگه یه ی نه دۆزیوه ته وه بیجگه له م، نهک سێ سه ده ی پر له خیری هاوه لآن و شوینکه وتوانی.

ئیمام (مالک) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «كل أحد يؤخذ من قوله، ويترك إلا صاحب هذا القبر، صلی الله علیه وسلم»^(٢).

(١) "الإصناف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ: أبي بكر الجزائري ص ٣٣.

(٢) "الموطأ" (٢٥١/١)، "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للألباني (٢٥٨/١)، و "أصل صفة صلاة النبي ﷺ" (٨٢١/٣)، و

"أحكام الجنائز" ص ١٧٥، وفي "الإرواء" (٢٦٥/٢).

واته: ههموو کس قسه ی لی وهرده گریټ و رټ ده کریټهوه بیجگه له خاوهنی نهم قهبره.

۴. عیبادات وهستاوه (توقیفیه) و بنهمايه لهسهر شرع و بهلگه نهک راو بهچاک زانین و

داهینتراوی چاک^(۱).

پاشان داوا دهکات بگهړین بهدوای دیاریکراوی تهواوی رۆژی مهولود دا وهکو رۆژی عاشورا با بییکن، نهمه بۆ خوی ههولټیکی بی نهمجامه لهبهر نهبوونی بهلگهی تهواو لهسهر رۆژهکه.

۵. پیغهمبهری خوا ﷺ باسی عاشورای کردووه و هانی خهټکی بۆ داوه، به پیچهوانهی مهولودهوه نه باسی کردووه وه نه خیریشی لهسهر بریار داوه، گهر بیوايه لټی نهدهشاردینهوه، وهکو خوی دهفهرویت: «إِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُقَرَّبُكُمْ إِلَى الْجَنَّةِ إِلَّا قَدْ أَمَرْتُكُمْ بِهِ وَلَيْسَ شَيْءٌ يُقَرَّبُكُمْ إِلَى النَّارِ إِلَّا قَدْ نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ»^(۲).

واته: کارټک نهماوه نزیکتان بخاتمهوه له بههشت فهروانم بی کردوون و هیچ کارټکیش نهماوه نزیکتان بخاتمهوه له ناگر نیلا ریگرم لی کردوون.

۶. نهی نهوهی بۆ لهبیر دهجیت که پیغهمبهری خواش ﷺ ههر لهم رۆژهدا وهفاتی کردووه؟ بۆنهیهک بخوټریټهوه تیايداو بۆنهیهک پهراویز بگریټ که پیچهوانهی یهکن!

۷. (ابن تیمیه) رَحِمَهُ اللهُ دهلټت: «قول كثير من العلماء أو العباد أو أكثرهم، ونحو ذلك، فليس مما يصلح أن يكون معارضا لكلام الرسول صلى الله عليه وسلم حتى يعارض به، ... إذا فعلها قوم ذوو فضل ودين فقد تركها في زمان هؤلاء، ... إن لم يكونوا أفضل ممن فعلها، فليسوا دونهم. ولو كانوا دونهم في الفضل ... ثم عامة المتقدمين الذين هم أفضل من المتأخرين»^(۳).

(۱) "البدع الحولية" لعبدالله بن عبدالعزيز بن أحمد التويجري ص ۱۶۱، و "الرد القوي على الرفاعي والمجهول وابن علوي وبيان أخطائهم في المولد النبوي" لحمود بن عبدالله التويجري ص ۳۲.

(۲) "سلسلة الأحاديث الصحيحة" للالباني (۲۸۶۶)، وسبق تخريجه ص ۴۰.

(۳) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الجحيم" (۲/۸۹)، (۲/۱۱۸).

واته: قسهی زوری زانایان و خواناسان ناشیت بیته پیچهوانه‌ی فهرمووده کانی پیغه‌مهر ﷺ بهرامبهری بوه‌سیتیت، وه نه‌گهر که‌سانیکی باش و زانا بیستیان کردیان له سهرده‌میک دا نه‌وا هر له‌و سهرده‌مه‌دا کۆمه‌لئیک زاناو خواناسان نه‌یان کردوه، خو نه‌گهر له ناستیان دا نه‌بیت له خوار نه‌وانه‌وه نین، خو پیشوه‌کان به گشتی باشزن تا‌کو نهم دو‌ایانه.

به پرونی دیاره کاردانه‌وه‌ی شوین له‌سهر نهم جوڑه زانایانه بووه، وه گهر وا نه‌بیت بوچی زانایانی حیجاز نهم باسه‌یان نیه.

٨. هۆکار چه‌ی یادو بو‌نه له‌وه گرنگزه‌کانی تری دین پشتگویی ده‌خریت؟ وه‌کو بو‌نه‌ی یه‌که‌م هاتنه خواره‌وه‌ی وه‌حی له نه‌شکه‌وتی (حه‌راء)، یاخود چوون بو ئیسراو می‌عراج، یاخود سهرکه‌وتنی جه‌نگی به‌در، یان کۆچ کردن بو مه‌دینه ... به‌لام بو‌نه‌ی له‌دایک بوون به‌و ریژه‌یه زه‌ق دیاری ده‌کریت پشتیوانی و پاساوی بو ده‌هیتریته‌وه.

نه‌گهر نهمه هۆکاری چا‌ولیکردنی گا‌وره‌کان بو له‌دایک بوونی (مه‌سیح) نه‌بیت و خو‌و عاده‌تی به‌ربلاوی خه‌لکی نه‌بیت و گونجاو نه‌بیت له‌گه‌ل حه‌زو ناره‌زووه‌کانی خه‌لکی دا بو نهم هه‌موو پشتیوانیه‌ی بی له‌سهر دا‌گرتنه‌ی بو ده‌کریت؟

هۆکاری نهمه‌ش ده‌گه‌رته‌وه بو «وَلَكِنْ قَدْ حَدَّثَ أُمُورٌ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلُ، ابْتَلَىٰ بِهَا الْعَالَمَ الْعَرَبِيُّ، وَعَزَا بِهَا الْعَالَمَ الشَّرْقِيُّ، وَتَبَسَّ بِهَا عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَهِيَ تِلْكَ الْمُبَادِيءُ الْهُدَامَةُ ... وَإِبْرَازُ شَخْصِيَّاتٍ ... وَصَارُوا يُقِيمُونَ هُمُ الذِّكْرِيَّاتِ، ... فَقَامَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ يَقُولُ: نَعْلَمُ أَنَّ الْمَوْلِدَ لَيْسَ سُنَّةَ نَبَوِيَّةٍ، وَلَا طَرِيقًا سَلَفِيًّا، وَلَا عَمَلَ الْقُرُونِ الْمُشْهُودِ لَهَا بِالْخَيْرِ، وَإِنَّا نُرِيدُ مُقَابَلَةَ الْفِكْرَةِ بِالْفِكْرَةِ، وَالذِّكْرِيَّاتِ بِالذِّكْرَى، لِنَجْمَعَ سَبَابَ الْمُسْلِمِينَ»^(١).

واته: ئیستا رووداویک رویان داوه له‌وهو پیش نه‌بووه، نه‌ویش جیهانی روژناوا توشی کۆمه‌لئیک شت بووهو جیهانی روژه‌لاتی بی دا‌گهر کردوه، نه‌و بیرو بو‌چوونه رو‌خینه‌رانه‌یه ... به‌ده‌رکه‌وتنی کۆمه‌لئیک که‌سانی نا‌ودار، به‌م هۆکاره‌وه بو‌نه‌و یادیان بو کراوه، مو‌سلمانانیش تیایان دا ده‌لئیت: ده‌زانین مه‌لود له سونه‌ت دا نه‌و ریگای پیشوان و کاری سی سده‌ه خیره‌که نیه به‌لام ده‌مانه‌ویت له ناستی نه‌وان دا به‌ربه‌ره‌کانی بکه‌ین و یادو بو‌نه به‌رامبهر یادو بو‌نه بکه‌ین

(١) "أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن" للشنقيطي (٨/٣٨٦) في تفسير سورة [الإنسان].

تاوه کو گه نجانی موسولمان کۆ بکهینه وه.

گهر وایی ئەوا پێغه مبهری خوا ﷺ دهخهینه ریزی ئەو ناودارو سهروکانهوه ناویان ههیه له دونیا، ئەمەش شایسته نیهو عقل رینگه ی پینادات، خوی بهرهردگار دهفرمویت: ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ [الشع: ۴] ناوی پێغه مبهر ﷺ بهرز بووه تهوه پینج جار له رۆژێک دا، له بانگ دا، له قامهت دا، له ته حیات دا، له سلاوات دا^(۱).

به لنگه ی دووهم: ئیمامی (السیوطی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ له دوا ی به لنگه که ی (ابن حجر) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «وَقَدْ ظَهَرَ لِي تَخَرُّجُهُ عَلَى أَصْلِ آخَرَ، وَهُوَ مَا أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِيُّ عَنْ أَنَسٍ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَقَّ عَنْ نَفْسِهِ بَعْدَ النَّبْوَةِ» ... أَنَّ الَّذِي فَعَلَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِظْهَارٌ لِلشُّكْرِ عَلَى إِجَادِ اللهِ إِيَّاهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَتَشْرِيعٌ لِأُمَّتِهِ كَمَا كَانَ يُصَلِّي عَلَى نَفْسِهِ لِذَلِكَ، فَيُسْتَحَبُّ لَنَا أَيْضًا إِظْهَارُ الشُّكْرِ بِمَوْلَاهِ بِالاجْتِنَاعِ وَإِطْعَامِ الطَّعَامِ وَنَحْوِ ذَلِكَ مِنْ وُجُوهِ القُرْبَاتِ وَإِظْهَارِ الْمَسْرَاتِ»^(۲).

واته: به مایه کی ترم بۆ روون بووه تهوه له م باره یه وه ئەویش ئەو رپوا یه ته یه (ئه نهس) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: پێغه مبهر ﷺ ههوقی بۆ خۆی کردوه له دوا ی پێغه مبهرا یه تی، ئەمه ئەوه ده رده خات پێغه مبهر ﷺ ئەمه ی کردوه سوپاسگوزاریه کی خوی له سه ر بوونی به ره هه تی کی خوی و هۆکاری شه ریعت بۆ گه له که ی، وه ک چۆن سلاواتی له سه ر خۆی ده دا، وا باشه ئیمه ییش ده رپینی شو کرانه ی خوا بکه ین به له دایک بوونی به کۆبوونه وه خواردن به خشینه وه جو ره کانی نزیکبوونه وه ی خوی و ده رخستی خۆشه کان.

(۱) "المولد النبوي هل نحتفل" لشحانة محمد صقر ص ۸۷.

(۲) "الحاوي للفتاوي" للسيوطي (۱/ ۲۳۰)، والحديث في "السنن الكبرى" للبيهقي (۹/ ۳۰۰) وقال: هو حديث منكر، وفي "كشف الأستار" للهيثمي (۱۲۳۷)، و"مصنف عبدالرزاق" (۷۹۶)، قال ابن حجر في "الفتح" (۹/ ۵۹۵): لا يثبت، وقال الألباني في "الصحيحه" (۶/ ۵۰۴): وهو كذلك، وقال النووي في "المجموع" (۸/ ۴۱۲): هذا حديث باطل، وقال ابن القيم في "مخفة المودود" ص ۵۷: قال أحمد: منكر، وقال البزار في "فتح الباري" (۹/ ۵۹۵): ضعيف.

وہلام:

یەكەم: فەرموودەكە لاواز (ضعیف)ەو كارى ٲاكړیت، نیمام (مالك وأحمد بن حنبل واليزار، والبيهقي والنووي والحافظ المزي والحافظ الذهبي وابن حجر والألباني) رەھمەتی خوایان لیبیت ھەموویان بە (ضعیف)یان داناووەو كارى بى ٲاكړیت.

دوووم: وە ئایا ئەگەر مەرى سەربریبیت بۆ شوکرانەى خوا؛ دەبیتە بەلگە بۆ کردنە جەژنى رۆژى لەدايك بوونى؟!

بەلگەى سيبهه: نیمامى (السيوطي) رحمته الله دەلالت: «ثُمَّ رَأَيْتُ إِمَامَ الْقُرَاءِ الْحَافِظَ شَمْسَ الدِّينِ ابْنَ الْجَزْرِيِّ قَالَ فِي كِتَابِهِ الْمُسَمَّى "عَرَفُ التَّعْرِيفِ بِالْمَوْلِدِ الشَّرِيفِ" مَا نَصَّهُ: قَدْ رَوَى أَبُو هَبْ بَعْدَ مَوْتِهِ فِي النَّوْمِ، فَقِيلَ لَهُ: مَا حَالُكَ، فَقَالَ: فِي النَّارِ، إِلَّا أَنَّهُ يُخَفَّفُ عَنِّي كُلَّ لَيْلَةٍ اثْنَيْنِ وَأَمْسُ مِنْ بَيْنِ أَصْبُعِي مَاءٌ بِقَدْرِ هَذَا - وَأَشَارَ لِرَأْسِ أَصْبُعِهِ - وَأَنَّ ذَلِكَ بِإِعْتَابِي لِثَوْبَةٍ عِنْدَمَا بَشَّرْتَنِي بِوِلَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَارِضَاعِهَا لَهُ. فَإِذَا كَانَ أَبُو هَبِ الْكَافِرُ الَّذِي نَزَلَ الْقُرْآنُ بِذَمِّهِ جُوزِي فِي النَّارِ بِفَرْجِهِ لَيْلَةً مَوْلِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ، فَمَا حَالُ الْمُسْلِمِ الْمُوحِدِ مِنْ أُمَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَرُّ بِمَوْلِدِهِ وَيَبْدُلُ مَا تَصِلُ إِلَيْهِ قُدْرَتُهُ فِي مَحَبَّتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ لَعَمْرِي إِتْمَا يَكُونُ جَزَاؤُهُ مِنَ اللَّهِ الْكَرِيمِ أَنْ يُدْخِلَهُ بِفَضْلِهِ جَنَّاتِ النَّعِيمِ»^(١).

واته: (ابن الجزري) بەلگە دەھیتتەوہ بۆ مەلود: ئەبولەھەب لەپاش مردنی لە خەودا بینرا، بییان وت: حالت چۆنە؟ وتی: لە ناگر دام، بەلام لەسەرم سووك كراوه لە ھەموو شەویکی دوو شەمەدا بەقەد نێوان دوو پەنجە ناو دەخۆمەوہ بە بۆنەى نازاد کردنى (سوپیە)ى کەنیزەك کاتیک مژدەى لەدايك بوونى پیغەمبەرى بى دام و شیرى بى دا، ئەبولەھەبى کافر پاداشتی بدریتەوہ لە ناگردا بە بۆنەى لەدايك بوونى پیغەمبەرى خوا صلی اللہ علیہ وسلم، ئەبیت حالى موسلمانى ئەم گەلە چۆن بیت کاتیک دەبەخشیت بە خۆشى لەدايك بوونى پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم.

(١) "الحاوي للفتاوي" للسيوطي (١/ ٢٣٠)، و "فتح الباري" لابن حجر (٩/ ١٤٥).

(ابن حجر العسقلانی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وهلامی ده داته وهو ده لیت:

۱. «وَفِي الْحَدِيثِ دَلَالَةٌ عَلَى أَنَّ الْكَافِرَ قَدْ يَنْفَعُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِي الْآخِرَةِ لَكِنَّهُ مُخَالِفٌ لِمَا ظَاهِرِ

الْقُرْآنِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ ﴿٢٣﴾ [الْقُرْآن: ٢٣].^(۱)

واته: بهم ریوایته ده بیته بهلگه که بیاره کرد وهی چاک سوود لی ده بینت له قیامت دا،
نهمش پیجهوانه ی قورنانه ده فهرموت: هر کاریکتان هینا بیت نیمه پهرت و بلاوی ده که یه وه
(واته بیاره ران).

خوای پهروه دگار ده فهرموت: ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿٦٥﴾ [الزُّمَر: ٦٥].

[۶۵]

واته: گهر هاوبهش بو خوا بریار بدهیت نهوا کرده وه کانت ده سرینه وهو زه ره ژمنه ده بیت.

۲. نهم ریوایته (مرسل) ه له (عروة) وه، نهمش به شیکه له فهرمووده ی لاواز (ضعیف).

۳. نهم گیرانه وهیه خه وهو خه ویش نابیت به بهلگه، وه رهنکه نه ویش بینستی لهو کاته دا بیروا

بووه.

۴. لهم گیرانه وهی ده لیت: نازاد کردنی (سویه) له گه ل له دایکبونی پیغمبر دا ﷺ بووه،

یان پیش شیر خواردنی، نهمش بو خوای پیجهوانه ی گیرانه وه کانی ژبانی پیغمبره ﷺ.

(ابن سعد) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ قَالُوا: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصِلُهَا وَهُوَ بِمَكَّةَ. وَكَانَتْ حَدِيحَةٌ تُكْرِمُهَا. وَهِيَ يَوْمٌ يُذْ مَلُوكَةٌ. وَطَلَبْتُ إِلَىٰ أَبِي هَبٍ

أَنْ تَبْتَاعَهَا مِنْهُ لِتُعْتَقَهَا. فَأَبَىٰ أَبُو هَبٍ. فَلَمَّا هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ

أَعْتَقَهَا أَبُو هَبٍ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْعَثُ إِلَيْهَا بِصَلَةٍ وَكِسْوَةٍ. حَتَّىٰ جَاءَهُ

خَبْرُهَا أَنَّهَا قَدْ تُوِّفِيَتْ سَنَةَ سَبْعٍ. مَرْجِعُهُ مِنْ خَيْبَرَ»^(۲).

واته: له زوریک له نهلی عیلمه وه ده لیت پیغمبر ﷺ هاتو چوی ده کرد له مه که وه

(خه دیجه) ریژی لی ده گرت لهو کاته دا هیشتا بنده بووه، پیغمبر ﷺ داوای کرد له (نه بو

(۱) "فتح الباری" لابن حجر (۱۴۵/۹).

(۲) "الطبقات الکبری" لابن سعد (۸۷/۱).

له هه ب پي بفروشيت بو نهوهی نازادی بکات، (نهو له هه ب) نه یکرد، کاتیک کوچی کرد بو مه دینه (نهو له هه ب) نازادی کردو پیغمبر ﷺ جل و بهرگی بو دهنارد تاوه کو هه والی مردنی بیست له سالی حوتی کوچی هاتنهوهی له خه بیهر.

(ابن عبدالبر) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَأَعْتَقَهَا أَبُو لُحَبٍ بَعْدَ مَا هَاجَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ»^(١).

واته: (نهو له هه ب) کاتیک نازادی کرد پیغمبر ﷺ کوچی کرد بو مه دینه.

٥. هیچ به لگه بیه ک نیه بو خوشحالی (نهو له هه ب) به له دایک بوونی پیغمبر ﷺ و مژده پیدانی و نازاد کردنی (سویه)^(٢).

به کورتی (عومهری کوری خه تاب) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «هَلْ تَعْرِفُ مَا يَهْدُمُ الْإِسْلَامَ؟» قُلْتُ: لَا، قَالَ: «يَهْدُمُهُ زَلَّةُ الْعَالِمِ...»^(٣).

واته: ده زانیت چی نیسلام ده روختیت؟ فهرموی: هه له ی زانا ده پړوختیت.

وه (معاذ بن جبل) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «أَحَدَرَكُمْ زَيْفَةَ الْحَكِيمِ»^(٤).

(١) "الاستيعاب في معرفة الأصحاب" لابن عبدالبر (١/١٢)، "الوفاء بأحوال المصطفى" لابن الجوزي (١/١٧٨).

(٢) "الرد القوي على الرفاعي والمجهول وابن علوي وبيان أخطائهم في المولد النبوي" لحمود بن عبدالله التومجيري ص ٥٧، "المولد النبوي هل تحتفل" لشحاتة محمد صقر ص ٦٨.

(٣) رواه الدارمي في "السنن" (٢٢٠)، والبغوي في "شرح السنة" (١/٣١٧)، وفي "مسند الفاروق" لابن كثير (٢/٥٣٦)، وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسند" (٤/٢٢٨)، وفي "أخبار الشيوخ وأخلاقهم" لأبو بكر المروزي (٣٤٥)، وصححه الألباني في "المشكاة" (٢٦٩).

(٤) رواه أبو داود (٤٦١١)، وقال الألباني: صحيح الإسناد موقوف، وقال شعيب الأرنؤوط: أثر إسناده صحيح، ورواه الطبراني في "الكبير" (٢٢٨)، وعبدالرزاق في "المصنف" (٢٠٧٥٠)، والحاكم في "المستدرک" (٤/٥١٣) وقال: هذا حديث صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه، ورواه ابن عساکر في "تاريخ دمشق" (٦٥/٣٣٧، ٣٣٨)، والمزي في "تهذيب الكمال" في ترجمة يزيد بن عميرة (٣٢/٢١٨ - ٢١٩)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٢٠٩١٦)، وفي "المدخل" (٨٣٤)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (١١٦)، وأبو نعيم في "الحلية" (١/٢٣٢)، وابن عبدالبر في "الجامع" (١٨٧١)، وفي "الجامع الصحيح للسنن والمسند" (٥/٣١).

واته: ناگاداری هه لهی زانا بن.

به لنگهی چوارهم: قسهیه کی (ابن تیمیة) رحمته الله ده کهن به به لنگه که ده لیت: «ما یحدثه بعض الناس، إما مضاهاة للنصارى فی میلاد عیسی علیه السلام، وإما محبة للنبي صلی الله علیه وسلم، وتعظیمًا. والله قد یثیبهم علی هذه المحبة والاجتهاد، لا علی البدع من اتخاذ مولد النبي صلی الله علیه وسلم عیدًا. مع اختلاف الناس فی مولده. فإن هذا لم یفعله السلف، مع قیام المقتضي له وعدم المانع منه ... وأكثر هؤلاء الذین تجدهم حراصًا علی أمثال هذه البدع، مع ما لهم من حسن القصد، والاجتهاد الذین یرجى لهم بها الثوبة»^(۱).

واته: نهوی هه ندیك له خه لکی دایانهی تاوه (مهولود) یان چاولینکردنی گاوره کانه له له دایک بوونی مهسیح صلی الله علیه وسلم یان خۆشهویستی پیغه مبهرو صلی الله علیه وسلم به بهرز راگرتیه تی، رهنگه خوای گه وره پاداشتیان بداته وه له سهر نهو خۆشهویستی و هه ولدانه یان نهک له سهر بیدعه که یان به جهژن گرتی له دایک بوونی پیغه مبهرو صلی الله علیه وسلم، نه مه پیشوانی صالح نه یان کردووه، له گه ل بوونی پیوست و نه بوونی ریگری دا، زۆری نه وانه هه ولد ده ده ن له سهر نه مه بیدعه یه، له گه ل نه وهش دا نه ته ی پاکیان هه یه و کار ده کهن، نومییدی پاداشت ده کرین له سهری.

مه بهستیان لهو له ته قسهیه تی ده لیت: «وإما محبة للنبي صلی الله علیه وسلم، وتعظیمًا. والله قد یثیبهم علی هذه المحبة والاجتهاد»، «مع ما لهم من حسن القصد، والاجتهاد الذین یرجى لهم بها الثوبة»، له گه ل نه وهش دا نه ته و مه بهستی چاکیان هه یه نومیید نه وه هه یه پاداشت بدرینه وه له سهر خۆشهویستیان بو پیغه مبهرو صلی الله علیه وسلم و نه ته چاکیان.

نه قسهیه دان پیدانان نه له سهر مهولود، وه نه گهر به ته واری قسهی پیش و پاشی بخوینیته وه ده زانیت ده لیت بیدعه یه هه یه بنه مایه کی نه.

هه روها ده لیت: «وهذان الأصلان جماع الدين: أن لا نعبد إلا الله، وأن نعبد بهما شرع، لا نعبد بهما البدع»^(۲).

(۱) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۱۲۳/۲، ۱۲۴).

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم لمخالفة أصحاب الجحیم" (۳۷۳/۲).

وه دهلیت: «الْعِبَادَاتُ مَبْنَاهَا عَلَى الشَّرْعِ وَالْإِتِّبَاعِ لَا عَلَى الْهُوَى وَالْإِبْتِدَاعِ»^(١).

واته: دوو بنه ما بناغهی دینه: هیچ خوایه که نه پهرستین بیجگه له (الله) و پهرستن کانی شمان دهییت به شرع بیت نه که به بیدعه، عیادات بنه مای له سهر شرع و شوین کهوته یه نه که نارزه وو داهیتراو، پاشان بهرنامه و کاری (ابن تیمیه) رحمته الله کوی نوسراوه کانی شاهیدن له سهر بنه بر کردنی بیدعه به هموو جوړه کانی و دزایه تی لادان له قورئان و فهرموده، ته نانت لهم پیناوه دا له به ندینخانه ی قه لای دیمه شق و هفاتی کرد ره جمه تی خوی لییت.

١١. چهند یاسایه کی فیقهی و بنه مای (القواعد الأصولية الفقهية):

نم بنه مایانه دهنه شهید حال بزړهت دانه وهی مه لودو شرعی نه بوونی.

ا- «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ»^(٢).

واته: دروست نه دوا کهوتی روونکردنه وه له کاتی پیوست دا، واته نه گهر یونه له دایک بوون دین و عیادته بویه پیغمبری خوا صلی الله علیه و آله دواي نه ده خست و روونی ده کرده وه.

ب- (ابن تیمیه) رحمته الله دهلیت: «الْأَصْلُ فِي الْعِبَادَاتِ التَّوْقِيفُ»^(٣).

واته: بنه ما له عیادته کان دا وه ستاوه له ناستی به لگهو دهر نه چوونه لسی.

نه گهر مه لود عیادته و کاری خیر و نریکبوونه وه بویه لای خوا نهوا له عیادته کان دا باس ده کراو بوونی ده بوو.

(١) "مجموع الفتاوى" (١/٨٠).

(٢) "قواطع الأدلة في الأصول" للمروزي (٢/٢٩٥)، "أصول السرخسي" (٢/٢٨)، "روضة الناظر" لابن قدامة (١/٥٣٤)، و "الموافقات" للشاطبي (٤/١٤٠)، و "إرشاد الفحول" للشوكاني (١/١٥٤)، و "المذكرة" للشنقيطي (١/١٠)، و "الفقيه والمتفقه" لخطيب البغدادي (١/٣٢٨)، و "قواعد الفقه" لمحمد البرکتي (٧٢).

(٣) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیه (٢٩/١٧)، "شرح منظومة القواعد الفقهية" للسعدي (٣/١٠) حمد بن عبدالله الحمد، "القواعد الفقهية وتطبيقاتها في المذاهب الأربعة" لدكتور محمد مصطفى الزحيلي (٢/٧٦٩)، "قواعد ومعرفة البدع" للجزيري ص ٦٧.

ت- «الأعياد توقيفية»^(۱)، «إنما العيد شريعة، فما شرعه الله اتبع. وإلا لم يحدث في الدين ما ليس منه»^(۲).

واته: جهژنه كان به گویره ی به لنگه یه، وه جهژن به شیکه له شرعی خودا، نه وه ی دایر شتووه شوینی ده که ویت، وه نه گهر نا هیج کاریک له دین دا دروست ناکریت، نه گهر مه لود جهژن بویه نهوا باس ده کرا.

ث- «العادات المجردة لا بدعة فيها»^(۳)، «العَادِيَّاتِ مِنْ حَيْثُ هِيَ عَادِيَّةٌ لَا بِدْعَةَ فِيهَا، وَمِنْ حَيْثُ يَتَعَبَّدُ بِهَا أَوْ تُوَضَّعُ وَضْعَ التَّعَبُّدِ تَدْخُلُهَا الْبِدْعَةُ»^(۴).

واته: کاره دونیا یه ناسایه کان نایته بیدعه، وه کاره ناسایه کان وه کو خو یان ناساین و نابه بیدعه، به لām گهر به نیته ی عیادهت یان له شوینی عیادهت دابنریت نهوا بیدعه ده یگریته وه، واته نه گهر مه لود به عادهت سهیر بکریت و بکریت به لām نیته ی خیر و عیادهت و له شوینی عیادهت دانه نریت و وه کو کاریکی دینی سهیر نه کریت نهوا نایته بیدعه، به لām گومان نیمو نه ستمه نهو کارو نیه تانه ی لی دابنریت له بهر نه وه ی هو کارو خوا وه نیته ی دینی بناغی بونیته ی نهویش پیغمه ره و ﷺ همولدان و مه سره فی خه لک به نیته ی خیر و چاکه یه، که واته بنگومان مه لود بیدعه یه.

۱۲. زیانه کانی:

ا- بواریکه بو فیر بوونی موسلمان به رۆتینیات و روو که شه وه و لادان له کاری بنه مایی له جیاتی بیر له زیندوو کورده وه ی سونهت و شوینکه وتنی رینگاکه ی بکه ین سه رقال ده بین به یادو گهرم و گوریه کی کاتی و له بیر کردنیه کی به رده و ام.

ب- فیر کردنی کۆمه لگا به دوو رویی و ریا بازی، کاتی مانگی به ناو مه لود دیت هرچی کهسانی نیمان لاوازو کهسانی نوقم بوو له کاره حهرامه کان دا بیر له وه ده که نه وه خو یان حه شار ده ن و سومعه ی که سایه تیان جوان پیشان بده ن له کۆمه لگایه ک دا به تاییهت روو له دین بن، نهویش مه لود باشترین هه له که شیرینی و لافیته و ... به دوکان و کۆگاکانی دا برا زینتیه وه و

(۳) "معیار البدعة" للجزای ص ۲۰۳.

(۱) "معیار البدعة" للجزای ص ۲۶۱.

(۴) "الاعتصام" للشاطبی (۲/۵۹۴).

(۲) "اقتضاء الصراط المستقیم" لابن تیمیة (۲/۶۱۴).

روویه کی تازه پشانی خه لکی بدات بو نه وهی شوینی متمانهی زیاتری خه لکین.

ت- ته نانهت دهسه لاتدرانی جیهانی نیسلامی نهم جوړه بو نه و قهبر هه لبه ستن و گوهمز دروستکردن ده که نه به لگه بو موسلمانیه تی دهسه لاتدران و نیسلام جیهه جیکاریه تی، داگیر که رانیش نهم هه له یان قوستانه وهه وهک (نابلیون بونابرت)، میژوو نوسی میسری (الجبرتی) ده لیت: ناپلیون فرمانی دا به پشتیوانی کردنی ناوداریکی سؤفی نهم بو نه یه ی ده گپرا به ناوی (الشیخ البکری) و سی سهد ریالی فره نسی پنداو رازاندنه وهی ناهه ننگه که ی و خویشی له سه ره تابه وه تا کو تایی ناماده بوو، وه ده لیت: ناپلیون ده یزانی نهمه له دینیان دا نیه و پیاوو ژن تیکه ل ده بیت و هه و او نار ه زوو حه رانه کانی تپدا ده کریت^(۱).

وه سه فیری نه مریکی به شداری ناهه نگی مه ولودی کرد له (۱۳ اپریل ۲۰۰۶) کاتیک ته ریفه تی قادری کردی، وه سه فیری نه مریکی به شداری نهم بو نه یه ی کرد له میسر (فرانسیس ریتشارد) له شاری (طنطا) بو ناهه نگی (سید بدوی)^(۲).

ث- تیکه لبوونی پیاوو ژن و ته پل لیدان و شیعر وتن و خه لک هه راسان کردن و وه سف و باسیکی پیغمه بهرو ﷺ زیاده ره وی تیاید او وتی چهنده ها فرموده ی هه لبه سزاوو درو به ناوی پیغمه بهری خواوه ﷺ، به تاییهت نه و شیعه پر (شیرکیانه) که هه مووی هاوارو سویند خوار دنه به پیغمه بهرو ﷺ خسته ریزی خواوه یه.

وه کو خواوه نی (قصیده البردة) به پیغمه بهرو ﷺ ده لیت:

يا أكرمَ الخلقِ مآلي من ألودُ بهِ سواكَ عندَ حلولِ الحادثِ العميمِ
فإنَّ من جودِكَ الدُّنيا وضُرَّتْها وِمن علومِكَ عِلْمُ اللُّوحِ والقلمِ^(۳)

(۱) "المولد النبوي هل نحتفل" لشحانة محمد صقر ص ۳۹، "تأريخ عجائب الآثار في التراجم والأخبار" لعبد الرحمن بن حسن

الجبرتي المؤرخ (۲/ ۲۰۱)، و "مظهر التقديس" للجبرتي ص ۴۷.

(۲) "المولد النبوي هل نحتفل" لشحانة محمد صقر ص ۴۰.

(۳) "ديوان البوصيري" ص ۲۳۸، "البردة شرحاً و اعراباً" لمحمد يحيى (۱/ ۲۰۷)، "ثلاثية البردة" لحسن حسين (۱/ ۸۲)، "دليل

الواعظ إلى أدلة المواظ" لشحانة محمد صقر (۲/ ۷۴۴).

واته: نهی به خشنده ترین دروستکراو هیچ کهسم نیه په نای پیگرم، بیجگه له تو له کاتی هاتی به لا کان دا، یه کیك له به خشنده یی تو دنیاو قیامه ته، وه یه کیك له عیلمه کانت عیلمی (اللوح و قلم) ه.

هاوار له غهیری خوا ده کات (مَا لِي مِنَ الْوَدُ بِه سِوَاكَ) و (جودك الدنيا و ضرتها) و (عِلْمُ اللّٰوْحِ وَالْقَلَمِ) نه مانه همووی مولکی خودایه ههر نهو په نای موسولمانانه، خوی پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿ اَمِّنْ يٰحِبُّ الْمَضْطَرَّ اِذَا دَعَا وَ يَكْشِفُ السُّوْمَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْاَرْضِ اِنَّ لَهٗ مَعَ اللّٰهِ قَلِيْلًا مَّا تَذْكُرُوْنَ ﴿۱۶﴾ [التك: ۱۶].

واته: کئی به فریای خواهن پیوسته وه دیت کاتیک دوعا ده کات بیجگه له پهروه ردگار عیلم و زانستی غیب که عیلمی (اللوح والقلم) ه بهس خودا دهیزانیت، خوی پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿ قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُوْنَ اِنَّهٗ يَبْعَثُ ﴿۱۶﴾ [التك: ۶۵].

واته: بلئی زانستی غیب هیچ بوونیک له ناسمان و زهوی نایزانیت، وه ههستیش ناکهن به روژی زیندووبوونه وه.

به ههدهردانی سهروهت و سامانی موسولمانان له پیتاوی کاریک دا به زهرو زیان ده شکیته وه بهسهر موسولمانان دا، وه زیاده ره ویشه له دین دا، پیغمبر ﷺ ده فهرمویت: ﴿ اِيَّاكُمْ وَالْغُلُوْ فِي الدِّيْنِ ﴾^(۱).

واته: زیاده ره ووی مه کهن له دین دا.

(۱) رواه ابن ماجه (۳۰۲۹)، وأحمد (۱۸۵۱)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (۱۳۹۰۹)، وابن حبان في "صحيحه" (۳۸۷۱)، وابن أبي عاصم في "السنن" (۹۸)، وأبو يعلى في "المسند" (۲۴۷۲)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۸۶۷)، والحاكم في "المستدرک" (۱۷۱۱)، وأبو نعيم في "الحلية" (۲/۲۲۳)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (۲۱۴۴)، وفي "حجة النبي ﷺ" ص ۸۰، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۶۸۰).

وه دهفهرمویت: «لَا تُطْرُونِي، كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ»^(١).

واته: زیاده پوهی مه کهن له من دا وه کو زیاده پوهی گاوره کان له (عیسا) دا ﷺ.

ناونانی به جهژن، دووباره بوونه وهی له هموو سالتک دا، به قه درو بهها راگرتنی نهمه بو خوی بابه تیکی بیروباوهر (اعتقادی) ه، چاوه پړیوونی پاداشت له سهری، په یوه نندی بوونی به پرو داوینکی دینی، پالنهری نهم هموو کاره دین بیت نهوا نهمه (مستحیل) ناو بنریت به کاری دنیایی و عاده تیه نیمه دهیکهین، وه نه گهر نهم بونه به هم هموو بنهماو رهگ وپیشاله بگوریت بو دهرس و وانهی سیره و ژياننامه ی پیغمبرو ﷺ بیر خسته وهی پله و پایه ی نا توانریت ناو بنریت دروسته و بیدعه نیه له بهر نه وهی:

١. میژووی له دایکبوونی پیغمبر ﷺ ونه و دیار نیه.

٢. دهر گایهک ده کرته وه بو کاری ناشرعی و داهیتراوی ترو روژانی گرنگری ژیانی پیغمبر

ﷺ.

٣. خه لکی وا گومان ده بن کاریکی بنهمایی دینی له گهل نه وهش دا و انیه.

٤. لیکچوونه له گهل کاری گاوره کان بو له دایکبوونی (مسیح) ﷺ و ناوداره بیرواکانی

دونی^(٢).

(١) رواه البخاري (٣٤٤٥)، وأحمد (١٥٤)، والدارمي في "السنن" (٢٨٢٦)، وأبو يعلى في "مسند" (١٥٣)، وابن حبان في "صحيحه" (١٤٧/٢)، والطبراني في "الأوسط" (١٩٣٧)، وعبدالرزاق في "المصنف" (٩٧٥٨)، والحميدي في "مسند" (٢٧)، والبيهقي في "شرح السنة" (٣٦٨١)، والبيهقي في "الشعب" (١٤١١)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٢٦٧٤).

(٢) "المولد النبوي هل نحفل" لشحانة محمد صقر ص ٢٢.

چوارهم : داهینراو له ژیر ناو نیشانی سوو دمه نډیه ره چا وکړاوه کانی شهرع

(المصالح المرسلتا)

به رنامه و شهریه تی نیسلام گشتگیری هه موو لایه نه کانی ناده میزاده بو ژیانی و دواى مردنی،

خوای په روه ردگار ده فرمویت: ﴿مَا قَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ﴾ [الانعام: ۳۸].

واته: هیچمان له قورنان دا به جی نه هیشتووه له باس و پیوستیه کان.

وه ده فرمویت: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ﴾ [المائدة: ۳].

پیوستیه کانی ته شریع ته واو بووه، نه وهی یه کم له سهر قورنان ده روشن، وه نه گهر له ده قیک تینه گه یشتتایه یاخود کاریکی تازه بوايه نه وه پیغمبر ﷺ له ژیان دا بوو، هه موو روونکر د نه وه تیگه یشتتیک ده رده کهوت، پاش نه و سهر د هه موو دوو نه وهی دواى نه وانیس زانایانی (صحبایه) و هه لگری فرموده کانی پیغمبر ﷺ هو کارى تیگه یاندن و شیکر د نه وهی دین بوون.

به لام کاتیک پانایى ده ولته تی نیسلامی زیادى کرد زانایانی نیسلام تا که سهر چاوه یه کن بو و هر گرتن و هو کارى چاره سهر کردن بو هه موو تازه گهر یه کان و پیوستیه کانی ژیان به نیجته یهاد له ده قه کان و هیمای باسه کان، یاخود مبه به ست و ناوهر و که شهرعیه کان ده که نه مبه به ستی بابه ته کان.

وه کو دواى باسی روژوو ده فرمویت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾

[البقرة: ۱۸۵].

واته: خوای گه وره کار ناسانی ده ویت و کار گرانی ناویت.

وه له دواى ده ستویژ ده فرمویت: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ

يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُنِمْتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [المائدة: ۶].

واته: خوای گه وره نایه ویت قورسایتان له سهر دروست بیت به لکو ده به ویت پاکوونه وه و

نیعمه ته کانی خوای ته واو بکات به سه رتان دا.

وه له دواى نويژ ده فرمويټ: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ [التكوير: ۴۵۰].

واټه: نويژ هوکاري لابردي هموو تاوان و خرابه کانه.

وه له دواى گوريښي قبيله ده فرمويټ: ﴿إِنَّمَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا

مِنْهُمْ﴾ [البقرة: ۱۵۰].

واټه: يو نه وهى خه لکى هيچ به لگه کاريه کى به سمر تانه وه نه ميټيټ، وه کو گا ورو جوله که کان رو و ده که نه رو و گهي ټيمه ده بيت ټيمه ديني ټيمه ش.

له ياساى ټوله سه ندنانه وه ده فرمويټ: ﴿وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [البقرة: ۱۷۹].

واټه: له ټوله سه ندنانه وه ژيان دروست ده بيت.

بهم شيوه به ده بين شهرعي خوا ﷺ ناماژه يو هموو بابت و مبهسته ناوهر و ټويه کان ده کات، ليره دا زانايان يو نه و کارو رو و داوانه ي به لگه يان له سر نيه يو بوون و نه بوني به لام گونجاويک ده بانگريته وه شهرع ره چاوي کردوه له ياسا کاني دا وه کو نه و نمونانه ي پيشوو باسما ن کرد، نم شيوه ده رک کردن به ره چاو کردنه شرعيانه زانايان ناويان ناوه (المصالح المرسله) سو وده منديه ره چاو کراوه کاني شهرع.

ټيمامي (الشاطبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده نمونه ي له سر ده هيټه وه هاوه لان کاريان بي کردوه، هه نديک له وانه^(۱):

۱. کو کردنه وهى قورنان له يهک (مصحف) دا له سرده مي (أبو بكر) ﷺ، وه کو کردنه وهى خه لک له سر يهک خويندنه وه له سرده مي (عثمان بن عفان) ﷺ، هه ردو و کيان به کو دهنگي هاوه لان.

۲. سزاي عمره ق خور يو هه شتا دار دانرا له سرده مي (عمر بن الخطاب) ﷺ.

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۱۲ - ۴۶).

۳. کوشتی کومه لیک له توله ی بهک کس دا له سردمه می نیمامی (عمر بن الخطاب) رضی الله عنه.
۴. گهر مالی دولتت نهماو کاری دولتت ندهه چوو بهر یوه بو دولتت هه به له دولتت مه ندان وهر بگریت بو بهر یوه بردن.
۵. دروستکردنی به نندینخانهو لیدانی تاوانباران بو دهر کهوتنی حقه کان.
۶. دروسته نیمامی دولتت سزاکان بکات به مال گهر سوو دمه ندی تیاوو.
۷. بو سر وکی دولتت گهر کهسی شیاوتریش هه بوو لا نابریت به مهر جیک کاره کان به باشی ده چوو بهر یوه ...

نهمانه چهند غوونه به کن له خویندنه وهی ره چاو کردنه شرعيه کان بو کاره پیوستیه کانی ژیان. له سهر نهمانهو خویندنه وه زیاتری شرعی زانایان بریاریان داوه ناوبریت (المصلح المرسله) و کاری پی بگریت، وه کو نیمامی (مالیک) رضی الله عنه به ناویشانی (المصلح المرسله) له هه موویان زیاتر کاری پی ده کرد، وه نیمامی (الشافعی) رضی الله عنه له ژیر ناویشانی (القیاس) کاری پی ده کرد، وه (أبو حنیفة) رضی الله عنه له ژیر ناویشانی (الاستحسان والعرف) دا کاری پی ده کریت، نه توانین بلین کوی زانایان وه کو به لگه به کی شرعی کاریان پی کردوه^(۱).

مه رجه کانی کار پی کردن به (المصلح المرسله):

به لام بیدعه کاران نهم هه له یان قوستوته وه له ژیر نهم ناویشانانده دا دهر گای ره هایان بو خوینان کردوه ته وه به ناویشانی (المصلح المرسله) چهنده ها داهیتراویان نهمان داوه به پی هه چ مهرج و یابه ندبوونیکي زانستی شرعی ره چاو کراو.

له بهر نه وهی شوینی نیجیهادی زانایانه، بو نزیک خسته وهی له شرع چهند ریتمایه کی زانستیان به مهرج گرتوه بو ره چاو کردنی، له وانه:

۱. له هه چ ده قیک و کوده نگي زانایان نه دات و بگو نجیت له گه لیان دا.
۲. بو هینانه دی (المصلح الخمس الضروریات) نهو پنج پیوستیه سهره کیانه ی هه موو یاسا کانی نیسلامی له پناو دا دابه زیوه که (الدين والنفس والمال والعقل والنسل).

(۱) "المصلح المرسله محاولة لبسطها ونظرة فيها" لعل محمد جریشه ص ۴۳ - ۴۵.

٣. ده بیټ لهو بابه تانه دا بیټ دهرک به ماناکه ی ده کریت، واته هیج په یوه نندیه کی له (عیادات) دا نه بیټ له بهر دهرک پته کردن و نه زانیی نهو بابه تانه به عقل، وهک نو یوو روووو حج ...^(١)

٤. وه ده بیټ ره چاو کردنی (المصلحة العامة) سوو دمه نندیه گشته کان بیټ نهک سوو دمه نندیه تایهت^(٢).

نیامی (الشنقیطی) رحمته الله ده لیت: «ولکن التحقیق أن العمل بالمصلحة المرسله أمر یجب فیہ التحفظ و غایة الحذر حتی یتحقق صحة المصلحة وعدم معارضتها لمصلحة أرجح منها أو مفسدة أرجح منها أو مساوية لها، وعدم تأديتها إلى مفسدة فی ثاني حال ... و لیس تشریعاً جدیداً خالیاً عن دلیل أصلاً ... یتسند إلى عمل الصحابة رضي الله عنهم بها من غیر أن ینکر منهم ... ومنها: أنه قد علم من استقراء الشرع الکریم محافظته»^(٣).

واته: کار کردن به (مصالح المرسله) پتویستی به ناگادار بوون و خو پاراستنیکی ته او هه به تاوه کو بگه نه به ده بیټانیکی سوو دمه نندی و بوونی هیج دزایه تیهک له ناستی سوو دمه نندیه کی گه وره تر دا یاخود دروست بوونی خراپه کی گه وره تر یان له ناستی نهو دا، یاخود سهر نه کیشیت بو خراپه تیکی داهاتوو. نه مه یاسایه کی تازه ی بی بهلگه نیه، بهلکو پشت و په نا بو ی کار ی هاوه لآن بی نینکاری یان سو دیک ی شهرعی ره چاو کراوه.

(عطیه سالم) قوتابی الشیخ (الشنقیطی) رحمته الله ده لیت: «وهی فی الحقیقة أخطر هذه الأصول من حیث دقة البحث وسعة الجوانب وشدة الحاجة المتجددة. ومکمن الخطر فی ادعاء المصلحة لأنه ادعاء عام، وکل یدعیه لبحته فیما یذهب إليه ... ولن یذهب مجتهد فقط إلى حکم فی مسألة لا نص فیها إلا وادعی أنه ذهب لتحقیق المصلحة. ولكن، أي المصالح یعنون ... إن المصلحة الإنسانية الخاصة أمر نسبی، ... فی عمومه وإطلاقه، لا خاصة ولا نسبية ... فهی التي یشهد لها

(١) "الاعتصام" للشاطبی (٢/٤٧-٥٦).

(٢) "المصلحة المرسله محاولة لسطها ونظرة فیها" لعل محمد جریشه ص ٤٥.

(٣) "المصالح المرسله" للشنقیطی ص ٢١.

الشرع الذي جاء لتحقيق مصالح جميع العباد، ومراعاة جميع الوجوه، لأن الشرع لا يقر مصلحة تتضمن مفسدة مساوية لها أو راجحة عليها ظهر أمرها أو خفي على باحثها»^(۱).

واته: له راستی دا نهم (مصالح المرسله) به شویئی مه ترسیه کی گه ورهیه له پرووی وورده کاری بابه ته که وه و فراوانی لایه نه کانی وه زوری پیوستی تازه بوی، شویئی مه ترسیه که ی نه وه به گشتی په نای بۆ ده بن و ده یغنه پان کاره کانیان، زانابه که نه له حوکمی شتیک دا گهر دهقی بدهسته وه نه بیته په نای بی نه بات و نه لیت بۆ بدهسته نانی سوو دمه ندیه که یه، سوو دمه ندی ناده میزاد ریژه ییه، به لکو له راستی دا سوو دمه ندی شرعی به شیوه گشتی و ره ها که نه که تاییه ت و ریژه ییه که، له بهر نه وهی شرع سوو دمه ندیه که ناخویتیته وه به هاو شیوه ی زهره رمندی یان زیاتری تیدا بیته، جا ده که و بیته یان شاره زیایته له سهر خاوه نی.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلته: «فَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَدُّوا أَكْثَرَ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ بِدَعَا، وَنَسَبُوهَا إِلَى الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ، وَجَعَلُوهَا حُجَّةً فِيهَا ذَهَبُوا إِلَيْهِ مِنْ اخْتِرَاعِ الْعِبَادَاتِ ... فَإِنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ يَرْجِعُ مَعْنَاهَا إِلَى اعْتِبَارِ الْمُنَاسِبِ الَّذِي لَا يَشْهَدُ لَهُ أَصْلٌ مُعَيَّنٌ، فَلَيْسَ لَهُ عَلَى هَذَا شَاهِدٌ شَرْعِيٌّ عَلَى الْخُصُوصِ، وَلَا كَوْنُهُ قِيَاسًا بِحَيْثُ إِذَا عُرِضَ عَلَى الْعُقُولِ تَلَقَّتْهُ بِالْقَبُولِ. وَهَذَا بِعَيْنِهِ مَوْجُودٌ فِي الْبِدْعِ الْمُسْتَحْسَنَةِ ... لِأَنَّهَا يَجْرِيانِ مِنْ وَادٍ وَاحِدٍ»^(۲).

واته: زوری خه لکی (المصالح المرسله) یان به بیدعه ی حسه نه ناو بردوو وه خستویه ته پان هاوه لان و شویئکه وتوانیان، وه کردوو یانه به به لگه له سهر بیدعه کانیان له بهر نه وهی (المصالح المرسله) مانا که ی ده گهریته وه بۆ ره چاو کردنی سو دیک، ده قیک نه بیته به لگه بوی، وه له سهر خودی کاره که ش به لگه نه به تاییه ت، وه گهر بدریته به رده م عقل وه ری ده گریته، خودی نه مه یه بۆ خوی له بیدعه ی حسه نه دا له بهر نه وهی هه ردوو کیان یه که سهر چاوه ن خویندنه وهی سوو دمه ند بانگه وازی هه ردوو کیانه.

(۱) "المصالح المرسله" للشاطبی ص ۴، ۵.

(۲) "الاعتصام" للشاطبی (۲/۶۰۷).

الشیخ (أبو بكر الجزائري) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «المصالح المرسله كل منفعة داخله في مقاصد الشرع دون أن يكون لها شاهد بالاعتبار أو الالغاء ... والتي يسميها مروجو البدع بالبدعة الحسنه ... وإنما هو من مقاصده العامه»^(١)

واته: (المصالح المرسله) همموو سوودمه نديكه لهناو مه بهسته شرعيه كان دا بهي نهوي بهلنگه به كي بو هديت به بوون و نه بوون ... زور بهي نهوانه به به بیده دهدهن ناوي ده بهن به بیده بهسه نه، كه خووي مه بهسته گشته شرعيه كانه.

مادام هو كاري بيدهو (المصالح المرسله) خويندنه وهو ره جاو كردي سوودمه نديه كانه ليكچون هديه، بويه نيماي (الشاطبي) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «فَلَمَّا كَانَ هَذَا الْمَوْضِعُ مَرَلَةً قَدَمٍ، لِأَهْلِ الْبِدْعِ أَنْ يَسْتَدِلُّوا عَلَى بِدْعَتِهِمْ مِنْ جِهَتِهِ؛ كَانَ الْحَقُّ الْمُتَعَيَّنُ النَّظَرِ فِي مَنَاطِ الْعَلَطِ الْوَاقِعِ هُوَ لِأَنَّ، حَتَّى يَتَبَيَّنَ أَنَّ الْمَصَالِحَ الْمُرْسَلَةَ لَيْسَتْ مِنَ الْبِدْعِ فِي وَرْدٍ وَلَا صَدْرٍ، بِحَوْلِ اللَّهِ، وَاللَّهُ الْمُؤَقِّفُ. فَنَقُولُ: الْمَعْنَى الْمُنَاسِبُ الَّذِي يُرْبِطُ بِهِ الْحُكْمُ لَا يَخْلُو مِنْ ثَلَاثَةِ أَقْسَامٍ:

أَحَدُهَا: أَنْ يَشْهَدَ الشَّرْعُ بِقَبُولِهِ، فَلَا إِشْكَالَ فِي صِحَّتِهِ، ... كَثْرِبَعَةِ الْقِصَاصِ حِفْظًا لِلنَّفُوسِ وَالْأَطْرَافِ وَغَيْرِهَا.

وَالثَّانِي: مَا شَهِدَ الشَّرْعُ بَرَدِّهِ فَلَا سَبِيلَ إِلَى قَبُولِهِ.

وَالثَّالِثُ: مَا سَكَتَتْ عَنْهُ الشُّوَاهِدُ الْخَاصَّةُ، فَلَمْ تَشْهَدْ بِاعْتِبَارِهِ وَلَا بِالْعَائِيهِ. فَهَذَا عَلَى وَجْهَيْنِ:

أَحَدُهُمَا: أَنْ يَرِدَ نَصٌّ عَلَى وَفْقِ ذَلِكَ الْمَعْنَى، كَتَغْلِيلِ مَنَعِ الْقَتْلِ لِلْمِيرَاثِ.

وَالثَّانِي: أَنْ يُلَايِمَ تَصَرُّفَاتِ الشَّرْعِ، وَهُوَ أَنْ يُوجَدَ لِذَلِكَ الْمَعْنَى جِنْسٌ اعْتَبَرَهُ الشَّارِعُ فِي الْجُمْلَةِ بِغَيْرِ دَلِيلٍ مُعَيَّنٍ»^(٢)

(١) "الإنصاف فيما قيل في المولد من الغلو والإجحاف" لشيخ: أبي بكر الجزائري ص ٣٧.

(٢) "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ٦٠٩ - ٦١٢).

واته: له بهر نهوهی نهمه شوینی بئی هه لخلیسکاندنهو لهو رووهوه دهیکه نه بهلگه بو بیدعه کانیان، بو به لیکچوونی بیدعه به (المصالح المرسله) شوینی هه لهی بیدعه کارانه بو به بهلگه کردن له سهر بیدعه کانیان. لیره دا پیوستمان به ناوه رۆکی هه له که هه به لای نه مانه تاوه کو بزائن (المصالح المرسله) له بیدعه ناچیت نه له هاتن نه له رویشتن، نهو ره چاو کردنهی حوکمه که ی بیه به ستریتنهوه له سی بهش زیاتر نه:

یه که م: شرع نه مهی ره چاو کردووه هه چ گومانیک نه له دروستیدا، وه کو توله سهندنهوه بو پاراستنی گیانی ناده میزاد.

دووهم: شرع ره چاوی نه کردووه، وه کو درۆ کردن، به رتیل دان بو پاراستنی سودمه ندیه کانی.

سییه م: شرع له ناستی بیده نگه نه به ره چاو کردن و نه به هه لوه شاندنهوه، نهمه ش دور رووه:

۱. ده قیکمان هه به له سهر هه مان مه بهست و ره چاو، وه کو میرات نه بردنی کوژه ری دایک و

باوک.

۲. گونجاو بیت له گه ل خویندنهوه کانی شرع دا، بو نهو مانایه جزیریک به دی بکریت شرع

ره چاوی کردووه به کو به بی بهلگه ی دیاری له سهری.

جیاوازیه کانی نیوان

(المصالح المرسله) و (البدعه)

۱. مَوْضُوعَ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ مَا عَقِلَ مَعْنَاهُ عَلَى التَّفْصِيلِ، وَالتَّعَبُّدَاتُ مِنْ حَقِيقَتِهَا أَنْ لَا

يُعْقَلُ مَعْنَاهَا عَلَى التَّفْصِيلِ.

۲. فَإِنَّ الْبِدْعَ فِي عَامَّةِ أَمْرِهَا لَا تُلَانِمُ مَقَاصِدَ الشَّرْعِ. بَلْ إِنَّمَا تُتَصَوَّرُ عَلَى أَحَدِ وَجْهَيْنِ: إِمَّا

مُنَاقِضَةً لِمَقْصُودِهِ وَإِمَّا مَسْكُوتًا عَنْهَا فِيهِ.

۳. الْمَصَالِحُ الْمُرْسَلَةُ تَرْجَعُ إِلَى حِفْظِ صَرُورِيٍّ مِنْ بَابِ الْوَسَائِلِ أَوْ إِلَى التَّخْفِيفِ، فَلَا يُمَكِّنُ

إِحْدَاثُ الْبِدْعِ مِنْ جِهَتِهَا.

۴. لِأَنَّ الْبِدْعَ مِنْ بَابِ الْوَسَائِلِ؛ لِأَنَّهَا مُتَعَبَّدٌ بِهَا بِالْفَرْضِ. وَلَا تَهَا زِيَادَةٌ فِي التَّكْلِيفِ وَهُوَ مُضَادَّةٌ لِلتَّخْفِيفِ ... الشَّارِعِ أَنَّهُ أَمْ يَكِلُ شَيْئًا مِنَ التَّعَبُّدَاتِ إِلَى ... آرَاءِ الْعِبَادِ فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا الْوُقُوفُ عِنْدَ مَا حَدَّهُ. وَالزِّيَادَةُ عَلَيْهِ بِدْعَةٌ، كَمَا أَنَّ التَّقْصَانَ مِنْهُ بِدْعَةٌ ... فَحَصَلَ مِنْ هَذَا كُلُّهُ أَنَّ لَا تَعْلُقَ لِلْمُبْتَدِعِ بِبَابِ الْمَصَالِحِ الْمُرْسَلَةِ^(۱).

واته:

۱. (المصالح المرسله) سوود وەرگیراوه کانی شرع ماناو هوکارو مهبسته تیاان دا دهرک بی ده کریت، به لام (بدعه) په یوهندی به (عبادات) هوه هدیو هیچ تیگه یشتیکی مانایی و سوودمندی تیدا نیه.

۲. بیدعه به گشتی گونجاو نیه له گه ل مهبسته شرعیه کان دا، دوو رووی تادا بهدی ده کریت:

یان پیچه وانه یه تی له گه ل مهبسته شرعیه کان دا.

یان بیده نگی تیدایه له و بابته ...

۳. (المصالح المرسله) هه مووی ده گه ریته وه بو پاراستی (ضروریات و حاجیات و تحسینیات)، وه کو هوکارنک (وسیله) بو پاراستن یا که مکردنه وهی پیوستیه کان لهم ریته وه بیدعه دروست نایت له بهر نه وهی له سنووری عیادات دا نیه.

۴. داہنٹراو له بابته ی هوکاره کانه، که ده بیت وه کو (واجب) جیبه جی بکریت، وه ده بیت زیاده له کاره داواکراویه کان دا، که پیچه وانه ی که مکردنه وه ناسانکاریه، وه شرعیش هیچ کارنکی عیاده تی نه داو ته دست برورای خه لکی، له بهر نه وه هیچ نه ماوه بیجگه له وه ستان له سنووری شرع دا، زیاده کردن و که مکردن له سهری بیدعه یه، بهم شیویه دهرکوت که بیدعه هیچ په یوهندی کی به سوودمندی به چاو کراوه شرعیه کان (المصالح المرسله) وه نیه.

بهم شیویه روون بووه وه به هیچ پیوه رنک (المصالح المرسله و البدعه) کو نایته وه و لینکچوون له نیوانیان دا نیهو هه لسه نگانندن به یه کتری ناکریت، نهو کارکردنی له بواره کانی

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲/ ۶۳۳ - ۶۳۵).

بيجگه له عيادات دا كار ده كات و بيدعش نهم له عيادات دا كار كرديه تي، نهم دهق نيه له سهري به بوون و ريگري، نهم دهق ههيه له سهري ريگري «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، نهم بو كامل بووني دين و گرته وهي هموو سوودمه ندي و لايه نه كانه له بازني دين دا، نهم بو شيواندن و كه م و زياد كردي ديه، وه سنور به زانده نهم بو به نده كان و سوودمه نديه كانيانه نهم بو زاتي پهروه رداگاره و خويه تي، نهم (المصالح المرسله) حهقي ناده مزياده نهم (البدعة) حهقي خوايه

عَلَيْهِ

(١) بروانه "الانصاف فيما قيل في المولد من الغلو والاجحاف" لشيخ: أبي بكر الجزائري ص ٣٠ - ٣٨، "المصلحة المرسله" لعلي محمد جريشه ص ٤٩، "ذم البدع وخطر الابتداع" لجمع من العلماء ص ٢٨، البدع صالح آل الشيخ.

به شی سییه م

یاسا زانستییه بنه ماییه شرعیه کان له ریگرتنی بیدعه کاری

(القواعد الأصولية والفقهية على منع الابتداع)

ریگهی زانستی کورتزین ریگهییه بو تیگه بشتی ناوه رۆکی همر بابه تیک، بویه پیوسته نهم ریگهیش بجهینه روو بو کهسانی خاوهن زانست بو دلتیابوونی زانستی توکمه له سهر سنووری سوور له دین دا له مافی پیغه مبهه وَعَلَيْهِ نهویش داهیتراوه که به زانندی شکانندی سنووری شهریه تی ئیسلام و پیغه مبهه که به تی، وه گه وره ترین توهمتی زانستییه له (علوم الحدیث) له سهر همر راویه کی فهرمووده، زانایانی بنه ماییه کان و فقهیه کان (الأصولية والفقهية) کوهم لیک سهر دیری زانستی کورتیان ههیه بو ناسین و ناوه رۆک خویندنه وهی همر بابه تیک وه کو یاسایه کی قانونی یه کلا بو وه مایه قسه برینه وه و ریگه کورتیه بو کهسانی پسپور له زانسته شرعیه کان دا.

بو نهم بابه ته نیمهش کوهم لیک یاسای زانستی ههیه بیکهینه پشتیوان بو گومرایی داهیتراوه قهده غهیی له دین دا، وه کو:

۱. «الأصل في العبادات المنع»^(۱).

واته: بنه ما له عیاده ته کان دا ریگهیه. به بی به لگه نه بیته، له سهر نهم فهرمووده یه دارپژراوه «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ». به م یاسایه هیج داهیتراویک ری بی نادریت، له بهر نه وهی داهیتراو له عیادهت دایه، وه نه مهش دهرچوونه له به لگه.

(۱) "مجموعة الفوائد البهية" للقطاني ص ۷۷، "القواعد النورانية" لابن تيمية ص ۱۶۴، "القواعد الفقهية" لعبد الرحمن بن ناصر السعدي ۱۲۸، "علم أصول البدع" لعلي الحلبي ص ۶۹، "الشرح الكبير لمختصر الأصول من علم الأصول" لأبو منذر النياوي ص ۱۷، "قواعد معرفة البدع" للجزائري ص ۴۶، "شرح نظم الورقات" للحازمي (۱۸/۴۴).

٢. «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَإِنْ رَأَاهَا النَّاسُ حَسَنَةً»^(١).

واته: هه موو داهيتراو نيك گو مړايه گهر خه لکيش به باشي بزاني، نهم ياسايه له سهر نه مانه دار پټراوه:

أ- يه کيک له دوو مهرجه که ي کاري وه رگيراو (الإخلاص والمتابعة) شويکته و ته يي و به لگه يه، داهيتراو يش بي به لگه يه.

ب- قسه ي (ابن مسعود) رضي الله عنه ده ليتت: «وَكَمْ مِنْ مُرِيدٍ لِلْخَيْرِ لَنْ يُصِيبَهُ»^(١).

واته: چه نده ها که س نيه تي خير هو نايي کيک ت.

٣. «الْحَسَنُ مَا حَسَّنَهُ الشَّرْعُ»^(٣).

واته: چا که نه و چا که يه يه شرع بر ياري له سهر ده دات نه ک ده ره وه ي شرع.

﴿عَمَلًا صَالِحًا﴾ [الکھف: ١١٠]، و کاري چا کيش نه وه يه له قورنان و سونه ت دا بيت.

فه ره موو ده که ي نيمامي عه لي رضي الله عنه که ده فه رموي ت: «لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلَ الْخُفِّ

أُولَى بِالْمُسْحِ مِنْ أَعْلَاهُ»^(٤).

واته: گهر (دين) به راو بو چوون بيت نه و ا ژير (خوف) له پيشتره مه سح بکريت تا سه ره وه ي.

به باش زاني و چا که نه وه يه گو نجاو بيت له گهل شرع داو داني بيادا بنيت، که واته داهيتراوي

چا ک نيه له بهر نه وه ي له شرع دا به ناوي داهيتراوي چا که وه هيجمان نيه (البدعة الحسنة) به

(١) قول ابن عمر رضي الله عنهما، رواه ابن بطه في "الإبانة" (٢٠٥)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (٤/٨)، وفي "دم

الكلام وأهله" للهوري (٢٧٦)، وفي "المدخل إلى السنن الكبرى" لليهقي (١٩١)، وفي "شرح الأربعين النووية"

لعبدالمحسن العباد (١٣/٢٦)، وفي "شرح سنن أبي داود" لعبدالمحسن العباد (١٣/٥١٥)، وفي "أحكام الجنائز" للألباني

ص ٢٠٠، و "الصحيحه" (٥٢٧/٦)، وفي "طبقات الخنابلة" لأبي يعلى (٦٩/١)، و "علم أصول البدع" للحلبي ص ٩١.

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٢١٠)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٢/٥).

(٣) "علم أصول البدع" للحلبي ص ١١٩.

(٤) رواه أبو داود (١٦٢)، والدارقطني في "السنن" (٧٨٣)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (١٨٩٥)، والبخاري في "شرح السنة"

(٢٣٩)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (١٣٨٦)، وفي "الصغرى" (١٢٩)، وفي المدخل (٢١٩)، وصححه الألباني في

"المشكاة" (٥٢٥)، وفي "الإرواء" (١٠٣)، وفي "صحيح أبي داود- الأم" (١٥٣).

۴. «الْإِقْتِصَادُ فِي السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الْاجْتِهَادِ فِي الْبِدْعَةِ»^(۱).

واته: مانه وه له سهر سونهت خیرتره تاوه کو همولدان له بیدعهدها.

نهم یاسایه وهر گراوه له سهر فهرموده ی: «إِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ»^(۲)، «إِنَّ لِكُلِّ عَمَلٍ شِرَّةً»^(۳)، «خَيْرُ الْهُدْيِ هُدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»^(۴)، وه قسه که ی (عمر بن عبدالعزیز) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ «وَقِفْ حَيْثُ وَقَفَ الْقَوْمُ»^(۵).

مانه وه له سهر سونهت و به کهم نه زانینی خیرتره تاوه کو بکهویته زیاده و زوره کانی داهیتراو که پیغه مبهری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه بکریدیته.

۵. «فِي الْبِدْعِ رَفْعٌ لِلْسُنَنِ»^(۶).

واته: داهیتراو هو کار ی هه لگرتنی سونهته.

وهر گراوه له فهرموده ی (ابن عباس) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا که ده فهرمویته: «مَا يَأْتِي عَلَى النَّاسِ عَامًّا إِلَّا

(۱) قول ابن مسعود رضي الله عنهما، رواه الحاكم في "المستدرک" (۳۵۲) وقال: صحيح على شرطها. ووافقه الذهبي، والدارمي في "السنن" (۷۲/۱)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۴)، وفي "ذم الكلام وأهله" للهروري (۷۲/۳)، وابن وضاح في "البدع" ص ۱۱، وابن عبدالبر في "جامع بيان العلم وفضله" (۲۳۳۴)، وقال الهيثمي في "مجمع الزوائد" (۱۸۸/۱): رجاله ثقات، وأبو فرج في "تليس إبليس" (۸)، وابن نصر في "السنة" ص ۲۷، وابن بطة في "الإبانة" (۱۲۸/۱)، وفي "علم أصول البدع" للحلبي ص ۵۵.

(۲) رواه ابن ماجه (۳۰۲۹)، وأحمد (۱۸۵۱)، وابن أبي شيبه في "المصنف" (۱۳۹۰۹)، وسبق تخريجه ص ۴۲۳.

(۳) رواه أحمد (۱۶۷۶)، وفي الزهد والرفائق لابن المبارك والذهند لنعيم بن حماد (۱۱۰۲)، وابن حبان في "صحيحه" (۱۱)، والطبراني في "الكبير" (۷۸۸۳)، واليزار في "المسند" (۲۳۴۵)، وابن خزيمة في "صحيحه" (۲۹۳/۳)، والبيهقي في "الشعب" (۳۵۹۵)، وابن أبي عاصم في "السنة" (۵۱)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (۱۲۳۶)، وصححه الألباني في "صحيح الترغيب والترهيب" (۵۷)، و"صحيح الجامع الصغير" (۲۱۵۲).

(۴) رواه مسلم (۸۶۷)، والنسائي (۲۳۴/۱)، والبيهقي (۲۱۴/۳)، وسبق تخريجه ص ۷.

(۵) رواه ابن بطة في "الإبانة" (۱۲۱۶)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۳۱۵)، والآجري في "الشرعية" (۲۹۴)، وأبو

نعيم في "الخلية" (۱۴۳/۶)، والأصبهاني في "الحجة في بيان المحجة" (۱۱۲/۱)، وابن قدامة في "ذم التأويل" (۷۰).

(۶) "علم أصول البدع" للحلبي ص ۲۸۷.

أَحَدُوا فِيهِ بِدْعَةً، وَأَمَاتُوا فِيهِ سُنَّةً، حَتَّى نَحْيَا الْبِدْعَ، وَنَمُوتَ السُّنَّةُ»^(١).

واته: سالتك نايهت بهسهر خهلك دا ههر بيدعه يه كي تيدا دروست ده كه ن و سونه تيك ده مريتن، تا بيدعه كان زيندوو ده بن و سونه ته كان ده مرن.

وه (حسان بن عطية) رحمته الله ده ليت: «مَا ابْتَدَعَ قَوْمٌ بِدْعَةٍ فِي دِينِهِمْ إِلَّا نَزَعَ اللَّهُ مِنْ سُنَّتِهِمْ مِثْلَهَا ثُمَّ لَا يُعِيدُهَا إِلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(٢).

واته: ههر كو مه لتك بيدعه يه كه ن له دينه كه ياندا نيلا خواي پهروه ردگار سونه تيك يه هاوشيوه يان تيدا هه لده گريت پاشان ناگه ريتنه وه بو يان تا روژي دوايي.

قال السلف: «لَيْسَ فِي الدُّنْيَا مُبْتَدِعٌ إِلَّا وَقَدْ نَزَعَ حَلَاوَةَ الْحَدِيثِ مِنْ قَلْبِهِ»^(٣).

واته: بيدعه كاريك نيه له دونيادا نيلا خو شهويستي سونه ت له دلي دا هه لگيراوه، وه كو سزايه كه له سهر ته ركردني سونه ت.

(ابن سيرين) رحمته الله ده ليت: «مَا أَخَذَ رَجُلٌ بِبِدْعَةٍ فَرَجَعَ سُنَّةً»^(٤).

(١) رواه الطبراني في "الكبير" (١٠٦١٠)، وقال الهيثمي في "المجمع" (١٨٨/١): ورجاله موثقون، انظر "الاعتصام" للشاطبي (١١٠/١)، و "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ٤٤، ورواه ابن بطة في "الإبانة" (١١)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١٢٥)، وابن وضاح في "البدع" (٨٧).

(٢) رواه الدارمي في "السنن" (٩٩)، وابن بطة في "الإبانة" (٢٢٨)، واللالكائي في "شرح أصول اعتقاد" (١٢٩)، وأبو نعيم في "الحلية" (٧٣/٦)، وابن وضاح في "البدع" (٩٠)، وانظر "الاعتصام" للشاطبي (٣٤/١)، و "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ١٤٦، و "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٧٥/١)، و "الرد على اللمع" لشحاتة محمد صقر ص ٣٥، و "المولد النبوي هل نحتفل" ص ٤، و "رأس السنة هل نحتفل" لشحاتة محمد صقر ص ١٠، وصححه الألباني في "المشكاة" (١٨٨)، وفي "كتاب التوصل" ص ٤٦، و "هداية الرواة" (١٨٦).

(٣) "الحجة في بيان المحجة" (٥٤٠/٢)، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (١٦٢/٢٠)، "درء تعارض العقل والنقل" لابن تيمية (٢٢١/١)، "الصوائق المرسله" لابن القيم (١٠٣٨/٣)، "ذم الكلام وأهله" للهيروي (٢٢٩)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (٢٤٥/١٢)، "معرفة علوم الحديث" للحاكم ص ٤، "عقيدة السلف للصابوني" ص ٢٩٩، "تذكرة الحفاظ" للنووي (٥٢١/٢)، "شرف أصحاب الحديث" للخطيب البغدادي (٧٣)، "اعتقاد أئمة السلف أهل الحديث" لمحمد عبدالرحمن الخميس ص ١٤٢.

(٤) "سنن الدارمي" (٦٩/١)، "حقيقة السنة والبدعة" للسيوطي ص ٧٨، "الباعث على إنكار البدع والحوادث" لأبو شامة ص ١٦، "الوجيز في عقيدة السلف الصالح" لعبد الله بن عبد الحميد الأثري ص ١٨٣.

واته: هیچ که سیک نیه له بیدعه کار بتوانیت بگه ریته وه سهر سونته.

یان خو شه ویستی فهرمووده ی له دل هه لنده گریت، یان هو کاره بو نه مانی سونته، که واته داهینراو له ناو بهری سونته وه دوژمنیه تی، بویه بیان دهوتریت بیدعه کاران و خاوه ن نار هزوان (أهل البدع والأهواء) نهک خاوه ن سونته تکاران و شونکه وه توان.

۶. «النَّكِرَةُ فِي سِيَاقِ النَّفْيِ يُفِيدُ الْعُمُومَ»^(۱).

واته: داواکاری نه کردن به شیوه ی نادیار مبهستی بی گشتیه.

واته: وشه ی (کل) به نادیار هاتوه (ال) ی ناسراو (معرفة) ی به سهر وه نیه، گهر نادیار به شیوه ی نه کردن بو مبهستی بی گشتیه، که واته مبهستی بی هه موو جو ره بیدعه یه که، وه دووباره بوونه وه شی مبهستی بی (تأکید) و دلنیا بوونه.

۷. «لَا يَجُوزُ تَأْخِيرُ الْبَيَانِ عَنْ وَقْتِ الْحَاجَةِ»^(۲).

واته: دروست نیه روونکردنه وه دوا بکه ویت له کاتی پیوست دا.

وه رگراوه له: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكِرُونَ﴾^(۳)

[الجزء: ۴۴]، ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾^(۴) [القيامة: ۱۹]، ﴿فَصَلَّتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ حَسِيرٍ﴾^(۵) [هود: ۱].

بهم یاسایه گهر داهینراوی چاک بیوایه نهوا پیغه مبهر ﷺ له کاتی فهرمووده ی «كُلُّ بَدْعَةٍ

ضَلَالَةٌ» باسی ده کرد یان سهر به خو له بهر پیوستی تهواوی روون بوونه وه ی بابه ته که.

(۱) "المسودة في أصول الفقه عند الإسلام" لابن تيمية (۱/۱۰۳)، "مجموع فتاوى ورسائل" للعثيمين (۳/۱۸۹)، "روضة الناظر" لابن قدامة (۲/۱۳)، القواعد لابن رجب ص ۲۴۴، "مجموعة الفوائد البهية على منظومة القواعد الفقهية" للقطان ص ۱۰۴، "المهذب في علم أصول الفقه المقارن" لعبدالكريم النملة (۴/۱۴۹۹).

(۲) "تلقیح الافهام" لولید بن راشد السعیدان (۳/۱)، "العدة في أصول الفقه" لابن الفراء (۳/۷۲۴)، "اللمع" للشيرازي (۱/۵۳)، "المستصفي" للغزالي (۱/۱۹۲)، "الرد على اللمع" لشحاتة محمد صقر ص ۷۵، "قواطع الأدلة في الأصول" للمروزي (۱/۲۹۵)، "روضة الناظر" لابن قدامة (۱/۵۳۴)، "الإبهاج في شرح المنهاج" للسبكي (۲/۲۱۵)، "البحر المحيط في أصول الفقه" للزرکشي (۴/۵۴۱)، "المهذب في علم أصول الفقه المقارن" لعبدالكريم النملة (۳/۱۲۶۴)، "مجموع فتاوى ورسائل" للعثيمين (۱۱/۳۰۵).

۸. «الأصل في الكلام الحقيقة»^(۱).

واته: بنهما له هموو وشهیهك دا دانانی مانای راسته و خوی به کارهیتراوی خوئیته تی.
بهم بنهمایه: وشهی (بدعة) له «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» دا واته داهیتراوی دینی نهك دونیایی، له بهر
نهوهی وشهیه کی دینیهو به خراب ناو براوه، بواری چاك دروست بوونی تیدا نیه.
وهر گراوه له: (خطاب) قورئان و فهرموده بو تیگه یشتنی ناده میزاده بهو شیوهی به کاری
دهنییت و لیبی تیده گات نهك به شیوهی شاروه وه تایهت و پیچ و پهنا، گهر و ابیت نهوه
به لگهی خوایی تهواو نه بووه و نیه به سهر نهو خه لکه وه: ﴿لَيْتَ لَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ
الرُّسُلِ﴾ [النساء: ۱۶۵].

۹. «التقرب إلى الله بما لم يشرع بدعة»^(۲).

واته: ههر کاریك بکهیت بو نزیك بوونه وه له خوا وه کو عیبادات گهر له شهرع دا نهییت
بیدعهیه.

نهم یاسا گشتیه زوریک له یاسا لقه کان له خو دهگریت، وه کو:

أ- عیاده تیک کاری بیکریت له سهر بنهمای فهرموده به کی درو (حدیث موضوع) بیدعهیه
«العبادة المستندة إلى حديث مكذوب».

ب- عیاده تیک له سهر جهزو ناره زوو خهو بینینی صالحان بیکریت بیدعهیه «العبادة المستندة
إلى الهوى والرأى المجرد والرؤيا والكشف».

(۱) «الوجيز في شرح قواعد الفقهية» لعبدالكريم زيدان ص ۱۶، «الاشباه والنظائر» للسبوطي ص ۸۶، «مجموع الفتاوى» لابن
تيمية (۴۷۳/۲۰)، «الفروق» للقرافي (۱۱۴/۳)، «الحصول» للرازي (۳۴۱/۱)، «البحر المحيط في أصول الفقه»
للسبكي (۲۶/۱)، «الاشباه والنظائر» لابن نجيم ص ۵۹، «المهذب في علم أصول الفقه المقارن» لعبدالكريم النملة
(۱۱۷۵/۳).

(۲) «قواعد معرفة البدع» للجزايني ص ۶۶ - ۱۲۲، بو وروده کاری له سهر یاسا کانی ژیر نهم ژماره یه بروانه «الوجيز» ص ۶۷ -

ت- همر کارینک پیغمبر ﷺ نه یکر دیت و هاوه لان و پیشووه صالحه کان نه یان کردیت له گه ل بوونی پیوستی و هیچ رینگریه ک دا بیدعه یه و بی دهوتریت (الترك)، «إذا ترک الرسول ﷺ فعل عبادة من العبادات مع كون موجبا وسببها المقتضي لها قاتما ثابتا، والمانع منها منتفيا، فإن فعلها بدعة»^(١).

ث- همر عبادته تیک پیجه وانهی یاسا شرعیه کان و مه بهسته کانی بکات بیدعه یه «کل عبادة مخالفة لقواعد هذه الشريعة ومقاصدها فهي بدعة»^(٢).

ج- همر عبادته تیک بگوریت له سه رشیوه ی تاییهت به کات و شوین و ژماره و چونه تیدا بیدعه یه (ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «كل عبادة وردت في الشرع على صفة مقيدة، فتغيير هذه الصفة بدعة»^(٣).

واته: گور انکاری همر عبادته تیکی شرعی به شیوه ی تاییهتی خوی بیدعه یه.

ح- تاییهت کردن له گشتیدا و گشتی کردن له تاییهتدا له عبادته کاندای بیدعه ده بیت «تقیید العبادة المطلقة واطلاق العبادة المقيدة بدعة».

خ- زیاده رویی کردن له جو ره کانی عبادته تدا بیدعه یه (ابن تیمیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «الغلو في العبادة بالزيادة فيها على القدر المشروع والتشدد والتنطع في الإتيان بها بدعة»^(٤).

(١) "قواعد معرفة البدع" للجزاني ص ٧٥، "اقتضاء الصراط المستقيم" لابن تيمية (٢/ ٥٩١ - ٥٩٧)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (٦/ ١٧٢)، و "الاعتصام" للشاطبي (١/ ٣٦١)، و "الإبداع" للشيخ علي محفوظ (٣٤ - ٤٥).

(٢) "قواعد معرفة البدع" للجزاني ص ١٠٢، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ١٩ - ٢٠).

(٣) "قواعد معرفة البدع" للجزاني ص ١١٠، "الباعث" (٢٨ - ٢٩)، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ٢٦)، و "الأمر بالإتيان" (١٥٣).

(٤) "قواعد معرفة البدع" للجزاني ص ١١٩، "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (١٠/ ٣٩٢)، و "الاعتصام" للشاطبي (٢/ ١٣٥)، و "أحكام الجنائز" للألباني (٢٤٢).

هه ټوټی ته هلی سوننه ته بهر په چرچاندنه وی بیدعه کاران

اموقف اهل السنه في الرد على اهل البدع

سوننه ته کیونی خویبه ده بیت له بهرامبر حقه دا به تال هه بیت، نهمه هه له دوی کیسه که ی نیوان نادهم و نیلیس، حقه و به تال له مملانییه دان، زورچار شه توایویه ته ده سته ردا ته ناو خیرو گومان و گومرای به لایه نی کهم ترازاندن له ریوه وی بهرنامه و تیگه یشتی خوی دروست بکات.

بویه پیغه مهران سه لامي خویان له سه ر بیت ناچار بون روو به روو به وتو ویزوو به لنگه بهرامبر به تالان ببنهوه بویه زورچار به لنگه و شه یه ک بو سه ر کهوتی حقه له شمشیرو بروسکه ی هه ورو مه نجه نیق به هیتر تر بیت له سه ر گومرایان، زانایان ته نانه ته ناوی کتیبه کانیا ن له بواری بهر په چرچاندنه وه دا ناوانوه "الصواعق المرسله" لابن القیم (هه وره بروسکه ی نیردراو)، "الصواعق المحرقة" لابن حجر الهیتمی (هه وره بروسکه ی سوتینهر)، "الصارم المسلول" لابن تیمیه (شمشیری ناماده کراو)، "نصب المجانیق" للالبانی (تیگر تی مه نجه نیق)

به پیغه مهرانیش فرمان ده دریت به (محمد) ﷺ: ﴿وَجَدَلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ [التجك : ١٢٥]، وه به (إبراهيم) عليه السلام: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ﴾ [الانجاء : ٨٣]، وه به (نوح) عليه السلام: ﴿قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَدَلْتَنَا﴾ [هؤلا : ٣٢].

هه مویان پیسه کی ریگی و توویزو به لنگه کاریان گرتوه ته بهر، به لام ده راره ی دوو بهر که یه ته و جیاوازیه کانی ناو باز نه ی دین وه کو فیه ق و گروپه کان له گهل نه هلی سوننه دا زانایان راو بوچوونی جیاوازیان هه یه له سه ر بواری کردنه وه له گهلایان دا، رای هه ندیک وایه بواریان بو نه کریته وه تاوه کو نه توانن نه وه ی ده یانه وی له گومرایه کانیا ن بیگه یه نن، له بهر نه بوونی ناستی هو شیار ی و زانیاری دینی لای گشت خهلکی له سه ر هیچ لایه ک نه گومرایه کان و نه بهر نامه ی حقه ی نه هلی سوننه ته، نهمه سه لامه ترین ریگه یه بو خهلکی داده نین، بو روونکر دنه وه ی زیاتری نهم بابه ته بوچوونی زانایان ده خه یه روو:

بۆچوونی یه کهم: وتووێژو بهرانهریتی رهتدانهوه به گشتی ری پندراو نیه.

هه ندیک له زانایان رایان وایه بواردان بهم جوره کارانه ریگهیهک بۆ ده رکهوتی بیروراو بۆچوونه دارپژراوه کانیان، له بهر نه وه به گشتی له قورنان دا به خراب باسی ئه مه کراوه، خوای بهر وه ردگار ده فهرمویت: ﴿مَا يُجِدِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ [غافر: ۳].

واته: ده مه قالی کردن له نایه ته کانی خوادا که سیک نایکات بیجگه له بیروایان نه بیت.

وه پیغه مبه ر ﷺ ده فهرمویت: «أَبْغَضُ الرَّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَلْدُ الْخَصِمُ»^(۱).

واته: خرابترین پیاوان لای خوا دوژمنیکی ده مه قالی کاره.

وه ده فهرمویت: «مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجِدَالَ» ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾ [الزّور: ۵۸]^(۲).

واته: هیچ گه لیک هیدایه تدر او گو مر ناییت مه گهر روو بکه نه ده مه قالی، پاشان نه و نایه ته ی

خوینده وه که ده فهرمویت: بهس بۆ ده مه قالی ئه مه دینه وه.

نیمامی (البرهاری) رَحْمَتُهُ دهلّیت: «الكلام والخصومة والجدال والمراء محدث يقدر الشك

في القلب»^(۳).

واته: قسه و دووبه ره کایه تی و ده مه قالی بیدعه یه و گو مان له دل دا دروست ده کات.

وه له زور له کتیبه کانی نه هلی سونه ت دا بابه تیککی سه ره به خو به ناوی «بَابُ دَمِّ الْجِدَالِ

(۱) رواه البخاري (۴۵۲۳)، ومسلم (۲۶۶۸)، والترمذي (۲۹۷۶)، والنسائي في "الكبرى" (۵۹۴۴)، وأحمد (۲۴۲۷۷)، وابن حبان في "صحيحه" (۵۶۹۷)، والبرازي في "المسند" (۲۱۳)، وابن بطة في "الإبانه" (۵۲۰)، والبعوي في "شرح السنة" (۲۴۹۹)، والبيهقي في "الشعب" (۸۰۷۱)، واللانكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۲۰۹)، والحميدي في "المسند" (۲۷۵).

(۲) رواه ابن ماجه (۴۸)، والترمذي (۳۲۵۳)، وأحمد (۲۲۱۶۴)، والحاكم في "المستدرک" (۳۶۷۴) وقال: هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه، وابن بطة في "الإبانه" (۵۲۷)، والبيهقي في "الشعب" (۸۰۸۰)، واللانكائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۷۷)، والأجري في "الشریعة" (۱۰۹)، وصححه الألباني في "المشكاة" (۱۸۰)، وفي "صحيح الترغيب والترهيب" (۱۴۱)، و"صحيح الجامع الصغير" (۵۶۳۳).

(۳) "شرح السنة" ص ۳۹.

وَالْحُصُومَاتِ فِي الدِّينِ»^(١) واته: بابتهی به خراب باسکردنی دهمه قالی له دین دا، و «فَصَلِّ فِي النَّهْيِ عَنِ مُنَاصَرَةِ أَهْلِ الْبِدْعِ»^(٢) واته: رینگه پینه دانی بهرام بهریتی له گهله بیدعه کاران دا.

دهیها ریوایهت له قسهی هاوه لآن و شوینکه وتوانی له زیردا نوسراوه ته وه.

(ابن بطه) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «فَاعْلَمْ يَا أَخِي أَنِّي لَمْ أَرِ الْجِدَالَ وَالْمُنَاقَصَةَ ... وَالْأَرَءَ الْمُخْتَرَعَةَ مِنْ شَرَائِعِ النَّبَلَاءِ، وَلَا مِنْ أَخْلَاقِ الْعُقَلَاءِ، وَلَا مِنْ مَذَاهِبِ أَهْلِ الرُّوءَى، وَلَا يَمَّا حُكِيَ لَنَا عَنْ صَالِحِي هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَلَا مِنْ سِيرِ السَّلَفِ، وَلَا مِنْ شِيَمَةِ الْمُرْضِيِّينَ مِنَ الْخَلْفِ»^(٣).

واته: بزانه براکم نهم بینوه دهمه قالی و بیروا داهینراوه کان له بهرنامهی کامله کان بیته، وه ره وشتی بهر پیره کان بیته، وه له پیره وی خاوهن ره وشته بهرزه کان بیته، وه له صالحانی نهم نوممه نه گپیراوه ته وه، وه کاری پیشینه صالحه کانیش نیه، وه له سیمای زانایانی خاوهن متمانهی نهم دواپانه نیه، نهم به شیوهیه کی گشتی شوینی قبولی زانایان نیه.

بوجودونی دووهم: رینگری ده کهن له قسهو بهرانبه ریه تی به تابهت له گهله بیدعه کاران (اهل البدع). نه کردنی وتووژ له گهله بیدعه کاران به یه کیک له خاله سهره کیه کانی بهرنامهی نه هلی سونه تی ده زانن بهم به لگانه:

١. ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ﴾ [القرآن: ٧]، وه پیغه مبه ریش رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمویت: «فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَى اللَّهُ فَأَحْذَرُوهُمْ»^(٤). نه وانهی شوینکه وه تی مانا لیکچووه کان ده کهون مه بهستیان فیتنه گپری و گورینی مانا که به تی، وه پیغه مبه ریش رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده فهرمویت: نه وانه نهو که سانهن خوا ناویانی بردوون، ناگاداریان بن.

نیمامی (النووي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلیت: «وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ التَّحْذِيرُ مِنْ مُحَاظَةِ أَهْلِ الرِّبَا وَأَهْلِ الْبِدْعِ ... بَلْ يُزَجَّرُ وَيُعَزَّرُ كَمَا عَزَّرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَبِيغَ بْنِ عَسَلٍ حِينَ كَانَ يَتَّبِعُ الْمُتَشَابِهَ»^(٥).

(١) "الشریعة" للآجری (٤٢٩/١).

(٢) "الإبانه" (٥٣١/٢) برقم (٦٥٧).

(٣) "الحجة فی بیان المحجة" للأصبهانی (٣٣٨/١).

(٤) "شرح النووي علی مسلم" (٢١٨/١٦).

(٥) رواه البخاری (٤٥٤٧)، والبغوي فی "شرح السنة" (٢٢١/١)، وسبق تخريجیه ص ٢٨.

واته: لهم فہر موودہ ییدا ناگادار کردنہوہیہ لہسہر تیکہل نہ بیوون لہ گہل بیدعه کاران، بہ لکو دہیت تہمی بکریں، وہ کو ئیمامی عومہر ﷺ (صبیغ) عراقی تہمی کرد کاتیک بینی شوین لیکچوہ کانی قورنان دہ کہویت.

(أبو أيوب السخثياني) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْتَ: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ يُخَاصِمُ إِلَّا بِالْمُتَشَابِهِ»^(۱).

واته: ئەمروۆ کەسێک نابێم لێ خاوەن هەواو بیدعه کاران گوفتارو بەلگه کانیان (متشابه) نہییت.

۲. (الحسن البصري وابن سيرين) رَهْمَتِي خَوَايَان لِيَبَيِّتْ دَهَلَيْنِ: «لَا تُجَالِسُوا أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ، وَلَا تُجَادِلُوهُمْ، وَلَا تَسْمَعُوا مِنْهُمْ»^(۲).

واته: له گه‌ل بیدعه کاران دا دامه‌نیشن و به‌ره‌ر چیان مه‌ده‌نه‌وه‌و گوئیان لی مه‌گرن.

۳. (عبدالله بن عباس) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْتَ: «إِنَّ التَّكْذِيبَ بِالْقَدْرِ شِرْكٌ فَتَحَ عَلَى أَهْلِ ضَلَالَةٍ، فَلَا تُجَادِلُوهُمْ فَيَجْرِي شِرْكُهُمْ عَلَى أَيْدِيكُمْ»^(۳).

واته: باوه‌ر نه‌بیوون به قه‌ده‌ر هاوبه‌شی بریاردانه‌و روی تیکردوون، وتو وێژیان له‌گه‌ل مه‌که‌ن تاوه‌کو شیر که‌کیان له‌سەر ده‌ستتان بلاو نه‌بیته‌وه.

۴. (أبو أيوب السخثياني) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْتَ: «لَسْتُ بِرَادٍّ عَلَيْهِمْ، أَشَدُّ مِنَ السُّكُوتِ»^(۴).

واته: هیچ ره‌دیکم نیه به هینده‌ی بیده‌نگی قورس بیته‌ له‌سهریان.

(۱) "الإبانه" لابن بطة (۵۰۱/۲) رقم (۵۶۰).

(۲) "سنن الدارمي" (۴۱۵)، و "الإبانه" لابن بطة (۳۹۵)، و "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (۲۴۰)، و "شعب الإیمان" للبيهقي (۹۰۲۱)، و "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبدالبر (۱۸۰۳)، و "ذم الكلام وأهله" للهروري (۷۵۴).

(۳) رواه الدارمي في "السنن" (۵۲۴/۲)، وابن بطة في "الإبانه" (۶۲۷)، واللالکائي في "شرح أصول اعتقاد" (۱۱۲۶)، والأجري في "الشریعة" (۸۷۷/۲).

(۴) رواه ابن بطة في "الإبانه" (۴۷۹)، والأجري في "الشریعة" (۱۳۲).

۵. نیمام (أحمد بن حنبل) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ له وهلامى نامهيك دا پرسى بى دهكهن له رهدانهوهى بیدعه کاران دا دهلیت: «... الَّذِي كُنَّا نَسْمَعُ، وَأَذْرَكْنَا عَلَيْهِ مِنْ أَدْرَكْنَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْرَهُونَ الْكَلَامَ، وَالْجُلُوسَ مَعَ أَهْلِ الزَّيْغِ ... فَإِنَّهُمْ يُلَبِّسُونَ عَلَيْكَ، وَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ»^(۱).

واته: نهوهى بیستومانوه بئی گهیشتوین لهسه ری لای زانایان بییان باش نهبووه قسه کردن و دانیشن له گهن گومرایان دا، نهوان لیئی دهشارنهوهو تیکی ددهدن و ناگه ریتهوه.

۶. نیمامی (اللالکائی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باسی پاشکوی خرابی و وتوویر کردن و دانیشن له گهن بیدعه کاران دا دهکات و دهلیت: «فَمَا جُنِيَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ جِنَايَةٌ أَعْظَمُ مِنْ مُنَاطَرَةِ الْمُبْتَدِعَةِ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ قَهْرٌ وَلَا ذُلٌّ أَعْظَمُ مِمَّا تَرَكَهُمُ السَّلْفُ عَلَى تِلْكَ الْجُمْلَةِ يَمُوتُونَ مِنَ الْغَيْظِ كَمَدًا وَدَرَدًا، وَلَا يَجِدُونَ إِلَى إِظْهَارِ بَدْعَتِهِمْ سَبِيلًا، حَتَّى جَاءَ الْمُغْرُورُونَ فَفَتَحُوا لَهُمْ إِلَيْهَا طَرِيقًا، وَصَارُوا لَهُمْ إِلَى هَلَاكِ الْإِسْلَامِ دَلِيلًا، حَتَّى كَثُرَتْ بَيْنَهُمُ الْمُسَاجِرَةُ، وَظَهَرَتْ دَعْوَتُهُمْ بِالْمُنَاطَرَةِ، وَطَرَقَتْ أَسْمَاعَ مَنْ لَمْ يَكُنْ عَرَفَهَا مِنَ الْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ، حَتَّى تَقَابَلَتِ الشُّبَّةُ فِي الْحُجَجِ، وَبَلَّغُوا مِنَ التَّدْبِيقِ فِي اللَّحْجِ، فَصَارُوا أَقْرَانًا وَأَخْدَانًا، وَعَلَى الْمُدَاهَنَةِ خِلَانًا وَإِخْوَانًا، بَعْدَ أَنْ كَانُوا فِي اللَّهِ أَعْدَاءَ وَأَضْدَادًا، وَفِي الْهَجْرَةِ فِي اللَّهِ أَعْوَانًا، يُكْفَرُونَهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ عِيَانًا، وَيَلْعَنُونَهُمْ جِهَارًا، وَشَتَانَ مَا بَيْنَ الْمُنْزِلَتَيْنِ، وَهَيْهَاتَ مَا بَيْنَ الْمَقَامَيْنِ»^(۲).

واته: هیچ تاوانیک بهسهر موسولمانان دا نههاتووه به هیندهی وتوویرو دانیشن له گهن بیدعه کاران دا، نهوهندهی زهلیل و بچوک بوونهتهوه بهوهی پشوووه صالحهکان روویان لی وهرچهرخاندون به قسه کانیانهوه، دهمردن به داخ و دهردهوه نهیان دهتوانی نهوهی دهیانهویت دهری برن، تاوهکو لهخوبایی بووهکان هاتن دهرگای دهربرینیان بو کردنهوهو بوونه چاوروژشن بو لهناوبردنی نیسلام، تاوهکو زور بوو له نیوانیان دا قسه وتن گهیشته نهوهی بهرنامهو بوچوونهکانیان دهرکهوت، گهیشته گوتی نهوانهی نهیاندهزانی له کهسی تایبهتی و گشتی و

(۱) رواه أحمد في "مسنده" (۹۵/۱)، وابن بطه في "الإبانه" (۴۸۱).

(۲) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" (۱۹/۱).

گومانه کانیان توانی بهرامبر بهلگه بوهستیت، گهیشته نهوهی بینه هاوهل و خوئشه ویست لهسه ر چه رهیی کردنی یه کترو دؤست و برا بن، لهپاش نهوهی له پیناوی خوادا دوژمن و دژ بوون، وه لهسه روو وهر چه رخان له پیناوی خوادا پشتیوان بوون، له رووی خویمان دا قسه یان بی دهوترا به ناشکراو نه فره تیان لی ده کرا، به لام چهنده جیاوازه نهو دوو ناسته وه هاوار بو نهو دوو بواره.

هؤ کاره کهشی وه کو ده لئین «الْقُلُوبُ ضَعِيفَةٌ، وَالشُّبُهَةُ خَطَافَةٌ»^(۱).

واته: دل لاوازهو گومانه کانیس فرینه ره.

بوچوونی سی یم: ریگهی وتووژیرو بهرانبریه تی و دانیشن له گهل بیدعه کاران دا رتی لی ناگیرت، بو دهر برینی حق و لهناو بردنی به تال و دهر کهوتنی گومرایان و پاساو برینیان و بهلگه دروست کردن به سه ریانه وه (إقامة الحجّة)، بویه پیغه مبه رانیس سهلامی خوایان لیبت نه م ریگایه یان گرتوته بهر.

فرمان دهریت به (محمد) ﷺ: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْ لَهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ [النحل: ۱۲۵].

واته: بانگهواز بکه بو ریگهی خوا به دانایی و ناموزگاری چاک و تووژیریان به جوانترین شیوه له گهل بکه.

وه (ابراهیم) عليه السلام و تووژی له گهل باوکی کردوه: ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ﴾ [الانبیاء: ۵۲].

واته: به باوک و گهله کهی وت: نه م بتانه چیه نیوه ده یان بهرستن.

وه به پاشاکهی وت: ﴿رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ﴾ [البقرة: ۲۵۸].

واته: وتی خوای من زیندوو ده کاته وهو دهر میتیت، نهویش وتی: منیش خه لک زیندوو ده که مه وهو دهر میتیم، وتی: خوای من روژ له روژ هه لاته وه ده میتیت تو له روژ ناواوه بیه تبه، قسه

(۱) "سیر اعلام النبلاء" للذمهي (۶/ ۶۴۱).

پراو سه رشور بووه بیروا که.

وه (موسی) عَلَيْهِ السَّلَام له گه ل فرعهون دا: ﴿ قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۳﴾ قَالَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ [التجرا: ۲۴، ۲۳].

واته: فرعهون وتی: خوی دروستکراوه کان کییه؟ (موسا) فهرمووی: خوی ناسمان و زهویه.

وه (نوح) عَلَيْهِ السَّلَام له گه ل گه له که ی دا: ﴿ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَدَلْنَاكَ فَأَكْثَرْتَ جِدْلَنَا فَأَيْنَا بِنَا بَعْدَنَا إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۳۲﴾ ﴾ [هزرا: ۳۲].

واته: نهی (نوح) به راستی وتوویرت زور له گه ل کردین، هروه کو پیغمبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له گه ل موشریکه کان دا کردویه تی به تایهت هوکاری هاتنه خواره وهی ﴿ عَسَى وَتَوَلَّى ﴾.

وه هاوه لانیس وه کو (علی بن ابی طالب) صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و (عبدالله بن عباس) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قسه و وتوویریان له گه ل خهوارچه کان دا کردووه ته نانهت ژماره یه کی زوریان بهو هوکاره وه لی هه لگه راوه ته وه^(۱).

وه (عمر بن عبدالعزیز) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قسه و ره تی (غیلان دمشقی) داوه ته وه که گو مرا بووه له بواری (القضاء والقدر) دا تاوه کو قسه ی بری و ته وه ی ناشکرا کرد^(۲).

وه نیمامی (الأوزاعي) و (الشافعي) ره هه تی خویان لییت قسه یان له گه ل بیده کاردا کردووه کاتیک رووبه روو بوونه ته وه یان داویان کردووه (نهوزاعی) له گه ل (قه ده ریه ک) و (شافعی) ش له گه ل (حفص الفرد)^(۳).

وه نیمام (أحمد بن حنبل) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له گه ل جه هه میه کان دا باوه ریان به سیفاته کانی خوا نه بوو^(۴).

(۱) بروانه "الفرق بین الفرق" للبعداي ص ۷۸ - ۸۰، و "جامع البیان" لابن عبدالبر ص ۴۲۸.

(۲) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (۱/۷۱۴).

(۳) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (۲/۷۱۸)، "حلیة الأولیاء" لأبونعیم (۹/۱۱۵)، "مختصر الحجة"

للمقدسي ص ۵۰۶.

(۴) "الرد علی الزنادقة" للإمام أحمد بن حنبل ص ۴۱، "البداية والنهاية" لابن کثیر (۱۰/۲۹۹).

وه وتووێژه که ی نیمان (عبدالعزيز بن يحيى الكتاني المكي) ﷺ له گهن (بوشری مریسی) به ناماده بوونی (مأمون) ی خهلیفه و سه رکهوتنی له و وتووێژه دا و بهخشش کردنی ... نوسینه وهی ئەم رووداوه به ناوی (الحیدة) زۆر به ناوبانگه.

وه دانیشتن و رهد دانه وهی (ابن تیمیة وابن القيم) رهحهتی خوایان لیبیت له گهن بیدعه کاران دا فهیله سوف و عقلا نیه کان و سوفی و نه شعهریه کان دا زۆر ناوداره وه که له پینشه کی "عقیده الوسطیة"، "الرد علی البکری" و له فهتا و ادا به گشتی.

وه ته نانهت نیمان (أحمد بن حنبل) ﷺ رهتدانه وهی بیدعه کارانی له نوێزو روژووی سونهت به باشتر زانیوه، پرساریان لی کردووه و توویهتی: «إِذَا قَامَ وَصَلَّى وَاعْتَكَفَ فَإِنَّهَا هُوَ لِنَفْسِهِ وَإِذَا تَكَلَّمَ فِي أَهْلِ الْبِدْعِ فَإِنَّهَا هُوَ لِلْمُسْلِمِينَ هَذَا أَفْضَلُ»^(١).

واته: گهر نوێژ بکات و ئیعتیکاف بکات بو خویهتی، به لام گهر قسه به بیدعه کاران بلیت بو موسولمانانه، ئەم چاکتره.

یه کلا بوونه وهی ئەم بوچوونانه

دوای تیروانین له قسهی زانیان و به لگه کان دهر کهوت قسه کردن و وتووێژ ده بیت به دوو به شهوه: وتووێژی چاک و خراب (المجادلة المحمودة و المجادلة المذمومة).

المجادلة المحمودة: هي ما كانت لإثبات أو دفع باطل أو للتعليم والاستيضاح.

المجادلة المذمومة: هي ما كانت لرد الحق أو لنصرة الباطل أو مما نهى الله عنه كالمتشابه وفي الحق بعد ما تبين أو لحظ النفس^(٢).

وتووێژی چاک کاتیک ده کریت: بو بنه ما کردنی حهق یان رهتدانه وهی به تال یا خود فیروون یان روونکردنه وه.

(١) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (٢٨/٢٣١).

(٢) "موقف أهل السنة والجماعة من أهل الأهواء والبدع" للدكتور: إبراهيم بن عامر الرحيلي (٢/٦٠٣).

وتوويزی خراب: ده کړیت بؤ بهرپه رچدانه وهی حقه و سهر کهوتنی به تال یان نه وانهی ریگری لی کراوه، وه کو (متشابه) یان دواي روون بوونه وهی حقه یان له بهر هه او نار ه زووی نه فس.

خوای گه وره سی جوړ قسمو وتوويزی باس ده کات له خرابه کان^(۱):

۱. وتوويزی کردن بؤ بهرپه رچدانه وهی حقه: ﴿وَجَدَلُوا بِالْبَطْلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ﴾ [عَنْ: ۵۰].

۲. وتوويزی کردن له دواي روونبوونه وهی حقه: ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بُيِّنَ﴾ [الاشْكَال: ۶].

۳. وتوويزی کردن له سهر شتيك نايزانن: ﴿فَلَمْ تُحَاجِّزْ فِيْمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾ [التَّوْبَةُ: ۶۶].

پابه نديه کانی وتوويزی چاک

ضوابط المجادلة المحمودة

له سهر هم جياوازيانهی زانايان باسيان کردوه له نيوان وتوويزی چاک و خراب دا، له سی کار به ده ر نيه، که وتوويزی به سوودو چاک له خراب و زه ره رومه ند جيا بکړيته وه:

«إما متعلقة بأصل النية، وإما متعلقة بموضوع المجادلة وإما متعلقة بالمتجادلين»^(۲).

يه که م: په يو هندي به نيه ته وه هه بيت:

هموو کارنيك نيهت و مه به سته کان هوکاري جيا کردنه وه يان ده بيت له يه کتر، نيز گهر باش بيت يان خراب و بگره هوکاري سهره کيشه بؤ نه نجماه کانی، وه کو نيمام (أحمد بن حنبل) رَكَتَهُ لَه (حاتم الأصم) ی پرسى: «قيل له: أنت رجل أعجمي لا تفصح وما ناظرک أحد إلا قطعته فبأي شيء تغلب خصمک؟ فقال بثلاث: أفرح إذا أصاب خصمي وأحزن إذا أخطأ وأحفظ لساني عنه أن أقول له ما يسوؤه أو معنى هذا فقال أحمد: (ما أعقله من رجل)»^(۳).

(۱) پروانه "درء التعارض العقل والنقل" لابن تيمية (۱۶۹/۷)، و "مجموع الفتاوى" لابن تيمية (۳/۳۰۹).

(۲) "موقف أهل السنة والجماعة من أهل الأهواء والبدع" لدكتور: ابراهيم بن عامر الرحيلي (۲/۶۰۳)، و "المتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور: محمد يسرى ص ۱۷۹.

(۳) "الفرق بين النصيحة والتعبير" لابن رجب ص ۳۲.

واته: وتی بی تو یاونکی عمره ب نیت، زمانت پاراو نیه به چی له گهل هه برامه ریگنا قسه ده کهیت زال ده بیت به سه ری دا؟ وتی: به سی شت: خوشحال نیم نه گه ری بیگیت، وه خهفه تبار نیم گه ری بیگیت، وه زمانیشم نه پاریزم له وهی شتیک بلیم پی ناخوشیت، نیمام (نه حمه د) وتی: چ عقلیگی کامل هدی له لای نیم پاره.

وه نیمامی (الشافعی) رحمته الله علیه ده لیت: «مَا نَظَرْتُ أَحَدًا قَطُّ إِلَّا أَحْبَبْتُ أَنْ يُؤَقَّ وَيُسَدَّدَ وَيُعَانَ، وَيَكُونَ عَلَيْهِ رِعَايَةٌ مِنَ اللَّهِ وَحِفْظٌ. وَمَا نَظَرْتُ أَحَدًا إِلَّا وَلَمْ أَبَالِ بَيْنَ اللَّهِ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِي أَوْ لِسَانِهِ»^(١).

واته: وتویژم له گهل هه که سیک کردیت نیم خوش بووه یارمه تی بدریت و بیگیت، وه پاراستی خوایشی له سه ری بیت، وه له گهل هه که سیک دا وتویژم کردیت گویم نه ده دا حه ق روون بیته وه له سه ری زمانی من بیت یان نه و.

نیهت خرابی له وتویژدا وه کو ناشیرین کردنی حه ق یا خود عینادی یان ده برینی زانست و زیره کی یان پیداگری له سه ری مانه وه گه ره له ش بیت، نه مانه هه مووی هو کارن بو تیگچوونی نه نجامی وتویژه کان و بی سوودی و کات به فیرودان و سووک کردنی یه کزی ... نه مانه له قورنان دا به گه لیگی که لله ره ق و ده مه قالیکارو موجه له چی ناوبراون، وه کو خوی پهروه دگار ده فه رمویت: ﴿مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾ [الحج: ٥٨]، ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ [الكهف: ٥٤]، ﴿أَخَذَتُهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ﴾ [البقرة: ٢٠٦].

دووهم: په یوهندی به بابته تی قسه له سه ری گراوه که وه بیت (المتعلقة بموضوع المجادلة):

مه رج نیه هه موو بابته تیک قسه له سه ری بگری یا خود هه لگری قسه کردن له سه ری، ده بیت بابته تیک بیت بگه یته یه کلا کردنه وه نه نجام ده ست بکه ویت له سه ری به گه یشتن به حه قه که له سه ری ... هه موو نه و بابته تانه ی خوی پهروه دگار ریگری کردوه له قسه کردن له سه ری و داوای باوه ری کردن وه ستان ده کات له ناستی پیوسته نه و سنوره نه به زیریت له بهر نه وهی سروشتی ناده میزاده ناگاته زانین له هه موو شتیک دا به هوکاری کهم توانایی و لاوازی له ناستی

دا.

(١) رواه أبو نعیم فی "حلیة الأولیاء" (١١٨/٩).

وه كو نهو بابه تانهی چهند مانايهك له خو ده گرن پيان ده وتریت (المتشابه) شوینكهوتهی نهه
 بابه تانه بهی بوونی هوکاره زانسته کان و گومان و دوور كهوتهوه نه بیته هیچ بهره میکی نه، نهو
 هوکارانهش لای زانا کامله ناوداره کانه، وه بگره هه ندیکیشی لای نهوایش هه ته سلیم بوونه،
 خوای پهروه ردگار ده فه رمویت: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ
 تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْنِي تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ءَأَمَّنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ [الزلزال: ۷].

واته: نهوانهی گومان له دلیان دا ههیه شوینكهوتهی مانا لیکچووه کانه مه به ستیان
 دووبه ره کایه تی و مانا گورینه وهیه، که سیک مانای راسته قینهی نازانریت بیجگه له خودا ﷻ و
 زانایانش ده لئین باوه رمان پیه تی هه مووی لای خواوهیه.

بینگومان نیمانی دروست و تیگه یشتی ته اوو ناخی پاک شوینكهوتهی گومان او به کانه ناییت، وه
 به واقع حالی تاقیکردنه وهی زانایان و نویسه کانیان بیدعه کاران هه موو کات به لگه کانیان
 (متشابهات) بووه نهوانهی هه لگری هه موو مانا کانهو پاک نایته وه له گومان.

بویه (أبو أيوب السخيتاني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لئیت: «لَا أَعْلَمُ الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ مُخَاصِمٌ إِلَّا
 بِالْمُتَشَابِهِ»^(۱).

واته: نه مبینوه به کیك له بیدعه کاران به لگه کاری و قسه کردنه کانی به (متشابه) نه بیته.
 به کیکی تر لهو بابه تانهی قسهی له سهه ناکریت بابه ته غه بیبه کانه که عه فل بواری کار کردنی
 تبادا نه، وهك: سیفاته کانی خودا ﷻ و قه زاو قه دهه ... ریگایه که ناگه یته نامانج، بویه وه سفی
 نیماندار کراوه ﴿يُؤْتُونَ بِالْفِتْنِ﴾ [البقرة: ۳]، یاخود بابه تیک روون و ناشکرایه قسه زیاد له سهه
 کردنی دروست نه ﴿يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا بَيَّنَّ﴾ [الأنفال: ۶]. قسه له سهه شتیک ده که ن پاش
 روون بوونه وهی، نهه هوکاره ناخیه کانه له دزایه تی و سوو کایه تی کردنه.

کورتهی باسه که هه شتیک روون بوونه وهی هه لگرت و پیوستی بی ده کردو داواکاری
 له سهه هه بوو به دلنیا به وه رده گرا، نهه گومان له چاکی و ریگه پندراویان نه.

(۱) رواه ابن بطه في "الإبانه" (۵۰۱/۲) برقم (۵۶۰).

له گهل نهوش دا مهرجی زور قسه کردن نیه له سهر بابه ته که، نهو تا وه کو (ابن رجب) رحمته الله ده لیت: «فظنوا أن من كثر كلامه وجداله وخصامه في مسائل الدين فهو أعلم من ليس كذلك. وهذا جهل محض. وانظر إلى أكابر الصحابة وعلمائهم كأبي بكر وعمر وعلي ومعاذ وابن مسعود وزيد بن ثابت كيف كانوا. كلامهم أقل من كلام ابن عباس وهم أعلم منه وكذلك كلام التابعين أكثر من كلام الصحابة والصحابة أعلم منهم وكذلك تابعوا التابعين كلامهم أكثر من كلام التابعين والتابعون أعلم منهم. فليس العلم بكثرة الرواية ولا بكثرة المقال»^(۱).

واته: وا گومان ده بریت زور قسه کردن عیلمه! له گهل نهوش دا قسه ی گهوره و ناوداران و زانیانی (صحابه) چنده که مژه وه کو (نهو به کرو عومر ...) تا (عبدالله ی کوری عه باس) له میش زانترن، وه ههروه ها (تابعین) قسه یان چند زورتره له (صحابه) له گهل نهوش دا نهمایش زانترن له (تابعی تابعین)، که نهمایش قسه یان زیاتره له (تابعین)، زانست به زور گپرانه وه قسه کردن نیه، به لکو به پیزی و کاملتی قسه که یه.

سییهم: نهو په یوه ست بوونانه ی په یوه ندی به دوو لای قسه که ره که وه هه یه (الضوابط المتعلقة

بالمجتادلین):

قسه کردن و بهر په رچدانه وه کاریک ی قورسه له گهل بهرام بریک ی دژ دا، بویه کزدهنگی زانیان نیه له سهری، له لایه که وه رتی پیده دهن و له لایه که وه رتی لی ده گرن، له بهر مه ترسی کاره که له سهر حقه که له که دار نه بیت و سووک نه بیت لای خه لکی و به تاییه ت بیدعه کار، تا وه کو نه بیته هو کاری پیداگری له سهر بیدعه که ی پالنه ر بی بو بلا بوونه وه ی و له لایه کی تریشه وه بو سهر خاوه ن حقه هه بیته و متمانه ی نه می نیت به هو کاری نه توانینی وه لامدانه وه و پیوستیه کانی، له بهر نهوه بهر په رچدانه وه ناداب و مهرجی تاییه تی خو ی هه یه وه هندلیک لهو مهرج و په یوه ستیانه بو بهر په رچدانه وه و دانیشتن له گهل یان دا ده خه یه روو^(۲):

۱. توکمه یی زانست و هیژی تیگه یشتن و زمان پاراوی و متمانه بهو حقه ی پشتیوانی لی ده که یه.

(۱) "بیان فضل علم السلف علی علم الخلف" ص ۳۸.

(۲) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور: محمد بسری ص ۱۸۶ - ۱۹۰.

نیمامی (مالک بن انس) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه پرسی بئی ده کهن له وه لامدانه وهی بیدعه کاران، نهویش ده لیت: «إِنْ ظَنَنْتَ ذَلِكَ بِنَفْسِكَ خِضْتُ أَنْ تَزَلَ فَتَهْلِكَ، لَا بَرْدُ عَلَيْهِمْ إِلَّا مَنْ كَانَ صَابِغًا عَارِفًا بِمَا يَقُولُ لَهُمْ لَا يَقْدِرُونَ أَنْ يُعَرِّجُوا عَلَيْهِ، فَهَذَا لَا بَأْسَ بِهِ وَأَمَّا غَيْرُ ذَلِكَ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَلِّمَهُمْ فَيُخْطِئَ فَيَمْضُوا عَلَى خَطِيئِهِ أَوْ يَطْفُرُوا مِنْهُ بِشَيْءٍ، فَيَطْفُرُوا وَيَزَادُوا تَمَادِيًا عَلَى ذَلِكَ»^(۱).

واته: نه گهر گومانته هه به به سهر کهوتی خوت، وه گهر نا ده ترسم هه له بکهیت تیا بجیت، ناییت بهرپرچ بدرینه وه مه گهر به توانایه کی شاره زا که بتوانیت چی ده لیت، به شیوه به که توانایان نه ییت بیجه میتنه وه نه مه بیان قهینا کات، بیجگه له مانه ده ترسم بکهویتته قسه له گه لیان و هه له بکات بهم هوکاره وه نهوانیش بهر دهوام بن له سهر هه له که بیان یاخود له شتیک دا بیگرن و زال بن بهسری داو بیته هوکاری دریزه پیدانی نهوان.

۲. ده ییت تا ریزه به کی زور دلنیا بن له سهر به رامبهر که حهق وه ربگریت لووت بهرزی و نکۆلی نه کات.

(ابن بطه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه ده لیت: «لَا يَجْمَلَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ حُسْنَ ظَنِّهِ بِنَفْسِهِ، وَمَا عَهْدُهُ مِنْ مَعْرِفَتِهِ بِصِحَّةِ مَذْهَبِهِ عَلَى الْمَخَاطَرَةِ بَدِينِهِ فِي مَجَالَسَةِ بَعْضِ أَهْلِ هَذِهِ الْأَهْوَاءِ»^(۲).

واته: کهس گومانی به خوئی باش نه ییت و به وهی ده زانیت له راست و دروستی بۆچوونه که ی بیته هوکاری خو خسته ترسناکی به دینه که به وه به ریگهی دانیشن له گه له هندی بیدعه کاران دا.

(وهب بن بقیه) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه ده لیت: «دَعِ الْمَرْءَ وَالْجِدَالَ عَنْ أَمْرِكَ، فَإِنَّكَ لَا تُعْجِزُ أَحَدَ رَجُلَيْنِ: رَجُلٍ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ، فَكَيْفَ تُمَارِي وَتُجَادِلُ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ؟ وَرَجُلٍ أَنْتَ أَعْلَمُ مِنْهُ، فَكَيْفَ تُمَارِي وَتُجَادِلُ مَنْ أَنْتَ أَعْلَمُ مِنْهُ، وَلَا يُطِيعُكَ، فَاقْطَعْ ذَلِكَ عَلَيْكَ»^(۳).

واته: واز له مهراپی و بهرپرچدانه وه بیته له دینه که دا، تو له دوو کهس به ده ر نیت: که سینک له تو شاره زاتره چۆن به رامبهری له گه له ده کهیت؟ یاخود که سینک تو له و زانتری چۆن به رامبهری

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۱/ ۴۴).

(۲) "الإبانة الكبرى" لابن بطه (۲/ ۴۶۹) برقم (۴۷۵).

(۳) "الشریعة" للأجری ص ۶۴ رقم (۱۳۱).

له گەل ده كهیت؟ به گویت ناكات و قسه شت ده شكییت.

٣. توانای سەر كهوتنی چهقته هه بیته به سەر به تال داو گومانه كانیان هه لوه شینته وه:

ئه مه ئه وه ده گه یه نیت به تال به به تال رهت نه ده یته وه به بیدعه به بیدعه رهت نه ده یته وه، به لكو به چهق و سوننهت رهت به یته وه.

وه كو رافیزه له دژی خهوارج كه (علی بن ابی طالب) یان كافر كرد كهوتنه ته كفیرو فاسق كردنی هه موو هاوه لان.

وه كو (معتزله) كان له دژی شوبهاندنی سیفاته كانی خودا به مرو فوه كهوتنه بیروایی له سیفه ته كان دا (التعطیل).

وه (مرجئه) كان له دژی (معتزله و خوارج) له نیمان دا كه ده یانوت: (گهر هه ندیک له نیمان بروات هه مووی ده پروات)، (مرجئه) وتیان: (هیچ به شیککی نیمان ناروات هه رچی بكات)، ته نانهت له (شرك و كباثر) یش دا گه یشته ئه وه ی وتیان كارو كرده وه داخلی نیمان یه.

(قدری) كان له دژی (مجبیره) كان كه ده یان وت هیچ توانا (إختیار) به ده ست ناده میزاد نیه هه مووی قه ده ره، ئه وانیش وتیان هه موو شتیک به توانای ناده میزاده وه قه ده ره توانای یه.

به كورتی گهر ئه م سێ خاله ره چاو بكریت ڕینگه یی ده دریت لای زانا یان به ره په رچدانه وه له گەل بیدعه کاران بكریت، له بهر ئه وه ی متمانه له سەر كهوتنی چهق دا ده بیته إن شاء الله.

یاسا بهرنامه یییه كان له كاتی به ره په رچدانه وه ی بیدعه کاران دا

(القواعد المنهجية في الرد أهل البدع)

كۆمه لیک زانستی ووردو تیگه یشتن هه یه بۆ به کاره ینان له كاتی ره تدانه وه ی بیدعه کاران دا پۆیسته ره چاو بكریت، وه كو^(١):

١. ناسینی بارو دۆخی بهرامبه ر وه كو بۆ چوون وقسه و به لگه و نوسرا و سه رچا وه.

(١) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لكدكتور: محمد يسرى ص ١٩١ - ٢١١.

خوای په روهر دگار ده فمر مونت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِمِجْهَلَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلَيْهِ مَا فَاعَلْتُمْ تَنذِيرًا﴾ [الجزات: ۶].

واته: گهر تاوانباریک هه والیکي هینا بوتان روونکردنه وهی له سر بکهن با خه لکیک به نه زانین تووش نه بیت و مایه ی په شیمانی بیت.

پوښته نه وهی بهرامبرکی ده کات له گهل بیدعه کاران دا شاره زاییه کی باشی هه بیت له بیرو بوچوونیان و هوکاره کانی دروستوونی فیره قه کان و رابردووی میژووی نهو بیرو رایانه بزایت، به تاییه ت سهرچاوه و ناوداره کانیان و شیوازی به لگه هینانه وهیان نه مانه پیش چاره سهر.

(ابن تیمیه) رحمته الله ده لیت: «أَنَا أَعْلَمُ كُلَّ بِدْعَةٍ حَدَّثَتْ فِي الْإِسْلَامِ وَأَوَّلُ مَنْ ابْتَدَعَهَا وَمَا كَانَ سَبَبَ ابْتِدَاعِهَا»^(۱).

وه ده لیت: «وَكُلُّ مَنْ خَالَفَنِي فِي شَيْءٍ مِّمَّا كَتَبْتُهُ فَأَنَا أَعْلَمُ بِمَذْهَبِهِ مِنْهُ»^(۲).

وه ده لیت: «وَهَذَا لَمَّا بَيَّنَّتْ لَطَوَائِفَ مِنْ أَتْبَاعِهِمْ وَرُؤَسَائِهِمْ حَقِيقَةَ قَوْلِهِمْ وَسِرَّ مَذْهَبِهِمْ صَارُوا يُعْظَمُونَ ذَلِكَ وَلَوْلَا مَا أَفْرَنَهُ بِذَلِكَ مِنَ الدَّمِّ وَالرَّدِّ لَجَعَلُونِي مِنْ أَيْمَتِهِمْ»^(۳).

واته: من زانباریم هیه به سر هه موو نهو بیدعانه ی له نیسلام دا دروست بووه، وه به کهم کهس کی بووه دروستی کردوه، وه هوکاره کانی دروست بوون چی بووه، وه هه که سینک به پیچه وانهی منهو بیت من شاره زاتر بووم به بیرو باوه رو مه زه به که ی تا نهو، له بهر نهو کاتیک روونکردنه وه م داوه به که سانیکي شو تکه و ته یان و ناوداره کانیان راستی و دروستی قسه کانیان و نهینی مه زه به که یان؛ زور به لایانه وه گه ووه به قه در بووه، وه گهر من کهسی بهرامبرو به رپه رچدانه وه نه بوو مایه ده یانکردم به به کیک له نیمامه کانیان.

۲. دیاریکردنی خالی قسه کردن و بنه ماکانی به بی دریز کردنه وه پهل لیکردنه وه.

پوښته ریکه و تن بکریت له سر خالی قسه له سر کردن به شیوه ی ریکه خستن و پیشخستن

(۱) "مجموع الفتاوى" (۱۸۴/۳).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۶۳/۳).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۱۳۸/۲).

گرنگه کان و سهره کیه کان خال به دوای خال داو دور کهوتنه وه له دریژ کردنه وهی باسه کهو پهل دروست کردن و نمونهی کوکهره وهو کورت و قوناغ برین به بابه ته که تا ده گاته نه نجام.

وه کو نیمامی (الشافعی) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کاتیک له گمن به کینک دا و توویژی بگردایه ده بوت: «نفرغ في

هذه المسألة ثم نصير إلى ما تريد»^(١).

واته: نهم بابه ته با لیبینه وه پاشان ده چینه سهر نه وهی تو ده ته ویت.

(الخطيب البغدادي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «وَيَكُونُ كَلَامُهُ يَسِيرًا جَامِعًا بَلِيغًا، فَإِنَّ التَّحَقُّظَ مِنَ

الرَّزْلِ مَعَ الْإِقْلَالِ دُونَ الْإِكْتَارِ، وَفِي الْإِكْتَارِ أَيْضًا مَا يُخْفِي الْفَائِدَةَ، وَيُضَيِّعُ الْمُقْصُودَ، وَيُورِثُ الْحَاضِرِينَ الْمَلْلَ»^(٢).

واته: ده بیت قسهی کورت و ناسان و کوکهره وهو زمانی پاراوو پاراستن له هه له له گه له کورتی دا به بی دریژ کردنه وه له بهر نه وهی دریژ کردنه وه سووده کان ده شاریتنه وهو مه بهسته کان ون ده کات و گوینگران بیزار ده کات.

٣. شاره زایی بوون له رهدانه وه کانی فیره قه کان بهرام بهر یه کوری.

(ابن تیمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «والمناظرة تارة تكون بين الحق والباطل، وتارة بين القولين

الباطلين لتبين بطلانها، أو بطلان أحدهما أو كون أحدهما أشد بطلاناً من الآخر»^(٣).

واته: و توویژ هه ندیک جار له نیوان حهق و بهتان دایه، وه هه ندیک جار له نیوان دوو بهتان دایه بو ده ره کهوتنی بهتاله کانیا ن یان یه کیکیان زور بهتاله له وهی تر.

وه ده لیت: «وَهَذَا أَعْظَمُ مَا يُسْتَفَادُ مِنْ أَقْوَالِ الْمُخْتَلِفِينَ الَّذِينَ أَقْوَاهُمْ بَاطِلَةٌ فَإِنَّهُ يُسْتَفَادُ مِنْ قَوْلِ كُلِّ طَائِفَةٍ بَيَانُ فَسَادِ قَوْلِ الطَّائِفَةِ الْأُخْرَى فَيَعْرِفُ الطَّالِبُ فَسَادَ تِلْكَ الْأَقْوَالِ وَيَكُونُ ذَلِكَ دَاعِيًا لَهُ إِلَى طَلَبِ الْحَقِّ»^(٤).

واته: نهمه ریگایه که به زوری سوود له قسه جوژاو جوژه کان ده کریت که بهتان له خو ده گریت، له قسهی لایه که هه لهی قسهی لایه کی تر ده ره خات، بهمه قوتابی زانست قسه

(١) "تذكرة السامع" لابن جماعة ص ٤٠.

(٣) "درء التعارض العقل والنقل" (٤/٢٠٦).

(٤) "مجموع الفتاوى" (١٢/٣١٤).

(٢) "الفتية والمتفق" (٢/٥٣).

همله کان دهناسیت و ده بیته هوکاری به دواداچونی حهق.

۴. ناسینی جوژی دارشته بهرنامه ییه کانی فیرهق و گروهه بیدعه کاره کان.

(ابن تیمیة) رحمته الله ده لیت: «إذا لم يخاطبوا بلغتهم واصطلاحهم فقد يقولون: إنا لا نفهم ما قيل لنا، أو أن المخاطب لنا والراد علينا لم يفهم قولنا، ويلبسون على الناس بأن الذي عيناه بكلامنا حق معلوم بالعقل أو بالذوق»^(۱).

واته: گهر به زمان و به کارهینانی خویمان قسه یان له گه ل نه کریت ده لیتن نیمه تیناگهین، یا نه وهی قسه مان بهرامهر ده کات و بهر بهرچمان ده داته وه له قسه کائمان تیناگات، بهم شیوه ده یگورن لای خه لک و خویمان به حهق دهناسیتن.

وه کو: وشهی (التوحید) لای نه هلی سوننهت مانایه کی تایه تی ههیه، وه لای فه لاسیفه نیسلامیه کان مانای بوونی ره های ههیه بهی ناوو سیفات، وه لای (وحدة الوجود) سو فیه کان مانای خویاهه کی تیکه ل به هه موو بوون، وه (الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر) لای نه هلی سوننهت مانایه کی تایه تی ههیه، به لأم لای (معتزلة وخوارج ورافزة) واته شوړش و دهرچوون له ده سه لات، وه وشهی (العدل) لای نه هلی سوننهت واته دادپهروه ری و ستم نه کردن، به لأم لای (معتزلة و قدریة) کان باوه نه بوون به قه دهر ده گه یه نیت.

۵. هینانه وهی نهو به لگانهی ههردوولا کۆده ننگن له سه ری.

بویه زرتتر گه رانه وهو به کارهینانی قورنان و فهرمووده (صحیح) ه ناوداره کان ریگا که کورتر ده کاته وهو کۆ کردنه وهیه له باز نهی به لگه کان.

خوای پهروه ردگار ده فهرموویت: ﴿ وَمَا أَخْلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ﴾ [الشورى: ۱۰]. جیاوازیه کان بگتیر نهوه بو لای خودا ﷻ.

نیمامی (الشاطبی) رحمته الله ده لیت: «مقصود المناظرة ردُّ الخصم إلى الصوابِ بطريقِ يعرفه؛ لأنَّ ردهً بغيرِ ما يعرفه من بابِ تكليفٍ ما لا يُطاق»^(۲).

(۲) "المواقفات" للشاطبي (۵/ ۴۱۵).

(۱) "دره التعارض العقل والنقل" (۱/ ۲۲۳).

واته: مه بهست له رهندانه وه گه رانه وهی ره تکاره بو حقه که به رینگه یهک بزانت، وه گه رانا وه کو داواکاری به دهر له توانایه.

٦. ره چاو کردنی دارشتنی به لگه کان و خویندنه وهی پیش و پاشیان، وه خویندنه وهی هموو جوړه به کاره یانه کانی به شه کانی به لگه کان، ره چاو نه کردنی هموو جوړه دارشته کانی نه وه به لگانه و نه خویندنه وهی پیشه کی و دواینی دهقه کان و بیتا گایی له هموو جوړه به کاره یانه کانی له دهقه کان دا هوکاره بو دهست نه کهوتنی مانای ته اووو نه گه یشتن به حقه که.

خوای په روره دگار ده فهرمویت: ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِطُوا بِعَلَمِهِ﴾ [نورین: ٣٩].
 نه م نایه ته هیمایه بو نه وانهی زانیاری ته او یان نه ده کهونه به درو خسته وه وه.
 ٧. زانست به سهر چوینی هیانه وهی به لگه، پیوسته ره چاوی نه م خالانه بکریت:

أ- همر باسیک بی بنه ما بیت له به لگه دا وه رناگریت، خوای په روره دگار ده فهرمویت: ﴿قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ [البقرة: ١١١].

ب- دلنیا بوون له دروستی نه قل کراوه کان دا: «إِنْ كُنْتَ نَاقِلًا فَالْصَّحَّةُ أَوْ مَدْعِيًّا فَالدَّلِيلُ»^(١).

واته: نه گه نه قلکاری راستی و دروستیه که ی، وه گه بنه ما کاری به لگه.
 ت- دلنیا بوون و وورده کاری به سهر قسه کان دا بو خاوه نه کانیان، وه دیاری کردنی مه بهستیان.

(ابن القیم) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلیت: «وَالْكَلِمَةُ الْوَاحِدَةُ يَقُولُهَا اثْنَانِ، يُرِيدُ بِهَا أَحَدُهُمَا أَعْظَمَ الْبَاطِلِ، وَيُرِيدُ بِهَا الْآخَرَ مَحْضَ الْحَقِّ، وَالْإِعْتِبَارُ بِطَرِيقَةِ الْقَائِلِ وَسِرِّيَّتِهِ وَمَذْهَبِهِ، وَمَا يَدْعُو إِلَيْهِ وَيُنَاطِرُ عَلَيْهِ»^(٢).

واته: يهك وشه دوو كهس ده لیت يه كیكیان مه بهستی بی گه وهرترین به تاله، نه ویریان مه بهستی بی حقه، ره چاو کردن به گویره ی رینگای خاوه ن قسه و زبانی و مه زه به که ی دایه له گه ن

(١) "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لدكتور: محمد يسرى ص ١٩٣.
 (٢) "مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين" (٣/٤٨١).

نهوهی مه بهستی بیهتی له پیتاوی دا قسه ده کات.

ث - کۆکردنهوهی هاوشیوه کان و جیاکردنهوهی جیاوازه کان، خویای پهروه ردگار ده فهرمویت: ﴿تُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكَرُ بِبَعْضٍ﴾ [النساء: ۱۵۰].

وه کو جوله کهو گاوره کان باوهریان به تهورات و ئینجیل و (موسا) و (عیسا) سهلامی خویای لیبت ههیه، به لام باوهریان به قورنان و (محمد) ﷺ نیه، مندال بو خوا بریار دهدهن ده لاین (مسیح و عوزیر) کوری خوان، به لام نابیت قه شهو راهیه کان ژن و مندالیان هه بیت، وه کو رافیزه کان هه ندیک له هاوه لانی به (ئهولیا) ده زانن و هاوه لانی تر (تکفیر) ده کهن، وه کو خهوارچه کان باوهریان به هه ره شه کان (وعید) ههیه به لام باوهریان به مژده (وعد) کان نیه، موسولمانانیاں کافر ده کرد، (معتزله و جهمیة) کان باوهریان به ناوه کانی خوا هه بوو به لام باوهریان به سیفاته کانی نه بوو، وه کو قورنانه کان باوهریان به قورنان ههیه به لام باوهریان به فهرمووده نیه.

زانیاری له سه ر نهم و ورده کاریانه کاملبوون ده به خشیت به سه ر جیاکردنهوه و دۆزینه وهی هه ل و دیاری کردنی خاله گو مراهیه کان.

ج - گه ر به لگه کان دژایه تی یه کینکیان کردو ئه نجام و له خوگرتنی مانای باسه کان یه کیان نه گرت نیشانه ی به تالی هینانه وهی به لگه کانه.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «وقد يستدل على بطلان القول ببيان المفاسد المترتبة عليه أو اظهار مناقضته لما جاء به النبي ﷺ»^(۱).

واته: ده کریته به تالی قسه یه که به روون بوونه وهی خراپه وه له کان که له سه ری بنیاد نراوه یا ده ر کهوتنی دژایه تی نه وهی بو پیغه مبه ر ﷺ هاتوه.

ح - نه بوونی زانیاری به سه ر به لگه دا مانای نه بوونی به لگه نیه، نه بینینی جنوکه کان مانای نه بوونیان نیه، وه هه روه ها فریشته کان.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «أنه يلزم من وجوده الوجود ولا يلزم من عدمه العدم» (بَلْ كَذَّبُوا

(۱) "اقتضاء الصراط المستقيم لمخالفة أصحاب الحميم" ص ۲۹۱.

يَمَا لَرَّ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ ﴿ [بُورِحِينَ : ٣٩] ﴾^(١)

واته : مهرجه له بوونی زانست دا بوونه، بهلام مهرج نیه له نهبوونی دا زانست بهسهری دا نهبوون بیت.

٨. بانگهوازی و خوډانه پان قسمو مهزه بیک مانای هه لگرتی ههموو په یوه سته کانی نهو قسمو مهزه به نیه، نهه خالیکی زور گرنگه مهرج نیه ههموو باس و بیروراو قسه بیک بشکینریته وه بهسهر کهسان و بانگهواز کارانی فیرهق و مهزاهیب و گروهه کان دا.

(ابن تیمیة) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلئت : «لَا زِمَ الْمَذْهَبِ لَيْسَ بِمَذْهَبٍ، وَلَيْسَ كُلُّ مَنْ قَالَ قَوْلًا التَّزِمَ لَوَازِمَهُ»^(٢)، «وَلَوْ كَانَ لَزِمَ الْمَذْهَبِ مَذْهَبًا لِلزِّمِ تَكْفِيرٌ كُلُّ مَنْ قَالَ عَنِ الْاِسْتِوَاءِ أَوْ غَيْرِهِ مِنْ الصِّفَاتِ أَنَّهُ حَجَازٌ لَيْسَ بِحَقِيقَةٍ؛ فَإِنَّ لَزِمَ هَذَا الْقَوْلِ يَفْتَضِي أَنْ لَا يَكُونَ شَيْءٌ مِنْ أَسْمَائِهِ أَوْ صِفَاتِهِ حَقِيقَةً»^(٣).

واته : خوډانه پان هه مهزه ب و فیره قیک مانای هه لگرو رای ههموو نهو مهزه ب و فیره قه نیه.

واته : ههموو بیروراکانی مهزه ب نادریتته پان بانگهواز بو نهو مهزه به، گهر وایت هه که سینک بلت ناوو سیفاته کان (حجاز) ن نهوا ده بیت باوه ری به هیچ ناوو سیفاتینکی خوا نه بیت، کهواته مهرج نیه ههموو هه لگری ناویک هه لگری کوی بهرنامه که ی بیت، وه کو که سینک دهلئت : من (أهل السنة) یا (شیعة) یا (تصوف) یا (أشعري) م ... هه لگری تهواوی یه کیک له وانه بیت، گهرچی بهسهر به وه ماله.

(٣) "مجموع الفتاوی" (٢٠/٢١٧).

(١) "الرد علی المنطقین" ص ١٠٠.

(٢) "مجموع الفتاوی" (٢٠/٢١٧).

به شنی چواره م

١. حوکمی داهینراو (حکم البدعة).

٢. حوکمی بیدعه کار (حکم المبتدع).

یه که م : حوکمی داهینراو

(حکم البدعة)

داهینراو تاوانه بهرامبه دین، بهرامبهر کییه تی یه له گه ل پیغمبهر ﷺ و ماف خواردنی نه وه، سنور بهزاندنی یاساکانی نیسلامه به حقدان به به شداریون تیایدا، تومه تبار کردنی نیسلامه به کامل و تهواونه بیون، دهرگاگردنه وهی زیادو کمی یه له بواره کانی دین دا، گومان دروستکردنه له سهر واده کانی خوا ﷺ له سهر پاراستنی دین، له ناوبردنی کرؤکی عیاده ته که په یوه ستبونه، وه هؤکاری نه مانه به دوای به لگه دا، ره خساندنی بواری گردنه وهی دهرگای ههواو ناره زوو حزه کانی خه لکه ... نه مانه و چه نده های تر هؤکاری شکاندنی شورای پؤلایینی پاراستنی دینه، چؤن وشه ی (التوحید) بؤ پاراستنی مافی خواجه وه به وشه ی (الشرك) شکاندنی نهم مافیه، ههروه ها وشه ی (السنة) مافی پیغمبهر که یه تی ﷺ به وشه ی (البدعة) شکاندنی نهم مافیه، وه وشه ی (الطاعة) پاراستنی مافی خه لکی یه به وشه ی (المعصية) شکاندنی نهم مافیه.

نیمه نیستا له مافی پیغمبهر که یه داین ﷺ ده بیت بزاین ریژه ی تاوانی شکاندنی نهم مافیه چهنده، پیغمبهر ﷺ به شیوه کی گشتی ناگاداری موسولمانانی کردوه ته وه «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» وه کوو یاسایه کی گشتی به مادار که (كل) هه موو نهك هه ندیک (بدعة) وشه ی کی دینی بیژراوو به خراب ناوبه ره، واته هه رچی بکه ن به هه ر ناویك (حسنة، خیر، چاکه) هه ر بیدعه یه، بؤیه نه نجامه که ی زؤرتر دیاری ده کات و ده فو تی، (ضلالة) گو مرای یه، واته مایه ی هیدایه ت و پله ی دینی نیه، وه له وه زیاتر بؤ دلتیابون فهرموویه تی: «كُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ» هه موو گو مرای

یهک له ناگردابه، نهم رینگا چنراوه به هه‌ره‌شه زۆر نهسته‌مه (مستحیلات یان معدودات، یان ممتنعات) نهسته‌مه، نه‌بووه، رینگره، له بوون دا، گهر کارینک بکریت و به‌لگه‌ی له‌سه‌ر نه‌بیت بی بوتریت (البدعة الحسنة)، رینگای چاک یان خیر یا عیادهت بیت. له گه‌ل نهمه‌ش دا بی‌تعمه‌بری خوا ﷺ زۆر به‌به‌زه‌یی و سۆزه بوئیمانداران، وه‌کو خوای په‌روه‌دگار ده‌فه‌رمویت: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ [التوبة: ۱۲۸]. وه نهمه‌بیشی له هه‌ره‌شه‌که‌دا ده‌رده‌که‌ویت فه‌رموویه‌تی «كُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» هه‌موو داهیتراوینک گومرایی یه، نه‌یفه‌رموو (کفر یان شرک یان مرتد) گومراییش ریژه‌یی یه، ده‌شیت خاوه‌نه‌که‌ی هیدایهت وه‌ریگریت و بیدۆزیته‌وه.

داهیتراو تاوانه وه‌کو هه‌موو تاوانه‌کان چه‌نده‌ها پله‌و جۆراو جۆرو له‌خوگرگی په‌یوه‌ندی یه، چۆن تاوان (کبائر، صغائر) گه‌وره‌و بجوکی هه‌یه ناواش داهیتراو بجوگ و گه‌وره‌ی هه‌یه، چۆن تاوان په‌یوه‌ندی هه‌ر جاره‌ی به جۆریکه‌وه هه‌یه له (ضرورات، حاجیات، تحسینات) به هه‌مان شیوه داهیتراویش، به‌ده‌ر له‌وه‌ی داهیتراو له چه‌ند روویه‌که‌وه تاوانی زیاتره له حه‌رامه‌کان، وه‌کو وه‌سف کردنی به گومرایی، حه‌رامکار وه‌سف ناکریت به گومرا، به هه‌یچ شیوه‌یه‌ک له پله‌ی حه‌رام نایه‌ته خواره‌وه بو (مکروه) به شیوه‌ی به‌کاره‌یتانی زانایانی نهم دوایی یه، به‌لام حه‌رام دینه خواره‌وه بو (مکروه)، وه به هه‌ندیک له داهیتراوی گه‌وره له (عقیده) دا ده‌رچوونه له دین گه‌رچی به هه‌یچ حه‌رامیک ده‌رچوون نیه له دین، داهیتراو سنورر به‌زاندنی مافی خواو بی‌تعمه‌بره‌که‌یه‌تی، به‌لام حه‌رامه‌کان مافی خووی و خه‌لکی یه، به‌مانه له سه‌رو حه‌رامه‌کانه‌ویه. بو زیاتر روون بوونه‌وه و به‌رزبوونه‌وه‌ی ناستی تیگه‌بیشن له حوکمی داهیتراوه‌کان زانایان داهیتراویان له چه‌ند روو په‌یوه‌ندی یه‌که‌وه به دین کردووه به چه‌ند به‌شیکه‌وه^(۱):

یه‌که‌م: له رووی ریژه‌ی په‌یوه‌ندی به به‌لگه‌ شرعیه‌کانه‌وه دوو به‌شه:

(۱) "حقیقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢/ ١٩٢، ٢١٠)، "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد

١. البدعة الحقيقية.

٢. البدعة الاضافية.

داهینراوی (حقيقي)؛ هيچ بنهمايه کي نيه له دين دا.

بهلام (الإضافية)؛ دوو رووه، له رووی بنهماوه بهلگه ی ههيه له سهري، بهلام له رووی چۆنيه تی و بارودوخی چهنديه تی و کات و شوین بهلگه ی له سهري نيه، بويه حوکمی نهم ناسانتره تا نهو، گهرچی ههر دوو کيان له وه سفی بیدعو گو مرای و بنه پر کردن دا جيا ناکریته وه.

دووهم؛ له رووی په یوه ندى بوونی به بیروباوهره دلته کان و کردار په کان دوو به شه:

١. البدعة الاعتقادية.

٢. البدعة العملية.

داهینراوه (عقیده یی به کان)؛ نهوانه ن بئجهوانه ی داواکاری و شیوازی بهلگه کان باوهره و ئیمان له سهري دروست ده کهن، وه کو: (معتزلة وجهمية وقدرية والخوارج والروافض) ه کان له بواره کانی ناووسيفاته کانی خواو جوړاو جوړی باوهر به (القضاء والقدر)، يان قسه کردن له قورنان و هاوه لان و ئیمان و کوفر ... نهمانه گوړانکاری گه وره به له ریره وی بیروباوهری داواکاری نیسلام، نهم فیره قانه له سهري (کبائر) له لیورای ده رچوون و تیاچووندان، گهرچی به ناوی (اجتهاد) و جوړیک له (تأویل) مانا بو دروست کردن خو یان په نا داوه ... گو مانیش نيه لهوانه ی داهینه ری بنه مای نهم بیرانه و بانگخوازیان «فَأَهْلُ الْبِدْعِ فِيهِمُ الْمُنَافِقُ الزَّنْدِيقُ فَهَذَا كَافِرٌ وَيَكْثُرُ مِثْلُ هَذَا فِي الرَّافِضَةِ وَالْجَهْمِيَّةِ فَإِنَّ رُؤْسَاءَهُمْ كَانُوا مُنَافِقِينَ زَنَادِقَةً. وَأَوَّلُ مَنْ ابْتَدَعَ الرَّفْضَ كَانَ مُنَافِقًا. وَكَذَلِكَ التَّجَهُمُ فَإِنَّ أَصْلَهُ زَنْدَقَةٌ وَنَفَاقٌ ... وَمِنْ أَهْلِ الْبِدْعِ مَنْ يَكُونُ فِيهِ إِيْمَانٌ بَاطِنًا وَظَاهِرًا لَكِنْ فِيهِ جَهْلٌ وَظُلْمٌ حَتَّى أَخْطَأَ مَا أَخْطَأَ مِنَ السُّنَّةِ؛ فَهَذَا لَيْسَ بِكَافِرٍ وَلَا مُنَافِقٍ نَمَّ قَدْ يَكُونُ مِنْهُ عُدْوَانٌ وَظُلْمٌ يَكُونُ بِهِ فَاسِقًا أَوْ عَاصِيًا؛ وَقَدْ يَكُونُ مُخْطِئًا مُتَأَوَّلًا مَغْفُورًا لَهُ خَطْوُهُ؛ وَقَدْ يَكُونُ مَعَ ذَلِكَ مَعَهُ مِنَ الْإِيْمَانِ وَالتَّقْوَى»

واتە : لە بیدعەکاران دا کەسانی دووروو دەرچوو لە دین ھەبە، زۆریش ئەمانە لە رافیزەو جەھەمیەکان دا ھەبوو، بە تائیدت سەرکرده کانیان یە کەم کەس رافیزە ی دروست کرد دوو روو بوو، ھەر وھا جەھەمیەکان لە ناو سیفاته کانی خوا دا دەرچوو لە دین و دووروو بوون، ھەر لە بیدعەکارانیش دا خواوەن ئیمان و باوەری دلتی و رووکەش ھەبە، بەلام ئەمانە نەزانین و ستمەکاریان تێدایە بۆیە ھۆکاری ھەلە بوون لە سوننەت دا ھەندیکیان لەمانە کافرو دووروو نین گەرچی تاوان و ستم لەخۆ دەگرن، دەشیت خواوەن ھەلەو ئیجتیھادی لیتخۆشبوو بن، وە خواوەنی خواناسی و ئیمان بن.

وہ (الاتحاد والحلول) تیکەل بوون لە گەن خوادا، یان (رفع الأوامر الشرعية) گەیشتن بە قۆناغیک فەرمانە شەرعیەکان لەسەر قۆناغ بر لە دین لاچیت، واتە ھیچ فەرزو حەرامیکی لەسەر نەمیت، یان باوەر نەبوون بە (شفاعة)، یان دەر نەچوونی کەسانی ناو دۆزەخ لە دۆزەخ گەر ئیمانداریش بن.

داھینراو (کرداریەکان) : عیبادەت کردنی خواوە بەو شیوەی داواکاری لەسەر نیە، بە گۆرانکاری یە کیک لەمانە ی خواوە:

١. ھۆکار (السبب): وە کو: زیندوو کردنەوی شەوی (٢٧) ی (رجب) بە بۆنە ی ھۆکاری (الإسراء والمعراج) ھو.

نەم ھۆکارە لە شەرع دا رەچاو نە کراوە، بەو بۆنە ی ھو بەمە دەبیتە داھینراو.

٢. جوور (الجنس): وە کو: قوربانی کردن بە نەسپ.

٣. رێژە (القدر): وە کو: زیاد کردنی فەرزیک کە نیە، یاخود ریکاتیک لە فەرزەکان وە کو نیوەرژ پینج ریکات بکات.

٤. چۆنیەتی (الکیفیة): وە کو: چۆنیەتی دەستویرگرتن لە قاچەو دەست پینکات.

٥. کات (الزمان): وە کو: قوربانی کردن پیش نوژی جەژنی قوربان.

٦. شوین (المكان): وە کو: (اعتکاف) کردن لە مائەو.

سپهه م: له رووی ریژه هی یه وه:

١. البدعة الكلية.

٢. البدعة الجزئية^(١).

داهینراوی (گشتگیری): نهو داهینراوانهیه هۆکاره بۆ گرتنه وهی ریژه هی کی زۆر بواری دینی، وهك: (التحسين والتقيح العقليين) عقل کردنه بهلگه بۆ بهچاك زانین و خراب دیاری کردنه دینی یان کار کردن به قورئان به بی فرموده، یاخود کار نه کردن به فرموده ی (آحاد) ژماره راویه کمه کان، یاخود (كشف الإلهامات والمنامات) کردنه بهلگه بۆ بواره کانی دینی.

داهینراوی (ههندیه تی): هۆکاری داهینراویه تیه که له ههندیکی دا روو ده دات ریژه هی زۆری تهواوه، وه کو: دهنگ بهرز کردنه وه به زیکره کانی دوا ی نوێ به کۆمه له یان به شیوازی لاواندنه وه یان گۆرانی قورئان بخوینن.

چواره م: له رووی په یوه نیدیاری به حوکمه وه دوو جوړه:

١. البدعة المكفرة.

٢. البدعة غير المكفرة^(٢).

داهینراوی (بیرواییه): هۆکاره بۆ بیروابوون و ده رچوون له دین، وه کو: باوه ر نه بوون به ناوو سیفاته کانی خوداو بابه ته غهیبی یه کان له سزای گۆرو به ههشت و دۆزه خ و زیندوو بونه وه، وه کاریک دژایه تی بکات بنه مایه کی دینی بیت له فه رزه کان و باوه ره غهیبی یه کان وه کو باوه ر نه بوون به فریشته کان.

داهینراوی (بیروایی بچووک): کاره که گه وره یه به لām له کیشانه ی دینی دا بچو کتره له رابردوو، نه م بی بیرو ناییت، وه کو: قسه وتن به هاوه لāن و تۆمه ت بار کردنیان و شه ر کردن له گه ل موسلمانان دا.

(١) "الاعتصام" للشاطبي (١/٣٧٨).

(٢) أنظر "معارض القبول" للحافظ أحمد الحکمي (٢/٥٠٣).

پینجهم: له ړووی په یوه سټیوونی به کاری خه لکه وه دوو جوړه:

١. البدعة التعبدية.

٢. البدعة العادية.

داهینراوی (عیاده تی): نهو داهینراوانه به په یوه سټی به جوړیک له عیاده ته کانه وه هه به، وه کو:

پینځسختی وتاری جه ژن به سهر نویژداو بانگدان بو نویژی جه ژن و روژگیران و نویژه بارانه ...

داهینراوی (عاده تی): واته کاره ناسایی په کانی روژانه ی ناده میزاد، وه کو: خواردن و خه وتن

و قسه کردن و هه ولدان بو ژیان، نهو بابه تانه ی به عیاده ت ناو نه براون، نه مانه ده بته داهینراو

به سهر خاوه نه کانیانه وه به مهرجیک به نه تی عیاده ت و خوا په رستی نه نجامی بده ن، وه کو (التبتل)

ژن نه هینان، خو بادان و سورانه وه (الرقص مع العبادات) له کاتی زیکر کردن دا، له بهر

گه رمای روژ وه ستان و نه خواردنی گوشت و نه خه وتن و قسه نه کردن ... وه کو نهو کومه له ی

چوون بو مالی پیغمه بهر ﷺ پرسیاری عیاده ته کانی پیغمه بریان ﷺ کرد، پاشان بریاریان دا

وه کو عیاده ت نه خون و بهرده وام به روژوو بن و ژن نه هینن: «أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا، وَقَالَ

آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا»، پاشان پیغمه بهر

ﷺ فرمووی: «فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^(١).

واته: نه وه ی واز له ریگه ی من بهییت له من نه.

وه نهو پیاوه ی نه زری کرد بوو له بهر روژ وه ستا ناوی (أبو اسرائیل) بوو: «نَدَرَ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ،

وَلَا يَسْتَظِلُّ، وَلَا يَجْلِسُ، وَيَصُومُ»^(٢). که قسه نه کات و نه چیه ژیر سیهرو دانه نیثیت و

به روژوو بیت.

یان نافرته که: «دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ أَحْمَسَ مُصِمَّتَةٍ فِي حَجَّتِهَا، فَجَعَلَتْ تُشِيرُ إِلَيْهِ وَلَا

تُكَلِّمُهُ، فَقَالَ: «مَا لَهَا لَا تَتَكَلَّمُ؟» فَقَالُوا: «إِنَّهَا نَدَرَتْ أَنْ تَحُجَّ مُصِمَّتَةً». واته: (نه بو به کر) ﷺ

(١) رواه البخاري (٥٠٦٣)، ومسلم (١٤٠١)، والنسائي في "الكبرى" (٥٣٠٥)، وسبق تخريجہ ص ٥٠.

(٢) رواه البخاري (٦٧٠٤)، وابن ماجه (٢١٣٦)، وأبو داود (٣٣٠٠)، وسبق تخريجہ ص ٢٨٥.

نافره ټيکي بڼي به هېما قسه ده کردو وتي: يو قسه ناکات؟ وتیان: دوهيویت حه ج بکات و قسه نه کات، پتي وت: «تکلمی، فَإِنَّ هَذَا لَا يَحِلُّ لَكَ، إِنَّمَا هَذَا مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ»^(١).

واته: قسه بکه، نهمه دروست نيه بوت، نهمه کاری سهردهمی نه فاميه.

نیمای (الشاطبي) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دهلېت: «وَأَنَّ الْعَادِيَاتِ مِنْ حَيْثُ هِيَ عَادِيَةٌ لَا بَدْعَةٌ فِيهَا، وَمِنْ حَيْثُ يَتَعَبَّدُ بِهَا أَوْ تُوَضَّعُ وَضْعَ التَّعَبُّدِ تَدْخُلُهَا الْبَدْعَةُ»^(٢).

واته: کاره عادهتی په کان وه کو خویان بیدعیهان تیدا نيه، به لامل کردنه عیادهت یان بارودوختکی عیادهتی پیوه بلکین بیدعیهی تیدا دروست دهییت.

وه دهلېت: «فَالْأُمُورُ الْمَشْرُوعَةُ تَارَةً تَكُونُ عِبَادِيَّةً وَتَارَةً عَادِيَّةً، فَكِلَاهُمَا مَشْرُوعٌ مِنْ قِبَلِ الشَّارِعِ، فَكَمَا تَقَعُ الْمُخَالَفَةُ بِالْإِبْتِدَاعِ فِي أَحَدِهِمَا تَقَعُ فِي الْآخَرِ»^(٣).

واته: شریعت همدروو کیانهو له همدروکیان دا قابیلی بیدعه بوون هیه.

شه شم: له رووی له خوگرتنی پلهی حوکمی یهوه دوو جوړه:

١. البدعة المحرمة.

٢. البدعة المكروهة.

داهینراوه (حرامه کان): مه بهست پتي داهینراوه گوره کانه گهر پتي ده چیت له نیسلام یا دهر نه چیت، وه کو: حلال کردنی ریاو زینا به ناویکی ترهوه، باوه نه بوون به حوکمی (مرتد) و ره جم و (اتحاد الأديان) ...

داهینراوی (مکروه): وه کو شه نویتز کردنی بهردهوام به جهامعت بیجگه له تروایح، قنوتی به بیانان بهردهوام بهی هوکار، زیکره کانی دواي نویتزه فهرزه کان خسته پیش نویتز ...

(١) رواه البخاري (٣٨٣٤)، والدارمي في "السنن" (٢١٨)، وابن أبي شيبة في "المصنف" (١٢١٥٦)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (٢٠٠٩٦).

(٢) "الاعتصام" (٥٩٤/٢).

(٣) "الاعتصام" (٥٦٢/٢).

(مکروه) له بیدعه دا مه بهست بی نهو (مکروه) ه نیه له پیناسهی زانایانی (فقه) دا هاتوه، «وَالْمُكْرُوهَ مَا يَنْتَابُ عَلَى تَرْكِهِ وَلَا يُعَاقَبُ عَلَى فِعْلِهِ»^(١). پاداشت له سهر نه کردنیه تی و سزا له سهر کردنی نیه.

نهم پیناسهیه داهینراو ناگریته وه^(٢) له بهر نه وهی:

١. که مترین بیدعه هه ره شهی قورسی له سهره: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»، «وَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»، «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ».

٢. داهینراو یاسا دانانی دینییه (التشريع)، گهر به زیاد کردن بیت یان کم کردن یان گۆرین یان پیوه لکاندن.

٣. داهینراو تاوانه بهرام بهر دین، خوی پدروه ردگار ده فهرمویت: ﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ﴾ [التبؤی: ٢١].

٤. بیدعه کار خوی و کاره که ی به حق و عیادهت ده زانیت و بانگهوازی بو ده کات و بهرگری لی ده کات.

٥. «وَجَدْنَا بَيْنَ الطَّاعَةِ وَالْمَعْصِيَةِ وَاسِطَةً يَصِحُّ أَنْ يُنْسَبَ إِلَيْهَا الْمُكْرُوهُ ... بِخِلَافِ الْهُدَى وَالضَّلَالِ؛ فَإِنَّهُ لَا وَاسِطَةَ بَيْنَهُمَا فِي الشَّرْعِ»^(٣).

واته: له نیوانی عیادات و تاوان دا په یوه ندی یه که هیه بی ده وتريت (مکروه) به پیچه وانهی بیدعه وه که هیدایت و گومرای یه په یوه ندی له نیوانیان دا نیه له شهرع دا.

نه مانه هه مووی خالی پیچه وانهی کاره مه کروهه کانی (فقهی) یه، وه (مکروه) پشه کی تاوانه کانه بو یه دانراوه وه کو بهر به ستیک نه که ویته حهرامه وه، وه کو خوی پدروه ردگار ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى﴾ [الانعام: ٣٢]، ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ﴾ [الانعام: ١٥١]، ﴿وَلَا

(١) "الورقات" للجنوبي ص ٨.

(٢) بروانه "الاعتصام" للشاطبي (١/٣٧٣).

(٣) "الاعتصام" للشاطبي (٢/٥٣٢).

تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ ﴿١٥٢﴾ [الأنعام: ١٥٢]. نزیکی کاری خراپه و مالی هه تیو مه به، نزیکبوونه وه کان (مکروه) کانه.

وه کو چۆن سونهت پێشه کی (واجب) ه بۆ زیاتر هاندان و هۆکاری حهق پێدانی واجبه کان دانراوه، نه وهی سونهت بکات به دلنیا به وه حهق به واجبه کان ده دات.

وه نهو (مکروه) ه ی به کاریان هیناوه زانایان به گوێره ی به کارهینانی قورئانه که مه بهستی پێی حه رامه کانه ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ [الانبیاء: ٣٨].

وه له به کارهینانی زانایانی پێشوش دا به مانای (حرام) به کار هاتوو وه پێی وتراوه (کراهه التحريم) مه کروهی حه رام، به لام له زانایانی نه م دوایه دا به (کراهه التنزیه) ناو براوه.

له قسه که ی (الطرطوشي) دا: «بدعة محدثة وإما محرمة وإما مكروهة»^(١) یان (الشاطبي): «فَلَا بِدْعَةَ يَتَصَوَّرُ فِيهَا ذَلِكَ التَّقْسِيمُ الْبَيِّنَةُ، إِلَّا الْكِرَاهِيَّةَ وَالتَّحْرِيمَ»^(٢)، وه (عز بن عبدالسلام) کاتیک بیدعه ده کاته پێنج به شه وه به شی چواره م و پێنجم به (مکروه و حرام) ناو ده بات.

مه به ست لهم جوړه به کارهینانه ی زانایان دا بۆ دابه شکردنی بیدعه بۆ حه رام و مه کروه، دیاری کردنی پله و پایه ی بیدعه که به له رووی حوکمه وه.

«بل المراد أن البدع ليست على مرتبة واحدة في الذم والذنب»^(٣).

واته: مه به ست پێی نه وه به بیدعه کان به ک پله و پایه یان نه به له حوکم و هه ره شه دا.

حه وته م: داهینراو له رووی پله و تاوانباری له دین دا دوو به شه:

١. بدعة الكبائر.

٢. بدعة الصغائر.

(١) "الحوادث والبدع" للطرطوشي ص ١٩.

(٢) "الاعتصام" (٢٤٦/١).

(٣) "حقيقة البدعة وأحكامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢٠٦/٢).

داهینراوه (گهورهکان): داهینراوه قورس و گهوره گومراکانه که بنهماکانی دین دهشیونیت، وه کو: داهینراوی فیرهقه نیسلامیه کان له (معتزلة و خوارج و رافضة و قدرية و تصوف الفلسفي ...)، نازاوی نهمانه لای زانایان بیدعه کاران (أهل البدع)ه، یان حهلالکردنی حهرامه گهوره کان یان دهرچوونه له فهزمانه گهوره کان (نویژو رۆژوو حج و زه کات ...) له بهر گهیشتن به قوناعی (القطبية أو الغوثية) بهرپوه بردنی کهونی و فریا کهوتن، وه کو چوار قوتبه ناوداره کان (أقطاب الأربعة) ... یان گۆرانکاری له بهشی (ضروریات) دا که هه موو بنهما قورسه کانی دین (أصول الدين) ی له سه ره.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلیت: «مَا أَحَلَّ مِنْهَا بِأَصْلِ مِنْ هَذِهِ الضَّرُورِيَّاتِ فَهُوَ كَبِيرَةٌ، وَمَا لَا، فَهُوَ صَغِيرَةٌ»^(١).

واته: نه وهی گۆرانکاری له بنهماکانی (ضروریات) دا بکات گهوره به وه نه گه رنا بچوکه.

نهمهش هه به پی دهرده چیت له دین و هه به پی دهرنا چیت^(٢).

داهینراوی (بچوک): نهو داهینراوانه به له ناستی گهوره کان دا بچوکن له رووی په یوه ندی بوونی به بنهماو داواکاریه گهوره کان دین و زه ره رو زیانه کان له سه ره دین و موسلمانان، وه کو: خه تم کردن بو مردوو، شهوی (١٥) ی شه بان کردنه عیادهت و قورنان خویندنی پیش نویژی ههینی و هه لسانی خه لک بو دوو رکات نویژی به ناو سونه تی پیش جومعه ...

به لام بچوک کردنه وهی بیدعه کهو به کهم سهیرکردنی و دهرکردنی له هه ره شه کان و چاو پۆشیکردنی لئی مه به ست نه له وشه ی (صغائر) بچوکه کان.

نیمامی (الشاطبي) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دهلیت: «اعْتِقَادُ الصَّغَائِرِ فِيهَا يَكَادُ يَكُونُ مِنَ الْمُتَشَابِهَاتِ، كَمَا صَارَ اعْتِقَادُ نَفْيِ الْكُرَاهِيَةِ التَّنْزِيهِ عَنْهَا مِنَ الْوَأْضِحَاتِ»^(٣).

(١) "الاعتصام" (٢/٥٤٠).

(٢) "حقیقه البدعه و احکامها" لسعيد بن ناصر الغامدي (٢/٢١٠).

(٣) "الاعتصام" (٢/٥٤٦).

واته: باوهر بوون بهوهی بچوک له بیدعهدا ههیه جوریکه له ههله تیگه‌یشتن و (متشابهات)، له‌به‌ر نهوهی تومه‌تی بیدعه بچووک نابیته‌وه به‌لکو پله‌که‌یه‌تی، وه‌کو باوهرمان بهوه بوو (مکروه تنزیه)‌ی باش وایه نه‌کریت له بیدعهدا ناشکرایه نیه، واته گومان دروست ده‌بیت له ناوبردنی بیدعه به بچوک وه‌کو چون گومانمان نیه (مکروه) نیه له بیدعهدا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «إِنَّ ذَلِكَ التَّفَاوُتَ لَا دَلِيلَ فِيهِ عَلَى إِثْبَاتِ الصَّغِيرَةِ مُطْلَقًا، وَإِنَّمَا يَدُلُّ ذَلِكَ عَلَى أَنَّهَا تَتَفَاضَلُ، فَمِنْهَا ثَقِيلٌ وَأَنْقَلٌ وَمِنْهَا خَفِيفٌ وَأَخْفٌ، وَالْخِفَّةُ هَلْ تَنْتَهِي إِلَى حَدٍّ تَعَدُّ الْبِدْعَةَ فِيهِ مِنْ قَبِيلِ اللَّمَمِ؟ هَذَا فِيهِ نَظْرٌ»^(١).

واته: نهو جیاوازیه بو (حرام و مکروه) به‌لگه نیه له‌سه‌ر دانانی بچوک به ره‌ها له بیدعهدا، به‌لکو نه‌مه باس له‌وه ده‌کات جیاوازی هه‌یه له‌نیوان بیدعه‌کان دا، تیا‌یه‌تی قورس و قورستر، وه سوک و سوکتر، ناسان و ناسانتر وه سوک و ناسانه‌که‌ی نایا ده‌گاته ناستی نهوهی وه‌ک تاوانه بچوکه‌کان پی بوت‌ریت به‌س قایلی لومه‌یه (اللمم)! نه‌مه شوینی تیروانینه که بهو شیوه‌یه ناییت. له‌به‌ر نهوهی له که‌مزین بیدعهدا نهو هه‌موو بونی تاوانانه به‌دی ده‌کریت له خواونه‌که‌ی و بیدعه‌که‌ی دا.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلیت: «وَلَا يَنْظُرُ إِلَى خِفَّةِ الْأَمْرِ فِي الْبِدْعَةِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى صُورَتِهَا وَإِنْ دَقَّتْ، بَلْ يَنْظُرُ إِلَى مُصَادَمَتِهَا لِلشَّرِيعَةِ وَرَمِيهَا هَا بِالنَّقْصِ وَالِاسْتِدْرَاكِ، وَأَنَّهَا لَمْ تُكْمَلْ ... بِخِلَافِ سَائِرِ الْمَعَاصِي»^(٢).

واته: سه‌یری بچوکی بیدعه‌که ناکریت له رووی شیوازو وردیه‌وه، به‌لکو سه‌یری ده‌کریت له رووی دژایه‌تیکردنی و به‌که‌مزانی و ناته‌واوی بو شهریه‌ت ده‌کریت به پیچه‌وانه‌ی تاوانه‌که‌یه‌وه. وه نه‌گهر بیدعه به بچوکیش ناوبریت «وَإِذَا قُلْنَا: إِنَّ مِنْ الْبِدْعِ مَا يَكُونُ صَغِيرَةً، فَذَلِكَ بِشُرُوطٍ:

(١) "الاعتصام" (٢/٥٤٤).

(٢) "الاعتصام" (٢/٥٤٦).

١. أَنْ لَا يُدَاوِمَ عَلَيْهَا، ... وَلِذَلِكَ قَالُوا: "لَا صَغِيرَةَ مَعَ إِضْرَارٍ، وَلَا كَبِيرَةَ مَعَ اسْتِغْفَارٍ" (١).
٢. أَنْ لَا يَدْعُوَ إِلَيْهَا
٣. أَنْ لَا تَفْعَلَ فِي الْمَوَاضِعِ الَّتِي هِيَ مُجْتَمَعَاتُ النَّاسِ، أَوْ الْمَوَاضِعِ الَّتِي تُقَامُ فِيهَا السُّنُنُ، وَتُظَهَرُ فِيهَا أَعْلَامُ الشَّرِيعَةِ
٤. أَنْ لَا يَسْتَصْغِرَهَا وَلَا يَسْتَحْقِرَهَا ... وَالِاسْتِهَانَةُ بِالذَّنْبِ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ (٢).
- واته: نه گهر بیدعه به بچو کیش ناو بریت نهوا ده بیټ نه مەر جانهی تیدا بیټ نهو کاته بچوکه:
١. بهردهوام نه بیټ له سهری.
٢. بانگهوازی بو نه کات.
٣. له شوینه گشتیه به تایهت دینیه کان دا نه یکات.
٤. به لایهوه بچوک نه بیټ و به کم سهری نه کات، به سوک سهر کردنی تاوان گه وره تره له تاوان.
- وه ده لاین بچوک نیه له گهل بهردهوامی و گه وره بوونیش نیه له گهل داواى لیخوشونه.
- نهم ههموو جزره دابهشکردنه له لایه نی زانایانهوه له سهر داهینراو بو زیاتر به زانستی بوونی بابه ته کهو حهق پیدانی و چاورویشنی له سهر قهباره ی هه له و تاوان تیای داو ریژه ی ترسناکی له سهر دین و خه لکی و پاریتراوی له زیاده روی و که مرهوی له حوکمدان به سهر داهینراوه که دا هه یه، ههروه که چهند ترسناکی له سهر بیدعه هه یه نه وندهش بهرپر سیاریتی له ناستی دژایه تی و حوکمدانه به سهر بیدعه که دا هه یه، نه مانه سیمای نه هلی سوننه تن.
- وه کو (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دَهَلَيْت: «أَهْلُ السُّنَّةِ يَتَّبِعُونَ الْحَقَّ ... وَلَا يُكْفَرُونَ مَنْ خَالَفَهُمْ فِيهِ، بَلْ هُمْ أَعْلَمُ بِالْحَقِّ وَأَرْحَمُ بِالْخَلْقِ، كَمَا وَصَفَ اللهُ بِهِ الْمُسْلِمِينَ بِقَوْلِهِ: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ [الْحَجَرَاتُ: ١١٠]» (٣).

(١) قول ابن عباس في "تفسير الطبري" رقم (٩٢٠٧)، وابن أبي حاتم في "تفسيره" رقم (٥٢١٧)، والبيهقي في "الشعب" رقم

(٦٨٨٢) اسناده صحيح كما قال مشهور حسن، انظر هامشي "الاعتصام" (١/٣٩٠).

(٢) "الاعتصام" (٢/٥٥١ - ٥٥٧). (٣) "منهاج السنة النبوية" (٥/١٥٨).

واته: نههلي سوننهت شوينكهوتهي حهقن بهرانبهركانيان كافر ناكهن بهلكو زانترن به حهق و به بهزهيي ترن بهسهر خهلكي دا، وه كو خودا وهسفيان دهكات به چاكترين كهسانيك بو خهلكي.

هوكارهكاني جياوازي پلهكاني بيدة

١. داهيتراوهكان دهچنه ژيرياري جزرهكاني حهرام و (منهيات) قهدهغهكراوهكانهوه، نهوانيش بو خويان پلهو ناستي جياواز لهخو دهگرن.

٢. جياوازي پهيوهنديهكاني داهيتراوهكان به هموو لايهكي دينهوه، ههپانه پهيوهندي به (ضروريات)هويه نهو پينج پاراسته دينهوه (الدين والنفس والنسل والعقل والمال) نهمانهش لهناو خويان دا: «فَإِنَّ مِنَ الضَّرُورِيَّاتِ إِذَا تُؤْمَلَّتْ وَجِدَتْ عَلَى مَرَاتِبٍ فِي التَّكْيِيدِ وَعَدَمِهِ: فَلَيْسَتْ مَرْتَبَةُ النَّفْسِ كَمَرْتَبَةِ الدِّينِ، ... وَمَرْتَبَةُ الْعَقْلِ وَالْمَالِ لَيْسَتْ كَمَرْتَبَةِ النَّفْسِ»^(١).

واته: گهر سهرنج بدهين نهمانهش لهسهر يهك ناست دا نين، لهبهر نهوه پاراستي دين لهپيش نهفسهويه، نهفسيش لهپيش عهقل و مالهويه ...

له (حاجيات)يش دا ههيه نهوانهه پيوستيهكاني نهو پينجهي پيشوو تهواو دهكات، وه له (تحسينات)يش دا دهبيت نهو ووردهكاربانهه (حاجيات)ي پي رازاوو كاملتر دهبيت، واته داهيتراو هموو لايهنهكان دهگرتهوه.

٣. داهيتراوهكان له باسه (عقيدة)يه گهورهكان دا دروست دهبيت وهكو له بواره كرداربهكان دا دروست دهبيت، وهكو فيرهقهكان دهشيت لهسهر دهستي دوژمنيكي بيرواي تيكدهردا به بهرگي دين دروست بكرت، وهكو (عبدالله ي كوري سبأ) دروستكاري رافيزهكانه، وهكو (بابي و بههائي) قاديانيهكان^(٢) لهسهر دهستي بهكريگراوهكاني داگيركهري نينگليزدا دروستكراوه، وهكو (الباب حسين وميرزا حسين علي و غلام أحمد قادياني)، وهكو (الإتحاد والحلول) لهسهر دهستي گومراكان دروستكراوه، وهكو (الحلاج، ابن سبعين وفارابي...).

(١) "الاعتصام" (٥١٧/٢).

(٢) "الهائية" لعبدالقادر شيبه ص ١٩، "الهائية" لإحسان إلهي ظهير ص ٢٦، "البابية" لإحسان إلهي ظهير ص ٤٧.

وه جۆری قسهو بیرورا داهینراوه کان جۆراو جۆرن: (معتزلة) کان باشترن له رافیزه و خهواربیج «وَلَا رَيْبَ أَنْ الْمُعْتَزَلَةَ خَيْرٌ مِنَ الرَّافِضَةِ وَمِنَ الْخَوَارِجِ»^(١).

وه (خهواربیجه کان) دیندارترن تا رافیزه کان، وه (موعتهزیله کان) عاقلترن تا خهواربیج و رافیزه و سوفیه کان

کورتهی باسه که هه موو داهینراوه کانی جۆری یه کهم لهم دابهشکردنه دا (البدعة الحقیقیة، الاعتقادیة، الکلیة، المکفرة، التبعدیة، المحرمة، الکبائر) گهوره و ترسناک و قورسن له ئاستی دین دا، بهشه دوو هه کانیان له چاو نه مانه دا پله دوون و جۆریکی تر مامه له کارى ده ویت، نه مه هۆکاری بینینی دوو هه لویستی جیاوازن له فهرمووده ی هاوه لآن و شویتکه وتووآن و زانا یان دا، جارێک بۆ هه ندیک زۆر توندن و بۆ هه ندیک نه رمیه ک ده بینیت، به لأم که سی تینه گه یشتوو لهم بواره دا هۆکاری نه بوونی لهم ورده کاریه ده بیته هۆکاری تینه گه یشتی و هه له کردن تیایدا.

(١) "دقائق التفسیر" لابن تیمیة (٢/١٤٤)، و "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (١٣/٩٧).

دووهم : حوکمی بیدعه کار

(احکم المبتدع)

نعم بابه ته يه كيكه له هه ره بابه ته نالۆزه كاني حوكمدان له نيوان زانايان دا، هۆكاره كه شى ده گه رپتهوه بۆ سروشتى بابه ته كه له نيوان مافى خوا وه مافى خهلكى دا، ههروهك پيغمبهه ﷺ له فهرمووده كاني دا ناماژهى بۆ ده كات ده فهرموويت: «كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ» له پرووى بیدعه كه وه هه موو بیدعه يهك گومرايهو چا كه ي تيدا نيه، وه ده فهرموويت: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»، وه «مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»، وه هه ر كارنك له دين دا نه بوو رت ده كرتيهوه، كاره كه له پرووى كارو داهينراوه كه وه قايلى وه رگرتن وقبول نيه، نه مه له مافى دينى خوا دا هيج كارنك وه رناگيريت، وه له مافى خهلكيش دا پيغمبهه ﷺ نه يفهرمووه (كل مبتدع ضال) هه موو بیدعه كارنك گومرايه، يان كه سه كه رت ده كرتيهوه، له بهر هۆكارى بوونى عوزرو پاساوى زۆر بۆ خاوه نه كه ي، وه دلتيابوونى دينداريه كه ي ناسرپتهوه به گومان (الْيَقِينِ لَا يَزُولُ بِالشُّكِّ)^(١).

١. وه له لايه كى تره وه هه ره شه كاني قورئان و فهرمووده له بهرنامه ي نه هلى سونه ت پي دهوتريت (الوعيد) مه رج نيه وه كو خوى دابه زته سه ر خاوه نه كه ي (فِي مَشِيئَةِ اللَّهِ إِنْ شَاءَ عَذَّبُهُ وَإِنْ شَاءَ عَفَّرَ لَهُ) له ويستى خوا دا يه يان ليخوشبوونه به هۆكاره كانه وه يان سزادان.

٢. وه له حوكميش دا به سه ر خهلكى دا باشره لايه نى ليبور دن و به رى بوون بگيرته به ر، وه كو (الأمدي) ﷺ ده ليت: «الْحُطْأُ فِي نَفْيِ الْعُقُوبَةِ أَوْلَى مِنَ الْحُطْأِ فِي تَحْقِيقِهَا»^(٢).

واته: حاكمي ك گه ر هه له بكات له دانه به زنى سزايه ك باشره له وه ي سزايه ك به هه له بدات.

٣. وه بنه ماش له دين دا پاراستى دينه و شوينكه وته يه تى به ي لادان، وه بنه ماش له موسولمان

(١) "الفقيه والمتفقه" للخطيب البغدادي (١/٥٢٧)، "منهاج السنة النبوية" لابن تيمية (٦/٣٠٥)، "الأشباه والنظائر" لابن

نجم ص ٤٧، "شرح الفواعل الفقهية" لأحمد بن الشيخ محمد الزرقا ص ٧٩.

(٢) "الإحكام في أصول الأحكام" للأمدي (٤/٢٦٣).

دا سه لاهمتی و لانه دانیتهی «الأصلُ في المسلم العَدَالَة»^(١). تا به لنگهی له سهر ده بیئت.

٤. وه بنه مای «الجرحُ لا یقبل إلا مفسراً»^(٢). ره خنهور تۆمهت وه رناگیریت بیجگه له ریتی سه لماندن نه بیئت، واته هیچ تۆمهتیک قابیلی قبول نیه له دین دا بۆ که سی موسلمان به دهر له رینگهی به لنگه داری بوون له سهری نه بیئت.

٥. وه له بواری (عقیده) ش دا خویندنه وهی (الخوف والرجاء) بۆ که سی دینداری بی تۆمهت پیویسته، واته ره چاو کردنی دوو لایهن له که سیکی دیاریکراودا له رووی چاکه و خراپه وه^(٣).

نه مانه و چه نده ها خویندنه وهی تر به رپر سیاریه تیه کی گه و ره ی دینه له سهر شانی خاوه ن زانست بۆ یه کلا که ره وهی ناسین و حوکمی شهرعی که سیکی موسلمان له بواریک له بواره کانی دین دا، وه کو نهم بواره هه ستیاره که بواریکی تۆمه تباری دینییه کۆمه لیک بابته ی گه و ره به دوای خو ی دا ده هیئت وه کو له مه و دوا باسی ده که ین.

هۆکاری گرتنه بهری هه ئویستی جیاواز به رامبه ر بیدعه کاران

گه ر پید اچوونه وه یه ک بکه ین به سهر هه ئویستی زانایان دا سه باره ت به بیدعه کاران جیاوازیه کی زۆر ده بینن له نیوانیان دا، له رووه تیرواینه کان و کرداریه کانه وه هه ر له بانگه وازیان و نه رمی نواندن و به ربه ر چه دانه وه یان تا ده گاته دژایه تی کردنیان و به چراندنی هه موو په یوه ندیه ک و گه یشتنه هه موو ئالۆزیه ک له گه لیان دا.

هۆکاری نه مانه ده گه ر پته وه بۆ سی هۆکاری تایبه ت:

یه که م: جیاوازی پله و ئاستی داهینراوه کان.

دو وه م: جیاوازی پله و ئاستی بیدعه کاران.

سی یه م: ره چاو کردنی هیئانه دی سو دمه ندیه کان.

(١) "التبصرة في أصول الفقه" للشيرازي ص ٣٣٧، "فتاوى اللجنة الدائمة" (٢/٤٩)، "موقع الإسلام سؤال وجواب" للمنجد

(٢) "فتاوى الرمي" لشهاب الدين الأنصاري (٤/١٥٠). (٣) "مقدمة ابن صلاح" ص ١٠٦.

(٣) نعمه بۆ که سی حوکم دهره، به لام له کاتی ناگادار کردنه وهی خه لکی گشتی دا به سهر یانه وه به هیچ شیوه یه ک باسی چاکه ی

بیدعه کاران نا کریت، تا نه بیته هۆکاری چاوپوشی و دوور نه که و ته وه له هه لته کانیان.

یه کهم: جیوازی پلهو ناستی داهینراوه کان:

له بهشی حوکمی داهینراوه کان دا پروونکردنه وه یه کی زور لهم باره یه وه درا له سهر جوړه کانی داهینراو، نهمه هوکاری سهره کیه بو جیوازی پله کان، وه له لایه کی تریشه وه بهرنامه ی نه هلی سوننه ت خاوه نی خویندنه وه ی وردو زانستی دینیه لهم بواره دا به یه کیک له کاملیه تی و له خوگری هموو دین داده نریت.

(ابن تیمیة) رحمته الله علیه ده لیت: «أئمة السنة والجماعة وأهل العلم والإيمان فيهم العلم والعدل والرحمة فيعلمون الحق الذي يكونون به موافقين للسنة سالمين من البدعة، ويعدلون على من خرج منها ولو ظلمهم ... ويرحمون الخلق فيريدون لهم الخير والهدى والعلم لا يقصدون الشر لهم ابتداءً ... ولهذا كان أهل العلم والسنة لا يكفرون من خالفهم وإن كان ذلك المخالف يكفرهم ... وكذلك التكفير حق الله تعالى فلا يكفر إلا من كفره الله ورسوله»^(۱).

واته: زانایانی نه هلی سوننه ت خاوه نی زانست و دادپهروهری و بهزه یین، بهو حقه ناشان سوننه ت بیکن و نه کهونه بیدعه وه، وه دادپهروهرن له ناستی که سیک دهرچوو لهو بهرنامه نه گهر سته میشیان لی بکات، وه خاوه نی بهزه یین له ناستی خه لکی دا، ویستی خیرو هیدایه ت و زانستیان ده ویت بویان، مهبهستیان سهره تا شهر نیه بویان بویه زانایانی نه هلی سوننه ت دژه کانیا ن کافر ناکه ن گهر نه وان نه مانیش کافر که ن ... بویه کافر کردن به مافی خوا ده زانن، که سیک خواو پیغه مبر رحمته الله علیه کافریان نه که ن نه مان نایان که ن.

بهرنامه ی کار نه کردن به قورنان و فهرمووده گهر له گه ل عقل دا نه گو نجیت، وه کو نهو بهرنامه یه نیه کار نه کردن به قورنان به بی فهرمووده، نهمه ش وه کو کار نه کردن به فهرمووده ی (الاحاد) له (عقیده) دا نیه، باوه ر نه بوون به ناوو سیقاته کانی خوا وه کو (تأویل) مانا گو رین نیه له هندیکی دا، باوه ر نه بوون به (القضاء والقدر) وه کو قسه وتن به هندیک له هاوه لان نیه، کافر کردن و به هه لگه راوه دانانی هموو هاوه لان بیجگه له هندیکی که م نه بیت وه کو ره خه گرتن نیه له هندیک هاوه لان، گو رانکاری له بنه ماکانی دین دا وه کو گو رانکاری نیه له هندیک شیوازی عیادات دا ...

بهم شیوهیه هه موو جووره کانی داهینراوو لادان وه کو یه ک نین، بویه حوکمه کانیشیان جیاوازه.
 نیمامی (النووی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَعْلَمَ أَنَّ مَذْهَبَ أَهْلِ الْحَقِّ أَنَّهُ لَا يُكْفَرُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ بِذَنْبٍ وَلَا يُكْفَرُ أَهْلُ الْأَهْوَاءِ وَالْبِدْعِ»^(١).

واته: بزانه بوجوونی ئههلی حهق کهس بیروا ناکات له موسلمانان به تاوانیک، وه کهس بیروا ناکات له بیدعه کاران.

السَّخِّ (العثمین) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وبهذا علم أن المقالة أو الفعلة قد تكون كفرًا أو فسقًا ولا يلزم من ذلك أن يكون القائم بها كافرًا أو فاسقًا إما لانتفاء شرط التكفير أو التفسيق أو وجود مانع شرعي يمنع منه»^(٢).

واته: ده زانین هه ر بوجوونیک یان کاریک ده شیت کوفرو فاسقی بیت، بیروایی و تاوانباری، به لآم ئهه ئهوه ناگه به نیت خاوه نه کهی (کافرو فاسق) بیت، له بهر نه بوونی هوکاری مه رجه کانی ته کفیر و فاسق کردن تیابدا، یا خود بوونی هوکاری ریگریه کی شرعی له دابه زینی نهو حوکمانه، وه ههروه ها بیدعهش حوکمه وه به هه مان شیوهیه.

دووم: جیاوازی پله و ئاستی بیدعه کاران:

ئهه شوینی باس و خواسی زانایانی ووردینه له (فقه) دا (علماء التحقيق) له (علوم الحدیث) دا (علماء الجرح والتعديل) یان بی دهوتریت.

ئهه کار له سه ر ناسینی که سه کان ده کات چه ند جوورو شیوه و سروشت و کارو چۆنیه تی ... ناده میزاد ههیه له گه ل ووردینه تی ته واو به سه ر یان دا، به روانگهی به لگه و بهرنامه ی شرعی ئههلی سونه ت.

بویه زانایان هه ندیکیان پیداگری ده که ن له سه ر سه لامه تی و هیشتنه وه ی موسلمان له باز نه ی دین دا، وه هه ندیکیشیان پیداگری ده که ن له پاراستی دین و هیشتنه وه ی وه کو خو ی نه هاته نه ناوه وه ی هه ج زیادو که میه ک.

(١) "شرح النووي على مسلم" (١/١٥٠).

(٢) "المجلد فی شرح القواعد المثل فی صفات الله وأسماؤه الحسنی" لابن العثمین ص ٣١٤.

له روانگه ی نهم دوو جوړه خویندنه وه یه دا (ابن القیم) رحمته الله علیه بیدعه کاران ده کات به چهند به شیکه وه:

أَحَدُهَا: الْجَاهِلُ الْمُقَلَّدُ الَّذِي لَا بَصِيرَةَ لَهُ، فَهَذَا لَا يُكْفَرُ وَلَا يُسَسَّقُ، وَلَا تُرَدُّ شَهَادَتُهُ، إِذَا لَمْ يَكُنْ قَادِرًا عَلَى تَعَلُّمِ الْهُدَى.

القِسْمُ الثَّانِي: الْمُتَمَكِّنُ مِنَ السُّؤَالِ وَطَلَبِ الْهُدَايَةِ، وَمَعْرِفَةَ الْحَقِّ، وَلَكِنْ يَتْرُكُ ذَلِكَ اشْتِعَالًا بِدُنْيَاهُ وَرِيَّاسَتِهِ، وَلَذَلِكَ وَمَعَاشِهِ وَعَيْرِ ذَلِكَ، فَهَذَا مُفَرِّطٌ مُسْتَحِقٌّ لِلْوَعِيدِ، آثِمٌ بِتَرْكِ مَا وَجَبَ عَلَيْهِ.

القِسْمُ الثَّلَاثُ: أَنْ يَسْأَلَ وَيَطْلُبَ، وَيَتَّبِعَ لَهُ الْهُدَى، وَيَتْرُكُهُ تَقْلِيدًا وَتَعَصُّبًا، أَوْ بُغْضًا أَوْ مُعَادَاةً لِأَصْحَابِهِ، فَهَذَا أَقْلُ دَرَجَاتِهِ: أَنْ يَكُونَ فَاسِقًا، وَتَكْفِيرُهُ حُلُّ اجْتِهَادٍ وَتَفْصِيلٍ، فَإِنْ كَانَ مُعْلِنًا دَاعِيَةً: رُدَّتْ شَهَادَتُهُ وَقَتَاوِيهِ^(١).

١. نه زانیکې شویتکه وه ته هیچ چا و کراوه ییته کی نیه نهمه هو کمی کوفرو فاسقی نادریت به سهریداو شایه تیشی لی و هره گریت گهر توانای فیروونی ریگه ی هیدایه ته که ی نه بیت.

٢. که سی دووهم توانای شاره زابوون و هیدایه ت و هره گرتی هه یه به لام سهرقاله به دونیاو خو شیه کانی وه، نهمه که مته رخمه مو شایسته ی هره شه یه و تاوانباره.

٣. ده گهریت پرسیار ده کات و بویشی روون ده بیته وه ریگاکه به لام نایه ویت و وازی لی ده هیتت له بهر کویرانه دواکه وتی مه زه به که ی یاخود له رق و دژایه تی خاوه نه کانی دا، نهم که مترین پله ی فاسقه و تاوانباره به لام بیروا کردنی شوینی تیروانین و ورده کاریه، گهر بانگه واز کاری بوو به ناشکرا نه وه شایه تی و قسه ی لی و هره ناگریت.

له روانگه ی نهم دابه شکر دونه و پتسووه صالحه کان چهن دین ری و شوینیان گرتو ته بهر له گه لیان دا وه کو^(٢):

(١) "الطرق الحکمیة" ص ١٤٦، ١٤٧.

(٢) بروانه "المبتدعة وموقف أهل السنة والجماعة منهم" لمحمد بسری ص ٢١٩، و "درء تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة

١. جاریک به حکمته و ناموزگاری چاک و نهرم و نیانی له گه لیان دا، وه کو نیمام (أحمد) رحمته الله علیه له گه ل رافیزه و مورجینه کان دا کردوویه تی^(١).
 ٢. بدریهر چدانه وه و به لگه هینانه وه له سهریان، وه کو (عبدالله ی کوری عه یاس) رحمته الله علیه له گه ل خهوار بجه کان دا به فرمانی (عهلی کوری نه بوتالب) رحمته الله علیه^(٢).
 ٣. رینگری له وتوویر کردن و دانیشتن له گه لیان دا نه گهر سوودمه ندی تیدا نه بو و وه زیانی هه بو، نه مه قسه ی نهو زانایانه ده گریته وه دزایه تی بیدعه کارانیان کردوه به پهراویز کردنیان.
 ٤. بنه بهر کردنی شهریان و نه هشتی خراپه یان به هه موو جو ره کانی به ند کردن و لیدان و دوور خسته وه، وه کو (عومهری کوری خهتاب) رحمته الله علیه له گه ل (صبیغ بن عسل) ی عیراقی دا کردی^(٣).
 ٥. شهر کردن له گه لیان نه گهر کومه لیککی گوره بوون و خاوه ن هیز بوون، وه کو (عهلی کوری نه بوتالب) رحمته الله علیه له گه ل خهوار بجه کان کردی^(٤).
- نیمامی (الشاطبی) رحمته الله علیه ده لیت: «إِذَا ثَبَتَ أَنَّ الْمُبْتَدِعَ أَثِمٌّ؛ فَلَيْسَ الْوَأَقِعَ عَلَيْهِ عَلَى رُئْبِهِ وَاحِدَةً، بَلْ هُوَ عَلَى مَرَاتِبٍ مُخْتَلِفَةٍ، وَاخْتِلَافُهَا يَقَعُ مِنْ جِهَاتٍ بِحَسَبِ النَّظَرِ الْفِقْهِيِّ، فَيَخْتَلِفُ مِنْ جِهَةٍ كَوْنِ صَاحِبِهَا مُدْعِيًا لِلْإِجْتِهَادِ أَوْ مُقَلِّدًا، وَمِنْ جِهَةٍ وَفُوعِهَا فِي الضَّرُورِيَّاتِ أَوْ غَيْرِهَا، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِ صَاحِبِهَا مُسْتَتِرًا بِهَا أَوْ مُعْلِنًا، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهِ مَعَ الدُّعَاءِ إِلَيْهَا خَارِجًا عَلَى غَيْرِهِ أَوْ غَيْرِ خَارِجٍ، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِ الْبِدْعَةِ حَقِيقِيَّةً أَوْ إِضَافِيَّةً، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهَا بَيِّنَةً أَوْ مُشْكِلَةً، وَمِنْ جِهَةٍ كَوْنِهَا كُفْرًا أَوْ غَيْرِ كُفْرٍ، وَمِنْ جِهَةٍ الْإِضْرَارِ عَلَيْهَا أَوْ عَدَمِهِ، إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ»^(٥).
- واته: کاتی سماندمان بیدعه کار تاوانباره، مانای نه وه نییه تاوانه که به یه که پله دانه به زیته سه ری، جهند پله یه کی جیاوازه:

(١) "تهذيب التهذيب" لابن حجر (٦/١٩٧)، (١٠/٣٤١).

(٢) "البدایة والنهاية" لابن کثیر (٧/٢٧٩).

(٣) "دره تعارض العقل والنقل" لابن تیمیة (٧/١٧٢)، و "الإصابة في تميز الصحابة" لابن حجر (٥/١٦٩).

(٤) "البدایة والنهاية" لابن کثیر (٧/٢٧٧).

(٥) "الاعتصام" (١/٢١٦).

١. له رووی: خاوه نه که ی به پاساوی ئیجتهاد دهیکات یا کوپرا نه شویتکه و تهیه.
٢. له رووی: روودانی بیدعه که له یه کینک له بواره کانی (الضروریات والحاجیات، والتحسینات) وه بیټ.
٣. له رووی: خاوه نه که ی به نهیټی دهیکات یا به ناشکرا.
٤. له رووی: بانگه وازی بو ده کات یا خود نایکات.
٥. له رووی نهوهی شوړشی له پیناوا ده کات یان نا.
٦. له رووی نهوهی بیدعهی حقیقی یه یا زیاد کراو (إضافی).
٧. له رووی نهوهی داھيتراوه که ناشکرا یه یا شاراوه یه.
٨. له رووی نهوهی کوفره یا نا.
٩. له رووی نهوهی بېر ده وامه له سه ری یا نا.

نهمانه هدر یه که ی شویتي بوچوون و ئیجتهادی زانایانه له سه ری، نامستی بهرپر سیاریتی هه لسه نگانندی نهمانه ده درېته دوس زانایانی روچوو کامل له بواره زانسته کان، که سی ساده و بی عیلم و سه رتا نهم مافه یان نیه وه کو چون له بواره دونیایه کان دا به پروانامه ی زانکو کان نه بیټ مافی کاره دونیایه کانیان نیه لهو بواره دا، دین له پیشته نهم مافه ی بو پارټراو بیټ، وه گهر بوونی ده سه لاتی دینی هه بیټ و قازی و زانا گه وره کان ده سه لات دروستیان بکات له بواره شه رعیه کان دا به بهرنامه ی پاکی قورنان و سونه ت؛ نهوا کاری بهر یوه چوونی دینی مسوگهر ده بیټ له پرټره وی خوی دا، وه گهر نا وه کو نه مرؤ نهوا ههر «الرُّوَيْبِضَةُ»^(١) یه ک و «حَدَنَاءُ الْأَسْتَانِ»^(٢) بیټ قه درتک و دان تازه یه ک «يَتَكَلَّمُ فِي أَمْرِ الْعَامَّةِ»^(٣) قسه له کاری گشتی دا ده که ن و ماف به خویان

(١) رواه ابن ماجه (٤٠٣٦) وحسنه شعيب الأرناؤوط، وأحمد (٧٩١٢)، والبخاري في "المسند" (٢٧٤٠)، وأبو يعلى في "المسند" (٣٧١٥)، والطحاوي في "شرح مشكل الآثار" (٤٦٦)، والحاكم في "المستدرک" (٨٤٣٩)، وفي "ترتيب الأمالي الحميسية" للشجري برقم (٢٧٧٧)، وصححه الألباني في "الصحيحه" (١٨٨٧)، و"صحيح الجامع الصغير" (٣٦٥٠).

(٢) رواه البخاري (٣٦١١)، وأبو داود (٤٧٦٧)، وأحمد (٣٨٣١)، وأبو يعلى في "المسند" (٥٤٠٢)، والبيهقي في "السنن الكبرى" (١٦٧٨١).

(٣) رواه أحمد (٧٩١٢)، والبخاري في "المسند" (٢٧٤٠)، وأبو يعلى في المسند (٣٧١٥)، والطحاوي في شرح مشكل الآثار (٤٦٦)، والحاكم في المستدرک (٨٤٣٩)، وفي "ترتيب الأمالي الحميسية" للشجري برقم (٢٧٧٧)، وصححه الألباني في "الصحيحه" -

دهدن له دین و خه لک دا نهم مافه قسه ی له سر بکن و بهر همه که ی دوو بهر که یه تی و ستم و ناشیرینکردنی سیمای دین و موسلمانان و مابه ی سودمه ندی دوزمنان و گومرایانه .

نهمانه و چنددهای تر بهرهمی تالی پرته وازه یی و بی سهره و بهرهمی موسلمانانه، گهر (علماء الجرح والتعديل) مافی به کلاکه ره وه یان هه بیته له سر پله ی فهرموده یه ک، وه (علماء المحقق) توانای به کلاکردنه وه ی حوکمیکی شهرعی هه بیته، ده بیته زانایانی ورده کار له بهرنامه ی نه هلی سونه ت خاوه نی نهم بهرپرسیاریه بن، وه گهر نه بوو نه وا کاری بانگه وازو بلا وکردنه وه ی و پروه ورده کردنی خه لک له سر (منهج أهل السنة) په کی نه که وتووه و کاتی نه وه نیه حوکم دان پیش بانگه واز بکه ویت .

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْت: «وَمَا يَنْبَغِي أَيْضًا أَنْ يُعْرَفَ أَنَّ الطَّوَائِفَ الْمُتَسَبِّةَ إِلَى مَتَّبِعِينَ فِي أَصُولِ الدِّينِ وَالْكَلامِ: عَلَى دَرَجَاتٍ مِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ قَدْ خَالَفَ السُّنَّةَ فِي أَصُولِ عَظِيمَةٍ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِنَّمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فِي أُمُورٍ دَقِيقَةٍ»^(۱).

واته: پیوسته نه وه بزاتریت نه وانی شوینکه وته ی نه و فیره قانه ی قسه یان کردوه له سر بنه ماکانی دین و خاوه نی قسه ن، له سر چه ن پله یه کن، هه یانه پیچه وانه ی سونه تن له بنه ما گوره کان دا، وه هه یانه پیچه وانه ی سونه تن له کاره ورده کان دا .

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ دَهَلَيْت: «وَلَا رَبَّ أَنْ الْمُعْتَرِةَ خَيْرٌ مِنَ الرَّافِضَةِ وَمِنَ الْخَوَارِجِ»^(۲).

واته: گومان نیه (موعته زیله) عهقلانیه کان باشترن تا رافیزه و خه واریج .

وه دَهَلَيْت: «الرَّافِضَةُ وَنَحْوِهِمْ هُمْ شَرٌّ مِنَ الْخَوَارِجِ»^(۳).

واته: (رافیزه) شهر تره تا خه واریج .

وه دَهَلَيْت: «وَالْأَشْعَرِيَّةُ خَيْرٌ مِنَ الْمُعْتَرِةِ وَالرَّافِضَةِ عِنْدَ كُلِّ مَنْ يَذَرِي مَا يَقُولُ، وَيَتَّقِي اللَّهَ

= (۱۸۸۷)، و "صحيح الجامع الصغير" (۳۶۰).

(۱) "مجموع الفتاوى" (۳/۳۴۸).

(۲) "مجموع الفتاوى" (۱۳/۹۷)، "دقائق التفسير" (۲/۱۴۴).

(۳) "مجموع الفتاوى" (۲۸/۴۹۴).

فِيَمَا يَقُولُ»^(۱).

واته: (نہ شعہ ریہ کان) باشزن تا (موعتہ زیلہ) کان، نمہ ہموو نہو کہسانہ دہیزانن کہ دہزانن پی بلین.

وه دهليت: «سئِلَ: عَنْ رَجُلٍ يُفَضِّلُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى عَلَى الرَّافِضَةِ؟ الْجَوَابُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ. كُلُّ مَنْ كَانَ مُؤْمِنًا بِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ كُلِّ مَنْ كَفَرَ بِهِ؛ وَإِنْ كَانَ فِي الْمُؤْمِنِ بِذَلِكَ نَوْعٌ مِنَ الْبِدْعَةِ، سَوَاءً كَانَتْ بِدْعَةُ الْخَوَارِجِ وَالشَّيْعَةِ وَالْمُرْجِيَّةِ وَالْقَدْرِيَّةِ أَوْ غَيْرِهِمْ؛ فَإِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى كُفَّارٌ، كُفْرًا مَعْلُومًا بِالْإِضْطِرَارِ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ»^(۲).

واته: پرسیار کرا: گاورو جولہ کہ باشزن یا رافیزہ کان؟ وتی: ہہر کہسیک موسولمان بیت باشزہ لہ بیروا، گہر لہ ہہندیک بیدعہ وہ گلابیت.

وه دهليت: «ومن المعلوم في دين الإسلام أن اليهود والنصارى خير من الفلاسفة الخارجين عن الملل، وأصح عقلاً وديناً»^(۳).

واته: ناشکرایہ لہ نیسلام دا گاورو جولہ کہ لہ فہلسہ فی و نہستیرہ پدستہ کان باشزن، خاوهن عہقلینک و دینیک پیکزن.

ہموو نہم قسانہی نیمام مہبہست بی دوورو نزیکیہ لہ حہقہ کہوہ، گہرچی رہنگہ ہہریہ کہ لہ بواریک دا نزیکر بیت لہ حہقہ کہوہ، یا یہکیکی تریان، بہ گشتی نہوہی لایہنداری نہہلی سونہت دہکات و دیندارتر بیت لہ پیشزہ لہوانی تر، ہموو مامہلہیہک لہ گہلی دا جیاوازتر دہبیت لہ وہر گرتنی عیلم و ریوایہت و (الولاء والبراء)، وہک دہلیت: «وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقَ الْإِعْتِدَالِ عَظَّمَ مَنْ يَسْتَحِقُّ التَّعْظِيمَ، وَأَحَبَّهُ وَوَالَاهُ، وَأَعْطَى الْحَقَّ حَقَّهُ، فَيَعْظُمُ الْحَقُّ، وَيَرْحَمُ الْخَلْقَ، وَيَعْلَمُ أَنَّ الرَّجُلَ الْوَاحِدَ تَكُونُ لَهُ حَسَنَاتٌ وَسَيِّئَاتٌ، فَيُحْمَدُ وَيُذَمُّ، وَيُنَابُ وَيُعَاقَبُ، وَيُحَبُّ مِنْ وَجْهِهِ وَيُبْغَضُ مِنْ وَجْهِهِ. هَذَا هُوَ مَذْهَبُ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ، خِلَافًا لِلْخَوَارِجِ

(۱) "منهاج السنة النبوية" (۱/ ۴۴۴).

(۲) "الفتاوى الكبرى" (۳/ ۵۱۶)، "مجموع الفتاوى" (۳۵/ ۲۰۱).

(۳) "درء تعارض العقل والنقل" (۹/ ۲۰۷).

وَالْمُعْتَزِلَةَ وَمَنْ وَاَفَقَهُمْ»^(١).

واته: نهوی رینگای دادپهروهی بگریت له گهلان دا نهوی شایستهی ریز بیت خوشی دهویت و پشتگیری دهبیت، ماف ده دات به خاوه نه کهی و به بهزه بی دهبیت له گهل خه لک دا، وه که سینک ده شیت چاکه و خراپه ی هه بیت به گویره ی نهوانه وه سف و زهم و پاداشت و سزاو خوشه ویستی له رویه که وهو رق لیبون له رویه که وه ده یگریته وه، نهمه بهرنامه ی نههلی سونه ته به پیچه وانه ی خه وار ج و مو عته زیله و فیره قه کانه وه.

سی یه م: ره چاو کردنی هینانه دی سو دمه ندیه کان:

ره چاو کردنی سو دمه ندیه کان و هینانه دیان وه کو خویان به مهر جی دروست نه بوونی خراپه کان و له ناو بردیان، گرنگی نهم کیشانه دهر نه چونه له به لگه کان و متمانه ی سه رکه وتنی خیره کان به سه ر شه ر دا هینانه دی سو دمه ندیه کان.

به تایبیت له م بواره هه ستیاره دا که مامه له یه له گهل موسلمانانیک به یه قین له ناو باز نه ی دین دا و له لایه کی تر وه نوینه رایه تی حه قی ره سه نی دینی ... به دهر له بهر پر سیاریه تیه کی دوا ر وژی دینی و دنیا یی ... بو یه:

یه که م: ده بیت که سانیک به م کاره هه لسن خاوه نی زانستی یه کی ته واوی شه رع ی و بهر نامه ی نههلی سونه ت کامل و قو و لبو نه وه ی ته واویان تیدا هه بیت، له بهر نه وه ی گهر شکستی بینن تیای دا به ته واوی نهم بهر نامه ی زانستی نههلی سونه ت زبرو نامو ده بیت و دوژمانی سه رکه وتن به ده ست دین، وه نهمه ش هو کاری وه ستاوی و کاریگه ری وه رنه گر تنی ته واویه تی لای خه لکی ... له گهل وریای و نه گه رییه تیکی زور به کاره یان تی دا لای که سانی خو به ره و پشه وه له م بابه ته دا. دوه می ش: ده بیت تیروانیکی چرو پرو زانستی به کاره یان له هه موو هه لسه نگان دن و هه لو یستی تیا دا، بو شاره ز ابوونی زیاتر له م بواره دا ده بیت بگه ریینه وه بو نوسرا وه کانی (الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر). به تایبیت نوسینه که ی (ابن تیمیة) رحمته الله علیه که تیدا ده لیت: «القَاعِدَةُ الْعَامَّةُ»: فِيهَا إِذَا تَعَارَضَتِ الْمَصَالِحُ وَالْمَقَائِدُ وَالْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ أَوْ تَرَاحَمَتْ؛ فَإِنَّهُ يَجِبُ تَرْجِيحُ الرَّاجِحِ مِنْهَا... فَإِنَّ الْأَمْرَ وَالنَّهْيَ وَإِنْ كَانَ مُتَضَمَّنًا لِتَحْصِيلِ مَصْلَحَةٍ وَدَفْعِ

مَفْسَدَةٌ فَيَنْظُرُ فِي الْمَعَارِضِ لَهُ فَإِنْ كَانَ الَّذِي يَقُوتُ مِنَ الْمَصَالِحِ أَوْ يَخْضُلُ مِنَ الْمَفَاسِدِ أَكْثَرَ لَمْ يَكُنْ مَأْمُورًا بِهِ؛ بَلْ يَكُونُ مُحَرَّمًا إِذَا كَانَتْ مَفْسَدَتُهُ أَكْثَرَ مِنْ مَصْلَحَتِهِ؛ لَكِنَّ اعْتِبَارَ مَقَادِيرِ الْمَصَالِحِ وَالْمَفَاسِدِ هُوَ بِمِيزَانِ الشَّرِيعَةِ ... فَإِنْ كَانَ الْمَعْرُوفُ أَكْثَرَ أَمْرٌ بِهِ؛ وَإِنْ اسْتَلْزَمَ مَا هُوَ دُونَهُ مِنَ الْمُنْكَرِ. وَلَمْ يَنْهَ عَنِ مُنْكَرٍ يَسْتَلْزِمُ تَقْوِيَتَ مَعْرُوفٍ أَعْظَمَ مِنْهُ ... وَإِنْ كَانَ الْمُنْكَرُ أَغْلَبَ نَهَى عَنْهُ؛ وَإِنْ اسْتَلْزَمَ قَوَاتَ مَا هُوَ دُونَهُ مِنَ الْمَعْرُوفِ. وَيَكُونُ الْأَمْرُ بِذَلِكَ الْمَعْرُوفِ الْمُسْتَلْزِمِ لِلْمُنْكَرِ الزَّائِدِ عَلَيْهِ أَمْرًا بِمُنْكَرٍ وَسَعْيًا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. وَإِنْ تَكَافَأَ الْمَعْرُوفُ وَالْمُنْكَرُ التَّمَلَّازِمَانِ لَمْ يُؤْمَرْ بِهِمَا وَلَمْ يَنْهَ عَنْهُمَا. فَتَارَةً يَصْلُحُ الْأَمْرُ؛ وَتَارَةً لَا يَصْلُحُ لَا أَمْرٌ وَلَا نَهْيٌ حَيْثُ كَانَ الْمَعْرُوفُ وَالْمُنْكَرُ مُتَمَلَّازِمَيْنِ؛ وَذَلِكَ فِي الْأُمُورِ الْمَعِينَةِ الْوَاقِعَةِ.

وَأَمَّا مِنْ جِهَةِ النَّوْعِ فَيُؤْمَرُ بِالْمَعْرُوفِ مُطْلَقًا وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ مُطْلَقًا ... وَإِذَا اشْتَبَهَ الْأَمْرُ اسْتَبَانَ الْمُؤْمِنُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُ الْحَقُّ؛ فَلَا يَقْدُمُ عَلَى الطَّاعَةِ إِلَّا بِعِلْمٍ وَنِيَّةٍ؛ وَإِذَا تَرَكَهَا كَانَ عَاصِيًا فَتَرَكَ الْأَمْرَ الْوَاجِبَ مَعْصِيَةً؛ وَفَعَلَ مَا نَهَى عَنْهُ مِنَ الْأَمْرِ مَعْصِيَةً. وَهَذَا بَابٌ وَاسِعٌ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. وَمِنْ هَذَا الْبَابِ إِفْرَارُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي ... فِي قِصَّةِ الْإِفْكِ»^(١).

واته: یاسای گشتی گهر سوودمهندیه کان و زهرهرومهندیه کان بهرانبهر یهک بوون پیویسته لایه نی زوری به چاو بکریت:

١. نه گهر فهردمان به چاکه و ریگری له خراپه سوودمهندی به دهست هیناو زهرهرومهندی رهواندهوه؛ سهیری دژه کهی بهرامبهری ده کهیت گهر به هوکاریه وه سوودمهندی له دهسجیت یاخود زهرهرومهندی زورتر دروست بیت، فهردمانی بی ناکریت به لکو حهرامه گهر خراپه ی زورتر بوو له چاکه.

٢. گهر چاکه ی زور بوو فهردمانی بی ده کریت نه گهر که مترین خراپه شی بهدوای خوی دا هینا.

٣. فهردمان به لایردنی خراپه یهک نادریت چاکه یه کی زوری بی له دهست بجیت.

٤. وە گەر خراپە کە زۆر بوو دژایەتی دەکریت گەر چاکەبەکی کەمتری بێ لە دەست بچیت، گەر فەرمان بە چاکەبەکی بەدریت خراپەبەکی زۆرتر بەدوای خۆی دا بهیئت ئەوا فەرمان بە خراپەبە لە فەرمان شکاندنی خواو پیغمبەرە کە ی دا کار دەکات.

٤. وە گەر چاکەو خراپە وە کۆ بەک وەستان ئەوا فەرمان بە چاکە ناکریت و دژایەتی خراپەش ناکریت.

هەندیک جار چاکە کاری تیدا دەکریت وە هەندیک جار لا بردنی خراپە، وە هەندیک جار کار لە هیچیان ناکریت، گەر چاکەو خراپە پەبوەست بوون بە یە کەو، بەلام بە گۆرە ی جۆر فەرمان بە چاکە دەکریت بە گشتی و دژایەتی خراپە دەکریت بە گشتی، وە گەر تیکەل بوو ئیماندار رادەو هەستیت تاو وە کۆ بۆ یە کلا دەبیتەو، نە کردنی واجب تاوانەو کردنی قەدەغە کراو وە کان تاوانە، ئەمە دەرگایەکی فراوانە هیچ توانا و گۆرانکاری بەک نە بێجگە لای خوا لەم روو وە پیغمبەر ﷺ لە دروکی بۆ خێزانە کە یان هەلبەست مامەتە ی لە گەل (ابن سلول) دا کرد.

(عبدالمحسن العباد) حَفِظَهُ (لِلَّهِ) دَهَلِيَّت: «ومن العلماء الذين مَضُوا وعندهم خلل في مسائل من العقيدة، ولا يستغني العلماء وطلبة العلم عن علمهم، بل إن مؤلفاتهم من المراجع المهمة للمشتغلين في العلم، الأئمة: البيهقي والنووي وابن حجر العسقلاني»^(١).

واتە: ئەو زانایانە ی رۆیشتوون هەلەو لادانیان هەبە لە بواری (عەقیدە) دا، لە گەل ئەو هەش دا زانایان و قوتابیان ی عیلم ناتوانن دەست بەرداری عیلمەکانیان بێ، بەلکۆ نوسراوەکانیان سەرچاوە ی گرنگی سەر قالاتی زانستن وە کۆ: (البيهقي والنووي وابن حجر وابن حزم والشاطبي وعز بن عبدالسلام والقرافي والقرطبي ... وە لە روانگە ی رێبایەتی فەرمودەکان دا ژمارەبەکی زۆر لەو رێبایانە ی لایەنگری بیرو بۆجونی فیرەقەکان بوون لە (خوارج و قدریە و مرجئە و الشیعە و أهل الزهد والأشاعرة...) زانایان نەیان هێشتوو و ئەو رێبایەتانە لە دەست بچیت لە کەسانی کامل و دینداریانەو بە مەرجیک ئەو رێبایەتە پەبوەندی بە بیرو بۆجۆنە هەلە کەبەو و نەبیت و بانگخواری نەبیت.

(١) "رفقا أهل السنة بأهل السنة" لعبدالمحسن العباد ص ٢٠.

نیمامی (الذهبي) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «البدعة على ضربين: فبدعة صغرى كغلو التشيع، أو كالتشيع بلا غلو ولا تحرف، فهذا كثير في التابعين وتابعيهم مع الدين والورع والصدق. فلو رد حديث هؤلاء لذهب جملة من الآثار النبوية، وهذه مفسدة بينة»^(١).

واته: بیدعه دوو جوړه: بیدعهی بچوک وه کو: زیاده پوهی له شیعه گهریتى دا، یا بنی زیاده پوهی و لادان نمانه زور بوون له تابعیه کان دا که سانی خاوه و ورع و دین و راستگو بوون نه گهر پړوایه ته کانی نمانه رت بکړیته موه نهوا زوریک له فهرموده کان له دهست دهرده چیت، نمانه زهره زومنه ندیه کی زوره.

(ابن تیمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «كَانَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ وَأَكْثَرُ مَنْ قَبْلَهُ وَبَعْدَهُ مِنَ الْأَيْمَةِ: كَمَا لِكَ وَغَيْرِهِ لَا يَقْبَلُونَ رِوَايَةَ الدَّاعِي إِلَى بِدْعَةٍ وَلَا يُجَالِسُونَهُ بِخِلَافِ السَّائِكِ وَقَدْ أَخْرَجَ أَصْحَابُ الصَّحِيحِ عَنْ جَمَاعَاتٍ مِمَّنْ رُوِيَ بِدْعَةٌ مِنَ السَّائِكِينَ»^(٢).

واته: نیمام (نه همد) و زوری پيشوه کانی و نهوانی له دواى نهوهوه بوون وه کو نیمام (مالیک) پړوایه تی بانگخواز بو بیدعه کهی وهرنه گرتوه به پینجه وانهی بیدهنکه کانهوه خاوه و (صحیح) هکان له فهرموده کان دا زور فهرموده یان لهوانه گپړاوه تهوه بیدعه یان خراوته پال به لام بیدهنگ بوون.

(ابن كثير) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «المبتدع إن كفر ببدعته، فلا إشكال في رد روايته. وإذا لم يكفر، فإن استحل الكذب رُدت أيضاً»^(٣).

واته: بیدعه کار گهر پیروا بوو به بیدعه کهی گو مان نیه له وهرنه گرتنی پړوایه ته کانی دا، وه گهر بنی پیروا نه بوو وه دروی به حلال نه زانی وه رده گرتت، وه به پینجه وانوه وه رنا گرتت.

(ابن تیمية) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دهلّیت: «فَإِذَا تَعَدَّرَ إِقَامَةُ الْوَأَجِبَاتِ مِنَ الْعِلْمِ وَالْجِهَادِ وَغَيْرِ ذَلِكَ إِلَّا بِمَنْ فِيهِ بِدْعَةٌ مَضَّرَتْهَا دُونَ مَضَرَّةِ تَرْكِ ذَلِكَ الْوَأَجِبِ: كَانَ تَحْصِيلُ مَصْلَحَةِ الْوَأَجِبِ مَعَ مَفْسَدَةِ مَرْجُوْحَةٍ مَعَهُ خَيْرًا مِنَ الْعُكْسِ»^(٤).

(١) "میزان الاعتدال" للذهبي (١/٥)، "فتح المغيب بشرح ألفية الحديث للراقي" للسخاوي (١/١٥).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢٤/١٧٥)، "الفتاوى الكبرى" لابن تیمية (٤/٦٠٢).

(٣) "الباعث الحثيث إلى اختصار علوم الحديث" ص ٩٩. (٤) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢١٢).

واته: نه گهر زانستیك یا جیهادیك به دهست نه هات بیجگه له سه ردهستی كه سیک نه بیته كه بیدعهی تیدا بهدی ده کرا زیانه که ی که متر بوو له چاو له دهست چوی نهوا واجبه، نهوا به دهست هیتانی نهوا واجبه له گهال بونی زهره رینکی که مدا خیر و چاکتره تا پیچه وانه که ی. له گهال نه مانه شدا ره چاوی سود مهنده دینه کان کراوه، رچاوی لایه نی به رامبه ریش کراوه له دزایه تی کردنیان و ناوردنیان و ناگادار کردنه وهی موسلمانان لیان به دور که وتنه وه و پهراویز کردنیان وه کو هۆکاریکی کاریکه ر بوو گهراندنه وه یان و هۆش هیتانه وه یان له سهر بوو چونه ههله کانیان

پهراویز کردنی بیدعه کان

(الهجر)

یه کیک له رینگه چاره سه ره کان بوو بنه بر کردن و به ره به سیتیک له به ردهم بیدعه و بیدعه کاران دا له بلا و بونه وه و گه شه کردن پهراویز کردنیانه، بوو (ناگادار کردنه وهی موسلمانان له ترسناکی بیدعه و سنوردار کردنی و بچو کی و بونه وهی بیدعه کار تاوه کو شهر ی که متر بیت و پیاچونه وهی خوی بکات، وه زیندو کردنه وه و به کار خستنی بنه مای (الولاء والبراء)، سیمایه کی عه قیده ی دیاره بوو پاراستی کرۆکی ئیسلام و گهراندنه وه سه ر سونه ت و په یوه ست بوون پیوه ی، نه مه نهو سنوره یه دوژمنان ده یانه ویت بیشکین به ناوی (الحاجز النفسی، التسامح، نبذ الشذوذ، التطرف، الإنسانية) تاوه کو موسلمانان خاوه ن بهرنامه و دینی تاییه قه مندی ده رکه وتوو بتویننه وه له گهال چوارده وری به تال و گو مریای دا، وه جاریکی تریش ونی بکه ن له گهال گو مریایه ناو خوییه کانیش دا له فیره قه ده ست کردو داهیتراوه کان دا^(١).

مه رجه کانی هه لسان بهم کاره ش (الإخلاص والمتابعة) نیه ت پاکی بوو خوا مه به ستی خویه تی و هه واو جهزی خوی تیدا نه بیته شته ده ره که یه کانی تیکه ل نه کات و به لگه داری و په یوه ست بوون به بنه ماو یاسا شه رعیه کانه وه مه رجه دووه مه، بیگومان نه م دوو مه رجه بونی نیه بیجگه له که سی خاوه ن زانستی قولتی شه رعی و به ته من و تیکه یشتوو له مه به ستی شه رعیه کان دا تاوه کو له

(١) بروانه "هجر المبتدع" لیکر أبو زید ص ٢-٦.

پروو که شی به ناو زانستی و ههواو نارەزوی گه نجانەو بی نه زمونی که هۆکارو مایه یی شکستیه دور بیت.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «فَإِنَّ أَقْوَامًا جَعَلُوا ذَلِكَ عَامًّا فَاسْتَعْمَلُوا مِنَ الْهَجْرِ وَالْإِنْكَارِ مَا لَمْ يُؤْمَرُوا بِهِ فَلَا يَجِبُ وَلَا يُسْتَحَبُّ وَرَبُّهَا تَرَكَوْا بِهِ وَاجِبَاتٍ أَوْ مُسْتَحَبَّاتٍ وَفَعَلُوا بِهِ مُحَرَّمَاتٍ. وَآخَرُونَ أَعْرَضُوا عَنْ ذَلِكَ بِالْكُلِّيَّةِ»^(١).

واته: کهسانیک به شیوهیه کی رهها نه نجامیان دا بووه هۆکاری پهراویز کردن و دژایه تی کردنی نهوه ی فهرمانی له سه ر نیه نه به شیوه ی واجب نه به شیوه ی سوننه ت، بووه هۆکاری نه مانی هه ندیک له واجب و سوننه ته کان و کهوتنه حه رامه کانه وه، وه هه ندیکیشیان نه نجامیان نه دا. نه م کاره کاری هه موو که سیك نیه دوو سوننه ت جیه جی بکات یا لای ماموستاو مزگه وتیک بیت بانگه وازی به رنامه ی سوننه ت بکات نیز و ابزانی ت خو یان خاوه ن حه قن و بیجگه له وان له سه ر به تاله، ده شیت نه مان هه ندیک لادانی ناشکرا یا نه یی یان هه بیت له سه ر به رنامه که شایسته ی پهراویزو ناگادار کردنه وه بن، سه نگی مه حه ک ته رازووی به لنگه و بنه ما شه رعه کانه، مه به ستیش له م کاره (ابن عبدالبر) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «لَا هَجْرَةَ إِلَّا لِمَنْ تَرَجُو تَأْدِيبَهُ بِهَا أَوْ تَخَافُ مِنْ شَرِّهِ فِي بَدْعَةٍ أَوْ غَيْرِهَا»^(٢).

واته: پهراویز کردن بو دوو که سه: یه کیک هیوا ی ته می کردنی تیدا به دی بکری ت یا خود له ترسی توو شونی خراپه ی بیدعه که ی له نه نجامی تی که لی دا وه ده بیت به گویره ی پیویست و قه باره و ریژه ی کاره که وه که سه که بیت وه کو ده رمان وایه.

(ابن القيم) رَحِمَهُ اللهُ دهلیت: «وَيَكُونُ هِجْرَانُهُ دَوَاءً لَهُ بِحَيْثُ لَا يَضْعُفُ عَنْ حُصُولِ الشِّفَاءِ بِهِ، وَلَا يَزِيدُ فِي الْكُمِّيَّةِ وَالْكَفِيَّةِ عَلَيْهِ فَيَهْلِكُهُ، إِذِ الْمُرَادُ تَأْدِيبُهُ لَا إِتْلَافُهُ»^(٣).

واته: ده بیت پهراویز کردن ده رمان بیت به شیوه یه ک شیفا به ده ست هیه ر بیت و زیاد نه بیت له ریژه و چونی پیویست بو ی تا بیته هۆکاری تیدا چوونی مه به ست بی ته می کردنی ته نک تیا بردنی.

(٣) "زاد المعاد في هدي خير العباد" (٥٠٦/٣).

(١) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢١٣).

(٢) "التمهيد لما في الموطأ من المعاني والأسانيد" (١١٩/٦).

وه کو بیغه مبهری خوا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (که عبی کوری مالیک) و دوو هاووله که هی بو ماوهی په نجا روژ پراویز کران، وه (عومهری کوری خهتاب) صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (صبیغ) ی سالتیک پراویز کرد.

وه نه بیّت کی بیّت نه وهی پراویز ده کریت؟! ده بیّت که سی دیارو بانگخوازیان و ناشکرا کاریان دژایه تی و پراویز بخریت، به لام که سی نهزان و بی عیلم و شوین کهوتنی کویرانه ناچیته ژیر نهو باره وه له بهر نه وهی زیانی زیاتر ده بیّت بو.

(ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ ده لیّت: «رَأَى الْمُسْلِمُونَ أَنْ يَهْجُرُوا مَنْ ظَهَرَتْ عَلَيْهِ عَلَامَاتُ الزِّنْعِ مِنَ الْمُظْهِرِينَ لِلْبِدْعِ الدَّاعِينَ إِلَيْهَا وَالْمُظْهِرِينَ لِلْكَبَائِرِ فَأَمَّا مَنْ كَانَ مُسْتَتِرًا بِمَعْصِيَةٍ أَوْ مُسِرًّا لِبِدْعَةٍ غَيْرِ مُكْفَرَةٍ فَإِنَّ هَذَا لَا يَهْجُرُ وَإِنَّمَا يَهْجُرُ الدَّاعِيَ إِلَى الْبِدْعَةِ؛ إِذِ الْهَجْرُ نَوْعٌ مِنَ الْعُقُوبَةِ وَإِنَّمَا يُعَاقَبُ مَنْ أَظْهَرَ الْمَعْصِيَةَ قَوْلًا أَوْ عَمَلًا»^(١).

واته: رای موسلمانان وایه که سیک پراویز ده خریت که نیشانه کانی گومرای و ناشکرا کاری بیدعه و تاوانه گه وره کان کاری بیّت، به لام نه وهی به نهیّی تاوان و بیدعهی بچوک بکات نه مانه پراویز ناخرین، که سیک دهیگریته وه بانگخوازی بیدعه که بیّت له بهر نه وهی پراویز سزایه، وه سزاش بو که سیکه به ناشکرا تاوانی قسه و کردار بکات.

وه نه گهر کاریگهری نه بوو له سه ر بیدعه کاره که (ابن تیمیة) رَحِمَهُ اللهُ ده لیّت: «وَإِنْ كَانَ لَا الْمُهْجُورُ وَلَا غَيْرُهُ يَرْتَدِعُ بِذَلِكَ بَلْ يَزِيدُ الشَّرَّ وَالْهَاجِرُ ضَعِيفٌ بِحَيْثُ يَكُونُ مَفْسَدَةٌ ذَلِكَ رَاجِحَةٌ عَلَى مَصْلَحَتِهِ لَمْ يَشْرَعِ الْهَجْرُ؛ بَلْ يَكُونُ التَّأْلِيفُ لِبَعْضِ النَّاسِ أَنْفَعٌ مِنَ الْهَجْرِ. وَالْهَجْرُ لِبَعْضِ النَّاسِ أَنْفَعٌ مِنَ التَّأْلِيفِ؛ وَهَذَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَأَلَّفُ قَوْمًا وَيَهْجُرُ آخَرِينَ»^(٢).

واته: نه گهر پراویز کراو ته می نه بوو به لکو شه ری زرت ر بوو وه نه وهی هه لده ستیت بهم کاره لاواز بوو، زهره ری زیاتر بوو بهرام بهر سوودی؛ نهوا نه م کاره نا کریت به لکو ده بیّت دلرا گر تیان سوودی زیاتره تا پراویز کردیان، بو به بیغه مبه ر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دلّی هه ندیک ی راده گرت و هه ندیک ی پراویز ده کرد.

(١) "مجموع الفتاوى" (١٧٥/٢٤).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢٠٦/٢٨).

(ابن تيمية) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «وَهَذَا الْمُهْجَرُ يَخْتَلِفُ بِاخْتِلَافِ الْمُهَاجِرِينَ فِي قُوَّتِهِمْ وَضَعْفِهِمْ وَقَلْبَتِهِمْ وَكَثْرَتِهِمْ»^(١).

وه دهلئت: «وَهَذَا كَانَ يُفَرِّقُ بَيْنَ الْأَمَاكِينِ الَّتِي كَثُرَتْ فِيهَا الْبِدْعُ كَمَا كَثُرَ الْقَدْرُ فِي الْبَصْرَةِ وَالتَّنَجِيمِ بِخُرَاسَانَ وَالتَّشْيِيعِ بِالْكُوفَةِ وَبَيْنَ مَا لَيْسَ كَذَلِكَ وَيُفَرِّقُ بَيْنَ الْأَيْمَةِ الْمُطَاعِينَ وَغَيْرِهِمْ»^(٢).

واته: نهم پهراويز كردنه ده گوريت به گویرهی كهسه كان له رووی تواناو لاوازيان و كه م و زوربانوه، وه جياوازی ده بيت له نيوان شويته كان دا وه كو (بهسره) زوری قهدهريه كان بو، وه (خوراسان) نهستیره ناس بوون، وه (كوفه) زوری شيعه بوون، وه نهو شويته نهی جياوازن له مهوه جياوازی ده كريت له نيوان نهو نيمانهيان گويان لي ده گيريت و نهوانهی له مانه وه جياوازن.

وته و ناگادار كردنه وهی زانايان و خواناسان له سه ربيدعه كاران

نيمامي (فضيل بن عياض و ابراهيم بن ميسرة) ره همتی خويان لبييت ده لين: «من عظم صاحب بدعة فقد أغان على هدم الإسلام»^(٣).

واته: نه وهی ريز له بيده كار بگريت نه وه يارمه تي ده وه بو رووخاندني نيسلام.

نيمامي (مسلم بن يسار) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «لَا تُمَكِّنُ صَاحِبَ بِدْعَةٍ مِنْ سَمْعِكَ فَيَضُبُّ، فِيهَا مَا لَا تَقْدِرُ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ قَلْبِكَ»^(٤).

(١) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢٠٦).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٢٨/٢٠٦، ٢٠٧).

(٣) "الابانة الصغرى" لابن بطة ص ١١٣ - ١٥٩، و "شرح السنة" للبرهاري ص ١٣٧، و "تحريم النظر في كتب الكلام" لابن قدامة ص ٣٤، وهذا قول النبي ﷺ الذي رواه ابن عدي (٢/٣٢٤)، وابن عساكر (١٤/٤)، والهروي في "ذم الكلام" ص ٢١٩، وابن حبان في "المجروحين" (١/٢٣٥ - ٢٣٦)، وابن الجوزي في "المروضات" (١/١٩٩) من حديث عائشة رضي الله عنها.

(٤) "الابانة" لابن بطة (٤٣٦).

واته: گوی مه گره له بیدعه کارنیک کارنیک بخاته دلته وه بوت دهر نه به ته وه.

(يَحْيَىٰ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «إِذَا لَقَيْتَ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فِي طَرِيقٍ فَخُذْ فِي طَرِيقٍ غَيْرِهِ»^(١).

واته: گهر بیدعه کارنیک رینگه به کی گرت بهر بو رویشتن تو رینگه به کی تر بگره.

(حَسَنُ الْبَصْرِيِّ) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «لَا تَجَالِسُوا أَصْحَابَ الْأَهْوَاءِ، وَلَا تَجَادِلُوهُمْ، وَلَا تَسْمَعُوا مِنْهُمْ»^(٢).

واته: له گهل بیدعه کاران دا دامه نیشن و بهر بهر چیان مه ده نه وه و گویان لی مه گرن.

(قَتَادَةَ) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا ابْتَدَعَ بِدْعَةً يَتَّبِعِي لَهَا أَنْ تُذَكَّرَ حَتَّى تُخَذَّرَ»^(٣).

واته: یویسته هه ره که سیک بیدعه به ک بکات باس بکریت تا کو خویانی لی پاریزن.

(عبدالله بن مبارك) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «وَإِيَّاكَ أَنْ تَجْلِسَ مَعَ صَاحِبِ بِدْعَةٍ»^(٤).

واته: ناگادار به دانه نیشیت له گهل خاوهن بیدعه دا.

(بشر بن الحارث) رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهَلَيْت: «لَا تَجَالِسُوهُمْ وَلَا تُكَلِّمُوهُمْ وَإِنْ مَرَضُوا فَلَا تَعُوذُوهُمْ،

وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ»^(٥).

واته: له گهل یان دامه نیشن و قسه یان له گهل دا مه کهن و نه خووش بوون مه روژن بو سهردانیان و

له گهل یان مه روژن بو گوژستان.

(١) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (٢٥٩)، و "الشریعة" للآجری (١/٦٤).

(٢) "سنن الدارمی" (٤١٥)، و "الابانة" لابن بطة (٣٩٥)، و "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (٢٤٠)، و "شعب الإیمان" للبيهقي (٩٠٢١)، و "جامع بيان العلم وفضله" لابن عبدالبر (١٨٠٣)، و "ذم الکلام واهله" للهروي (٧٥٤).

(٣) "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" لللالکائي (٢٥٦)، و "الكفاية في علم الرواية" لخطيب البغدادي ص ٤٤.

(٤) "حلیة الأولیاء و طبقات الأصفياء" لأبو نعیم (١٦٨/٨)، و "الشریعة" للآجری (١/٦٤)، و "الابانة" لابن بطة (٤٥٢)، و "شعب الإیمان" للبيهقي (٩٠٣٦).

(٥) "السنة" لعبدالله بن أحمد (٦١)، و "معارج القبول بشرح سلم الوصول" للحافظ الحکمي (١/٢٧٥).

نہمانہ چمکیکہ له قسهو ناموژگاربه کانی زانایان و خوواناسانی نهہلی سونہت، بهلام پیوسته وه کو لهمهو پیش باسکرا کیّ فرمان به چاکه ده‌داو ریگری له خراپه ده‌کات (آمر وناهی) هه‌لسیت بهم کاره، وه چه‌نده بکریت وه چون له‌گه‌ل گۆرانکاربه‌کانیان مامه‌له بکریت وه نهو بیدعانهی دزایه‌تیان ده‌کریت کامانه‌ن، هه‌موو نه‌مانه هیمایه‌کی بوکراوه له‌مهو پیش، بهلام نه‌وهی ماوه‌ته‌وهو شوینی سهرنجه لهم قسانه نه‌وهی:

خاوه‌نی نهم قسانه ناوی خاوه‌نه‌کانیانی له‌گه‌ل‌دا بوو، وه به‌وانه‌یان وتوو که دیارو ناسروو ده‌رکه‌وتوو بانگخوازان بوون، وه له سهرده‌میک دا نهم که‌سانه ژیاون هزار سال له‌مهو پیش ده‌بیت، وه‌نهم فه‌توایانه‌یان به نیجته‌هادی خو‌یان داوه بو سهرده‌می خو‌یان که زیاتر له هزار سال له‌مهو پیش ده‌بیت، وه نه‌وکات‌ه‌ش ناستی دینداری خه‌لک پاک بوون و به‌رنامه‌ی نه‌هلی سونہت بالاده‌ست بووهو بیدعو گومرایه‌کان سهره‌تای بوونیان بووهو بیدعه‌کانیش بیدعه‌ی گه‌وره‌ن له (عه‌قیده) و بنه‌ماکان دا، بیدعه‌کاران نامو بوون و ده‌سه‌لانی ده‌ولت ده‌سه‌لانیکی دینی بوون، هه‌موو کۆمه‌لگه‌و ده‌سه‌لات له پستی نه‌مان بوون، دینداری و ناخی موسولمانان پاک بوون، ناوی بالاده‌ست لای خه‌لکی ناوی زانایان و ناوداران نه‌هلی سونہت بووه، بویه سهرانی بیدعه‌کارانیش که‌سانی ناموو بی قه‌در بوون، بویه خو‌یان ده‌خسته‌پال ناوی زانایانی نه‌هلی سونہت.

(سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دَعَا: «أَنَّ عَمْرَو بْنَ عَبِيدٍ سُئِلَ عَنْ مَسْأَلَةٍ، فَأَجَابَ فِيهَا، وَقَالَ: هُوَ مِنْ رَأْيِ الْحَسَنِ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: إِنَّهُمْ يَرُؤُونَ عَنِ الْحَسَنِ خِلَافَ هَذَا. فَقَالَ: إِنَّمَا قُلْتُ لَكَ هَذَا مِنْ رَأْيِ الْحَسَنِ؛ يُرِيدُ نَفْسَهُ»^(۱).

واته: پرسیار له (عهری کوری عوبه‌ید) ناوداری (موعه‌زیه‌له) کان ده‌کرا، بهم شیوه‌یه وه‌لامی ده‌دایه‌وه: نهمه رای (الحسن)ه، وتیان: به پیچه‌وانه‌وه له (حه‌سه‌نی به‌صری) ده‌گی‌رنه‌وه، بو راستکردنه‌وه ده‌یوت: من ده‌لیم نهم رایهم بی باشه (الحسن)ه.

بویه (حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ) ده‌یوت: «لَا تَأْخُذْ عَنْ هَذَا شَيْئًا فَإِنَّهُ يَكْذِبُ عَلَى الْحَسَنِ»^(۲).

(۱) "الاعتصام" للشاطبي (۲۱۹/۱)، "تاريخ الإسلام ووفيات المشاهير والأعلام" للذهبي (۲۳۹/۹)، و"الكامل في ضعفاء

الرجال" لابن عدي (۱۷۵/۶)، و"میزان الاعتدال في نقد الرجال" للذهبي (۲۷۳/۳).

(۲) "السنن" لعبدالله بن أحمد (۹۶۸)، "معارج القبول بشرح سلم الوصول" للحافظ الحكيم (۹۴۴/۳)، "الابانة" لابن بطه

واته: (عمر) عیلمی لیّ وهر ناگیریت، درۆ ده کات به ناوی (حه سه نی به سری) هوه. به کرداریش زانیان نهوهی ده گیر نهوه سهرانی ناودارانی بیدعهیان پهراویز کردوه و دزایه تیان کردون به ناشکرا.

(حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «كُنْتُ مَعَ أَيُّوبَ وَيُونُسَ وَابْنِ عَوْنٍ وَعَبْرِهِمْ، فَمَرَّ بِهِمْ عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَوَقَفَ وَقَفَةً، فَمَا رَدُّوا عَلَيْهِ السَّلَامَ، ثُمَّ جَاؤَ فَمَا ذَكَرُوهُ»^(١).

واته: من له گهل زانیانی نهو سهردهمه (أبو أيوب السخيتاني) و (يونس بن عبيد) و (عبدالله بن عون) وهستا بووین، سهر کردهی موتهزله (عمرو بن عبيد) تیهه بوو به لامان دا سهلامی لیّ کردین و وهستانیکی کهم وهستا، وه لامان نه دایه وه، پاشان تیهه بوو، ته نانهت ناویشیان نه برد.

(الحسن البصري) به (مَعْبَدُ الْجُهَنِيِّ) دهوت: «لَا تَجَالِسُوهُ فَإِنَّهُ صَالٌ مُضِلٌّ»^(٢).

واته: به یه کیك له سهره کانی فیره قی (قه ده ریه) کانی دهوت: له گه لی دامه نیشن نهو گومراو گومراکاره.

هه مه به سستی نه مانه به نیمام (حسن البصري) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «لَا تَجَالِسْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَإِنَّهُ يُمْرِضُ قَلْبَكَ»^(٣).

= (١٩٧٤)، "العلل ومعرفة الرجال" لأحمد بن حنبل (٩) مسائل صالح بن الإمام أحمد، "البداية والنهاية" لابن كثير (٨٥/١٠)، "الجرح والتعديل" لابن أبي حاتم (٢٤٦/٦)، "المجروحين" لابن حبان (٧٠/٢)، "تاريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٧٧/١٤)، "ميزان الاعتدال" للذهبي (٢٧٧/٣)، "تهذيب التهذيب" لابن حجر (٧٠/٨).
(١) "السنة" لعبدالله بن أحمد (٩٦٥)، "الابانة" لابن بطة (١٩٦٤)، "الكامل في ضعفاء الرجال" لابن عدي (١٧٩/٦)، "تاريخ بغداد" لخطيب البغدادي (٦٣/١٤).

(٢) "السنة" لعبدالله بن أحمد (٨٤٩)، "القدر" للفريابي (٢٠٥)، "ذم الكلام وأهله" للهرودي (٧٨٣)، "معارج القبول بشرح سلم الوصول" للمحافظ الحکمي (٩٧٨/٣)، "الشریعة" للآجری (٥٥٨)، "الابانة" لابن بطة (٢٠٠٣)، "شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة" للالكائي (١١٤٢)، "العلل الصغير" للترمذي ص ٧٥٤، "الضعفاء الكبير" للعقيلي (٢١٧/٤)، "الكامل في ضعفاء الرجال" لابن عدي (١٣١/١)، "سير أعلام النبلاء" للذهبي (١٠٤/٥)، "ميزان الاعتدال" للذهبي (١٤١/٤)، "تهذيب التهذيب" لابن حجر (٢٢٦/١٠).

(٣) "الاعتصام" للشاطبي (١١٣/١)، "البدع" لابن وضاح (١١٥)، "الابانة" لابن بطة (٤٣٨/٢).

واته: له گهڼ بیدعه کاران دا دامه نیشن دلشان نه خوښ ده که ویت.

(محمد بن سیرین) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: «دَخَلَ رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ فَقَالَا: يَا أَبَا بَكْرٍ نَحَدُّثُكَ بِحَدِيثٍ قَالَ: لَا، قَالَا: فَتَقْرَأُ عَلَيْكَ آيَةٌ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: «لَا، لَتَقُومَا نِ عَنِّي أَوْ لَأَقُومَنَّ»»^(۱).

واته: دوو بیاو له (أهل الأهواء)^(۲) چوونه لای (محمدی کوری سیرین) وتیان: فهرموده یه کت بو ده خوینینه وه، وتی: نه خیر، وتیان: نایه تیک ده خوینینه وه، وتی: نه خیر یان هه لده ستن لیره یان من هه لده ستم.

(أبو أيوب السخيتاني) رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ده لیت: «كُنْتُ يَوْمًا عِنْدَ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ إِذْ جَاءَ عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ فَدَخَلَ، فَلَمَّا جَلَسَ وَضَعَ مُحَمَّدٌ يَدَهُ فِي بَطْنِهِ، ثُمَّ أَنْ قَالَ وَقَامَ، فَقُلْتُ لِعَمْرٍو: انْطَلِقْ بِنَا، قَالَ: فَحَرَجْنَا، فَلَمَّا مَضَى عَمْرٍو رَجَعْتُ فَقُلْتُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، قَدْ فَطِنْتُ إِلَى مَا صَنَعْتَ، قَالَ: وَمَا فَطِنْتُ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: «أَمَا إِنَّهُ لَمْ يُظَلَّنِي وَإِيَّاهُ سَقَفُ بَيْتٍ»»^(۳).

واته: کاتیک (عمر) دانیش (محمدی کوری سیرین) هه ستایه سهر پی، ده لیت: منیش تیگه یستم، منیش وتم به (عمر): با بروین، پاشان گهرامه وه وتم: زانیم مه به ست چمی بوو، وتی: نه وه به (له ژیر سیهری مالیک دا کونابینه وه).

نه مانه هه مووی مانای نه وه نهو حو کمه قورسانه بو سهرانی بیدعه کارانی فیره قه ئیسلامیه کان بووه که گومرایان له بنه ماکانی ناوو سیفات و قه دهرو غه بییه کان دا له سهره تایی دروستیو نیان دا، له گهڼ نهو که سانه ی هه لگری هه ر رایه کی بیدعه کاران بوون و له ناو خه لک دا پشتگریان کردوو وه کاریگه ریان هه بوو.

(۱) "السنة" لعبدالله بن أحمد (۱۰۰)، "سنن الدارمی" (۴۱۱)، "القدر" لفریای (۳۷۳)، "الشریعة" للاحری (۱۲۱)، "الابانة" لابن بطة (۳۹۸)، "الانتصار لأصحاب الحديث" لأبو المظفر ص ۲۲، "الحجة في بيان المحجة" للأصبهاني (۵۷۷/۲).

(۲) باسی ده کین مه به ست به (أهل الأهواء) کتیه.

(۳) "الاعتصام" للشاطبي (۷۹۱/۲)، "البدع" لابن وضاح (۱۳۰).

نهك ئەم سەردەمە كە موسڵمان زۆر نامۆ و غەریبە بە شیۆهیه كی گشتی دەسەلاتی ئەم بەرنامەى ئەهلی سوننەتە بوونی لاوازه، وه گەر بە شیۆهیه كی زانستی خۆی بلین یە كجار لاوازه و فیرهق و نهحزاب و گرووپه جیاجیاكانی ناو ئەهلی سوننەت زۆرن و موسڵمانان شەكەتن بەدەست واقیع حالی خۆیانەوه، زانایان و قوتابخانە زانستە شەرعیەكان (علماء، العلوم الشرعية) هەر بوونی نیه له زۆربهی شوینان، دوزمنانیش شهوو رۆژ له په كخستن و لاواز كردن و بهر بهست دان.

به كی دهوتریت (أهل الأهواء، أهل البدع)؟

ئەم دوو ووشە (أهل الأهواء، أهل البدع) زۆر بە کارهێنراوه لەناو پێشینی سالتح و زانایان دا بهرامهر بیدعه کاران وه كو ناستیکی تاوانباری دینی، له بهر ئەوه پێوستیه كی زانستیه رپوونكردهوی ئەم دوو ووشهیه، تاوهكو به کارهێنانی له ناستی ماناو مه بهستی زانستی خۆی دا بێت و به ههله به کار نههێنریت، وه كو وتراوه «الْحُكْمُ عَلَى الشَّيْءِ فَرَعٌ عَنْ تَصَوُّرِهِ»^(١).
واته: حوکم دان به سهر شتیك دا به شیکه له تیگه یشتنی.

(ابن تیمیة) رَلَلَهُ دهلیت: «الْبِدْعَةُ الَّتِي يُعَدُّ بِهَا الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ مَا اسْتَهَرَ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالسُّنَّةِ مُحَالَفَتَهَا لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ: كِبِدْعَةِ الْخَوَارِجِ، وَالرَّوَافِضِ، وَالْقَدْرِيَّةِ، وَالْمُرْجِيَّةِ»^(٢).

واته: ئەو بیدعهیه كه سه كهی بێ ناو ده بریت به (أهل الأهواء) ئەو بیدعانهیه لای زانایان ناسراوه به دژایه تیکردنی قورئان و فهرمووده، وه كو بیدعهی (خهوارج، رافیزه و قهدهریه و مورجیهته).

بیدعهی ئەم فیرهقانهش له بیدعه گهوره كانی بنه ماكانی دینه نهك له بیدعهی بچوك و دژایه تی بیدکردنی بابەتیکی سهره كی بێت یاخود هۆكاری لانه دان له یه كینك له (أصول القواعد و منهج) ی ئەهلی سوننەتدا بێت، له بهر ئەوهی وشه ی (أهل الأهواء، أهل البدع) حوکمیکی

(١) "الأصول من علم الأصول" للعثيمين ص ٨٣، "شرح الكوكب المنير" لابن النجار (١/ ٥٠) بتحقيق: محمد الزحيلي ونزيه

حماد، "غمز عيون البصائر في شرح الأشباه والنظائر" لأحمد بن محمد مكي (٢/ ٣١٤).

(٢) "مجموع الفتاوى" (٣٥/ ٤١٤)، "الفتاوى الكبرى" (٤/ ١٩٤).

قورس له خو ده گریت پیوسته بچیته ژیر باری یاسا حوکمیه کانه وه، به لآم به کارهینانی نهو دوو وشه به له زوریک له فتواکانی زانایانی نههلی سونه تی نهه سردمه ده رده که ویت له کاتی باسکردنی گروهه نیسلامیه کانی نهه سردمه دا. نهه گرجی به شیوه به کی گشتی نهه گروهانه له ناو بازنه ی په یوه ستیوونی بهرنامه ی نههلی سونه تدان به لآم وه کو ورده کاریه کانی له دژایه تی کردنی (شرك و بدعة) لایه نگری بو ورده کاری نهو بهرنامه زانسته زور به کمه تیایان دا ده رده که ویت و رهنگدانه وه ی هه به.

وه کو الشیخ (الألبانی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «سیاسة الولاء والبراء لا تستلزم معاداة أي فئة من الفئات الإسلامية أو أي طائفة من الطوائف الإسلامية، ولكن يجب أن تعامل كل واحدة منها في حدود قربها أو بعد من العقيدة الصحيحة أو من التمسك بالإسلام الصحيح ككل والمعاداة لا تأتي إلا في حالة اليأس من صلاحها وهدايتها»^(۱).

واته: پهیره وکردنی (الولاء والبراء) خو شه ویستی و لایه نگری و دژایه تی کردنی موسلمان نهوه ناگه به نیت دژایه تی بکرتین به هوکاری نهوه ی له ناو جوړیک دیاریکراو له کومه ن و گروهه نیسلامیه کانی، به لکو ده بیت مامه له بیان له گه ل دا بکرتیت له سنووری دوورو نزیکیان له (عقیده) ی دروست و په یوه ست بوون به نیسلامیکه راست و پاکه وه به گشتی، وه دژایه تی نا کرتین بیجگه له کاتی بی هیوا بوون له چاکوونیان و هیدایه تیان.

نیمامی (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ ده لیت: «إِنَّ لَفْظَ: "أَهْلِ الْأَهْوَاءِ"، وَعِبَارَةَ: "أَهْلِ الْبِدْعِ"؛ إِنَّمَا تُنْطَلِقُ حَقِيقَةً عَلَى الَّذِينَ ابْتَدَعُوهَا، وَقَدَّمُوا فِيهَا شَرِيعَةَ الْهَوَى؛ بِالِاسْتِنْبَاطِ، وَالنَّصْرِ لَهَا، وَالِاسْتِدْلَالَ عَلَى صِحِّهَا فِي زَعْمِهِمْ، حَتَّى عُدَّ خِلَافُهُمْ خِلَافًا، ... كَمَا نَقُولُ فِي أَلْقَابِ الْفِرَقِ مِنَ الْمُعْتَرِلَةِ وَالْقَدَرِيَّةِ وَالْمُرْجِيَّةِ وَالْخَوَارِجِ ... أَلْقَابٌ لِمَنْ قَامَ بِتِلْكَ التَّحْلِ مَا بَيْنَ مُسْتَنْبِطِ لَهَا وَنَاصِرِ لَهَا وَدَابَّ عَثَمَا؛ كَلَفْظِ: "أَهْلِ السُّنَّةِ"؛ إِنَّمَا يُنْطَلِقُ عَلَى نَاصِرِيهَا، وَعَلَى مَنْ اسْتَنْبَطَ عَلَى وَفَّقَهَا، وَالْحَامِيَيْنِ لِدِمَارِهَا ... ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِعْمًا﴾ [الأنعام: ۱۵۹]؛ يُشْعِرُ بِإِطْلَاقِ

(۱) "دعوة أهل البدع" لخالد الزهراني ص ۹۰ عن شريط رقم (۷) فتاوى مكة.

اللفظِ عَلَى مَنْ جَعَلَ ذَلِكَ الْفِعْلَ الَّذِي هُوَ التَّفْرِيقُ، وَلَيْسَ إِلَّا الْمُخْتَرَعُ أَوْ مَنْ قَامَ مَقَامَهُ، ... ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ﴾ [التفريق: ۷]، فَإِنَّ اتِّبَاعَ الْمُتَشَابِهِ مُحْتَضٌ بِمَنْ انْتَصَبَ مَنْصِبَ الْمُجْتَهِدِ لَا بَعِيْرِهِمْ ... بِخِلَافِ الْعَوَامِّ، فَإِنَّهُمْ مُتَّبِعُونَ لِمَا تَقَرَّرَ عِنْدَ عُلَمَائِهِمْ لِأَنَّهُ فَرَضُهُمْ، فَلَيْسُوا بِمُتَّبِعِينَ لِلْمُتَشَابِهِ حَقِيقَةً، وَلَا هُمْ مُتَّبِعُونَ لِلْهَوَى، وَإِنَّمَا يَتَّبِعُونَ مَا يُقَالُ لَهُمْ كَأَنَّ مَا كَانَ، فَلَا يُطْلَقُ عَلَى الْعَوَامِّ لَفْظُ أَهْلِ الْأَهْوَاءِ حَتَّى يَخُوْضُوا بِأَنْظَارِهِمْ فِيهَا وَيُحْسِنُوا بِنَظَرِهِمْ وَيُقْبَحُوا. وَعِنْدَ ذَلِكَ يَتَعَيَّنُ لِلْفِظِ "أَهْلِ الْأَهْوَاءِ" وَ "أَهْلِ الْبِدَعِ" مَذْلُولٌ وَاحِدٌ، وَهُوَ: أَنَّهُ مَنْ انْتَصَبَ لِلْإِبْتِدَاعِ وَلِتَرْجِيحِهِ عَلَى غَيْرِهِ، وَأَمَّا أَهْلُ الْعُقْلَةِ عَنِ ذَلِكَ، وَالسَّالِكُونَ سَبِيلَ رُؤْسَائِهِمْ بِمُجَرَّدِ التَّقْلِيدِ مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ؛ فَلَا^(۱).

واته: وشهى (أهل الأهواء) و (أهل البدع) له راستی دا به کهسانیک دهورتیت داهیتهری بیدعه که بن و بهلگه کارى و سهرخستیان بو نهجام دابیت و بیچه وانه کهیان به دهر چوون له حهق دابین، وه کو چون (خهوارج و موعتهزیه ...) بهوانه دهورتیه هه لگری نهو بهرنامه بن و سهرخهری بن، وه کو چون وشهى (أهل السنة) به سهرخهری و پشتیوانی و بهلگه کارى ده لیت، خوی گهوره ﴿فَرَقُوا دِيْنَهُمْ﴾ به کهسانیک ده لیت داهیتهری جیایی کاره که بن، وه به ﴿فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ﴾ وه شوین کهوتهی (تَشَابَهَ) یش کهسانی تاییه نه ندی نیجتهادکار بویان به بیچه وانه ی کهسانی نه زانه وه که شوین کهوتهی زانا کانیان و نه مانه شوین کهوتهی (مِتَشَابَهَ) وه هوو نارزه وو نین له راستی دا، شوین کهوتهی نهوانن قسه بیان بو ده کهن ههر کهسیک بن، به مانه ناوتریت (أهل الأهواء) تا نه چنه ریزی نهوان و وه کو نهوان تیروانین نه کهن له سهر به چاکزانین و به خراپه زانین، نهو کاته وشهى (أهل الأهواء) یا (أهل البدع) جیگیر ده بیت له سهر مانای نه وهی کهسیک خوی داناوه به سهر چاوه وه یه کلا که ره وه وه بره و پیدانی بیدعه که، نهک کهسانی بی ناگاو دوا کهوتهی کویرانهی بی هیچ زانینیک ... دواى نه مانه (الشاطبی) رَحْمَةُ اللهِ بِنْدَاگری ده کات له سهر کهمی

پاساوی خه لکی له چورونه ناو بیدعه داو پشتگیری کردنیاں. نهمه نهوه ده گه به نیت سهران و ناوداران و بناغه دارپژئی بیدعه کاران تا راده په کی زور هیچ پاساوو به لگه په کیان به ده سته وه نیه بز رزگار بوون، به لام شوینکه وتوانیان به گشتی شوینی پاساوو نه زانین و بی ناگانین، نهم هه لسه نگاندنه بز هه موو بیروړاو گروینکه وه کو چون خوی پمروه دگار باسی بی پاساوی و باوهری سهری بیروړایان ده کات ده فهرمویت: ﴿فَقَنَلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَنَ لَهُمْ﴾ [التَّوْبَةُ: ۱۲]، وه تمنانهت گه وره ی دوروړوان و تاوانباران سزای گه وره یان بو هه به ﴿وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [النُّز: ۱۱]، وه نه گهرچی به گشتیش شوینکه وتوان و هه لگرانی بیروړای بیدعه کاران نیهت و هه لسوکهوت و کاریان به سونهت گوش نه کراوه و نایناس و بگره نایانهویت.

(ابن تیمیة) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «وَأَهْلُ الْبِدْعِ لَا يَجْعَلُونَ اعْتِمَادَهُمْ فِي الْبَاطِنِ وَنَفْسِ الْأَمْرِ عَلَى مَا تَلَقَّوهُ عَنِ الرَّسُولِ؛ بَلْ عَلَى مَا رَأَوْهُ أَوْ ذَاقُوهُ ثُمَّ إِنْ وَجَدُوا السُّنَّةَ تُوَافِقُهُ وَإِلَّا لَمْ يُيَاوُوا بِذَلِكَ فَإِذَا وَجَدُوهَا مُخَالِفَةً أَعْرَضُوا عَنْهَا تَفْوِيضًا أَوْ حَرَفُوهَا تَأْوِيلًا. فَهَذَا هُوَ الْفَرْقَانُ بَيْنَ أَهْلِ الْإِيمَانِ وَالسُّنَّةِ وَأَهْلِ التَّفَاقُحِ وَالْبِدْعَةِ»^(۱).

واته: بیدعه کاران نیهت و ناوه پروک و کاریان پشت به ستن نیه به شوینکه وته ی سونهت له پیغمبره وه ﷺ به لکو له سهر بیروړاو حمزی خزیانه، پاش نهوه گهر بینان سونهت ده گوئیخت له گه لیان وهری ده گرن، وه گهر نه گونجا پستی تی ده کهن، بهرگی (تأویل و تفویض) مانا گوړین و بهتالکردنوه له مانادا ده خه نه پالی، نهمه جیاوازی نیوان نه هلی نیمان و سونهته له گه ل دوروړوو بیدعه کاران دا.

(ابن القیم) رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ: «الفرق بين مقلد تمكن من العلم ومعرفة الحق فأعرض عنه، ومقلد لم يتمكن من ذلك بوجه، والقسمان واقعان في الوجود، فالمتمكن المعرض مفرط تارك للواجب عليه لا عذر له عند الله»^(۲).

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۶۳/۱۳).

(۲) "طريق المجرتين وباب السعادتین" لابن القیمص ۴۱۲.

واته: جیاوازی ناو بیدعه کاران نهوان دوو جوړن: شوینکموتهیه کی کویرانه و توانای بهدهستهینانی زانست و هیدایه تی هدی بهلام پستی لی دهکات، وه کهسینک هیچ توانایه کی نیه له هیچ رویه کهوه، به کهمیان کهمترخه مه له ناستی نهوهی واجبه لهسهری و پاساوی نیه لای خوا ﷺ.

(ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «وَأَمَّا الْجُهَالُ الَّذِينَ يُحْسِنُونَ الظَّنَّ بِقَوْلِ هَؤُلَاءِ وَلَا يُفْهِمُونَهُ وَيَعْتَقِدُونَ أَنَّهُ مِنْ جِنْسِ كَلَامِ الْمَشَائِخِ الْعَارِفِينَ الَّذِينَ يَتَكَلَّمُونَ بِكَلَامٍ صَحِيحٍ لَا يَفْهَمُهُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَهَؤُلَاءِ تَجِدُ فِيهِمْ إِسْلَامًا وَإِيمَانًا وَمُتَابَعَةً لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ»^(۱).

واته: بهلام نهزانه کان نهوانی گومانی باشیان به کهسه دپاره کانی بیدعه کاران هدی به هیچ یتناگن، نهوانه تیاپانا بهدی دهکریت نیسلام و نیمان و شوینکموتهیه بو قورئان و فهرموده.

ههړه شهی گشتی دانابه زیته سهر قاییه ت

(الوعید المطلق لا یلزم منه الوعید المعین)

یه کیک له بنه ما گرنه کانی نیسلام له حوکمداندا جیاوازی کردنه له نیوان (الفعل والفاعل) کارو خواونه کاردا مارج نیه هه موو کاریک خواونه کهی بگریته وه، یاسا کهی (التکفیر واللعن والتفسیق والتبدیع: العام لا یستلزم المعین إلا بثبوت الشروط وانتفاء الموانع)^(۲). هیچ ههړه شهیه ک و حوکمه کهی نادریت بهسهر کهسی دیاریکراو دا بیجگه له دواى دلنیا بوونی مارجه کانی و نهمانی ریگریه کانی.

یه کیک لهمانه: بیدعه یه مارج نیه ههړه کهسینک کهوته بیدعه وه گومراو بیدعه کار بیت.

به گشتی دهوتریت نهو کاره بیدعه و گومراییه، بهلام خواونه کهی ناگریته وه.

(ابن تیمیة) رحمته الله دهلیت: «لَعْنُ الْمُطْلَقِ لَا يَسْتَلْزِمُ لَعْنُ الْمُعَيَّنِ ... وَكَذَلِكَ "التَّكْفِيرُ الْمُطْلَقُ" "وَالْوَعِيدُ الْمُطْلَقُ" . وَهَذَا كَانَ الْوَعِيدُ الْمُطْلَقُ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ مَشْرُوطًا بِثُبُوتِ

(۱) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۲/۳۶۷).

(۲) "مجموع الفتاوى" لابن تیمیة (۱۰/۳۲۹)، "الفتاوى الكبرى" لابن تیمیة (۵/۲۸۲).